

LIGJ
Nr. 35/2025

**PËR RATIFIKIMIN E MARRËVESHJES SË FINANCIMIT NDËRMJET
REPUBLIKËS SË SHQIPËRISË, PËRFAQËSUAR NGA KËSHILLI I MINISTRAVE I
REPUBLIKËS SË SHQIPËRISË, DHE KOMISIONIT EVROPIAN PËR
PROGRAMIN OPERACIONAL SHUMËVJEÇAR PËR EKONOMINË DHE
SHOQËRINË DIGJITALE, NË FAVOR TË REPUBLIKËS SË SHQIPËRISË, PËR
PERIUDHËN 2024–2027, NË KUADËR TË INSTRUMENTIT TË ASISTENCËS SË
PARAANËTARËSIMIT (IPA III)**

Në mbështetje të neneve 78, 83, pika 1, dhe 121, pika 1, të Kushtetutës, me propozimin e Këshillit të Ministrave,

KUVENDI
I REPUBLIKËS SË SHQIPËRISË

VENDOSI:

Neni 1

Ratifikohet marrëveshja e financimit ndërmjet Republikës së Shqipërisë, përfaqësuar nga Këshilli i Ministrave i Republikës së Shqipërisë, dhe Komisionit Evropian për programin operacional shumëvjeçar për ekonominë dhe shoqërinë digjitale, në favor të Republikës së Shqipërisë, për periudhën 2024–2027, në kuadër të Instrumentit të Asistencës së Paraanëtarësimit IPA III), sipas tekstit bashkëlidhur këtij ligji.

Neni 2

Ky ligj hyn në fuqi 15 ditë pas botimit në Fletoren Zyrtare.

Miraturar në datën 5.6.2025.

**Shpallur me dekretin nr. 189, datë 20.6.2025, të Presidentit të Republikës së Shqipërisë,
Bajram Begaj.**

**MARRËVESHJE FINANCIMI
KUSHTE TË VEÇANTA**

Komisioni Evropian, këtu e më poshtë i quajtur “**Komisioni**”), duke vepruar në emër të Bashkimit Evropian, këtu e më poshtë “**Unioni**”,
nga njëra anë, dhe

Republika e Shqipërisë, këtu e më poshtë e quajtur “**Përfitues i IPA III**”, e përfaqësuar nga Këshilli i Ministrave,

nga ana tjetër,

kanë rënë dakord si më poshtë:

Neni 1
Programi

1. Unioni pranon të financojë dhe përfituesi i IPA III bie dakord të pranojë financimin e Programit të mëposhtëm:

Programi Operacional Shumëvjeçar për Ekonominë dhe Shoqërinë Digjitale në favor të Republikës së Shqipërisë për 2024–2027, që përfshin projektin e mëposhtëm:

Programi Operacional Shumëvjeçar për Ekonominë dhe Shoqërinë Digjitale në favor të Republikës së Shqipërisë për 2024–2027

Numri global i angazhimit: JAD.1421641

Ky Program financohet nga buxheti i Unionit sipas aktit bazë të mëposhtëm: Instrumenti i Ndihmës para Aderimit (IPA III).¹

2. Kostoja totale e përllogaritur e këtij Programi është 44.000.000 euro dhe kontributi maksimal i Unionit për këtë Program është vendosur në shumën 30.000.000 euro.

Kontributi i Unionit do të ndahet në angazhime vjetore për periudhën 2024–2027 në përputhje me aneksin I. Asnjë parashikim i kësaj Marrëveshjeje Financimi nuk mund të interpretohet se nënkupton një angazhim financiar të Unionit në lidhje me kreditë që nuk janë miratuar ende me miratimin e buxhetit të BE-së. Komisioni do të informojë me shkrim përfituesin e IPA III për miratimin e angazhimeve financiare të mëvonshme të treguara në aneksin I.

Ky Program kërkon kontribut financiar si nga përfituesi i IPA III ashtu edhe nga Unioni. Ndarja e kontributeve financiare përkatëse është paraqitur në aneksin I.

3. Programi do të zbatohet në përputhje me programin operacional shumëvjeçar të treguar në aneksin I.

Neni 2

Periudha e ekzekutimit, periudha e pranueshmërisë dhe çlirimi i angazhimit

1. Periudha e ekzekutimit të kësaj Marrëveshjeje Financiare do të fillojë me hyrjen në fuqi të kësaj Marrëveshjeje Financiare dhe do të përfundojë 12 vjet pas kësaj date.

2. Periudha e pranueshmërisë, siç përcaktohet në nenin 12(1) të aneksit II (“Kushtet e përgjithshme”) do të fillojë në datën e hyrjes në fuqi të kësaj Marrëveshjeje Financimi dhe do të përfundojë më 31 dhjetor 2033.

3. Komisioni do të çlirojë automatikisht çdo pjesë të një angazhimi buxhetor për programin e treguar në aneksin I e cila, deri më 31 dhjetor të vitit të pestë pas atij të angazhimit buxhetor, nuk është përdorur për qëllime të parafinancimit ose kryerjes së pagesave të ndërmjetme, ose për të cilën nuk është paraqitur asnjë deklaratë shpenzimi e vërtetuar ose ndonjë kërkesë për pagesë.

4. Pa cenuar afatin automatik të çlirimit nga angazhimi i përmendur në paragrafin 3, Komisioni do të informojë përfituesin e IPA III 9 muaj përpara afatit automatik të çlirimit nga angazhimi për rrezikun e çlirimit nga angazhimi.

5. Shuma e prekur nga lirimi nga angazhimi do të reduktohet me shumat ekuivalente për atë pjesë të angazhimit buxhetor për të cilën:

a) operacionet janë pezulluar me një proces ligjor ose me një ankim administrativ me efekt pezullues; ose

b) nuk ka qenë e mundur të bëhet një kërkesë pagese për arsye të fatkeqësisë natyrore që ndikon seriozisht në zbatimin e të gjithë ose të një pjese të programit.

Përfituesi i IPA III që pretendon për fatkeqësinë natyrore duhet të tregojë pasojat e drejtpërdrejta të fatkeqësisë natyrore mbi zbatimin e të gjithë ose të një pjese të programit.

Neni 3

Adresat dhe komunikimi

Të gjitha komunikimet në lidhje me zbatimin e kësaj Marrëveshjeje Financiare do të bëhen me shkrim, do t'i referohen shprehimisht Programit, siç është identifikuar në nenin 1(1), dhe do të dërgohen në adresat e mëposhtme:

a) Për Komisionin:

¹ Rregullorja (BE) 2021/1529 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e datës 15 shtator 2021 për krijimin e Instrumentit të Ndihmës Paraaderimit (IPA III), OJ L 330, 20.9.2021, f. 1.

Valentina Superti
Director D, Western Balkans
Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations (DG NEAR)
European Commission
Rue de la Loi 15
B-1049 Brussels, Belgium
E-mail: NEAR-D@ec.europa.eu

b) Për përfituesin e IPA III:

Eridana Çano
Koordinatori Kombëtar për IPA-n
Drejtor i përgjithshëm i Agjencisë Shtetërore të Programimit Strategjik dhe Koordinimit të Ndhmës
Rruga “Kuvajt”
Tiranë, Shqipëri
E-mail: eridana.cano@saspac.gov.al

Neni 4

Pika e kontaktit në OLAF

Pika e kontaktit e përfituesit të IPA III që ka kompetencat e duhura për të bashkëpunuar drejtpërdrejt me Zyrën Europiane Kundër Mashtrimit (OLAF) për të lehtësuar aktivitetet operationale të OLAF-it është:

Blerina Naska
Drejtor i Njësisë së Inspektimit Financiar pranë Drejtorisë së Inspektimit të Financave Publike në Ministrinë e Financave
Ministria e Financave
Bulevardi “Dëshmorët e Kombit”, nr. 3
Tiranë, Shqipëri
E-mail: blerina.naska@financa.gov.al

Neni 5

Marrëveshje kornizë e partneritetit financiar

Programi do të zbatohet në përputhje me dispozitat e Marrëveshjes Kornizë të Partneritetit Financiar (FFPA) ndërmjet Komisionit Evropian dhe Republikës së Shqipërisë mbi organizimet për realizimin e ndihmës financiare të Unionit për Republikën e Shqipërisë sipas Instrumentit të Ndhmës Paraaderimit (IPA III), i cili hyri në fuqi më 14 tetor 2022 (më tej e quajtur “FFPA”). Kjo Marrëveshje Financimi plotëson dispozitat e FFPA-së. Në rast konflikti ndërmjet dispozitave të kësaj Marrëveshjeje Financimi dhe dispozitave të FFPA-së, kjo e fundit do të ketë epërsi.

Neni 6

Anekset

1. Kjo Marrëveshje financimi përbëhet nga:
 - a) këto kushte të veçanta;
 - b) Aneksi I: Programi Operacional Shumëvjeçar;
 - c) Aneksi II: Kushte të përgjithshme;
 - d) Aneksi III: Model raporti vjetor për zbatimin e ndihmës IPA III sipas nenit 59 të FFPA-së;
 - e) Aneksi IV: Model raporti financiar sipas nenit 61(2)(a) dhe 61(3) të FFPA-së, duke përfshirë modelin e parashikimeve për kërkesat e mundshme të pagesave sipas nenit 33(3) të FFPA-së;
 - f) Aneksi V: Specifikimet minimale të sistemit kontabël me bazë rritëse;
 - g) Aneksi VI: Model aplikimi për projekte madhore.
2. Aneksi VII: Model konstatimi i veprimeve.

3. Në rast konflikti ndërmjet dispozitave të anekseve dhe dispozitave të këtyre kushteve të veçanta, këto të fundit do të kenë epërsi. Në rast konflikti ndërmjet dispozitave të aneksit I dhe dispozitave të aneksit II, këto të fundit do të kenë epërsi.

Neni 7

Dispozita që shmangin ose plotësojnë aneksin II

Sa më poshtë plotësojnë aneksin II:

1. Pas vlerësimit pozitiv të misionit verifikues për dhënien e detyrave të zbatimit të buxhetit, të kryer nga DG NEAR në qershor 2024, një mision pasues do të kryhet nga DG NEAR në vitin 2025 për të verifikuar që linjat e komunikimit ndërmjet Zyrtarit Kombëtar Autorizues (NAO), Zyrës Mbështetëse të Zyrtarit Kombëtar Autorizues (NAOSO) dhe Organit Kontabël (AB) të mbeten të formalizuara dhe të drejtpërdrejta siç kërkohet nga IPA III FFPA. Kjo do të jetë një shtesë për gjetjet e raportit përfundimtar të auditit, të cilat kërkojnë një ndjekje në përputhje me afatet kohore të përcaktuara për çdo gjetje.

2. Komisioni ka prezantuar një sistem shkëmbimi elektronik për raportimin e kontratave nën menaxhim indirekt nga përfituesi IPA III ("IPA-APP"). Përfituesit të IPA III i kërkohet të regjistrohet dhe të përdorë IPA-APP për të lejuar menaxhimin elektronik të Marrëveshjeve të Financimit.

Neni 8

Hyrja në fuqi

Kjo Marrëveshje Financimi hyn në fuqi në datën në të cilën Komisioni merr një njoftim nga përfituesi i IPA III që konfirmon përfundimin e procedurave të brendshme të përfituesit të IPA III të nevojshme për hyrjen e saj në fuqi. Komisioni do të informojë përfituesin e IPA III për datën e marrjes së këtij njoftimi.

Kjo Marrëveshje Financimi është bërë në dy kopje në gjuhën angleze, njëra i dorëzohet Komisionit dhe tjetra përfituesit të IPA III.

Për përfituesin e IPA III:

Eridana Çano

Koordinator Kombëtar për IPA dhe Drejtor i Përgjithshëm

Agjencia Shtetërore e Programimit Strategjik dhe Koordinimit të Ndihmës
Tiranë,

Për Komisionin

Valentina Superti

Director D, Western Balkans

Directorate-General for Neighbourhood and
Enlargement Negotiations
European Commission
Brussels,

Data:

Nënshkrimi:

Data:

Nënshkrimi:

EN

KY PROJEKT FINANCOHET NGA BASHKIMI EVROPIAN

ANEKS

i vendimit zbatues të Komisionit për financimin e Programit Operacional shumëvjeçar të BE-së për Ekonominë dhe Shoqërinë Digjitale në favor të Republikës së Shqipërisë për 2024-2027

PROGRAMI OPERACIONAL SHUMËVJEÇAR

Ky dokument përbën programin shumëvjeçar të punës sipas nenit 110(2) të rregullores financiare dhe planit shumëvjeçar të veprimit sipas nenit 9 të rregullores IPA III dhe nenit 23 të NDICI - Bashkimi Evropian si Rregullator Global.

1. Programi shkurtimisht
 - 1.1 Tabela përmbledhëse e Programit
 - 1.2 Përmbledhje e programit
 2. Analiza e sektorit
 - 2.1 Konteksti dhe politikat sektoriale kombëtare
 - 2.2 Kuadri ligjor
 - 2.3 Organizimi institucional, menaxhimi dhe funksionimi
 - 2.4 Sektori (sektorët) dhe koordinimi i donatorëve
 - 2.5 Perspektivat buxhetore afatmesme
 - 2.6 Kuadri i vlerësimit të performancës
 - 2.7 Analiza social-ekonomike (përfshirë analizën SWOT)
 3. Objektivi i përgjithshëm dhe objektivat specifike të Programit Operacional
 - 3.1 Përputhshmëria me Kuadrin e Programimit IPA III dhe me instrumentet specifike të politikave të procesit të zgjerimit
 4. Karakteristikat operacionale të programit
 - 4.1 Ndërveprimi i programit me planet vjetore të veprimit të IPA III ose masat dhe ndërhyrjet nga donatorë të tjerë/institucione financiare ndërkombëtare
 - 4.2 Përshkrimi i programit
 - 4.2.1 Logjika e ndërhyrjes
 - 4.2.2 Përshkrim i detajuar i çdo fushe të mbështetjes
 - 4.2.3 Pasqyra treguese e projekteve madhore për çdo fushë të mbështetjes
 - 4.3 Integrimi
 - 4.3.1 Mbrojtja e mjedisit, ndryshimet klimatike dhe biodiversiteti
 - 4.3.2 Barazia gjinore dhe fuqizimi i grave dhe vajzave
 - 4.3.3 Të drejtat e njeriut
 - 4.3.4 Personat me aftësi të kufizuara
 - 4.3.5 Demokracia
 - 4.3.6 Ndërgjegjësimi ndaj konfliktit, paqja dhe fleksibiliteti
 - 4.3.7 Zbutja e rrezikut nga katastrofat
 - 4.4. Risqet dhe hipotezat
 5. Pasqyrë e procesit të konsultimit për përgatitjen e Programit Operacional
 6. Plani i zbatimit
 - 6.1 Marrëveshja e financimit
 - 6.2 Metodat e zbatimit
 - 6.3 Shtrirja e faktorit gjeografik për prokurime dhe grante
 7. Tabelat financiare sipas fushave të mbështetjes dhe sipas vitit (përfshirë normat e bashkëfinancimit nëse ka)
 8. Matja e performancës
 - 8.1 Monitorimi dhe raportimi
 - 8.2 Vlerësimi
 - 8.3 Auditi dhe verifikimet
 9. Komunikimi strategjik dhe diplomacia në marrëdhëniet publike
 10. Qëndrueshmëria
- Aneksi 1. Takime konsultimi me partnerët për Programin Operacional për Ekonominë dhe Shoqërinë Digjitale, 12 qershor 2023
- Aneksi 2. Zhvillimi i Projektit Pilot
- Aneksi 3. Lista e akronimeve

1. Përmbledhje e Programit

1.1 Tabela përmbledhëse e Programit

Titulli	Programi Operacional Shumëvjeçar për Ekonominë dhe Shoqërinë Digjitale për Republikën e Shqipërisë për 2024-2027
OPSYS	AKT-i-62477

	JAD.1421641 – alokimi 2024-2027				
ABAC	Niveli 1 i angazhimit ABAC numër: JAD.1421641				
Akti bazë	Financuar sipas Instrumentit të Ndhmës së Paraaderimit (IPA III)				
Ekipi evropian	Jo				
Përfituesit e IPA III	Shqipëri				
Dokumenti i programit	Kuari i Programimit IPA III				
INFORMACION PËR FUSHAT PRIORITARE DHE SEKTORËT					
Fusha dhe prioritetet kryesore	Fusha 3: Agjenda e Gjellbër dhe LidhjaLidhja e Qëndrueshme Prioriteti kryesor 2: Transporti, Ekonomia Digjitaledhe Shoqëria Digjitale				
Objektivat e zhvillimit të qëndrueshëm (OZHQ)	OZHQ-ja kryesore: OZHQ 9 OZHQ-ë të tjera: OZHQ 4: Arsimi OZHQ 3: Shëndeti i mirë				
Kodi (kodet) DAC	Kodet kryesore DAC – 22040 - TTC – 50 % Kodi mbështetës 1 – 430 - Sektorë të tjerë – 50%				
Rruga kryesore e komunikimit	Qeverisja qendrore - 12000				
Fokusi	☐ Klima ☒ Gjinia ☐ Biodiversiteti				
Orientimet (sipas formularit DAC)	Objektivi i përgjithshëm i politikave	Pa objektiv	Objektiv rëndësishëm i	Objektiv parësor	
	Pjesëmarrje në zhvillim/ qeverisja e mirë	☐	X	☐	
	Ndihma për mjedisin	X	☐	☐	
	Barazia gjinore, fuqizimi i grave dhe vajzave	☐	X	☐	
	Shëndeti riprodhues, i nënës, i të porsalindurit dhe i fëmijës	☐	X	☐	
	Zbutja e rrezikshmërisë nga katastrofat	X	☐	☐	
	Përfshirja e personave me aftësi të kufizuara	☐	X	☐	
	Të ushqyerit	X	☐	☐	
	Orientimet e Konventës RIO	Pa objektiv	Objektiv rëndësishëm i domethënës	Objektiv parësor	
	Biodiversiteti	X	☐	☐	
	Lufta ndaj thatësirës	X	☐	☐	
	Zbutja e ndryshimeve klimatike	X	☐	☐	
	Përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike	X	☐	☐	
	Orientimet e brendshme dhe treguesit	Objektivat e politikave	Nuk synohet	Objektiv domethënës	Objektiv parësor
Digjitalizimi		☐	☐	X	
Treguesit: ndërlidhja digjitale qeverisja digjitale sipërmarrja digjitale aftësitë/njohuritë digjitale shërbimet digjitale		PO X X ☐ X X	JO ☐ ☐ X ☐ ☐		
Ndërlidhja		☐	☐	X	
Treguesit: ndërlidhja digjitale energji transporti shëndeti arsimi dhe kërkimi shkencor		PO X ☐ ☐ X X	JO ☐ X X ☐ ☐		
Migracioni		X	☐	☐	
Zbutja e pabarazisë		☐	X	☐	
COVID-19		X	☐	☐	
INFORMACION PËR BUXHETIN					
Shumat e përfshira		Kufiri financiar: 15 02 02 01 Kostoja totale e llogaritur për 2024-2027: 44 000 000 euro Shuma totale e të ardhurave të e BE-së për 2024-2027: 30 000 000 euro Kontributi i Bashkimit Evropian ndahet në vite si më poshtë:: - Për 2024 – 6 000 000 euro			

	- Për 2025 – 5 850 000 euro - Për 2026 – 7 150 000 euro - Për 2027 – 11 000 000 euro Të ardhurat e përgjithshme të Bashkimit Evropian për vitet në vijim i nënshtrohen sigurimit të fondeve për vitet përkatëse financiare pas miratimit të buxhetit vjetor përkatës, ose siç parashikohet në sistemin e përkohshëm 1/12.
MENAXHIMI DHE ZBATIMI	
Modalitetet e zbatimit (mënyra e menaxhimit dhe metodat e zbatimit)	Menaxhim indirekt me Republikën e Shqipërisë
Prioritetet dhe programet kyçe të rëndësishme nga Plani Ekonomik dhe i Investimeve për Ballkanin Perëndimor [vetëm për Ballkanin Perëndimor].	Prioriteti “Tranzicioni digjital” Programet kryesore (Pioniere): “Infrastruktura digjitale VIII”
Data përfundimtare e nënshkrimit të Marrëveshjes së Financimit	Të paktën deri më 31 dhjetor 2025
Afati i përfundimit për çdo angazhim buxhetor	Angazhimi financiar 2024: deri më 31.12.2029 Angazhimi financiar 2025: deri më 31.12.2029 Angazhimi buxhetor 2026: deri më 31.12.2029 Angazhimi financiar 2027: deri më 31.12.2029
Periudha përcaktuese e kualifikimit	31.12.2033
Data përfundimtare për zbatimin e Marrëveshjes së Financimit	12 vjet pas nënshkrimit të Marrëveshjes së Financimit

1.2 Përmbledhja e Programit

Transformimi digjital është vendosur në krye të agjendës politike të qeverisë shqiptare. Agjendë e re Digjitale e Shqipërisë 2022–2026, e miratuar në qershor 2022, bazohet në katër shtylla kryesore:

1. Qeveria digjitale: Mundësimi i politikave digjitale, proceseve inteligjente dhe zgjidhjeve të përparuara në platforma të sigurt;
2. Biznesi digjital: Shërbime të aksesueshme, proaktive dhe veprime të gatshme për biznes;
3. Edukimi digjital dhe aftësitë digjitale: transformimi i të mësuarit dhe mësimdhënies;
4. Qytetarët digjitalë: qytetarët dhe privatësia, transparenca e të dhënave dhe shërbimeve ndaj qytetarëve.

Programi Operacional Ekonomia dhe Shoqëria Digjitale synon të avancojë përpjekjet e vendit për të vijuar më tej procesin e digjitalizimit në tri nga katër shtyllat e mësipërme, dhe paralelisht do të mbështesë reformat sektoriale dhe përafrimin e legjislacionit kombëtar me *acquis* të BE-së.

Programi Operacional është në përputhje me politikat kryesore të BE-së për Agjendën Digjitale, Agjendën Digjitale për Ballkanin Perëndimor dhe objektivat dhe ndërlidhja e fushës 3 të Kuadrit të Programimit IPA III. Ky Program Operacional ka dy fusha sektoriale të mbështetjes dhe një fushë tjetër mbështetjeje e fokusuar për menaxhimin dhe kontrollin e programit, si dhe komunikimin dhe rritjen e ndërgjegjësimit.

Raporti DESI (Indeksi i Ekonomisë dhe Shoqërisë Digjitale) 2022 e paraqet Shqipërinë si performuesin më të mirë digjital në Ballkanin Perëndimor, kryesisht për shkak të shërbimeve elektronike të ofruara nga qeveria. Megjithatë, disa nën grupe të ekonomisë digjitale duhet të përmirësohen, duke përfshirë, *ndër të tjera*, aftësitë e kapitalit njerëzor (si në aspektin sasior ashtu edhe në atë cilësor), afërsinë dhe menaxhimin e të dhënave voluminoze. Këto fusha janë vlerësuar për financim në kuadër të Programit.

Për më tepër, veçanërisht në fushën e mbështetjes 1 të paraqitur më poshtë, Programi do të ndihmojë në avancimin e përfshirjes sociale të komuniteteve me të ardhura të ulëta, rurale dhe të margjinalizuara dhe të pakicave rome dhe egjiptiane. Programi do të ketë gjithashtu një efekt pozitiv në sigurimin e aksesit më të mirë dhe më të drejtë në kujdes shëndetësor dhe arsim cilësor, në

kuadrin e së drejtës për privatësi, duke pasur ndër të tjera një ndikim pozitiv për personat me aftësi të kufizuara.

Fusha e mbështetjes 1. Infrastruktura TIK për shërbime më të mira për shoqërinë

Në politikat kombëtare, ndër të tjera, me fokus në shëndetësi dhe arsim, duke nxitur transformimin inovativ digjital përmes inkurajimit të implementimit të platformave dhe politikave siç janë, për shembull, Shëndetësia digjitale dhe aftësitë digjitale në arsim.

Mungesa e lidhjes me shpejtësi të lartë në zonat rurale dhe të thella në Shqipëri shihet si problem për përdorimin efektiv të TIK-ut. Në këtë drejtim, Korniza e Investimeve në Ballkanin Perëndimor (WBIF) ka financuar një studim fizibiliteti, i cili përfshin analizat e avantazheve dhe disavantazheve për zhvillimin e komunikimit *broadband* në Shqipëri për të mbështetur përgatitjen e dokumentacionit teknik të kërkuar për vendosjen e infrastrukturës fikse *broadband* me shpejtësi të lartë. Gjithashtu, Agjencia Kombëtare e Shoqërisë së Informacionit, me grantin e WBIF, po kryen një studim fizibiliteti për shtrirjen e Rrjetit Qeveritar në qendrat shëndetësore në të gjithë vendin dhe në shkolla të përzgjedhura. Ky studim pritet të hapë rrugën që zyrat rajonale të të gjitha institucioneve, përfshirë qendrat shëndetësore dhe arsimore (përfshi shkollat) të kenë akses në internet me shpejtësi të lartë nëpërmjet *dark fiber*.

Sipas Programit, fusha e mbështetjes 1 do të fokusohet në shëndetësia digjitale dhe edukimi digjital respektivisht, si më poshtë:

Shëndetësia digjitale. Në përputhje me direktivën 2011/24/BE të Parlamentit dhe Këshillit Evropian, të datës 9 mars 2011, mbi zbatimin e të drejtave të pacientëve në kujdesin shëndetësor ndërshtetëror, si dhe rekomandimin e Komisionit C(2019) 800 Final, datë 6.2.2019, për format shkëmbimi të Regjistrat Elektronik Shëndetësor Evropian dhe shtyllën 1 të Agjendës Digjitale të Shqipërisë 2022–2026, Programi do të mbështesë digjitalizimin e të dhënave shëndetësore dhe krijimin e sistemeve që mundësojnë aksesin e tyre të sigurt nga qytetarët, duke përfshirë ata vulnerabël, dhe ndarjen e sigurt brenda dhe ndërmjet aktorëve të ndryshëm në sistemin shëndetësor (pacientët, ekipet e tyre klinike në komunitet dhe qendrat spitalore) si një hap i rëndësishëm drejt integritetit të teknologjive digjitale në drejtim të shëndetit dhe kujdesit. Ky integrim kërkon që të dhënat elektronike shëndetësore të jenë ndërveprueshme në të gjithë Shqipërinë.

Megjithëse pjesë të rëndësishme të sistemit të informacionit të shëndetësisë digjitale tashmë janë funksionale, mungojnë funksionalitete të tilla si një Regjistër Elektronik Shëndetësor për mundësimin e versionit elektronik të historikut mjekësor të çdo pacienti dhe një Sistem i Informacionit për Radiologjinë për menaxhimin e imazheve mjekësore dhe të dhënave të lidhura me to. Nëpërmjet aksesit *online* për të dhënat dhe informacionin e të dhënave të pacientit, do të shmangen testet ose trajtimet e panevojshme dhe do të përshpejtohet ofrimi i trajtimit ose procedurave të shpejta/urgjente. Standardet për sigurinë dhe mbrojtjen e të dhënave do të sigurohen në përputhje me kërkesat e rregullores së përgjithshme për mbrojtjen e të dhënave. Programi do mbështesë studimet e nevojshme për të krijuar sistemin dhe për të zgjeruar blerjen e pajisjeve (serverat, arkivin) dhe programin (ose përmirësimin, modifikimin e tij) në bazë të standardeve të BE-së për shërbimet shëndetësia digjitale (IHE/HL7/CDA², DCOM). Do të mbështeten gjithashtu aktivitetet e komunikimit dhe rritjes së ndërgjegjësimit.

Edukimi digjital. Ndërhyrja në këtë fushë të mbështetjes do të ndihmojë në zbatimin e Strategjisë Kombëtare të Arsimit 2021–2026 duke mbështetur përmirësimin e zhvillimit profesional dhe trajnimin e mësuesve, me fokus të veçantë në aftësitë pedagogjike që lidhen me zbatimin e modelit gjithëpërfshirës të bazuar në njohuritë kompjuterike të nivelit parauniversitar dhe në përputhje me shtyllën 3 të Agjendës Digjitale për Shqipërinë 2022–2026. Programi do të mbështesë reformën e kurrikulave të orientuara drejt TIK-ut të zhvilluara për ciklin e shkollës së mesme – tre vitet e fundit të arsimit parauniversitar – si dhe trajnimin e mësuesve mbi aftësitë digjitale dhe përdorimin e TIK-ut për qëllime didaktike për të siguruar transformimin digjital efektiv dhe afatgjatë të arsimit dhe ofrimin e pajisjeve (laptopë) për mësuesit e shkollave të mesme. Programi gjithashtu do të sigurojë akses në edukimin digjital në shkolla për fëmijët në nevojë, duke përfshirë

² Modelimi i Regjistrat Klinik.

ofrimin e laptopëve dhe emërimin e mësuesve të aftë. Do të mbështeten gjithashtu aktivitetet e komunikimit dhe rritjes së ndërgjegjësimit.

Kjo do të kërkojë ndryshime në standardet, mjetet dhe profilet ekzistuese mësimore, të cilat do të mbështeten në kuadër të Programit. Ndërhyrjet do të përmirësojnë aksesin e studentëve në tregun e punës në mënyrë të tërthortë. Të gjitha sa më sipër do të çojnë në një digjitalizim më të avancuar të sistemit arsimor kombëtar duke përmirësuar rezultatet e të nxëniet të nxënësve në nivelin parauniversitar dhe duke hapur më shumë mundësi punësimi për ta, në përputhje, ndër të tjera, me rekomandimin e Raportit 2022 DESI të Komisionit: Kapital më i mirë njerëzor për një digjitalizim më të avancuar të ekonomisë shqiptare. Programi do të mundësojë gjithashtu forcimin e kapaciteteve institucionale për përdoruesit e sistemit të përmirësuar me synimin për një bashkëpunim digjital më efektiv mes mësuesve, nxënësve dhe familjeve të tyre. Siç u përmend më parë, kjo nismë në kuadër të edukimit digjital synon ciklin e shkollës së mesme. Për sa i përket gjithëpërfshirjes, ky është prioritet i Ministrisë së Arsimit dhe Sportit (MAS) siç parashikohet në “Strategjinë e Arsimit”. Në lidhje me përfshirjen digjitale, MAS-i po i kushton vëmendje të veçantë arsimit në shkollat kolektive dhe shkollat me numër të vogël nxënësish, të gjitha të vendosura në komunitete rurale dhe në nevojë, në disa projekte që janë duke u zbatuar. Për shembull, AKSHI dhe MAS, me mbështetjen e WBIF dhe CEB, po zhvillojnë një projekt në shkolla në lidhje me sigurimin e *SmartLabs*. Projekti aplikohet në 25 shkolla publike dhe 35 shkolla të mesme me më pak se 81 nxënës. Një tjetër ndërhyrje është Programi GovTech, i cili do të financohet nga Banka Botërore, dhe synon fusha të ndryshme, si përmirësimin e ofrimit të shërbimeve publike, trajtimin e aftësive digjitale dhe mundësuesve parësorë të GovTech. Programi GovTech synon krijimin e 216 laboratorëve *smart*, duke i kushtuar vëmendje të veçantë shkollave në zonat rurale dhe ato në komunitetet e marginalizuara.

Që nga viti 2023, Shqipëria ka marrë pjesë edhe si vëzhgues në pilotimin për vendet në zgjerim, në kuadër të Instrumentit të Mbështetjes Teknike³. Shqipëria vë theksin në një projekt shumëpalësh të zbatuar për Portugalinë, Holandën dhe Spanjën për pjesëmarrjen qytetare dhe teknologjitë e reja në zhvillim. Synimi i projektit pilot është të përshpejtojë anëtarësimin në BE të vendeve në zgjerim duke vendosur lidhje ndërmjet vendeve të zgjerimit dhe shteteve anëtare të BE-së dhe duke i njohur vendet në zgjerim me llojet e reformave dhe projekteve të zbatuara nga shtetet anëtare të BE-së pas anëtarësimit.

Fusha e mbështetjes 2: Integrimi me sistemet e teknologjisë së informacionit të BE-së, siguria kibernetike dhe ndërlidhja digjitale

Sipas shtyllës 1 të Agjendës Digjitale të Shqipërisë 2022–2026, ndërhyrja në fushën e mbështetjes 2 do të zbatohet masa të rëndësishme për të luftuar korrupsionin, si dhe për të rritur kapacitetin e sigurisë kibernetike dhe luftën kundër krimit kibernetik. Kjo ndërhyrje do të sigurojë sinergji në parandalimin, gatishmërinë dhe reagimin ndaj sulmeve kibernetike, në përputhje me nismën rajonale të sigurisë kibernetike (DG NEAR D1, 2023–2026). Mbështetja e BE-së do të përqendrohet në prioritetet e mëposhtme:

Tatimet. Mbështetja e BE-së do të nxisë digjitalizimin në sektorin e tatimeve sipas shtyllës 1 të Agjendës Digjitale për Shqipërinë 2022–2026. Fokusi kryesor është integrimi dhe ndërveprimi i sistemit kombëtar të tatimeve me VIES/VIDA, duke zbatuar direktivën e Këshillit 2006/112/EC të 28 nëntorit 2006 që vendos sistemin e përbashkët të tatimit mbi vlerën e shtuar (TVSH) brenda Bashkimit Evropian, dhe Raportimi sipas Vendeve (standardi OECD) për të përmbushur kërkesat e direktivit të Këshillit 2016/881/EU të 25 majit 2016 që ndryshon direktivën 2011/16/EU në lidhje me shkëmbimin e detyruar automatik të informacionit në fushën e tatimeve (DAC4 - ende pa u harmonizuar). Veprimi i planifikuar i Programit do të ndihmojë në monitorimin më të mirë të të ardhurave të buxhetit dhe do të mbështesë decentralizimin fiskal në të ardhmen duke reduktuar hendekun e TVSH-së, duke adresuar punën e padeklaruar dhe duke hetuar pasurinë ose fitimin e pasurisë të paqartë, për të kontribuar kështu në luftën kundër korrupsionit, në parandalimin e shmangien e deklaratave/ pagesave tatimore, menaxhimin më të mirë të borxhit publik, adresimin

³ https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/technical-support-instrument/technical-support-instrument-tsi_en

e informalitetit etj. Programi do të mbështesë miratimin e ligjeve/rregulloreve përkatëse, ofrimin e zgjidhjeve të përshtatshme të programeve kompjuterike, ngritjen e kapaciteteve të konsumatorëve në forma të ndryshme, komunikimin me palët e interesuara dhe ndërgjegjësimin e publikut të gjerë.

Siguria kibernetike. Kjo është një fushë thelbësore e politikave të BE-së, siç pasqyrohet në propozimin e Komisionit të datës 18 prill 2023 për të ndryshuar Aktin e BE-së për Sigurinë Kibernetike⁴, dhe është gjithashtu një fushë reformuese prioritare nën Planin e Investimeve Ekonomike për Ballkanin Perëndimor. Objektivi specifik i mbështetjes në këtë fushë është të përmirësojë aftësinë e autoriteteve shqiptare për t'u mbrojtur kundër kërcënimeve kibernetike duke forcuar ndërgjegjësimin kibernetik, aftësinë analitike parandaluese, si edhe qëndrueshmërinë kibernetike dhe reagimin e organizatave të sektorit publik që marrin pjesë në rrjetin e menaxhimit të sigurisë kibernetike të infrastrukturave kritike të informacionit. Programi përfshin një grup masash gjithëpërfshirëse për të mbrojtur informacionin dhe të dhënat sekrete dhe të klasifikuara. Kjo përfshin rritjen e kapaciteti fizik hostues të qendrës së të dhënave qeveritare (*Datacenter*-i qeveritar) dhe përmirësimin e pajisjeve të lidhura me *hardware/software*, si dhe kontributin e mëtejshëm në ngritjen e kapacitetit të menaxhimit të sigurisë kibernetike nëpërmjet aksesit në platformat e *Threat Intelligence*. për zbulimin paraprak ndaj sulmeve të sofistikuara dhe në *Dark Web Monitoring* për skanimin dhe monitorimin e Dark Web për informacione sekrete që mund të publikohen në lidhje me infrastrukturën ose të dhënat shtetërore.

Ndërlidhja digjitale me rrjetet e kapacitetit të lartë (VHCN) dhe infrastrukturë *gigabit* me fibra optike (FO) dhe 5G. Sipas programit, Shqipëria do të promovojë transformimin digjitale nëpërmjet përmirësimit të kuadrit ligjor dhe rregullator për infrastrukturën *gigabit*, duke rritur qëndrueshmërinë dhe besimin për një lidhje më të mirë digjitale dhe duke promovuar inovacionin dhe Agjenda e gjelbër në ndërtimin e infrastrukturës digjitale dhe 5G, përfshirë zbatimin e masave të bazuara në instrumentet 5G.⁵ Ndërhyrja nëpërmjet këtij Programi do të ndihmojë gjithashtu në zhvillimin dhe zbatimin e masave për të pasur rrjete 5G të sigurta dhe të qëndrueshme bazuar në përvojën e fundit të BE-së me instrumentet 5G. Ndërhyrja është në përputhje me Planin Ekonomik të Investimeve për Ballkanin Perëndimor dhe Agjendën e gjelbër duke theksuar infrastrukturën dhe lidhjen digjitale. Programi do të mbështesë përgatitjen e një studimi gjeografik për rrjetin *broadband*, rrjetet me kapacitet shumë të lartë, miratimin e legjislacionit për infrastrukturën *gigabit*, studimet për përdorimin e 5G komunitetet digjitale dhe hartimin e projekteve pilot 5G. Do të mbështeten gjithashtu aktivitetet e komunikimit dhe rritjes së ndërgjegjësimit. Ndërhyrja do të mbështesë gjithashtu institucionet shqiptare për të rritur aftësitë e tyre në zbatimin e rregulloreve të reja për infrastrukturën *gigabit* në përputhje me praktikën më të mira të BE-së dhe për të promovuar besimin në ekosistemin digjitale global duke përmirësuar lidhjen gjithëpërfshirëse dhe të përballeshme në mënyrë që të gjithë qytetarët të mund të përfitojnë nga ekonomia digjitale dhe e ardhmja e internetit.

Fusha e mbështetjes: asistencë teknike. Një objektivi shtesë i Programit është të ndihmojë Autoritetin Menaxhues, organin e ndërmjetëm për menaxhimin financiar strukturat dhe autoritetet e tjera, duke përfshirë partnerët e Programit, me zbatimin e Programit duke forcuar kapacitetet e tyre nëpërmjet një game të gjerë aktivitetesh për ngritjen e kapaciteteve, si dhe duke i dhënë shtesë page stafit të përzgjedhur për të parandaluar largimet e stafit dhe krijimin e një mjedisi të qëndrueshëm pune. Për të siguruar menaxhim efektiv, kontroll, monitorim dhe vlerësim të Programit, institucionet do të ndihmohen për përgatitjen e dokumentacionit teknik të nevojshëm për zbatimin e Programit, krijimin dhe zbatimin e aktivitetëve të komunikimit dhe transparencë, përgatitjen e raporteve të vlerësimit, monitorimin e rezultateve të Programit në vazhdimësi, dhe mbështetjen e kontrollit administrativ dhe auditimeve teknike. Objekti i ndërhyrjeve në mbështetjen tjetër do të jenë në përputhje me krijimin e kapaciteteve institucionale dhe veprimtaritë e komunikimit të zbatuara nën fushat e mbështetjes 1 dhe 2.

2. Analiza e sektorit

⁴ Rregullorja e (BE) 2019/881 e Parlamentit dhe Këshillit Evropian datë 17 prill 2019 për ENISA (Agjencia e Bashkimit Evropian për Sigurinë Kibernetike) dhe për certifikimin e teknologjisë së informacionit dhe komunikimit të sigurisë kibernetike dhe që shfuqizon rregulloren (BE) nr. 526/2013 (ligji për sigurinë kibernetike).

⁵ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/cybersecurity-5g-networks-eu-toolbox-risk-mitigating-measures>

2.1 Konteksti dhe politikat sektoriale kombëtare

Fusha e mbështetjes 1: Infrastruktura TIK për shërbime më të mira për shoqërinë

Nënfusha e mbështetjes 1.1: Shëndetësia digjitale

Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim Evropian 2022–2030; (SKZHIE)⁶ parashikon një sistem shëndetësor më të aksesueshëm nën prioritetin e kohezionit social.

Sipas objektivit të politikës 5: Politika e shëndetësisë digjitale, **Strategjia Kombëtare e Shëndetësisë 2021–2030**⁷ synon modernizimin e infrastrukturës dhe teknologjisë shëndetësore, duke u fokusuar në adresimin e nevojave reale të përdoruesit, duke siguruar privatësinë dhe sigurinë e sistemit, integrim-ndërveprim, si dhe përfshirje dhe akses.

Agjenda Digjitale e Shqipërisë 2022–2026⁸ planifikon të maksimizojë potencialin ekonomik dhe social të teknologjisë së informacionit dhe komunikimit, të përmirësojë ofrimin e shërbimeve cilësore, të parashikojë investimet në integrimin e teknologjive të reja në sistemet e menaxhimit elektronik shtetëror të përmirësojë aftësitë digjitale të nevojshme për zhvillim. Për sa i përket sektorit të shëndetësisë, nënshtyllën 1 “Qeveria digjitale mundësi i politikave digjitale, proceseve inteligjente dhe zgjidhjeve të përparuara në platforma të sigurta”, Agjenda përcakton përdorimin e mjeteve për të zhvilluar një mjedis digjital të besueshëm, siç është përdorimi i standardeve HL7 për ruajtjen e të dhënave shëndetësore të pacientit, dhe promovon përdorimin e telemjekësisë në sektorin publik dhe jopublik për diagnostikimin paraprak të pacientëve dhe dhënien e trajtimit në distancë, me qëllim aksesin më të shpejtë të pacientëve në shërbimin e kujdesit shëndetësor dhe zbatimin e distancimit social.

Nënfusha e mbështetjes 1.2: Edukimi digjital

“Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim Evropian 2022–2030 (SKZHIE)”⁹ përfshin arsimin brenda kohezionit social të shtyllës III. Në kuadër të kësaj shtylle parashikohen: Qëllimi strategjik 1: Sistem arsimor gjithëpërfshirës dhe i bazuar në parimet e barazisë dhe mësimin gjatë gjithë jetës, që mundëson formimin cilësor të të gjithë individëve, duke kontribuar në mirëqenien personale të tyre, si dhe në forcimin e demokracisë dhe integrimin e vendit në Bashkimin Evropian. Objektivat e politikave 1: Arsim parauniversitar cilësor dhe gjithëpërfshirës që krijon kushte që nxënësit të zhvillojnë njohuri, aftësi, qëndrime dhe vlera në pajtim me kërkesat e shoqërisë demokratike; të përballen në mënyrë konstruktive me sfidat e jetës, si dhe të kontribuojnë në ndërtimin e mirëqenies vetjake dhe të shoqërisë. Objektivi specifik 1.2: Krijimi i mundësive për trajnim cilësor të mësuesve dhe përmirësimi i karrierës së tyre që i inkurajon ata të zhvillojnë nivele më të larta të aftësive për mësimdhënie. Objektivi specifik 1.3: Zbatimi i plotë i kurrikulave të bazuara në aftësi nëpërmjet mësimdhënies efektive dhe përdorimit të burimeve të nivelit të lartë. Objektivi specifik 1.4: Zhvillimi i aftësive digjitale nëpërmjet përdorimit më të mirë të TIK-ut për mësimdhënie dhe të nxënë. Qëllimi i politikave 2: Menaxhim efektiv dhe eficient i sistemit të arsimit në të gjitha nivelet, i bazuar në mekanizma funksionale për sigurimin e cilësisë, transparencës dhe llogaridhënies. Objektivi 2.1. Rritja e performancës së shkollës nëpërmjet drejtimit dhe menaxhimit profesional dhe sigurimit të cilësisë.

Për sa i përket digjitalizimit të arsimit parauniversitar, **“Strategjia Kombëtare e Arsimit 2021–2026 (SKA)”**¹⁰ parashikon në objektivin e politikës A: Arsim parauniversitar cilësor dhe të barabartë që krijon kushte në mënyrë që nxënësit të zhvillojnë njohuri, aftësi dhe ide në përputhje me kërkesat e shoqërisë demokratike; të përballen në mënyrë konstruktive me sfidat e jetës, si dhe të kontribuojnë në ndërtimin e mirëqenies vetjake dhe të shoqërisë, objektivi strategjik A5: Zhvillimi i aftësive digjitale duke shfrytëzuar sa më mirë informacionin, teknologjinë dhe komunikimin për produktet e mëposhtme: Krijimi i infrastrukturës së duhur për përdorimin e TIK-ut në shkolla dhe mirëmbajtja e saj; Zhvillimi i aftësisë digjitale nëpërmjet përdorimit të zgjeruar të TIK-ut në të gjitha lëndët; ofrimi i shërbimeve cilësore TIK për arsimin parauniversitar.

⁶ <https://qbz.gov.al/share/3VxOqmLUSwOWhi00jsdZUG>

⁷ <https://qbz.gov.al/share/axqVxAbRSZaE1Hs6TBYw4g>

⁸ <https://qbz.gov.al/share/FblnKS3xTgWp1XYi5fzeHw>

⁹ <http://ips.gov.al/wp-content/uploads/2019/11/NSDI-eng.pdf>

¹⁰ Strategjia Kombëtare për Arsimin 2021–2026” <https://arsimi.gov.al/vendim-nr-742-date-3-12-2021-per-krijimin-e-bazes-se-te-dhenave-shteterore-te-sistemit-te-menaxhimit-te-informacionit-parauniversitar-smip/>

Ministria e Arsimit dhe Sportit dhe Agjencia e Sigurimit të Cilësisë së Arsimit Parauniversitar (ASCAP) kanë miratuar kurrikulën e TIK-ut për klasat e 1ra dhe të 2^a të sistemit arsimor parauniversitar¹¹. Në kornizën kurrikulare të arsimit parauniversitar, aftësia digjitale¹² është një kompetencë ndërdisiplinore e cila synohet të zhvillohet me të gjitha lëndët përkatëse dhe jo vetëm me lëndën e Teknologjisë së Informacionit dhe Komunikimit.¹³

Strategjia ndërsektoriale “**Agjenda Digjitale e Shqipërisë 2022–2026**”¹⁴ luan një rol të rëndësishëm për përmirësimin e cilësisë së shërbimeve ndaj qytetarëve dhe biznesit në vend. Për të mundësuar që të gjithë shqiptarët të përfitojnë plotësisht nga mirëqenia që sjell krijimi i një shoqërie digjitale gjithëpërfshirëse, arritjet në aspektin e aftësive të bazuara në zhvillimin digjital është një prioritet i qeverisë shqiptare. Agjenda digjitale e qeverisë shqiptare ka edhe një akt dedikuar digjitalizimin në arsim. Në lidhje me digjitalizimin arsimor dhe aftësitë digjitale, në qëllimin 4 strategjia parashikon të arrihet sa më poshtë: 1. Nëpërmjet qendrave të trajnimit dhe kurseve të programimit, synohet që brenda vitit 2025 të jenë certifikuar 10,000 programues. 2. Krijimi i 10 qendrave teknologjike rinore në rang vendi brenda vitit 2024. 3. Integrimi i lëndës së teknologjisë së informacionit dhe komunikimit dhe njohurive të programimit si pjesë e kurrikulës duke filluar nga klasa e parë e arsimit fillor brenda vitit 2022. Krijimi i *Smart Labs* në të gjitha institucionet e arsimit parauniversitar në vend brenda vitit 2023.

Sistemi i Menaxhimit të Informacionit të Arsimit Parauniversitar (SMIP) është një sistem kombëtar i të dhënave arsimore për sistemin arsimor parauniversitar¹⁵. Sistemi lidhet drejtpërdrejt me përmirësimin e sistemit arsimor duke mbledhur dhe përditësuar të gjithë informacionin mbi arsimin parauniversitar, duke rritur nivelin e ndërveprimit në nivel digjital të shkollave dhe duke inkurajuar përdorimin e teknologjisë së re brenda sistemit. Gjithashtu, ky sistem u mundëson prindërve të informohen në kohë reale për notat dhe mungesat e fëmijëve të tyre, duke rritur kështu transparencën dhe përgjegjshmërinë. SMIP-i është një mjet i rëndësishëm për të përmirësuar përdorimin e digjitalizimit arsimor. Megjithatë, në mënyrë që SMIP-i të zbatohet siç duhet, nevojitet përmirësimi i infrastrukturës në lidhje me TIK-un që të mundësohet përditësimi i vazhdueshëm i sistemit nga mësuesit dhe aksesimi i tij nga nxënësit. Aktualisht, përdoruesit e SMIP-it përfshijnë: 338.965 nxënës të regjistruar, 1.409 shkolla (publike + private), 36.266 mësues (publik + privat) dhe 18.509 klasa.

Fusha e mbështetjes 2: Integrimi me sistemet e teknologjisë së informacionit të BE-së, siguria kibernetike dhe ndërlidhja digjitale

Nënfusha e mbështetjes 2.1: Tatimet

Shqipëria ka një koeficient relativisht të ulët të efikasitetit (C-koeficienti) për TVSH-në. Ky koeficient në Shqipëri llogaritet të jetë 0.54, që do të thotë se 54% e të ardhurave të mundshme nga TVSH-ja mbledhet me normën standarde. Megjithatë Shqipëria ka një normë standarde të lartë (20%) në krahasim me fqinjët e Ballkanit jashtë BE-së, ky raport mbetet më i vogël se vendet si Serbia, Mali i Zi, Bosnja dhe Hercegovina ose Maqedonia e Veriut. Të ardhurat nga tatimi i

¹¹ Për këtë qëllim është hartuar një studim i bazuar në përvojën ndërkombëtare në lidhje me përfshirjen e TIK-ut në arsimin fillestar në 18 vende. Studimi u përdor si bazë për procesin e rishikimit të kurrikulave të TIK-ut në të gjitha nivelet. Ministria e Arsimit dhe Sportit, me mbështetjen e Fondit Shqiptaro-Amerikan të Zhvillimit, po rishikon kurrikulat e TIK-ut në të gjitha nivelet. Rishikimi i kurrikulave synon të përmirësojë aftësitë digjitale të kërkuara nga tregu aktual i punës.

¹² Aftësimi digjital është aftësia:

- për të përdorur teknologjinë digjitale dhe mjetet e komunikimit;
- për të marrë informacion;
- për të menaxhuar dhe integruar informacionin;
- për të vlerësuar informacionin;
- për të përshtatur informacionin;
- për të shkëmbyer informacion në mënyrë që individit të funksionojë në shoqërinë e dijes.

Aftësimi digjital nënkupton përdorimin thelbësor dhe efektiv të TIK-ut në punë, gjatë kohës së lirë gjatë komunikimit. Mbështetet në aftësitë bazë kompjuterike për të gjetur, prodhuar, krijuar, paraqitur dhe ndarë informacion, si dhe për të bashkëpunuar në rrjetet e informacionit në internet.

¹³ Kurrikulën mund ta gjeni në: <https://www.ascap.edu.al/tik-klasa-ii/>

¹⁴ “Strategjia e Agjendës Digjitale 2022–2026”. <https://akshi.gov.al/agjenda-digjitale/>

¹⁵ Faqja e internetit të SMIP-it: <https://smip.al/login>

drejtpërdrejtë i të ardhurave personale dhe kontributet mbeten një nga burimet më të rëndësishme të të ardhurave për Shqipërinë. Të dhënat ndër vite tregojnë se niveli i të ardhurave të mbledhura nga këto burime korrespondon mesatarisht me 16% të PBB-së.

Bashkimi Evropian (BE) ka përcaktuar norma që rregullojnë aspekte të ndryshme të tatimit, duke përfshirë tatimin mbi vlerën e shtuar, akcizën dhe tatimin korporativ. Këto rregulla përfshijnë gjithashtu bashkëpunimin ndërmjet administratave tatimore, duke përfshirë shkëmbimin e informacionit për të luftuar evazionin fiskal. Shqipëria, në përputhje me ligjin nr. 35/2019¹⁶, ka ratifikuar një marrëveshje me Organizatën për Bashkëpunim dhe Zhvillim Ekonomik (OECD) për t'iu bashkuar Kornizës Gjithëpërfshirëse për Parandalimin e Erozionit të Bazës dhe Transferimit të Fitimeve (në gusht 2019. Brenda kësaj kornize një nga katër standardet minimale që duhet të përmbushen është Planveprimi 13, i njohur si “RAPORTIMI PËR ÇDO VEND”. Zbatimi i kësaj mase përputhet me direktivat e BE-së të përshkruara në kapitullin 16, “Tatimet të Raportit të Komisionit Evropian për Zgjerimin. Për zbatimin efektiv të kësaj mase, do të hartohet legjislacioni i nevojshëm, i ndjekur nga përfshirja e tij në sistemet kompjuterike për zbatim të pandërprerë.

Për sa i përket bashkëpunimit administrativ dhe ndihmës reciproke, Shqipërisë i duhet të finalizojë marrëveshjet e tatimit të dyfishtë me disa vende të BE-së. Ndërsa ligji për shkëmbimin automatik të informacionit për llogaritë financiare përputhet pjesërisht me direktivën përkatëse të BE-së të vitit 2014, nevojiten përmirësime të mëtejshme. Shqipëria ka marrë një angazhim për të marrë pjesë në shkëmbimet e informacionit të llogarive financiare në përputhje me Standardin për Shkëmbimin Automatik të Informacionit të Llogarive Financiare në Çështjet Tatimore (Standardi AEOL) duke filluar nga viti 2020. Në vitin 2020, Shqipëria ka filluar të kryej shkëmbime joreciproke dhe më pas i është nënshtruar një vlerësimi duke përdorur metodologjinë për juridiksionet joreciproke. Vlerësimi përcaktoi se konfidencialiteti dhe mbrojtja e të dhënave të Shqipërisë janë në përputhje me standardin AEOL. Nuk u identifikuan probleme që do të përbënin një rrezik të papranueshëm të sigurisë për të dhënat e shkëmbyera. Si rezultat, nuk janë bërë rekomandime të rëndësishme për përmirësim.

Për sa u përket politikave kombëtare, **Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim Evropian 2022–2030 (SKZHIIE)** përcakton synimet e politikave të vendit dhe objektivat e zhvillimit të qëndrueshëm. Ajo shpreh edhe njëherë angazhimin e qeverisë për forcimin e financave publike dhe sigurimin e stabilitetit fiskal në të gjithë sektorët. Për më tepër, ajo është bazuar në vizionin e zhvillimit të një sistemi të të ardhurave buxhetore që është efikas, i mirëorganizuar, transparent, i qëndrueshëm dhe praktik. Ky sistem synon të mbështesë ofrimin e shërbimeve publike të përmirësuara, të nxisë rritjen ekonomike dhe të përforcojë stabilitetin e financave publike të vendit. Vizioni synon të gjenerojë të ardhura të qëndrueshme për buxhetin duke zbatuar një sistem tatimor efektiv, të barabartë dhe të paanshëm.

Ministria e Financave dhe Ekonomisë (MFE) ka iniciuar përgatitjen e **Strategjisë së re Sektoriale për Menaxhimin e Financave Publike 2023–2030**, e cila do të shoqërohet me një plan veprimi trevjeçar. Strategjia e re do të vazhdojë të theksojë objektivin e rritjes së mobilizimit të të ardhurave të brendshme nëpërmjet përmirësimeve në administratën tatimore¹⁷. Në mënyrë të veçantë, objektivi është rritja e efikasitetit të mbledhjes së të ardhurave, duke siguruar stabilitet financiar si në nivel qendror ashtu edhe në atë lokal. Gjithashtu, do të bëhen përpjekje për të ulur informalitetin. Menaxhimi efektiv, organizativ dhe transparent i të ardhurave tatimore, së bashku me mbledhjen progresive të detyrimeve tatimore, përfshirë tatimin e pronës, janë vendimtare për

¹⁶ Ligji nr. 35/2019: <https://qbz.gov.al/eli/ligji/2019/06/17/35/6739219d-6930-48d6-bd7d-e844756a07f8>

¹⁷ Sipas **Strategjisë Sektoriale për Menaxhimin e Financave Publike 2019–2022** dhe Planit të Veprimit 2020–2022, objektivat kryesorë të komponentit tatimor ishin si më poshtë:

- Miratimi i një strategjie gjithëpërfshirëse afatmesme për mbledhjen e të ardhurave;
- Krijimi i një procedure të automatizuar bazuar në risk për menaxhimin e rimbursimit të TVSH-së;
- Kryerja e automatizimit të plotë të proceseve kyçe të administratës tatimore;
- Plotësimi i menaxhimit të riskut të përmbushjes me fokus te tatimpaguesit me risk të lartë përmbushjeje për sa u përket të ardhurave tatimore;
- Plotësimi dhe përditësimi i Regjistrit të Tatimpaguesve.
- Reduktimi i informalitetit.
- Përmirësimi i menaxhimit të borxhit tatimor.

të ardhmen. Administrata tatimore do të përpiket që të rrisë numrin e tatimpaguesve që përmbushin detyrimin e tyre ligjor për të paguar tatimet dhe do të synojë të rrisë shkallën e mbledhjes së tatimit së pronës. Ministria e Financave dhe Ekonomisë ka iniciuar gjithashtu procesin e konsultimit publik për **Strategjinë Afatmesme të të Ardhurave 2022–2026 (SAMA)**, duke shënuar fillimin e reformave të rëndësishme në politikën tatimore, administratën tatimore dhe doganat që do të zbatohen gjatë pesë viteve të ardhshme. Qëllimi kryesor i kësaj strategjie është forcimi i politikave fiskale, rritja e të ardhurave tatimore dhe përmirësimi i efikasitetit të proceseve të mbledhjes së taksave dhe detyrimeve doganore.

Nënfusha e mbështetjes 2.2: Siguria kibernetike

Siguria kibernetike është një fushë politikash në zhvillim në Shqipëri. Strategjia ndërsektoriale **Agjenda Digjitale e Shqipërisë 2022–2026** dhe Plan i Veprimit të saj përfshin dispozita specifike për sigurinë kibernetike. Nënobjektivin 4 “Edukimi digjital dhe aftësitë digjitale”, pika 6.8 “Siguria kibernetike”, objektivi është të zbatohen platforma dhe teknologji kompjuterike me hapësira hibride *cloud* për të përmirësuar qëndrueshmërisë e sistemeve të sigurisë kibernetike në disa komponentë specifike kryesore. Sipas strategjisë:

- Qeveria do të përdorë një identitet të vetëm si bërthamë të sigurisë brenda institucioneve qeveritare. Duhet të ketë vetëm një reference identifikimi për të rritur përdorshmërinë dhe mundësuar kontrollin shtesë sigurie si autentifikimi me shumë faktorë.

- Qeveria do të përdorë një qasje që do të përcaktojë mbrojtjen qendrore të të dhënave. Ky model do të prodhojë një sistem ku siguria perimetrike nuk do të mund të mbrojë asetet kudo që janë dhe se duhet të merret një model sigurie përqendrimi të të dhënave. Kjo konsiston në sigurimin e vetë të dhënave, në vend të rrjeteve, serverave, aplikacioneve ose pajisjeve. Për të dhënat sensitive, do të përdoret enkriptimi si një nivel shtesë i kontrollit të aksesit. Qeveria do të implementojë zgjidhje që do të enkriptojnë përherë dokumentet dhe do të ndihmojnë në klasifikimin dhe mbrojtjen e përmbajtjes.

- Në një botë ku kërcënimi nuk mund të kontrollohet plotësisht nga shtesa e rrjetit dhe ku punonjësit përdorin pajisje sipas zgjedhjes së tyre, qeveria e konsideron parësore përqendrimin në sigurimin e një platforme që mbështet integritetin e pajisjes. Vëllimi i ngjarjeve që do të menaxhohen dikton që çdo gjë që mund të automatizohet, duhet të bëhet e tillë. Administratorët më tej mund të personalizojnë politikën e kontrollit për të lejuar aksesin në ngarkesa pune (*workloads*) të ndjeshme vetëm nga pajisje të mirëmbajtura.

- Sasia e ngjarjeve që duhet të menaxhohet kërkon që të bëhet çdo gjë që kërkon kontroll automatik. Për këtë qëllim do të bëhen kërkime për të vendosur dhe mundësuar Menaxhimin e Automatizuar të Riskut sepse ekspertët njerëzorë duhet të përqendrojnë vëmendjen e tyre vetëm në aktivitete me vlerë të lartë dhe zgjidhjet e zbatuara duhet t'i ndihmojnë ata të jetë më produktiv.

- Një objektivi tjetër është përdorimi i një sistemi të ndërtuar mbi aktivitetet e drejtuara nga intelijenca. Është e kuptueshme që edhe pse mbrojtja nga kërcënimet mbetet praktika më efikase, është e pamundur të kesh mbrojtje perfekte kudo, për çdo aset. Prandaj, është e rëndësishme të jemi në gjendje të zbulojmë dhe t'u përgjigjemi kërcënimeve shpejt nëpërmjet inteligjencës së automatizuar që do të drejtojë aktivitetet mbrojtëse.

Hartimi i **Strategjisë Kombëtare për Sigurinë Kibernetike 2020–2025** bazohet në Strategjinë e Bashkimit Evropian për Sigurinë Kibernetike. Ky akt respekton detyrimet që rrjedhin nga procesi i integritetit Evropian rekomandimet e bëra në këtë drejtim nga Direktiva e Rrjetit dhe Sistemit të Informacionit (NIS) dhe adaptimi i BE-së për Agjencinë e Bashkimit Evropian për Sigurinë Kibernetike (ENISA); si Ekipi i BE-së për Reagimin ndaj Emergjencave Kompjuterike (CERT), dhe angazhimet përkatëse si vend anëtar i NATO-s.

Sipas vendimit nr. 1084/24.12.2020¹⁸ për miratimin e “Strategjisë Kombëtare të Sigurisë Kibernetike dhe Planit të Veprimit 2020–2025”, qëllimi i politikës 1 është “garantimi i sigurisë kibernetike në nivel kombëtar, nëpërmjet mbrojtjes së infrastrukturave të informacionit, duke fuqizuar mjetet teknologjike dhe juridike”, siç detajohet tek objektivat specifike 3 dhe 4, respektivisht: Fuqizimi dhe implementimi i masave të sigurisë në infrastrukturën kritike dhe të

¹⁸ https://cesk.gov.al/wp-content/uploads/2020/07/strategjia_kombetare_sigurise_kibernetike-1.pdf

rëndësishme të informacionit; dhe, përmirësimi i infrastrukturave të informacionit për të luftuar krimin kibernetik, radikalizimin dhe ekstremizmin e dhunshëm.

Nënfisha e mbështetjes 2.3: Ndërlidhja digjitale

Prioritetet sektoriale për zhvillimin e internetit me shpejtësi të lartë dhe infrastrukturës digjitale janë një pjesë e rëndësishme e kuadrit strategjik afatgjatë të vendit të përcaktuar në **Strategjinë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim Evropian 2022–2030 (SKZHIE)**.

SKZHIE-ja synon të pasqyrojë prioritetet e zhvillimit në një periudhë relativisht më të gjatë kohore, duke konsideruar si fusha prioritare digjitalizimin dhe telekomunikacionin, përfshirë zhvillimin e infrastrukturës digjitale *gigabit*. Objektivi Strategjik i përcaktuar në SKZHIE është: **Shqipëria me infrastrukturë digjitale *Broadband* të shpejtësisë së lartë dhe shumë të lartë në të gjithë vendin, për të ngritur themelet për një shoqëri *gigabit***. Rrjetet 5G njihen si jetike për të mundësuar valën e ardhshme të produktivitetit dhe inovacionit të biznesit në sektorë të ndryshëm të ekonomisë shqiptare.

Agjenda Digjitale e Shqipërisë 2022–2026 përfshin infrastrukturën digjitale dhe *broadband* si pjesë e prioritetëve të ndërlidhura me sektorë të ndryshëm dhe procesin e digjitalizimit në arsim, shëndetësi, menaxhim elektronik etj.

Për rëndësinë e infrastrukturës digjitale për zhvillimin e gjithë ekonomisë, veçanërisht në frymën e transformimit digjital, u miratua në qershor 2020 **Plani Kombëtar për Zhvillimin e Qëndrueshëm të Infrastrukturës Digjitale, *Broadband* 2020–2025**¹⁹ (Plani Kombëtar *Broadband*), që përcakton objektivat strategjike të zhvillimit të *broadbands*:

Objektivi strategjik 1: Zhvillimi i qëndrueshëm i infrastrukturës *broadband*;

Objektivi strategjik 2: Reduktimi i ndarjes digjitale dhe ofrimi i shërbimeve *broadband* gjithëpërfshirëse

Objektivi strategjik 3: Rritje e kërkesës për zhvillimin e ekonomisë digjitale dhe një të një shoqërie *gigabit*.

Plani Kombëtar *Broadband* synon të avancojë më tej zhvillimin e infrastrukturës *broadband* në të gjithë vendin dhe të adresojë hendekun digjital. Ai gjithashtu përfshin masa dhe veprime për zhvillimin e rrjeteve 5G. Katër shtyllat prioritare mbi të cilat bazohet Plani Kombëtar *Broadband* janë: 1) Ndërtimi i infrastrukturës *broadband*; 2) Forcimi i financimit dhe zgjerimi i bazës së financimit; 3) Menaxhimi i spektrit; dhe 4) Konkurrenca e qëndrueshme. Zhvillimi i infrastrukturës digjitale *broadband* dhe arritja e objektivave strategjike kërkon investime të mëdha.

Plani Kombëtar *Broadband* bazohet gjithashtu në Agjendën Gjellbër. Në kuadër të zbatimit të Planit Kombëtar *Broadband*, zhvillimi i rrjeteve *broadband* do të përfshijë masa për të promovuar zhvillime ekologjike pozitive, si shfrytëzimi i teknologjive alternative për sistemet e komunikimit (p.sh. sistemet e ngrohjes diellore të vendosura në zona dhe stacione të largëta), si dhe masa për të reduktuar ndotjen e mjedisit nga përdorimi i pajisjeve elektronike.

Zhvillimi i ekonomisë dhe shoqërisë digjitale dhe zhvillimi i infrastrukturës digjitale kërkon përmirësimin dhe përditësimin e kuadrit ligjor dhe rregullator për mbështetjen e investimeve në infrastrukturën *broadband*, rritjen/forcimin e kapaciteteve institucionale përgjegjëse për zhvillimin e *broadbands*, si në nivelin qendror (ministri linje, organ rregullator) ashtu edhe në nivel lokal në bashki dhe përgatitjen për investime në zonat e pashfrytëzuara. Zhvillimi i koordinuar dhe i harmonizuar i politikave për zhvillimin e infrastrukturave të shërbimeve është gjithashtu i nevojshëm për të ulur kostot e zhvillimit të infrastrukturës digjitale *broadbands* dhe për të promovuar ekonominë e gjellbër.

Zhvillimi i ekonomisë dhe shoqërisë digjitale është i lidhur ngushtë me rritjen e besimit nëpërmjet zhvillimit të rrjeteve të sigurta dhe elastike të telekomunikacionit në nivel kombëtar, duke përfshirë rrjetet 5G drejt transformimit digjital.

Për më tepër, ndërlidhja digjitale është e lidhur ngushtë me qëllimet e OZHQ-së, të tilla si objektivi 9 (industria, inovacioni dhe infrastruktura) dhe në veçanti me objektivin 9.c për të rritur

¹⁹ <https://www.infrastruktura.gov.al/wp-content/uploads/2020/07/National-Plan-BBAnd-EN.pdf>

ndjeshëm aksesin në teknologjitë e komunikimit të informacionit (TIK) dhe për të siguruar akses universal dhe të përballueshëm në internet në vendet më pak të zhvilluara.

Si vend kandidat për anëtarësim në BE, Shqipëria është e angazhuar të harmonizojë politikat e saj kombëtare në lidhje me zhvillimin e komunikimeve elektronike, me objektivat strategjikë të nismës së BE-së në vitin 2010 për Agjendën Digjitale për Evropën si një strategji gjithëpërfshirëse për zhvillimin e shoqërisë së informacionit dhe strategjinë e BE-së 2016 “Drejt një shoqërie *gigabit* më 2025” dhe më tej Programin e Dekadës Digjitale ku infrastruktura *gigabit* është një komponent thelbësor.

Në praktikë, kostot e larta të vendosjes dhe procedurat komplekse me lejet e ndërtimit, harmonizimi midis infrastrukturave të ndryshme ekzistuese fizike dhe në veçanti aksesit në ndërtesa vazhdojnë të jenë barriera serioze për ngritjen e Rrjeteve me Kapacitet Shumë të Lartë (VHCN).

Në vitin 2021, Autoriteti i Komunikimeve Elektronike dhe Postare (AKEP) përgatiti një Plan-Studimi, duke përfshirë një vlerësim të aspekteve të teknologjisë 5G, sigurisë, përballueshmërisë dhe kapacitetit. Studimi u plotësua dhe u miratua nga Bordi Drejtues i AKEP-it me vendimin nr. 7, datë 31.3.2022, “Mbi miratimin e dokumentit: ‘Studim/analizë për teknologjitë e reja të mobile *broadband* në Shqipëri’”. Ky Plan përshkruan procesin e dhënies së të drejtave të përdorimit në mënyrë sa më objektive dhe transparente në të mirë të konsumatorëve shqiptarë dhe ekonomisë shqiptare, krijimin e një tregu konkurrues në Shqipëri dhe përdorimin efektiv të spektrit dhe përmbushjen e objektivave rregullatorë. Ligji i ri i komunikimit elektronik i bazuar në EECC përfshin një dispozitë specifike për sigurinë 5G. Nevojitet zbatimi efektiv i ligjit të ri duke përfshirë ato masa të bazuara në instrumentet 5G të BE-së.

Akti i politikës së transmetimit të valëve është miratuar me vendimin e Këshillit të Ministrave nr. 636, datë 29.7.2020, “Për miratimin e programit shumëvjeçar të politikës spektrale dhe të planit të veprimit”. Ai përputhet pjesërisht me vendimin nr. 243/2012/BE, të Parlamentit dhe Këshillit Evropian, datë 14 mars 2012, për krijimin e një programi politikash shumëvjeçar të valëve të radios.

2.2 Kuadri ligjor

Fusha e mbështetjes 1: Infrastruktura TIK për shërbime më të mira për shoqërinë

Nënfusha e mbështetjes 1.1: Shëndetësia digjitale

Ligji për kujdesin shëndetësor në Republikën e Shqipërisë (nr. 10 107/2009) (ndryshuar me ligjin nr. 51/2013, ligjin nr. 76/2015 dhe ligjin nr. 27/2019) përcakton parimet kryesore dhe kuadrin ligjor për rregullimin, organizimin dhe funksionimin e sistemit të kujdesit shëndetësor në Republikën e Shqipërisë. Ky ligj zbatohet për të gjithë personat fizikë apo juridikë, shqiptarë apo të huaj, që operojnë në sistemin e kujdesit shëndetësor. Kujdesi shëndetësor udhëhiqet nga parimet e mëposhtme: a) e drejta për kujdes shëndetësor është një e drejtë themelore e individit; b) garantimi i të drejtave të barabarta në kujdesin shëndetësor, bazuar në mosdiskriminim; c) sistemi i kujdesit shëndetësor funksionon mbështetur në eficiencën dhe cilësinë e shërbimit, duke garantuar sigurinë e pacientit dhe paanësinë; ç) pjesëmarrja e aktorëve të ndryshëm, pacientëve, konsumatorëve dhe qytetarëve; d) llogaridhënia ndaj qytetarëve. Gjithashtu, sipas nenit 4 “përgjegjësitë e shtetit dhe shtetave”, ministria përgjegjëse për shëndetësinë përgatit strategjinë e sistemit të kujdesit shëndetësor, e cila përfshin politika dhe programe përkatëse të shëndetësisë dhe protokolle kombëtare të trajtimit. Politikat dhe programet lidhur me çështjet e kujdesit shëndetësor dhe mbrojtjes sociale në Republikën e Shqipërisë hartohen në Drejtorinë e Përgjithshme të Politikave dhe Zhvillimit të Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale në Ministrinë e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale, institucionet e tjera të kujdesit shëndetësor dhe mbrojtjes sociale në bashkëpunim ndërinstitucional në nivel qendror dhe vendor bashkëpunojnë me ministrinë përgjegjëse që mbulon çështjet e shëndetësisë dhe mbrojtjes sociale për hartimin e politikave dhe shkëmbimeve.

VKM nr. 210, datë 6.4.2022, “Për miratimin e Strategjisë Kombëtare të Shëndetësisë 2021–2030” parashikon në objektivin strategjik 5.2.2d Krijimi i rrjetit të interpretimit imazherik (*Reading Virtual Center Imagery*) nëpërmjet zhvillimit të Sistemit Kombëtar të Imazheve Digjitale Mjekësore.

VKM nr. 138, datë 22.2.2017, “Për krijimin e bazës së të dhënave shtetërore ‘Regjistri elektronik shëndetësor kombëtar’”. Regjistri Elektronik Shëndetësor Kombëtar mban të dhëna për dokumentet mjekësore elektronike të shtetasve që kanë marrë shërbim shëndetësor në institucionet

e kujdesit shëndetësor. Institucioni administrues i Regjistrit Elektronik Shëndetësor Kombëtar është Ministria e Shëndetësisë. “Dokument mjekësor elektronik” janë të gjitha dokumentet që krijohen nga profesionistët e shëndetit, nga përdorimi i sistemeve të shëndetësisë elektronike. Vlefshmëria e dokumentit mjekësor elektronik realizohet nëpërmjet nënshkrimit elektronik nga profesionistët e shëndetit, në përputhje me legjislacionin në fuqi për nënshkrimin elektronik.

VKM nr. 503, datë 24.6.2020, “Për mënyrën e administrimit të informacionit elektronik shëndetësor”.

Ligji nr. 9887/10.3.2008: në qershor 2022, Ministria e Drejtësisë të Republikës së Shqipërisë pati nisur një proces konsultimi publik për një projektligj “Për mbrojtjen e të dhënave personale” i cili është i përafuar me GDPR-në. Që nga qershori 2023, ky projektligj nuk është miratuar ende nga Kuvendi i Shqipërisë.

Më 28 janar 2022, Shqipëria nënshkroi Protokollin për ndryshimin e Konventës për Mbrojtjen e Individëve në lidhje me Përpunimin Automatik të të Dhënave Personale, i cili më pas u ratifikua me **ligjin nr. 49/2022** për ratifikimin e protokollit që ndryshon Konventën për Mbrojtjen e Individëve në lidhje me Përpunimin Automatik të të Dhënave Personale.

Ligji për bazat e të dhënave dhe regjistrin shtetëror (nr. 10 325/2010). Ky ligj përcakton rregullat bazë për krijimin, administrimin e bazave të të dhënave shtetërore dhe ndërveprimin ndërmjet tyre, për të siguruar përdorimin me efektivitet, për interesa dhe shërbime publike, nga çdo subjekt i interesuar.

Ligji për dokumentin elektronik (nr. 10 273/2010, i ndryshuar). Ky ligj rregullon përdorimin e dokumentit elektronik nga personat fizikë, juridikë, publikë dhe privatë, programet dhe pajisjet elektronike të të cilëve mundësojnë realizimin, prodhimin, transmetimin, marrjen, ruajtjen dhe sigurinë e informacionit të dokumentit elektronik.

Nënfusha e mbështetjes 1.2: Edukimi digjital

Kuadri ligjor në arsimin parauniversitar bazohet në ligjet e mëposhtme:

Ligji për sistemin arsimor parauniversitar në Republikën e Shqipërisë (nr. 69/2012, i ndryshuar). Ligji për arsimin parauniversitar është ndryshuar në vitin 2015 dhe 2018 dhe në këtë drejtim janë miratuar disa akte nënligjore. Ligji njeh aftësinë digjitale si një aftësi kyçe për nxënësit sipas nenit 13.

Ligji për arsimin dhe formimin profesional në Republikën e Shqipërisë (nr. 15/2017). Ligji përkatës për arsimin dhe formimin profesional rregullon aspektet e arsimit dhe formimit profesional (AFP) dhe është nën kompetencën e Ministrisë përgjegjëse për AFP-në.

Ligji për Kornizën Shqiptare të Kualifikimeve (nr. 10 247/2010, i ndryshuar).

Me rëndësi për këtë fushë të mbështetjes janë edhe vendimi dhe Marrëveshja e mëposhtme:

Vendim për miratimin e Memorandumit të Mirëkuptimit ndërmjet Këshillit të Ministrave të Republikës së Shqipërisë dhe Fondacionit Shqiptaro-Amerikan për Zhvillim (AADF) për zbatimin e projektit Elementi IT (nr. 594, datë 7.9.2022).

Marrëveshja e licencimit dhe shërbimit ndërmjet “Ministrisë së Arsimit dhe Sportit dhe AADF-së dhe Agjencisë Kombëtare të Shoqërisë së Informacionit (AKSHI) dhe *Code Monkey Studios Ltd.* për ofrimin e shërbimit dhe platformës CodeMonkey”.

Fusha e mbështetjes 2: Integrimi me sistemet e teknologjisë së informacionit të BE-së, siguria kibernetike dhe ndërlidhja digjitale

Nënfusha e mbështetjes 2.1: Tatimet

Administrimi i tatimeve (në përgjithësi) dhe TVSH-së (në veçanti) në Shqipëri rregullohet nga dy ligje kryesore:

Ligji për procedurat tatimore në Republikën e Shqipërisë (nr. 9920/2008, i ndryshuar)²⁰ dhe **ligji për tatimin mbi vlerën e shtuar në Republikën e Shqipërisë (nr. 92/2014, i ndryshuar)**²¹. Ky i fundit (ligji i TVSH-së) përafrohet pjesërisht me direktivën e Bashkimit Evropian 2006/112/KE “Për sistemin e përbashkët të tatimit mbi vlerën e shtuar”, i ndryshuar. Sa i përket reformës për fiskalizimin (transmetimi i faturave elektronike në një platformë të centralizuar të

²⁰ <https://www.tatime.gov.al/eng/shkarko.php?id=683>

²¹ <https://www.tatime.gov.al/eng/shkarko.php?id=3321>

faturimit në kohë reale), u prezantua një rregullore e re: **ligji për faturën dhe sistemi i monitorimit të qarkullimit (nr. 87/2019)**²².

Republika e Shqipërisë rregullon mbrojtjen e të dhënave personale në zbatim të **ligjit për Mbrojtjen e të Dhënave Personale (nr. 9887/2008, i ndryshuar)**²³ (“Ligji për mbrojtjen e të dhënave”). Ligji për mbrojtjen e të dhënave u ndryshua për herë të fundit në vitin 2014, kështu që ende nuk është harmonizuar me rregulloren (BE) 2016/679 të Parlamentit dhe Këshillit Evropian të vitit 2016 për mbrojtjen e personave fizikë në lidhje me përpunimin e të dhënave personale dhe mbi lëvizjen e lirë të të dhënave (“GDPR”). Harmonizimi i plotë i legjislacionit aktual shqiptar në fuqi për mbrojtjen e të dhënave me GDPR ka qenë një nga objektivat kryesorë të Zyrës së Komisionerit për Mbrojtjen e të Dhënave dhe Informimin që nga viti 2018, megjithatë ky objektivi ende nuk është arritur (pjesërisht për shkak të pandemisë COVID-19).

Më 28 janar 2022, Shqipëria nënshkroi protokollin për ndryshimin e Konventës për Mbrojtjen e Individëve në lidhje me Përpunimin Automatik të të Dhënave Personale, i cili më pas u ratifikua me **ligjin për ratifikimin e protokollit që ndryshon Konventën për Mbrojtjen e Individëve (nr. 49 /2022)** në lidhje me Përpunimin Automatik të të Dhënave Personale. Në qershor 2022, Ministria e Drejtësisë të Republikës së Shqipërisë nisi një proces konsultimi publik për projektligjin “Për mbrojtjen e të dhënave personale”, i cili është i përafëruar me GDPR-në. Ky projektligj ende nuk është miratuar nga Kuvendi i Shqipërisë.

Nënfisha e mbështetjes 2.2: Siguria kibernetike

Legjislacioni kryesor në lidhje me krimin kibernetik është si më poshtë:

Ligji për Kodin Penal të Republikës së Shqipërisë (nr. 7895/1995, i ndryshuar). Kodi Penal bazohet në Kushtetutën e Republikës së Shqipërisë, në parimet e përgjithshme të së drejtës penale ndërkombëtare dhe në traktatet ndërkombëtare të ratifikuara nga shteti shqiptar. Kodi Penal përbëhet nga ky Kod dhe ligjet e tjera që rregullojnë veprat penale. Legjislacioni penal i Republikës së Shqipërisë ka për detyrë të mbrojë shtetin dhe të gjithë territorin e tij, dinjitetin e njeriut, të drejtat dhe liritë e njeriut, rendin kushtetues, pronën, mjedisin, bashkëjetesën e shqiptarëve dhe mirëkuptimin e shqiptarëve me pakicat kombëtare, si dhe bashkëjetesën fetare nga aktet kriminale dhe të parandalojë këto të fundit.

Ligji për sigurinë kibernetike (nr. 2/2017). Qëllimi i këtij ligji është arritja e një niveli të lartë të sigurisë kibernetike duke vendosur masa sigurie, të drejta, detyrime dhe bashkëpunim të ndërsjellë ndërmjet subjekteve që punojnë në fushën e sigurisë kibernetike. Ky ligj zbatohet për rrjetet e komunikimit dhe sistemet e informacionit, cenimi ose shkatërrimi i të cilave do të ndikonte në shëndetin, sigurinë, prosperitetin e qytetarëve dhe funksionimin efektiv të ekonomisë në Republikën e Shqipërisë. Përfshihen nga zbatimi i këtij ligji rrjetet e komunikimit elektronik dhe sistemet e informacionit që i nënshtrohen legjislacionit në fuqi për nënshkrimet elektronike, identifikimin elektronik dhe shërbimet e besueshme, rrjetet e komunikimit elektronik dhe sistemet e informacionit për përpunimin, arkivimin ose transmetimin e informacionit të klasifikuar të shtetit, si dhe rrjetet e komunikimit elektronik dhe sistemet e informacionit në masën e parashikuar në legjislacionin për komunikimet elektronike në Republikën e Shqipërisë.

Ligji për komunikimet elektronike në Republikën e Shqipërisë (nr. 9918/2014 i ndryshuar). Qëllimi i këtij ligji është që nëpërmjet parimit të asnjësisë teknologjike të promovojë konkurrencë dhe infrastrukturë eficiente në komunikimet elektronike dhe të garantojë shërbimet e duhura dhe të përshtatshme në territorin e Republikës së Shqipërisë.

Ligji për mbrojtjen e të dhënave personale (nr. 9887/2008, i ndryshuar). Qëllimi i këtij ligji është vendosja e rregullave për mbrojtjen ligjore dhe përpunimin e të dhënave personale. Sipas këtij ligji, përpunimi ligjor i të dhënave personale do të kryhet duke respektuar dhe garantuar të drejtat dhe liritë themelore të individëve, dhe në veçanti të drejtën e privatësisë.

Ligji për informacionin e klasifikuar (nr. 8457/1999 i ndryshuar). Objekti i këtij ligji është përcaktimi i rregullave për krijimin, administrimin, deklasifikimin, zhvlerësimin dhe mbikëqyrjen e informacionit të klasifikuar, që do të konsiderohet sekret shtetëror. Ky ligj zbatohet për të gjitha

²² <https://www.tatime.gov.al/c/6/452/fiskalizimi>

²³ https://www.idp.al/wp-content/uploads/2020/03/Ligj_nr.9887_dat%C3%AB_10.3.2008_i_ndryshuar.pdf

institucionet shtetërore apo qendrore ose të varësisë, për organet e drejtësisë, prokurorisë dhe/ose personat juridikë/fizikë, personat me imunitet, kur për ushtrimin e detyrave të tyre, duhet të kenë akses në informacionin e klasifikuar – “sekret shtetëror”. Në bazë të **ligjit për informacionin e klasifikuar (nr. 8457/1999)** i ndryshuar me **ligjin për disa ndryshime dhe rregullime në ligjin nr. 8457/1999 (nr. 9541/2006)**, u krijua Drejtoria e Sigurimit të Informacionit të Klasifikuar.

Ligji për nënshkrimin elektronik (nr. 9880/2008, i ndryshuar). Qëllimi i këtij ligji është krijimi i kuadrit ligjor të nevojshëm për njohjen dhe përdorimin e nënshkrimeve elektronike në Republikën e Shqipërisë.

Ligji për identifikimin elektronik dhe shërbimet e besuara (nr. 107/2015, i ndryshuar). Në këtë kontekst, legjislacioni i sigurisë kibernetike duhet të harmonizohet me legjislacionin e BE-së për të siguruar një mekanizëm të plotë dhe të kodifikuar për t’i ditur dhe zgjidhur çështjet në mënyrë të përshtatshme. Përveç kësaj, mekanizmat ndërkombëtarë të sigurisë kibernetike duhet të përdoren, nënshkruhen, ratifikohen dhe zbatohen aty ku është e mundur, duke përfshirë alokimin e burimeve të mjaftueshme bazuar në prioritetet kombëtare, analizimin e zhvillimeve teknologjike dhe zbatimin e parimeve të teknologjisë asnjëse.

Nënfusha e mbështetjes 2.3: Ndërlidhja digjitale

Kuadri ligjor në sektorin e telekomunikacionit përfshin ligjin parësor për komunikimet elektronike, ligjin për krijimin e rrjeteve të komunikimeve elektronike me shpejtësi të lartë dhe për sigurimin e të drejtave të kalimit, si dhe një sërë aktesh nënligjore për çështje të ndryshme rregullatore në tregun e komunikimeve elektronike. Kuadri ligjor është i rëndësishëm për të dy komponentët:

Komponenti 1: Ligji i infrastrukturës gigabit dhe masat zbatuese të tij

Komponenti 2: Zbatimi i rasteve të përdorimit të 5G për komunitetin digjital, si dhe masat e instrumentit 5G

Ligji për komunikimet elektronike në Republikën e Shqipërisë (nr. 9918/2008, i ndryshuar) bazohet në paketën e komunikimit elektronik të BE-së të vitit 2002, ndryshuar me direktivat e vitit 2009. Në vitin 2008, ligji i komunikimeve elektronike prezantoi regjimin e autorizimit të përgjithshëm për të gjitha rrjetet e komunikimeve elektronike dhe shërbimet në përputhje me kuadrin rregullator²⁴ të vitit 2002 të ndryshuar më 2009. Ligji për komunikimet elektronike, ligji nr. 9918, u ndryshua në vitin 2012 dhe përfshin të gjitha kërkesat e BE-së për të krijuar një kuadër rregullator efektiv për zhvillimin e rrjetit dhe shërbimeve të telekomunikacionit.

Në bazë të këtij ligji janë miratuar një sërë aktesh nënligjore si:

VKM nr. 434, datë 3.6.2020, “Për miratimin e Planit Kombëtar për Zhvillimin e Qëndrueshëm të Infrastrukturës Digjitale *Broadband 2020–2025*” (PBP).

VKM nr. 636, datë 29.7.2020, “Për miratimin e programit shumëvjeçar të politikave të spektrit dhe të planit të veprimit”, i cili e ka ndryshuar vendimin e BE-së nr. 243/2012.

VKM nr. 1187, datë 24.12.2020, “Për miratimin e Planit Kombëtar të Frekuencave”, bazuar në Planin Evropian të Alokimit (ECA 2020).

Udhëzimi i ministrit nr. 7, datë 22.10.2019, “Për përcaktimin e rregullave të përgjithshme për menaxhimin e trafikut të komunikimeve dhe mbrojtjen e të drejtave të përdoruesve”, i cili e ka ndryshuar pjesërisht rregulloren (BE) 2015/2120, të Parlamentit dhe Këshillit Evropian, datë 25 nëntor 2015, që përcakton masat në lidhje me aksesin e lirë në internet dhe ndryshon direktivën 2002/22/KE “Për shërbimin e përgjithshëm dhe të drejtat e përdoruesve në fushën e rrjeteve dhe shërbimeve të komunikimeve elektronike”, si dhe rregulloren (BE) nr. 531/2012 në lidhje me shërbimin *roaming* në rrjetet publike të komunikimeve celulare brenda Bashkimit Evropian.

Gjithashtu, AKEP-i, Organi Rregullator Kombëtar i Komunikimit Elektronik, ka miratuar një sërë rregulloresh që lidhen me aspektet rregullatore në këtë sektor²⁵, si:

Rregullorja nr. 47, datë 26.10.2017, “Për zbatimin e regjimit të autorizimit të përgjithshëm” në përputhje me direktivën 2002/20/KE dhe direktivën 2002/21/KE.

Rregullorja nr. 30, datë 5.12.2013, “Për dhënien e autorizimit individual për përdorimin e frekuencave”.

²⁴ Kuadri 2022 përbëhet nga direktiva 2002/21/KE, direktiva 2002/20/KE, direktiva 2002/19/KE, direktiva 2002/22/KE dhe direktiva 2002/58/KE.

²⁵ <https://akep.al/vendime-akte/komunikimet-elektronike/>

Rregullorja nr. 33, datë 15.5.2014, “Për kushtet e përdorimit të frekuencave pa autorizim individual dhe kërkesat teknike për pajisjet radio që përdoren në këto fasha”.

Rregullorja nr. 43 datë 22.9.2016, “Për mënyrën e zbatimit të bartjes së numrit” e ndryshuar.

Rregullorja nr. 35, datë 10.9.2015, “Rregullat për shfrytëzimin e përbashkët të kushteve dhe asetëve të rrjeteve të komunikimeve elektronik publik”.

Rregullorja nr. 37, datë 19.10.2015, “Për masat teknike dhe organizative për të garantuar sigurinë dhe integritetin e rrjeteve dhe/ose shërbimeve komunikimeve elektronik”.

Rregullorja nr. 16, datë 16.4.2010, “Për treguesit e cilësisë së shërbimit”.

Rregullorja nr. 9, datë 17.7.2009, “Për analizën e tregut”, ndryshuar me vendimin e Bordit të Drejtorëve nr. 2342, datë 31.7.2013, në përputhje me rekomandimin 2007/879/KE dhe udhëzimet e Komisionit për analizën dhe vlerësimin e fuqisë së konsiderueshme të tregut në kuadrin rregullator të Komunitetit për rrjetet dhe shërbimet e komunikimeve elektronik (2002/C 165/03).

Rregullorja nr. 32, datë 26.12.2013, “Rregullat dhe udhëzimet për ndarjen e financave dhe përlllogaritjen e shpenzimeve për sipërmarrësit me fuqi të ndjeshme në treg (FNT)”, në përputhje të plotë me rekomandimin 2005/698/KE dhe rekomandimin 2009/396.

Rregullorja nr. 19, datë 14.6.2010, “Për aksesin dhe interkoneksionin”.

Rregullorja “Për zbatimin e politikës së përdorimit të drejtë (FUP) dhe qëndrueshmërinë e RLAH me Ballkanin Perëndimor”, miratuar me vendimin nr. 9, datë 9.6.2021 të Bordit të AKEP-it.

Rregullorja nr. 49, datë 11.3.2021, “Për mbrojtjen e konsumatorëve dhe abonentëve të shërbimeve të përdoruesve elektronik publik”.

Gjatë vitit 2022, bazuar në Planin Kombëtar të Integritetit Evropian, Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë, e mbështetur nga BE-ja nëpërmjet projektit të asistencës teknike “Mbështetje për Ministrinë e Infrastrukturës dhe Energjisë për zbatimin e Kodit të ri Evropian të Komunikimeve Elektronike dhe Internetit të Hapur”, hartoi një ligji i ri për komunikimin elektronik për të ndryshuar direktivën (BE) 2018/1972 e Parlamentit dhe Këshillit Evropian datë 11 dhjetor 2018 që krijon Kodin Evropian të Komunikimeve Elektronike (Rishikuar). Projektligji për komunikimin elektronik është në fazën përfundimtare të konsultimeve dhe planifikohet të miratohet brenda vitit 2023.

Dispozitat e kodit përfshijnë masa për të stimuluar investimet dhe përvetësimin e rrjeteve me kapacitet shumë të lartë në Bashkimin Evropian, rregulla të reja të spektrit për lidhjen celulare dhe 5G, si dhe ndryshime në menaxhimin, regjimin e shërbimit të përgjithshëm, rregullat e mbrojtjes së përdoruesit konsumator, dhe rregullat e komunikimit të numrave dhe emergjencave. Projektligji i ri vendos si objektiv strategjik zhvillimin e rrjeteve me kapacitet shumë të lartë (VHCN).

Ligji për zhvillimin e rrjeteve të komunikimeve elektronike të shpejtësisë së lartë dhe sigurimin e të drejtave të kalimit (nr. 120/2016). Ky ligj ka për qëllim të lehtësojë e nxisë ndërtimin e rrjeteve të komunikimeve elektronike të shpejtësisë së lartë, duke promovuar përdorimin e përbashkët të infrastrukturës fizike ekzistuese dhe një zhvillim më efikas të infrastrukturës së re fizike. Objektivi i tij është të zvogëlojë koston e procedurave, si dhe të sigurojë të drejtat e kalimit për përdorimin e *broadbands*. Ky ligj synon rritjen e investimeve, përmirësimin e promovimit të *broadbands*, rritjen e efikasitetit të infrastrukturës ekzistuese nëpërmjet ndarjes së infrastrukturës, si dhe rritjen e konkurrencës. Përveç kësaj, ka disa përfitime sociale dhe mjedisore. Ligji nr. 120/2016 e ka ndryshuar direktivën e BE-së 2014/61/BE të Parlamentit dhe Këshillit Evropian datë 15 maj 2014, “Mbi masat për uljen e shpenzimeve të krijimit të rrjeteve të komunikimeve elektronike të shpejtësisë së lartë”.

Në përputhje me **ligjin nr. 120/2016** janë miratuar një sërë aktesh nënligjore dhe janë duke u hartuar dy të tjera:

VKM nr. 189, datë 30.3.2022, “Për përcaktimin e rregullave për infrastrukturën e brendshme për rrjetet e komunikimeve elektronike me shpejtësi të lartë dhe menaxhimin/administrimin e pikës së aksesit në godina”.

VKM nr. 22, datë 13.1.2022, “Për përcaktimin e kategorive të ndërtesave, që përjashtohen nga detyrimi i pikës së aksesit për infrastrukturën e rrjeteve të komunikimeve elektronike”.

VKM nr. 155, datë 11.3.2022, “Për miratimin e rregullave të përgjithshme për procedurat e dhënies të së drejtës së kalimit për ndërtimin e rrjeteve të komunikimeve elektronike me shpejtësi të lartë”.

VKM nr. 190, datë 30.3.2022, “Për miratimin e rregullave për shpërndarjen e kostove të lidhura me koordinimin e punimeve civile”.

Për lehtësimin e krijimit të infrastrukturës digjitale në qershor 2022 është miratuar **VKM nr. 457, datë 29.6.2022**, “Për disa ndryshime në VKM-në nr. 408, datë 13.5.2015, “Për miratimin e rregullores për zhvillimin e territorit”. Vendimi i ri vendosi rregulla më të lehta për lejet e ndërtimit për antenat e vogla celulare, rrjetit+, si dhe për rrjetin e internetit. Ky akt nënligjor synon të lehtësojë procesin e dhënies së lejeve për vendosjen e rrjetit 5G. Rregullimi i lejeve të ndërtimit për rrjetet 5G është gjithashtu pjesë e reformave të politikave të përfshira në planin për uljen e çmimeve të *roaming* midis BE-së dhe Ballkanit Perëndimor.

Katër akte nënligjore janë miratuar gjatë vitit 2022 në bazë të këtij ligji dhe dy akte të tjera janë në pritje të miratimit. Bazuar në konsultimet me palët e interesuara, zbatimi i ligjit nr. 120/2016 ka hasur në disa pengesa që lidhen kryesisht me aksesin në infrastrukturën ekzistuese fizike dhe aksesin në ndërtesa. Reformat dhe ndërhyrjet e ndërmarra kontribuojnë në zhvillimin e infrastrukturës digjitale, por edhe në masat dhe avancimin e mëtejshëm drejt shoqërisë *gigabit* që nevojiten për të arritur qëllimet.

Ligji nr. 120/2016 duhet të rishikohet në dritën e objektivave të rinj të përcaktuar në SKZHIE dhe për të nxitur *broadband gigabit* dhe për të mbështetur instalimin e 5G. Gjithashtu, ligji nr. 120/2016 duhet të harmonizohet me kuadrin e ri ligjor për komunikimin elektronik i cili bazohet në direktivën EECC me objektivin strategjik për zhvillimin e rrjeteve me kapacitet shumë të lartë (VHCN). Rishikimi i ligjit nr. 120/2016 duhet të marrë gjithashtu parasysh synimet dhe objektivat e vendosur në SKZHIE, objektivat për shoqërinë *gigabit* dhe 5G në përputhje me Busullën Digjitale të BE-së, Dekadën Digjitale të BE-së dhe objektivat e vendosur në Marrëveshjen Gjelle Evropiane, për të siguruar që legjislacioni të jetë plotësisht në përputhje me qëllimet e qëndrueshmërisë.

Bazuar në Planin Kombëtar të Integritimit Evropian pritet të miratohen akte të tjera nënligjore. Më tej, masat për harmonizimin e ligjit për *broadband* me ligjin e ri të komunikimit elektronik, veçanërisht për arritjen e objektivit strategjik për VHCN-në, nevojiten paralelisht me domosdoshmërinë për të kapërcyer pengesat tashmë të evidentuara në zbatimin e ligjit nr. 120/2016.

Ligji nr. 10463, datë 22.9.2011 “Për menaxhimin e integruar të mbetjeve” është legjislacioni kryesor që përcakton përgjegjësitë institucionale në fushën e menaxhimit të mbetjeve. Ky ligj është rregulluar me vendimin e Këshillit të Ministrave nr. 957, datë 19.12.2012, “Për mbetjet nga pajisjet elektrike dhe elektronike”. Aktualisht po hartohet dhe do të publikohet për konsultim një ligj i ri “Për përgjegjësitë e ekzagjeruara të prodhuesit”, një pjesë e të cilit ka të bëjë me menaxhimin e mbetjeve elektronike (menaxhimi i mbetjeve elektronike). Ky projektligj synon të mundësojë zbatimin e detyrimit të prodhuesve që gjenerojnë mbetje pas konsumit për të pasur përgjegjësi shtesë për fazën pas konsumit të produkteve të tyre, me një objektiv specifik në tri kategori mbetjesh, njëra prej të cilave është mbetja elektronike. Ky ligj pritet të hyjë në fuqi nga janari i vitit 2025.

2.3 Kuadri institucional, funksionimi dhe organizimi

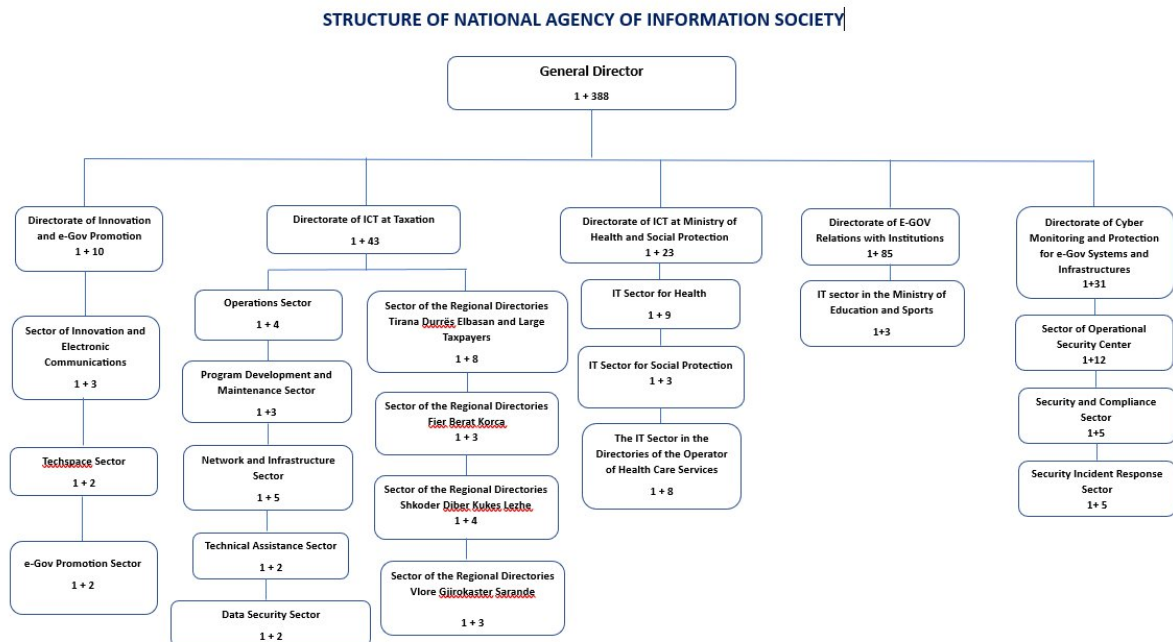
Agjencia Kombëtare e Shoqërisë së Informacionit (AKSHI) do të jetë përgjegjëse për menaxhimin e përgjithshëm të Programit Operacional Ekonomia dhe Shoqëria Digjitale. AKSHI u krijua me vendim të Këshillit të Ministrave të Shqipërisë në vitin 2007. Ai është institucioni kryesor në Shqipëri për sa i përket digjitalizimit të shërbimeve qeveritare dhe shtetërore që u ofrohen qytetarëve, bizneseve dhe punonjësve të administratës publike në Shqipëri. Agjencia zbaton dhe koordinon politikat, programet dhe strategjitë për zhvillimin e sektorit të shoqërisë së informacionit dhe në veçanti TIK-ut. AKSHI është institucioni shtetëror përgjegjës për administrimin dhe mirëmbajtjen e sistemeve elektronike dhe infrastrukturën e pajisjeve *hardware* dhe *software*. Krahas aktiviteteve koordinuese ndërmjet ministrive të linjës, institucioneve publike, agjencive dhe aktorëve të tjerë, AKSHI është përgjegjës për: organizimin dhe menaxhimin e

strukturave të IT-së në administratën publike, krijimin dhe menaxhimin e sistemeve/zgjidhjeve TIK, ofrimin e shërbimeve publike elektronike në portalin qeveritar *e-Albania*, ofrimin e shërbimit të vulës elektronike dhe të nënshkrimit elektronik, menaxhimin e *Datacenter*-it qeveritar *e-Gov* dhe Platformës Qeveritare të Ndërveprimit, menaxhimin e platformës së ndërveprimit, hartimin dhe monitorimin e agjendës digjitale etj. Është përgjegjëse për transformimin e funksionimit të institucioneve qeveritare nëpërmjet futjes dhe përdorimit të mjeteve të reja të TIK-ut dhe kontribuimit në edukimin dhe promovimin e përdorimit të TIK-ut nga publiku.

AKSHI emëron stafin dhe menaxhon strukturat përgjegjëse të TIK-ut në çdo institucion publik nën përgjegjësinë e Këshillit të Ministrave (stafi IT-së i ministrive dhe agjencive të linjës janë pjesë e organigramës së AKSHI-it, por ata punojnë fizikisht në zyrat e institucioneve për t'i mbështetur me detyrat teknike të përditshme). Në këtë drejtim, ajo do të sigurojë bashkëpunim të plotë me institucionet përfituese të PO-së, nëpërmjet koordinimit të stafit të saj IT në ministrinë e linjës dhe agjencitë.

Organigrama më poshtë jep numrin total të punonjësve të AKSHI-it në zyrën qendrore, si edhe departamentet e krijuara brenda ministrive të linjës të cilat do të zbatojnë PO-në si përfitues fundorë.

Figura 1. Punonjësit e AKSHI-it në zyrën qendrore dhe strukturat e tjera (organigramë e kufizuar që tregon drejtoritë që do të operojnë me PO-në)

Fusha e mbështetjes 1: Infrastruktura TIK për shërbime më të mira për shoqërinë

Nënfisha e mbështetjes 1.1: Shëndetësia digjitale

Ministria e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale (MSHMS) ka si mision ushtrimin e funksioneve dhe kompetencave të saj në përputhje me Kushtetutën dhe ligjet e tjera të Republikës së Shqipërisë për hartimin dhe zbatimin e politikave shtetërore që sigurojnë realizimin e politikës për shëndetësinë të programit të qeverisë. Si pjesë përbërëse e strukturës së qeverisë, Ministria e Shëndetësisë jep llogari përpara Kuvendit dhe Këshillit të Ministrave për problemet e shëndetësisë.

Struktura e Ministrisë është e organizuar në përputhje me funksionin e saj politik dhe administrative. Funksioni politik kryhet nga ministri, katër zëvendësministrat, drejtori i kabinetit dhe këshilltarët e ministrit. Funksionin administrativ e kryejnë: Sekretari i Përgjithshëm, drejtorët e drejtorive, përgjegjësit e sektorëve, specialistët dhe punonjës të tjerë të administratës. Të gjitha këto funksione veprojnë në përputhje me ligjin “Për nëpunësin civil” dhe Kodin e Punës. Numri i përgjithshëm i punonjësve të MSHMS-së është 140 punonjës. Drejtoria e caktuar përgjegjëse për politikën në ministri është **Drejtoria e Jetësisë të Prioriteteve dhe Statistikave** e cila ka 10 punonjës. **Drejtoria e Përgjithshme e Politikave Shëndetësore** ka rreth 30 punonjës. **Drejtoria**

e TIK-ut në Ministrinë e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale, e cila është në organikën e AKSHI-t, ka të punësuar 24 specialistë. Në Republikën e Shqipërisë janë 44 **spitale publike** dhe 36 **drejtori të kujdesit shëndetësor** në strukturat e decentralizuara. Çdo drejtori e kujdesit shëndetësor ka specialistët e saj të TIK-ut dhe pajisjeve mjekësore. Kështu, në kujdesin parësor shëndetësor janë 148 specialistë të TIK-ut dhe të pajisjeve mjekësore. Gjithashtu, në spitalet publike janë edhe 132 specialistë të TIK-ut dhe të pajisjeve mjekësore.

Nënfisha e mbështetjes 1.2: Edukimi digjital

Ministria e Arsimit dhe Sportit është **institucioni kryesor** në fushën e arsimit parauniversitar.

Përgjegjësia për sigurimin e cilësisë (SC) në arsimin në Shqipëri ndahet në **tri nivele**: 1) **niveli qendror** i përfaqësuar nga Agjencia Kombëtare e Sigurimit të Cilësisë në Arsimin Parauniversitar (ASCAP), Drejtoria e Përgjithshme e Arsimit Parauniversitar (DPAP) dhe Qendra e Shërbimeve Arsimore (QSHA); 2) **niveli rajonal/vendor** i përfaqësuar nga drejtoritë rajonale të arsimit parauniversitar (DRAP) dhe zyrat vendore të arsimit parauniversitar (ZVAP) në varësi të Drejtorisë së Përgjithshme të Arsimit Parauniversitar (DPAP); dhe 3) **institucione të arsimit parauniversitar** si ofrues të drejtpërdrejtë të shërbimeve. Sipas organizimit të ri të qeverisjes së arsimit parauniversitar, përgjegjësia për vlerësimin dhe inspektimin e shkollës i takon DPAP-së, ndërsa ASCAP-ja fokusohet në nivelin e performancës së sistemit dhe vlerësimin me bazë risku të atyre që sigurojnë arsimin parauniversitar. Gjithashtu, ASCAP-ja ofron asistencë teknike për DPAP-in në fushën e kurrikulës, zhvillimit profesional, si dhe monitorimit, vlerësimit dhe inspektimit të shkollave. ASCAP-ja dhe DPAP-ja kanë bashkëpunuar ngushtë për hartimin e protokolleve të inspektimit/vlerësimit dhe forcimin e kapaciteteve inspektuese/vlerësuese.

Futja e strukturës së re administrative në arsimin parauniversitar konsiderohet një arritje, pasi harmonizon inspektimin/vlerësimin me shkollat. Në kuadër të ristrukturimit të njërive vendore të arsimit në vitin 2019, vëmendje e veçantë i është kushtuar mbulimit të institucioneve arsimore ku studiojnë nxënësit e pakicave kombëtare nga zyra vendore e arsimit parauniversitar (ZVAP) për të garantuar drejtpërdrejt cilësinë e shërbimeve arsimore. Aktualisht, institucionet arsimore të frekuentuara nga nxënësit e minoritetit kombëtar grek mbështeten nga ZVAP Finiq-Dropull, ZVAP Gjirokastrë-Libohovë dhe ZVAP Sarandë-Delvinë-Konispol, ndërsa institucionet arsimore parauniversitare të frekuentuara nga nxënësit e pakicës kombëtare maqedonase mbështeten nga ZVAP Korçë-Pustec.

Drejtuesit e shkollave në Shqipëri shihen si pika të dobëta të sistemit arsimor. Ata përqendrohen më shumë në kryerjen e detyrave administrative sesa në udhëheqjen e procesit mësimor, si dhe iu mungon trajnimi i duhur për të realizuar këto funksione. Në shumicën e rasteve, pozicioni i drejtuesit të shkollës shihet si i përkohshëm dhe qarkullimi i drejtuesve është i shpeshtë. Që nga viti 2012, ekziston një procedurë më transparente e rekrutimit të drejtorëve. Ndryshimet ligjore të vitit 2018 kërkojnë që drejtorët të pajisen me një certifikatë të veçantë pas përfundimit të trajnimit të detyrueshëm në Shkollën e Drejtorëve. Shkolla e Drejtorëve u krijua në tetor 2018 si rezultat i mbështetjes së dhënë nga AADF-ja. Shkolla u krijua fillimisht si një partneritet midis qeverisë shqiptare dhe AADF-së duke ofruar një formë unike për organizimin e një institucioni të tillë për Shqipërinë dhe Rajonin e Ballkanit Perëndimor. Aktualisht Shkolla është një organ publik që funksionon si pjesë e strukturës arsimore. AADF-ja ka marrë përsipër të investojë 2.9 milionë dollarë në 10 vjet, ndërkohë që qeveria ka siguruar ambientet e shkollës. Pas analizës gjithëpërfshirëse të nevojave të kryera nga një ekip ekspertësh ndërkombëtarë dhe vendorë, shkolla ka hartuar kurrikulat dhe është drejt përfundimit të trajnimit të grupit të parë të pjesëmarrësve. Mësuesit kanë treguar interes të madh për të marrë pjesë në trajnimin e drejtorëve të shkollave. Në vitin 2016 u miratuan standardet e performancës dhe kriteret e vlerësimit për drejtorët e shkollave, të cilat u rishikuan më vonë në vitin 2019.

Tabela 1. Sfondi institucional sipas nënfushës së mbështetjes 1.2 - Digjitalizimi arsimor

Institucioni	Struktura	Roli kryesor	Burimet njerëzore (numri i stafit)	Nevoja për trajnim
Ministria e Arsimit dhe	Drejtoria e Përgjithshme e	Ministria e Arsimit dhe Sportit është përgjegjëse për	Përafërsisht 35	Personat e përfshirë mund të kenë nevojë për trajnime të

Institucioni	Struktura	Roli kryesor	Burimet njerëzore (numri i stafit)	Nevoja për trajnim
Sporteve (MAS)	Zhvillimit për Arsimin dhe Sportin.	planifikimin, zbatimin dhe rishikimin e politikave arsimore në të gjitha nivelet. Ministria mbështetet nga një sërë organesh këshillimore dhe institucioneve ekzekutive. Drejtoria e Përgjithshme e Zhvillimit për Arsimin dhe Sportin përbëhet nga 4 drejtori: Drejtoria e Arsimit Parauniversitar, Drejtoria e Arsimit të Lartë, Drejtoria e Jetësimin të Prioriteteve dhe Statistikave dhe Drejtoria e Sporteve.		mëtejshme në lidhje me përdorimin e TIK-ut në varësi të përfshirjes së tyre në program.
Agjencia Kombëtare e Shoqërisë së Informacionit	Spektori i IT-së në Ministrinë e Arsimit dhe Sportit	Përgjegjës për çështjet teknike në lidhje me TIK-un, asiston MAS-in në zbatimin e SMIP-it dhe platformave të tjera arsimore.	3 (përgjegjës sektori dhe 2 specialistë)	I specializuar në çështje që lidhen me platformat arsimore dhe menaxhimin e tyre, por mund të kenë nevojë për trajnime të mëtejshme në lidhje me menaxhimin e projektit.
Ministria e Arsimit dhe Sporteve	Spektori i Inovacionit	Hartoni politika dhe udhëzime për përfshirjen e inovacionit në arsim, identifikon prioritetet dhe përgatit plane strategjike.	3 (1 përgjegjës sektori dhe 2 specialistë)	2 nga 3 punonjës kanë përvojën përkatëse. Stafit mund të ketë nevojë për trajnime për menaxhimin e projekteve dhe ndërhyrjeve të tjera inovative.
Agjencia e Sigurimit të Cilësisë në Arsimin Parauniversitar	Specialist i kurrikulës për kurrikulat TIK të arsimit parauniversitar	Ndjek zbatimin me sukses të kurrikulave të TIK-ut dhe koordinon trajnimin e mësuesit të TIK-ut nëpërmjet "Rrjetit të Mësuesve" për Mësuesin e TIK-ut.	22 (1 dhe 21 drejtues të rrjeteve të mësimdhënies së TIK-ut)	Në varësi të përfshirjes së tyre në program, ata mund të kenë nevojë për trajnime të mëtejshme për çështje të ndryshme.
Drejtoria e Përgjithshme e Arsimit Parauniversitar	Spektori i Kurrikulave	Ndjek zbatimin e kurrikulave në sistemin e arsimit parauniversitar përfshirë TIK-un	6 (1 përgjegjës sektori dhe 5 specialistë)	
Drejtoria e Arsimit Parauniversitar	Spektori i Kurrikulave	Specialist kurrikule	4 (1 përgjegjës sektori dhe 3 specialistë)	Personat e përfshirë mbulojnë kurrikulat në përgjithësi dhe mund të kenë nevojë për trajnim në lidhje me përdorimin e TIK-ut sipas përfshirjes së tyre në program.
Zyra Arsimore Vendore	Spektori i Kurrikulave	Specialist kurrikule	Të paktën 1 person për çdo zyrë (janë 52 Zyra Arsimore Vendore)	Specialistët e përfshirë mbulojnë kurrikulat në përgjithësi dhe mund të kenë nevojë për trajnime të mëtejshme mbi lëndët që lidhen me TIK-un. Numri i punonjësve në zyrat vendore mund të ndryshojë në varësi të numrit të shkollave që ato kanë nën juridiksion.
Qendra e Shërbimeve Arsimore	Mbështet SMIP-in	Ndjek zbatimin me sukses të sistemit SMIP. Koordinon punën në nivel lokal në lidhje me përditësimet e sistemit.	3	Mund të ketë nevojë për trajnime të mëtejshme pasi struktura është krijuar së fundmi.
Institucionet e arsimit parauniversitar	Ofruesit e drejtpërdrejtë të shërbimeve	Përgjegjës për procesin e mësimdhënies dhe të të mësuarit	Përafërsisht 32000 mësues në sektorin publik.	Trajinim i mëtejshëm në lidhje me TIK-un.

Në lidhje me digjitalizimin në arsimin parauniversitar dhe për funksionimin e SMIP-it, Agjencia Kombëtare e Shoqërisë së Informacionit është përgjegjëse për mirëmbajtjen teknike të sistemit dhe menaxhimin e ofruesve të shërbimeve. Në lidhje me SMIP institucioni kryesor është Qendra e

Shërbimeve Arsimore. Detyrat e saj përfshijnë administrimin e sistemit dhe ndjekjen e përditësimit të tij të rregullt me korrespondencë të rregullt me zyrat dhe shkollat dhe mbështetjen për funksionimin e sistemit SMIP. ASCAP-ja ka ngarkuar kurrikulat në sistem dhe është përgjegjës për përditësimin e rregullt të tij.

Menaxhimi i sistemit, kryhet bazuar në vendimin e Këshillit të Ministrave për ngritjen e SMIP-it. Për sa u përket nevojave për trajnim, janë shumë projekte që adresojnë nevojat e sektorit të TIK-ut, nëpërmjet trajnimit të mësuesve. Megjithatë, trajnimi mund të jetë ende i nevojshëm për sa i përket punës dhe mirëmbajtjes së SMIP-it.²⁶

Fusha e mbështetjes 2: Integrimi me sistemet e teknologjisë së informacionit të BE-së, siguria kibernetike dhe ndërlidhjes digjitale

Nënfusha e mbështetjes 2: Tatimet

Ministria e Financave dhe Ekonomisë udhëheq në fushën e zhvillimit të politikave makroekonomike dhe fiskale dhe testimit të tyre nëpërmjet analizave të thella dhe të plota. Drejtoria përgjegjëse për këto politika është Drejtoria e Përgjithshme e Politikave Makroekonomike dhe Çështjeve Fiskale, e cila përbëhet nga tri drejtori, si më poshtë:

Drejtoria e Makroekonomisë dhe Statistikave

Drejtoria e Harmonizimit Fiskal

Drejtoria e Analizës dhe Monitorimit të Politikave Fiskale

Ndërhyrja specifike në kuadër të këtij Programi Operacional për Ekonominë dhe Shoqërinë Digjitale do të zbatohet nga Drejtoria Ligjore, Drejtoria e Proceseve të Biznesit dhe Drejtoria e Menaxhimit të Projekteve në Drejtorinë e Përgjithshme të Tatimeve (DPT) dhe nga AKSHI. Trajnimi do të jetë i nevojshëm për ngritjen e sistemit të ri për rreth 20 punonjës (nga DPT-ja dhe AKSHI).

Tabela 2. Sfondi institucional sipas nënfushës së mbështetjes 2.1 - Tatimet

Përfutuesit fundorë	Roli kryesor
Drejtoria e Përgjithshme e Tatimeve në varësi të Ministrisë së Financave dhe Ekonomisë	Bazuar në ligjin nr. 9920/19.5.2008, “Për procedurat tatimore në Republikën e Shqipërisë”, i ndryshuar, administrata tatimore qendrore e Shqipërisë përbëhet nga: Drejtoria e Përgjithshme e Tatimeve 14 drejtori rajonale tatimore Drejtoria e Përgjithshme e Tatimeve (DPT) është një institucion qendror (1450 punonjës), në varësi të Ministrisë së Financave. Drejtoria e Përgjithshme e Tatimeve është i vetmi autoritet tatimor qendror i Republikës së Shqipërisë që zbaton dhe administron tatimet kombëtare dhe mbledhjen e kontributeve. Me urdhrin e Kryeministrit nr. 69, datë 26.5.2023, “Për miratimin e strukturës organizative dhe të numrit total të personelit të Administratës Qendrore Tatimore” u krijua një strukturë e re organizative për administratën tatimore (1450 punonjës). Drejtoria Rajonale Tatimore, varet nga zv.drejtori i përgjithshëm territorial dhe drejtohet nga Drejtori i Drejtorisë Rajonale. Ministri i Financave, me propozim të drejtorit të përgjithshëm të Tatimeve, miraton organigramën e Zyrës Qendrore të Administratës Tatimore. Administrata tatimore qendrore organizohet sipas funksioneve të mëposhtme: shërbimi dhe edukimi i tatimpaguesve; kontrolli tatimor; mbledhja e detyrimeve tatimore dhe zbatimi i masave shtrënguese; hetimi tatimor; funksionet mbështetëse, përfshirë financën dhe statistikën, teknologjinë e informacionit dhe kontrollin e brendshëm, shërbimet ligjore, administratën e burimeve njerëzore dhe hartimin e rregullave teknike; investigimi i brendshëm; rimbursimi tatimor. DPT-ja është përgjegjëse për mbledhjen e të ardhurave tatimore me procedura të thjeshta dhe me kosto minimale, duke zbatuar në mënyrë uniforme legjislacionin tatimor, për financimin e buxhetit të shtetit shqiptar. DPT mbështet qeverinë për hartimin e politikave tatimore, të paraprirë nga një proces informimi periodik.
Agjencia Kombëtare e Shoqërisë së Informacionit	Marrëveshja e Nivelit të Shërbimit (SLA) nr. 7160, datë 5.4.2019 ndërmjet DPT-së dhe AKSHI-t përshkruan detajet e bashkëpunimit, nivelet e SLA-së, ndryshimin dhe menaxhimin e incidenteve.

²⁶ Vendim i Këshillit të Ministrave nr. 742, datë 3.12.2021, “Për krijimin e bazës së të dhënave shtetërore të sistemit të menaxhimit të informacionit parauniversitar (SMIP)”.

Përfutuesit fundorë	Roli kryesor
	Një staf i dedikuar prej 44 punonjësish përbën Drejtorinë IT të Tatimeve. Stafi është i punësuar në Drejtorinë Qendrore të Tatimeve dhe 13 Drejtoritë Rajonale. Ky staf është i përkushtuar për mirëmbajtjen dhe zhvillimin e sistemeve TIK të DPT-së, si dhe për të lehtësuar dhe ndihmuar përdorimin e sistemit dhe infrastrukturës TIK nga stafi i DPT-së. Një nga objektivat kryesorë të Drejtorisë së TIK-ut është prezantimi dhe zbatimi i sistemeve të reja për të lehtësuar ndërveprimin e biznesit dhe qytetarëve me administratën tatimore, si dhe ofrimi i mjeteve të reja për stafin e DPT-së për të luftuar evazionin dhe mashtrimin.

Nënfusha e mbështetjes 2.2: Siguria kibernetike

Departamenti i sigurisë kibernetike AKSHI përbëhet nga 3 sektorë të ndryshëm: Qendra Operacionale e Sigurisë (QOS), Siguria dhe Pajtueshmëria dhe Ekipi i Reagimit ndaj Incidenteve Kibernetike. Departamenti i sigurisë kibernetike të AKSHI-it monitoron 24/7 të gjithë hapësirën kibernetike qeveritare.

QOS-ja dhe ekipi i reagimit ndaj incidenteve kibernetike janë përgjegjës për reagimin dhe trajtimin e incidenteve kibernetike ndërsa Sektori i Sigurisë dhe Pajtueshmërisë kryen skanimin e cenueshmërisë dhe korrigjimin.

Ekipi i QOS-it përbëhet nga 13 specialistë, Siguria dhe Pajtueshmëria nga 6 specialistë dhe Ekipi i Reagimit ndaj Incidenteve Kibernetike ka gjithashtu 6 ekspertë.

Autoriteti Kombëtar për Sigurinë Kibernetike (AKSK) është autoriteti qendror për identifikimin, parashikimin dhe marrjen e masave për mbrojtjen nga kërcënimet dhe sulmet kompjuterike, në përputhje me legjislacionin në fuqi.

Ky autoritet ka këto kompetenca në fushën e sigurisë kibernetike:

- të përcaktojë masat e sigurisë kibernetike;
- të veprojë si pikë qendrore kontakti në nivel kombëtar për operatorët përgjegjës në fushën e sigurisë kibernetike dhe të koordinojë punën për zgjidhjen e çështjeve të sigurisë kibernetike;
- të menaxhojë raportet e incidenteve në sektorin e sigurisë kibernetike dhe të sigurojë ruajtjen dhe regjistrimin e tyre;
- të ofrojë asistencë dhe mbështetje metodologjike për operatorët përgjegjës në fushën e sigurisë kibernetike;
- të analizojë dobësitë në fushën e sigurisë së internetit;
- të kryejë aktivitete ndërgjegjësimi dhe informimi në fushën e sigurisë kibernetike;
- të veprojë në cilësinë e Ekipit Kombëtar të Reagimit ndaj Incidenteve të Sigurisë Kompjuterike (CSIRT).

Autoriteti bashkërendon aktivitetet e tij me institucionet e sigurisë dhe mbrojtjes dhe bashkëpunon me CSIRT-të sektoriale (Ekipin e Reagimit ndaj Incidenteve të Sigurisë Kompjuterike) dhe Autoritetet Ndërkombëtare në Sektorin e Sigurisë Kibernetike, nëpërmjet marrëveshjeve të përbashkëta, në përputhje me legjislacionin në fuqi.

Nënfusha e mbështetjes 2.3: Ndërlidhja digjitale

Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë (MIE) dhe Autoriteti i Komunikimeve Elektronike dhe Postare (AKEP), që është organi rregullator përgjegjës për tregun e komunikimeve elektronike, janë dy aktorët kryesorë për zbatimin e ndërhyrjeve në këtë nënfushë mbështetjeje në bashkëpunim me institucione të tjera që lidhen me zbatimin e Agjendës Digjitale.

MIE është Ministria përgjegjëse për zhvillimin e telekomunikacionit dhe *broadband*. MIE është përgjegjëse për zbatimin e Planit Kombëtar të *Broadband*, politikave dhe programeve të zhvillimit në sektorin e telekomunikacionit/komunikimit elektronik.

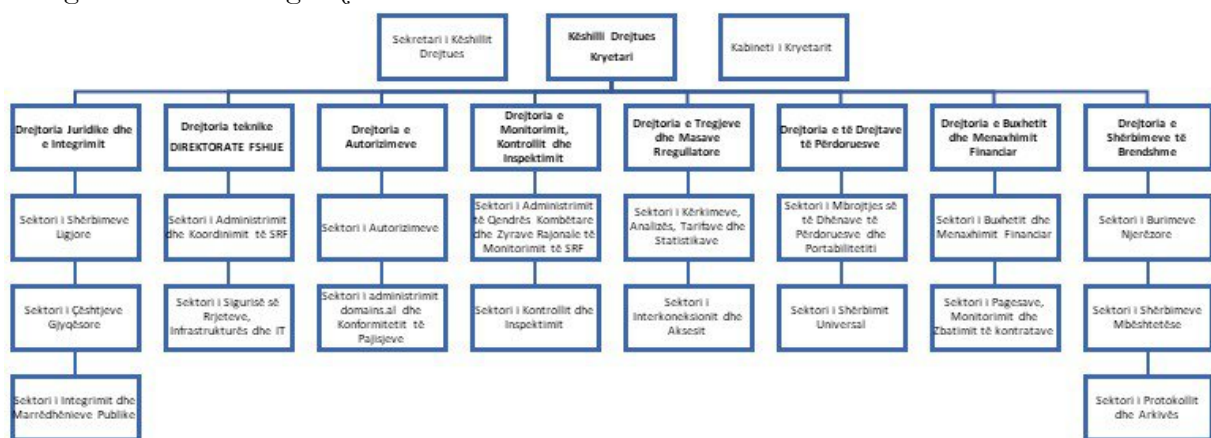
Drejtoria e Përgjithshme e Politikave dhe Strategjive të Zhvillimit të Infrastrukturës dhe Territorit në MIE me 63 punonjës përfshin drejtoritë e mëposhtme: Drejtoria e Politikave dhe Strategjive të Zhvillimit të Transportit dhe Infrastrukturës, Drejtoria e Politikave dhe Strategjive të Zhvillimit të Postave dhe Telekomunikacionit, Drejtoria për Zhvillimin e Programit në Infrastrukturë dhe Territor, dhe Drejtoria e Fizibilitetit të Projekteve në Transport dhe Infrastrukturë. Drejtoria Rajonale për Politikën dhe Strategjitë e Zhvillimeve të Postave dhe Telekomunikacionit, ka dy sektorë: Sektorin e Politikave dhe Strategjive për Telekomunikacionin dhe Postën dhe Sektorin për Politikën e *Broadband*.

AKEP-i është organi rregullator i komunikimeve elektronike dhe shërbimit postar në Shqipëri që synon arritjen e një kuadri rregullator të qëndrueshëm, nxitjen e klimës së biznesit për investorët dhe mbrojtjen e të gjithë përdoruesve të komunikimeve elektronike dhe shërbimeve postare në Shqipëri me çmime të përballueshme dhe cilësi të shërbimeve.

AKEP-i është një organ rregullator i pavarur për tregun e komunikimeve elektronike dhe postare, bazuar në ligjin për komunikimin elektronik në Republikën e Shqipërisë (nr. 9918/2008, i ndryshuar). AKEP-i përgjigjet para Kuvendit të Republikës së Shqipërisë. AKEP-i bashkëpunon me Ministrinë e Infrastrukturës dhe Energjisë në kuadër të zbatimit të objektivave strategjikë. AKEP-i është gjithashtu pjesë e grupit kryesor për telekomunikacionin dhe *broadband*, i cili është krijuar dhe funksionon si pjesë e Komitetit të Sektorit Drejtues “Lidhja” që mbulon energjinë, transportin, telekomunikacionin dhe infrastrukturën *broadband* nën mekanizmin GMPI.

Struktura aktuale organizative e AKEP-it është miratuar me vendimin e Parlamentit nr. 56/2018, me 8 drejtori me 14 sektorë që mbulojnë çështje të ndryshme rregullatore me 85 punonjës. Struktura e AKEP-it është publikuar në faqen e AKEP: <https://akep.al/rreth-akep/>

Figura 2. Struktura organizative e AKEP-it

Një nga rrjetet kyçe të infrastrukturës që i shërben administratës publike dhe aktualisht në përdorim është Rrjeti i Qeverisë (RrQ), i cili ndërlidh më shumë se 230 institucione publike në Tiranë. Rrjeti i Qeverisë është gjithashtu rrjeti kryesor i infrastrukturës që përdoret nga platforma Qeveria Gateway (GG) e cila shërben si arkitekturë bazë që mundëson shkëmbimin e të dhënave qeveritare në kohë reale në mënyrë që ato t’u ofrohen qytetarëve nëpërmjet shërbimeve elektronike në një mënyrë të sigurt dhe të besueshme.

Sektor i (sektorët) dhe koordinimi i donatorëve

Fusha e mbështetjes 1: Infrastruktura TIK për shërbime më të mira për shoqërinë

Nënfusha e mbështetjes: Shëndetësia digjitale

Për koordinimin e përgjithshëm të politikave dhe asistencës, Qeveria e Shqipërisë ka një strukturë organizative ndër-institucionale dhe operacionale për menaxhimin e zbatimit të një modeli të zgjeruar sektorial/ndërsektorial nëpërmjet Sistemit të Planifikimit të Integruar (SPI), i cili vepron si sistem kryesor që vendos mjetet dhe mekanizmat për planifikimin e integruar të politikave publike dhe konsolidimin e modelit sektorial/ndërsektorial pas krijimit të Grupeve të Menaxhimit të Politikave të Integuara (GMPI)²⁷ dhe Grupeve Kryesore²⁸. Struktura e GMPI koordinohet në përgjithësi nga Agjencia Shtetërore për Planifikimin Strategjik dhe Koordinimin e Ndihmës (SASPAC) që është gjithashtu përgjegjëse për koordinimin e donatorëve. Sistemi Informatik i Planifikimit të Integruar (IPSIS)²⁹ është krijuar për planifikimin/programimin, monitorimin dhe vlerësimin e kuadrit strategjik nga institucionet e qeverisë qendrore, si dhe analizën dhe raportimin

²⁷ Mundësimi i bashkëpunimit në nivel politik për qasjet e integruara sektoriale/ndërsektoriale në fushat prioritare (prioritetet e qeverisë).

²⁸ Mundësimi i bashkëpunimit në nivel teknik me partnerë brenda sektorëve specifikë të fushave përkatëse prioritare.

²⁹ Vendimi i Këshillit të Ministrave nr. 290/11.4.2020, “Për krijimin e Sistemit Informatik të Planifikimit të Integruar (IPSIS)”.

e avancuar të të dhënave, me qëllim shmangien e ndarjes dhe duplikimit të politikave kryesore dhe proceseve të planifikimit financiar.

Një shtysë të konsiderueshme ka pasur krijimi i një arkitekture të përbashkët të koordinimit të ndihmës së jashtme. SASPAC-ja u krijua në tetor 2021 dhe detyrat kryesore të Agjencisë janë të koordinojë ndihmën e huaj për programet dhe projektet e zhvillimit, të koordinojë procesin e menaxhimit të projekteve me interes kombëtar dhe të sigurojë mbështetje metodologjike në hartimin e strategjiive ndërsektoriale dhe sektoriale, me qëllim harmonizimi i tyre me SKZHIE, si dhe të monitorojë zbatimin e tyre. Kjo Agjenci bashkëpunon ngushtë me Sekretariatën Teknik të Donatorëve, një nismë kolektive e partnerëve të zhvillimit në Shqipëri për të lehtësuar shkëmbimin më të madh të informacionit ndërmjet partnerëve të zhvillimit dhe qeverisë e mbi të gjitha për të përforcuar dialogun politik mbi zhvillimet ligjore dhe institucionale, si pjesë e procesit të integrimit në BE që zhvillohet ndërmjet BE-së dhe Shqipërisë në kuadër të Marrëveshjes së Stabilizim-Asocimit ndërmjet Republikës së Shqipërisë dhe BE-së.

Sistemi i monitorimit dhe raportimit, si dhe koordinimi sektorial për politikën e arsimit, punësimit, mbrojtjes sociale, gjithëpërfshirjes dhe shëndetësisë koordinohet nëpërmjet GMPI “Zhvillimit të kapitalit njerëzor”, i cili përfshin grupet kryesore për punësim, aftësitë dhe punën dinjitoze, mbrojtjen sociale, shëndetësinë, arsimin, fëmijët, të rinjtë, kulturën dhe sportin dhe grupet e marginalizuara.

Nënfisha e mbështetjes 1.1: Edukimi digjital

Rolin drejtues për zbatimin e Strategjisë Kombëtare për Arsimin 2021–2026 e ka Ministria e Arsimit dhe Sportit si institucioni përgjegjës për fushën e arsimit parauniversitar, në zbatim të nenit 26 të ligjit “Për sistemin arsimor parauniversitar në Republikën e Shqipërisë” (nr. 69/2012, i ndryshuar), dhe nenit 7, të ligjit “Për arsimin e lartë dhe kërkimin shkencor në institucionet e arsimit të lartë në Republikën e Shqipërisë” (nr. 80/2015). Përgjegjësia për zbatimin e secilës masë është përcaktuar në planin e veprimit të përfshirë në aneksin 1 të Strategjisë dhe ndahet ndërmjet MAS-it, institucioneve të varësisë, institucioneve arsimore, pushtetit vendor dhe aktorëve të tjerë).

Donatorët kryesorë në sektorin e arsimit në përgjithësi dhe në lidhje me digjitalizimin e arsimit parauniversitar në veçanti përfshijnë Bashkimin Evropian, UNICEF-in, AADF-në, USAID-in dhe Mbretërinë e Bashkuar (Këshilli Britanik).

MAS-i ndjek dhe monitoron zbatimin e Strategjisë Kombëtare të Arsimit 2021–2026 (SKA) të miratuar me vendim të Këshillit të Ministrave nr. 621, datë 22.10.2021, “Për miratimin e Strategjisë Kombëtare të Arsimit dhe Planit të Veprimit të saj 2021–2026” me prioritet dhe në koordinim të plotë me të gjithë aktorët e përfshirë.

Për çdo objektiv jepen masa dhe tregues si pjesë e SKA-së. Monitorimi i strategjisë kombëtare të arsimit bëhet në një periudhë 6-mujore për të demonstruar realizueshmërinë e masave të planifikuara. Për monitorimin e strategjisë janë ngritur 5 (pesë) grupe pune nga ministri i Arsimit dhe Sportit urdhri nr. 337, datë 15.6.2022, i ndryshuar. Këto grupe përbëhen nga përfaqësues të institucioneve të ndryshme, të cilët përfshihen në aktivitete për një objektiv të caktuar specifik dhe që kontribuojnë me informacionin e saktë të nevojshëm për monitorimin e strategjisë. Ka masa ku planifikimi i rëndësishëm buxhetor është i detyrueshëm, të cilat mund të garantojnë qëndrueshmërinë e zbatimit të këtyre masave. Për shembull, në lidhje me digjitalizimin, MAS-i ka planifikuar aktivitete që kërkojnë plane të rëndësishme buxhetore. MAS-i aktualisht po koordinon veprimet me partnerët ndërkombëtarë për të garantuar fondet e nevojshme që zbatimi i SKA-së të jetë i qëndrueshëm. Gjithashtu, MAS-i fokusohet në zhvillimin profesional të strukturave të ndryshme të varësisë, të cilët janë aktorët kryesorë të zbatimit të kësaj strategjie. MAS-i zhvillon takime periodike me grupet e punës për ngritjen e kapaciteteve të tyre monitoruese. Për më tepër, MAS ka zbatuar tashmë Pasaportën e Treguesve Arsimorë, të cilët do të shërbejnë si një grup treguesish për monitorimin e strategjisë. Zbatimi i strategjisë përballet me sfida financiare në mbulimin e masave të planifikuara.

Në nivel qeveritar, strategjitë duke përfshirë “Strategjinë për Zhvillimin e Arsimit” koordinohen nëpërmjet GMPI-së “Zhvillimi i kapitalit njerëzor” ku Ministria e Arsimit dhe Sportit merr pjesë në nivel zëvendësministri.

Fusha e mbështetjes 2: Integrimi me sistemet e teknologjisë së informacionit të BE-së, siguria kibernetike dhe ndërlidhja digjitale

Nënfusha e mbështetjes 2.1: Tatimet

GMPI-ja e mëdërpërparshme “Qeverisja e mirë dhe administrata publike”, e drejtuar nga ministri i Shtetit për Standardet dhe Shërbimet, tani GMPI “Demokracia, sundimi i ligjit dhe qeverisja e mirë” e drejtuar nga ministri i Shtetit për Pushtetin Vendor lehtëson bashkëpunimin politik brenda nënsektorit të Tatimeve. Palët kryesore të interesuara institucionale që marrin pjesë në menaxhimin, zbatimin dhe mbikëqyrjen e veprimeve brenda këtij kuadri përfshijnë Ministrinë e Financave dhe Ekonomisë, Drejtorinë e Përgjithshme të Tatimeve, Departamentin për Qeverisje të Mirë nën drejtimin e Zyrës së Kryeministrit (KM) dhe agjenci të tjera përkatëse sipas agjendës së takimeve specifike.

Për të siguruar monitorim efektiv të të ardhurave tatimore, administrata tatimore dhe administrata doganore raportojnë rregullisht të ardhurat e siguruara në Ministrinë e Financave dhe Ekonomisë. Përpilohet një raport mujor, i cili krahason të ardhurat tatimore me të ardhurat e mbledhura nga e njëjta periudhë e vitit të kaluar dhe planifikimin e të ardhurave. Kjo analizë përdor raporte të detajuara mujore nga administrata fiskale dhe doganore, duke përfshirë informacione për zërat tatimorë sipas sektorëve, subjekteve të reja, ndryshimet në detyrimin tatimor dhe të ardhurat nga grupe të ndryshme produktesh. Ky monitorim i shpeshtë i të ardhurave tatimore shërben si bazë për vlerësimin e zbatimit të politikave tatimore dhe kontribuon në përgatitjen e Raportit Vjetor të Ministrisë së Financave dhe Ekonomisë për Menaxhimin e Financave Publike. Drejtoria e Përgjithshme e Tatimeve përgatit dhe publikon rregullisht raportet vjetore për zbatimin e strategjive sektoriale dhe planit të saj operacional.

Si pjesë e Komiteteve Sektoriale të Monitorimit të IPA-së, GMPI “Demokracia, sundimi i ligjit dhe qeverisja e mirë” luan një rol vendimtar në mbikëqyrjen e zbatimit të përgjithshëm të veprimeve në nënfushën e mbështetjes. Ai lehtëson dialogun e politikave dhe menaxhimin e njohurive ndërmjet niveleve qendrore dhe nënshtetërore të qeverisjes duke koordinuar me bashkitë pjesëmarrëse dhe partnerë të tjerë zbatues. Grupi kryesor i punës (d.m.th. Tatimet) përfshijnë ndër të tjerë partnerët kryesorë të zhvillimit si Komisionin Evropian (KE), Fondin Monetar Ndërkombëtar dhe Bankën Botërore.

Programi Operacional është krijuar për të harmonizuar dhe plotësuar veprimet ekzistuese dhe të planifikuara në kuadër të programeve vjetore të veprimit IPA (p.sh., IPA 2020 BE për Qeverisje të Mirë) dhe programeve shumëpalëshe (p.sh. Programi *Fiscalis*). Në vitin 2022, Shqipëria nënshkroi një marrëveshje pjesëmarrjeje për t’u bashkuar me Programin *Fiscalis*, në përputhje me nenin 5 të rregullores së programit, i cili lejon pjesëmarrjen e vendeve të treta sipas marrëveshjeve specifike. Konkretisht, në lidhje me Programin *Fiscalis*. Drejtoria e Përgjithshme e Tatimeve në Shqipëri është angazhuar në mënyrë aktive në një sërë seminaresh, takimesh dhe vizitash studimore si pjesë e programit. Ky program shërben si një platformë për vendet pjesëmarrëse, administratat e tyre tatimore dhe nëpunësit për t’u bashkëpunuar në luftën kundër mashtrimit fiskal, evazionit fiskal dhe planifikimit agresiv tatimor. Nëpërmjet këtij angazhimi, Shqipëria ka kontribuar në shkëmbimin e njohurive dhe ka nxitur bashkëpunimin me administratat e tjera tatimore të përfshira në program.

Nënfusha e mbështetjes 2.2: Siguria kibernetike

Strategjia Kombëtare e Sigurisë Kibernetike do të monitorohet nëpërmjet matjes së treguesve bazë të përcaktuar në shtojcën e Pasaportës së Treguesve. Për të ndjekur realizimin e objektivave specifike, të përkthyer në një plan veprimi të detajuar, janë hartuar treguesit bazë, të cilët do të shërbejnë si udhërrëfyes për monitorimin e realizimit të Strategjisë.

Nënfusha e mbështetjes 2.3: Ndërlidhja digjitale

GMPI “Lidhja/rrjetet” drejtohet nga Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë. Është krijuar një grup i posaçëm Drejtues për Telekomunikacionet dhe Shërbimet Postare.

Grupi Drejtues për Telekomunikacionet dhe Shërbimet Postare është përgjegjës për vlerësimin dhe monitorimin e Planit Kombëtar për Zhvillimin e Qëndrueshëm të Infrastrukturës Digjitale, Broadband 2020–2025 në kuadër të GMPI. Ky grup u mundëson strukturave të koordinimit të politikave, përfaqësuar nga aktorët kryesorë, të diskutojnë çështje sektoriale të telekomunikacionit në lidhje me infrastrukturën digjitale, *broadband* dhe dimensionet e agjendës digjitale. Grupi drejtues

i punës, i kryesuar nga Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë, është përgjegjës për mbajtjen e takimeve të rregullta me anëtarët përkatës, përfshirë organin rregullator kombëtar për komunikimet elektronike AKEP, Ministrinë e Financave dhe Ekonomisë, Autoritetin e Mediave Audiovizive, Agjencinë Kombëtare të Shoqërisë së Informacionit etj. Këto takime shërbejnë si një platformë për dialogun e politikave, duke diskutuar strategjitë kryesore, iniciativat ligjore, shpërndarjen e buxhetit dhe koordinimin e palëve të interesuara në nivel sektori. Për të siguruar gjithëpërfshirje, zhvillohen konsultime me Organizatat e Shoqërisë Civile (OSHC) dhe Shoqatën e Bashkive duke pranuar që të merren parasysh zërat e ndryshëm dhe palët e interesuara.

Grupi drejtues i punës përfshin partnerët kryesorë të zhvillimit, si: Komisionin Evropian, Bankën Botërore, BERZH-in, Bashkëpunimin Gjerman/GIZ etj. Programi Operacional është krijuar për të harmonizuar dhe plotësuar veprimet ekzistuese dhe të planifikuara në kuadër të programeve vjetore të veprimit të IPA-së, programeve për shumë vende, Kuadrin e Investimeve në Ballkanin Perëndimor (WBIF), dhe projekteve të financuara nga shtete të tjera anëtare të BE-së ose donatorë. Ky model bazohet në arritjet e iniciativave të mëparshme.

Si pjesë e Komiteteve Sektoriale të Monitorimit të IPA-së, “Lidhja/rrjetet” GMPI luan një rol vendimtar në mbikëqyrjen e zbatimit të përgjithshëm të veprimeve të lidhjes digjitale. Ai lehtëson dialogun e politikave dhe menaxhimin e njohurive ndërmjet niveleve qendrore dhe ndërshtetërore të qeverisjes duke koordinuar me bashkitë pjesëmarrëse dhe partnerë të tjerë zbatues. Sipas mekanizmit GMPI, Grupi Drejtues i Telekomunikacionit dhe Shërbimeve Postare, siguron mekanizmin kryesor për koordinimin, monitorimin dhe raportimin e sektorëve. Zhvillimi i rrjetit *broadband* koordinohet më tej me zbatimin e Agjendës Digjitale, të politikave dhe aftësive të inovacionit në kuadër të GMPI-ve: “Demokracia, sundimit të ligjit dhe qeverisjes së mirë”, “Zhvillimit ekonomik” dhe “Zhvillimit të kapitalit njerëzor”.

2.5 Perspektivat buxhetore afatmesme

Fusha e mbështetjes 1: Infrastruktura TIK për shërbime më të mira për shoqërinë

Nënfusha e mbështetjes 1.1: Digjitalizimi shëndetësor

Tabela 3. Buxheti vjetor i sektorit të shëndetësisë

Kodi	Programi	Viti 2023	Viti 2024	Viti 2025
0110	Planifikimi, administrimi, menaxhimi	368.000	378.000	458.000
07220	Kujdesi shëndetësor parësor	8.750.000	8.900.000	8.420.900
07330	Kujdesi shëndetësor spitalor	33.292.020	33.663.020	34.169.020
07450	Shërbimet e Shëndetit Publik	3.928.108	3.678.108	3.678.108
07460	Shërbimi i Urgjencës Kombëtare	464.600	525.000	525.000
10430	Përkujdesja sociale	27.280.000	27.680.000	28.180.000
01190	Rehabilitimi i të persekutuarve politikë	1.035.000	1.050.000	1.050.000
	Gjithsej MSHMS	75.117.728	75.874.128	76.481.028

Krahasuar me totalin e buxhetit të shtetit, shpenzimet e buxhetit të MSHMS-së për vitin 2022 (të korigjuara) përbëjnë 14,17% të buxhetit të shtetit. Krahasuar me buxhetin e shtetit, shpenzimet e planifikuara të MSHMS-së sipas viteve (2023–2025) janë si më poshtë:

Për vitin 2023: Për vitin 2023: 14,51% e totalit të buxhetit të shtetit

Për vitin 2024: Për vitin 2023: 14,04% e totalit të buxhetit të shtetit

Për vitin 2025: Për vitin 2023: 13,54% e totalit të buxhetit të shtetit

Shpenzimet për shëndetësinë në krahasim me prodhimin e brendshëm bruto janë rritur nga 2.6 për qind në vitin 2013 në 3.7 për qind në vitin 2022. Kjo rritje është shënuar si rezultat i përmirësimeve të vazhdueshme në sistemin shëndetësor publik dhe financimit të sistemit shëndetësor që ka rezultuar edhe në uljen e shpenzimeve në xhepat e qytetarëve.

Nënfusha e mbështetjes 1.2: Digjitalizimi arsimor

Sipas OECD³⁰, investimet në arsim në Shqipëri kanë qenë relativisht të ulëta dhe nuk janë përkthyer me rezultatet e arsimit të nevojshëm për të pajisur njerëzit me aftësitë dhe besimin e duhur. Në vitin 2018, qeveria shpenzoi 3,2% të PBB-së për arsimin, më 2019 përqindja e PBB-së

³⁰ OECD (2021), *Multi-dimensional Review of the Western Balkans: Assessing Opportunities and Constraints*, OECD Development Pathways, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/4d5cbc2a-en>.

e shpenzuar për arsimin ka qenë 3,3; në vitin 2020 pesha e PBB-së për arsimin ka qenë 3.4 për qind dhe në vitet 2021–2022 ka mbetur në 3.2 për qind.

E njëjta tendencë shpenzimesh parashikohet edhe për periudhën 2024–2026, ku me vendimin e Këshillit të Ministrave nr. 195, datë 5.4.2023, “Për tavanet përgatitore të shpenzimeve të Programit Buxhetor Afatmesëm 2024–2026” parashikohet që shpenzimet për arsimin për këtë periudhë të përbëjnë 3.1% dhe 3.2% e PBB-së.

Figura 3. Investime për arsimin si % e PBB për periudhën 2007–2023

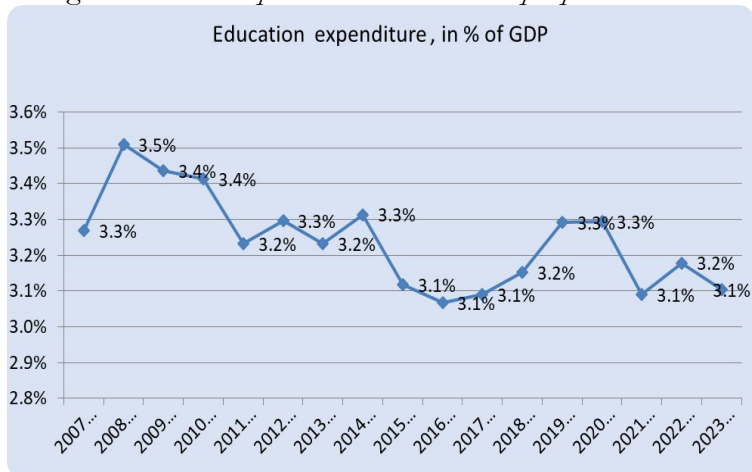
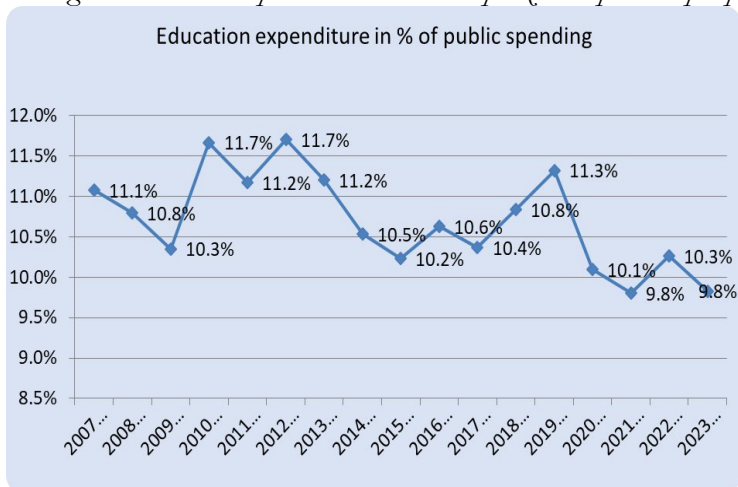

Figura 4. Investime për arsimin si % e shpenzimeve publike për periudhën 2007–2023

Fusha e mbështetjes 2: Integrimi me sistemet e teknologjisë së informacionit të BE-së, siguria kibernetike dhe ndërlidhje digjitale

Nënfusha e mbështetjes 2.1: Tatimet

Programi Buxhetor Afatmesëm i Qeverisë (PBA) në Shqipëri është krijuar me ligjin për menaxhimin e sistemit buxhetor (MSB), i miratuar në vitin 2008, i cili ofron specifikime të qarta ligjore për financimin e programit, përcakton përgatitjen e buxhetit dhe kalendarin e përcaktuar të monitorimit, qartëson rolet dhe përgjegjësitë financiare, dhe cakton “Nëpunësin autorizues” për çdo institucion financiar. Në PBA 2023–2025, kërkesat e klasifikimit financiar përcaktohen nga neni 11 i ligjit të MBP-së dhe specifikohen nga ministri i Financave dhe Ekonomisë në përputhje me standardet ndërkombëtare. Klasifikimet buxhetore duhet të mbulojnë minimalisht burimet administrative, ekonomike, funksionale, të bazuara në programe dhe financim. Në PBA-në aktuale 2023–2025, MFE-ja ka zhvilluar buxhetin e saj (në lidhje me fushën e politikave tatimore) në shtator/tetor 2022, në përputhje me kufijtë e shpenzimeve dhe udhëzimet buxhetore. PBA-ja e MFE-së përshkruan programet, nënprogramet dhe projektet sipas objektivave të njëjësive qeveritare. PBA-ja e plotë paraqet objektivat e secilit program, fondet e alokuara për programin dhe rezultatet

e synuara të programit. Integrimi i programit buxhetor të menaxhimit të të ardhurave tatimore në programet buxhetore afatmesme siguron një qasje të harmonizuar dhe të unifikuar në fushën e politikave tatimore.

Qëllimi i menaxhimit të të ardhurave tatimore është përmirësimi i mbledhjes dhe administrimit të të ardhurave tatimore, taksave kombëtare dhe kontributeve të sigurimeve shoqërore, përfshirë kujdesin shëndetësor, në Republikën e Shqipërisë.

Qëllimi i këtij programi buxhetor është të ofrojë mbështetje financiare për rritjen e aftësive organizative të administratës tatimore dhe zhvillimin e kapaciteteve njerëzore. Kjo përfshin zbatimin e metodave dhe sistemeve të reja, modernizimin e operacioneve, ofrimin e shërbimeve me cilësi të lartë dhe reduktimin e barrës administrative që lidhet me taksat dhe pagesat e sigurimeve shoqërore. Këto përpjekje kontribuojnë në rritjen e ndërgjegjësimit të publikut dhe në kultivimin e një kulture të përmbushjes vullnetare.

Programi fokusohet gjithashtu në zbatimin efektiv të legjislacionit tatimor dhe të sigurimeve shoqërore, me vëmendje të veçantë në hetimin e rasteve të evazionit fiskal. Ai përfshin një strategji gjithëpërfshirëse për realizimin e menaxhimit të riskut duke rritur më tej masat e kontrollit tatimor dhe duke forcuar zbulimin e mashtrimit tatimor. Për më tepër, programi thekson rëndësinë e proceseve efikase dhe të thjeshta të mbledhjes së borxhit.

Tabela 4. Buxheti vjetor i DPT-së për periudhën 2023–2025 (Eur)

	2023	2024	2025
Shpenzimet operative	11.926.812	12.070.019	12.331.936
Shpenzime kapitale	3.449.275	724.638	724.638
Gjithsej	15.376.087	12.794.657	13.056.574
Sistem IT	1.284.093	168.575	-
% (S.IT/ Total)	8%	1%	-

Për financimin e këtij nënsektori, ndarja e buxhetit të tatimeve në kuadër të Programit Buxhetor Afatmesëm (PBA) për periudhën 2023–2025 vlerësohet të jetë rreth 41 milionë euro. Kjo shumë përbën rreth 3.7% të totalit të shpenzimeve të qeverisë. Nga mjetet e alokuara, afro 87% është planifikuar për mbulimin e shpenzimeve operative, ndërsa pjesa tjetër është e dedikuar për shpenzime kapitale. Një pjesë e konsiderueshme e investimit kapital i dedikohet rikonstruksionit të zyrave rajonale të DPT-së. Në lidhje me këtë Program Operacional janë identifikuar dhe dokumentuar projektet e mëposhtme.

Tabela 5. Kontributet vjetore Fiscales dhe e-tatime (Eur)

Produkt Projekti/PBA	2203	2024	2025
Kontributi vjetor për Programin <i>Fiscalis</i> të Unionit	24 249	24 855	25 477
Përmirësim i sistemit SW të e-tatime	915 376,95	175 532,15	

Nënfisha e mbështetjes 2.2: Siguria kibernetike

Në sektorin e sigurisë kibernetike, shpenzimi financiar për periudhën 2023–2025 sipas Programit Buxhetor Afatmesëm të Agjencisë Kombëtare të Shoqërisë së Informacionit pritet të jetë 5 milionë euro për çdo vit.

Nënfisha e mbështetjes 2.3: Ndërlidhja digjitale

Buxheti për vitin 2023 dhe në vitet në vijim përfshin Mbështetjen për rrjetet e komunikimit, që është pjesë e Programit Buxhetor Afatmesëm të Qeverisë të Ministrisë së Infrastrukturës dhe Energjisë. Qëllimi i Programit të Mbështetjes së Rrjeteve të Komunikimit është zhvillimi i rrjeteve *broadband* dhe 5G. Zhvillimi i rrjeteve 5G lidhet me zhvillimin e rrjeteve të ardhshme dhe zbatimin e aplikacioneve digjitale, inovacionin për industrinë vertikale (energjinë, transportin), qytetet digjitale dhe zhvillimet novatore në ekonomi dhe shoqëri, si dhe shërbimet publike. Infrastruktura digjitale me shpejtësi të lartë dhe shumë të lartë nënkupton rrjete me fibra optike dhe 5G. Aktualisht, në Shqipëri nuk ka rrjete 5G. Nevoja për investime për zhvillimin e tyre është e madhe. Gjithashtu, masat për rritjen e kërkesës janë të rëndësishme për nxitjen e investimeve. Shifrat e mëposhtme janë përfshirë në buxhet:

Tabela 6. Alokimet vjetore për aktin e infrastrukturës gigabit dhe masat në zbatim të tij (EUR)

Produkt Projekti/PBA	2023	2024	2025
Investimet në fibra optike në zonat e pashfrytëzuara		206098.65	206098.65

Produkt Projekti/PBA	2023	2024	2025
		Buxheti shtetëror	Buxheti shtetëror
	206098.65 financim i huaj	206098.65 financim i huaj	206098.65 financim i huaj
Operacioni i zhvillimit të broadband në fibra optike	-	262307,37	355988,57
Wifi4AL	430933,53	206098,65	234203,01
Zhvillimi i rrjeteve 5G	252939,25	206098,65	206098,65

Burimi: Programi buxhetor afatmesëm i Ministrisë së Infrastrukturës dhe Energjisë

2.6 Kuadri i vlerësimit të performancës

Fusha e mbështetjes 1: Infrastruktura TIK për shërbime më të mira për shoqërinë

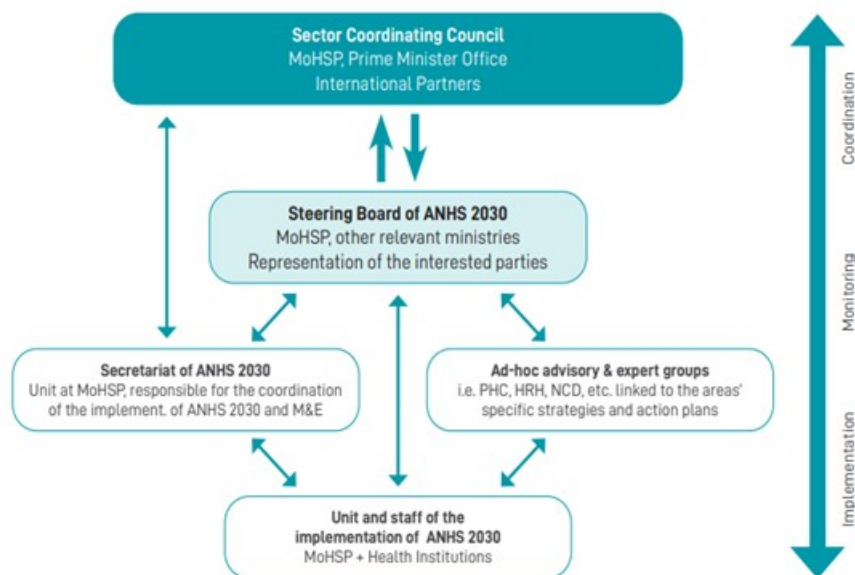
Nënfusha e mbështetjes 1.1: Shëndetësia digjitale

Zbatimi i Strategjisë Kombëtare për Shëndetësinë (SKSH) 2021–2030 koordinohet nga Grupi Ndërinstitucional i Punës për SKSH 2030, i cili do të sigurojë një koordinim më specifik dhe menaxhim të përgjithshëm të strategjisë. Funkzioni koordinues i Grupit Ndërinstitucional të Punës fokusohet në sigurimin e koherencës së politikave të të gjitha strategjive kombëtare shëndetësore, planeve të veprimit dhe politikave në nivel praktik. Kjo përfshin sigurinë e pasqyrit të strategjisë specifike dhe planeve të veprimit të fushave përkatëse nëpërmjet aktiviteteve specifike në këtë dokument strategjik. Përveç kësaj, korniza e treguesve dhe buxheti i dokumenteve strategjike të një niveli më të ulët janë në përputhje me ato të SKSH-së 2030 dhe buxheti i sektorit të shëndetësisë do të kontrollohet nëpërmjet rëndësisë nga niveli më i lartë i SKSH-së 2030 në nivelet më të ulëta, sipas institucioneve përkatëse. Grupi Ndërinstitucional i Punës për SKSH 2030 është përgjegjës për planifikimin dhe zhvillimin e strategjive kombëtare shëndetësore më të detajuara, në ato fusha ku këto nevoja janë të përcaktuara në SKSH 2030, për shembull, në fushën e burimeve njerëzore për shëndetësinë etj.

Bordi drejtues i strategjisë është organi përgjegjës për vlerësimin e ecures së zbatimit (si aktivitetet ashtu edhe buxhetin), për ecurinë dhe arritjen e objektivave, treguesve dhe për zhvillimin e veprimeve korrigjuese për zbatimin e strategjisë sipas nevojës. Mbështetur në detyrimin ligjor, zbatimi i SKSH 2021–2030 rishikohet nga autoriteti përgjegjës për monitorimin dhe koordinimin e SKSH-së. Raportet hartohen nga ekipet teknike të MSHMS/SKSH, grupet ndërmministrorë dhe diskutohen për rekomandime të mëtejshme të hapura për shoqërinë civile. Do të krijohet dhe zbatohet një mekanizëm i qëndrueshëm konsultimi publik për zbatimin e SKSH-së me qytetarët për të siguruar kontributin e tyre të vazhdueshëm.

Raportet vjetore dhe afatmesme të monitorimit dhe vlerësimit i dorëzohen për rekomandime Grupeve Teknike të ngritura nga institucionet shëndetësore. Çdo vit, raportet e monitorimit shqyrtohen nga Kuvendi i Shqipërisë, Grupi Parlamentar dhe Komisioni i Shëndetësisë.

Figura 5. Procesi i koordinimit të kuadrit strategjik për Strategjinë Kombëtare të Shëndetësisë 2021–2030

Burimi: Strategjia Kombëtare e Shëndetësisë, 2021

Nënfusha e mbështetjes 1.2: Edukimi digjital

MAS-i ndjek dhe monitoron zbatimin e Strategjisë Kombëtare të Arsimit 2021–2026 (SKA) të miratuar me vendim të Këshillit të Ministrave nr. 621, datë 22.10.2021, “Për miratimin e Strategjisë Kombëtare të Arsimit dhe Planit të saj të Veprimit 2021–2026” me prioritet dhe në koordinim të plotë me të gjithë aktorët e përfshirë.

Për çdo objektiv jepen masa dhe tregues si pjesë e SKA-së. Monitorimi i strategjisë kombëtare të arsimit bëhet në një periudhë 6-mujore për të demonstruar realizueshmërinë e masave të planifikuara. Për monitorimin e strategjisë janë ngritur 5 grupe pune nga ministri i Arsimit dhe Sportit me urdhrin nr. 337, datë 15.6.2022, i ndryshuar. Këto grupe përbëhen nga përfaqësues të institucioneve të ndryshme, të cilët përfshihen në aktivitete për një objektiv të caktuar specifik dhe që kontribuojnë me informacionin e saktë të nevojshëm për monitorimin e strategjisë. Ka masa ku planifikimi i rëndësishëm buxhetor është i detyrueshëm, të cilat mund të garantojnë qëndrueshmërinë e zbatimit të këtyre masave. Për shembull, në lidhje me digjitalizimin, MAS-i ka planifikuar aktivitete që kërkojnë plane të rëndësishme buxhetore. MAS-i aktualisht po koordinon veprimet me partnerët ndërkombëtarë për të garantuar fondet e nevojshme që zbatimi i SKA-së të jetë i qëndrueshëm.

Në fushën e arsimit, MAS-i mbledh statistika për arsimin në lidhje me regjistrimin dhe diplomimin e nxënësve dhe studentëve në arsimin zyrtar, të dhëna për stafin mësimdhënës për çdo vit akademik, të dhëna për pjesëmarrjen e nxënësve dhe studentëve në programe dhe nivele arsimore në institucionet publike dhe private dhe treguesit e tjerë përkatës. I gjithë informacioni i jepet INSTAT-it. Të dhënat mblidhen edhe nga anketimet për arsimimin e të rriturve që kryhet çdo 5 vjet nga INSTAT-i. Të dhënat në lidhje me popullsinë 25 vjeç e lart dhe nivelin e tyre arsimor janë mbledhur nëpërmjet anketës së fuqisë punëtore (AFP). Të dhënat administrative për arsimin zyrtar të kryer nga INSTAT-i mblidhen nëpërmjet pyetësorëve të hartuar që u dërgohen zyrave statistikore në Ministrinë e Arsimit dhe Sportit dhe Ministrinë e Financave dhe Ekonomisë. Të dhënat dhe treguesit e llogaritur pas përpunimit të të dhënave janë pjesë kyçe e Programit Kombëtar të Statistikave. UNESCO-ja ka gjithashtu statistika që lidhen me disa veçori të arsimit. Këto statistika mblidhen në bashkëpunim me institucionet shqiptare si Ministrinë e Arsimit dhe Sportit, Ministrinë e Financave dhe Ekonomisë dhe INSTAT-in.³¹

Drejtoria e Përgjithshme për Zhvillimin e Arsimit dhe Sportit mbledh të dhëna në mënyrë të vazhdueshme dhe i raporton në MAS të dhënat për zbatimin e kurrikulave, përdorimin e pajisjeve TIK (tableta, laptop etj.) në shkolla, situatën e laboratorëve TIK, internetin dhe *broadband* në shkolla dhe të dhëna të tjera që lidhen me procesin mësimor.

Në kuadër të kapitullit 26 për arsimin dhe kulturën, MAS-i koordinon procesin e sigurimit të të dhënave përkatëse statistikore për arsimin. Këto të dhëna mblidhen nga institucione të ndryshme duke përfshirë Departamentin e Statistikave pranë Ministrisë, Ministrinë e Financave dhe Ekonomisë dhe INSTAT-in për statistikatat që lidhen me popullsinë e përgjithshme.

Fusha e mbështetjes 2: Integrimi me sistemet e teknologjisë së informacionit të BE-së, siguria kibernetike dhe ndërlidhja digjitale

Nënfusha e mbështetjes 2.1: Tatimet

Drejtoria e Menaxhimit të Financave Publike (MFP) drejton përgatitjen e raportit vjetor të monitorimit të MFP-së dhe kërkon raportim nga të gjitha institucionet drejtuese të objektivave specifike përgjegjëse për raportimin e zbatimit të Strategjisë kundrejt planit të kostuar të veprimit, performancës ndaj objektivave, çdo vonesë apo ndryshim, identifikim tërisqeve të materializuara, peripecive të reja dhe masave të tyre zbutëse. Ky raport vjen pas paketës së instrumenteve të monitorimit të miratuar nga Komiteti Drejtues i 11-të (KS) më 7 prill 2020, dhe vendimit të Këshillit të Ministrave nr. 290, datë 11 prill 2020, që ka krijuar bazën e të dhënave shtetërore të Sistemit Informatik të Planifikimit të Integruar (SIPI/IPSIS).

Sistemi i monitorimit dhe raportimit mbështetet nga mekanizmi GMPI, me GMPI “Demokracia, sundimi i ligjit dhe qeverisja e mirë” që shërben si mekanizmi kryesor koordinues.

³¹ <https://uis.unesco.org/en/country/al>

Ministria e Financave dhe Ekonomisë, nëpërmjet Drejtorisë së saj të Menaxhimit të Reformave në Fushën e Menaxhimit të Financave Publike, merr rolin drejtues në raportimin e ecurisë vjetore të objektivave të politikave në Strategjinë e MFP-së, duke mbledhur informacion nga agjencitë në varësi, përkatësisht Drejtoria e Përgjithshme e Tatimeve dhe Drejtoria e Përgjithshme e Doganave.

Komiteti Sektorial i Monitorimit të IPA-së mbikëqyr zbatimin e veprimeve dhe siguron përmbushjen e objektivave në nivel sektori. Komiteti mbledhet dy herë në vit dhe përfshin përfaqësues nga Ministria e Financave dhe Ekonomisë, Drejtoria e Përgjithshme e Tatimeve, Koordinatori Kombëtar i IPA-s (KKIPA) dhe Delegacioni i Bashkimit Evropian.

Nënfusha e mbështetjes 2.2: Siguria kibernetike

Aktualisht është përgatitur kuadri i monitorimit për Agjendën Digjitale, me një afat kohor të qartë për raportimin e progresit të përfshirë në planin e veprimit të Agjendës Digjitale të Shqipërisë 2022–2026. Strategjitë e ciklit të mëparshëm janë vlerësuar nëpërmjet raporteve vjetore, të cilat kanë ofruar informacion dhe analizë të përditësuar mbi zbatimin e projekteve dhe sfidat e hasura. Strategjia Ndërsektoriale “Agjenda Digjitale e Shqipërisë 2015–2020”³² iu nënshtrua një rishikimi afatmesëm në vitin 2016³³. Për sa u përket të gjitha aktiviteteve të parashikuara në Agjendën Digjitale të Shqipërisë 2022–2026 dhe planin e saj të veprimit, AKSHI me të gjitha ministratë dhe institucionet e tjera përgjegjëse të përcaktuara në strategjinë dhe planin e veprimit për zbatimin e saj, monitoruan aktivitetet për vitin e parë të zbatimit (2022). Përgatitja e Raportit të Monitorimit kryhet një herë në vit bazuar në informacionin e përcjellë nga institucionet përkatëse përgjegjëse për zbatimin e masave dhe veprimeve. AKSHI publikoi raportin e parë të monitorimit në mars 2023.

“Strategjia e Sigurisë Kombëtare” e miratuar në vitin 2014 ka krijuar kuadrin dhe shtyllat kombëtare për rritjen e sigurisë në vend. Duke qenë një vend në zhvillim pa infrastrukturën e nevojshme ligjore të sigurisë kibernetike, kjo fushë është zhvilluar vetëm në dy vitet e fundit në Shqipëri, kohë gjatë së cilës është pikasur infrastruktura kritike dhe e rëndësishme e informacionit në sektorin publik dhe privat. Masat minimale të sigurisë që duhen zbatuar për një siguri më të mirë kibernetike në këtë infrastrukturë janë zhvilluar së bashku me zhvillimin e një mekanizmi metodologjik për krijimin dhe funksionimin e sektorit CSIRT në nivel kombëtar. Kuadri ligjor për sigurinë e komunikimit elektronik plotësohet me dispozita ligjore për sigurinë dhe integritetin e rrjeteve të komunikimit elektronik dhe rrjeteve të telekomunikacionit që mbulohen nga ligji për komunikimet elektronike në Republikën e Shqipërisë (nr. 9918/2008, i ndryshuar), i cili ka ndryshuar direktivat e BE-së për komunikimin elektronik.

Kuadri ligjor për sigurinë kibernetike ka caktuar gjithashtu Autoritetin Kombëtar të Certifikimit Elektronik dhe Sigurisë Kibernetike (AKCESK), si autoritetin përgjegjës për mbikëqyrjen e zbatimit të ligjit.

Duke pasur parasysh se pjesa më e madhe e kërcënimeve dhe sulmeve kibernetike kryhen nëpërmjet rrjeteve të komunikimit elektronik, çështjet e sigurisë kibernetike në infrastrukturën digjitale dhe rrjetet dhe/ose shërbimet e komunikimit elektronik mbulohen dhe janë nën përgjegjësinë e Autoritetit të Komunikimit Elektronik dhe Postar (AKEP). Sipas nenit 122 të ligjit për komunikimet elektronike në Republikën e Shqipërisë (nr. 9918/2008) dhe rregullores nr. 37, datë 29.10.2015 “Për masat teknike dhe organizative për garantimin e integritetit të rrjetit dhe/ose të shërbimeve të komunikimeve elektronike”, AKEP-i kërkon vendosjen e masave adekuate teknike dhe organizative nga të gjitha subjektet e komunikimit elektronik që operojnë nën Regjimin e Përgjithshëm të Autorizimit për të garantuar sigurinë dhe integritetin e rrjeteve të komunikimit elektronik dhe/ose shërbimeve për të gjitha shërbimet që ata ofrojnë për abonentët e tyre, duke përfshirë shërbimet DNS. AKEP-i kryen periodikisht inspekte dhe auditime në subjekte, për verifikimin e vendosjes dhe zbatimit të masave përkatëse të sigurisë teknike dhe organizative, si dhe në bashkëpunim me AKCESK ndjek incidentet e sigurisë të raportuara nga bizneset e komunikimit elektronik. AKEP-i është administratori i faqes “.al” dhe ka autorizuar 8 biznese si regjistra të akredituar për të ofruar shërbime të regjistrimit të emrave të faqes nën fushën .al

³² https://akshi.gov.al/wp-content/uploads/2018/03/Digital_Agenda_Strategy_2015_-_2020.pdf

³³ <https://akshi.gov.al/wp-content/uploads/2018/03/RAPORT-MONITORIMI-VJETOR-2015-2016.pdf>

(regjistrat e emrave TLD). Me përfshirjen e këtij shërbimi në listën kritike dhe të rëndësishme të infrastrukturës së informacionit, regjistrat e akredituar nga AKEP-i për të ofruar shërbime të regjistrimit të emrave .al do t'i nënshtrohen edhe dispozitave të rregullores nr. 37 "Për masat teknike dhe organizative për garantimin e rrjeteve dhe/ose shërbimeve të komunikimit elektronik".

Nënfusha e mbështetjes 2.3: Lidhja digjitale

"Grupi drejtues për Telekomunikacionet dhe Shërbimet Postare" në kuadër të GMPI "Ndërlidhja/rrjetet" shërben si njësi koordinuese për monitorimin e zbatimit të të gjitha aktiviteteve përkatëse. Monitorimi dhe vlerësimi i progresit drejt arritjes së objektivave bazohet në treguesit kryesorë statistikorë dhe në raportet e paraqitura nga të gjithë aktorët përkatës. Treguesit për monitorimin e zhvillimit të infrastrukturës digjitale, *broadband* në Shqipëri përfshijnë: Aksesin në rrjete/shërbime *broadband* (numri i abonentëve dhe përdoruesve, shkalla e depërtimit të *broadbands* dhe shkalla e rritjes së depërtimit); zona e mbulimit të *broadbands*; Konkurrenca (HHI në sektorin e pakicës dhe shumicës); nivelet e çmimeve të shërbimeve *broadband* (tarifat *broadband* fikse dhe celulare). Raportet vjetore të AKEP-it tregojnë ecurinë në infrastrukturën digjitale bazuar në këta tregues.

Ndërlidhja digjitale bazuar në 5G do të ndihmojë në reduktimin e emetimeve nëpërmjet rasteve të përdorimeve të 5G të futur në sektorë të ndryshëm si në transport nëpërmjet automjeteve vetëdrejtuese duke reduktuar ndotjet nga makinat), shtrirjen e ndërtesave digjitale me më pak përdorim energjie etj.

Për më tepër, duke pasur parasysh që pjesa dërrmuese e kostove të funksionimit të rrjetit celular shpenzohet për konsumin e energjisë³⁴, treguesit në lidhje me konsumin e energjisë në rrjet, reduktimin e emetimeve dhe konsumin do të monitorohen në përputhje me rrethanat. Për të rritur ndërgjegjësimin për prodhimin e mjetëve elektronike, konsumin e energjisë etj., puna do të koordinohet me institucionin përgjegjës për menaxhimin e mjetëve.

Indeksi DESI do të përdoret për të monitoruar zhvillimin e përgjithshëm të ekonomisë dhe shoqërisë digjitale. Infrastruktura digjitale, *broadband* dhe 5G janë pjesë e rëndësishme e nëntreguesve të indeksit DESI. Llogaritja e këtij indeksi do të bëhet në bashkëpunim me INSTAT-in, AKEP-in, AKSHI-n dhe institucione të tjera që lidhen me nën indikatorë të përfshirë në këtë tregues të përbërë.

2.7 Analiza socialo-ekonomike (përfshirë analizën SWOT)

Fusha e mbështetjes 1: Infrastruktura TIK për shërbime më të mira për shoqërinë

Nënfusha e mbështetjes 1.1: Shëndetësia digjitale

Anketa e Kombeve të Bashkuara për Qeverisjen Elektronike 2022 – E ardhmja e Qeverisjes Digjitale³⁵ konstaton se Shqipëria ka arritur nivele shumë të larta në Indeksin e Shërbimit Online (OSI) duke përfutur nga nivele shumë të larta të zhvillimit të kapitalit njerëzor dhe nivele të moderuara deri në shumë të larta të zhvillimit të infrastrukturës. Sipas Raportit DESI të Ballkanit Perëndimor 2022³⁶, megjithëse analiza e të dhënave tregon se rajoni i Ballkanit Perëndimor rezulton nën mesataren e BE-së në të gjitha dimensionet DESI në vitin 2022, Mali i Zi, Serbia dhe Shqipëria kanë pikët më të larta për totalin e DESI të BP për vitin 2022.

Në sektorin e shëndetësisë, sisteme të ndryshme të shëndetësisë digjitale në tashmë të krijuara siç dëshmohet nga përdorimi i *e-Vizita*, *E-Receta*, *E-Raporte*, *E-Referimi*, sistemi i bankës të gjakut, *e-Vaksina*, *e-Depo*, *e-Barna*, Sistemi i Informacionit për Shëndetin Publik (SISP) dhe Regjistri elektronik i të siguarve (AHIS).

Shërbimi shëndetësor është përmirësuar falë caktimit *online* të vizitave te mjeku dhe dhënies së recetave elektronike. Trajtimi më i mirë i situatës së pandemisë u arrit duke garantuar kujdesin dhe rimbursimin e medikamenteve për pacientët me COVID-19. Shërbimet e kujdesit shëndetësor, si rezultatet e kontrolleve shëndetësore bazë, planifikimi i vizitave te mjeku, ndryshimi i takimeve për rekomandime mjekësore, recetat e rimbursueshme, "Kërkesa për vaksinimin ndaj COVID-19" dhe "Certifikimi i Vaksinimit, Testimit dhe Shërimit nga COVID-19", si dhe procesi i aplikimit

³⁴ <https://data.gsmaintelligence.com/api-web/v2/research-file-download?id=54165956&file=241120-5G-energy.pdf>

³⁵ <https://desapublications.un.org/sites/default/files/publications/2022-11/Web%20version%20E-Government%202022%20November%2010.pdf>

³⁶ <https://www.rcc.int/pubs/159/western-balkans-digital-economy-society-index-wb-desi-2022-report>

online, përpunimi dhe miratimi për kërkesat për strehim social dhe banesë, ofrohen të gjitha *online*. Këto shërbime kanë përfutur veçanërisht qytetarët me vështirësi ekonomike. Nga këto shërbime kanë përfutur veçanërisht qytetarët me vështirësi ekonomike. *e-Albania* arriti të menaxhojë urgjencën e pandemisë nëpërmjet lëvizjes së pandërprerë dhe ofrimit të të gjitha shërbimeve të tjera *online*. Në vitin 2021 janë zbatuar shërbimet “Kërkesë për vaksinim kundër COVID-19” dhe “Vaksinimi, testimi dhe certifikata e rikuperimit ndaj COVID-19” për qytetarët që dëshironin të vaksinoheshin dhe të merrnin certifikatën përkatëse. Certifikata e vaksinimit, testimi dhe rikuperimit ndaj COVID-19 njihet nga sistemi i integruar i Bashkimit Evropian “*Green Pass*”, i shkarkuar në kohë reale nga *e-Albania* dhe i vërtetuar elektronikisht sipas rregullave të shtetit përkatës.

Shërbimet shëndetësore tashmë janë më pranë qytetarëve. Siguria është rritur më tej nëpërmjet sistemit të monitorimit elektronik të ofruesve të kujdesit shëndetësor dhe magazinave dhe depove farmaceutike. Sot, një produkt mund të kontrollohet lehtësisht që nga momenti kur hyn në Shqipëri deri në konsumimin e tij nga pacienti, duke garantuar origjinën, cilësinë dhe çmimin e tij.

Sistemi i Bankës së Gjakut është ngritur në të gjithë vendin për të siguruar kontrollin dhe menaxhimin e të gjithë procesit të dhurimit të gjakut, duke krijuar kështu një bazë të dhënash të dhuruesve dhe rezervave të gjakut në të gjithë vendin. Çdo qytetar që dëshiron të dhurojë gjak, mund të rezervojë datën dhe orën nëpërmjet portalit *e-Albania*.

Shërbimi i urgjencës menaxhohet nëpërmjet sistemit EMMA, e cila është platforma e menaxhimit të urgjencës që ofron të gjitha veçoritë e nevojshme për t’iu përgjigjur çdo lloj thirrjeje emergjente, dhe 127 – numri që merr thirrjet për ndihmë mjekësore dhe koordinohet me autoambulancat. Numri i urgjencës 112 është funksional edhe brenda Tiranës dhe së shpejti do të shtrihet në të gjithë vendin. Shërbimi spitalor menaxhohet nëpërmjet sistemit SISP që menaxhon të dhënat e pacientëve ambulatorë dhe të shtruar në spital. AHIS-i është regjistri elektronik i individëve të siguruar ku mjekët e familjes menaxhojnë pacientët e tyre. Të gjitha proceset për importin dhe regjistrimin e barnave regjistrohen në sistemin *e-Barna*.

Sistemi *e-Receta* mundëson proceset e përpilimit, regjistrimit, ekzekutimit, nënshkrimit dhe rimbursimit bazuar në infrastrukturën dhe mjetet elektronike, duke zëvendësuar përdorimin e recetave në format letre. Sistemi ka mundësuar:

- ulje të ndjeshme të kostove të kujdesit shëndetësor;
- eliminimin e recetave të dyfishta në rimbursim;
- informacion për mjekët për alternativat më të lira të barnave për të njëjtën diagnozë.

Gjatë vitit 2022, 3.9 milionë receta elektronike janë dhënë nga mjekët.

Sistemi ndërvepron me sistemin e regjistrimit kombëtar të gjendjes civile për të dhënat e qytetarëve, me AHIS-in për kategoritë e pacientëve të deklaruar në tatime (të punësuar, me ndihmë ekonomike etj.), me sistemin *e-Barna* për listën e barnave të rimbursueshme dhe me Regjistrin Tregtar të Qendrës Kombëtare të Biznesit, për të dhënat e subjekteve farmaceutike.

Sistemi *e-Depo* është një sistem i centralizuar për administrimin e depove farmaceutike. Ai regjistron inventarin fizik të barnave dhe listën e barnave që rimbursohen në depo farmaceutike. Të dhënat regjistrohen për çdo transaksion të barnave të rimbursueshme në depo farmaceutike dhe subjekte farmaceutike.

Gjatë vitit 2022, nëpërmjet sistemit *e-Depo* janë gjeneruar 1.2 milionë transaksione barnash të rimbursueshme.

E-depo ndërvepron me Sistemin *e-Receta* për informacion mbi farmacitë që kanë kontrata me Fondin e Sigurimit të Detyrueshëm të Kujdesit Shëndetësor, me *e-Barna* për listën e barnave të rimbursueshme, si dhe me regjistrin tregtar të Qendrës Kombëtare të Biznesit, për depot farmaceutike dhe të dhënat e farmaceve.

Sistemi *e-Vizita* mundëson raportimin *online* të vizitave të pacientëve në qendrat shëndetësore dhe poliklinika. Në këtë mënyrë shmanget regjistrimi manual i vizitave dhe ato regjistrohen në regjistrin elektronik. Sistemi ruan gjithashtu historikun mjekësor të vizitave dhe informacionin shëndetësor të pacientit (simptomat jetike, alergjitë etj.). Gjatë vitit 2022, në sistem janë regjistruar 5.8 milionë vizita. *E-Vizita* është një sistem, pjesë e portalit të mjekut, ku mjeku hyn në sisteme të tjera nëpërmjet një hyrjeje të vetme (SSO): AHIS, *e-Referim*, *e-Recetë*, *e-Raport* dhe *e-Vizita*.

Sistemi i Referimit Elektronik është sistemi informatik i rezervimit dhe regjistrimit *online* për referime dhe ekzaminime të specializuara me pajisje mjekësore, sipas rekomandimeve të mjekëve të familjes dhe të mjekëve specialistë, duke pasur parasysh vendndodhjen, disponueshmërinë e pajisjeve mjekësore, si dhe stafin mjekësor përkatës. Sistemi mundëson riskedulim *online* të datës së takimit dhe ka shkurtuar radhën e pritjes për qytetarët duke siguruar menaxhim më të mirë të kohës së personelit mjekësor dhe gjendjes funksionale të pajisjeve mjekësore. Gjatë vitit 2022, në sistem u regjistruan rreth 1.8 milionë referime dhe ekzaminime.

Ky sistem ndërvepron me sistemin e Regjistrat Kombëtar të Gjendjes Civile për të tërhequr të dhënat e qytetarëve, me AHIS-in për të tërhequr kategoritë e pacientëve të deklaruar në tatime (të punësuar, me ndihmë ekonomike etj.). SISP-in (Sistemi i Informacionit për Shëndetin Publik në QSUT “Nënë Tereza”) merr nga sistemi *e-Referime* kodin e rezervimit, të dhënat për mjekun referues dhe diagnozën e pacientit.

Sistemi *e-Raporte* mundëson automatizimin e procesit të krijimit, përshkrimit, nënshkrimit dhe ekzekutimit të raportit mjekësor që lëshohet nga mjeku. Sistemi mundëson dërgimin e raporteve në mënyrë elektronike të punëmarrësi dhe punëdhënësi: me mesazh dhe në llogarinë e tij/saj në portalin qeveritar *e-Albania*, duke eliminuar nevojën për paraqitjen e pacientit fizikisht për dorëzimin e tij në vendin e punës dhe duke eliminuar nevojën e mbajtjes së raporteve në format letër. Gjatë vitit 2022, nëpërmjet sistemit janë lëshuar 167,000 raporte mjekësore. Sistemi ndërvepron me sistemin e regjistrat kombëtar të gjendjes civile për marrjen e të dhënave të qytetarëve, me sistemin *e-Vizita* për marrjen e të dhënave nga vizitat, me AHIS-in për marrjen e informacionit për mjekun dhe institucionin shëndetësor, me sistemin e Drejtorisë së Përgjithshme të Tatimeve për të marrë listën e punëdhënësve që duhet të njoftohen pas lëshimit të raportit, me Regjistrin Tregtar të Qendrës Kombëtare të Biznesit për të marrë informacione për bizneset dhe me Sistemin Informativ të Menaxhimit të Burimeve Njerëzore (SIMBNJ) për dërgimin e raporteve mjekësore në llogaritë e institucioneve publike (në rolin e punëdhënësve).

Regjistri Elektronik i Vaksinave ofron informacion në kohë reale për vaksinimin e popullatës. Qytetari do të mund të bëjë rezervime *online* për vaksinimin, të njoftohet elektronikisht për vaksinimin e radhës dhe të shkarkojë Kartelën Personale të Vaksinimit me vulë elektronike. Përmirësimi i sistemit të Regjistrat të Sigurimeve Shoqërore do të rrisë funksionalitetin për analizën digjitale të të dhënave dhe do të rrisë efikasitetin në menaxhimin e të dhënave të pacientëve nga mjekët e familjes.

Krijimi i Regjistrave Profesionale Mjekësore për mjekët, infermierët, farmacistët, dentistët, psikologët dhe punonjësit socialë do të krijojë një dosje digjitale për historikun e arsimimit, punësimit, certifikimeve dhe trajnimeve të tyre të vazhdueshme, duke ofruar një panoramë të konsoliduar të informacionit për këta profesionistë. Pas zbatimit të suksesshëm të sistemeve të recetave dhe fiskalizimit elektronik ka lindur nevoja për fiskalizimin e recetave elektronike, proces që do të nisë në vitin 2023.

Është planifikuar që spitalet rajonale të kenë gjithashtu akses *online* në informacionin shëndetësor të pacientëve të tyre. Procesi i krijimit të një sistemi informacioni për katër spitalet rajonale do të shtrihet edhe në shtatë spitale të tjera, duke digjitalizuar të gjitha proceset dhe dokumentet mjekësore në spitalet rajonale nga epikriza, fletët e daljes, recetat etj., duke përdorur nënshkrimin elektronik për mjekët. Sistemi do të ofrojë akses në kohë reale në kartelën elektronike të shëndetit dhe historikun e diagnozës së pacientit, si dhe do të përmirësojë efikasitetin e profesionistëve të kujdesit mjekësor duke mundësuar analizën e sëmundshmërisë, vdekjeve, emergjencave *supas yonave* gjeografike, moshës, gjinisë etj.

Fokus i veçantë do t'i kushtohet gjithashtu përmirësimit të sistemit të Qendrës Kombëtare të Urgjencave Mjekësore (QKUM), krijimit të një qendre për vazhdimësinë e punës (BCC) dhe përmirësimit të infrastrukturës pajisjeve për Fondin e Sigurimit të Detyrueshëm Shëndetësor dhe degët rajonale për të garantuar rritjen e efikasitetit të shërbimeve ndaj qytetarët.

Shërbimet e shëndetit digjital në portalin qeveritar *e-Albania*

Nëpërmjet portalit unik qeveritar *e-Albania*, i cili administrohet dhe zhvillohet nga Agjencia Kombëtare e Shoqërisë së Informacionit, çdo person i interesuar mund të aksesojë nëpërmjet internetit, shërbimet elektronike të ofruara nga Ministria e Shëndetësisë si:

- gjenerimi i kartës së shëndetit me vulë elektronike, e cila dëshmon se qytetari është i siguruar dhe mund të marrë shërbime shëndetësore falas;

- aplikim *online* për regjistrim te mjeku i familjes dhe ndryshim të mjekut të familjes;

- aplikim për t'u vaksinuar kundër COVID-19;

- certifikata e vaksinimit për/shërimin nga COVID-19. Të gjithë qytetarët që janë të vaksinuar me një, dy ose tri doza të vaksinës mund të gjenerojnë *online* certifikatën e tyre të vaksinimit kundër COVID-19, e cila njihet elektronikisht në të gjitha vendet e Bashkimit Evropian, sipas rregulloreve përkatëse të çdo vendi;

- marrja e informacionit në internet për historikun e tyre të sëmundjeve kronike si sëmundjet e zemrës, hipertensioni, veshkat, mushkëritë, truri dhe tumore, të diagnostikuara nga mjeku i tyre i familjes;

- riskedulimi *online* i konsultave me mjekë specialistë për ekzaminim të avancuar. Kur një qytetar përdor shërbimin, shfaqen të gjitha takimet e tij. Për çdo takim të rezervuar, qytetari mund të aksesojë detajet dhe mund ta riskedulojë atë duke ndryshuar datën dhe orën e takimit të rezervuar.

Përveç shërbimeve që ofrohen për pacientët, ofrohen edhe shërbime për palët e treta që operojnë në fushën e kujdesit shëndetësor, si:

- autorizimi për import/eksport të barnave apo pajisjeve mjekësore;

- aplikimi për autorizimin e tregimit të barnave;

- ofruesit e tretë të kontraktuar nga Fondi i Sigurimit të Detyrueshëm Shëndetësor për furnizim me barna të rimbursueshme.

Të gjitha zhvillimet e shëndetësisë digjitale kanë pasur një ndikim pozitiv mjedisor dhe social:

- performanca e ofruesve të kujdesit parësor shëndetësor lidhur me numrin e pacientëve dhe numrin e vizitave të regjistruara në AHIS dhe sistemin *e-Vizita*;

- listat e pritjes për shërbimet mjekësore janë të drejta dhe të barabarta për të gjithë pacientët dhe barrierat administrative (të tilla si dokumentet e komplikuara, kohët e gjata të pritjes etj.) janë reduktuar duke e bërë më të lehtë aksesin në kujdesin për pacientët që kanë nevojë;

- zëvendësimi i më shumë se 4 milionë recetave në letër, gjë që ka çuar në kursimin e kostove të arkivit fizik, si dhe në kohë për qytetarët dhe në kursimin e energjisë;

- përdorimi më racional dhe efikas i burimeve, që do të thotë se këto sisteme ndihmojnë në optimizimin e shpërndarjes së burimeve si koha, paratë dhe puna, si dhe ndihmojnë në reduktimin e humbjeve dhe rritjen e efikasitetit në sistemin e kujdesit shëndetësor;

- përmirësimi i cilësisë dhe shpejtësisë së ofrimit të shërbimit mjekësor.

Platforma Qeveritare e Ndërveprimit mundëson ndërlidhjen e të dhënave elektronike me njëra-tjetrën dhe shkëmbimin e të dhënave në kohë reale në formë të sigurt dhe të besueshme, si një hap i domosdoshëm për të thjeshtuar shërbimet që shteti ofron për qytetarët, bizneset dhe administratën publike, si dhe zvogëlimin e numrit të dokumenteve që kërkohen nga qytetarët apo bizneset për të marrë shërbime publike, duke siguruar standardizimin, njehsimin, përqendrimin e informacionit të ruajtur dhe të përpunuar dhe saktësinë e të dhënave të ruajtura.

Ndërveprimi i sistemeve ka reduktuar gjithashtu punën manuale dhe përdorimin e letrës, si dhe gabimin njerëzor, duke ofruar përpunim në kohë reale të informacionit për vendimmarrje më të mirë duke iu referuar raporteve dhe treguesve. Më shumë se 265 milionë transaksione ndërmjet të gjitha sistemeve qeveritare dhe shërbimeve elektronike të ofruara në platformën *e-Albania* janë kryer nëpërmjet platformës gjatë vitit 2022.

Qeveria shqiptare ka prioritet lidhjen digjitale dhe infrastrukturën *broadband*, duke përdorur aktualisht Rrjetin Qeveritar për të ndërlidhur mbi 230 institucione publike në Tiranë. GovNet mundëson në të njëjtën kohë shkëmbimin e të dhënave nëpërmjet Platformës Qeveritare të Ndërveprimit. Zgjerimi i Rrjetit Qeveritar nevojitet për komunikim më të shpejtë dhe më të sigurt në shëndetësi. Në këtë drejtim, një studim fizibiliteti Zhvillimi Rajonal i Infrastrukturës *Broadband* në Shqipëri i mbështetur nga një grant i WBIF, pritet të përfundojë brenda mesit të vitit 2024.

Pas studimit të fizibilitetit dhe dizajnit të detajuar, zgjerimi i GovNet do të lidhë spitalet bashkiake dhe universitare, do të sigurojë një lidhje me fibra optike dhe një gjerësi frekuence të lartë për përpunimin e të dhënave shëndetësore dhe do të sigurojë akses të besueshëm në shërbimet e centralizuara të shëndeti digjital.

Ekziston një politikë dhe kuadër ligjor i mirëpërcaktuar, me një detyrim ligjor për ofruesit e kujdesit shëndetësor për të zbatuar digjitalizimin e të dhënave të kujdesit shëndetësor, si dhe një detyrim për profesionistët e kujdesit shëndetësor për të ndërmarrë trajnim të vazhdueshëm.

Megjithatë, disa dobësi ndikojnë në zhvillimin e të dhënave digjitale të shëndetit. Të dhënat shëndetësore duhet të jenë të sakta dhe të cilësisë së lartë që të jenë të dobishme dhe ekziston rreziku i gabimeve dhe paragjyqimeve në mbledhjen dhe analizimin e të dhënave. Një nga pjesët më kritike të industrisë së kujdesit shëndetësor janë të dhënat e sakta, të cilat janë të domosdoshme për besimin dhe kryerjen e analizave të sakta. Kjo është ende një sfidë në sektorin e shëndetësisë në Shqipëri, megjithëse një studim i fundit zbuloi se një grup pacientësh mendonte se të dhënat e pacientëve të ruajtura nga spitalet janë të besueshme dhe të dhënat e pacientëve ruhen duke zbatuar parimin e konfidencialitetit³⁷.

Për më tepër, Shqipëria është e prekur nga një eksod masiv i punëtorëve të kualifikuar, duke përfshirë një numër të madh të rinjsh. Situata është veçanërisht shqetësuese për mjekët dhe infermierët, si dhe psikoterapistët, dentistët dhe farmacistët, të gjithë të kërkuar në Shqipëri. Shqipëria ka numrin më të ulët të mjekëve dhe infermierëve për frymë në Evropë (të dhënat e vitit 2020). Në vitin 2019, 18% e personelit mjekësor të kualifikuar punonin jashtë vendit, nga të cilët 765 mjekë shqiptarë punonin në Gjermani – një rritje prej 21% nga një vit më parë. Besohet se që atëherë janë larguar më shumë pasi numri i emigrantëve nga Shqipëria ishte 42,000 më 2021.

Direktivat sektoriale të BE-së ofrojnë mundësi të mëdha për zhvillimin e shëndetësisë digjitale.

Rritja e teknologjive të tilla si Inteligjenca Artificiale, analizimi i *Big data* dhe *Internet of Things* (IoT) janë ofruar mundësi të reja për rritjen e përdorimit të të dhënave shëndetësore për ofrim më të mirë të kujdesit shëndetësor, kërkime, inovacione dhe politikëbërje. Kërcënimet kryesore për sektorin janë: sfidat në rritje të sigurisë kibernetike dhe gatishmëria e ulët sociale për të pranuar inovacionet e shëndetit digjital.

Tabela 7. Analiza SWOT për nënfushën e mbështetjes së digjitalizimit shëndetësor

PIKAT E FORTA	Të dhënat mbështetëse
Kuadri i politikave të favorshme për digjitalizimin e informacionit shëndetësor.	Strategjia e Shëndetësisë dhe Agjenda Digjitale.
Sistemet elektronike shëndetësore tashmë të ngritura dhe funksionale	<i>E-vizita, e-recveta</i> ³⁸ , <i>e-raporte, e-referim</i> , sistemi i bankës së gjakut, <i>e-vaksina, e-depo, e-barna</i> SISP, AHIS
Kuadri ligjor i mirëpërcaktuar.	Ofruesit e kujdesit shëndetësor kanë detyrimin të zbatojnë digjitalizimin e të dhënave të kujdesit shëndetësor.
Njohuria digjitale e ofruesit të kujdesit shëndetësor.	Detyrimi i profesionistëve të kujdesit shëndetësor për t'u trajnuar në vazhdimësi.
PIKAT E DOBËTA	Të dhënat mbështetëse
Ndarja dhe mungesa e konsolidimit të informacionit për individin.	Sistemi aktual nuk ofron informacion të plotë për vendimmarrjen e politikave, veçanërisht për shkak të një pjese të konsiderueshme të informacionit të menaxhuar nga ofruesit privatë të kujdesit shëndetësor.
Sistemit shëndetësor i mungon personeli mjekësor i kualifikuar.	Kjo mungesë u ndje në mënyrë akute gjatë pandemisë COVID-19, me kapacitetet spitalore të sfërcuara në pikën e fundit. Organizata Botërore e Shëndetësisë ka vënë në dukje gjithashtu se Shqipëria ka një nga normat më të ulëta të mjekëve për pacient në nivel global.
Saktësia dhe cilësia e pamjaftueshme e të dhënave.	Strategjia Kombëtare Shqiptare e Shëndetësisë 2021–2030.
Qasja në të dhënat shëndetësore nuk është gjithmonë e barabartë dhe ekzistojnë shqetësime lidhur me monopolin e të dhënave dhe pabarazitë e fuqisë.	Pavarësisht mekanizmave ekzistues për të ndarë informacionin për shëndetin dhe mirëqenien, ka ende boshllëqe në të dhënat e disponueshme dhe për shkak të kufizimeve financiare dhe administrative, kërkohen përpjekje të mëtejshme për të harmonizuar, integruar dhe koordinuar të dhënat e shëndetit dhe mirëqenies nga burime të ndryshme.
MUNDËSITË	Të dhënat mbështetëse

³⁷ “Besueshmëria: Sa i përket vlerësimit të dimensionit të besueshmërisë, ndër të gjitha çështjet që lidhen me vlerësimin e këtij dimensionit, vlerësimin më të lartë me 92.1% (shumë mirë dhe mirë) e ka fakti që spitalet ruajnë pa gabime të dhënat e pacientëve.

Siguria: Ky është një tjetër kriter i rëndësishëm për të cilin vlerësimet e pacientëve janë si më poshtë: Vlerësimi më i lartë ndër të gjitha alternativat lidhet me matjen e sigurisë “Të dhënat e pacientit ruhen duke zbatuar parimin e konfidencialitetit”, i cili mori 92,8% shumë mirë ose mirë”.

Cituar në: Kënaqësia e pacientit me cilësinë e kujdesit në spitale publike në Shqipëri, Rezarta Kalaja dhe Marsida Krasniqi, 22 dhjetor 2022, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9815606/>

³⁸ <https://www.opengovpartnership.org/members/albania/commitments/al0058/>

Rritja e teknologjive të tilla si Inteligjenca Artificiale, analizimi i <i>Big Data</i> dhe <i>Internet of Things</i> (IoT) ofrojnë mundësi të reja për përdorimin e të dhënave shëndetësore.	Rritja e përdorimit të të dhënave shëndetësore për ofrim më të mirë të kujdesit shëndetësor, kërkim shkencor inovacion dhe politikëbërje.
Direktivat sektoriale të BE-së ofrojnë një nxitje për të përshpejtuar procesin e përgjithshëm të digjitalizimit.	Direktiva nr. 2011/24/BE e datës 9 mars 2011, mbi të drejtat e pacientëve në kujdesin shëndetësor ndërshtetëror synon të garantojë lëvizshmërinë e pacientit dhe ofrimin falas të shërbimeve të kujdesit shëndetësor. Rekomandimi i Komisionit C (2019) 800 final datë 6.2.2019 mbi formatin e shkëmbimit të Regjistrave Elektronikë Shëndetësorë Evropianë dhe rregullorja e (BE-së) 2016/679 për mbrojtjen e personave fizikë në lidhje me përpunimin e të dhënave personale dhe lëvizjen e lirë të këtyre të dhënave që shfuqizon direktivën 95/46/KE (Rregullorja e Përgjithshme për Mbrojtjen e të Dhënave - GDPR) (OJ L 119, 4.5.2016, f. Direktiva (BE) 2016/2102 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e 26 tetorit 2016 mbi aksesin në faqet e internetit dhe aplikacionet celulare të organeve të sektorit publik (OJ L 327, 2.12. 2016, f. 1–15); direktiva (BE) 2016/1148 e Parlamentit dhe Këshillit Evropian datë 6 korrik 2016 lidhur me masat për një nivel të lartë të përbashkët të sigurisë së rrjeteve dhe sistemeve të informacionit në të gjithë Bashkimin Evropian; rregullorja e (BE-së) nr. 910/2014 e Parlamentit dhe Këshillit Evropian mbi identifikimin elektronik dhe shërbimet e besueshme për transaksionet elektronike në tregun e brendshëm (rregullorja e IDAS-it), e miratuar më 23 korrik 2014, përcakton një kuadër rregullator për të garantuar transaksione elektronike të sigurta dhe pa probleme ndërmjet bizneseve, qytetarëve dhe autoriteteve publike; vendimi i Komisionit të (BE-së) 2015/1302, datë 28 korrik 2015, për identifikimin e profileve “Integrimi i Ndërmarrjeve Shëndetësore” për referencë në prokurimin publik.
Kriza e COVID-19 ka pasur ndikim në Shqipëri, por ofron edhe mundësinë për fokus strategjik.	Këto investime dhe mbështetja e mundshme ndërkombëtare paraqesin një mundësi për fokus strategjik në mundësitë dhe në heqjen e kufizimeve të njohura. OECD, 2021 (faqe 117).
KËRCËNIME	Të dhënat mbështetëse
Gatishmëri e ulët sociale për të pranuar inovacionet e shëndetësisë digjitale.	Rezultati i ulët në treguesit e kapitalit njerëzor nën Indeksin e Ekonomisë dhe Shoqërisë Digjitale DESI 2022 ³⁹ .
Sfidat në rritje të sigurisë kibernetike.	Përdorimi i të dhënave shëndetësore ngre shqetësime për sigurinë dhe shkeljet e të dhënave, të cilat mund të çojnë në vjedhje identiteti dhe pasoja të tjera negative. Shqipëria po përjeton potencialin shkatërrues të mjeteve teknologjike, pasi ajo bëhet gjithnjë e më shumë një objektiv i sulmeve kibernetike. Në vitin 2022, terroristët kibernetikë të lidhur me Iranin rrëzuan shërbimet elektronike të qeverisë dhe një numër i panjohur biznesesh ranë viktimë e piraterisë kibernetike.
Sektori shqiptar i kujdesit shëndetësor vuan nga financimi i pamjaftueshëm publik.	Shqipëria ka harxhuar 5.2% të PBB-së për shpenzimet shëndetësore në vitin 2018, më pak se shumica e ekonomive të krahasueshme (Banka Botërore, 2020[15]). OECD 2021

Nënfusha e mbështetjes 1.2: Digjitalizimi arsimor

Shqipëria ka bërë progres të mirë në arsimin e përgjithshëm, siç pasqyrohet nga Programi i OECD për Vlerësimin Ndërkombëtar të Studentëve (PISA), megjithatë progresi i saj është shumë nën mesatare. Shqipëria lufton me pabarazitë në mundësitë dhe rezultatet e arsimit sipas përkatësisë etnike dhe rajonit gjeografik. Vajzat janë më mirë se djemtë në shumicën e lëndëve të PISA-s: me 38 pikë në lexim (krahasuar me 30 pikë, mesatarisht, në vendet e OECD-së), me 16 pikë në shkencë (krahasuar me 2 pikë në të gjithë OECD) dhe në matematikë (djemtë me performancë më të mirë se vajzat me 5 pikë në të gjithë OECD) (OECD, 2020). Rreth 66,4% e të diplomuarve në arsimin e lartë në 2018/19 ishin femra (INSTAT, 2020). Përmirësimi i aftësive të popullsisë për të përmbushur nevojat e tregut të punës është një pengesë kryesore strukturore e identifikuar në Programet e Reformës Ekonomike të Shqipërisë.

Kur filloi pandemia COVID-19, afërsisht 27% e nxënësve 15-vjeçarë në Shqipëri nuk kishin kompjuter në shtëpi. Gjithashtu ishte e lartë përqindja e atyre që nuk kishin lidhje interneti në shtëpi (14% e nxënësve 15-vjeçarë) (OECD, 2020).

Krijimi i vendeve të reja të punës mbetet i kufizuar, në një farë mase, nga faktorët strukturorë, veçanërisht nga dobësitë në cilësinë dhe rezultatet e arsimit, si dhe nga mungesa e një përafrimi të duhur midis sistemit arsimor dhe kërkesave të tregut të punës. Kompanitë hasin vështirësi në

³⁹ <https://www.rcc.int/pubs/159/western-balkans-digital-economy-society-index-wb-desi-2022-report>

krijimin e vendeve të reja të punës, pasi nuk arrijnë të gjejnë fuqi punëtore me aftësitë e nevojshme për t'i plotësuar ato. Sipas anketës mbi mjedisin e biznesit dhe performancën e ndërmarrjeve (BEEPS), 25% e bizneseve të anketuara e kanë identifikuar mungesën e një fuqie punëtore të kualifikuar si një nga tri pengesat kryesore për zhvillimin e tyre (Banka Botërore/BERZH/EIB, 2019).

Përmirësimi i rezultateve të mësuarit kërkon mbështetje të mëtejshme për mësuesit. Edhe pse raporti nxënës/mësues në arsimin fillor, të mesëm dhe të mesëm të lartë në gjuhën shqipe është mjaft i favorshëm, cilësia e mësimdhënies mbetet e pamjaftueshme. Përmirësimi i cilësisë së mësuesve është veçanërisht i rëndësishëm duke pasur parasysh kurrikulën e bazuar në aftësi të miratuar së fundmi, e cila thekson njohuritë, aftësitë dhe qëndrimet në vend të përmbajtjes së përcaktuar tradicionalisht të lëndës, kërkesat për realizmin e saj dhe disponueshmërinë e shtuar të pajisjeve TIK në klasa. Mbështetja financiare për arsimin parauniversitar është shumë prapa objektivave të strategjisë dhe trajnimet para dhe gjatë punës për mësuesit janë të pamjaftueshme. Mungesa e një strukture progresive të karrierës për mësuesit e cila shpërblen dhe promovon individët bazuar në rritjen e përgjegjësisë dhe kompetencave të demonstruara të mësimdhënies (për shembull nëpërmjet vlerësimit të mësuesve) ndikon gjithashtu në cilësinë e mësuesit (Maghnouj et al., 2020).

Agjencia Kombëtare e Shoqërisë së Informacionit është autoriteti qendror përgjegjës për internetin e shkollave, për sigurimin e shërbimit të internetit sipas kërkesës së Ministrisë së Arsimit dhe Sportit. AKSHI bën kontrata që shkollat me ofrues privatë të kenë internet në bazë të shpejtësisë që ka kërkuar MAS-i. MAS-i ka mundësinë të kërkojë në çdo kohë shpejtësi interneti më të lartë në shkolla duke bërë një kërkesë zyrtare në AKSHI. Për sa u përket zonave rurale, herë pas here mund të ketë probleme me shpejtësinë e internetit në disa prej shkollave, të cilat përgjithësisht zgjidhen brenda ditës.

PIKAT E FORTA

Aspekti politik dhe korniza strategjike përfaqësojnë një pikë të fortë. Digjitalizimi i procesit arsimor është prioritet i qeverisë, i cili pasqyrohet në aktet e rëndësishme që lidhen drejtpërdrejt me arsimin. Digjitalizimi është pjesë e Strategjisë Kombëtare të Arsimit, Strategjisë së Zhvillimit dhe Integrimit dhe Agjendës Digjitale, ku objektivat janë të qartë.

Ekziston një sistem i unifikuar për menaxhimin e të dhënave dhe informacionit në arsimin parauniversitar dhe arsimin në distancë. Ky sistem, i cili është gjithashtu i lidhur me platformën unike qeveritare *e-Albania* për të ofruar disa shërbime elektronike për nxënësit dhe prindërit, garanton integritimin me platforma të ndryshme që mundësojnë zhvillimin e kapaciteteve në TIK për të rinjtë. Për herë të parë do të arrihet një nivel i lartë i transparencës në gjenerimin e të dhënave në arsimin parauniversitar dhe politikëbërja do të bazohet në të dhënat e gjeneruara në kohë reale. Sistemi mundëson një qasje bashkëpunuese për zhvillimin e kapaciteteve të nevojshme për të përdorur shërbimet digjitale.

Ka një brez të ri të orientuar drejt përdorimit të teknologjisë dhe zhvillimit të kapaciteteve të nevojshme në këtë drejtim. Është rritur numri i programeve të studimit në fushën e TIK-ut, si dhe numri i studentëve që ndjekin këto programe. Rishikimi i kurrikulave në të gjitha nivelet, duke synuar garantimin e aftësive digjitale të orientuara drejt kërkesave të tregut të punës, përfaqëson një tjetër pikë të fortë.

Gjatë pandemisë COVID-19 dhe si rrjedhojë e mësimit në internet, mësuesit treguan një nivel të lartë përshtatjeje me platformat e të mësuarit në internet dhe të *e-mësimdhënies/nxënies* gjatë pandemisë dhe mësimit në distancë. Për shkak të zhvillimit të një politike të qëndrueshme në drejtim të zhvillimit profesional të mësuesve dhe angazhimit të tyre në komunitetin ESEP (pjesë e Erasmus+) dhe shoqëri të tjera, mësuesit kanë zhvilluar disa njohuri në drejtim të përdorimit të mjeteve të TIK-ut. Këto njohuri kanë krijuar tashmë kushtet e nevojshme për një shtrirje të procesit të digjitalizimit në të gjithë sistemin. Që nga viti 2019, Universiteti i Tiranës ofron një Master në Mësimdhënien e TIK-ut.

PIKAT E DOBËTA

Investimet kryesore në infrastrukturën e integrimit të TIK-ut në arsim u bënë në vitin 2007 me mbështetjen e programit të Bankës Botërore “Cilësi dhe barazi në arsim”; megjithatë, kjo nuk

përfshin fondet për mirëmbajtjen e infrastrukturës. Mbështetja financiare kombëtare për mirëmbajtjen dhe zëvendësimin e infrastrukturës së TIK-ut është e pamjaftueshme dhe investimi i mëtejshëm në infrastrukturë kërkon mbështetje nga donatorët. Aktualisht, nga vlerësimet e bëra nga DPAP-ja, amortizimi fizik i kësaj infrastrukture është më i lartë se 67%, ndërsa amortizimi moral i saj është 100%. Siç thuhet në Agjendën Digjitale në vitin 2017, shkollat e nivelit parauniversitar tregojnë raportin nxënës: kompjuter prej 1:25.

Probleme lindin herë pas here në lidhje me shpejtësinë e internetit në disa shkolla kryesisht në zonat rurale, si dhe mungesën e infrastrukturës duke përfshirë kompjuterët funksionalë. Në shtëpi, nxënësit në zonat rurale përdorin internetin e telefonave celularë dhe jo të *broadband* fiks. Ofruesit e internetit në zonat rurale nuk ofrojnë gjithmonë shërbime të mjaftueshme për të përmbushur nevojat e shkollës.

Rishikimi i Politikave Arsimore në Strategji theksoi pikat e dobëta në aftësitë e mësuesve në lidhje me përdorimin e TIK-ut dhe pikat e dobëta në infrastrukturë (rrjete) si dhe kufizimin e aksesit në TIK jashtë laboratorëve të veçantë. Pavarësisht përfshirjes së kurrikulave të TIK-ut në arsim, mësuesit e TIK-ut nuk janë të trajnuar siç duhet, veçanërisht në drejtim të mirëmbajtjes së infrastrukturës përkatëse.

MUNDËSITË

Bashkëpunimi me donatorët në drejtim të krijimit të kapaciteteve të nevojshme për digjitalizimin e sistemit tonë arsimor, duke filluar nga përfshirja e ekspertëve për rishikimin e kurrikulave të TIK në të gjitha nivelet dhe asistencë teknike e përfshirë në programin e bashkëpunimit me Bankën Botërore që synon konkretisht të përmirësojë aftësitë digjitale të të rinjve për t'u përshtatur më mirë me kërkesat e tregut të punës.

Përmirësimi i kurrikulës së TIK-ut duhet të përfshijë edukimin mbi përdorimin e TIK-ut i cili do të garantojë sigurinë e fëmijëve e cila kërcënohet nga aksesit në një gamë të gjerë informacioni dhe edukimin në lidhje me përdorimin e qëndrueshëm të tij për të rritur ndërgjegjësimin për prodhimin e mbetjeve elektronike, konsumin e energjisë etj., dhe masat se si të minimizohen këto ndikime. Vëmendje duhet t'i kushtohet gjithashtu trajnimit të mësuesve për njohuritë në TIK, me qëllim që të zhvillohen aftësitë e duhura të nxënësve.

Tregu i punës ka nevojë për profesionistë, të talentuar dhe të aftë për të punuar në fushat e TIK-ut. Në këtë drejtim dhe për të siguruar fuqinë punëtore të nevojshme për tregun, përmirësimi i aftësive digjitale në sistemin parauniversitar është një mundësi për të përmbushur kërkesat e tregut të punës dhe për të përshtatur aftësitë e mësuar në shkollë me aftësitë e kërkuara në tregun e punës.

TIK-u mund të luajë një rol kryesor në mbledhjen e të dhënave dhe monitorimin dhe zhvillimin e kapaciteteve të vlerësimit, pasi pajisjet, programet dhe aplikacionet mund të përdoren si mjete për mbledhjen e të dhënave, duke përfshirë të dhënat mjedisore dhe klimatike, ngarkimin e tyre në një bazë të dhënash të përbashkëta, monitorimin e progresit dhe shpërndarjen rezultateve për politikëbërësit dhe palët e interesuara. Kjo mund të përmirësojë disponueshmërinë dhe aksesueshmërinë e të dhënave, përdorimin e tyre kombëtar dhe lokal dhe llogaridhënie.

Megjithatë, në mënyrë që vendi të arrijë norma të krahasueshme me vendet e OECD dhe të rajonit për sa i përket infrastrukturës së nevojshme për të zgjeruar përdorimin e TIK-ut në sistemin arsimor parauniversitar, nevojiten përmirësime të infrastrukturës në këtë drejtim. Për më tepër, me zbatimin e mëtejshëm të sistemit SMIP, mësuesit do të duhet të punojnë jashtë shkollave për të hedhur çdo ditë të dhënat e sistemit përkatës. Kjo mbetet problematike pasi shumica e kompjuterëve në përdorim mund të përdoren vetëm në ambientet e shkollës, gjë që e bën të pamundur që mësuesit të punojnë në shtëpi dhe t'i përgjigjen në kohë reale nevojës për përditësime në SMIP.

Në lidhje me digjitalizimin e arsimit, prioritet duhet t'i jepet zhvillimit të infrastrukturës së TIK-ut në sistemin arsimor dhe trajnimit të mësuesve për mënyrën më të mirë të përdorimit të këtyre teknologjive për qëllime didaktike dhe në një mënyrë të qëndrueshme dhe miqësore me mjedisin. Zhvillimi i infrastrukturës paraqet një investim në ofrimin e TIK-ut, kompjuterë të rinj, shpejtësi më të madhe të shkarkimit në internet dhe ulje të numrit të nxënësve për kompjuter. E gjithë kjo do t'i lejojë nxënësit të kenë ndërveprim më të shpeshtë dhe produktiv me TIK-un. Teknologjia ekziston për të ofruar trajnime dhe mësimë ndërvepruese për nxënësit, të cilat do të ndihmojnë për

të kapërcyer hendekun e njohurive në Shqipëri dhe për të zbatuar plotësisht TIK-un në kurrikulën e shkollës.

Kërcënimet

Kërcënimet në lidhje me digjitalizimin dhe përdorimin e platformave digjitale në fushën e arsimit janë të ngjashme me ato në fusha të tjera që kanë të bëjnë me sigurinë kibernetike. Në këtë drejtim nevojiten më shumë trajnime dhe investime përkatëse.

Tabela e mëposhtme përmbledh analizën SWOT për këtë fushë të mbështetjes:

Tabela 8. SWOT për nënfushën e mbështetjes edukimit digjital

PIKAT E FORTA	Të dhënat mbështetëse
Politika dhe kuadri ligjor në fuqi.	SKA 2021-2026. Ligji nr. 69/2012 “Për sistemin arsimor parauniversitar në Republikën e Shqipërisë” i ndryshuar. Ligji për arsimin parauniversitar është ndryshuar në vitin 2015 dhe 2018 dhe në këtë drejtim janë miratuar disa akte nënligjore. Ligji njih aftësimin digjital si një njohuri kyçe për nxënësit. Ndryshimi i vitit 2018 përfshin njohuritë digjitale si pjesë të kurrikulës.
Rritja e investimeve në arsimin parauniversitar.	Disa donatorë që lidhen me sektorët (Banka Botërore, BE/WBIF, Fondacioni Shqiptaro-Amerikan për Zhvillim, Shoqëria e Hapur për Shqipërinë.
Përvojë me përgatitjen dhe përdorimin e materialeve mësimore online dhe kanalit të dedikuar për mësimdhënie në distancë.	Radio-Televizioni Shqiptar (RTSH SHKOLLË), YouTube dhe SMIP.al
Ekzistenca e një sistemi digjital të unifikuar për menaxhimin e arsimit parauniversitar dhe arsimit në distancë.	SMIP.al
Trajnimi vjetor i detyrueshëm i mësuesve që përfshin TIK.	Ligji nr. 69/2012 i ndryshuar.
Standardet e mësimdhënies të cilat përcaktojnë edhe përdorimin e njohurive digjitale.	Përcaktuar nga Ministria e Arsimit në korrik 2020.
Shkalla e lartë e përdorimit të internetit me valë të fiksuar në zonat urbane	Sipas rezultateve të një sondazhi të publikuar nga Instituti Kombëtar i Statistikave të Shqipërisë (INSTAT) më 16/01/2023 ⁴⁰ , në vitin 2022 96,5% e familjeve shqiptare kishin akses në internet, krahasuar me 88,3% një vit më parë. 90.3% ose 665.362 familje kanë akses fiks në internetin <i>broadband</i> (rrjet me fibër optike ose kablo, LAAD ⁴¹ etj.); ky tregues ka shënuar rritje me rreth 12 pikë përqindje. 99.2% e familjeve kanë internet me lidhje celulare <i>broadband</i> (3G/4G ⁴² , tablet etj.) krahasuar me 99.1% më 2021.
1300 shkolla të arsimit parauniversitar kanë akses në internet/intranet nëpërmjet AKSHIT.	VKM nr. 673, datë 22.11.2017, “Për riorganizimin e Agjencisë Kombëtare të Shoqërisë së Informacionit”.
PIKAT E DOBËTA	Të dhënat mbështetëse
Mungesa e infrastrukturës përfshirë kompjuterët funksionalë. Amortizimi fizik i infrastrukturës së TIK-ut është i lartë.	Një vlerësim i bërë nga DPAP (Drejtorja e Përgjithshme e Arsimit Parauniversitar) i cituar në Strategjinë për arsimin parauniversitar zbulon se infrastruktura e TIK-ut në shkollat parauniversitare është kryesisht e amortizuar plotësisht dhe programi i instaluar është i vjetruar.
Njohuritë e mësuesve për përdorimin e TIK-ut dhe dobësitë në infrastrukturë (rrjetet), si dhe kufizimet në aksesin e TIK-ut jashtë laboratorëve të veçantë.	Rishikimi i Politikave Arsimore, Strategjia 2021–2026.
Jo të gjithë mësuesit e TIK-ut kanë formim në TIK (megjithëse ligjërisht një mësues me profilin e matematikës dhe fizikës mund të japë mësim në TIK në sistemin arsimor parauniversitar).	Vende të lira pune 2021–2022: mungojnë 80 mësues të TIK.
Futja e <i>broadband</i> fikse në zonat rurale të Shqipërisë, i ulët.	Sipas vlerësimeve të Autoritetit të Komunikimeve Elektronike dhe Postare (AKEP), përdorimi i internetit me valë të fiksuar në zonat rurale vazhdon të jetë shumë i ulët, me një mesatare prej 8% në vitin 2021. Sipas të dhënave rajonale të vitit 2021, Durrësi është rrethi me shkallën më të lartë të përdorimit të internetit rural, rreth 23%, pasuar nga Tirana, Shkodra dhe Lezha, me nga 10% secili. Ndërkohë, shpeshherë ka kufizime në shpejtësinë e internetit në shkollat e zonave rurale
MUNDËSITË	Të dhënat mbështetëse
Shtimi i trajnimit të mësuesve me fokus në aftësitë digjitale.	Vlerësimi shumëdimensional i OECD-së për Ballkanin Perëndimor, Rritja e Arsimit dhe Njohurive në Shqipëri (2022), Kutia 3.1.
Kërkesa e lartë për specialistë TIK-u në tregun e punës.	334 vende të lira pune në TIK – portali AKPA i cili nuk

⁴⁰ <https://www.instat.gov.al/media/11169/ict-2022-english.pdf>

⁴¹ LAAD: Linja Asimetrike Digjitale e Klientit

⁴² 3G: gjenerata e tretë e teknologjisë celulare; 4G: gjenerata e katërt e teknologjisë celulare *wireless*.

	pasqyron numrin aktual të vendeve të lira.
KËRCËNIME	Të dhënat mbështetëse
Sulmet e sofistikuara kibernetike përbëjnë një kërcënim për masat e sigurisë kibernetike të qeverisë shqiptare	Agjencia e Sigurisë Kibernetike dhe të Infrastrukturës (CISA) Byroja Federale e Hetimit (FBI) – Shqipëri, grup i përbashkët këshillimor. Microsoft heton sulmet iraniane kundër qeverisë shqiptare.

Fusha e mbështetjes 2: Integrimi me sistemet e teknologjisë së informacionit të BE-së, siguria kibernetike dhe digjitale

Nënfusha e mbështetjes 2.1: Tatimet

Sipas raportit të monitorimit të SIGMA-s 2021, Shqipëria ka shfaqur një trajektore pozitive në Menaxhimin e Financave Publike (MFP), ku rezultati i saj i përgjithshëm është rritur nga 2.8 më 2017 në 3.3 më 2021. Ky rezultat tejkalon mesataren rajonale prej 3.1. Në shumicën e treguesve brenda fushës së MFP-së, performanca e Shqipërisë është ose e ngjashme ose më e madhe se mesatarja rajonale, me përjashtim të funksionimit të auditimit të brendshëm (AB). Shqipëria ka treguar performancë të lartë sidomos në prokurimin publik, bazat për funksionimin e Kontrollit të Menaxhimit Financiar (KMF), AB-ja dhe auditim të jashtëm. Janë arritur përmirësime të rëndësishme në zbatimin e menaxhimit të riskut, sistemet e teknologjisë së informacionit, strukturën organizative dhe transparencë të tatimpaguesve. Këto përmirësime janë bënë të mundura nëpërmjet fushatave të ndërgjegjësimit, faqeve praktike të internetit për përdoruesit dhe *Call-Centers*.

Megjithatë, ka ende nevoja të vazhdueshme që kërkojnë vëmendje, përfshirë:

- Sistemi tatimor është ndikuar nga ndryshime të shpeshta të politikave *ad hoc*, duke rrezikuar potencialisht integritetin e tij, duke dobësuar bazën tatimore dhe duke penguar mbledhjen e të ardhurave.

- Zbatimi i metodologjive bashkëkohore në zbatim të menaxhimit të riskut ka marrë kohë të konsiderueshme dhe nuk është ende efektiv; nevojiten përpjekje të mëtejshme për zbatimin e suksesshëm.

- Roli i Drejtorisë së Përgjithshme të Tatimeve (DPT) duhet të forcohet më tej në mbledhjen e borxheve.

- Regjistri i Tatimpaguesve kërkon përmirësim dhe përditësim.

Në janar 2015, u prezantua një Sistemi i ri i Teknologjisë së Informacionit (IT) i Administratës Tatimore, me vlerësimet e përfunduara në vitin 2017. Në vitin 2019, administrata tatimore finalizoi hartimin e procedurave të automatizuara të bazuara në risk për rimbursimin e TVSH-së. Progres i rëndësishëm është bërë në kryerjen e rimbursimeve automatike të TVSH-së, duke arritur një normë realizimi prej 95% në vitin 2021. Edhe pse platforma e rimbursimit ka përgjysmuar periudhën e shlyerjes për rimbursimet e TVSH-së dhe stoku i papaguar i rimbursimeve të TVSH-së është ulur me 16% në vitin 2020 krahasuar me vitin 2019. Edhe pse objektivi i strategjisë së MFP-së për zbatimin e procedurave të automatizuara të bazuara në risk për të gjitha rimbursimet e TVSH-së dhe kreditë e bartura nuk u arrit plotësisht në vitin 2021, është bërë njëfarë progresi. Ka përfunduar gjithashtu përmirësimi i modulit të menaxhimit të faturave elektronike, i planifikuar fillimisht për vitin 2019. Gjatë vitit 2019, Drejtoria e Përgjithshme e Tatimeve (DPT) krijoi një regjistër të plotë dhe të saktë të tatimpaguesve, i cili përmirësoi informacionin e tatimpaguesve dhe inkurajoi korrigjimin vullnetar të detyrimeve tatimore. Transmetimi në kohë i të dhënave për regjistrimet dhe ndryshimet në regjistrim u arrit nëpërmjet një marrëveshjeje mes DPT-së dhe Qendrës Kombëtare të Biznesit. Modulet e fiskalizimit janë implementuar plotësisht, ndërsa moduli i pasurive aktualisht është në formatin “autonom”, në pritje të shërbimeve të ueb-it nga palët e treta. Megjithatë, integrimi i sistemit të IT-së me sistemet bankare dhe sistemin e menaxhimit të pasurive të paluajtshme nuk u realizua siç ishte synuar fillimisht.

Megjithatë, akoma ekzistojnë disa nevoja funksionale në lidhje me sistemin aktual *e-tatime*, duke përfshirë shtimin e një “Testi të përdoruesit” për tatimpaguesit për t’u njohur me sistemin dhe përditësimet e tij, automatizimin e proceseve specifike të punës, lidhjen me sistemin e fiskalizimit për transferimin e të dhënave dhe përditësimin e Manualit të Përdoruesit për të përfshirë një historik të ndryshëm të bërë, në dobi të tatimpaguesve dhe administratës tatimore.

Një sfidë tjetër e rëndësishme ka të bëjë me Kadastrën Fiskale të Pronave. Taksimi i ndërtesave nga sistemi nuk mund të kryhej për shkak të angazhimit të kufizuar nga bashkitë për regjistrimin dhe përditësimin e të dhënave, si dhe për shkak të problemeve me cilësinë e të dhënave. Sistemi i IT-së është përmirësuar dhe është gati për taksimin, me një proces pilot të iniciuar në disa bashki. Megjithatë, procesi i vlerësimit për vlerat e zonave në të gjitha bashkitë mbetet jo i plotë për shkak të rreziqeve operationale që dalin nga projekti i vlerësimit të pronave sipas zonës, kohëzgjatjes së tepërt dhe vështirësitë me cilësinë dhe disponueshmërinë e të dhënave. Aktualisht është duke u zhvilluar analiza e të dhënave.

Tabela 9. Analiza SWOT për nënfushën e mbështetjes tatimet

PIKAT E FORTA	Të dhënat mbështetëse
Sistemi digjital i tatimeve është tashmë operacional.	Të dhënat bankare, doganat dhe regjistrat e noterëve janë tashmë të ndërveprueshëm.
Shqipëria ka bërë progres të lavdërueshëm për forcimin e kapaciteteve të saj tatimore dhe MFP-së.	Sipas raportit të vendit nga FMN-së për vitin 2019, Shqipëria ka ndërmarrë masa thelbësore në vitet e fundit për të rritur efikasitetin e administratës tatimore, për të rritur kapacitetin e autoritetit tatimor, për të krijuar baza të të dhënave gjithëpërfshirëse dhe për të luftuar korrupsionin. Këto përpjekje kanë dhënë rezultate pozitive dhe kanë hedhur një themel të fortë për përmirësime të mëtejshme. Dëshmi e trajektores pozitive në Menaxhimin e Financave Publike është rritja e rezultatit të përgjithshëm të MFP-së nga 2.8 më 2017 në 3.3 më 2021, sipas raportit të monitorimit SIGMA 2021.
Zbatimi i procedurave automatike të bazuara në rrezikun për rimbursimet e TVSH-së, me një normë realizimi 95% më 2021.	Raporti i monitorimit të Strategjisë së MFP-së. Raporti 2021 & MFE për aktivitetet e MFP-së më 2022: Të dhënat dhe statistikën nga administrata tatimore ose raportet përkatëse mund të mbështesin pretendimin për zbatimin e suksesshëm të procedurave automatike të bazuara në risk për rimbursimet e TVSH-së, siç është norma e realizimit 95% më 2021. Që nga data 7 mars 2022, të gjitha kërkesat për rimbursimin e TVSH-së bëhen <i>online</i> nëpërmjet Platformës Digjitalë të Rimbursimit të TVSH-së, në sistemin <i>e-tatime</i> . Ky proces ka thjeshtuar procedurën e rimbursimit duke shmangur kontaktin fizik, si dhe ndjekjen e kërkesës. Aktualisht afati për finalizimin e rimbursimit është nga 42 deri në 45 ditë.
Rritja e informacionit të tatimpaguesve dhe korrigjimi vullnetar i detyrimeve tatimore nëpërmjet krijimit të një regjistri të plotë dhe të saktë të tatimpaguesve.	Raporti i monitorimit të Strategjisë së MFP-së. Raporti 2021 & MFE për aktivitetet MFP më 2022: Referenca për krijimin e një regjistri të plotë dhe të saktë të tatimpaguesve mund të mbështetet me dokumentacion ose raporte zyrtare nga Drejtoria e Përgjithshme e Tatimeve (DPT) ose autoritetet përkatëse.
Performancë e lartë në prokurimin publik, Kontrollin e Menaxhimit Financiar (MFK), auditimin e brendshëm dhe auditimin e jashtëm.	Treguesit dhe të dhënat specifike nga raporti i monitorimit SIGMA mund të citohen për të theksuar performancën e lartë në prokurimin publik, Kontrollin e Menaxhimit Financiar (MFK), auditimin e brendshëm dhe auditimin e jashtëm.
Përmirësime të rëndësishme në zbatim të menaxhimit të riskut, sistemet e teknologjisë së informacionit, strukturat organizative dhe transparencën e tatimpaguesve.	Mund të përfshihen shembuj dhe raste studimore që tregojnë përmirësime të rëndësishme në zbatim të menaxhimit të riskut, sistemet e teknologjisë së informacionit, strukturat organizative dhe transparencën e tatimpaguesve.

PIKAT E DOBËTA	Të dhënat mbështetëse
Integrimi i suksesshëm dhe ndërveprimi i sistemeve kombëtare të taksave nuk mbështetet me kapacitete dhe burime të mjaftueshme teknike.	Sipas Bankës Botërore, Shqipëria është përballur me sfida sa u përket kapaciteteve teknike të administratës së saj tatimore. Këto sfida rrjedhin nga burimet e kufizuara dhe mungesa e personelit të kualifikuar. Si rezultat, integrimi i plotë i sistemit tatimor të Shqipërisë me atë të Bashkimit Evropian (BE) mund të jetë një detyrë e vështirë. Për të adresuar këto sfida, përpjekje shtesë duhet të përqendrohen në rritjen e aftësive dhe kapaciteteve të përgjithshme të administratës tatimore. Kjo përfshin përmirësimin e aftësive në profilizimin dhe vlerësimin e riskut të tatimpaguesve, si dhe përshejtimin e reformave që lehtësojnë kalimin në proceset e dosjeve tërësisht elektronike. Shkëmbimi i sasive të mëdha të informacionit në mënyrë të vazhdueshme kërkon infrastrukturë të fuqishme dhe teknologji të përmirësuar me një rritje të kapaciteteve të pajisjeve dhe programeve për të mundësuar ndërveprim me sistemet e tjera dhe ndryshime të vazhdueshme në sistem.
Integrimit dhe ndërveprimit të sistemeve kombëtare tatimore ende i mungon një kuadër i fortë ligjor dhe institucional për të mundësuar strukturën dhe udhëzimet e nevojshme për bashkëpunim dhe koordinim efektiv ndërmjet administratave të ndryshme tatimore.	Raporti i KE-së 2022: Shqipëria ka bërë progres në reformimin e kuadrit ligjor dhe institucional për tatimet, por ka ende vend për përmirësim. BE-ja kërkon një nivel të lartë zbatimi të rregulloreve tatimore dhe mund t'i kërkojë Shqipërisë të bëjë reforma të mëtejshme në kuadrin e saj ligjor dhe institucional.
Integrimi dhe ndërveprimi i sistemeve	Sipas Fondit Monetar Ndërkombëtar (FMN), vendi përballlet me sfida të

kombëtare të taksave në Shqipëri përballat me pengesa të konsiderueshme për shkak të problemeve strukturore ekonomike të vendit. Këto çështje përfshijnë një nivel të lartë informaliteti në ekonomi dhe zgjerim të kufizuar ekonomik. Si rezultat, Shqipëria përpiqet të mbledhë në mënyrë efektive të ardhurat tatimore dhe të sigurojë përputhjen me ligjet tatimore.	rëndësishme që lidhen me borxhin e lartë publik, hapësirën e kufizuar fiskale dhe dobësitë strukturore. Po kështu, kushtet ekonomike në BE mund të ndikojnë në integrimin dhe ndërveprimin e sistemeve kombëtare të taksave, veçanërisht në kontekstin e ndryshimeve në politikat tatimore të BE-së. Fondi Monetar Ndërkombëtar. (2021). Shqipëria: Raporti i FMN-së për vendin nr. 21/11
Zbatimi i ngadalshëm dhe joefektiv i metodologjive bashkëkohore në zbatim të menaxhimit të riskut.	Raporti i monitorimit të Strategjisë së MFP-së. Raporti 2021 & MFE për aktivitetet MFP më 2022: tregojnë se zbatimi i metodologjive bashkëkohore në zbatim të menaxhimit të riskut ka marrë kohë të konsiderueshme dhe nuk është ende efektiv; nevojiten përpjekje të mëtejshme për zbatimin e suksesshëm.
Regjistri i Tatimpaguesve kërkon përmirësim dhe përditësim.	Raporti i monitorimit të Strategjisë së MFP-së. Raporti 2021 & MFE për aktivitetet MFP më 2022
Nevojat funksionale vazhdojnë në lidhje me sistemin aktual <i>e-tatime</i> , duke përfshirë testimin e përdoruesve, automatizimin e proceseve të punës dhe integrimin me sistemet e fiskalizimit.	Raporti i monitorimit të Strategjisë së MFP-së. Raporti 2021 & MFE për aktivitetet MFP më 2022

MUNDËSITË	Të dhënat mbështetëse
Sistemi <i>e-tatime</i> mund të lidhet me sisteme të tjera për qëllim shkëmbimin dhe transmetimin e të dhënave tatimore, sipas një protokoll komunikimi të rënë dakord. Integrimi dhe ndërveprimi i sistemeve kombëtare tatimore në Shqipëri me të tjerët mund të rezultojë në përmirësimin e efikasitetit të mbledhjes dhe administrimit të taksave.	Sipas Komisionit Evropian, integrimi dhe ndërveprimi i sistemeve kombëtare tatimore mund të çojë në uljen e kostove administrative dhe rritjen e efikasitetit në mbledhjen e taksave. Përdorimi i teknologjisë moderne dhe zgjidhjeve digjitale mund të racionalizojë administratën tatimore dhe të zvogëlojë rrezikun e gabimeve dhe mashtrimeve.
Mundësia aktuale e përmirësimeve të sistemit.	Lehtësia e përshtatjes së sistemit me ndryshimet ligjore ose kërkesat e direktivave të BE-së, siç tregohet në kuadrin ligjor shqiptar.
Harmonizimi i rregulloreve tatimore: Integrimi dhe ndërveprimi i sistemeve kombëtare tatimore mund të çojë në harmonizimin e rregulloreve tatimore brenda BE-së dhe të zvogëlojë rrezikun e arbitrazhit tatimor.	Që sistemet të funksionojnë në mënyrë optimale, është thelbësore të harmonizohen me protokollat dhe standardet e BE-së. Ky përafrim kërkon ndryshimin e rregulloreve të BE-së në legjislacionin kombëtar.
KËRCËNIME	Të dhënat mbështetëse
Për shkak të natyrës së ndjeshme dhe konfidenciale të informacionit tatimor, ndërveprimi me sisteme të ndryshme mbart rrezikun e rrjedhjes së të dhënave.	Raporti i monitorimit të Strategjisë së MFP-së. Raporti 2021 & MFE për aktivitetet MFP më 2022
Paqëndrueshmëria politike në Shqipëri mund të jetë një kërcënim i rëndësishëm për integrimin dhe ndërveprimin e sistemeve kombëtare tatimore me ato të BE-së.	Sipas Bankës Botërore, ndryshimet në prioritetet politike dhe regjimin fiskal mund të çojnë në vonesa në zbatimin e reformave, të cilat mund të ndikojnë në integrimin dhe ndërveprimin e sistemeve kombëtare tatimore. Banka Botërore. (2021). Përmbledhje për Shqipërinë.
Rreziqet operative dhe vështirësitë me cilësinë dhe disponueshmërinë e të dhënave në procesin e vlerësimit për zonat e dobishme bashkiake për Kadastrën Fiskale të Pronave.	Raporti i monitorimit të Strategjisë së MFP-së. Raporti 2021 & MFE për aktivitetet MFP më 2022

Nënfusha e mbështetjes 2.2: Siguria kibernetike

Zhvillimet e internetit dhe inovacionit gjatë dekadave të fundit kanë rezultuar në ndryshime dhe sfida thelbësore në çdo shoqëri në mbarë botën. Jeta jonë e përditshme, të drejtat e njeriut, ekonominë dhe ndërveprimin social ndikohen thellësisht nga teknologjitë e informacionit dhe komunikimit. Një hapësirë e përbashkët dhe e hapur kibernetike nxit angazhimin social dhe politik, thyen barrierat e komunikimit mes vendeve, komuniteteve dhe qytetarëve dhe siguron transparencë, duke lejuar ndërveprimin dhe shkëmbimin e informacionit dhe ideve në kohë reale në mbarë botën. Të gjitha zhvillimet dhe përdorimi në rritje i teknologjive të informacionit dhe komunikimit kanë sjellë përfitime të mëdha, por edhe kërcënime, gjë që e bën kritike mbrojtjen dhe sigurinë kibernetike.

Nga njëra anë, qeveria po investon gjithnjë e më shumë në infrastrukturën digjitale për të ofruar shërbime digjitale për qytetarët. Nga ana tjetër, publiku po përdor gjithnjë e më shumë internetin për shkak të avantazheve që ofron.

Si një vend në zhvillim, Shqipëria mbështetet edhe në teknologjinë e informacionit, duke synuar të përmirësojë cilësinë e jetës dhe shërbimet publike. Krahas avantazheve të përdorimit të teknologjive të reja digjitale, përdorimi i internetit ka edhe çështjet e tij që lidhen me sigurinë kibernetike. Kërcënimet kibernetike janë në rritje, duke përfituar nga dobësitë teknologjike ose mungesa e njohurive duke përdorur në mënyrë joadekuate këto mjete, duke kërcënuar kështu sigurinë e sistemeve të informacionit.

Një nga sfidat aktuale dhe të vazhdueshme në shumë vende është krijimi i një shoqërie digjitale të zhvilluar, e cila është e mbrojtur nga pikëpamja kibernetike, e pajisur me njohuritë dhe aftësitë e nevojshme për të maksimizuar përfitimet dhe për të menaxhuar risqet.

Ashtu si vendet e tjera, Shqipëria është shpesh viktimë e aktivitetit kibernetik keqdashës të kryer nga aktorë kriminalë, përfshirë aktorë shtetërorë dhe joshetërorë që mund të përdorin infrastrukturën e rrjetit brenda dhe jashtë vendit. Krahas përmirësimit të shërbimeve të internetit, Shqipëria ka përjetuar edhe rritjen e formave të ndryshme të krimit kibernetik. Format më të zakonshme të krimit kibernetik që dominojnë në Shqipëri përfshijnë mashtrimet që lidhen me veprimet bankare kibernetike nëpërmjet internetit, si p.sh. *phishing* dhe *spam*. Edhe kur identifikohen përgjegjësit e krimit kibernetik kundër Republikës së Shqipërisë, shpesh është e vështirë për agjencitë ligjzbatuese shqiptare dhe organizatat ndërkombëtare të ndiqen penalisht kur ato ndodhen në juridiksione të kufizuara. Aktualisht, mungojnë mjetet e nevojshme për sigurimin e inteligjencës së përgjithshme kibernetike, duke përdorur burimet njerëzore dhe logjistike të disponueshme për aktivitetet e zbatimit të ligjit. Për këtë arsye, është thelbësore rritja e kapaciteteve për të adresuar sfidat kibernetike, të cilat nga ana e tyre kërkojnë një ndryshim në struktura, qasje, kapacitete teknike dhe logjistike etj. Një hap i rëndësishëm përpara në hartimin e legjislacionit dhe masat kundër krimit kibernetik është ndërmarrë me Strategjinë Kombëtare të Sigurisë Kibernetike, e cila përcakton metodat për goditjen e krimit kibernetik në hapësirën kibernetike dhe ofron mjete më adekuate në këtë drejtim.

Tabela 10. Analiza SWOT për nënfushën e mbështetjes siguria kibernetike

PIKAT E FORTA	Të dhënat mbështetëse
Siguria e të dhënave e përmirësuar në vend.	Shqipëria është kthyer në një shembull të mirë praktik për sa i përket transformimit digjital të sektorit publik. 95% e shërbimeve publike ofrohen vetëm <i>online</i> dhe i gjithë cikli i tyre, që nga aplikimi deri në dhënien e dokumentit përfundimtar, bëhet vetëm në formë elektronike. Platforma qeveritare <i>e-Albania</i> dhe të gjitha sistemet e tjera elektronike të qeverisë synojnë të ofrojnë akses universal 24/7 për shërbimet për qytetarët dhe bizneset, me disponueshmëri 99,9%. Si rezultat, të dhënat dhe informacioni duhet të ruhen dhe mbrohen në mënyrë të sigurt, për të shmangur ndërhyrjen dhe humbjen e të dhënave kritike.
Masat e shtuara të sigurisë kibernetike në fuqi	Sulmet kibernetike të vitit të kaluar nga Irani më 15–16 korrik dëshmuar se ekspertët kompjuterik të sofistikuar të grupeve shtetërore kombëtare janë të interesuar në hapësirën kibernetike të AKSHI-t. Janë rritur kapacitetet për t’iu përgjigjur sulmeve kibernetike në infrastrukturat qeveritare. Janë bërë investime të konsiderueshme në përmirësimin e pajisjeve fizike, zgjidhjet më të fundit teknologjike në lidhje me sigurinë e sistemeve, kalimin e infrastrukturës në <i>cloud</i> , modernizimin dhe transformimin e proceseve operacionale drejt modelit “ <i>Zero Trust</i> ”.
PIKAT E DOBËTA	Të dhënat mbështetëse
Burime të kufizuara: masat e sigurisë kibernetike kërkojnë investime të konsiderueshme për sa u përket burimeve financiare dhe njerëzore, të cilat mund të jenë të kufizuara në institucionet qeveritare të Shqipërisë.	Agienda digjitale dhe strategjia e sigurisë kibernetike
Burime të kufizuara: përmirësimet e pajisjeve të vjetra (sistemet vjetra të kodifikimit të programeve & End-of-Life), kalimi në modelin <i>Cloud</i> dhe <i>Zero Trust</i> kërkon investime të konsiderueshme, të cilat mund të jenë të kufizuara për institucionet qeveritare të Shqipërisë.	Agienda digjitale dhe strategjia e sigurisë kibernetike
MUNDËSITË	Të dhënat mbështetëse
Zhvillimi i kapacitetit të sigurisë kibernetike	Raportet përfundimtare të sulmeve kibernetike të vitit të kaluar nga FBI,

	CISA dhe Microsoft dëshmuar se AKSHI ishte rezistent ndaj një sulmi të sofistikuar. Zhvillimi i mëtejshëm i kapaciteteve të reagimit të sigurisë kibernetike.
Rezistenca kibernetike kryeson listën e objektivave për të ardhmen në Shqipëri.	Siç shprehet në agjendën digjitale dhe strategjinë kombëtare të sigurisë kibernetike.
KËRCËNIME	Të dhënat mbështetëse
Sulmet kibernetike të avancuara: sulmet e sofistikuar kibernetike përbëjnë një kërcënim të rëndësishëm ndaj masave të sigurisë kibernetike të qeverisë shqiptare	Këshillim i përbashkët CISA-FBI -Shqipëri. Microsoft heton sulmet iraniane kundër qeverisë shqiptare.
Panorama e kërcënimit kibernetik.	Strategjitë përkatëse kombëtare.

Nënfisha e mbështetjes 2.3: Ndërlidhja digjitale

Infrastruktura digjitale dhe mbulimi me *broadband* janë përmirësuar gjatë viteve të fundit. Depërtimi i linjës fikse është rritur vit pas viti vazhdimisht. Qeveria shqiptare ka promovuar TIK-un në sektorë të ndryshëm për më shumë se një dekadë, duke paraqitur dhe zbatuar strategji dhe politika të ndryshme që fokusohen në TIK, zhvillimin e shoqërisë së informacionit, agjendën digjitale dhe zhvillimin e *broadband* së bashku me ekonominë qarkore. Tregu i telekomunikacioneve ka qenë plotësisht i liberalizuar dhe konkurrues që nga viti 2008. Kuadri rregullator për komunikimet elektronike, i cili u miratua në vitin 2008 dhe u ndryshua më pas, veçanërisht në vitin 2012, bazohet në një regjim të përgjithshëm autorizimi që është në përputhje me *acquis*-in e BE-së të vitit 2002, të ndryshuar në vitin 2009.

Qeveria shqiptare ka investuar ndjeshëm në digjitalizimin e infrastrukturës publike dhe ngritjen e sistemeve dhe shërbimeve të qeverisjes elektronike. Shqipëria tani ofron më shumë se 95% të të gjitha shërbimeve publike *online*, duke e bërë atë vendin lider në Ballkanin Perëndimor sa i përket digjitalizimit të shërbimeve publike. Revolucioni digjital i shërbimeve publike në Shqipëri, i cili nisi me vetëm 14 shërbime *online* në *e-Albania*, ka nisur prej kohësh procesin e transformimit të shërbimeve publike dhe ndryshimit të qëndrimeve të qytetarëve ndaj kësaj forme të re, të pashmangshme komunikimi me institucionet qeveritare, kështu që sot ofrohen 1227 shërbime *online*, që përfaqësojnë rreth 95% të të gjitha shërbimeve publike. Qeveria shqiptare, si promotore e transformimit nga shërbimet *offline* në ato *online*, ka krijuar platformën *e-Albania* si një histori suksesi dhe ka arritur të ndërtojë një imazh serioz të shtetit dhe të rikthejë besimin e qytetarëve tek institucionet publike. Administrata nuk është më e njëjta. Qytetarët dhe bizneset nuk mbledhin dokumente dhe certifikata, pasi punonjësit e administratës publike mbledhin të gjitha dokumentet shtetërore të nevojshme për shërbimet përkatëse. Të gjitha të dhënat dhe dokumentet shtetërore përdoren dhe ripërdoren brenda administratës, kështu që qytetarët nuk kanë më nevojë të mbledhin dokumentet e tyre në letër nga sportelet e shtetit. Sistemi i posaçëm (Sistemi i Qarkullimit të Dokumenteve *e-nënshkrimi*) u mundëson të gjitha institucioneve të ndërveprojnë me synimin për të shkëmbyer të gjitha dokumentet përkatëse të dosjes së qytetarit në formë elektronike, pa letër dhe me nënshkrim elektronik. Kjo do të ulë barrën e qytetarëve dhe kompanive në institucione dhe të vetmet dokumente që do të duhet të ngarkojnë do të jenë vetë-deklarimet dhe dokumentet e marra nga subjektet private.

Plani Kombëtar për Zhvillimin e Qëndrueshëm të Infrastrukturës Digjitale, *Broadband* 2020–2025 e ka parë zhvillimin dhe digjitalizimin e shërbimeve publike si një shtysë për të rritur anën e kërkesës për investime të mëtejshme në infrastrukturën digjitale.

Tregu i *broadband* ka qenë një nga tregjet më të gjalla në sektorin e telekomunikacionit në Shqipëri, me 240 ISP të autorizuar nga AKEP-i. Deri në fund të vitit 2022, tre operatorë të rrjeteve celulare ofrojnë shërbime celulare me *broadband* bazuar në 4G/LTE. *Broadband* fikse sigurohet nëpërmjet teknologjive të ndryshme fikse dhe celulare duke përfshirë DSL, FTTH/FTTB, FTTx dhe Cable Docsis 3.1.

Bazuar në shifrat e fundit, depërtimi i *broadband* fikse dhe *broadband* celulare është rritur vazhdimisht gjatë viteve të fundit.

Bazuar në raportin vjetor të AKEP-it⁴³, në fund të vitit 2022, numri total i abonentëve me *broadband* fikse në Shqipëri ishte 582 110, një rritje prej 14% nga viti 2020. Shkalla e depërtimit ishte

⁴³ <https://akep.al/en/about-akep/>

rreth 21% e popullsisë me 80% të familjeve të mbuluara. Bazuar në anketën⁴⁴ e fundit të INSTAT për përdorimin e TIK nga individët dhe familjet, 88% e familjeve në Shqipëri kanë akses në internet. Ndarja digjitale është ende e pranishme veçanërisht midis zonave rurale dhe urbane: mbulimi fiks rural vazhdoi të jetë më i ulët se mbulimi fiks kombëtar. Sipas Raportit të KE-së 2022 dhe të dhënave të fundit të AKEP-it, vetëm 20% e numrit të përgjithshëm të lidhjeve *broadband* fikse janë në zonat rurale ndërsa popullsia rurale është rreth 40%. Bazuar në të dhënat e fundit të AKEP-it, deri në fund të vitit 2022, nga numri total i lidhjeve *broadband* fikse, 114 078 abonentë janë lidhur me *broadband* fikse në zonat rurale, që përbën 19% të totalit.

Sipas raportit të AKEP-it për vitin 2022⁴⁵, më shumë se gjysma e përdoruesve kishin akses në internet me *broadband* fikse mbi 30 Mbps dhe 12% e përdoruesve kishin akses në internet me *broadband* fikse me mbi 100 Mbps gjatë vitit 2022. Edhe pse ky numër është dyfishuar në krahasim me vitin 2021 mbetet në nivele shumë modeste krahasuar me disa vende të rajonit si Mali i Zi dhe Kosova* ku rreth 40% e përdoruesve kanë një shpejtësi të tillë interneti. Referuar raportit të DESI-t për Ballkanin Perëndimor⁴⁶, përqindja e lidhjeve *gigabit* në Shqipëri është shumë e ulët krahasuar me vendet e tjera të rajonit dhe BE-së.

Sipas raporteve vjetore të AKEP-it, mbulimi celular për popullsi i rrjeteve celulare me teknologjinë 3G/4G/4G+ në vitin 2022 ishte 99,2 % e popullsisë dhe përdoruesit *broadband* nga rrjetet celulare ishin rreth 2,1 milionë në fund të 2022 me një depërtim prej 77 %.

5G⁴⁷, që shihet si një mundësi e madhe për transformim digjital dhe përdorim të gjerë në industrinë vertikale, zhvillimin e qyteteve të digjitalizuara etj., nuk është futur ende si treg në vend. Një rrjet testimi 5G është bërë në tetor 2019. Licencimi i rrjeteve 5G është planifikuar për 2023–2024.

Tabela 11. Mbulimi për popullsinë

Mbulimi për popullsinë	2017	2018	2019	2020	2021	2022
GSM	99,86%	99,86%	99,86%	99,86%	99,86%	100%
3G	99,20%	99,20%	99,20%	99,20%	99,20%	99%
4G	85,30%	85,50%	95%	98,38%	98,90%	99%

Për sa i përket lidhjes ndërkombëtare, Shqipëria është e lidhur mirë me të gjitha vendet fqinje me kablo nënujore me fibra optike. Kapaciteti i lidhjes ndërkombëtare të internetit të Shqipërisë u rrit nga 157 GB më 2017 në mbi 1,150 GB më 2022.

Kërkesa për komunikim të të dhënave është rritur me shpejtësi dhe pritet të vazhdojë edhe në të ardhmen. Sipas statistikave të siguruar nga AKEP-i në raportin e fundit vjetor, volumni i të dhënave të transmetuara nëpërmjet internetit për rrjetet celulare gjatë vitit 2022 arriti në rreth 184 milionë GB ose 7.3 GB në muaj për përdorues. Këto shifra tregojnë një rritje rreth 3 herë krahasuar me vëllimet e vitit 2018.

Gjatë vitit 2022, trafiku i internetit me *broadband* nga rrjetet fikse arriti në rreth 1 miliard GB ose rreth 6% më shumë se në vitin 2021, çka tregon se përdoruesit e këtij shërbimi e kanë përdorur këtë rrjet për të aksesuar shërbimet e tyre financiare, informative, sociale dhe shëndetësore. Gjatë vitit 2022, Shqipëria arriti pragun simbolik të 4 nga 5 familjet me akses *broadband* fikse, duke e pozicionuar vendin mbi mesataren e vendeve të Ballkanit Perëndimor.

Bazuar në Raportin DESI të Ballkanit Perëndimor 2022⁴⁸, analiza e të dhënave zbulon se rajoni i Ballkanit Perëndimor rezulton nën mesataren e BE-së në të gjitha dimensionet DESI në vitin 2022. Mali i Zi, Serbia dhe Shqipëria kanë pikët më të larta për totalin e DESI-t të BP-së për vitin 2022. Për sa i përket lidhjes digjitale, raporti nënvizonte se “Në lidhjalidhjen e përgjithshme me *broadband*, rajoni i BP mbetet akoma prapa BE-së, kryesisht për shkak të shërbimeve 5G të cilat nuk

⁴⁴ <http://www.instat.gov.al/al/temat/kushtet-sociale/teknologji%C3%AB-s%C3%AB-informacionit-dhe-komunikimit-tik-n%C3%AB-familje-dhe-nga-individ%C3%ABt/>

⁴⁵ <https://akep.al/en/about-akep/>

* Ky përcaktim nuk prek qëndrimet për statusin dhe është në përputhje me UNSCR 1244 dhe Opinionin e GjND për Deklaratën e Pavarësisë së Kosovës.

⁴⁶ <https://www.rcc.int/pubs/159/western-balkans-digital-economy-society-index-wb-desi-2022-report>

⁴⁷ 5G: Gjenerata e pestë e teknologjisë celulare *wireless*.

⁴⁸ <https://www.rcc.int/pubs/159/western-balkans-digital-economy-society-index-wb-desi-2022-report>

ishin të disponueshme në vitin 2021. Mali i Zi shënoi rezultatin më të lartë në parametrat e lidhjes, ndjekur nga Serbia, Kosova dhe Shqipëria.”

Për sa i përket lidhjes fikse, raporti tregon se: “Në vitin 2021, Shqipëria performoi mbi mesataren e BP si në mbulimin me *broadband* (NGA) (74% kundrejt 73% në BP) dhe në mbulimin e Rrjetit Fiks me Kapacitet Shumë të Lartë (VHCN) (60). % kundrejt 48% në BP). VHCN ofrohet kryesisht nga teknologjia Fibra nga Fillimi në Fund (FTTP). FTTP u rrit nga 46% më 2020 në 56% më 2021 dhe me këta dy tregues, Shqipëria i kaloi objektivat e përcaktuar në Planin Kombëtar për Zhvillimin e Qëndrueshëm të Infrastrukturës Digjitale dhe *Broadband* 2020–2025. Shqipëria ka performuar shumë mirë, gjithashtu, në përdorimin e përgjithshëm të *broadband* fikse me 77% të familjeve që përdorin lidhje me *broadband* fikse. Me gjithë mbulimin e lartë VHCN, Shqipëria ka mbetur prapa në sigurimin e *broadbands* fikse prej të paktën 100 Mbps (7% krahasuar me mesataren e BP-së prej 21%), por ka pasur një rritje dyshifrore në shtrirjen e *broadband* fikse prej të paktën 100 Mbps më 2021 krahasuar me 2020-n. Si në të gjithë rajonin e Ballkanit Perëndimor, përdorimi i *broadband* 1 Gbps është në një nivel shumë të ulët. Raporti nënvizon se përqindja e lidhjeve *gigabit* për të gjithë rajonin e Ballkanit Perëndimor dhe për Shqipërinë është mjaft e ulët krahasuar me mesataren e BE-së.

Direktiva 2014/61/BE e Parlamentit dhe Këshillit Evropian datë 15 maj 2014 për masat për uljen e kostos së shtrirjes së rrjeteve të komunikimeve elektronike me shpejtësi të lartë është ndryshuar me ligjin nr. 120/2016, datë 24.11.2016 “Për zhvillimin të rrjeteve të komunikimeve elektronike me shpejtësi të lartë dhe sigurimin e së drejtës së kalimit”. Në bazë të këtij ligji, gjatë vitit 2022 janë miratuar një sërë aktesh nënligjore.

Bazuar në rekomandimin e BE-së (BE) 2020/1307, të datës 18 shtator 2020, mbi një paketë mjeteve të përbashkëta të Bashkimit Evropian për uljen e kostos së shtrirjes së rrjeteve me kapacitet shumë të lartë dhe për sigurimin e aksesit në kohë dhe pozitiv në investime në spektrin radio 5G, për të vijuar me lidhjen në mbështetje të rimëkëmbjes ekonomike nga kriza COVID-19, vendimi i Këshillit të Ministrave nr. 457 i datës 29.6.2022, “Për disa ndryshime në vendimin e Këshillit të Ministrave nr. 408, datë 13.5.2015, ‘Për miratimin e rregullores së zhvillimit të territorit’” u miratua në qershor 2022, me qëllim prezantimin e rregullave më të lehta për lejet e ndërtimit për antenat e vogla të rrjetit celularit, si edhe për rrjetin e internetit.

Në kuadër të Procesit të Berlinit dhe Tregut të Përbashkët Rajonal (CRM 2021–2024) për Ballkanin Perëndimor të miratuar në Samitin e Sofjes në nëntor 2020, Qeveria e Shqipërisë është plotësisht e angazhuar në arritjen e objektivave dhe angazhimeve në fushën digjitale në kuadër të Planit të Veprimit të Tregut të Përbashkët Rajonal 2021–2024 për integrimin digjital në BE.

Marrëveshja Rajonale e *Roaming* e nënshkruar në prill 2019 për zbatimin e *Roaming Like at Home* (Njëlloj si në Vendin Tënd) (RLAH) në rajonin e Ballkanit Perëndimor është zbatuar me sukses dhe nga 1 korriku 2021 RLAH është në fuqi në Rajonin e Ballkanit Perëndimor. Skema për uljen e çmimeve të *roaming* ndërmjet BE-së dhe Ballkanit Perëndimor u miratua gjatë Samitit Digjital të Ballkanit Perëndimor në tetor 2021, me angazhime të qarta dhe masa reformuese të politikave të qeverisë dhe organeve rregullatore të Ballkanit Perëndimor. Masat e reformës së politikave janë hartuar nën katër shtylla të ndërlidhura: 1) Ruajtja e zbatimit efikas të marrëveshjes rajonale të *roaming*; 2) Rritja e transparencës dhe monitorimit; 3) Përafrimi me *acquis* të BE-së; 4) Përmirësimi i mjedisit të biznesit.

Zhvillimet e deritanishme dhe rritja e ndjeshme e komunikimit të të dhënave dhe e vëllimit të të dhënave në rrjetet e telekomunikacionit në rrjetet fikse apo celulare nxjerrin në pah nevojën për investime në të ardhmen dhe vendosjen e rrjeteve me kapacitet shumë të lartë derisa përdoruesi fundor të tregojë një lidhje më të mirë të internetit kudo në zonat rurale dhe zonat e largëta, si edhe për të mbështetur zgjidhjet dhe aplikimet e reja në të gjithë sektorët e nevojshëm. SWOT për sektorin e TIK-ut në përgjithësi ka qenë rezultat i sesionit të rrahjes së mendimeve me aktorë të ndryshëm në kuadër të Tryezës Kombëtare për TIK-un të mbajtur më 19 maj 2023, në kuadër të përgatitjes së Strategjisë së Specializimit mbi Inteligjencën⁴⁹.

Tabela 12. Analiza SWOT për nënfushën e mbështetjes ndërlidhja digjitale

⁴⁹ <https://s3albania.org/>

PIKAT E FORTA	Të dhënat mbështetëse
Është miratuar kuadri strategjik për infrastrukturën digjitale, <i>broadband</i> .	Është miratuar Plani Kombëtar për Zhvillimin e Qëndrueshëm të Infrastrukturës Digjitale, Broadband 2020-2025 (2020) Është miratuar (2023) Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim Evropian 2030 (SKZHIE 2030). SKZHIE 2030 thekson objektivin strategjik: <i>Shqipëria me Infrastrukturë Digjitale Broadband të shpejtësisë së lartë dhe shumë të lartë në të gjithë vendin, për të ngritur themelet për një shoqëri Gigabit</i> .
Është në fuqi legjislacioni parësor për komunikimin elektronik dhe për uljen e koston të <i>broadbands</i> .	Dy ligjet kryesore janë: - Ligji nr. 9918/2008, “Për komunikimin elektronik në Republikën e Shqipërisë”, i ndryshuar, i përafëruar kryesisht me direktivat e BE-së. Ligji nr. 120/2016, “Ligji nr. 120/2016 “Për zhvillimin e rrjeteve të komunikimeve elektronike me shpejtësi të lartë dhe sigurimin e së drejtës së kalimit”, i përafëruar kryesisht me direktivën 2014/61/BE, BCRD.
Është bërë progres i konsiderueshëm në përgatitjen e akteve nënligjore lidhur me infrastrukturën digjitale, <i>broadband</i> .	Miratimi i akteve nënligjore të mëposhtme: VKM nr. 189, datë 30.3.2022 VKM nr. 22, datë 13.1.2022 VKM nr. 155, datë 11.3.2022 VKM nr. 190, datë 30.3.2022 VKM nr. 457, datë 29.6.2022
Është në fuqi kuadri rregullator për komunikimin elektronik bazuar në modelin e BE-së; Organi i pavarur rregullator, AKEP-i është krijuar që në vitin 2008.	- Ligji nr. 9918/2008, “Për komunikimin elektronik në Republikën e Shqipërisë”, i ndryshuar; - Rregulloret e miratuara nga AKEP: https://akep.al/vendime-akte/komunikimet-elektronike/ ; Nenet 6, 7, 8, 114-116 të ligjit nr. 9918/2008, “Për komunikimin elektronik në Republikën e Shqipërisë”, të ndryshuar.
Tregu i telekomunikacionit është i liberalizuar dhe i hapur plotësisht për konkurrencë që nga viti 2008.	- Ligji nr. 9918/2008, “Për komunikimin elektronik në Republikën e Shqipërisë”, i ndryshuar; - Sipërmarrjet e autorizuar për të ofruar rrjete dhe/ose shërbime të komunikimit elektronik: https://akep.al/wp-content/uploads/2023/05/REGJISTRI-I-SIPERMARRESVE-TE-AUTORIZIMIT-TE-PERGIJTHSHEM-DERI-NE-DATEN-08.05.2023.pdf
Ka rritje të qëndrueshme të shtrirjes së <i>broadband</i> fiksë dhe teknologjive të avancuara.	Raportet vjetore të AKEP: https://akep.al/wp-content/uploads/2022/06/AKEP-Raporti-Vjetor-2021.pdf Raporti i Indeksit të Ekonomisë dhe Shoqërisë Digjitale (Raporti DESI për BP 2022): https://www.rcc.int/pubs/159/western-balkans-digital-economy-society-index-wb-desi-2022-report
Mbulim i mirë i <i>broadbands</i> celulare bazuar në 4G/4G+	Raporti vjetor i AKEP: https://akep.al/wp-content/uploads/2022/06/AKEP-Raporti-Vjetor-2021.pdf
Digjitalizimi është një prioritet i lartë i Qeverisë Shqiptare.	Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim Evropian 2030 (SKZHI 2030); Strategjia e Agjendës Digjitale 2022-2026 (miratuar 2022) e avancuar në objektivat e digjitalizimit të Strategjisë së mëparshme të Agjendës Digjitale (2015-2020); Digjitalizimi i shërbimeve publike në fazën paraprake: https://e-albania.al/ ; https://akshi.gov.al/qeverisja-digjitale-shqiperia-e-para-dhe-e-vetmja-ne-rajon-qe-permbush-cdo-standard/
PIKAT E DOBËTA	Të dhënat mbështetëse
Ndarja digjitale është ende e pranishme veçanërisht midis zonave rurale dhe urbane: Mbulimi fiks rural vazhdon të jetë më i ulët se mbulimi kombëtar fiks.	Sipas Raportit të KE-së 2022 dhe gjithashtu të të dhënave të fundit nga AKEP, vetëm 20% e numrit total të lidhjeve <i>broadband</i> fiksë janë në zonat rurale ndërsa popullsia rurale është rreth 40%. Raportet vjetore të AKEP: https://akep.al/wp-content/uploads/2022/06/AKEP-Raporti-Vjetor-2021.pdf Plani Kombëtar për Zhvillimin e Qëndrueshëm të Infrastrukturës Digjitale, <i>Broadband</i> 2020-2025 ⁵⁰ .
Rrjetet 5G nuk janë futur ende.	Akoma nuk është dhënë asnjë licencë për 5G.
Përqindja e lidhjeve <i>broadband</i> me 100 Mbit ose më shumë është ende shumë e ulët (12% më 2022).	Raportet vjetore të AKEP: https://akep.al/wp-content/uploads/2022/06/AKEP-Raporti-Vjetor-2021.pdf Raporti i Indeksit të Ekonomisë dhe Shoqërisë Digjitale (Raporti DESI për BP 2022): https://www.rcc.int/pubs/159/western-balkans-digital-economy-society-index-wb-desi-2022-report ;
Nevojiten investime të mëdha për të arritur: një shoqëri <i>gigabit</i> dhe për të zhvilluar rrjetet me kapacitet shumë të lartë (VHCN)	WB19-ALB-DII-01: <i>WB19-ALB-DII-01: Studimi i Fizibilitetit dhe Analiza Kosto-Përfitim për Zhvillimin e Infrastrukturës Rajonale Broadband në Shqipëri, rezultatet</i> : https://www.eas.europa.eu/delegations/albania/regional-broadband-infrastructure-development-albania-closing-workshop_en ; Plani Ekonomik dhe i Investimeve për Ballkanin Perëndimor: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2020-10/communication_on_wb_economic_and_investment_plan_october_2020_en.pdf

⁵⁰ <https://www.infrastruktura.gov.al/wp-content/uploads/2020/07/National-Plan-BBAnd-EN.pdf>

Akoma mungon legjislacioni sekondar <i>broadband</i> .	Ligji nr. 120/2016, "Ligji nr. 120/2016 "Për zhvillimin e rrjeteve të komunikimeve elektronike me shpejtësi të lartë dhe sigurimin e së drejtës së kalimit".
Përgjegjësitë institucionale për ndarjen e aksesit në ndërtimin e infrastrukturës për <i>broadband</i> dhe në ndërtesat publike nuk janë gjithmonë të qarta.	Bazuar në komunikimet, konsultimet me aktorët e tregut të telekomunikacionit, bashkitë, AKEP etj.
Kapacitetet e MIE dhe AKEP kanë nevojë për përmirësim për zhvillimin e mëtejshëm të rrjeteve VHCN, 5G.	Rregullore të reja janë integruar në projektligjin për komunikimin elektronik në lidhje me VHCN, 5G etj.
MUNDËSITË	Të dhënat mbështetëse
Krijimi i një shtyse të re falë shpalljes së një sërë strategjish kombëtare, duke përfshirë transformimin digjital dhe digjitalizimin.	- SKZHIE 2030 thekson objektivin strategjik: <i>Shqipëria me Infrastrukturë Digjitale Broadband të shpejtësisë së lartë dhe shumë të lartë në të gjithë vendin, për të ngritur themelet për një shoqëri Gigabit.</i> - Miratimi i Agjendës Digjitale 2022-2026 (2022) - Miratimi i Strategjisë Ndërsektoriale për Zhvillimin e Biznesit dhe Investimet (SNSZHBI) 2021-2027 (2021) - Miratimi i Planit Kombëtar për Zhvillimin e Qëndrueshëm të Infrastrukturës Digjitale, <i>Broadband 2020-2025</i>⁵¹ (2020) - Strategjia Kombëtare Ndërsektoriale për Punësimin dhe Aftësitë 2023-2030; - Miratimi i Strategjisë Kombëtare të Energjisë 2018-2030 duke përfshirë digjitalizimin/matjen inteligjente etj.
Rritja e ndërgjegjësimit për rëndësinë e infrastrukturës digjitale dhe përfitimet nga digjitalizimi	Rezultatet e anketës Këshilli i Investimeve "Ndikimi i COVID-19 në Biznes" (2021). Raport mbi ecurinë e rekomandimeve të KI për gjysmën e parë të vitit 2021. https://www.investment.com.al/sq/newsletter_ic/keshilli-investimeve-lajmet-kryesore-korrik-shtator-2021/ Takim kombëtar mbi TIK-un i mbajtur më 19 maj 2023, për Strategjinë e Specializimit mbi Inteligjencën (S3): https://s3albania.org/
Zhvillimi i 5G, IoT, AI, <i>Cloud computing</i> , rastet e përdorimit të 5G si një mundësi për të gjithë sektorët, për inovacion	Teknologjia e Gjeneratës së Pestë (5G) për Shqipërinë –Plan/Studimi Strategjik AKEP: https://akep.al/wp-content/uploads/2021/11/5G-Strategic-Plan-Public-Consultation-English-Version.pdf ; Miratimi i Planit Kombëtar për Zhvillimin e Qëndrueshëm të Infrastrukturës Digjitale, <i>Broadband 2020-2025</i> (2020); Miratimi i Agjendës Digjitale 2022-2026 (2022);
Vullneti politik për të përgatitur/përditësuar kuadrin strategjik dhe ligjor bazuar në direktivat e fundit të BE-së	VKM nr. 122, datë 1.3.2023 Plani Kombëtar për Integrimin Evropian (PKIE) 2023-2025.
Sinerghi me projekte të tjera të lidhjes (energjia, transport, telekomunikacion)	Një plan ekonomik dhe investimi për Ballkanin Perëndimor (2020) Agjenda e Gjellbër për Ballkanin Perëndimor, 2020 Programi CEF2.
Kërkesa në rritje për lidhjen digjitale	Statistikat e rritjes së vëllimit të komunikimit të të dhënave në rrjetet fikse dhe celulare gjatë viteve. Takim kombëtar mbi TIK-un i mbajtur më 19 maj 2023, për Strategjinë e Specializimit mbi Inteligjencën (S3): https://s3albania.org/
KËRCËNIME	Të dhënat mbështetëse
Vonesat në zbatimin e legjislacionit në <i>broadband</i> /VHCN	Disa akte ligjore/nënligjore janë ende për t'u miratuar.
Mungesa e financimit	Disa raporte sektoriale theksojnë financimin e nevojshëm për infrastrukturën digjitale.
Besimi dhe siguria.	Siguria 5G është një nga çështjet kritike të ngritura në raporte të ndryshme.
Emigrimi i rrurit/humbja e kapacitetit lokal	Bazuar në konsultimet dhe komunikimet me aktorë të ndryshëm.

3. Objektivi i përgjithshëm dhe objektivat specifike të programit operacional

Objektivi i përgjithshëm/ndikimi i programit operacional është të avancojë me zbatimin e Agjendës Digjitale të Shqipërisë në sektorë të përzgjedhur.

Nënfusha e mbështetjes 1.1: Digjitalizimi shëndetësor

Objektivi specifik (rezultati) i kësaj nënfushe të mbështetjes është përmirësimi i ofrimit të kujdesit shëndetësor duke krijuar një rrjet të ri kombëtar të integruar të shëndeti digjital dhe Sistemin e Informacionit të Radiologjisë.

Nënfusha e mbështetjes 1.2: Digjitalizimi arsimor

⁵¹ <https://www.infrastruktura.gov.al/wp-content/uploads/2020/07/National-Plan-BBAnd-EN.pdf>

Objektivi specifik (rezultati) i kësaj nënfushe të mbështetjes është përmirësimi i rezultateve të të nxëniet të nxënësve në arsimin parauniversitar duke përdorur mjete dhe sisteme digjitale.

Nënfusha e mbështetjes 2.1: Tatimet

Objektivat specifike (rezultati) të kësaj nënfushe mbështetjeje janë arritja e ndërlidhjes dhe ndërveprimit të sistemeve të IT-së së DPT-së me sistemet e IT-së të BE-së.

Nënfusha e mbështetjes 2.2: Siguria kibernetike

Objektivi specifik (rezultati) i kësaj nënfushe të mbështetjes është rritja e kapaciteteve për të luftuar kërcënimet kibernetike kundër infrastrukturave kritike të informacionit.

Nënfusha e mbështetjes 2.3: Ndërlidhja digjitale

Objektivi specifik (rezultati) specifik i kësaj nënfushe mbështetjeje është përmirësimi i lidhjalidhjes digjitale bazuar në VHCN me fibra optike dhe 5G.

3.1 Koherenca me Kuadrin e Programimit IPA III dhe me instrumentet specifike të politikave të procesit të zgjerimit

Nënfusha e mbështetjes 1.1: Digjitalizimi shëndetësor

Kuadri i Programimit IPA III përshkruan objektivat kryesorë të financimit të BE-së nën fushën 3 (Agjenda e Gjellbër dhe Lidhja e Qëndrueshme). Sa i përket shëndetit, Kuadri i Programimit të IPA III thekson që: sistemet e forta shëndetësore janë të një rëndësie vendimtare për sigurinë e shoqërisë në tërësi. IPA III mund të kontribuojë në forcimin e qëndrueshmërisë së sistemeve shëndetësore të përfuturit të IPA III. IPA III gjithashtu do të mbështesë, aty ku është e përshtatshme, përafrimin dhe zbatimin e *acquis* të BE-së në fushën e shëndetit publik, duke përfshirë sigurinë e shëndetit. Ai gjithashtu duhet të kontribuojë në reformat e sistemeve shëndetësore në lidhje me rritjen e mbulimit dhe standardeve të kujdesit të ofruar për popullatën në tërësi, duke i kushtuar vëmendje të moshuarve dhe njerëzve që i përkasin grupeve vulnerabël. Përveç kësaj, duke marrë parasysh mësimet e nxjerra nga trajtimi i pandemisë COVID-19, IPA III do të mbështesë përfuturit në forcimin e gatishmërisë dhe rezistencës së sistemeve të tyre shëndetësore publike ndaj kërcënimeve shëndetësore ndërshtetërore.

Plani Ekonomik dhe i Investimeve të Ballkanit Perëndimor (PEI) dhe Agjenda e gjellbër thekson se forcimi i ndërlidhjes digjitale dhe transformimi digjital i bizneseve dhe shërbimeve publike mund të përdoret për inovacione që krijojnë pasuri për shoqëritë dhe bizneset. Sa i përket shëndetit digjital, PEI thekson se transformimi digjital i shërbimeve publike (me fokus të veçantë në *e-governmente-government*, *e-prokurimi* dhe shëndeti digjital në koordinim me fushat e tjera) ka një ndikim të madh në rritjen, produktivitetin, inovacionin, shërbimet, luftën kundër mashtrimit dhe korrupsionit dhe në fund të fundit mbi jetën e njerëzve.

Ndërhyrja e propozuar në kuadër të PO-së pasqyron konkluzionet dhe rekomandimet e **Raport Progresit të KE 2022 për Shqipërinë**. Ministria e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale (MSHMS) dhe Agjencia Kombëtare e Shoqërisë së Informacionit (AKSHI) janë përgjegjëse për shëndeti digjital. MSHMS-ja zbaton dhe operon një sistem elektronik për mbledhjen dhe raportimin e informacionit shëndetësor të të dhënave mjekësore bazuar në Treguesit Kryesorë Evropianë të Shëndetit (ECHI), por sistemi ende nuk është funksional. Një regjistër elektronik (i disponueshëm në portalin *e-Albania*), i përmirësuar me më shumë funksione më 2021, përdoret për identifikimin e personave të siguruar dhe gjenerimin e kartave të shëndetit. Mundëson regjistrimin e pacientëve në qendrat shëndetësore dhe përcakton kategorinë e përfitimit të tyre bazuar në bashkërendimin e tij me bazat e të dhënave të tjera institucionale. Në katër spitale rajonale po zbatohet një sistem i ri i menaxhimit të informacionit spitalor që do të përfshijë një bazë të dhënash elektronike të të dhënave mjekësore të pacientëve. Pavarësisht progresit në administrimin statistikor, infrastruktura/pajisjet teknologjike në shëndetësi dhe burimet njerëzore mbeten të pamjaftueshme veçanërisht në zonat rurale”.

Programi i Reformës Ekonomike (PRE) për 2023–2025 thekson rëndësinë e digjitalizimit dhe modernizimit të sistemeve shëndetësore që qytetarët do të përfitojnë nga ekzaminimet laboratorike, rritja e kapaciteteve diagnostikuese. PRE për shërbimet shëndeti digjital përmend se infrastruktura digjitale duhet të koordinohet për të përfituar nga sinergjitë për faktin se mungesa e bashkëpunimit ndërmjet aktorëve të ndryshëm të përfshirë në këtë proces është një nga vështirësitë e identifikuara në këtë sektor.

Plani Kombëtar për Integrimin Evropian (NPEI) 2023–2025 thekson se për sa i përket mirëqenies së krijuar, një nga gjashtë prioritetet e qeverisë shqiptare për arritjen e zhvillimit të qëndrueshëm ekonomik dhe social është transformimi i mënyrës së ofrimit të shërbimeve në Shqipëri nëpërmjet një modeli me në qendër qytetarin. Kjo është parashikuar në Strategjinë Ndërsektoriale të Reformës së Administratës Publike (SNSRAP) 2018–2022, e cila përbën kuadrin e përgjithshëm për modernizimin dhe transformimin e institucioneve dhe praktikave të administratës publike në vend, me vizionin “për shërbime më cilësi të lartë për qytetarët dhe bizneset në mënyrë transparente, efektive, dhe efikase, nëpërmjet përdorimit të teknologjive moderne dhe shërbimeve të reja dhe në përputhje me kërkesat e integritit Evropian, nëpërmjet nëpunësve civilë të paanshëm, profesionistë dhe të përgjegjshëm, pjesë e strukturave eficiente.” PKIE e përshkruan prioritetin e mëposhtëm në lidhje me PO, siç thuhet në kapitullin 28, në lidhje me Mbrojtjen e Konsumatorit dhe Shëndetit: Modeli “*One Health*” si dhe gatishmëria shëndetësore për të gjitha rreziqet dhe më shumë që duhet bërë në përgjithësi për të forcuar kuadrin e politikave dhe për të siguruar që të gjithë në Shqipëri të kenë mbulim cilësor të kujdesit shëndetësor.

Nënfisha e mbështetjes 1.2: Digjitalizimi arsimor

Sipas **Kuadrit të Programimit IPA III** “Arsimi gjeneron përfitime të prekshme shumëdimensionale për shoqërinë nëpërmjet të mësuarit dhe përvetësimit të aftësive, ndërsa luan një rol thelbësor në zhvillimin personal, social dhe ekonomik. Politikat e zhvillimit njerëzor duhet të përmirësohen nëpërmjet modernizimit të politikave të arsimit dhe punësimit, si dhe përmirësimit të aftësive. Metodologjia dhe cilësia e arsimit duhet të përmirësohen. Kjo mund të mbështetet nga përdorimi i strategjive digjitale që mbështesin të gjithë qytetarët për të përfituar sa më mirë nga mundësitë e krijuara nga teknologjitë e reja dhe digjitalizimi i ekonomisë. Zhvillime të tilla mund të mbështeten nëpërmjet qasjeve të reja ndaj inovacionit në zhvillimin e aftësive si pjesë e reformave sistematike të përfituesve të IPA III”.

Plani Ekonomik dhe i Investimeve të Ballkanit Perëndimor (PEI) dhe Agjenda e gjelbër i referohen Agjendës për Inovacion, Kërkim shkencor, Arsim, Kulturë, Rini dhe Sport për Ballkanin Perëndimor, e cila përshkruan një strategji gjithëpërfshirëse dhe afatgjatë për bashkëpunimin me Ballkanin Perëndimor në këto fusha.

Ndërhyrja e propozuar në kuadër të PO pasqyron konkluzionet dhe rekomandimet e **Raport Progresit të KE-së 2022 për Shqipërinë**. “Është bërë njëfarë progresi me miratimin e Strategjisë Kombëtare për Arsimin 2021–2026 dhe planin e veprimit përkatës; forcimin e Agjencisë së re Kombëtare për Punësimin dhe Aftësitë; ristrukturimin e vazhdueshëm të Agjencisë Kombëtare të Arsimit, Formimit Profesional dhe Kualifikimeve; dhe zbatimin e Kornizës Shqiptare të Kualifikimeve dhe Ligjit për Arsimin dhe Formimin Profesional. Kërkohen përpjekje të mëtejshme për të forcuar cilësinë dhe gjithëpërfshirjen e tyre në arsim, me fokus të veçantë në zbatimin e duhur të qasjes së bazuar në njohuri dhe digjitalizimin. Burimet e duhura duhet t’i alokohen sigurimit të zbatimit të reformës së re të politikave. Nevojiten përpjekje shtesë për zbatimin e legjislationit për Trashëgiminë kulturore dhe muzetë. Vitin e ardhshëm, Shqipëria duhet të: a) të sigurojë optimizimin e sistemit të AFP-së për të zhvilluar shërbimet dhe aftësimin në përputhje me nevojat e tregut të punës; b) të përmirësojë zhvillimin profesional dhe trajnimin e mësuesve dhe trajnuesve, me fokus të veçantë në aftësitë pedagogjike që lidhen me zbatimin e qasjes gjithëpërfshirëse të bazuar në njohuri dhe digjitalizim nga niveli parashkollor në atë universitar, duke përfshirë AFP-në; c) të miratojë Strategjinë Kombëtare për Rininë 2022–2029.”

Programi i Reformës Ekonomike 2023–2025 thekson se në përputhje me rekomandimin e Këshillit Evropian për mësimin e kombinuar, si dhe bazuar në strategjinë kombëtare të arsimit 2021–2026, parashikohet krijimi i infrastrukturës digjitale së përshtatshme për përdorimin e TIK-ut në shkollë dhe mirëmbajtja e tij, investimi për shtimin e pajisjeve.

NPEI 2023–2025 thekson se për sa i përket mirëqenies së krijuar, një nga gjashtë prioritetet e qeverisë shqiptare për arritjen e zhvillimit të qëndrueshëm ekonomik dhe social është transformimi i mënyrës së ofrimit të shërbimeve në Shqipëri nëpërmjet një modeli me në qendër qytetarin. Kjo është parashikuar në Strategjinë Ndërsektoriale të Reformës së Administratës Publike (SNSRAP) 2018–2022, e cila përbën kuadrin e përgjithshëm për modernizimin dhe transformimin e institucioneve dhe praktikave të administratës publike në vend, me vizionin “për shërbime më cilësi

të lartë për qytetarët dhe bizneset në mënyrë transparente, efektive, dhe efikase, nëpërmjet përdorimit të teknologjive moderne dhe shërbimeve të reja dhe në përputhje me kërkesat e integritetit Evropian, nëpërmjet nëpunësve civilë të paanshëm, profesionistë dhe të përgjegjshëm, pjesë e strukturave eficiente.” Ai i referohet në mënyrë të përgjithshme zbatimit të strategjisë kombëtare të arsimit, si një nga prioritetet e kapitullit 26, me fokus “sigurimin e arsimit gjithëpërfshirës dhe cilësor”.

Për më tepër, sipas konkluzioneve të Samitit të Berlinit 2022 rritja ekonomike duhet të jetë gjithëpërfshirëse dhe reformat kryesore të lidhura me Agjendën digjitale nuk duhet t'i lënë pas Romët. Samiti nënvizoi gjithashtu rëndësinë e mbështetjes së shkollave me fëmijë në nevojë, duke siguruar mjete digjitale dhe mësues të aftë. Të dyja këto synime janë në përputhje me synimet e strategjisë për arsimin që kanë të bëjnë me përfshirjen e të gjithë nxënësve në arsim (përfshirë digjitalizimin arsimor) dhe ofrimin e edukimit me të njëjtën cilësi për të gjithë nxënësit, përfshirë ata nga grupet e pafavorizuara, dhe komunitetet rome dhe egjiptiane.

Nënfusha e mbështetjes 2.1: Tatimet

Produktet në këtë Nënfushë të Mbështetjes përputhen me **Kuadrin e Programimit IPA III**, veçanërisht në fushën e menaxhimit të financave publike. Një prioritet kyç është rritja e strategjive të reformës për të siguruar qëndrueshmëri fiskale dhe menaxhim të shëndoshë të financave publike, në përputhje me standardet e BE-së.

Ndërhyrja e propozuar është në përputhje dhe do të kontribuojë në objektivin e **Programit të Reformës Ekonomike 2023–2025** për forcimin e konsolidimit fiskal në periudhën afatmesme. Arritja e ndërveprimit ndërmjet sistemit tatimor dhe sistemeve të tjera të BE-së do të mbështesë zbatimin e masës së reformës 06 të PRE-së, e cila fokusohet në forcimin e luftës kundër informalitetit.

Sipas **PKIE-së 2023-2025**, përafrimi i legjislacionit shqiptar me legjislacionin e Bashkimit Evropian për kapitullin 16, Tatimet, si dhe përmirësimi i administratës tatimore për rritjen e bazës së tatimpaguesve, mbeten prioritet. Ndërhyrja e propozuar në kuadër të PO-së do të kontribuojë në objektivin e PKIE-së për të harmonizuar më tej politikatat tatimore me *acquis* të BE-së, pra edhe me standardin e funksionimit të saj sipas VIES/VIDA. Për më tepër, mbështetja e propozuar kontribuon në objektivin e PKIE-së për të përmirësuar menaxhimin e administratës tatimore për mbledhjen e të ardhurave, bazuar në profesionalizmin, integritet dhe ndershmëri, si dhe krijimin e standardeve që ngjallin besim te qytetarët, partnerët ndërkombëtarë dhe komuniteti i biznesit vendas dhe të huaj.

Raporti i Progresit 2022 të KE-së për Shqipërinë ofron udhëzime të qarta për prioritetet e ardhshme për Shqipërinë në lidhje me tatimin, duke përfshirë thjeshtëzimin e sistemit tatimor për të inkurajuar përmbushjen e detyrimeve tatimore dhe sigurimin e zbatimit efektiv të shkëmbimit automatik të informacionit tatimor me Shtetet Anëtare të BE-së në përputhje me Standardin Global të OECD. Më tej, raporti thekson se efektiviteti i masave kundër korrupsionit në administratën tatimore mbetet i kufizuar, duke e bërë atë një fushë veçanërisht të cënueshme në këtë drejtim. Raporti rekomandon zhvillimin e kapaciteteve të nevojshme dhe marrjen e masave të duhura për të siguruar zbatimin efektiv të shkëmbimit automatik të informacionit tatimor me shtetet anëtare të BE-së në përputhje me Standardin Global të OECD.

Konkluzionet e **Grupit të Posaçëm të 10-të BE-Shqipëri për Reformën e Administratës Publike (RAP)** theksojnë rëndësinë e miratimit dhe monitorimin e zbatimit të Strategjisë Afatmesme të të Ardhurave (SAMA). Të ardhurat nga taksat në Shqipëri janë afërsisht 10% më të ulëta se mesatarja e Ballkanit Perëndimor, duke përjashtuar kontributet sociale. Prandaj, veprimet në digjitalizim mund të lehtësojnë reduktimin e informalitetit dhe të përmirësojnë transparencën.

Masat e propozuara në kuadër të këtij Programi Operacional përputhen me qasjen e përgjithshme të “**Planit Ekonomik dhe të Investimeve për Ballkanin Perëndimor**”, i cili thekson ndër të tjera rolin e një shërbimi civil profesional në parandalimin e korrupsionit nëpërmjet rritjes së transparencës dhe përdorimit të *e-gjykatjes*.

Nënfusha e mbështetjes 2.2: Siguria kibernetike

Kuadri i Programimit IPA III e vlerëson se çështjet e reja të sigurisë në nivel global duhet të përqendrohen, veçanërisht në fushën e sigurisë kibernetike dhe shtimin e vigjilencës shtetërore dhe

shoqërore ndaj kërcënimeve hibride. Mbështetja e shtuar për forcimin e kapaciteteve është parashikuar në fushën e **sigurisë kibernetike dhe luftës kundër krimit kibernetik**. Me lidhja instalimet në rritje, rëndësia e sigurisë kibernetike dhe përballja do të vazhdojnë të rriten në të ardhmen. Theksohet se operatorët e shërbimeve thelbësore në sektorë kyç si shëndetësia, transporti, energjia, bankat, infrastruktura digjitale dhe sigurimi me ujë duhet të kenë kapacitetet e nevojshme për të marrë masat e duhura të sigurisë bazuar në vlerat dhe parimet e BE-së.

Raporti i Progresit 2022 i KE për Shqipërinë vëren se ndërsa Shqipëria është palë e Konventës së Budapestit për krimin kibernetik, ajo ende nuk ka nënshkruar Protokollin e Dytë Shtesë të Konventës për bashkëpunimin e zgjeruar dhe zbulimin e provave elektronike, i cili është i hapur për nënshkrim më 12 maj 2022. Në lidhje me negociatat për një konventë të Kombeve të Bashkuara për krimin kibernetik bazuar në rezolutën 74/247 të Asamblesë së Përgjithshme të Kombeve të Bashkuara, Shqipëria demonstroi modele votimi që janë plotësisht në përputhje me qëndrimin e mbajtur nga BE-ja dhe Shtetet Anëtare të saj. Mbi bazën e Strategjisë Kombëtare të Sigurisë Kibernetike 2020–2025, mbeten për t'u miratuar akte të reja ligjore dhe nënligjore për krimin kibernetik. Në korrik 2022, Shqipëria ishte viktimë e një sulmi kibernetik në shkallë të gjerë, i cili çoi në ndërprerjen e përkohshme të shumicës së shërbimeve publike *online*. Autoriteti Kombëtar për Certifikimin Elektronik dhe Sigurinë Kibernetike ka ndërmarrë disa hapa të rinj për të harmonizuar më tej **ligjin për sigurinë kibernetike** me direktivën e BE-së për sigurinë e rrjeteve dhe sistemeve të informacionit. Shqipëria ka krijuar një listë të infrastrukturave kritike të informacionit dhe legjislacionin e nevojshëm zbatues. Për sa u përket kërcënimeve hibride, Shqipëria e ka ezauruar studimin e BE-së për rrezikun hibrid me qëllim identifikimin e dobësive sistematike të cilat duhet të dihen.

Në kuadër të **Planit Kombëtar për Integrimin Evropian 2023–2025**, nën kapitullin 24: Drejtësia, liria, siguria – lufta kundër krimit të organizuar, lufta kundër krimit kibernetik, trafikimit të qenieve njerëzore dhe pastrimit të parave mbeten fusha ku nevojiten rezultate të tjera. Policia e Shtetit është anëtare e 18 nga 30 projekteve analitike të EUROPOL-it, i cili është një sistem përpunimi informacioni që ka të bëjë me luftën kundër krimit të organizuar, kultivimit dhe trafikut të drogës, terrorizmit islamik, krimit kibernetik, abuzimit të fëmijëve nëpërmjet internetit, kontrabandimit të emigrantëve, trafikimit të qenieve njerëzore, pastrimit të parave etj. Në vitin 2020, Shqipëria miratoi një strategji të re të sigurisë kibernetike dhe një Plan Veprimi 2020–2025 që i jep prioritet kësaj fushe. Gjithashtu, me urdhrin nr. 494, datë 30.12.2020, Ministri i Brendshëm miratoi “Strategjinë për Hetimin e Krimeve Kompjuterike dhe Planin e Veprimit për periudhën 2021–2025”. Aktualisht po punohet për ndryshimet legjislative të bazuara në këtë strategji. Parashikohet miratimi i akteve të reja ligjore dhe rregulloreve për krimin kibernetik bazuar në Strategjinë Kombëtare të Sigurisë Kibernetike 2020–2025.

Sipas kapitullit 10: Shoqëria e informacionit dhe media, ligji për sigurinë kibernetike (nr. 2/2017) e kanë ndryshuar pjesërisht direktivën nr. 2016/1148/BE e cila fokusohet në masat për arritjen e një niveli të lartë të përbashkët të sigurisë së rrjetit dhe sistemit të informacionit në BE. Për sa i përket përafrimit me legjislacionin e BE-së dhe harmonizimit me standardet e BE-së në fushën e luftës kundër krimit të organizuar, Raporti i Shqipërisë 2022 thekson se Autoriteti Kombëtar për Certifikimin Elektronik dhe Sigurinë Kibernetike ka ndërmarrë disa hapa të rinj për të harmonizuar më tej ligjin e sigurisë kibernetike me direktivën e BE-së mbi sigurinë e informacionit të rrjeteve dhe sistemeve. Zbatimi i ligjit për krimin kibernetik duhet të forcohet nëpërmjet rritjes së kapaciteteve për zbulimin, hetimin dhe ndjekjen penale.

Lidhur me fushën e sigurisë kibernetike, konkluzionet e Samitit të Berlinit 2022 theksuan nevojën për më shumë bashkëpunim në fushën e sigurisë kibernetike dhe luftën kundër formave të ndryshme të kërcënimeve hibride në të gjithë Ballkanin Perëndimor.

Nënfisha e mbështetjes 2.3: Ndërlidhja digjitale

Objektivat e PO-së janë plotësisht në përputhje me **Kuadrin e Programimit IPA III** pasi ato pasqyrojnë infrastrukturën digjitale dhe instalimin e shpejtë dhe shumë të shpejtë të rrjeteve (komponenti 1) dhe zhvillojnë dhe zbatojnë rastet e përdorimit të 5G për komunitetin digjital nëpërmjet rrjeteve 5G të sigurta dhe fleksibël të bazuara në përvojat e paketës 5G të BE-së dhe parimet e agjendës së gjelbër (komponenti 2). Për lidhjen digjitale, Kuadri i Programimit IPA III

thekson: “Ekonomia digjitale është një sektor me rritje të shpejtë. Forcimi i lidhjes digjitale dhe transformimi digjital i bizneseve dhe shërbimeve publike mund të përdoret për inovacione që sjellin pasuri për shoqëritë dhe bizneset. Mbështetja e transformimit digjital të ekonomive në Ballkanin Perëndimor dhe Turqi është thelbësore për të mos zgjeruar hendekun digjital me BE-në dhe është një parakusht për konkurrencën e industrisë në rajon. ndërlidhja digjitale fleksibël dhe e sigurt, e cila zbut rreziqet në rrjete dhe ruan privatësinë dhe integritetin e qytetarëve, është parakusht për një ekonomi dhe shoqëri digjitale me qendër njeriun. Të dhënat dhe intelijenca artificiale janë përbërësit për inovacionin që ndihmojnë në gjetjen e zgjidhjeve të qëndrueshme për sfidat shoqërore, nga ndryshimet klimatike, nga shëndeti tek bujqësia, nga siguria tek prodhimi.”

Plani Ekonomik dhe i Investimeve i Ballkanit Perëndimor (EIP) dhe Agjenda e Gjellbër⁵² theksojnë se zhvillimi i infrastrukturës digjitale *broadband* dhe shumë të shpejtë është një nga drejtimet kryesore të investimeve të identifikuara në Programin kryesor (pionier) 8. Infrastruktura digjitale, zhvillimi i një ultra - *broadband* të shpejtë, me synimin për të siguruar akses universal, uljen e kostos së *roaming*-, zhvillimin e aftësive digjitale dhe rritjen e sigurisë kibernetike, janë prioritetet kryesore të Agjendës Digjitale për Ballkanin Perëndimor. Për më tepër, Marrëveshja e Gjellbër Evropiane vlerëson se “teknologjitë digjitale janë një mundësi e madhe për arritjen e qëllimeve të qëndrueshmërisë të Marrëveshjes së Gjellbër në shumë sektorë të ndryshëm”. “Komisioni do të shqyrtojë masat për të siguruar që teknologjitë digjitale të tilla si intelijenca artificiale, 5G, Cloud dhe Edge Computing dhe interneti i gjërave të mund të përshpejtojnë dhe të maksimizojnë ndikimin e politikave për t’u marrë me ndryshimet klimatike dhe për të mbrojtur mjedisin. Digjitalizimi paraqet gjithashtu mundësi të reja për monitorimin në distancë të ndotjes së ajrit dhe ujit, ose për monitorimin dhe optimizimin e përdorimit të energjisë dhe burimeve natyrore”.

Edhe pse Raporti i Shqipërisë 2022 thekson gjithashtu që grumbullimi i ndarë i drejtimeve të ndryshme të mbetjeve është ende i pamjaftueshëm, kjo ka ndodhur për shkak të mungesës së dispozitave të mjaftueshme ligjore për menaxhimin e mbetjeve elektronike. Aktualisht po hartohet dhe do të publikohet për konsultim një ligj i ri “Për përgjegjësitë e zgjeruara të prodhuesit”, një pjesë e të cilit ka të bëjë me menaxhimin e mbetjeve elektronike (menaxhimi i mbetjeve elektronike); Ky ligj synon të mundësojë zbatimin e detyrimit të prodhuesve që gjenerojnë mbetje pas konsumit, për të pasur përgjegjësi shtesë për fazën pas konsumit të produkteve të tyre, me një objektiv specifik në tri kategori mbetjesh, njëra prej të cilave janë mbetjet elektronike. Pritet që ky ligj të hyjë në fuqi nga janari i vitit 2025, kjo sidomos për shumicën e projekteve të parashikuara, për faktin se nuk do të ketë zëvendësim të pajisjeve aktuale.

Duke iu referuar rasteve të ndryshme të përdorimit të paraqitura në BE⁵³ në kuadrin e 5G për komunitetin digjital dhe në studimet⁵⁴ mbi përfitimet e lidhjes digjitale 5G, ndërlidhja digjitale 5G mbështet agjendën e gjellbër në shumë sektorë dhe ndihmon për të fituar avantazhe konkurruese duke ulur emetimet e gazrave serrë, konsumin e energjisë dhe përdorimin e ujit dhe pesticideve nëpërmjet aplikacioneve smart si IoT, M2M, matës digjitalë etj. Për më tepër, sistemet e monitorimit IoT me shumë sensorë të ndotjes së ujit dhe ajrit mundësojnë marrjen e vendimeve të duhura me shpejtësi në një nivel të lokalizuar për të qenë sa më efektive në aspektin e shëndetit të njeriut dhe mbrojtjes së mjedisit.

Sipas **Raportit të Progresit 2022 të KE-së në Shqipërinë**, infrastruktura digjitale vazhdoi të përmirësohej dhe përqindja e ndërmarrjeve me lidhje më të shpejtë (>10 MB/s) në rrjet u rrit nga 79.8% më 2020 në 90.5% më 2021, por përdorimi i internetit dhe faqet e internetit të ndërmarrjeve tregojnë vetëm rritje e vogël. Raporti DESI përfshin të dhëna në lidhje me teknologjinë e integritetit digjital që u mundëson bizneseve të fitojnë një avantazh konkurrues, të përmirësojnë shërbimet dhe produktet e tyre dhe të zgjerojnë tregjet e tyre. Sipas Raportit DESI 2022, përqindja e ndërmarrjeve me intensitet të mesëm/të lartë të ekoaktiviteteve nëpërmjet TIK-ut për vitin 2021

⁵² https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2020-10/communication_on_wb_economic_and_investment_plan_october_2020_en.pdf

⁵³ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/5g-smart-communities>

⁵⁴ https://www.qualcomm.com/content/dam/qcomm-martech/dm-assets/documents/5g_and_sustainability-the_transformative_role_of_5g_-_10.4.2021.pdf

është 66%. Bazuar në gjetjet e raportit DESI 2021, është zhvilluar një tregues që mat nivelin e mbështetjes që TIK e miratuar i ofron ndërmarrjeve për t'u përfshirë në veprime më miqësore me mjedisin. Gjetjet dalin në përfundimin se teknologjitë digjitale kontribuan në përdorimin e më pak materialeve, pajisjeve ose materialeve të konsumueshme (73%), për të prodhuar më pak mbetje (72%) ose për të përdorur më pak energji (70%). Objektivat për zhvillimin e *broadband* janë në përputhje me Agjendën Digjitale të BE-së dhe pjesë e prioriteteve të MAP-REA të BP6 të miratuar në Samitin e Triestes më 1 korrik 2017.

Plani TPR 2021–2024 i Ballkanit Perëndimor, i miratuar në Samitin e Sofjes në nëntor 2020, synon të integrojë Ballkanin Perëndimor në zonën digjitale panevropiane duke ofruar akses në internetin *broadband* për shumicën dërrmuese të familjeve, në përputhje me parimet dhe praktikën e Tregut Unik Digjital të BE-së, duke finalizuar procesin e mundësimit të rajonit të *roaming* pa pagesë BP6, duke ulur ndjeshëm me kalimin e kohës kostot e *roaming* ndërmjet BP6 dhe BE-së, duke koordinuar metodat e mbrojtjes së të dhënave, duke prezantuar njohjen reciproke të shërbimeve të besimit dhe fillimin e praktikave të reja sfiduese, si Inteligjenca Artificiale, qytetet digjitale, llogaritjen me performancë të lartë etj.

Programi i Reformës Ekonomike 2023–2025 Masa e reformës #12 “Zhvillimi i infrastrukturës *broadband* për ekonominë digjitale” njeh nevojën për zhvillimin e mëtejshëm të infrastrukturës *broadband* për zhvillimin socialo-ekonomik. Menaxhimi i shkaqeve të ndotjeve mjedisore të TIK konsiderohet si një levë e rëndësishme për të arritur qëllimet mjedisore të BE-së, përfshirë neutralitetin klimatik. Teknologjitë digjitale identifikohen si një mundësi e madhe për arritjen e këtyre objektivave, duke premtuar reduktime të mëdha të emetimeve të GS-së, ndër të tjera në sektorët e ndërtimit, energjisë, transportit, industrisë dhe bujqësisë dhe duke ndihmuar në krijimin e aftësisë përshtatëse ndaj klimës.

Komisioni në marrëveshjen e tij të gjelbër bën thirrje për “një sektor digjitale që vendos qëndrueshmërinë në zemër” dhe njoftoi marrjen në konsideratë të masave “për të përmirësuar efikasitetin e energjisë dhe performancën e ekonomisë qarkulluese të vetë sektorit, nga rrjetet *broadband* tek qendrat e të dhënave dhe pajisjet TIK” dhe drejt “më shumë transparencë mbi ndikimin mjedisor të shërbimeve të komunikimit elektronik”.

Në Raportin e BEREC-it mbi Qëndrueshmërinë theksohej se TIK do të ketë një rol mundësues në digjitalizimin e vazhdueshëm të shoqërisë, gjë që mund të çojë në ulje të konsiderueshme të konsumit të energjisë në sektorë të tjerë. Në këtë drejtim, propozohet që të fokusohet në infrastrukturën dhe teknologjitë më të mira të disponueshme për sa i përket efikasitetit. U tha se “rregullatorët mund të ndihmojnë duke qëndruar teknologjikisht asnjans, në mënyrë që teknologjia e vjetër të zëvendësohet dhe të zgjidhet teknologjia më efikase (p.sh. 5G dhe fibra)”⁵⁵. Masat e kësaj reforme kanë të bëjnë me investimet në zonat e bardha, zonat rurale dhe të largëta si dhe me Promovimin e Agjendës së Gjelbër duke iniciuar ose mbështetur projektin digjitale të gjelbër të ndërmarrë nga palët e interesuara, p.sh., aktorët e tregut. Sa u përket 5G, masat e kësaj reforme përfshijnë zhvillimin e rrjeteve 5G, dhe lëshimin e brezit të frekuencave 700 MHz, Dividendin Digjital 2 (DD2) për zhvillimin e 5G. Për më tepër, ndërhyrja e propozuar është koherente dhe synon të adresojë politikat e mëposhtme të BE-së: Objektivat e Tregut Unik Digjital të BE-së 2020; Marrëveshja e Gjelbër e BE-së,⁵⁶ Objektivat e BE-së në Shoqëria Gigabit 2025, Plani i Veprimit i BE-së për *Broadband* në zonat rurale; Europa 2020 – Një strategji për rritje inteligjente, të qëndrueshme dhe gjithëpërfshirëse me shtyllat e saj në Agjendën Digjitale të BE-së 2020 dhe Programin e Tregut Unik Digjital, dhe Programin e BE-së për Dekadën. Ai synon të mbështesë Shqipërinë në procesin e integritimit nëpërmjet zbatimit të *acquis*-it të fundit përkatës të BE-së në lidhje me infrastrukturën digjitale dhe përvojat 5G.

4. Karakteristikat operationale të programit

4.1 Nderveprimi i programit me planet vjetore të veprimit të IPA III ose masat dhe ndërhyrjet nga donatorë të tjerë/institucione financiare ndërkombëtare

Fusha e mbështetjes 1: Infrastruktura TIK për shërbime më të mira për shoqërinë

⁵⁵ https://www.berec.europa.eu/system/files/2022-07/10282-berec-report-on-sustainability-assessing_0_3.pdf

⁵⁶ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

Nënfusha e mbështetjes 1.1: Shëndetësia digjitale

Ndihma e donatorëve në sektorin e shëndetësisë që është e rëndësishme për ndërhyrjen e parashikuar në këtë fushë të mbështetjes është *Përmirësimi i Sistemit Shëndetësor i mbështetur nga Banka Botërore* (HSIP). Zbatimi i Sistemit Informativ Spitalor Rajonal (RHIS) është në bazë të ligjit nr. 57/2015 “Për ratifikimin e Marrëveshjes së Huas ndërmjet Republikës së Shqipërisë dhe Bankës Ndërkombëtare për Rindërtim dhe Zhvillim”.

RHIS është në fazën e zbatimit dhe mbulon digjitalizimin e të gjitha proceseve të punës në spital, si dhe digjitalizimin e të gjitha dokumenteve mjekësore të prodhuara nga epikriza, fletët e daljes, recetat etj., duke përdorur nënshkrimin elektronik për mjekët specialistë. Sistemi do të ofrojë akses në kohë reale në kartelën elektronike të shëndetit dhe historikun e diagnozës së pacientit, si dhe do të përmirësojë efikasitetin e profesionistëve të kujdesit mjekësor duke mundësuar analizën e sëmundshmërisë, vdekjeve, urgjencave, zonave gjeografike, moshës, gjinisë etj.

Agjencia Kombëtare për Shoqërinë e Informacionit ka marrë një grant WBIF për të përgatitur një studim fizibiliteti për zgjerimin e rrjetit qeveritar (GovNet) që të sigurojë komunikim më të shpejtë, të besueshëm dhe të sigurt ndërmjet ofruesve të shërbimeve të kujdesit shëndetësor. Rrjeti qeveritar ndërlidh më shumë se 230 institucione publike në Tiranë dhe është gjithashtu rrjeti kryesor i infrastrukturës që përdoret nga platforma *Government Gateway* (GG) e cila shërben si arkitektura bazë që mundëson shkëmbimin e të dhënave qeveritare në kohë reale në mënyrë të sigurt dhe të besueshme. Projekti i cili tashmë ka filluar dhe pritet të finalizohet brenda mesit të vitit 2024, do të mbulojë Studimin e Fizibilitetit për Zgjerimin e Rrjetit Qeveritar (GovNet) për të siguruar komunikim më të shpejtë, të besueshëm dhe të sigurt ndërmjet ofruesve të shërbimeve shëndetësore. Qëllimi është të rrisë sigurinë e shkëmbimit të të dhënave shëndetësore, të ofrojë shërbime më të mira shëndetësore për qytetarët dhe të krijojë mbulimin e nevojshëm të Rrjetit Qeveritar në të gjithë vendin me qëllim zgjerimin e GovNet-it edhe në institucione të tjera.

Me investime të ndryshme që janë bërë në avancimin e sistemeve digjitale të informacionit shëndetësor (të mbështetur edhe nga entitete ndërkombëtare si Banka Botërore dhe Qeveria Austriake), një akses më i shpejtë dhe më i sigurt në të dhënat shëndetësore të pacientëve është thelbësor në të gjitha nivelet e shërbimeve të kujdesit shëndetësor: niveli primar (qendrat mjekësore), niveli sekondar (poliklinika) dhe niveli terciar (spitalet).

Nënfusha e mbështetjes 1.2: Digjitalizimi arsimor

Në kuadër të IPA II, Ministria e Arsimit dhe Sportit u përfshi në projektin **BE për mësimdhënien** me vlerë 2 352 941 euro. Objektivi kryesor i projektit është rritja e të nxëniet cilësor gjithëpërfshirës të bazuar në njohuritë në arsimin fillor parauniversitar Shqipëri që nuk lë pas asnjë fëmijë, bazuar në procese që pajisin mësuesit me aftësi dhe njohur të mësimdhënies gjithëpërfshirëse.

Qeveria shqiptare po zbaton një program të ri që synon transformimin digjital në sistemin arsimor parauniversitar duke mbështetur shkollat me infrastrukturën e nevojshme për rritjen e aftësive digjitale dhe njohurive teknologjike të nxënësve nëpërmjet krijimit të **laboratorëve SMART në shkolla**, përfshirjes së koncepteve dhe nocioneve të kodimit në klasat 1–3, si dhe përditësimit të kurrikulës mësimore aktuale të TIK-ut në klasat IV–XII. Në këtë kuadër është miratuar kurrikula e lëndës Teknologjia e Informacionit dhe Komunikimit (TIK) për klasën e parë, me synim nxitjen e të menduarit krijues të nxënësit. Në kurrikulën e re, njohuritë për teknologjinë dhe kodimin përfshihen që në klasën e parë. Një platformë specifike (*Code Monkey*) po përdoret për të mësuar konceptet e kodimit në klasën e parë, e krijuar për nxënësit e shkollave fillore. Po sjell një mënyrë krejtësisht të re të të mësuarit, nëpërmjet lojërave të ndërthurura me personazhe të dashur për fëmijët, për ta bërë mësimin e teknologjisë sa më tërheqës për ta. Në vitin akademik 2022–2023, zbatimi i TIK-ut si lëndë ka nisur që në klasën e parë me fokus kodimin në 100 shkolla pilot në 34 qytete të vendit, ku përfitues janë 7079 nxënës.

Disa donatorë po mbështesin investimin e kërkuar, duke përfshirë Fondacionin Shqiptaro-Amerikan për Zhvillim, fondacionin OSFA, Qeverinë e Mbretërisë së Bashkuar/Këshillin Britanik (nëpërmjet programit “Shkollat e shekullit 21”, Bankën Ndërkombëtare për Rindërtim dhe Zhvillim (Bankën Botërore), Kornizën e Investimeve në Ballkanin Perëndimor (WBIF) dhe Bankën e Këshillit të Evropës (CEB). Negociatat me Bankën Botërore për shtrirjen e këtij projekti më 200

shkolla të tjera janë mbyllur, duke siguruar kështu infrastrukturën e duhur me një tipologji unike për krijimin e mjediseve të përshtatshme për zhvillimin e njohurive të qëndrueshme TIK. Kjo tipologji synon të krijojë laboratorë Smart në këto 200 shkolla, ku nxënësit që nga klasa e parë do të mund të përdorin platformën *Code Monkey*. Projekti parashikon trajnimin e mësuesve të TIK-ut dhe mësuesve të lëndëve të tjera në përdorimin e infrastrukturës së TIK-ut dhe përdorimin e mjeteve të TIK-ut që mundësojnë mësimdhënien dhe të nxënësve, duke stimuluar kështu të nxënësve të kombinuar. WBIF ka miratuar një grant për të mbështetur ngritjen e laboratorëve Smart në pjesën tjetër të arsimit parauniversitar (684 shkolla), në bashkëpunim me mbështetjen financiare të Këshillit të Bankës Evropiane për Zhvillim.

Inteligjenca artificiale për të rinjtë është një program i ri që do të trajtojë nxënësit shqiptarë në fushën e teknologjisë dhe AI, etikën e biznesit, të menduarit kritik dhe zgjidhjen e problemeve. Vizioni është transformimi digjital në sistemin arsimor parauniversitar duke mbështetur shkollat me infrastrukturën e nevojshme dhe të qëndrueshme për rritjen e aftësive digjitale dhe njohurive teknologjike për nxënësit shqiptarë të moshës 13-19 vjeç në teknologji, konkretisht në fushën e Inteligjencës Artificiale. Ky program zhvillohet me një bashkëpunim të AADF dhe Intel Corporation Inc. për edukimin e nxënësve shqiptarë të moshës 13–19 vjeç në teknologji, veçanërisht në fushën e inteligjencës artificiale. Pjesë e projektit janë bërë 9 shkolla të arsimit të mesëm të lartë dhe janë ndërtuar 6 laboratorë Smart dhe përfitues janë 160 nxënës dhe 24 mësues të trajnuar.

Siguria e internetit

MAS-i është pjesë e komunitetit online **ESEP/eTwinning** (Sistemi Evropian i Arsimit në Shkollë) që nga viti 2014. Projekti është pjesë e programit Erasmus+ dhe vizioni i tij është të krijojë një komunitet online mësuesish në nivel ndërkombëtar, të cilët ndajnë përvojat dhe zhvillojnë mësimdhënien kompetencat e bazuara në integrimin e teknologjisë.

MAS-i, në bashkëpunim me Fondacionin “Vodafone Albania”, po zbaton projektin “STEM”, i cili është një projekt gjithëpërfshirës, edukativ, vizionar që do të kontribuojë në zhvillimin e njohurive të mësuesve dhe nxënësve të shkollave të përzgjedhura në fushën e shkencës dhe teknologjisë duke mundësuar një kuptim më të mirë në drejtim të gjetjes së zgjidhjeve të përshtatshme digjitale.

Me nismën e MAS-it, me financim dhe mbështetje nga AADF-ja, programi *Clean Score*, i zbatuar në bazë të Memorandumit të Mirëkuptimit të nënshkruar ndërmjet palëve, si dhe Marrëveshjeve me universitetet partnere, synon zbatimin e korrigjimit të automatizuar të provimeve në universitete, duke rritur ndjeshëm transparencën në vlerësimin e studentëve. Aktualisht është vendosur bashkëpunim me 11 universitete publike dhe 2 private.

Në kuadër të projektit “BE-ja për shkollat”, një projekt i financuar nga BE-ja dhe i zbatuar nga UNDP, shkollat e sapondërtuara të këtij projekti janë rikonstruktuar duke ndjekur udhëzimet Evropiane për eficiencën e energjisë dhe mbetjet elektronike. Pajisjet e TIK-ut të vendosura në këto shkolla janë në përputhje me standardet përkatëse evropiane që kanë të bëjnë me mbetjet elektronike. Në kuadër të WBIF, është duke u bërë një vlerësim në 16 shkolla lidhur me parimet e eficiencës së energjisë. Në këtë drejtim, pyetësi i vlerësimit përfshin edhe elemente që kanë të bëjnë me mbetjet elektronike.

Fusha e mbështetjes 2: Integrimi me sistemet e teknologjisë së informacionit të BE-së, siguria kibernetike dhe ndërlidhja digjitale

Nënfusha e mbështetjes 2.1: Tatimet

Fondi Monetar Ndërkombëtar (FMN), në bashkëpunim me Komisionin Evropian dhe Sekretariatit Zviceran për Çështjet Ekonomike (SECO), po zbaton një program për zhvillimin e kapaciteteve në mbështetje të institucioneve fiskale në Ballkanin Perëndimor, përkatësisht në Shqipëri, Bosnjë dhe Hercegovinë, Kosovë, Mal i Zi, Maqedoni e Veriut dhe Serbi. Programi, i njohur si programi i reformës për administrimin e të ardhurave dhe menaxhimin e financave publike (MFP), ka kaluar tashmë dy faza (SEE I dhe SEE II) dhe ka mbështetur forcimin e kapaciteteve institucionale dhe njerëzore të institucioneve fiskale në vendet përfituese. Ai, gjithashtu, ka lehtësuar reforma të rëndësishme në këto fusha, duke përfshirë adresimin e sfidave në zhvillim si ato të paraqitura nga pandemia COVID-19.

Faza e tretë në vazhdim e programit (2023–2026) kërkon të ofrojë ekspertizë teknike thelbësore për të mbështetur përpjekjet e rimëkëmbjes në periudhën pas pandemisë dhe për të zbutur efektet e përhapura. Objektivat kryesorë të kësaj faze janë përmirësimi i praktikave të menaxhimit të riskut fiskal, përmirësimi i efikasitetit të investimeve publike, eliminimi i stimuljeve joproduktive tatimore për të rritur efikasitetin e të ardhurave, adresimi i çështjeve strukturore për të siguruar gjenerim të barabartë të të ardhurave, forcimi i pajtueshmërisë së tatimpaguesve dhe përmirësimi i funksioneve kryesore të administrimit të të ardhurave.

Përveç programit të FMN-së, DPT ka iniciuar një projekt bashkëpunimi trevjeçar (2023–2025) me **Agjencinë Suedeze të Taksave (STA)**, mbështetur nga **Agjencia Suedeze për Bashkëpunim Ndërkombëtar për Zhvillim (SIDA)**. Qëllimi i përgjithshëm është të mbështesë DPT-në në arritjen e zhvillimit dhe progresit të nevojshëm bazuar në draftin e SAMA 2022–2026. Ky projekt bashkëpunimi do të fokusohet kryesisht në pesë komponentë kyç: krijimi i një kulture të fortë integriteti, përmirësimi i menaxhimit sipas riskut, përmirësimi i shërbimit ndaj tatimpaguesve, forcimi i funksionit të kontrollit tatimor dhe përmirësimi dhe zhvillimi i proceseve të biznesit brenda DPT-së. Duke vënë theksin në qeverisjen e mirë, pajtueshmërinë vullnetare dhe zhvillimin e biznesit, ky projekt synon të forcojë efektivitetin dhe eficiencën e DPT-së. Prandaj, është e rëndësishme të theksohet se kjo asistencë teknike nuk parashikohet të ketë ndërveprime të rëndësishme me aktivitetet e propozuara në kuadër të Programit Operacional Ekonomia dhe Shoqëria Digjitale.

Në periudhën 2010–2012, DPT-ja ishte përfituese e një **projekti IPA, “Mbështetje për Drejtorinë e Përgjithshme të Tatimeve të Shqipërisë”**. Projekti është zbatuar nga administrata tatimore e Francës (komponentët 1, 2) dhe ajo e Suedisë (komponentët 3, 4).

Nënfusha e mbështetjes 2.2: Siguria kibernetike

Tabela e mëposhtme përmbledh ndihmën e SHBA-së në sektorin e sigurisë kibernetike.

Tabela 13. Siguria kibernetike, ndihma nga SHBA-ja

Nr.	Projekti	Përfituesi
1	Përmirësimi dhe maksimizimi i arkitekturës së <i>firewall</i> -it të AKSHI-it në nivel të filtrave të internetit (WAF – Liçenca për 3 abonime)	AKSHI
2	Migrimi i sektorëve prioritarë në <i>Cloud</i> si: QSO (Qendra e Sigurisë Operacionale) Kombëtare dhe QOS sektoriale (Energjia/Policia e Shtetit/Sektori shtetëror) së bashku me aplikacionet/sistemet e ndërlidhura me to	Energjia AKSHI ASP AKCESK
3	Asistencë Teknike e Infrastrukturës në Nevojë (Ekspertizë)	Energjia AKSHI ASP AKCESK
4	Plani teknik dhe strategjik për analizën e riskut dhe standardet për 52 institucione në varësi të AKSHI	AKSHI
5	QSO kombëtare	AKCESK ASP Energjia Financa
6	QSO në shtresën 2 dhe 3	Financa ASP Energjia
7	Higjiena kibernetike	AKCESK AKSHI Financa ASP Energjia Transporti Tjetër
8	Platforma e <i>Threat Intelligence</i>	AKCESK/AKSHI
9	Trajnimi dhe ngritja e kapaciteteve	AKCESK ASP Energjia Financa

Studimi i fizibilitetit për krijimin e një qendre kompjuterike me performancë të lartë për të dhënat e institucioneve qeveritare dhe ngritjen e një rrjeti të sigurt shkëmbimi informacioni për të mundësuar ndërveprimin rajonal në rajonin e Ballkanit Perëndimor (Korniza e Investimeve të Ballkanit Perëndimor (WBIF))

Objektivi i projektit është të mbulojë Studimin e Fizibilitetit dhe Analizën Kosto-Përfitim për zbatimin e dy komponentëve kryesorë, të cilët do të ndryshojnë transformimin digjital në Shqipëri me synimin për të rritur cilësinë e jetës së qytetarëve shqiptarë:

- Krijimi i një qendre kompjuterike me performancë të lartë për të dhënat e institucionit shtetëror.

- Krijimi i një rrjeti të sigurt shkëmbimi informacioni për të mundësuar ndërveprimin rajonal në rajonin e Ballkanit Perëndimor.

Qendra HPC do të jetë hapi tjetër në rrugëtimin e transformimit digjital të qeverisë duke mundësuar njohuri nga të dhënat e ruajtura në Qendrën e të Dhënave të Qeverisë për shkak të analizës dhe përpunimit në kohë reale që do t'i mundësojë qeverisë të jetë në përputhje me "Programin e Evropës Digjitale".

Qendra HPC do të mundësojë transformimin digjital të qeverisë duke sjellë teknologjinë digjitale për bizneset, qytetarët dhe administratën publike me anë të përdorimit të fusha kyçeve të kapacitetit përfshirë super-kompjuterin, *Big Data* dhe *Machine Learning* (ML) dhe inteligjencën artificiale, për të siguruar një përdorim të gjerë të teknologjive digjitale në ekonomi dhe shoqëri, në përputhje me "Programin e Evropës Digjitale".

Nënfusha e mbështetjes 2.3: ndërlidhja digjitale

Gjatë përgatitjes së këtij PO-je, janë marrë parasysh projektet në zbatim, zbatimi i programeve IPA II dhe informacioni i dhënë në dokumentet e planifikimit sektorial. Më konkretisht, janë marrë në konsideratë rezultatet e projektit të Asistencës Teknike IPA 2020 "Mbështetja e Ministrisë së Infrastrukturës dhe Energjisë për të zbatuar Kodin e ri Evropian të Komunikimeve Elektronike dhe Internetin e Hapur", i cili përfundoi gjatë vitit 2022. Objektivi i përgjithshëm i këtij projekti ishte përafrimi i legjislacionit shqiptar me *acquis* të BE-së në fushën e Komunikimeve Elektronike dhe lëshimi i frekuencës 700 MHz.

Sipas IPA 2022, miratohet asistencë e mëtejshme për të mbështetur përgatitjen e akteve nënligjore dhe rregulloreve të hartuara për të përafruar ligjin e ri të komunikimit elektronik me direktivën 2018/1972/BE që krijon Kodin Evropian të Komunikimeve Elektronike.

Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë inicioi Projektin Rajonal *Broadband* më 2018. Studimi i fizibilitetit dhe CBA për zhvillimin rajonal të *Broadband* përfunduan në korrik 2020 në kuadër të projektit WBIF: WB19-ALB-DII-0: Studimi i Fizibilitetit dhe Analiza Kosto-Përfitim për Zhvillimin e Infrastrukturës Rajonale *Broadband* në Shqipëri. Zonat pa dhe me *Broadband* u identifikuan bazuar në raportin e diagnozës digjitale të përgatitur në fund të vitit 2019. Studimi i Fizibilitetit dhe Analiza Kosto-Përfitim dhanë gjithashtu një vlerësim për nevojat e investimeve për të arritur mbulimin me *broadband* në zonat pa *Broadband*. Hapat e ardhshëm bazuar në Projektin Pilot WB22-ALB-DII-02 për Zhvillimin Rural *Broadband* në Shkodër, Tropojë, Kukës dhe Dibër janë: VNMS, Projektimi i Detajuar dhe Dokumentet e Tenderit, dhe WB24-ALB-DII-01 Zhvillimi i *Broadband* në këto zona në qarkun Vlorë, Gjirokastrë, Fier, Berat dhe Korçë: Projektimi i Detajuar, VNMS dhe dokumentet e tenderit për zhvillimin e *Broadband* në pa *Broadband* dhe zonat rurale nuk ka filluar akoma.

Projekti WB23-ALB-DII-01 mbi zhvillimin e *Broadband* ATLAS, studimi para fizibilitetit përfundoi gjatë vitit 2022. Qëllimi i këtij projekti ishte zhvillimi i atlasit *Broadband* duke përfshirë informacionin për përdoruesit fundorë si dhe ofrimin e metodologjisë për krijimin katër lloje hartash: harta e infrastrukturës, harta e shërbimeve, harta e kërkesës dhe harta e investimeve.

4.2 Përshkrimi i programit

4.2.1 Logjika e ndërhyrjes

Objektivi i përgjithshëm/ndikimi i programit operacional është të avancojë me zbatimin e Agjendës Digjitale të Shqipërisë në sektorë të përzgjedhur.

Rezultati 1. Objektivi specifik (rezultati) i nënfushës së mbështetjes së Shëndetësisë Digjitale është përmirësimi i ofrimit të kujdesit shëndetësor duke krijuar një rrjet të ri kombëtar të integruar të shëndetit elektronik dhe Sistemin e Informacionit të Radiologjisë.

Ky rezultat do të arrihet duke përfshirë të gjithë popullsinë e Shqipërisë në një rrjet të ri kombëtar të integruar të shëndeti digjital. Rrjeti i integruar i shëndeti digjital do të përmirësojë

mjedisin e punës së ofruesve të kujdesit shëndetësor dhe gjithashtu do të sigurojë akses nga politikëbërësit dhe institucionet akademike për të përmirësuar informacionin shëndetësor.

Rezultatet që do të ofrohen nën nënfushën e mbështetjes së shëndetësisë digjitale duke kontribuar në objektivin specifik përkatës (rezultati 1), janë:

Produkti 1.1 që kontribuon në rezultatin 1: Krijimi i dizajnit të detajuar të sistemit.

Produkti 1.2 që kontribuon në rezultatin 1: Krijimi i infrastrukturës dhe sistemeve softuerike për Regjistrin Elektronik Shëndetësor Kombëtar dhe Sistemin e Informacionit Radiologjik.

Produkti 1.3 që kontribuon në rezultatin 1: Ofruesit e kujdesit shëndetësor të aftësuar për të përdorur Sistemin e Informacionit të Radiologjisë dhe Regjistrin elektronik shëndetësor kombëtar

Produkti 1.4 që kontribuon në rezultatin 1: Përfituesit fundorë dhe profesionistët e kujdesit shëndetësor plotësisht të informuar mbi përfitimet e sistemit të ri.

Produktet e mësipërme përfshijnë një studim teknik që synon të përmirësojë zgjedhjet teknike të investimit të parashikuar në infrastrukturën qendrore, rrjetin/sigurinë dhe sistemet softuerike dhe të sigurojë një dizajn të detajuar të sistemit. Më pas do të krijohet sistemi dhe përdoruesit e synuar do të trajnohen për menaxhimin e ndryshimeve si dhe për funksionalitetet e sistemit. Për të nxitur ndërgjegjësimin dhe për të kapërcyer çdo çështje të mundshme të besimit dhe privatësisë nga përdoruesit e sistemeve (d.m.th. pacientët dhe profesionistët e kujdesit shëndetësor), është planifikuar gjithashtu një fushatë ndërgjegjësimi në këtë nënfushë mbështetjeje.

Rezultati 2. Objektivi specifik (rezultati) i nënfushës së mbështetjes arsimit digjial është përmirësimi i rezultateve të të nxënësve në arsimin parauniversitar duke përdorur mjete dhe sisteme digjitale.

Produktet që do të ofrohen nën këtë nënfushë të mbështetjes që kontribuojnë në objektivin specifik përkatës (rezultati 2), janë:

Produkti 2.1 që kontribuon në rezultatin 2: Përmirësimi i kurrikulave të shkollave të mesme të orientuara nga TIK (3 vitet e fundit të arsimit parauniversitar).

Produkti 2.2 që kontribuon në rezultatin 2: Produkti 2.2 që kontribuon në rezultatin 2: Forcimi i kapaciteteve të mësuesve për kurrikulat e reja dhe për përdorimin e qëndrueshëm të mjeteve digjitale, parimet e ekonomisë qarkulluese dhe efikasitetin e energjisë.

Produkti 2.3 që kontribuon në rezultatin 2: Pajisja e mësuesve të shkollave të mesme me laptop.

Objektivat specifikë (rezultatet) të nënfushës së mbështetjes së tatimeve, janë:

Rezultati 3. Realizimi i ndërlidhjes dhe ndërveprimit të sistemeve TIK të DPT-së me sistemet TIK të BE-së nëpërmjet rrjetit/ndërfaqes CCN/CSI dhe përgatitja e integritimit në VIES/VIDA të BE-së.

Administrata tatimore e Shqipërisë duhet të përgatitet që sistemet e saj IT të ndërlidhen me sistemet e BE-së. Kur Shqipëria të bëhet Shtet Anëtar, duhet të ndërlidhet me CCN/CSI, e cila lehtëson të gjitha komunikimet në kuadrin e shkëmbimit të informacionit me administratat tatimore të shteteve të tjera anëtare sipas direktivave të BE-së për bashkëpunimin administrativ (DAC), me VIES/VIDA etj.

Prandaj, ndërhyrja synon të sigurojë kapacitetet e nevojshme dhe të marrë masa për të siguruar zbatimin efektiv të shkëmbimit automatik të informacionit tatimor me shtetet anëtare të BE-së në përputhje me Standardin Global të OECD-së, duke arritur ndërlidhjen dhe ndërveprimin me sistemet IT të BE-së në përputhje me rekomandimet e progresraportit 2022 të Komisionit Evropian për Shqipërinë. Gjithashtu, ai synon të adoptojë dhe integrojë standardet dhe praktikatat e BE-së (VIES/VIDA) sipas kërkesave të BE-së dhe në përputhje me specifikimet e DG TAXUD.

Rezultati 4. Përmbushja e detyrimit të OECD-së dhe BE-së për kryerjen e shkëmbimeve automatike të informacionit tatimor (*raportimi* nga shteti).

Synimi është që Drejtoria e Përgjithshme e Tatimeve (DPT) të kryejë shkëmbime automatike të informacionit tatimor bazuar në kërkesat e OECD/Raportimi nga çdo shtet. Ky zbatim pritet të rrisë ndjeshëm efikasitetin dhe administrimin e të ardhurave tatimore në Shqipëri. Duke adoptuar këtë qasje, DPT-ja do të fitojë njohuri gjithëpërfshirëse dhe të detajuara mbi operacionet globale, financat dhe pozicionet tatimore të ndërmarrjeve shumëkombëshe (MNE).

Produktet që kontribuojnë në objektivin specifik janë si më poshtë:

Kontributi për <i>rezultat</i> in 3	Produkt 3.1. Hartimi i rekomandimeve, specifikimeve dhe udhëzimeve teknike. Produkti 3.2 Zhvillimi i reformave ligjore dhe rregullatore për të përgatitur terrenin për zbatim. Produkti 3.3 Përmirësimi i infrastrukturës ekzistuese e IT-së dhe krijimi i një pajisjeje të re të krijuar në DPT. Produkti 3.4 Modifikimi i kuadrit ekzistues të ndërveprimit. Produkt 3.5. Forcimi i kapacitete për stafin e IT në DPT dhe organe/agjenci të tjera publike. Produkt 3.6. Zhvillimi i një fushate ndërgjegjësimi dhe informimi për taksapaguesit shqiptarë.
Kontributi për <i>rezultat</i> in 4	Produkt 4.1. Hartimi i rekomandimeve, specifikimeve dhe udhëzimeve teknike. Produkti 4.2 Zhvillimi i reformave ligjore dhe rregullatore për të përgatitur terrenin për zbatim. Produkt 4.3. Krijimi i portalit CbCR, përmirësimi i infrastrukturës ekzistuese të IT-së dhe vendosja e pajisjeve të reja në DPT. Produkt 4.4. Forcimi i kapacitete për stafin e IT në DPT dhe organe/agjenci të tjera publike. Produkt 4.5. Zhvillimi i një fushate ndërgjegjësimi dhe informimi për taksapaguesit shqiptarë. Produkti 4.6 Krijimi i sistemit të monitorimit dhe vlerësimit për CbCR.

Produktet e mësipërme përputhen drejtpërdrejt me pikat e dobëta dhe nevojat e mëposhtme të identifikuar në analizën SWOT të përshkruar në seksionin 2.7: Kapacitete dhe burime të pamjaftueshme teknike pengojnë integrimin dhe ndërveprimin e suksesshëm të sistemeve kombëtare tatimore; integrimin dhe ndërveprimin të sistemeve kombëtare tatimore i mungon një kuadër ligjor dhe institucional i fuqishëm; Shqipëria përpiqet të mbledhë në mënyrë efektive të ardhurat tatimore dhe të sigurojë përputhjen me ligjet tatimore; Regjistri i Tatimpaguesve kërkon përsosje dhe përditësim; Metodologjitë e menaxhimit të riskut të përmbushjes aktualisht zbatohen ngadalë dhe në mënyrë joefektive; dhe Sistemi aktual i *e-tatime* ka nevoja funksionale që vazhdojnë, duke përfshirë nevojën për testimin e përdoruesve, automatizimin e proceseve të punës.

Rezultati 5. Objektivi specifik (rezultati 5) i nënfushës së mbështetjes siguria kibernetike është rritja e kapaciteteve për të luftuar kërcënimet kibernetike kundër infrastrukturave kritike të informacionit.

Produktet e planifikuara për të arritur ndryshimin e kërkuar nën këtë nënfushë të mbështetjes që kontribuojnë në objektivin specifik përkatës (rezultati) janë:

Produkti 5.1 që kontribuon në rezultatin 5: Rritja e kapacitetit fizik pritës i Qendrës së të Dhënave (furnizimet) të AKSHI-t u rrit dhe përmirësimi i pajisjeve pajisje/programe përkatëse të infrastrukturave të informacionit kritik.

Produkti 5.2 që kontribuon në rezultatin 5: Krijimi i platformës së shërbimeve të sigurisë për zbulimin me kujdes ndaj sulmeve të sofistikuara.

Produkti 5.3 që kontribuon në rezultatin 5: Krijimi i platformës së monitorimit të rrjetit të kodifikuar.

Produkti 5.4 që kontribuon në rezultatin 5: Rritja e ndërgjegjësimi kibernetik dhe kapacitetit të analizës parandaluese, si dhe kapaciteteve për përballje kibernetike dhe reagim të organizatave të përfshira të sektorit publik.

Objektivi specifik (rezultati 6) i nënfushës së mbështetjes Lidhja është përmirësimi i ndërlidhja digjitale bazuar në VHCN me fibra optike dhe 5G.

Produktet që do të ofrohen nën këtë nënfushë të mbështetjes janë si më poshtë:

Produkti 6.1 që kontribuon në rezultatin 6: Përgatitja e studimit gjeografik për rrjetin *broadband*, VHCN;

Produkti 6.2 që kontribuon në rezultatin 6: Hartimi i ligjit për infrastrukturën *gigabit*;

Produkti 6.3 që kontribuon në rezultatin 6: Përgatitja e studimit teknik për rastet e përdorimit 5G në komunitetet *smart*;

Produkti 6.4 që kontribuon në rezultatin 6: Zhvillimi i projektit pilot për rastet e përdorimit 5G;

Produkti 6.5 që kontribuon në rezultatin 6: Rritja e ndërgjegjësimit të përdoruesve fundorë dhe palëve përkatëse të interesit për përfitimet e infrastrukturës *gigabit*/rasteve të përdorimit 5G.

4.2.2 Përshkrim i detajuar i çdo fushe të mbështetjes

Arsyetimi

Aftësia e qytetarëve dhe ofruesve të kujdesit shëndetësor për të aksesuar dhe ndarë në mënyrë të sigurt të dhënat elektronike shëndetësore (“EHR”s), domethënë përmbledhjet e të dhënave të plota mjekësore ose dokumentacionin e ngjashëm të një individi, në formë digjitale, brenda dhe jashtë kufijve, ka një sërë përfitimesh: përmirësimi i cilësisë së kujdesit për qytetarët, ulja e kostos së kujdesit shëndetësor për familjet dhe mbështetja e modernizimit të sistemeve shëndetësore që janë nën presionin e ndryshimeve demografike, rritja e pritshmërive dhe kostove të trajtimit. Për shembull, ndarja e rezultateve të analizave të gjakut në një format digjital midis ekipeve klinike parandalon përsëritjen e testeve të panevojshme dhe të kushtueshme për të njëjtin person. Po kështu, kur pacientët duhet të shohin profesionistë të ndryshëm të shëndetit, ndarja e të dhënave elektronike shëndetësore mund të shmangë përsëritjen e të njëjtut informacion në lidhje me historikun e tyre shëndetësor, duke kursyer kohë për të gjitha palët e përfshira dhe duke përmirësuar cilësinë e kujdesit. Nevojat për kujdesin shëndetësor priten të rriten më tej në të ardhmen si rezultat i plakjes së popullsisë, përhapjes në rritje të kushteve kronike dhe rritjes së kërkesës për kujdes afatgjatë. Të dhëna nga vende të ndryshme sugjerojnë se deri në 20% të shpenzimeve të kujdesit shëndetësor janë të kota, për shembull sepse pacientët marrin analiza ose trajtime të panevojshme, ose të shmangshme si rezultat i shtrimeve në spital. Teknologjitë digjitale janë zgjidhje të fuqishme për të adresuar këto çështje dhe për të përshtatur sistemet shëndetësore me sfidat e ardhshme. Për shembull, zgjidhjet digjitale të lidhura me aplikacionet e shëndetit, ose pajisjet që mbahen me vete, të kombinuara me një sistem që i lejon qytetarët të kenë akses të sigurt në të dhënat e tyre shëndetësore, duhet t’u mundësojë pacientëve me gjendje kronike, si diabeti ose kanceri, monitorimin e simptomave të tyre në shtëpi dhe ndarjen e tyre në mënyrë të shpejte me ekipet e tyre klinike. Kjo duhet të zvogëlojë numrin e vizitave në një institucion shëndetësor për monitorim. Teknologjitë digjitale mund të ndihmojnë gjithashtu me zbulimin e hershëm të nevojës për një ndryshim në trajtim, duke rezultuar në më pak shtrime në spital për shkak të komplikacioneve. Menaxhimi më i mirë i kushteve kronike në komunitet, krahas uljes së dyfishimit të veprimeve të kujdesit shëndetësor (të tilla si testet) jo vetëm që duhet t’i bëjë sistemet më të qëndrueshme, por edhe të përmirësojë cilësinë e përgjithshme të jetës, cilësinë e kujdesit shëndetësor që u ofrohet qytetarëve dhe të zvogëlojë kostot që lidhen me kujdesin shëndetësor për individët dhe familjet.

Për të mbështetur transformimin digjital të shëndetit dhe kujdesit, Komisioni miratoi Komunikatën mbi ‘mundësimin e transformimit digjital të shëndetit dhe kujdesit në tregun e vetëm digjital: fuqizimi i qytetarëve dhe krijimi i një shoqërie më të shëndetshme’⁵⁷. Kjo komunikatë përshtat për sektorin e shëndetësisë objektivat e përcaktuar në Komunikatën “Një Strategji e Tregut Unik Digjital për Europën” miratuar më 6 maj 2015⁵⁸ dhe Komunikatën “Plani i Veprimit për e-*Qeverisja* e BE-së – Përshpejtimi i Transformimit Digjital të Qeverisë”, miratuar më 19 prill 2016⁵⁹. Përvetësimi i zgjidhjeve digjitale për shëndetin dhe kujdesin mbetet i ngadalshëm dhe ndryshon ndjeshëm në shtetet anëtare dhe rajonet⁶⁰.

Digjitalizimi i të dhënave shëndetësore dhe krijimi i sistemeve që mundësojnë aksesin e tyre të sigurt nga qytetarët dhe ndarjen e sigurt brenda dhe ndërmjet aktorëve të ndryshëm në sistemin shëndetësor (pacientët, ekipet e tyre klinike në komunitet dhe objektet spitalore) është një hap i rëndësishëm drejt integritit të teknologjive digjitale në qasjet shëndetësore dhe të kujdesit. Ky integrim kërkon që të dhënat elektronike shëndetësore të jenë të ndërveprueshme në të gjithë Shqipërinë.

Teknologjitë e reja për shëndetin duhet të mbështesin qytetarët që të bëhen agjentë aktivë të shëndetit të tyre. Për këtë qëllim, nevojat e qytetarëve dhe pacientëve duhet të merren parasysh gjatë krijimit të sistemeve të informacionit shëndetësor, duke përfshirë bërjen e këtyre sistemeve më të aksesueshme për përdoruesit, veçanërisht për personat me aftësi të kufizuara, sipas kërkesave

⁵⁷ COM(2018) 233 final.

⁵⁸ COM(2015) 192 final.

⁵⁹ COM(2016) 179 final.

⁶⁰ COM(2017) 228 final.

të aksesueshmërisë të përcaktuara nga direktiva (BE) 2016/ 2102 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit⁶¹, sipas rastit. Qëllimi i ndërveprimit në lidhje me të dhënat elektronike shëndetësore është të lejojë përpunimin e informacionit në mënyrë të qëndrueshme ndërmjet atyre sistemeve të informacionit shëndetësor, pavarësisht nga teknologjia, aplikimi ose platforma e tyre në një mënyrë që të mund të interpretohet plotësisht nga marrësi. Mungesa e ndërveprimit në lidhje me të dhënat elektronike shëndetësore çon në ndarje dhe cilësi më të ulët të ofrimit të kujdesit shëndetësor. Komisioni Evropian ka identifikuar tashmë profile specifike *“Integrating the Healthcare Enterprise”* (IHE) të listuara në aneksin e vendimit të Komisionit (BE) 2015/1302^{62,63} me potencialin për të rritur ndërveprimin e shërbimeve dhe aplikacioneve të shëndeti digjital në dobi të qytetarëve dhe profesionistëve të komunitetit të kujdesit shëndetësor, dhe për t’ju referuar në prokurimin publik. Këto profile ofrojnë specifikime të detajuara për shtresa të ndryshme të ndërveprimit. Disa nga këto profile janë përdorur tashmë për të adresuar kërkesat specifike të biznesit në infrastrukturën e shërbimit digjital të shëndeti digjital (“eHDSI”).

Standardet më të larta të mundshme për sigurinë dhe mbrojtjen e të dhënave janë thelbësore për zhvillimin dhe shkëmbimin e të dhënave elektronike shëndetësore. Rregullorja e përgjithshme për mbrojtjen e të dhënave kërkon që të dhënat e pacientit të mbrohen dhe të sigurohen siç duhet në mënyrë që të sigurohet konfidencialiteti, integriteti dhe disponueshmëria e tyre. Prandaj, sistemet duhet të jenë të sigurta, të besueshme dhe të integrojnë mbrojtjen e të dhënave sipas dizajnit dhe në mënyrë automatike. Përdorimi i mjeteve të sigurta të identifikimit dhe vërtetimit elektronik të parashikuara në rregulloren (BE) nr. 910/2014 të Parlamentit dhe Këshillit Evropian⁶⁴ (eIDAS) duhet të rrisë aksesin, sigurinë dhe besimin në sistemet elektronike të të dhënave shëndetësore. Kjo rregullore përcakton kushtet në të cilat mjetet e njohura të identifikimit elektronik, që përfshihen nën një skemë identifikimi elektronik diktuar një Shteti Anëtar, mund të përdoren nga qytetarët për të fituar akses në shërbimet publike *online* nga jashtë, duke përfshirë aksesin në shërbimet shëndetësore dhe të dhënat shëndetësore. Ajo gjithashtu përcakton rregulla për shërbimet e besimit si nënshkrimet elektronike, vulat elektronike dhe shërbimet e dorëzimit të regjistruar elektronik, për të menaxhuar dhe shkëmbyer në mënyrë të sigurt të dhënat shëndetësore duke minimizuar rrezikun e ndërhyrjeve dhe keqpërdorimeve të mundshme. Sipas direktivës (BE) 2016/1148 të Parlamentit dhe Këshillit Evropian⁶⁵ ofruesit e kujdesit shëndetësor që janë identifikuar si operatorë të shërbimeve thelbësore nga Shtetet Anëtare dhe ofruesit e shërbimeve digjitale që janë në objektin e saj, kërkohet të marrin masa teknike dhe organizative të përshtatshme dhe proporcionale për menaxhojnë rreziqet ndaj sigurisë së rrjetit dhe sistemeve të informacionit që ata përdorin në operacionet e tyre të ofrimit të shërbimit. Atyre u kërkohet gjithashtu të njoftojnë për incidentet e sigurisë që kanë një ndikim të rëndësishëm ose thelbësor në vazhdimësinë e shërbimeve që ato u ofrojnë autoriteteve kombëtare kompetente ose ekipeve kombëtare të reagimit ndaj incidenteve të sigurisë kompjuterike (CSIRT). Në veçanti, për sa i përket sigurisë kibernetike për sistemet elektronike të të dhënave shëndetësore, certifikimi i sigurisë kibernetike mund të lejojë demonstrimin se kërkesat e sigurisë kibernetike janë përmbushur, sipas kuadrit përkatës të sigurisë kibernetike të Bashkimit⁶⁶.

⁶¹ Direktiva (BE) 2016/2102 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e 26 tetorit 2016 mbi aksesin në faqet e internetit dhe aplikacionet celulare të organeve të sektorit publik (Direktiva e Aksesit në Ueb) (OJ L 327, 2.12.2016, f. 1–15).

⁶² Vendim i Komisionit (BE) 2015/1302 i 28 korrikut 2015 për identifikimin e profileve të Sipërmarrjeve integruese të Kujdesit Shëndetësor për referencë në prokurimet publike (OJ L 199, 29.7.2015, f. 43).

⁶³ <https://www.ihe.net/> and <https://www.ihe-europe.net/>

⁶⁴ Rregullorja e (BE-së) nr. 910/2014 e Parlamentit dhe e Këshillit Evropian e 23 korrikut 2014 për shërbimet e identifikimit elektronik dhe të sigurisë për transaksionet elektronike në tregun e brendshëm dhe që shfuqizon direktivën 1999/93/KE (OJ L 257, 28.8.2014, f. 73).

⁶⁵ Direktiva (BE) 2016/1148 e Parlamentit dhe e Këshillit Evropian e 6 korrikut 2016 për masat e nivelit të lartë të përbashkët të sigurisë së rrjetit dhe sistemeve të informacionit në Bashkim (OJ L 194, 19.7.2016, f. 1).

⁶⁶ Shihni *Joint Communication on Resilience, Deterrence and Defence: Building strong cybersecurity for the EU*, pika 2.2 (JOIN(2017) 450 final).

Tendencat kryesore teknologjike globale që ndikojnë në zhvillimin e TIK-ut në sektorin e shëndetësisë⁶⁷ dhe të gjitha informacionet e paraqitura më sipër janë marrë në konsideratë gjatë përcaktimit të objektivit specifik dhe rezultateve të veprimit në lidhje me këtë nënfushë.

Gatishmëria sociale për të pranuar inovacionet shëndeti digjital është një parametër vendimtar për pranimin dhe suksesin e gjerë. Nuk është e lehtë të parashikohet pranimi nga përdoruesi, sidomos kur këto sisteme përfshijnë monitorim të vazhdueshëm dhe ndërhyrje në veprimtarinë njerëzore në përgjithësi. Çështjet e sigurisë dhe privatësisë duhet të trajtohen paraprakisht dhe angazhimi i përdoruesit në krijimin e këtyre sistemeve është i detyrueshëm për të adresuar skepticizmin dhe shqetësimet. Përdoruesit nuk kanë dijeni dhe besim (d.m.th. pacientë dhe profesionistëve të kujdesit shëndetësor); shumica e njerëzve preferojnë të shohin mjekun e tyre ballë për ballë dhe nuk i besojnë sigurisë së informacionit të ruajtur. Ndarja brenda sistemeve të kujdesit shëndetësor është pengesë kryesore për përdorimin e shëndeti digjital në shkallë të gjerë. Ka sfida të veçanta në lidhje me përpunimin e të dhënave shëndetësore dhe të kujdesit social. Akoma mungojnë të dhëna në shkallë të gjerë për përmirësime të mundshme të proceseve të kujdesit shëndetësor; mungesa e një qasjeje të konsoliduar dhe sistematike për të monitoruar dhe krahasuar miratimin dhe përdorimin e të gjithë spektrit të zgjidhjeve të shëndeti digjital; dhe mungesa e treguesve të miratuar për matjen e suksesit, duke përfshirë periudhën e kohës gjatë së cilës duhet të shikohen kostot/përfitimet dhe krahasueshmëria e sistemeve të ndryshme të zbatuara. Pranimi nga profesionistët e kujdesit shëndetësor është në nivel të ulët. Proceset e krijimit dhe zbatimit të sistemit shëndeti digjital shpesh nuk ia dalin të fitojnë ndaj mjekëve. Gjithashtu, një pengesë e rëndësishme është fakti që nuk angazhohen personat në rolet e menaxhimit shëndetësor të ngarkuar për zbatimin e sistemeve të reja. Mundësitë e ofruara nga shëndeti digjital duhet të prezantohen në mënyrë konsensuale. Duhet të jetë e qartë se për kë synohet më së shumti shëndeti digjital dhe për çfarë lloj aktivitetesh apo shërbimesh nuk është i përshtatshëm. Në rastin e mjekëve dhe profesionistëve të tjerë shëndetësorë, duhet të përcaktohet se për çfarë lloj detyrash do të jetë një zgjidhje e dobishme. Për këto arsye, *një studim teknik, një trajnim për menaxhimin e ndryshimeve dhe një fushatë ndërgjegjësimi janë përfshirë në planin e zbatimit për këtë fushë të mbështetjes.*

Legjislacioni i zbatueshëm i BE-së: Programi Operacional sipas nënfushës së mbështetjes shëndeti digjital do të kontribuojë në zbatimin e rekomandimit të Komisionit (2019) 800 final i datës 6.2.2019 mbi formatin e shkëmbimit të Regjistrave Elektronikë Shëndetësorë Evropianë dhe rregullorja e (BE-së) 2016/679 për mbrojtjen e personave fizikë në lidhje me përpunimin e të dhënave personale dhe lëvizjen e lirë të këtyre të dhënave që shfuqizon direktivën 95/46/KE (Rregullorja e Përgjithshme për Mbrojtjen e të Dhënave - GDPR) (OJ L 119, 4.5.2016, f. 1).

Legjislacioni tjetër përkatës i BE-së: direktiva nr. 2011/24/BE e datës 9 mars 2011, mbi të drejtat e pacientëve në kujdesin shëndetësor ndërkufitar synon të garantojë lëvizshmërinë e pacientit dhe ofrimin falas të shërbimeve të kujdesit shëndetësor. Direktiva (BE) 2016/2102 e Parlamentit dhe e Këshillit Evropian, e 26 tetorit 2016, mbi aksesin në faqet e internetit dhe aplikacionet celulare të organeve të sektorit publik (OJ L 327, 2.12. 2016, f. 1–15); direktiva e (BE-së) 2016/1148 e Parlamentit dhe e Këshillit Evropian e datës 6 korrik 2016 lidhur me masat për një nivel të lartë të përbashkët të sigurisë së rrjeteve dhe sistemeve të informacionit në të gjithë Bashkimin Evropian; rregullorja e (BE-së) nr. 910/2014 e Parlamentit dhe e Këshillit Evropian mbi identifikimin elektronik dhe shërbimet e sigurisë për transaksionet elektronike në tregun e brendshëm (rregullorja e IDAS-it), e miratuar më 23 korrik 2014, përcakton një kuadër rregullator për të garantuar transaksione elektronike të sigurta dhe pa probleme ndërmjet bizneseve, qytetarëve

⁶⁷ Për shembull, imazheria mjekësore gjeneron kërkesën për teknika më të avancuara të përpunimit të imazhit dhe sekuenca e gjenomit gjeneron kërkesën për risi në përpunimin dhe ruajtjen e të dhënave voluminoze. Janë identifikuar tendencat kryesore teknologjike të mëposhtme:

- Zgjidhjet e TIK për përmirësimin e efikasitetit dhe efektivitetit të sistemeve të kujdesit shëndetësor që tashmë kushtojnë shumë (p.sh., sistemet e informacionit spitalor dhe ERP-të dhe *e-prescriptions*), duke përfshirë përdorimin më të mirë të burimeve njerëzore të kufizuara për shërbimin në distancë të një popullsie gjithnjë në rritje të qytetarëve të moshuar (p.sh., telemjekësia dhe kujdesi në shtëpi).

- Ripërdorimi i informacionit të shëndetit publik (p.sh., të dhënat e hapura të qeverisë dhe mjekësia sociale) për të zhvilluar aplikacione të reja dhe modele biznesi.

dhe autoriteteve publike; vendimi i Komisionit (BE) 2015/1302 i datës 28 korrik 2015 për identifikimin e profileve “Integrimi i Ndërmarrjeve Shëndetësore” për referencë në prokurimin publik.

Rezultatet: Objektivi specifik i nënfushës së mbështetjes shëndetësia digjitale është të përmirësojë ofrimin e kujdesit shëndetësor duke krijuar një rrjet të ri kombëtar të integruar të shëndetit elektronik dhe Sistemin e Informacionit të Radiologjisë.

Përfshirja e popullatës në rrjetin e ri kombëtar të integruar të shëndetit elektronik do të mundësojë diagnostikim më të mirë dhe një mjedis pune më efektiv dhe efikas për personelin e ofruesve të kujdesit shëndetësor që përdor sistemin. Për më tepër, rrjeti i ri kombëtar i integruar të shëndetit elektronik do të ofrojë informacion më gjithëpërfshirës, të saktë dhe në kohë në lidhje me shëndetin duke mundësuar politikëbërje dhe kërkime më të mira në disiplinat e lidhura me shëndetin.

Tipologjitë e produkteve: Dizajni i detajuar për zgjidhjen e shëndeti digjital, zbatimi i infrastrukturës dhe sistemeve programe, trajnimi, fushatat e ndërgjegjësimi për të informuar popullatën mbi zgjidhjen specifike të shëndeti digjital.

Tabela 14. Shëndeti digjital, ndikimi, rezultati dhe treguesit e rendimentit (përfshirë bazën e referimit dhe synimet)

Rezultatet	Objektivi	Treguesi	Treguesi kryesor ose njësia matëse	Baza e referimit (2022)	Fokusi (2032)
Ndikimi	Zbatimi i avancuar i agjendës digjitale të Shqipërisë në sektorë të përzgjedhur.	Indeksi i Ekonomisë Shoqërisë Digjitale në Ballkanin Perëndimor ⁶⁸	Pikët	30.2	Rritja
Rezultati 1	Përmirësimi i ofrimit të kujdesit shëndetësor.	Popullsia e përfshirë në Regjistrin Elektronik Shëndetësor Kombëtar	Persona	0	2 890 000
		Stafi i ofruesve të kujdesit shëndetësor që përdor sistemin, ndarë sipas gjinisë.	Numër	0	10 000
		Politikëbërësit dhe institucionet akademike kanë akses në informacion të përmirësuar në lidhje me shëndetin	Numër	0	3
Produktet që kontribuojnë në rezultatin 1	Produkti 1.1 Krijimi i dizajnit të detajuar për sistemin.	Dizajni i detajuar i sistemit bazuar në studimin teknik duke përfshirë analizën kosto-përfitim.	Numër	0	1
	Produkti 1.2 Krijimi i infrastrukturës dhe sistemeve programe për Sistemin Elektronik të të Dhënave Shëndetësore dhe Sistemin e Informacionit Radiologjik.	Vënia në punë e pajisje që lidh ofruesit e kujdesit shëndetësor me sistemet (stacionet e punës, ruterat, <i>Middleware</i> për pajisjet mjekësore)	Numër	0	50
		Instalimi i infrastrukturës qendrore (serverët, ruajtja), rrjetit/sigurisë	Numër	0	1
		Vënia në punë e sistemeve software-ike	Numër	0	2
	Produkti 1.3 Ofruesve të kujdesit shëndetësor u është mundësuar përdorimi i Sistemit të Informacionit Radiologjik dhe Sistemeve Elektronike të të Dhënave Shëndetësore.	Trajnimi i operatorëve të kujdesit shëndetësor për menaxhimin e ndryshimeve dhe përdorimin e sistemit, të ndarë sipas gjinisë.	Numër	0	10 000
	Produkti 1.4 Informimi plotësisht i përfituesve fundorë dhe	Zhvillimi i një fushate shumëvjeçare ndërgjegjësimi.	Numër	0	1

⁶⁸ <https://www.rcc.int/pubs/159/western-balkans-digital-economy-society-index-wb-desi-2022-report>

Rezultatet	Objekti	Treguesi	Treguesi kryesor ose njësia matëse	Baza e referimit (2022)	Fokusi (2032)
	profesionistëve të kujdesit shëndetësor për përfitimet e sistemit të ri.				

Lloji i aktiviteteve

Në përgjithësi, aktivitetet e nënfushës së mbështetjes së shëndetit elektronik do të jenë si më poshtë:

Forcimi i kapaciteteve në lidhje me *acquis*, përafrimi dhe harmonizimi ligjor, reformat sektoriale;

FORCIMI I KAPACITETEVE: trajnim mbi Sistemin Elektronik të të Dhënave Shëndetësore dhe Sistemin e Informacionit Radiologjik (trajnim i funksionaliteteve të sistemit/menaxhimi i ndryshimeve/aftësi IA dhe BI)

INVESTIME: infrastruktura qendrore (servera, storage), rrjetet/siguria; dy sisteme programe: për Regjistrin Elektronik të Pacientëve dhe sistemin e informacionit radiologjik përkatësisht bazuar në standardet ndërkombëtare në përputhje me standardet e BE-së për standardet e shëndeti digjital (IHE/HL7/CDA, DCOM).

STUDIM TEKNIK: dizajn i detajuar i sistemit, duke përfshirë masat e eficiencës së energjisë dhe skemën e menaxhimit të mbetjeve elektronike.

FUSHATA NDËRGJEGJËSIMI: përgatitja dhe zhvillimi i një fushate ndërgjegjësimi shumëvjeçare drejtuar pacientëve dhe profesionistëve të kujdesit shëndetësor.

Tabela 15. Digjitalizimi shëndetësor, tregues i llojit kryesor të aktiviteteve sipas kësaj nënfushe të mbështetjes, i ndarë sipas viteve

2024	2025	2026	2027
Studim teknik	Investim ⁶⁹	Investim Forcim i njohurive fushata ndërgjegjësimi	Forcim i njohurive Fushata ndërgjegjësimi

Metodat e ofrimit

Metodat e ofrimit që do të merren parasysh për këtë fushë të mbështetjes mund të përfshijnë shërbimet, binjakëzimin, prokurimin e furnizimeve dhe punimeve.

Përfutuesit fundorë dhe grupet e synuara: përfutuesit fundorë përfshijnë popullsinë e regjistruar të Shqipërisë që mban një Numër Unik Kombëtar Identifikimi; grupet e synuara janë mjekët (mjekë të familjes, mjekë specialistë etj.), radiologë, teknikë/infermiere imazherie; politikëbërësit që marrin informacion statistikor/administrativ për një politikëbërje më të mirë.

Kushtet: bashkëfinancimi i nënfushës së mbështetjes; urdhër i ministrit për përdorimin e sistemit të propozuar dhe vërtetimin e dokumenteve të prodhuara nga sistemi; mirëmbajtja e infrastrukturës së pajisjeve dhe zgjidhjeve të programeve të siguruara nga AKSHI.

Nënfusha e mbështetjes 1.2: Edukimi digjital

Arsyetimi

Pandemia e COVID-19 ka përshpejtuar më tej prirjen ekzistuese drejt nxënies në internet dhe në format hibrid. Ajo ka zbuluar mënyra të reja dhe me prespektivë për studentët dhe mësuesit për të organizuar aktivitetet e tyre të mësimdhënies dhe të nxënies dhe për të ndërvepruar në një mënyrë më personale dhe fleksibël në internet.

⁶⁹ Kostot provizore bazohen në:

Numri i sistemeve ekzistuese dhe të ardhshme të *e-health* që duhet të jenë ndërvepruese (20 sisteme: *e-prescriptions*, *e-reference*, *e-visits*...).

Numri i ofruesve të kujdesit shëndetësor që do të lidhen me këtë rrjet të integruar shëndetësor (61 spitale publike dhe jopublike, 43 qendra shëndetësore).

Numri i pajisjeve mjekësore (angiografi, CT, MRI, mamografi; Xray, ekografi - +300) që prodhojnë 500 MB për një imazh, 50 ekzaminime ditore për pajisje = 7 terabit transmetuar dhe ruajtur çdo ditë.

Numri i përdoruesve (mjekë, infermiere etj. – 10,000).

Procesi i përhapjes (trajnimi, ndërgjegjësimi).

Në të njëjtën kohë, përdorimi i teknologjive digjitale për arsimin zbulon sfida dhe pabarazi mes atyre që kanë akses në teknologjitë digjitale dhe atyre që nuk kanë (përfshirë individët me prejardhje të pafavorshme); dhe sfidat që lidhen me kapacitetet digjitale të institucioneve arsimore dhe trajnuese, trajnimin e mësuesve dhe nivelet e përgjithshme të aftësive dhe njohurive digjitale.

Për të kontekstualizuar më tej këto sfida, sipas studimeve dhe statistikave të fundit: a) mesatarisht më pak se 40% e mësuesve në të gjithë BE-në ndiheshin të gatshëm për të përdorur teknologjitë digjitale në mësimdhënie, me divergjenca midis Shteteve Anëtare të BE-së (OECD, 2018); b) më shumë se një e treta e moshave 13–14 vjeç që morën pjesë në Studimin Ndërkombëtar për Njohuritë Kompjuterike dhe Informacionin (ICILS) në vitin 2018 nuk zotëronin nivelin më fillestar të aftësive digjitale (EC, 2019); c) një e katërta e familjeve me të ardhura të ulëta nuk kanë akses në kompjutera dhe broadband, me luhatje në të gjithë BE-në të prekura nga të ardhurat e familjeve (Eurostat, 2019); dhe d) 95% e të anketuarve të Konsultimit Publik të Planit të Veprimit për Edukimin Digjital mendojnë se pandemia COVID-19 shënon një pikë kthese për mënyrën se si teknologjia përdoret në arsim dhe trajnim (Plani i Veprimit për Edukimin Digjital të BE-së, Konsultimet Publike, 2020).

Këto shifra tregojnë se duke qenë se transformimi digjital ka ndryshuar shoqërinë dhe ekonominë me një ndikim gjithnjë e më të thellë në jetën e përditshme, dhe veçanërisht në brezin e ri, shumë të prekur nga pandemia dhe implikimet e saj në nxënien dhe mësimdhënien, ekziston një nevojë e madhe për nivele më të larta të kapaciteteve digjitale të sistemeve dhe institucioneve të arsimit dhe trajnimit.

Në nivel të BE-së, kjo kërkonte një përpjekje më të fortë dhe të koordinuar për të mbështetur sistemet e arsimit dhe trajnimit, duke paraqitur një vizion afatgjatë për rrugën përpara për fushën Evropiane të arsimit digjital. Në këtë aspekt, **Plani i Veprimit për Digjitalizimin arsimor (2021–2027)** është një iniciativë e rinovuar politikash që përcakton një vizion të përbashkët të arsimit digjital me cilësi të lartë, gjithëpërfshirës dhe të aksesueshëm në Europë dhe synon të mbështesë përshtatjen e sistemeve të arsimit dhe trajnimit të shteteve anëtare në epokën digjitale.

Në nivel kombëtar, **arsimi cilësor kryeson listën e aspiratave për të ardhmen në Shqipëri**⁷⁰. Është një element thelbësor i cilësisë së jetës për të gjithë; të rinjtë në shkollë, familjet, ata që duan të kenë mundësi për fëmijët e tyre, ata që duan të kenë fëmijë në të ardhmen dhe ata që varen nga brezat e rinj për të formuar të ardhmen e shoqërive të tyre. Përtej inovacionit dhe mundësive ekonomike, arsimi gjithashtu ka rëndësi për angazhimin qytetar dhe respektimin e diversitetit dhe sundimit të ligjit. Me unanimitet mbresëlënës, arsimi cilësor u rendit më i miri në të katër takimet aspiruese të mbajtura në Tiranë si pjesë e Vlerësimit Fillestar të Vlerësimit Shumëdimensional të OECD-së për Ballkanin Perëndimor më 2021. Në këto takime morën pjesë përfaqësues nga ministrinë dhe agjenci të ndryshme, sektori privat, akademia dhe shoqëria civile, të cilët bënë deklarata me vizion bazuar në eksperiencat e jetës së qytetarëve të ardhshëm.

Sipas rezultateve të vlerësimit shumëdimensional të OECD (OECD, shkurt 2022)⁷¹ gjatë dekadës së fundit, Shqipëria ka ndërmarrë hapa të rëndësishëm për të rritur cilësinë dhe rëndësinë e arsimit në të gjitha nivelet. Rezultatet e të nxënies, të matura nga Programi i OECD-së për Vlerësimin Ndërkombëtar të Nxënësve (PISA), janë përmirësuar me shpejtësi, ndërsa Shqipëria është një vend me përmirësimin më të shpejtë. Në shkencë, performanca mesatare e Shqipërisë u rrit veçanërisht shpejt midis 2009 dhe 2015, me 37 pikë (OECD, 2018). Prandaj, rezultatet e të nxënies tani janë të ngjashme me mesataren për të gjitha vendet e Ballkanit Perëndimor. Në vitin 2016, Shqipëria miratoi **Strategjinë e Zhvillimit të Arsimit Parauniversitar për 2014–2020** (Ministria e Arsimit, Sportit dhe Rinisë 2016). Strategjia përcaktoi katër prioritet kryesorë të politikave për arsimin, duke e lidhur secilin prioritet me rezultatet e pritura dhe aktivitetet e planifikuara. Vitet e fundit, një ligj i ri për AFP ka inkurajuar angazhimin midis shkollave profesionale dhe sektorit privat, veçanërisht nëpërmjet nxënies në punë. Shqipëria miratoi në vitin 2021 **Strategjinë Kombëtare të Arsimit për 2021–2026**, e cila integron strategjinë e arsimit parauniversitar dhe strategjinë e arsimit universitar (Ministria e Arsimit dhe UNICEF-i, 2021).

⁷⁰ Kjo pjesë bazohet në: OECD, Vlerësimi shumëdimensional i Ballkanit Perëndimor – Nga Analiza në Veprim, shkurt 2022.

⁷¹ OECD Vlerësimi shumëdimensional i Ballkanit Perëndimor më 2021 – Nga Analiza në Veprim, shkurt 2022.

Strategjia i jep rëndësi të madhe gjithëpërfshirjes dhe barazisë në arsim, forcimit të aftësive të mësuesve, zotërimit të njohurive të të mësuarit gjatë gjithë jetës, digjitalizimit të arsimit dhe menaxhimit dhe sigurimit të cilësisë.

Për të mbështetur progresin në forcimin e kompetencave kryesore të nxënësve dhe të të rriturve, Shqipëria duhet të trajtojë një sërë sfidash të rëndësishme të nivelit të rezultateve. Shumë kompani në Shqipëri nuk mund të krijojnë vende pune sepse nuk mund të gjejnë fuqinë punëtore të kualifikuar që nevojitet për t'i plotësuar ato. 25% e kompanive të anketuara identifikuan një fuqi punëtore me arsim jo mjaftueshëm si një pengesë kryesore (e treta më e madhe) për biznesin (Banka Botërore/BERZH/EIB, 2019).

Megjithatë teknologjia digjitale ofron potencial për Shqipërinë, si në sektorin e TIK-ut ashtu edhe më gjerë, mungesa e aftësive digjitale mund të jetë pengesë e konsiderueshme për zhvillimin. Në vitin 2019, 21% e shqiptarëve kishin ende aftësi bazë ose mbi nivelin bazë, përqindje kjo e ulët në krahasim me mesataren e BE-së në 56% (Eurostat, 2021). Edhe pse raporti nxënës/mësues në arsimin fillor, të mesëm dhe të mesëm të lartë në gjuhën shqipe është mjaft i favorshëm, cilësia e mësimdhënies mbetet e pamjaftueshme. Përmirësimi i cilësisë së mësuesve është veçanërisht i rëndësishëm duke pasur parasysh kurrikulën e miratuar së fundmi të bazuar në njohuri.

Pjesëmarrësit nga Shqipëria zgjedhën transformimin digjital të sistemit arsimor si një prioritet kyç për të forcuar aftësitë e fuqisë punëtore të ardhshme dhe për të krijuar mundësi të reja në sektorin në zhvillim. Në përgjithësi, mjetet digjitale dhe përdorimi i tyre janë bërë një pjesë gjithnjë e më e rëndësishme e arsimit. Aplikimi i teknologjive digjitale nënkupton përdorimin e kompjuterëve dhe teknologjive për të hyrë në internet, për të marrë dhe shkëmbyer njohuri mes nxënësve dhe mësuesve, për të përdorur mjetet e përpunimit të të dhënave për të nxënë dhe për të matur performancën, dhe për të krijuar rrjete të të nxënë bashkëpunues me qëllim zgjidhjen e problemeve dhe nxitjen e krijimtarisë së nxënësve. Megjithatë, teknologjia digjitale nuk gjeneron rezultate të izoluar, por duhet të plotësohet me mësues të aftë (OECD, 2015). Përdorimi i aftësive digjitale e ofron gjithashtu mundësi rritjeje në sektorët në zhvillim të TIK-ut dhe është një mjet kyç që mund të rrisë produktivitetin në të gjithë sektorët ekonomikë, duke theksuar rëndësinë e përvetësimit të aftësive përkatëse digjitale edhe mes të rriturve.

Në nivelin e arsimit zyrtar, zhvillimi i standardeve të mësuesve për aftësitë digjitale, promovimi dhe mbështetja e përdorimit të standardeve të mësuesve për aftësitë digjitale për të përmirësuar mësimdhënien dhe rritja e trajnimit të mësuesve ishin tri veprimet kryesore prioritare të të mësuarit mes kolegëve.

Prandaj, në përputhje me objektivin e strategjisë ndërsektoriale **“Agjenda Digjitale për Shqipërinë 2022–2026”** për të përmirësuar cilësinë e shërbimeve ndaj qytetarëve dhe biznesit në vend, përfshirë aksesin në shërbimet digjitale në fushën e arsimit, **“Strategjia Kombëtare e Arsimit 2021–2026”** vuri nën qëllimi e politikës A: Arsim parauniversitar cilësor, gjithëpërfshirës dhe i barabartë që krijon kushte që të gjithë nxënësit, pa asnjë dallim, të zhvillojnë njohuri, shkathtësi, qëndrime dhe vlera në pajtim me kërkesat e shoqërisë demokratike, të përballen në mënyrë konstruktive me sfidat e jetës, si dhe të kontribuojnë në ndërtimin e mirëqenies vetjake dhe të shoqërisë. Më konkretisht, objektivi strategjik A5: Zhvillimi i aftësisë digjitale nëpërmjet shfrytëzimit më të mirë të teknologjisë së informacionit dhe komunikimit për mësimdhënie dhe të nxënie. i. krijimi i infrastrukturës së përshtatshme për shfrytëzimin e TIK-ut në shkollë dhe mirëmbajtja e saj; ii. zhvillimi i aftësisë digjitale nëpërmjet shfrytëzimit të shtuar të TIK-ut në të gjitha lëndët; iii. ofrimi i shërbimeve cilësore të TIK-ut për sistemin e arsimit parauniversitar.

Legjislacioni i zbatueshëm i BE-së:

Arsimi është një fushë ku është përjashtuar harmonizimi me direktiva apo akte të tjera të detyrueshme të KE-së.

Megjithatë, historikisht, BE-ja ka krijuar një kuadër të konsoliduar të politikës së bashkëpunimit për arsimin ndërmjet shteteve anëtare. Ai synohet si një element rregullimi dhe koherence në proceset dhe sistemet arsimore kombëtare përballë kontekstit ekonomik, social dhe kulturor të promovuar nga Tregu i Brendshëm dhe nga disa njohuri arsimore të marra nga Komuniteti si pjesë e Traktatit të BE-së. Kjo ide qëndron në zhvillimin e qytetarisë Evropiane, në ofrimin e mundësive për të përmirësuar cilësinë në arsim dhe në trajnimin e të rinjve në tranzicionin dhe integrimin e tyre drejt jetës sociale dhe të punës, nëpërmjet kuadrit të kompetencave kyçe, si një vlerë e shtuar

për qëllimet e përgjithshme të arsimit. Motivimi i tij është plotësues dhe orientimi i tij është i orientuar drejt elementeve periferike të sistemeve arsimore, veçanërisht duke përdorur lëvizshmërinë, shkëmbimet (p.sh. ERASMUS), mësimin e gjuhëve Evropiane dhe mekanizma të tjerë të bashkëpunimit kulturor. Në një farë mase, BE-ja promovon Dimensionin Evropian të Arsimit në një mënyrë pothuajse instrumentale, duke i shtyrë aspektet e qëndrimit ballë për ballë Evropës në sfondin e veprimit të saj politik dhe integritetit socialo-ekonomik.

Rëndësi për këtë fushë të mbështetjes është **Plani i Veprimit për Edukimin Digjital (2021–2027)**,⁷² i miratuar më 30 shtator 2020, si një thirrje për bashkëpunim më të madh në nivel Evropian për edukimin digjital me qëllim adresimin e sfidave dhe mundësive të pandemisë COVID-19, dhe për t'i dhënë mundësi arsimit dhe trajnimit komunitetit (mësues, studentë), politikëbërësve, botës akademike dhe studiuesve në nivel kombëtar, të BE-së dhe ndërkombëtar. Nisma kontribuon në prioritetin e Komisionit “Një Europë e përshtatshme për Epokën Digjitale” dhe për BE-në e Gjeneratës së ardhshme. Ajo gjithashtu mbështet Instrumentin e Rimëkëmbjes dhe Përbaljes, i cili synon të krijojë një Bashkimi Evropian më të gjelbër, më digjital dhe më sfidues. Plani i Veprimit për Edukimin Digjital është një mundësi kyçe për realizimin e vizionit për arritjen e një **zone Evropiane të arsimit** deri në vitin 2025. Ai kontribuon në arritjen e qëllimeve të Agjendës Evropiane të Aftësive,⁷³ Planit të Veprimit të Shtyllës Sociale Evropiane⁷⁴ dhe ‘Busullës Digjitale 2030: Mënyra Evropiane për Dekadën Digjitale’.

Rezultatet

Rezultati (objektivi specifik) i nënfushës së mbështetjes së arsimit digjital është përmirësimi i rezultateve të të nxënësve të arsimit parauniversitar duke përdorur mjete dhe sisteme digjitale.

Më konkretisht, komponenti i arsimit i programit operacional – Ekonomia dhe shoqëria digjitale synon të përforcojë digjitalizimin e sistemit kombëtar të arsimit, me fokus të veçantë arsimin parauniversitar, duke mbështetur arritjen e objektivit strategjik A5: Zhvillimi i njohurive digjitale nëpërmjet shfrytëzimit më të mirë të teknologjisë së informacionit dhe komunikimit të Strategjisë Kombëtare të Arsimit 2021–2026, në veçanti rezultati i pritshëm iii. Ofrimi i shërbimeve cilësore të TIK-ut për arsimin parauniversitar, nëpërmjet investimeve specifike dhe asistencës teknike në mbështetje të digjitalizimit të mëtejshëm dhe përdorimit të Sistemit të ri të Menaxhimit të Arsimit Parauniversitar (SMIP). SMIP-i ka një komponent të integruar që mundëson nxënien në distancë dhe sinkronizimin e të dhënave në kohë reale, duke krijuar mundësinë e komunikimit me sisteme të tjera dhe duke ofruar për herë të parë mundësinë e regjistrimit të nxënësve në klasën e parë, shkollën e mesme të përgjithshme dhe shkollën e mesme profesionale nëpërmjet portalit *e-Albania*. Në të njëjtën kohë, aktiviteti do të krijojë mundësi në përdorimin e moduleve dhe funksionaliteteve të ndryshme, duke ofruar asistencë teknike për rikrijimin dhe përditësimin e kurrikulave të orientuara te TIK-u për programin e arsimit parauniversitar dhe ndërgjegjësimin për rolin vendimtar të aftësive digjitale për rritjen e performancës arsimore dhe hyrjen me sukses në tregun e punës.

Tipologjitë e produkteve: asistencë teknike për rikrijimin e kurrikulave të orientuara te TIK-u; forcimi i kapaciteteve/trajnimit i mësuesve; investime në pajisjet (PC, kompjuterë tabletë, laptopë, server, pajisje rrjeti, skanera/printera etj.) dhe programet (p.sh. programe kompjuterike të dedikuara dhe sisteme operative që lidhen me funksionimin e SMIP-it dhe nevojat përkatëse të arsimit digjital); dhe fushata ndërgjegjësimi të popullatës.

Tabela 16. Edukimi digjital, ndikimi, rezultati dhe treguesit e produktit (përfshirë bazën e referimit dhe synimet)

Rezultatet	Objektivi	Treguesi	Treguesi kryesor ose	Baza referuese	Fokusi (2032)
------------	-----------	----------	----------------------	----------------	---------------

⁷² Komunikim i Komisionit për Parlamentin Evropian, Këshillin dhe Komitetin Evropian Ekonomik dhe Social dhe Komitetin e Rajoneve. Plani i Veprimit për Edukimin Digjital 2021–2027 Rivendosja e arsimit dhe trajnimit për epokën digjitale, COM/2020/624 final.

⁷³ Komunikim i Komisionit për Parlamentin Evropian, Këshillin dhe Komitetin Evropian Ekonomik dhe Social dhe Komitetin e Rajoneve. Agjenda Evropiane e Aftësive për Konkurrencë të Qëndrueshme, Drejtësi Sociale dhe Aftësi Përshtatëse, COM/2020/274 final.

⁷⁴ Komunikim i Komisionit për Parlamentin Evropian, Këshillin dhe Komitetin Evropian Ekonomik dhe Social dhe Komitetin e Rajoneve. Shtylla Evropiane e Planit të Veprimit për të Drejtat Sociale.

			njësia matëse		
Ndikimi	Zbatimi i avancuar i Agjendës Digjitale të Shqipërisë në sektorë të përzgjedhur ⁷⁵ .	Indeksi i Ekonomisë Shoqërisë Digjitale në Ballkanin Perëndimor ⁷⁶	Pikët	30.2	Rritja
Rezultati 2	Përmirësimi i rezultateve të të nxëniet të nxënësve të arsimit parauniversitar duke përdorur mjete dhe sisteme digjitale.	Përmirësimi i aftësive digjitale të nxënësve në arsimin parauniversitar. Përndryshe: RCR71 Përdoruesit vjetorë të ambienteve shkollore të reja ose të modernizuara ⁷⁷ .	Numër	TBD	18 000
Produktet që kontribuojnë në rezultatin 2	Produkti 2.1 Përmirësimi i kurrikulave të shkollave të mesme të orientuara drejt TIK (3 vitet e fundit të arsimit parauniversitar).	Rikrijimi dhe miratimi i kurrikulave të shkollave të mesme e orientuar drejt TIK-ut.	Numër	0	3
	Produkti 2.2 Forcimi i kapaciteteve të mësuesve për kurrikulat e reja dhe për përdorimin e qëndrueshëm të mjeteve digjitale, parimet e ekonomisë qarkulluese dhe efikasitetin e energjisë.	Trajnimi i mësuesve të TIK-ut nëpërmjet trajnimeve për aftësitë digjitale dhe përdorimit të qëndrueshëm të mjeteve digjitale.	Numër	TBD	5 500
	Produkti 2.3 Pajisja e mësuesve të shkollave të mesme me laptop.	Sigurimi i posteve të punës dhe instalimi i laptopëve	Numër	0	5 500

Lloji i aktiviteteve

Në përgjithësi, aktivitetet e nënfushës së mbështetjes të edukimit digjital do të jenë si më poshtë:

ASISTENCA TEKNIKE: Rishikimi i kurrikulave të arsimit parauniversitar (gjimnaz) dhe hartimi i kurrikulave të reja të orientuara drejt TIK-ut, duke përfshirë të gjitha specifikimet e nevojshme teknike për integrimin e të gjithë komponentëve të kurrikulës së rishikuar në modulet e Sistemit të Menaxhimit të arsimit parauniversitar (SMIP).

FORCIMI I KAPACITETEVE: Trajnim për përdorimin dhe funksionalitetet e Sistemit të Menaxhimit të Arsimit Parauniversitar (SMIP) dhe integrimin me sistemet dhe bazat e të dhënave përkatëse, si dhe menaxhimin e komunikimit me nxënësit, familjet dhe institucionet shtetërore/shkollat. Trajnim mbi aftësitë digjitale dhe TIK për qëllime didaktike dhe përdorimin e qëndrueshëm të mjeteve digjitale, parimet e ekonomisë qarkulluese dhe efikasitetin e energjisë.

INVESTIMI: Shpërndarja e rreth 5500 laptopëve për mësuesit dhe programeve përkatës, si dhe serverët specifikë dhe pajisjet e tjera të IT-së të nevojshme për integrimin e rrjetit, ruajtjen dhe funksionalizimin/mirëmbajtjen.

FUSHATË NDËRGJEGJËSIMI: Fushata promovimi për të informuar në lidhje me përfitimet (dhe rreziqet) e arsimit digjital dhe përdorimin e qëndrueshëm të pajisjeve digjitale, parimet e qarkullimit, mënyrën e përdorimit të mjeteve digjitale për mbrojtjen e mjedisit etj.

Tabela 17. Edukimi digjital, tregues i llojit kryesor të aktiviteteve sipas kësaj nënfushë të mbështetjes, i ndarë sipas viteve

2024	2025	2026	2027
Asistencë teknike	Investim	Investim Forcim i njohurive	Forcim i njohurive Fushata ndërgjegjësimi

⁷⁵ Përndryshe: Rritja e digjitalizimit të sistemit të arsimit parauniversitar, përfshirë kurrikula të modernizuara të orientuara drejt TIK-ut; dimensionin i kapitalit njerëzor të DESI-it <https://www.rcc.int/pubs/159/western-balkans-digital-economy-society-index-wb-desi-2022-report>

⁷⁶ Dimensionin i kapitalit njerëzor të Indeksit të Ekonomisë dhe Shoqërisë Digjitale (DESI) ka dy nëndimensione që mbulojnë “aftësitë e përdoruesve të internetit” dhe “aftësitë dhe zhvillimin e avancuar”. I pari bazohet në Treguesin e Aftësive Digjitale të Komisionit Evropian, i llogaritur bazuar në numrin dhe kompleksitetin e aktiviteteve që përfshijnë përdorimin e pajisjeve digjitale dhe internetit

(shihni: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC130341>). I fundit përfshin tregues për specialistët e TIK-ut, të diplomuarit në TIK dhe ndërmarrjet që ofrojnë trajnime të dedikuara për TIK.

⁷⁷ Shihni Dokumentin e Punës të Stafit të Komisionit, Performanca, monitorimi dhe vlerësimi i Fondit Evropian të Zhvillimit Rajonal, Fondit të Kohëzimit dhe Fondit të Tranzicionit të Drejtë më 2021–2027, Bruksel, 8.7.2021, SWD (2021) 198 final.

Metodat e shpërndarjes

Metodat e ofrimit që do të merren parasysh për këtë fushë të mbështetjes mund të përfshijnë projkurimin e shërbimeve dhe furnizimeve.

Përfutuesit fundorë dhe grupet e synuara: Ministria e Arsimit, mësuesit e sistemit arsimor parauniversitar (gjimnazi), nxënësit dhe familjet, si dhe popullata në përgjithësi

Kushtet: Bashkëfinancimi i nënfushës së mbështetjes; urdhër i ministrit për përdorimin e sistemit të propozuar dhe vërtetimin e dokumenteve të prodhuara nga sistemi; mirëmbajtja e infrastrukturës së pajisjeve dhe zgjidhjeve të problemeve të programeve të siguruara nga AKSHI.

Nënfusha e mbështetjes 2.1: Tatimet

Arsyetimi

Për të siguruar që administrata tatimore e Shqipërisë të jetë e përgatitur për anëtarësimin në BE, është thelbësore të krijohen sisteme të ndërlidhura të IT-së me Bashkimin Evropian. Megjithatë, Banka Botërore ka vënë në dukje se Shqipëria përballlet me sfida që lidhen me kapacitetin teknik, burimet e kufizuara dhe mungesën e personelit të kualifikuar. Integrimi i sistemit tatimor të Shqipërisë me sistemet e BE-së mund të jetë i vështirë. Përpjekjet duhet të fokusohen në përmirësimin e aftësive dhe njohurive të administratës tatimore, duke përfshirë profilizimin dhe vlerësimin e riskut të tatimpaguesve, dhe kalimin në proceset e dosjeve elektronike. Raporti 2022 për Shqipërinë njih progresin e bërë në reformimin e kuadrit ligjor dhe institucional të Shqipërisë, por thekson se nevojiten përmirësime të mëtejshme për të respektuar rregullat tatimore të BE-së.

Në këtë kontekst, integrimi i sistemeve tatimore shqiptare me sistemet VIES/VIDA të BE-së është thelbësor për komunikimin dhe shkëmbimin efikas të informacionit me shtetet e tjera anëtare të BE-së. Drejtoria e Përgjithshme e Tatimeve (DPT) duhet t'i japë prioritet zbatimit të një infrastrukture të fuqishme IT, në përputhje me standardet e BE-së. Kjo përfshin krijimin e kanaleve të sigurta të komunikimit për shkëmbimin dhe bashkëpunimin pa probleme për të dhënat. Ndërlidhja dhe ndërveprimi mundësojnë shkëmbimin në kohë reale të informacionit në lidhje me TVSH-në, përmirësojnë bashkëpunimin dhe saktësinë dhe minimizojnë vonesat në marrjen e të dhënave thelbësore si regjistrimet e TVSH-së dhe transaksionet e tatueshme. Qasja në sistemet VIES/VIDA të BE-së i mundëson DPT-së të verifikojë numrat e identifikimit të TVSH-së, të luftojë mashtrimin, të zvogëlojë rrezikun e evazionit fiskal dhe të përmirësojë integritetin e sistemit tatimor. Kjo kontribuon në një qasje të harmonizuar për përmbushje tatimore brenda BE-së dhe siguron një qasje të qëndrueshme nga administrata tatimore. Ndërlidhja mundëson vlerësim më të mirë të riskut, identifikimin e hendekut tatimor dhe përmirësimin e masave të zbatimit të taksave nëpërmjet aksesit në informacion nga shtetet e tjera anëtare të BE-së.

Sistemi VIES i BE-së (Sistemi i Shkëmbimit të Informacionit të TVSH-së) dhe VIDA (VIES për Ndërveprimin dhe Aplikacionet e Ndarjes së të Dhënave) luajnë një rol kryesor në lehtësimin e shkëmbimit të informacionit të lidhur me TVSH-në ndërmjet shteteve anëtare të BE-së. Këto sisteme janë krijuar posaçërisht për të rritur efikasitetin dhe efektivitetin e administratave tatimore duke ofruar një platformë të centralizuar për ndarjen dhe verifikimin pa probleme të të dhënave të lidhura me TVSH-në. Ndërlidhja/ndërveprimi i sistemeve të IT-së të Drejtorisë së Përgjithshme të Tatimeve në Shqipëri me sistemet VIES/VIDA të BE-së do të ndihmojë departamentet specifike të DPT-së për të rritur efikasitetin operacional. Së pari, duke përqafuar këto ndërlidhje, MFE/DPT do të parashikojë përmbushjen e kërkesave të bashkëpunimit administrativ të BE-së, por gjithashtu do të mundësojë pjesëmarrjen efektive në nismat tatimore ndërshtetërore. Është planifikuar që ky rezultat fillimisht t'i mundësojë DPT-së harmonizimin e akteve nënligjore, procedurat institucionale dhe standardet e informacionit me kërkesat e bashkëpunimit administrativ të BE-së. Sipas specifikimeve të DG TAXUD, përafrimi do të drejtojë gjithashtu integrimin për: Specifikimin e Integritit Teknik, Standardet e Shkëmbimit të të Dhënave, Formatet e Mesazheve, Autentifikimi dhe Sigurinë, Përmbushjen, Testimin dhe proceset e certifikimit. Kjo pajtueshmëri mundëson shkëmbimin e pandërprerë të informacionit dhe bashkëpunimin e DPT-së me autoritetet tatimore të lidhura me Shtetet Anëtare të BE-së, duke rritur transparencën dhe duke nxitur besimin në administratën tatimore. Ndërlidhja lejon që Shqipëria të marrë pjesë aktive në nismat tatimore

ndërkufitare të lehtësuara nga sistemet VIES/VIDA të BE-së. Kjo i hap dyert bashkëpunimit të zgjeruar, shkëmbimit të informacionit dhe përpjekjeve të përbashkëta në luftën kundër evazionit fiskal, duke kontribuar përfundimisht në taksimin më të drejtë dhe rritjen e të ardhurave tatimore. Për më tepër, ndërlidhja bën të mundur që Drejtoria e Përgjithshme e Tatimeve të aksesojë dhe të verifikojë informacionin e lidhur me TVSH-në nga autoritetet e tjera tatimore të Shteteve Anëtare të BE-së, duke ndihmuar kështu në identifikimin e transaksioneve të mundshme të evazionit fiskal ose të mospërbushjes, duke forcuar në këtë mënyrë efikasitetin e administratës tatimore.

Në fund të fundit, platforma e centralizuar e ofruar nga sistemet VIES/VIDA të BE-së riorganizon shkëmbimin e të dhënave të lidhura me TVSH-në, duke reduktuar përpjekjet manuale dhe barrën administrative për Drejtorinë e Përgjithshme të Tatimeve, duke synuar për operacione më të lehta, akses më të shpejtë në informacion dhe trajtim më efikas të proceseve që lidhen me TVSH-në.

Ndërlidhja nxit standardizimin dhe harmonizimin e të dhënave, duke përmirësuar përpunimin dhe analizën e të dhënave. Kjo mundëson automatizimin e procedurave administrative në lidhje me TVSH-në, duke reduktuar gabimet dhe duke përshpejtuar procesin e punës. Ndërveprimi me sistemet VIES/VIDA të BE-së bën të mundur që Autoriteti Tatimor i Shqipërisë të mësojë nga praktikatat më të mira të shteteve të tjera anëtare të BE-së për administrimin e TVSH-së, duke kontribuar në përmirësimin e vazhdueshëm.

Në përgjithësi, ndërlidhja e sistemeve të IT-së të Drejtorisë së Përgjithshme të Tatimeve me VIES/VIDA të BE-së do të sigurojë efikasitet më të lartë operacional, përpjekje për pajtueshmëri dhe bashkëpunim me shtetet e tjera anëtare të BE-së. Siguron qasje në kohë në informacion të besueshëm në lidhje me TVSH-në, përmirëson vlerësimin e riskut dhe lehtëson procedurat administrative të thjeshta, duke çuar në një administratë tatimore më efikase dhe efektive në Shqipëri.

Shqipëria është angazhuar të ndërmarrë shkëmbime në lidhje me standardin AEOI nga viti 2020. Shqipëria i filloi shkëmbimet më 2020 në mënyrë joreciproke dhe për këtë arsye iu nënshtroa një vlerësimi sipas metodologjisë për juridiksionet joreciproke. Konfidencialiteti i Shqipërisë dhe masat mbrojtëse të të dhënave janë vlerësuar si të tilla që janë në përputhje me standardin AEOI. Nuk është identifikuar asnjë çështje që konsiderohet se përbën risk të papranueshëm sigurie për të dhënat e shkëmbyera. Nuk janë bërë rekomandime. Që nga viti 2021, Shqipëria dhe autoriteti i saj tatimor (DPT) vazhdojnë të shkëmbejnë informacionin e Standardit të Përbashkët të Raportimit (CRS) mbi baza reciproke, me mbi 80 vende.

Shkëmbimi i informacionit (*Raportimi vend për vend*) është një nga standardet që duhet të përmbushë Shqipëria, si anëtare e kuadrit gjithëpërfshirës të OECD/G20 për BEPS dhe, gjithashtu, në kuadrin e harmonizimit të *acquis* (kapitulli 16 “Tatimet”). Disponueshmëria e informacionit të saktë dhe në kohë nëpërmjet CbCR-së nxit transparencë dhe llogaridhënie më të madhe. DPT-ja do të përdorë këto të dhëna për të verifikuar qëndrueshmërinë midis fitimeve të raportuara, taksave të paguara dhe aktiviteteve ekonomike në juridiksione. Rritja e kontrollit dhe transparencës dekurajon sjelljet e papajtueshme dhe nxitin transaksionet ndërkombëtare dhe kompanitë shumëkombëshe që të përmbushin detyrimet e tyre tatimore. Prandaj pritët përmirësimi i pajtueshmërisë të kontribuojë në bazë më të gjerë tatimore dhe të ardhura më të larta tatimore për juridiksionin. CbCR do të lehtësojë shkëmbimin e informacionit tatimor ndërmjet administratave tatimore, duke nxitur bashkëpunimin ndërkombëtar për luftën kundër shmangies së taksave dhe erozionit bazë. Duke ndarë informacionin, DPT-ja do të shfrytëzojë përvojat dhe njohuritë e homologëve të saj, të cilat mund të kontribuojnë në përdorimin më efikas të burimeve dhe në shmangien e përpjekjeve të përsëritura. Ky bashkëpunim redukton barrën mbi administratat tatimore individuale dhe rrit efikasitetin e përgjithshëm në adresimin e çështjeve tatimore ndërshtetërore. Për më tepër, ai përfshin raportimin e standardizuar të të dhënave financiare dhe tatimore. Kjo thjeshton proceset e raportimit si për tatimpaguesit ashtu edhe për DPT-në, duke reduktuar mbingarkesën administrative dhe kostot shoqëruese. Duke automatizuar mbledhjen dhe përpunimin e të dhënave, administratat tatimore mund të çlirojnë burimet, të minimizojnë gabimet dhe të përmirësojnë efikasitetin operacional.

Zbatimi i CbCR dhe shkëmbimi i informacionit ndërmjet administratave tatimore do të krijojë potencialisht një efekt frenues ndaj atyre që kryejnë evazion të mundshëm fiskal. Rritja e transparencës dhe rreziku i nxjerrjes së të dhënave mund të dekurajojnë sjelljet e papajtueshme, duke çuar në përmirësimin e përmbushjes vullnetare të detyrimeve nga ana e tatimpaguesve. Ndërsa rriten normat e përmbushjes, DPT mund të arrijë nivele më të larta të efikasitetit në mbledhjen e të ardhurave dhe të zvogëlojë nevojën për masa të gjera detyruese.

Për sa i përket vlerësimit të riskut, aksesimi në informacion të plotë i jep DPT-së fuqinë për të kryer vlerësime më të sakta. Duke analizuar të dhënat financiare të raportuara nëpërmjet raportimi vend për vend (CbCR), DPT-ja do të jetë në gjendje të identifikojë në mënyrë më efikase dhe të shpejtë strategjitë e mundshme të shmangies së taksave dhe fushat e praktikave të mospërmbushjes. Kjo do t'u mundësojë atyre shpërndarjen e burimeve të tyre të auditimit dhe vlerësimin e rrezikut në mënyrë më efektive, duke synuar me saktësi më të madhe fushat me rrezik të lartë.

Për më tepër, duke i fokusuar auditimet dhe hetimet e tyre në fushat me rrezik të lartë të identifikuar nëpërmjet analizës së të dhënave të Raportimit Vend për Vend, njësitë e DPT-së mund t'i shpërndajnë burimet e tyre në mënyrë më efikase dhe objektive. Kjo qasje strategjike siguron që burimet të përdoren aty ku janë më të nevojshme, duke përmirësuar efektivitetin e veprimeve të zbatimit. Për të mbështetur këtë iniciativë, do të kryhen aktivitete që adresojnë mungesën e kapaciteteve teknike dhe raportuese dhe infrastrukturës së nevojshme, krahas përafrimit me standardet e BE-së nëpërmjet përafrimit të nevojshëm të akteve nënligjore.

Për më tepër, informacioni i detajuar i marrë nëpërmjet sistemit CbCR do t'i mundësojë DPT-së të identifikojë zona ose transaksione specifike që kërkojnë një shqyrtim më të hollësishëm. Duke i drejtuar përpjekjet e tyre të zbatimit drejt këtyre risqeve të identifikuar, DPT-ja mund të rrisë ndjeshëm aftësinë e tyre për të zbuluar praktikatat e mospërmbushjes.

Legjislacioni i zbatueshëm i BE-së:

VIES (Sistemi i Shkëmbimit të Informacionit të TVSH-së) dhe TVSH-ja në epokën digjitale (ViDA);

Direktiva e TVSH-së (2006/112/KE);

Rregullorja zbatuese e Këshillit (BE 282/2011);

Rregullorja e Këshillit për Bashkëpunimin Administrativ (BE 904/2010).

Në nënfushën e mbështetjes tatimore, Programi Operacional kontribuon në zbatimin e *acquis* të BE-së, përkatësisht direktivën e Këshillit të BE-së 2006/112/KE të datës 28 nëntor 2006 që krijon sistemin e përbashkët të Tatimit mbi Vlerën e Shtuar (TVSH) brenda Bashkimit Evropian. Kjo direktivë ofron kuadrin ligjor dhe udhëzimet për zbatimin e TVSH-së në Shtetet Anëtare të BE-së. Direktiva përshkruan fushën e TVSH-së, duke përfshirë llojet e transaksioneve dhe aktiviteteteve që i nënshtrohen TVSH-së. Ajo vendos rregullat për përcaktimin e shumës së tatueshme, normat e TVSH-së, përjashtimet dhe zbritjet. Përcakton gjithashtu detyrimet e bizneseve në lidhje me regjistrimin e TVSH-së, faturimin, raportimin dhe mbajtjen e kontabilitetit.

Rezultati 3 kontribuon në zbatimin e dispozitave të direktivës pasi promovon harmonizimin e rregulloreve të TVSH-së në të gjitha Shtetet Anëtare të BE-së për të siguruar qëndrueshmëri dhe për të lehtësuar tregtinë ndërkufitare. Ajo përfshin dispozita për trajtimin e transaksioneve brenda BE-së, duke përfshirë zbatimin e mekanizmit të autolikuidimit (*reverse charge*) dhe rregullat për përcaktimin e vendit të sigurimit. Legjislacioni tjetër i zbatueshëm i BE-së:

Rregullorja zbatuese e Këshillit (BE) nr. 282/2011 e datës 15 mars 2011 që përcakton masat zbatuese për Direktivën 2006/112/KE mbi sistemin e përbashkët të tatimit mbi vlerën e shtuar; rregullorja e Këshillit (BE) nr. 904/2010 e datës 7 tetor 2010 mbi bashkëpunimin administrativ dhe luftën kundër mashtrimit në fushën e tatimit mbi vlerën e shtuar (rishikuar).

Raportimi Vend pas Vendi (standardi i OECD)/Direktiva e Këshillit të BE-së 2016/881/BE e datës 25 maj 2016 që ndryshon direktivën 2011/16/BE në lidhje me shkëmbimin e detyrueshëm automatik të informacionit në fushën e tatimeve (DAC4) - akoma e pa harmonizuar.

Rezultati 4 kontribuon në zbatimin e *acquis* të BE-së, përkatësisht direktivën e Këshillit të BE-së 2011/16/BE mbi Shkëmbimin e Detyrueshëm Automatik të Informacionit në fushën e Tatimeve, lëshuar nga Bashkimi Evropian për të rritur transparencën tatimore dhe për të luftuar evazionin fiskal. Ai vendos rregulla për shkëmbimin automatik të informacionit ndërmjet shteteve anëtare të BE-së në lidhje me lloje të ndryshme të të dhënave financiare.

Direktiva mandaton shtetet anëtare të BE-së që të shkëmbejnë automatikisht informacion në lidhje me aspekte të ndryshme financiare, duke përfshirë gjendjen e llogarive bankare, të ardhurat nga interesat, dividendët dhe llojet specifike të politikave të sigurimit. Ky shkëmbim informacioni synon t'u japë autoriteteve tatimore një pasqyrë gjithëpërfshirëse të aktiviteteve financiare dhe asetëve të tatimpaguesve të tyre përtej kufijve kombëtarë. Zbatimi i direktivës së BE-së për Shkëmbimin e Detyrueshëm Automatik të Informacionit në fushën e Tatimeve synon të rrisë përmbushjen tatimore, të dekurajojë evazionin fiskal dhe planifikimin agresiv tatimor dhe të promovojë transparencën në transaksionet financiare ndërkufitare. Këta objektiva përputhen ngushtë me qëllimet e këtij Programi Operacional. Direktiva përputhet gjithashtu me iniciativat ndërkombëtare si CRS e zhvilluar nga Organizata për Bashkëpunim dhe Zhvillim Ekonomik (OECD). CRS lehtëson shkëmbimin automatik të informacionit të llogarisë financiare në shkallë globale dhe është marrë parasysh gjatë përgatitjes së këtij Programi Operacional.

Për më tepër, ky rezultat synon të harmonizohet me direktivën BE 2021/2101 të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit të datës 24 nëntor 2021, e cila ndryshon direktivën 2013/34/BE në lidhje me nxjerrjen e informacionit për tatimin mbi të ardhurat nga ndërmarrje dhe degë të caktuara. Ajo thekson rëndësinë e raportimit gjithëpërfshirës publik vend pas vendi për të rritur transparencën e korporatës dhe për të rritur kontrollin publik dhe për të forcuar mbikëqyrjen publike të tatimit mbi të ardhurat të korporatave që paguajnë kompanitë shumëkombëshe të cilat operojnë brenda Bashkimit Evropian.

Rezultati (objektivi specifik): objektivi specifik i kësaj fushe të mbështetjes është integrimi i mëtejshëm/ ndërveprimi i Sistemit Shqiptar të Tatimeve me VIES/VIDA të BE-së, si dhe përmirësimi i kapacitetit të menaxhimit të riskut të autoriteteve kombëtare (veçanërisht DPT) nëpërmjet shkëmbimit më të shpejtë dhe automatik të informacionit me shtetet e tjera anëtare dhe zbatimit të metodave CbCR siç rekomandohet në nivelet e OECD-së dhe BE-së.

Tipologjitë e produkteve: draftlegjislatoni, studime fizibiliteti. Fushata informuese për sipërmarrjet shqiptare. Mbështetje, trajnim dhe asistencë teknike për stafin e IT-së të DPT-së, duke përfshirë përgatitjen dhe përditësimin e standardeve teknike, udhëzimeve dhe specifikimeve. Blerja e pajisjeve, blerja e programeve të gatshëm dhe/ose rekrutimi i fuqisë punëtore të kualifikuar për projektimin dhe zhvillimin e aplikacioneve të reja të IT-së dhe/ose modifikimin e sistemeve dhe aplikacioneve ekzistuese të IT-së.

Tabela 18. Tatimet, ndikimi, rezultati dhe treguesit e produktit (përfshirë bazën e referimit dhe synimet)

Rezultatet	Objektivi	Treguesi	Treguesi kryesor ose njësia matëse	Baza referuese	Fokusi (2032)
Ndikimi	Zbatimi i avancuar i Agjendës Digjitale të Shqipërisë në sektorë të përzgjedhur.	Indeksi i Ekoomisë Shoqërisë Digjitale në Ballkanin Perëndimor.	Pikët	30.2	Rritja
Rezultati 3	Arritja e integritimit/ndërveprimit të sistemeve tatimore të Shqipërisë dhe BE-së.	Sistemet e IT-së janë bërë të ndërveprueshme.	Numër	0	2
		Janë synuar sipërmarrjet shqiptare	Numër	0	50 000
Rezultati 4	Miratimi i CbCR dhe krijimi i metodave të shkëmbimit të informacionit.	Rastet vjetore të CbCR në vitin e regjimit.	Numër	0	250
Produktet që kontribuojnë në rezultatin 3	Produkti 3.1 Hartimi i rekomandimeve, specifikimeve dhe udhëzimeve teknike.	Studimi i fizibilitetit bazuar në skenarin e vlerësuar AS-IS.	Numër	0	1
	Produkti 3.2 Zhvillimi i reformave ligjore dhe rregullatore për të	Hartimi i ligjeve/akteve nënligjore.	Numër	0	4

Rezultatet	Objektivi	Treguesi	Treguesi kryesor ose njësia matëse	Baza referuese	Fokusi (2032)
	përgatitur terrenin për zbatim.				
	Produkti 3.3 Përmirësimi i infrastrukturës ekzistuese të IT-së dhe krijimi i një pajisjeje të re në DPT.	Instalimi i sistemit.	Numër	0	1
	Produkti 3.4 Modifikimi i kuadrit ekzistues të ndërveprimit.	Instalimi ose rikonfigurimi i zgjidhjeve sëprogrameve.	Numër	0	1
	Produkti 3.5 Forcimi i kapacitete për stafin e IT në DPT dhe organeve/agjencive të tjera publike.	Pjesëmarrësit në trajnime të ndarë sipas gjinisë/ moshës/ punëdhënësit	Numër	0	30
	Produkti 3.6 Zhvillimi i një fushate ndërgjegjësimi dhe informimi për taksapaguesit shqiptarë.	# taksapaguesve shqiptarë të kontaktuar.	Numër	0	50 000
Produktet që kontribuojnë në rezultatin 4	Produkti 4.1 Hartimi i rekomandimeve, specifikimeve dhe udhëzimeve teknike.	Studimi i fizibilitetit bazuar në skenarin e vlerësuar AS-IS.	Numër	0	1
	Produkti 4.2 Zhvillimi i reformave ligjore dhe rregullatore për të përgatitur terrenin për zbatim.	Hartimi i ligjeve/akteve nënligjore.	Numër	0	2
	Produkti 4.3 Krijimi i portalit CbCR, përmirësimi i infrastrukturës ekzistuese të IT-së dhe vendosja e pajisjeve të reja në DPT.	Instalimi i sistemit.	Numër	0	1
	Produkti 4.4 Trajnimi i stafit të IT-së në DPT-të dhe organet/agjencitë e tjera publike.	Trajnimi i stafit i ndarë sipas gjinisë/moshës/punëdhënësit	Numër	0	30
	Produkti 4.5 Zhvillimi i një fushate ndërgjegjësimi dhe informimi për ndërmarrjet shqiptare.	# ndërmarrjeve shqiptare të kontaktuara.	Numër	0	250
	Produkti 4.6 Krijimi i sistemit të monitorimit dhe vlerësimit për CbCR.	Krijimi i sistemit të monitorimit dhe vlerësimit për CbCR.	Numër	0	1

Lloji i aktiviteteve

Në përgjithësi, aktivitetet e fushës së mbështetjes për tatimet do të jenë si më poshtë:

1. Forcimi i kapaciteteve në lidhje me *acquis*, përafrimi dhe harmonizimi ligjor, reformat sektoriale;

2. Aktivitete të tjera:

FORCIMI I KAPACITETEVE: Forcimi i kapaciteteve dhe trajnimi i punonjësve të Drejtorisë së Përgjithshme të Tatimeve për përdorimin dhe mirëmbajtjen e sistemeve të integruara të IT-së.

INVESTIMI: Sigurimi dhe instalimi i pajisjeve dhe programeve (në përputhje me projektligjin e ri që përfshin menaxhimin e mbetjeve elektronike, i parashikuar të miratohet së shpejti dhe të hyjë në fuqi nga janari 2025.

STUDIMI TEKNIK: Vlerësim, studim fizibiliteti, specifikime teknike.

FUSHATA NDËRGJEGJËSIMI: Fushata informuese për bizneset mbi detyrimet e raportimit, kërkesat për të dhëna dhe procedurat e dorëzimit.

Tabela 19. Tatimet, tregues i llojit kryesor të aktiviteteve sipas kësaj nënfushe të mbështetjes, i ndarë sipas viteve

2024	2025	2026	2027
Vlerësim, studim fizibiliteti, specifikime teknike.	Përafrimi dhe harmonizimi ligjor i lidhur me <i>acquis</i> të BE-së.	Sigurimi instalimi dhe testimi i pajisjeve dhe programeve. Fushata informuese për bizneset mbi detyrimet e raportimit, kërkesat për të dhëna dhe procedurat e dorëzimit. Forcimi i kapaciteteve dhe trajnimi i punonjësve të Drejtorisë së Përgjithshme të Tatimeve për përdorimin dhe mirëmbajtjen e sistemeve të integruara të IT-së.	Fushata informuese për bizneset mbi detyrimet e raportimit, kërkesat për të dhëna dhe procedurat e dorëzimit. Kryerja e raportimit të parë vend për vend.

Përshkrimi i aktiviteteve të pranueshme

Aktivitetet e mëposhtme janë planifikuar në mënyrë demonstrative për t'u zbatuar dhe për të kontribuar në dhënien e rezultateve në këtë fushë të mbështetjes:

Ndërlidhja dhe ndërveprimi i sistemeve IT të DPT-së me sistemet VIES/VIDA të BE-së

Kryerja e një vlerësimi gjithëpërfshirës të sistemeve ekzistuese të IT-së brenda Drejtorisë së Përgjithshme të Tatimeve dhe veprimtaria e saj me AKSHI-n për të identifikuar boshllëqet dhe fushat që kërkojnë përmirësim ose integrim me sistemet e BE-së.

Përkufizimi dhe krijimi i protokolleve të përcaktimit të të dhënave dhe rregullave të përcaktimit për të siguruar shkëmbim të saktë dhe të qëndrueshëm të të dhënave midis sistemeve të Drejtorisë së Përgjithshme të Tatimeve dhe sistemeve të BE-së. Kjo do të përfshijë përafrimin e fushave, formateve dhe kodeve të të dhënave për të lehtësuar ndarjen pa problem të informacionit.

Përgatitja e standardeve dhe specifikimeve teknike të mandatuara nga Bashkimi Evropian për ndërlidhjen dhe ndërveprimin, duke marrë parasysh gjithashtu kërkesat teknike, shpërndarjen e burimeve dhe çdo përmirësim të nevojshëm të infrastrukturës.

Zhvillimi dhe integrimi i sistemit – zhvillimi dhe modifikimi i sistemeve IT të Drejtorisë së Përgjithshme të Tatimeve për të kombinuar funksionalitetet dhe ndërfaqet e nevojshme për integrim të pandërprerë me sistemet VIES/VIDA të BE-së.

Ofrimi i trajnimeve dhe rritja e kapaciteteve të stafit të DPT për përdorimin dhe mirëmbajtjen e sistemeve të integruara të IT. Kjo do të sigurojë që punonjësit të jenë të aftë në përdorimin e funksionaliteteve dhe protokolleve të reja që lidhen me ndërlidhjen dhe ndërveprimin me sistemet e BE-së.

Krijimi i mekanizmave për monitorimin dhe mirëmbajtjen e vazhdueshme të sistemeve të integruara për të identifikuar dhe adresuar çdo problem apo mospërputhje. Përditësimet e rregullta dhe mirëmbajtja e sistemit do të jenë thelbësore për të siguruar procesin e qetë dhe të pandërprerë të të dhënave ndërmjet Drejtorisë së Përgjithshme të Tatimeve dhe sistemeve të BE-së.

Sigurimi dhe testimi i pajisjeve dhe programeve. Blerja e pajisjeve të nevojshme për të mbajtur aplikacionet VIES/VIDA siç specifikohet nga kërkesat e DG TAXUD, të cilat përfshijnë, por jo vetëm: - grupin e serverave që presin aplikacionin (testimi, funksionimi, baza e të dhënave, aplikacioni etj.); - *Enterprise Storage Solutions*; licencat e programit (nëse nevojitet); zgjidhje standarde e programeve

Forcimi i njohurive do të ndërmerret për të trajnuar stafin e DPT-së që të kuptojë protokollat e të dhënave dhe të menaxhojë në mënyrë efektive proceset e raportimit dhe shkëmbimit të të

dhënave. Për më tepër, mund të kërkohej asistencë teknike afatshkurtër për të ndihmuar në zhvillimin e procedurave të brendshme dhe përsëkrimeve të punës për rolet e reja që dalin nga ky aktivitet. Mbështetja do të ofrohet për sa i përket përafrimit ligjor me direktivën e Këshillit të BE-së 2006/112/KE të datës 28 nëntor 2006, e cila krijon sistemin e përbashkët të tatimit mbi vlerën e shtuar (TVSH) brenda Bashkimit Evropian.

Raportimi vend për vend

Përafrimi i kuadrit ligjor dhe rregullator për të bashkërenduar kërkesat e CbCR-së. Kjo përfshin rishikimin, vlerësimin e mangësive dhe përgatitjen e ligjeve dhe akteve nënligjore të përafruara me standardet ndërkombëtare të përcaktuara nga OECD/BE.

Zbatimi i një sistemi për monitorimin e përmbushjes së detyrimeve të CbCR dhe kryerja e vlerësimeve të riskut bazuar në informacionin e raportuar. Zhvillimi i mekanizmave dhe procedurave institucionale për adresimin e mospërmbusjes, duke përfshirë auditimet, hetimet dhe penalitetet.

Përgatitja e një fushate informuese për bizneset duke ofruar udhëzime dhe orientime të qarta në lidhje me detyrimet e raportimit, kërkesat e të dhënave dhe procedurat e dorëzimit.

Përcaktimi i objekt-raportit të CbCR-së, krijimi i modeleve të raportimit dhe përcaktimi i periudhës së raportimit. Zhvillimi i mekanizmave dhe procedurave për mbledhjen dhe vlefësimin e të dhënave të kërkuara financiare dhe tatimore.

Përgatitja e standardeve dhe specifikimeve teknike për sistemet e IT- të afta për të marrë, përpunuar dhe shkëmbyer të dhëna CbCR duke marrë parasysh gjithashtu kërkesat teknike, shpërndarjen e burimeve dhe çdo përmirësim të nevojshëm të infrastrukturës. Kjo përfshin garantimin e sigurisë, konfidencialitetit dhe integritetit të të dhënave gjatë transmetimit dhe ruajtjes. Përafrimi i sistemeve të IT-së me skemën XML të OECD-së dhe kërkesat e formatimit për të dhënat CbCR.

Sigurimi dhe instalimi i pajisjeve dhe programeve:

Blerja e pajisjeve të nevojshme për të mbajtur aplikacionet CBC siç specifikohet nga kërkesat e OECD-së, të cilat përfshijnë, por jo vetëm:

Grupin e serverëve për të pritur aplikacionin (testimi, funksionimi, baza e të dhënave, aplikacioni etj.)

Enterprise Storage Solutions

Licencat e programeve, nëse nuk mbështeten nga AKSHI

Zgjidhje standarde e programeve.

Metodat e ofrimit

Binjakëzimet, kontratat e shërbimit dhe sigurimit do të konsiderohen si metoda të mundshme të ofrimit.

Përfituesit fundorë dhe grupet e synuara:

Drejtoria e Përgjithshme e Tatimeve; Agjencia Kombëtare për Shoqërinë e Informacionit; tatimpaguesit.

Kushtet:

Sigurimi i bashkëfinancimit të qeverisë.

Ministria e Financave dhe Ekonomisë ka miratuar alokimin e buxhetit për Programin Buxhetor Afatmesëm, i cili përfshin planet e mirëmbajtjes.

DPT-ja dhe AKSHI janë të përkushtuara për të zgjeruar stafin e tyre dhe për të parandaluar lëvizjen e punonjësve të trajnuar dhe të specializuar.

DPT-ja dhe AKSHI përfshijnë rregullisht stafin e tyre në përcaktimin e funksionaliteteve, kryerjen e testeve të pranimit të përdoruesve dhe sigurimin e përdorimit të rregullt të sistemit.

Janë miratuar Strategjia Afatmesme e të Ardhurave (SAMA) 2022–2026 dhe Strategjia Sektoriale për Menaxhimin e Financave Publike 2023–2030.

Nënfusha e mbështetjes 2.2: Siguria kibernetike

Arsyetimi

Që nga viti 2022, Shqipëria ka qenë në shënjestër të sulmeve kibernetike të sponsorizuara nga shteti iranian, të cilat kanë prekur rëndë infrastrukturën kritike publike dhe private të vendit sipas Byrosë Federale të Hetimit të SHBA-së (FBI & CISA). Hakerët kanë arritur të depërtojnë në

serverët e qeverisë shqiptare, duke nxjerrë të dhëna, duke përdorur *ransomware* dhe, më 16 korrik 2022, kanë kryer një sulm shkatërrues të tipit “wiper”, duke fshirë të dhënat publike përmes *malware*-ve të dedikuara për fshirje. Si pasojë, institucionet qeveritare u detyruan të bllokojnë infrastrukturën e tyre për të parandaluar veprimtaritë dashakeqe, të cilat synonin të ndërprisnin shërbime të rëndësishme *online*, përfshirë regjistrimin e lindjeve, martesave dhe vdekjeve.

Me fillimin e luftës së agresionit të Rusisë kundër Ukrainës, dhe në përgjithësi me klimën e paqëndrueshmërisë në rritje që karakterizon marrëdhëniet ndërkombëtare, sulmet kibernetike ndaj institucioneve qeveritare janë bërë edhe më të përhapura, megjithëse shumë rrallë zënë titujt e lajmeve, për një sërë arsyesh. Për më tepër, ndodh gjithnjë e më e shpeshtë që infrastruktura kritike sektorët bankar dhe financiarë, energjia, uji, transporti, madje edhe ofruesit e shërbimeve shëndetësore, përfshirë bizneset e mëdha, ndërmarrjet e vogla dhe individët, po përballen me shkelje të rënda të sigurisë.

Në raportin e tij të dhjetë mbi panoramën e kërcënimeve globale dhe ndaj BE-së, ENISA (2022) identifikoi tetë burime kryesore të kërcënimit duke përfshirë *ransomware*, *malware*, manipulimin social, rrjedhjet e të dhënave, sulmet për mohimin e shërbimit (DDoS), kërcënimet e tjera në internet, sulmet ndaj zinxhirit të sigurimit, si dhe dezinformimin/misinformimin.⁷⁸

Megjithatë, për shkak të sofistikimit në rritje të aktorëve keqdashës, si dhe kompleksitetit në rritje të sistemeve dhe rrjeteve moderne të IT-së, do të ishte gabim të adoptohej një qasje “mendje të ngushtë” për sigurinë kibernetike, bazuar vetëm në investimet gjithnjë në rritje në sistemet e mbrojtjes së IT-së, që rrezikojnë të vjetrohen përpara se të adoptohen gjerësisht nga organizatat. Në fakt, në këtë fushë më shumë se kudo tjetër, faktori njerëzor luan një rol vendimtar, si në nivelin individual – ku përdoruesit, si pika më e dobët ndaj sulmeve dashakeqe, duhet të rrisin ndërgjegjësimin dhe kuptimin e rreziqeve të mundshme – ashtu edhe si pjesë e një sistemi më të gjerë të qeverisjes së sigurisë kibernetike, i cili përfshin një komunitet të vetëm interesi me aktorë të ndryshëm publikë dhe privatë.

Shqipëria është në procesin e punës drejt krijimit të një komuniteti të tillë – të përqendruar në AKCESK, Autoriteti Kombëtar për Certifikimin Elektronik dhe Sigurinë Kibernetike, ku AKSHI është krahu i tij operacional, përfshirë edhe rolin e luajtur si autoritet qeveritar për sigurinë kibernetike, që ofron një portal kombëtar të *e-shërbime* për qytetarët dhe administron qendrën e të dhënave shtetërore.

Legjislacioni i zbatueshëm i BE-së: rregullorja (BE) 2019/881 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e datës 17 prill 2019 mbi ENISA (Agjencia e Bashkimit Evropian për Sigurinë Kibernetike) dhe për certifikimin e sigurisë kibernetike të teknologjisë së informacionit dhe komunikimit dhe që shfuqizon rregulloren (BE) nr. 526/2013 (ligji për sigurinë kibernetike)⁷⁹, e cila krijon kuadrin për krijimin e skemës së certifikimit të sigurisë kibernetike të teknologjisë së informacionit dhe komunikimit me qëllim sigurimin e një niveli adekuat të sigurisë kibernetike për produktet, shërbimet dhe proceset e TIK-ut në BE, si dhe për qëllimin e shmangies së fragmentimit të tregut të brendshëm në lidhje me skemat e certifikimit të sigurisë kibernetike në Bashkimin Evropian. Kjo nuk cenon kompetencat e Shteteve Anëtare në lidhje me aktivitetet për sigurinë publike, mbrojtjen, sigurinë kombëtare dhe aktivitetet e shtetit në fushat e legjislacionit penal.

Më 18 prill 2023, Komisioni propozoi një ndryshim objektiv të Aktit të BE-së për Sigurinë Kibernetike. Ndryshimi i propozuar do të mundësojë miratimin e ardhshëm të skemave Evropiane të certifikimit për ‘shërbimet e menaxhuara të sigurisë’ që mbulojnë fusha të tilla si reagimi ndaj incidentit, testimi i depërtimit, auditimet e sigurisë dhe konsulenca. Certifikimi është çelësi për të siguruar nivel të lartë të cilësisë dhe besueshmërisë së këtyre shërbimeve tepër jetike dhe të ndjeshme të sigurisë kibernetike, të cilat ndihmojnë kompanitë dhe organizatat për të parandaluar, zbuluar, reaguar ndaj incidenteve ose për t’u rikuperuar nga incidentet.

Rezultati 5 (objektivi specifik): objektivi specifik i kësaj nënfishë mbështetjeje është rritja e kapaciteteve për të luftuar kërcënimet e inteligjencës kibernetike ndaj infrastrukturave kritike të

⁷⁸ Agjencia e Bashkimit Evropian për Sigurinë Kibernetike, “Threat Landscape 2022”, tetor/nëntor 2022. Marrë në internet: <https://www.enisa.europa.eu/publications/enisa-threat-landscape-2022>

⁷⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32019R0881>

¹⁸ <https://www.cisa.gov/news-events/cybersecurity-advisories/aa22-264a>

informacionit, përkatësisht sulmet e sofistikuara që synojnë ekosistemin digjital të qeverisë shqiptare (*e-shërbime*). Meqenëse kapaciteti hostues i institucionit pothuajse ka arritur kufirin maksimal, shumë sisteme qeveritare aktualisht nuk janë të hostuara në qendrën e të dhënave qeveritare. Kjo mund të çojë në mungesën e masave për sigurinë e tyre ose ekspozimin e tyre ndaj faktorëve të jashtëm, të cilët mund të përbëjnë një kërcënim për ekosistemin digjital të qeverisë shqiptare. Për këtë arsye, është e domosdoshme të zgjerohet kapaciteti hostues brenda ndërtesës ekzistuese të institucionit, në mënyrë që të gjitha sistemet qeveritare të mbrohen brenda qendrës së të dhënave qeveritare dhe t'u nënshtrohen të njëjtave politika sigurie. Ato duhet të monitorohen edhe nga pajisjet e sigurisë së institucionit Meqenëse hapësirat ekzistuese janë të përshtatshme dhe nuk ka nevojë për punime civile për ndërtimin e tyre. Projekti përfshin transformimin e kësaj hapësire ekzistues në një dhomë serveri të duhur.

Një pjesë e sistemeve qeveritare në infrastrukturën kritike aktualisht përdorin pajisje 'Fundi i mirëmbajtjes' (*End of Maintenance*) ose/dhe 'Fundi i jetës' (*End of Life*). Kjo ka krijuar nevojën për t'u përmirësuar me infrastruktura më të reja që nuk janë të prekshme nga shfrytëzimet ose sulmet e mundshme kibernetike.

Në raportin e tij të njëmbëdhjetë mbi panoramën e kërcënimeve globale dhe ndaj BE-së (2023), Agjencia e Bashkimit Evropian për Sigurinë Kibernetike (ENISA) identifikoi tetë burime kryesore të kërcënimit, të cilat përfshijnë viruset, manipulime sociale, kërcënime ndaj të dhënave, kërcënime ndaj disponueshmërisë: Mohimi i shërbimit: Kërcënime të brendshme; manipulim i informacionit; (ENISA, tetor 2023)

Për shkak të natyrës në rritje dhe gjithnjë e më të sofistikuar të sulmeve kibernetike, si dhe mungesës së një platforme të aftë për të zbuluar këto sulme, është e nevojshme të blihet një licencë për një platformë *Threat Intelligence* dhe *Dark Web*. Përdorimi i këtyre platformave plotëson nevojën për zbulimin e hershëm të sulmeve të sofistikuara kibernetike, duke mundësuar në këtë mënyrë masat e nevojshme për parandalimin dhe shmangien e tyre. Për më tepër, përdorimi i këtyre platformave ndihmon në mbrojtjen paraprake duke identifikuar kërcënimet e mundshme përpara se ato të shfaqen. Këto platforma ofrojnë të dhëna thelbësore në kohë reale për natyrën e kërcënimeve, origjinën e tyre dhe ndikimin e mundshëm. Ky informacion përshpejton ndjeshëm përpjekjet për reagim ndaj incidentit dhe ndihmon në marrjen e vendimeve të informuara për të zbutur risqet në mënyrë efektive. Në përgjithësi, këto platforma i ofrojnë organizatës sonë njohuri të vlefshme, zbulim të hershëm të kërcënimit dhe rritje të ndërgjegjësimit për situatën, duke forcuar kështu pozitën e sigurisë, duke mundësuar mbrojtjen paraprake dhe duke përmirësuar aftësitë e reagimit ndaj incidentit.

Tipologjitë e produkteve: investimi në Pajisje (shtuar në Qendrën e të Dhënave) dhe Programe (p.sh., zgjidhje të sigurisë kibernetike për *Threat Intelligence*) për AKSHIN; asistencë teknike dhe rritja e kapaciteteve të stafit të IT-së si në AKSHI ashtu edhe në organe/agjenci të ndryshme qeveritare që përdorin qendrën e të dhënave të AKSHI-it; seanca ndërgjegjësimi dhe trajnimi të stafit të shërbimit dhe administrativ të organeve/agjencive qeveritare të lidhura.

Tabela 20. Siguria kibernetike, ndikimi, rezultati dhe treguesit e produktit (përfshirë bazën e referimit dhe synimet)

Rezultatet	Objektivi	Treguesi	Treguesi kryesor ose Njësia matëse	Baza e referimit (2022)	Fokusi (2032)
Ndikimi	Zbatimi i avancuar i Agjendës Digjitale të Shqipërisë në sektorë të përzgjedhur.	Indeksi i Ekonomisë së Shoqërisë Digjitale në Ballkanin Perëndimor.	Pikët	30.2	Rritja
Rezultati 5	Rritja e kapaciteteve të aftësive të	Numri i sulmeve kibernetike të suksesshme.	Numri (Optimal)	1	0

	përgjithshme të mbrojtjes kibernetike, kundër sulmeve të sofistikuara që synojnë ekosistemin digjital të qeverisë shqiptare (<i>e-shërbime</i>)				
Produktet që kontribuojnë në rezultatin 5	Produkti 5.1 Rritja e kapacitetit fizik hostues të Qendrës së të Dhënave (pajisje) të AKSHI-it dhe përmirësimi i pajisjeve /programeve të lidhura me Infrastrukturat kritike të Informacionit.	Numri i sistemeve dhe infrastrukturave qeveritare të vendosura në Qendrën e të Dhënave të AKSHI-it.	Numër	250	300
		Numri i serverëve të përmirësuar në Infrastrukturat kritike të Informacionit	Numër	0	70
	Produkti 5.2. Krijimi i platformës Threat Intelligence për zbulimin paraprak ndaj sulmeve të sofistikuara.	Numri i viruseve /çelësve të gatshëm të përmirësuar në Infrastrukturën Kryesore të Informacionit.	Numër	0	25
		Krijimi i platformës së Threat Intelligence.	Numër	0	1
	Produkti 5.3 Krijimi i platformës së monitorimit të Dark Web.	Krijimi i platformës së monitorimit të Dark Web	Numër	0	1
	Produkti 5.4 Rritja e ndërgjegjësimit kibernetik dhe kapacitetit analitik parandalues, si dhe kapaciteteve të përballjes kibernetike dhe reagimit të organizatave të përfshira të sektorit publik.	Trajnimi i individëve për menaxhimin dhe ndërgjegjësimin për sigurinë kibernetike nga sektori publik shqiptar (të ndarë sipas gjinisë, moshës dhe punëdhënësit).	Numër	0	400

Lloji i aktiviteteve

Në përgjithësi, aktivitetet e nënfushës së mbështetjes siguria kibernetike do të jenë si më poshtë:
FORCIMI I KAPACITETEVE: trajnim ndërgjegjësues mbi çështje kibernetike, modeli - trajnimi i trajnerëve.

INVESTIMI: infrastruktura qendrore (serverat, ruajtja), rrjeti/siguria, platforma e inteligjencës kibernetike.

Tabela 21. Siguria kibernetike, tregues i llojit kryesor të aktiviteteve sipas kësaj nënfushe të mbështetjes, i ndarë sipas viteve

2024	2025	2026	2027
-	Investime në IT Forcimi i kapaciteteve	Forcimi i kapaciteteve, përfshirë trajnimin e instruktorëve	Forcimi i kapaciteteve, përfshirë trajnimin e trajnerëve

Metodat e ofrimit

Metodat e ofrimit që do të merren parasysh për këtë fushë të mbështetjes mund të përfshijnë shërbimet dhe prokurimin e pajisjeve, si edhe kontratat e binjakëzimit.

Përfituesit fundorë dhe grupet e synuara: përfituesit fundorë përfshijnë AKCESK, dhe AKSHI, grupet e synuara përfshijnë të gjitha organizatat e sektorit publik (p.sh. ministritë, agjencitë publike, policinë e shtetit, gjykatat civile, ushtrinë etj.), që marrin pjesë në rrjetin e qeverisjes së sigurisë kibernetike.

Kushtet: Bashkëfinancim i fushës së mbështetjes; memorandum i mirëkuptimit i hartuar dhe ndarë nga AKCESK për krijimin e rrjetit të qeverisjes së sigurisë kibernetike; prokurimi publik i zgjidhjeve së pajisjeve dhe programeve.

Nënfusha e mbështetjes 2.3: Ndërlidhja digjitale

Arsyetimi

Infrastruktura digjitale dhe ndërlidhja digjitale konsiderohen si parakusht për zhvillimin e mëtejshëm të ekonomisë digjitale. Është thelbësore të sigurohet akses në *e-shërbime, e-qeverisje, e-shëndet*, për ofrimin e shërbimeve ndërvepruese, ofrimin e shërbimeve ndërkufitare etj. Siç u tregua gjatë krizës së pandemisë COVID-19, ndërlidhja digjitale është një domosdoshmëri jetike për qytetarët dhe bizneset.

Zhvillimi në rrjetet e telekomunikacionit si pjesë e ekosistemit TIK ka ndikim në industri dhe fusha të ndryshme të ekonomisë. Ai lidhet me transformimin digjital dhe përfshin ndër të tjera internetin e gjërave (IoT), 5G, inteligjencën artificiale, *Big Data, Cloud Computing* të ashtuquajturin Revolucionin e 4-të Industrial, qytetet me përdorues digjital, sistemet digjitale të transportit, aplikacionet digjitale për industrinë vertikale etj. TIK ka një potencial të madh për të përshpejtuar përparimin njerëzor, për të adresuar ndarjen digjitale dhe për të zhvilluar ekonominë digjitale/ekonominë e bazuar në njohuri.

Vëllimi i komunikimit të të dhënave nëpërmjet rrjeteve të telekomunikacionit fiks dhe celular është rritur me shpejtësi për shkak të përdorimit masiv të teknologjive TIK, aplikacioneve të reja, shërbimeve të ofruara nëpërmjet teknologjive digjitale⁸⁰. Domosdoshmëria për më shumë rrjete me gjerësi brezi dhe me kapacitet shumë të lartë bazuar në 5G fikse dhe pa kabull është e evidente për të mbështetur transformimin digjital dhe agjendën e gjelbër.

Duke marrë parasysh se në komponentin e lidhjes digjitale, programi përfshin asistencë teknike për harmonizimin me *acquis* të fundit të BE-së dhe studim për rastet e përdorimit të 5G, këto aktivitete nuk duket se janë problematike nga pikëpamja mjedisore. Megjithatë, duke pasur parasysh risqet e mundshme mjedisore dhe mundësinë për të integruar shqetësimet mjedisore dhe klimatike në lidhje me menaxhimin e mbetjeve elektronike dhe eficiencën e energjisë, zhvillimi i lidhjet digjitale do të bazohet në politikat përkatëse, legjislationin për mbetje elektronike dhe eficiencën e energjisë.

Në Shqipëri, numri total i abonentëve *broadband* fiks në vitin 2022 ishte 582,110 me një rritje prej 4% krahasuar me një vit më parë dhe rreth 14% krahasuar me vitin 2020. Rreth 49% e totalit të abonentëve *broadband* fiks kanë akses në internet deri në 30 Mbps, 39% e tyre kanë akses në internet nga 30 deri në 100 Mbps, ndërsa 12% e tyre kanë akses në internet nga 100 Mbps në 1 Gbps. Sipas raporteve vjetore të AKEP-it në Shqipëri, vëllimi i komunikimit të të dhënave në rrjetet

⁸⁰ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-data-strategy_en

celulare dhe fikse të internetit është rritur 10-15 herë gjatë dhjetë viteve të fundit dhe tri herë gjatë tre viteve të fundit.

Megjithatë, lidhur me zhvillimin e *broadband*, në veçanti rrjete fikse, mbetet një ndarje digjitale ndërmjet zonave urbane dhe rurale. Sipas Raportit të KE-së 2022 dhe të dhënave të fundit të AKEP-it vetëm 20% e numrit të përgjithshëm të lidhjeve *broadband* fikse janë në zonat rurale ndërsa popullsia rurale është rreth 40%.

Në dhjetor 2018, Komisioni Evropian miratoi direktivën 2018/1972/BE (Kodi Evropian i Komunikimeve Elektronike – KEKE). Kodi përcaktoi rrjetet me kapacitet shumë të lartë si një objektiv strategjik. Ai përfshin masa për të inkurajuar investimet në rrjete me kapacitet shumë të lartë, rregulla të reja për spektrin e frekuencave dhe rrjetet celulare 5G, ndryshime në regjimin e shërbimit universal, rregulla për mbrojtjen e konsumatorëve, numërimin dhe komunikimet emergjente. Bazuar në Planin Kombëtar të Integritimit Evropian 2023–2025, ligji i ri për komunikimet elektronike i hartuar sipas KEKE pritet të miratohet brenda vitit 2023. Kodi përfshin masa për të inkurajuar investimet në rrjete me kapacitet shumë të lartë, rregulla të reja për spektrin e frekuencave dhe rrjetet celulare 5G, ndryshime në regjimin e shërbimit universal, rregulla për mbrojtjen e konsumatorëve, numërimin dhe komunikimet emergjente. Studimi gjeografik për rrjetet *broadband* përfshirë rrjetet me kapacitet shumë të lartë është parashikuar si një dispozitë specifike e KEKE-së.

Direktiva për uljen e koston me *Broadband* (BCRD) është një pjesë tjetër e rëndësishme e legjislacionit të BE-së që lidhet me zhvillimin e infrastrukturës digjitale. Ligji shqiptar nr. 120/2016 “Për rrjetet e komunikimit elektronik me shpejtësi të lartë dhe sigurimin e së drejtës së kalimit”, ka ndryshuar BCRD-në. Ky ligj synon të ulë koston e rrjeteve me *broadband* nëpërmjet përdorimit të përbashkët të infrastrukturës fizike ekzistuese dhe koordinimit të punimeve civile. Zhvillimi i infrastrukturës *broadband* dhe *gigabit* digjitale kërkon investime të mëdha dhe krijimin e sinergjisë midis të gjitha projekteve të infrastrukturës dhe projekteve që lidhen me digjitalizimin në nivel qendror dhe lokal.

Përqindja e familjeve që kanë akses në shpejtësinë e internetit 30 Mbps është rritur nga 58.1% më 2013 në 90.1% më 2021. Megjithatë, duke pasur parasysh nevojën e shtuar të bizneseve dhe njerëzve për lidhje fikse dhe celulare me kapacitet shumë të lartë, ofrimi i vetëm 30 Mbps nuk është më i mjaftueshëm për të ardhmen. Gjithashtu, nuk përputhet me objektivat e rinj të përcaktuar në **direktivën (BE) 2018/1972 (Kodi Evropian i Komunikimeve Elektronike – “Kodi”)** për sigurimin e lidhjes dhe disponueshmërisë së përhapur të rrjeteve me kapacitet shumë të lartë (VHCN). Për më tepër, Këshilli, në konkluzionet e tij mbi formimin e së ardhmes digjitale të Evropës, më 9 qershor 2020, theksoi se pandemia COVID-19 tregoi nevojën në rritje për lidhje të shpejtë dhe kudo. Ai bëri thirrje për një paketë masash shtesë për të mbështetur nevojat aktuale dhe në zhvillim të vendosjes së rrjetit, duke përfshirë rritjen e masave të parashikuara nga BCRD.

Prandaj, Komisioni në **Komunikatën e tij “Busulla digjitale 2030: Mënyra evropiane për dekadën digjitale”**, vendosi objektiva të përditësuar për vitin 2030 që korrespondojnë më mirë me nevojat e pritshme të lidhjes në të ardhmen. Në kuadër të Busullës Digjitale, pritet që të gjitha familjet Evropiane të mbulohen nga një rrjet *gigabit*, me të gjitha zonat e populluara të mbuluara nga 5G. Kjo kërkohet pasi familjet do të rrisin përdorimin e teknologjive të rrjetit të gjeneratës së ardhshme (5G/6G) duke reflektuar nevojat e tyre në rritje për lidhjet me kapacitet shumë të lartë. Deri në fund të kësaj dekade, veçoritë dhe aftësitë e reja të komunikimit digjital si media me saktësi të lartë, media holografike dhe shqisat digjitale mbi rrjete, pritet të ofrojnë një perspektivë krejtësisht të re për një shoqëri të mundësuar në aspektin digjital, duke mbështetur nevojën për lidhjet *gigabit*. Përpara fundit të dekadës, bizneset do të kenë nevojë për lidhje të dedikuara *Gigabit* dhe infrastruktura të dhënash për *cloud computing* dhe përpunimin e të dhënave, në të njëjtën mënyrë si shkollat dhe spitalet do ta kërkojnë këtë për *e-education* dhe shëndeti digjital. Qendra Informatike me Performancë të Lartë (HPC) do të kërkojë lidhje terabit për të lejuar përpunimin e të dhënave në kohë reale.

Objektivi i përgjithshëm i IPA III është të kontribuojë në rimëkëmbjen afatgjatë të Ballkanit Perëndimor - i mbështetur nga një tranzicion i gjelbër dhe digjital - duke çuar në një rritje të qëndrueshme ekonomike. Një nga objektivat specifike të Programit IPA III është rritja e zhvillimit

socialo-ekonomik, duke përfshirë nëpërmjet rritjes së kolektivitetit dhe zhvillimit rajonal, zhvillimit bujqësor dhe rural dhe politikave sociale dhe të punësimit, përforcimit të mbrojtjes së mjedisit, rritjes së rezistencës ndaj ndryshimeve klimatike, përshpejtimin të zhvendosjes drejt një ekonomie me karbon të ulët dhe zhvillimit të ekonomisë dhe shoqërisë digjitale.

Zhvillimi i infrastrukturës digjitale/*broadband* është një nga prioritetet kryesore në dokumentet strategjike në Shqipëri. Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim, SKZHI 2030, Strategjia e Agjendës Digjitale dhe Programi i Reformës Ekonomike.

Programi i Reformës Ekonomike Shqiptare (PRE) 2023–2025, masa e reformës #12, njeh nevojën për zhvillimin e mëtejshëm të infrastrukturës *broadband* për zhvillimin socialo-ekonomik. PRE 2021–2023 planifikon masën e reformës #12 “Zhvillimi i infrastrukturës *broadband* për ekonominë digjitale”.

Plani Kombëtar për Zhvillimin e Qëndrueshëm të Infrastrukturës Digjitale, *Broadband* 2020–2025 (NBP) miratuar me vendimin e Këshillit të Ministrave nr. 434, datë 3.6.2020. Plani ka përcaktuar objektivat për të rritur shtrirjen e *broadband*. Zhvillimi i infrastrukturës *broadband* dhe *gigabit* digjitale kërkon investime të mëdha dhe krijimin e sinergjisë midis të gjitha projekteve të infrastrukturës dhe projekteve që lidhen me digjitalizimin në nivel qendror dhe lokal.

Në prill 2022, Shqipëria iu bashkua Deklaratës për të Ardhmen e Internetit⁸¹. Parimet e deklaratës përfshijnë angazhimin:

Për të mbrojtur të drejtat e njeriut dhe liritë themelore të të gjithë njerëzve;

Për të promovuar një internet global që avancohet qarkullimin e lirë të informacionit;

Për të avancuar lidhjen gjithëpërfshirëse dhe të përbalueshme në mënyrë që të gjithë njerëzit të mund të përfitojnë nga ekonomia digjitale;

Për të promovuar besimin në ekosistemin digjital global, duke përfshirë mbrojtjen e privatësisë; dhe

Për të mbrojtur dhe forcuar qasjen me shumë palë të interesuara për qeverisjen që e ruan funksionimin e internetit për të mirën e të gjithëve.

Zhvillimi i Infrastrukturës *broadband* është një nga synimet e rëndësishme për zhvillimin socialo-ekonomik. Infrastruktura digjitale dhe digjitalizimi janë pjesë e dokumenteve përkatëse strategjike rajonale. Për më tepër, Infrastruktura digjitale, zhvillimi dhe shtrirja e infrastrukturës kombëtare *broadband* në gjashtë vendet e Ballkanit Perëndimor është një nga pikat kryesore të Planit Ekonomik dhe të Investimeve për Ballkanin Perëndimor të miratuar nga Komisioni Evropian më 6 tetor 2020⁸². Ky plan ka nënvizuar se nevoja për investime për rrjete *broadband* në Ballkanin Perëndimor është rreth 3.6 miliardë euro. Marrëveshja e Gjellbër Evropiane vlerëson se “teknologjitë digjitale janë një mundësi kritike për arritjen e qëllimeve të qëndrueshmërisë së Marrëveshjes së Gjellbër në shumë sektorë të ndryshëm”.

Zhvillimi i infrastrukturës *broadband* po ec paralelisht me një zhvillim të rëndësishëm në *e-government*, *e-services*, digjitalizimin e sistemeve TIK në administratën publike që janë një komponent i rëndësishëm për ekosistemin e TIK-ut dhe ekonominë digjitale. Kjo pjesë e investimit lidhet me aspektin e kërkesës së *broadband*. Gjatë dhe pas krizës COVID-19, janë të rëndësishme nevojat për lidhjet digjitale për trajtim të barabartë/mosdiskriminim/ adresim të nevojave – për lidhjen digjitale, aftësitë digjitale dhe lidhjet e besueshme.

Tendenca kryesore globale dhe zhvillimet në transformimin digjital që ndikojnë në sektorin e TIK-ut, veçanërisht kërkesa për më shumë lidhje me brez të gjerë/të sigurt dhe me performancë të lartë, si edhe i gjithë informacioni i paraqitur më sipër është marrë në konsideratë gjatë përcaktimit të objektivit specifik dhe produkteve të veprimit për lidhjen digjitale bazuar në rrjetet me kapacitet shumë të lartë.

Rrjetet 5G janë standardet e telekomunikacionit të ardhshëm të propozuara përtej standardit aktual 4G/LTE. Rrjetet 5G nuk do të jenë vetëm një evolucion i gjeneratave aktuale të rrjeteve

⁸¹ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/declaration-future-internet>

⁸² https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/communication_on_wb_economic_and_investment_plan_october_2020_en.pdf

celulare, por karakterizohen si një revolucion në fushën e TIK-ut që do të mundësojë shërbime të rëndësishme shumë efikase, tepër të besueshme, të sigurta dhe me më pak vonësë.

5G do të jetë një komponent thelbësor i infrastrukturës kombëtare shqiptare. 5G nuk është thjesht një zgjerim i rrjeteve ekzistuese të telekomunikacionit, por më tepër një rrjet i integruar që mbështet kërkesat gjithnjë në rritje të të dhënave dhe mundëson përvoja të reja të konsumatorëve bazuar në lidhjen e pandërprerë dhe kudo. Përveç avantazheve që lidhen me përvojat e reja dhe të përmirësuara të konsumatorëve, 5G do të përmirësojë edhe cilësinë e jetës së përdoruesve të saj. 5G konsiderohet si një nga shtyllat për arritjen e objektivave kombëtarë të *broadband* dhe Strategjisë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim 2030.

Ndërsa katër gjeneratat e para të rrjeteve pa kablo i shërbyen më së shumti nevojave tona të komunikimit dhe përmbajtjes digjitale, rrjetet 5G do t'i shërbejnë nevojave më të ndryshme të ekonomisë, duke integruar industritë fizike me botën digjitale. Qeveria vlerëson se rrjetet 5G janë të rëndësishme për të mundësuar valën e ardhshme të produktivitetit dhe inovacionit të biznesit në sektorë të ndryshëm të ekonomisë shqiptare.

Në shtator 2016, Komisioni Evropian publikoi Planin e Veprimit 5G për Evropën, për të nxitur përhapjen e rrjeteve të telekomunikacionit të gjeneratës së 5-të (5G) në të gjithë BE-në. Komisioni theksoi nevojën për një qasje të koordinuar për të siguruar vendosjen e shpejtë të teknologjisë 5G në të gjithë Bashkimin.

Shqipëria, si vend kandidat për anëtarësim në BE, është e detyruar të harmonizojë politikat e saj kombëtare për zhvillimin e komunikimeve elektronike me politikat e BE-së, të cilat do të harmonizohen me objektivat strategjike të nismës së BE-së 2010 për Agjendën Digjitale për Evropën, si një strategji ombrellë për zhvillimin e shoqërisë së informacionit dhe Strategjinë e BE-së 2016 drejt një shoqërie evropiane *gigabit* për 2025.

Memorandumi i Mirëkuptimit “Mbi 5G për transformimin digjital të Ballkanit Perëndimor” u nënshkrua gjatë Samitit të tretë Digjital të Ballkanit Perëndimor më 2 nëntor 2020, në Tiranë. Nëpërmjet këtij Memorandumi Mirëkuptimi, Ballkani Perëndimor u angazhua:

Për të punuar mbi bazën e përpjekjeve më të mira, duke miratuar politika të reja, masa rregullatore dhe teknike që lehtësojnë barrën administrative, lehtësojnë dhe mbështesin iniciativat private, stimulojnë investimet, sigurojnë një mjedis konkurrues të qëndrueshëm, forcojnë bashkëpunimin në rajon, heqin barrierat e panevojshme dhe promovojnë praktikatat më të mira.

Për të bashkëpunuar për të adresuar çdo problem të ndërhyrjes në brezat e radiofrekuencave, veçanërisht për zbatimin e 5G.

Për të punuar me synimin për të qenë pjesë e korridoreve 5G të BE-së dhe rrugëve të transportit për të mbështetur zhvillimin e industrive në zhvillim.

Një përparësi kryesore në zhvillimin e rrjeteve 5G është përdorimi i sigurt, dhe i besueshëm i aksesit në internet *broadband*, i cili duhet të jetë pa kërcënime kibernetike. Tendencat e zhvillimit në telekomunikacion, zhvillimet e pritshme si kalimi në rrjetet e gjeneratës 5G, pritët të sjellin ndryshime të rëndësishme në komunikim me prezantimin e aplikacioneve/modeleve të reja të komunikimit që lidhen me industrinë (transportin, energjinë, shëndetësinë etj.), me institucionet publike, komunikimet ndërmjet pajisjeve (*Internet of Things* (IoT)), komunikimet masive të makinave (mMMC) etj. Këto zhvillime po shoqërohen në nivel global duke shtuar vëmendjen ndaj çështjeve të sigurisë së komunikimeve në rrjetet 5G.

Komisioni Evropian⁸³ ka krijuar një projekt të dedikuar dhe mbështetës për të krijuar një sërë rastesh të përdorimit të praktikave të mira 5G, të cilat mund të ripërdoren si standarde për aplikacionet e reja. Për të promovuar rastet e përdorimit të praktikave të mira 5G, në planin e zbatimit për këtë nënfushë mbështetjeje janë përfshirë në një studim teknik, trajnim dhe një fushatë ndërgjegjësimi.

Legjislacioni i zbatueshëm i BE-së:

Direktiva e Uljes së Kostot me broadband/ligji për infrastrukturën *gigabit*;

Direktiva (BE) 2018/1972 (Kodi Evropian i Komunikimeve Elektronike);

Paketa 5G e BE-së;

⁸³ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/5g-smart-communities>

Komunikata COM/2021/118: Busulla digjitale 2030: Mënyra Evropiane për Dekadën Digjitale. Dokumenti përfundimtar;

Rekomandimi i Komisionit (BE) 2020/1307 i datës 18 shtator 2020;

Komunikata e vitit 2020 mbi “Formimin e së ardhmes digjitale të Evropës” vlerësoi se, vetëm për infrastrukturën dhe rrjetet digjitale, BE ka një hendek investimi prej 65 miliardë euro në vit. Në funksion të kësaj, Komisioni njoftoi një rishikim të BCRD. Një pjesë e madhe e kostove të vendosjes së rrjetit mund t’i atribuohet: i) mungesës së eficiencës në procesin e shpërndarjes në lidhje me përdorimin e infrastrukturës ekzistuese pasive (të tilla si kanale, kabinete dhe instalimet e antenave); ii) vështirësi në koordinimin e punimeve civile; iii) procedura të lodhshme administrative për dhënien e lejeve; dhe iv) pengesat në vendosjen e infrastrukturës fizike të inkorporuar. Për të lehtësuar dhe nxitur përhapjen e rrjetit, Komisioni propozoi direktivën për uljen e kostos me *Broadband* më 2013 me masa të harmonizuara për të ulur koston e vendosjes së rrjeteve të komunikimeve elektronike me shpejtësi të lartë. Ndërkohë, objektivat e agjendës digjitale mbi të cilat bazohej BCRD janë përmbushur kryesisht, por ato gjithashtu janë vjetruar. Programi Operacional, nënfusha e mbështetjes së lidhjes digjitale do të kontribuojë në zbatimin e *acquis*-së të fundit përkatëse të BE-së. **Ligji për infrastrukturën *gigabit*** i propozuar në mars 2023, synon të adresojë mangësitë e direktivës për uljen e kostos me *broadband* 2014 dhe të kontribuojë në vendosjen me kosto efektive dhe në kohë të rrjetit me kapacitet shumë të lartë (VHCN) që është i nevojshëm për të përmbushur nevojat në rritje të BE-së për lidhje. Duke pasur parasysh përparimet e shpejta në teknologjitë digjitale, nevojiten investime të konsiderueshme në rrjet për të vazhduar me kërkesat në rritje të *broadband*.

Objektivi i përgjithshëm (*ndikimi*): të promovojë transformimin digjital nëpërmjet përmirësimit mjedisit ligjor dhe rregullator për infrastrukturën *gigabit*, duke rritur qëndrueshmërinë dhe besimin për një lidhje më të mirë digjitale dhe duke nxitur inovacionin dhe agjendën e gjelbër në ndërtimin e infrastrukturës digjitale dhe 5G.

Objektivi specifik (*rezultati*): përmirësimi i lidhjes digjitale e bazuar në VHCN me fibër optike dhe 5G

Produktet që do të ofrohen nën këtë **nënfushë të mbështetjes** janë si më poshtë: ndërlidhja digjitale me rrjete me kapacitet shumë të lartë (VHCN)/infrastruktura *gigabit* me FO dhe 5G, duke kontribuar në objektivat specifike (rezultati) përkatëse, janë:

Studimi gjeografik për rrjetin *broadband*, VHCN

Hartimi i ligjit për infrastrukturën *gigabit*.

Përgatitja e studimit teknik për rastet e përdorimit të 5G në komunitetet digjitale.

Zhvillimi i projektit pilot për rastet e përdorimit 5G.

Rrjedhimisht, për komponentët: **komponenti 1**: ligji për infrastrukturën *gigabit* dhe masat zbatuese të tij **komponenti 2**: zbatimi i rasteve të përdorimit të 5G për komunitetin digjital, aktivitetet e parashikuara në Programin Operacional synojnë:

të përmirësojnë aktet ligjore dhe rregullatore, duke hartuar aktet ligjore dhe rregulloret përkatëse për zhvillimin e infrastrukturës *gigabit* në përputhje me *acquis* përkatëse të BE-së⁸⁴;

të zhvillojnë më tej infrastrukturën digjitale, rrjetet dhe shërbimet e së ardhmes, bazuar në një rrjet komunikimi të hapur, global, të ndërveprueshëm, të besueshëm dhe të sigurt, ku respektohen të drejtat e njeriut, vlerat demokratike dhe drejtësia;

të sigurojnë rritjen e kapaciteteve për autoritetet përkatëse përgjegjëse për zbatimin e kuadrit ligjor dhe rregullator të infrastrukturës *gigabit* në nivel qendror dhe lokal për të sjellë lidhjen *broadband* për të gjithë qytetarët, me theks në tejkalimin e hendekut digjital midis zonave urbane dhe rurale dhe arritjen e objektivave të **Shoqërisë Gigabit**;

të ideojnë dhe të zhvillojnë rastet e përdorimit të 5G për komunitetin digjital nëpërmjet rrjeteve të sigurta dhe elastike 5G bazuar në përvojat e Paketës 5G të BE-së dhe parimet e agjendës së gjelbër.

Tipologjitë e produkteve:

MIE-së do t’i ofrohet asistencë teknike për të kryer studimet e vlerësimit për *broadband*, legjislacionin për infrastrukturën *gigabit*, me qëllim rishikimin e kuadrit ligjor dhe rregullator

⁸⁴ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/gigabit-infrastructure-act-proposal-and-impact-assessment>

ekzistues për infrastrukturën *gigabit*, për të adresuar pengesat, për të harmonizuar ligjin për *broadband*⁸⁵ me ligjin e ri për komunikimin elektronik⁸⁶ në mënyrë që të promovohet vendosja e infrastrukturës *gigabit* bazuar në praktikën e BE-së.

Asistenca teknike do të mbështesë MIE-n dhe AKEP-in për të kryer studimin gjeografik për infrastrukturën *broadband*, duke përfshirë rrjetet me kapacitet shumë të lartë (VHCN) dhe për të kryer një studim teknik për rastet e përdorimit të 5G në komunitetet digjitale, i cili përfshin edhe aspektet mjedisore dhe klimatike: menaxhimi i mbetjeve elektronike në zonë, mundësitë për ekonominë qarkore, ripërdorimi dhe riparimi, si dhe masat për eficiencën e energjisë.

Në kuadër të kësaj asistence teknike kërkohet rritja e kapaciteteve të aktorëve përkatës, stafit të MIE-s dhe AKEP-it, si dhe të institucioneve të tjera të lidhura me zbatimin e rregulloreve të reja për infrastrukturën *gigabit*.

Përveç asistencës teknike, angazhimi dhe aktivitetet e ndërgjegjësimi do të kryhen për të shfaqur gjetjet dhe për të inkurajuar palët përkatëse të interesuara siç janë autoritetet e planifikimit të territorit, bashkitë që të adoptojnë përpjekjet e tyre për nevojat e zhvillimit të mtejshëm të lidhjes digjitale bazuar në VHCN (të paktën një Konferencë Kombëtare mbi Ligjin për Infrastrukturën *Gigabit* dhe 3 seminare).

Tabela 22. Ndërlidhja digjitale, ndikimi, rezultati dhe treguesit e produktit (përfshirë bazën e referimit dhe synimet)

Rezultatet	Objektivi	Treguesi	Treguesi kryesor ose Njësia matëse	Baza e referimit (2022)	Fokusi (2032)
Ndikimi	Zbatimi i avancuar i Agjendës Digjitale të Shqipërisë në sektorë të përzgjedhur.	Indeksi i Ekonomisë Shoqërisë Digjitale në Ballkanin Perëndimor ⁸⁷	Pikët	30.2	Rritja
Rezultati 6	Përmirësimi i lidhjes digjitale me rrjete me kapacitet shumë të lartë (VHCN)/ infrastrukturë <i>gigabit</i> me FO dhe 5G.	% popullsisë së mbuluar me rrjetin VHCN	%	60%	80%
		Popullsia me mbulim 5G	%	N/A	50%
		Lidhje fikse broadband me > 100 Mbit	%	12%	50%
		Lidhje broadband 1 Gbit	%	<1%	10%
Produktet që kontribuojnë në rezultatin 6	Produkti 6.1 Përgatitja e studimit gjeografik për rrjetin <i>broadband</i> , VHCN	Përgatitja e metodologjisë për përgatitjen e sondazhit periodik gjeografik për broadband, VHCN	Numër	0	1
		#Pjesëmarrës të trajnuar për procesin e vërtetimit gjeografik, të ndarë sipas gjinisë, moshës dhe punëdhënësit	Numër	0	100
		# Takimet e zhvilluara	Numër	0	3
		Përgatitja e studimit mbi studimin gjeografik për rrjetin <i>broadband</i> , VHCN	Numër	0	1
		Përgatitja e Studimit mbështetës, Raportit të Vlerësimit të Ndikimit (RIA), studimit mbi shqetësimet mjedisore dhe klimatike	Numër	0	3
	Produkti 6.2 Hartimi i ligjit për infrastrukturën <i>gigabit</i>	Miratimi i akteve ligjore	Numër	0	1

⁸⁵ Ligji nr. 120/2016 bazuar në BCRD.

⁸⁶ Bazuar në direktivën për KEKE-në.

⁸⁷ <https://www.rcc.int/pubs/159/western-balkans-digital-economy-society-index-wb-desi-2022-report>

		Takimet e zhvilluara	Numër	0	3
		Pjesëmarrësit e trajnuar për kuadrin ligjor dhe rregullator të rishikuar për ligjin për infrastrukturën gigabit të ndarë sipas gjinisë, moshës dhe punëdhënësit	Numër	0	150
	Produkti 6.3. Përgatitja e studimit teknik për rastet e përdorimit të 5G në komunitetet digjitale.	Faza 1. Identifikimi i rastit të përdorimit. Faza 2. Projektimi për të hapur rrugën për zbatimin e rasteve të përdorimit. Faza 3. Konceptimi i rasteve të përdorimit bazuar në demonstrime dhe simulime. Faza 4. Ofrimi i provës së konceptit, ndërveprueshmërisë dhe testimit pilot.	Numër	0	1
	Produkti 6.4. Zhvillimi i projektit pilot ⁸⁸ për rastet e përdorimit 5G.	Projekt pilot	Numër	0	1
	Produkti 6.5 Informimi i plotë i përdoruesve fundor dhe palëve përkatëse të interesuara për përfitimet e infrastrukturës gigabit/raste të përdorimit 5G.	Zhvillimi i një fushate shumëvjeçare ndërgjegjësimi.	Numër	0	1
		Zhvillimi i konferencës kombëtare	Numër	0	1

Lloji i aktiviteteve

Në përgjithësi, aktivitetet e nënfushës së mbështetjes ndërlidhja digjitale do të jenë si më poshtë:

Forcimi i kapaciteteve në lidhje me *acquis*, përafrimi dhe harmonizimi ligjor, reformat sektoriale, forcimi i kapaciteteve, trajnimi, fushata ndërgjegjësimi për të informuar popullsinë rastet e përdorimit të infrastrukturës *gigabit*/5G nga komuniteti digjital,

Aktivitete të tjera (studime teknike mbi rastet e përdorimit të VHCN dhe 5G, projekt pilot i pranueshëm 5G që zbaton rastet e përdorimit të 5G për komunitetin digjital);

FORCIMI I KAPACITETEVE: trajnim mbi ligjin për infrastrukturën *gigabit*, 5G, studim gjeografik për *broadband* /VHCN (metodologjia, trajnimi i funksioneve të sistemit atlas/menaxhimi i ndryshimeve/aftësitë e autoriteteve publike)

STUDIMI TEKNIK 1: Përgatitja e studimit gjeografik për rrjetin *broadband*, VHCN

STUDIMI TEKNIK 2: Rastet e përdorimit të 5G për komunitetin *smart* përfshirë aspektet mjedisore dhe klimatike: menaxhimi i mbetjeve elektronike në zonë, mundësitë për ekonomi qarkulluese, ripërdorim dhe riparim, si dhe masa për eficiencën e energjisë;

INVESTIMI: Projekt pilot i pranueshëm për zbatimin e rasteve të përdorimit 5G në komunitetin digjital (shëndeti digjital, *e-education*, transporti, shërbimet publike elektronike). Propozimi është dhënë në aneksin e kësaj fushe mbështetjeje. Projekt pilot synon të promovojë vendosjen e 5G dhe anën e kërkesës bazuar në modelin e BE-së për 5G për komunitetin smart⁸⁹.

⁸⁸ Shihni aneksin 2.

⁸⁹ Projekt mund të zbatohet në mënyrë modulare dhe investimi llogaritet të jetë rreth 3–5 milionë euro.

Tabela 23. Ndërlidhja digjitale, tregues i llojit kryesor të aktiviteteve sipas kësaj nënfushe të mbështetjes, i ndarë sipas viteve

2024	2025	2026	2027
Vlerësimi i ndikimit (RIA) Ligji për infrastrukturën <i>gigabit</i> Studimi teknik rastet e përdorimit të 5G	Ligji për infrastrukturën <i>gigabit</i> Forcimi i kapaciteteve Fushata ndërgjegjësimi	Studim teknik - studim gjeografik për <i>broadband/VHCN</i> Forcimi i kapaciteteve Fushata ndërgjegjësimi Projekt pilot për rastet e përdorimit të 5G në komunitetet digjitale	Forcimi i kapaciteteve Fushata ndërgjegjësimi Projekt pilot për rastet e përdorimit të 5G në komunitetet digjitale

Metodat e ofrimit

Metodat e ofrimit që do të merren parasysh për këtë fushë të mbështetjes mund të përfshijnë shërbimet dhe prokurimin e furnizimeve, si edhe kontratat e binjakëzimit.

Përfituesit fundorë dhe grupet e synuara: politikëbërësit publikë, organi rregullator dhe përdoruesit fundorë përfshijnë bizneset dhe qytetarët që përfitojnë nga ndërlidhja digjitale më e mirë bazuar në rrjetet me kapacitet shumë të lartë fiks dhe 5G.

Kushtet: bashkëfinancim i fushës së mbështetjes.

Fusha e mbështetjes: Asistencë teknike

Arsyetimi

Ndërrhyrja me “Asistencë teknike” do të mbështesë autoritetin menaxhues, Organin e Ndërmjetëm të Menaxhimit Financiar dhe subjektet e tjera në sistemin e menaxhimit dhe kontrollit për zbatimin e Programit Operacional (PO), si dhe partnerët dhe marrësit fundorë të PO-së, sipas rastit. Duhet theksuar se Programet Operacionale Shumëvjeçare IPA III 2024–2027 janë PO-të e para të zbatuara në Shqipëri. Në këtë kontekst, kapaciteti institucional për zbatimin efektiv dhe efikas të aktiviteteve, monitorimin dhe kontrollin e Programit është një nga faktorët më të rëndësishëm që duhet marrë në konsideratë. Për këtë arsye, fondet e asistencës teknike do të përdoren për të mbështetur strukturat dhe autoritetet e përcaktuara, si dhe partnerët dhe përfituesit fundorë të PO-së, në zbatimin efektiv të aktiviteteve që lidhen me menaxhimin, monitorimin, vlerësimin dhe kontrollin e PO-së, nëpërmjet asistencës në përgatitjen e dokumentacionit teknik të nevojshëm për zbatimin e programit, mbështetjes për hartimin dhe zbatimin e aktiviteteve të komunikimit dhe vizibilitetit, përgatitjes së raporteve të vlerësimit, monitorimit të vazhdueshëm të rezultateve të PO-së, dhe mbështetjes në kontrollet administrative dhe auditimet teknike në terren. Kjo përfshin gjithashtu një gamë të gjerë aktivitetsesh për ngritjen e kapaciteteve për të siguruar kompetencat e stafit, si dhe futjen e dispozitave për të ofruar kompensim shtesë për pagat e stafit të përzgjedhur për të parandaluar lëvizjen e stafit dhe për të krijuar një mjedis të qëndrueshëm pune që është rezistent ndaj ndryshimeve. Përqindja e parashikuar për shtesat do të jetë 12.9 % e buxhetit total me “Asistencë teknike”.

Subjekte të ndryshme do të përfshihen në zbatimin e PO Shoqëria dhe Ekonomia Digjitale dhe do të kryejnë një sërë detyrash. Mbështetje do t'i ofrohet Autoritetit Menaxhues, Organeve të Ndërmjetme dhe strukturave të tjera për të garantuar funksionimin normal dhe zbatimin efikas dhe efektiv të PO-së. Kjo mbështetje gjithëpërfshirëse synon të sigurojë zbatim efikas, monitorim të ngushtë, vlerësim efektiv, vizibilitet më të mirë, komunikim të qartë, procese të mirëdokumentuara dhe nxënie të vazhdueshme.

Për të vlerësuar efikasitetin dhe efektivitetin e PO-së Ekonomia dhe Shoqëria Digjitale, Autoriteti Menaxhues do të krijojë një sistem të brendshëm monitorimi. Ky sistem do të lejojë monitorimin e rregullt të progresit të zbatimit dhe do të sigurojë mbledhjen sistematike dhe në kohë të të dhënave për treguesit përkatës. Përveç kësaj, të dhënat e mbledhura do të mbështesin përgatitjen e raporteve vjetore dhe do të ofrojnë njohuri të vlefshme për performancën e programit.

Legjislacioni i zbatueshëm i BE-së:

Ndërrhyrjet sipas kësaj OS-je nuk janë pjesë e *acquis* të BE-së.

Rezultati (objektivi specifik):

Forcimi i kapaciteteve të autoritetit menaxhues, Organit të Ndërmjetëm për Menaxhimin Financiar dhe Partnerëve dhe përfituesve fundorë për zbatimin efikas të Programit Operacional.

Tipologjitë e produkteve:

Aktivitete për rritjen e kapaciteteve (trajnim, instruktazh, mbështetje në punë, vizita studimore), aktivitete promocionale dhe komunikimi, monitorim dhe vlerësim, përgatitje e dokumentacionit teknik për tenderët, menaxhimin e verifikimeve etj.

Tabela 24. Asistencë teknike, ndikimi, rezultati dhe treguesit e produktit (përfshirë bazën e referimit dhe synimet)

Rezultatet	Treguesi	Treguesi kryesor ose njësia matëse	Baza e referimit (2022)	Fokusi (2032)
Ndikimi Kapaciteti administrativ dhe përafrimi me <i>acquis</i> të BE-së	Gatishmëria e rritur e Shqipërisë për negociatat e anëtarësimit në BE sipas kapitullit 22.	Niveli i përgatitjes	Përgatitur mesatarisht (2022)	Mbyllja e kapitullit 22
Rezultati 7 Forcimi i kapaciteteve të AM, ONMF, partnerëve dhe përfituesve fundorë për zbatimin efikas të PO.	Disbursimi i buxhetit kundrejt gjithë buxhetit të alokuar.	Përqindja	N/A (2024)	100
Produkti 7.1 Forcimi i kapaciteteve administrative të AM, ONMF-së, partnerëve, marrësve dhe përfituesve fundorë.	Forcimi i kapaciteteve të punonjësve të AM, ONMF dhe përfituesve fundorë nëpërmjet trajnimeve dhe aktiviteteve të tjera (të ndarë sipas gjinisë/moshës).	Numër	0 (2024)	Min 60
	Mbështetja e punonjësve të AM, ONMF dhe strukturave të tjera të pranueshme me shtesa page për shkak të ngarkesës së shtuar të punës (të ndarë sipas gjinisë).	Numër	N/A (2024)	21 ⁹⁰ (2032)
Produkti 7.2 Forcimi i kapaciteteve të partnerëve për të marrë pjesë aktive në zbatimin e PO	Organizimi i trajnimit për partnerët	Numër	0 (2024)	10 (2032)
Produkti 7.3 Mbështetja e zbatimit efektiv të PO-së	Përgatitja e dokumentacionit të tenderit për kontrata shërbimi.	Numër	0 (2024)	5 (2027)
	Përgatitja e dokumentacionit të tenderit për kontrata sigurimi.	Numër	0 (2024)	5 (2027)
	Përgatitja e fishës së binjakëzimit/binjakëzimit të thjeshtë	Numër	0 (2024)	2 (2027)
	Organizimi i aktiviteteve për komunikim dhe vizibilitet.	Numër	0 (2024)	10 (2032)
Produkti 7.4 Zbatimi në mënyrë efektive i monitorimit dhe vlerësimit të PO-së	Vlerësimi i programit.	Numër	0 (2024)	2 (2027) – vlerësim afatmesëm për çdo fushë të mbështetjes
	Zhvillimi i takimeve të Komitetit të Monitorimit Sektorial për Programin	Numër	0 (2024)	16 (2032)

⁹⁰ Sipas negocimit me Komisionin Evropian.

Lloji i aktiviteteve

Produkt 7.1 Rritja e kompetencave të stafit të AM-së, ONMF-së dhe të përfituesve fundorë

Mbështetje për ngritjen e kapaciteteve të AM, ONMF dhe punonjësve përfitues. Për menaxhimin dhe zbatimin e PO-së do të krijohen struktura të reja pranë autoritetit menaxhues dhe agjencive të tjera përgjegjëse për fushat e mbështetjes që janë objekt i kësaj PO-je. ONMF tashmë ka përvorë në menaxhimin e asistencës IPA sipas metodës së zbatimit të IMBC-së, por kurrë nuk ka menaxhuar fondet e BE-së në kuadër të një Programi Operacional Shumëvjeçar. Duke pasur parasysh mungesën e përvorës së administratës shqiptare në zbatimin e Programeve Operacionale, do të zhvillohen dhe zbatohen Programe specifike për rritjen e kapaciteteve të punonjësve në strukturat drejtuese të PO-së, duke u fokusuar në aspekte të veçanta të zbatimit të Programit. Propozohen lloje të ndryshme aktiviteteve për rritjen e kapaciteteve, të tilla si trajnimi (përfshirë trajnimin në punë), instruktazhi, shkëmbime mes kolegësh, që synojnë nevojat e grupeve të ndryshme të stafit **bazuar në vlerësimet e nevojave për trajnim dhe objektin e detyrave të tyre. Aktivitetet e rritjes së kapaciteteve do të nisin në fillim të Programit dhe do të vazhdojnë sipas nevojës gjatë gjithë jetës së PO-së.**

Metoda e ofrimit: kontrata shërbimi dhe/ose binjakëzimi

Përfituesit fundorë dhe grupet e synuara:

Grupet synuara janë këto:

AM (AKSHI);

Drejtoria e Përgjithshme për Financimin dhe Kontraktimin e Fondeve të Bashkimit Evropian, Bankës Botërore dhe Donatorëve të Tjerë (CFCU);

Struktura e Menaxhimit të NAO-së, Zyra Mbështetëse e KKIPA;

Ministria e Shëndetit dhe Mbrojtjes Sociale;

Ministria e Arsimit dhe Sporteve;

Ministria e Financave dhe Ekonomisë – Drejtoria e Përgjithshme e Tatimeve;

Autoriteti Kombëtar për Certifikimin Elektronik dhe Sigurinë Kibernetike;

Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë – Drejtoria e Politikave dhe Strategjive për Zhvillimin e Telekomunikacionit dhe Postës;

Agjencia e Auditimit të Programeve të Asistencës së Akredituar nga Bashkimi Evropian;

Të tjera të identifikuar gjatë zbatimit të Programit (nëse është e aplikueshme).

Produkti 7.2. Forcimi i kapaciteteve të partnerëve për të marrë pjesë aktive në zbatimin e PO-së

Forcimi i kapaciteteve të partnerëve. Partnerët do të përfshihen aktivisht në zbatimin e Programit nëpërmjet pjesëmarrjes së tyre në Komitetin e Monitorimit Sektorial dhe aktiviteteve të tjera si konsultimi mbi rezultatet e zbatimit të Programit, komunikimi dhe aktivitetet e vizibilitetit etj. Për të siguruar pjesëmarrjen aktive dhe efektive të partnerëve do të zhvillohet dhe zbatohet një program trajnimi i personalizuar që mbulon të gjitha aspektet e zbatimit, monitorimit dhe vlerësimit të Programit.

Metoda e ofrimit: produktet në këtë fushë të mbështetjes do të arrihen kryesisht nëpërmjet prokurimeve të shërbimeve.

Përfituesit fundorë:

AM

Partnerët:

Autoritetet publike përkatëse përfshirë përfaqësuesit rajonal dhe kombëtar të autoriteteve lokale

Autoritetet publike kombëtare përgjegjëse për zbatimin e parimeve horizontale

Partnerët ekonomikë dhe socialë

Organet përfaqësuese të shoqërisë civile

Produkt 7.3 Mbështetja e zbatimit efektiv të PO-së

Ofrimi i mbështetjes për zbatimin e programit për institucionet përgjegjëse për zbatimin e PO-së. Ky aktivitet do të mbështesë AM-në, ONMP-në dhe përfituesit në përgatitjen e dokumenteve të tenderave, në kryerjen e studimeve dhe analizave thelbësore për zbatimin e Programit, si dhe në hartimin dhe zbatimin e aktiviteteve që lidhen me komunikimin dhe vizibilitetin e Programit, si përgatitja e

materialeve promovuese, organizimi i eventeve për shpërndarjen e informacionit mbi rezultatet e Programit etj.

Produkt 4. Zbatimi në mënyrë efektive i monitorimit dhe vlerësimit të PO-së

Mbështetje për monitorimin dhe vlerësimin e PO-së. Aktiviteti do të mbështesë institucionet e përfshira në zbatimin e Programit në detyrat që lidhen me ngritjen e një sistemi monitorimi për Programin dhe mbledhjen dhe analizimin e të dhënave në lidhje me zbatimin e Programit, si dhe verifikimet e menaxhimit të produktit në zyrë dhe në vend. Aktiviteti përfshin gjithashtu përgatitjen e raportvlerësimit (vlerësimi afatmesëm) për fushat e mbështetjes të mbuluara nga Programi. Gjithashtu, AM-ja do të mbështetet në kryerjen e detyrave të Sekretariatit për Komitetin e Monitorimit Sektorial të Programit: krijimi i KMS-së, organizimi i takimeve të KMS-së (të paktën dy herë në vit), përgatitja e raporteve dhe dokumentacionit për KMS-në etj.

Metoda e ofrimit: kontrata shërbimi

Përfituesit fundorë: AM, ONMF, anëtarë të Komitetit Sektorial të Monitorimit

Kushtet (për të gjitha aktivitetet)

Stafi adekuat i institucioneve të përfshira në zbatimin e PO-së duhet të sigurohet për një mjedis të qëndrueshëm pune.

Afati kohor indikativ për zbatimin (për të gjitha aktivitetet)

Të gjitha aktivitetet do të zbatohen gjatë gjithë kohëzgjatjes së Programit, me përjashtim të atyre që kanë të bëjnë me vlerësimin, të cilat do të kryhen në vitin 2026 dhe 2032, kur do të përgatiten raportet e vlerësimit afatmesëm dhe përfundimtar.

4.2.3 Lista treguese e projekteve madhore për çdo fushë të mbështetjes

E pazbatueshme

4.3 Integrimi

4.3.1 Mbrojtja e mjedisit, ndryshimet klimatike dhe biodiversiteti

Programi dhe të gjitha ndërhyrjet e tij në parim kanë ndikim të vogël në çështjet mjedisore, ndryshimet klimatike dhe biodiversitetin. Prandaj, Programi nuk është objekt i nenit 25.5 të rregullores së NDICI-së. Megjithatë, në program do të përfshihen konsideratat mjedisore. Projekte specifike do të hartohen për të përfshirë masa pozitive gjatë procesit të prokurimit duke përdorur kriteret e zbatueshme të prokurimit publik të gjelbër të BE-së për data centers server rooms dhe shërbimet cloud, si dhe kompjuterët, monitorët, tabletët dhe telefonat smart. Për çdo fushë dhe nënfushë përkatëse të mbështetjes në program do të kryhet një VNM dhe nëse është e nevojshme, do të financohet duke përdorur burimet financiare të parashikuara në fushën e mbështetjes “Asistencë teknike”.

Projektet duhet të hartohen në mënyrë të qëndrueshme dhe miqësore me mjedisin. Ato duhet të tregojnë kontributin e tyre në objektivat mjedisore dhe klimatike, skemat e menaxhimit të mbetjeve elektronike me parime të integruara qarkulluese, masat e eficiencës së energjisë, masat e zgjidhjeve të bazuara në natyrë kur është e nevojshme etj., sipas grupit të kriterëve mjedisore dhe klimatike që do të zhvillohen nga Autoriteti Menaxhues.

Aty ku është e mundur, do të vendosen kriteret gjithëpërfshirëse mjedisore dhe klimatike që marrin parasysh më shumë aspekte ose nivele më të larta të performancës mjedisore. Kriteret e prokurimit publik të gjelbër që duhet të merren parasysh rast pas rasti përfshijnë kriteret e përzgjedhjes, specifikimet teknike, kriteret e shpalljes së kontratës fituese dhe klauzolat e kontratës. Përveç kësaj, përfituesit e projektit dhe përfituesit fundorë do të informohen për përdorimin e qëndrueshëm të pajisjeve të blera, veçanërisht në lidhje me konsumin e energjisë dhe menaxhimin përfundimtar. Prioritet do t’u jepen shpenzimeve nga fillimi në fund. Angazhimi me palët e interesuara përfshirë komunitetet lokale, ekspertët mjedisore dhe organet rregullatore, do të sigurojë transparencë dhe llogaridhënie gjatë gjithë zbatimit të projektit.

4.3.2 Barazia gjinore dhe fuqizimi i grave dhe vajzave

Gjatë zbatimit të Programit do të sigurohet integrimi i barazisë gjinore. Në përgjithësi, Programi do të ketë një efekt indirekt pozitiv sa i përket barazisë gjinore. Krijimi i Regjistrat Elektronik të Pacientëve do të ketë rezultate pozitive për pacientet gra dhe vajza, pasi mund të reduktojë barrierat e kujdesit ballë për ballë që gratë mbartin më shumë se burrat: kujdesi për fëmijët, punët e shtëpisë, financat e pamjaftueshme dhe koha. Shëndetësia digjitale mund t’i emancipojë gratë nëpërmjet

aksesit në të dhënat e tyre shëndetësore dhe informacione të përditësuara shëndetësore. Për sa i përket arsimit, përmirësimet dhe trajnimet e kurrikulave do të ndihmojnë gjithashtu në kapërcimin e ndarjes digjitale gjinore.

Organet e përfshira në shtrirjen e Programit do të ndërmarrin masat përkatëse për të siguruar që perspektiva gjinore të merret parasysh gjatë zbatimit, monitorimit dhe vlerësimit të Programit. Shkalla e pjesëmarrjes do të monitorohet dhe raportohet, sipas rastit; të dhënat e ndara sipas gjinisë do të mblidhen aty ku është e mundur. Në fund, sa u përket aktiviteteve të komunikimit dhe ndërgjegjësimit, vëmendje e veçantë do t'i kushtohet promovimit të perspektivës dhe zërit të grave dhe ofrimit të modeleve pozitive.

4.3.3 Të drejtat e njeriut

Programi do të promovojë përmbajtje lidhur me të drejtat e njeriut që janë në përputhje me të gjitha operacionet, duke siguruar aksesueshmëri pa diskriminim të çdo lloji dhe duke adresuar hendekun digjital që ndikon te minoritetet, grupet e vulnerabël dhe të pafavorizuar. Hendeku digjital vetë është një çështje e të drejtave të njeriut; Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara shpalli aksesin në internet si një të drejtë themelore të njeriut në vitin 2016. Ndërhyrja për të siguruar lidhje më të shpejta do të ndihmojë në avancimin e përfshirjes sociale të komuniteteve me të ardhura të ulëta, rurale dhe të marginalizuara dhe të pakicave romë dhe egjiptiane. Programi do të ketë gjithashtu një efekt pozitiv në sigurimin e aksesit më të mirë dhe më të drejtë në kujdes shëndetësor cilësor, arsim dhe siguri (në hapësirën kibernetike). Si një shembull, regjistrat shëndetësorë elektronikë janë një instrument barazie për personat LGBT+. E drejta për privatësi do të shihet nënfushën e mbështetjes 1.

4.3.4 Aftësia e kufizuar

Programi do të ketë një ndikim pozitiv për personat me aftësi ndryshe. Personat me aftësi ndryshe përballen me pengesa të konsiderueshme për qasjen në internet dhe kjo nevojë për marrjen e shërbimeve *online*, është veçanërisht e lartë mes këtyre personave. Parimi i aksesueshmërisë digjitale do të respektohet nëpërmjet përdorimit të standardeve WCAG dhe pajtueshmërisë me direktivën (BE) 2019/882 mbi kërkesat e aksesueshmërisë për produktet dhe shërbimet, duke zbatuar logjikën digjitale të aksesueshme. Të dhënat elektronike të shëndetit do të kenë një ndikim pozitiv në kujdesin shëndetësor për personat me aftësi të kufizuara, duke përmirësuar rezultatet e tyre të trajtimit dhe aksesin në shërbime cilësore. Aksesueshmëria do të merret parasysh gjatë zbatimit të Programit; për shembull, seancat e komunikimit dhe informimit do të mbahen në vende që janë mjaftueshëm të aksesueshme për personat me aftësi të kufizuara.

4.3.5 Reduktimi i riskut nga fatkeqësitë natyrore

Programi nuk synon të adresojë apo të zbusë pasojat e fatkeqësive natyrore. Prandaj, nuk do të ketë ndikim të drejtpërdrejtë në uljen e riskut nga fatkeqësitë. Megjithatë, duke qenë se disa masa lidhen automatikisht me përpunimin (dhe mbrojtjen e) të të dhënave elektronike, informacionit dhe regjistrimeve, Programi do të përmirësojë aftësinë e Shqipërisë për të siguruar akses më të sigurt në informacionin dhe të dhënat personale për të gjithë individët dhe subjektet publike. Të gjitha të dhënat do të ruhen si *back-up* në një vendndodhje *off-site* për të siguruar vazhdimësinë e punës (nëse kompjuterët ose serverët dëmtohen për shkak të një fatkeqësie natyrore, dëmtimit të pajisjeve ose sulmit kibernetik, të dhënat e humbura do të duhet të restaurohen nga një vend i dytë ku ato janë ruajtur). Shqipëria ka përjetuar tashmë sulme kibernetike nga burime të ndryshme dhe masat përkatëse do të merren parasysh gjatë zbatimit të Programit Operacional.

4.4 Risqe dhe supozime

Shqipëria ka pak përvoja në menaxhimin indirekt të fondeve të BE-së. Shumica e pasigurive në lidhje me risqet dhe supozimet janë të lidhura me këtë faktor.

4.4.1 Risqet e identifikuara nën nënfushën e mbështetjes 1.1: Shëndeti digjital

Kategoria	Risku	Probabiliteti	Ndikimi	Masa zbutëse
1- Mjedisi i jashtëm	Mungesa e infrastrukturës TIK duke përfshirë <i>broadband</i> universal.	I mesëm	I mesëm	Qasja në të dhënat e shëndetit digjital veçanërisht në Sistemin e Informacionit Radiologjik, kërkon infrastrukturën e përshtatshme TIK dhe <i>broadband</i> e qëndrueshme. Megjithatë Agjencia Kombëtare për Shoqërinë e Informacionit siguron infrastrukturën e duhur për spitalet

Kategoria	Risku	Probabiliteti	Ndikimi	Masa zbutëse
				publike, duke pasur parasysh numrin e lartë të ofruesve të kujdesit shëndetësor dhe profesionistëve që do të përdorin sistemin, ky rrezik nuk mund të zbutet plotësisht.
5- Komunikimi dhe informimi	Besueshmëria e kufizuar në sigurinë e platformave shëndetësore digjitale	I mesëm	I mesëm	Ky risk do të zbutet nëpërmjet fushatave të duhura të ndërgjegjësimit që i drejtohen si publikut të gjerë ashtu edhe profesionistëve të kujdesit shëndetësor.

4.4.2 Risqet e identifikuara në nënfushën e mbështetjes 1.1: Edukimi digjital

Kategoria	Risku	Probabiliteti	Ndikimi	Masa zbutëse
3- njerëzit dhe organizatat	Njohuritë e mësuesve në lidhje me përdorimin e TIK-ut.	I mesëm	I mesëm	Programi Operacional do të ofrojë trajnime në fushën e TIK të përshtatura për mësuesit e arsimit parauniversitar.
1- Mjedisi i jashtëm	Depërtimi i ulët i broadband fiks në zonat rurale të Shqipërisë.	I ulët	I ulët	AKSHI ofron shërbimin e internetit për 1300 shkolla parauniversitare. Zhvillimi i broadband fiks në zonat rurale për përdoruesit privatë është jashtë objektivit të këtij Programi Operacional.

4.4.3 Risqet e identifikuara në nënfushën e mbështetjes 2.1: Tatimet

Kategoria	Risku	Probabiliteti	Ndikimi	Masa zbutëse
3- njerëzit dhe organizatat	Integrimi i suksesshëm dhe ndërveprimi i sistemeve kombëtare tatimore nuk mbështetet me kapacitete dhe burime të mjaftueshme teknike.	I ulët	I ulët	Ky risk do të trajtohet në kuadër të Programit Operacional me ngritjen e kapaciteteve për të rritur aftësitë dhe kapacitetet e përgjithshme të administratës tatimore. Kjo do të përfshijë përmirësimin e aftësive në profilizimin dhe vlerësimin e riskut të tatimpaguesve, si dhe përshtetimin e reformave që lehtësojnë kalimin në procese tërësisht elektronike të dorëzimit të dokumenteve.

4.4.4 Risqet e identifikuara në nënfushën e mbështetjes 2.2: Siguria kibernetike

Kategoria	Risku	Probabiliteti	Ndikimi	Masa zbutëse
1- Mjedisi i jashtëm	Sulmet e sofistikuara kibernetike përbëjnë një kërcënim të konsiderueshëm ndaj masave të sigurisë kibernetike të qeverisë shqiptare.	I lartë	I lartë	Programi do të mbështesë forcimin e ndërgjegjësimit kibernetik, aftësisë për analiza parandaluese, si dhe përballjen dhe reagimin kibernetik të institucioneve publike që bëjnë pjesë në rrjetin qeveritar të sigurisë kibernetike të infrastrukturave kritike të informacionit.

4.4.5 Risqet e identifikuara në nënfushën e mbështetjes 2.2: Ndërlidhja digjitale

Kategoria	Risku	Probabiliteti	Ndikimi	Masa zbutëse
4- Aspektet ligjore dhe rregullatore	Ndryshimi në prioritetet e qeverisë.	I ulët	I ulët	Programi do të nxisë bashkëpunimin e mirë mes palëve të interesuara në lidhje me ndërlidhjen digjitale për të nxitur reformën e nevojshme në kohën e duhur

Programi do të nxisë bashkëpunimin e mirë mes palëve të interesuara në lidhje me ndërlidhjen digjitale për të nxitur reformën e nevojshme në kohën e duhur

4.4.6 Risqet nën të gjitha fushat e tjera të mbështetjes përfshirë asistencën teknike

Kategoria ⁹¹	Risku	Probabiliteti	Ndikimi	Masa zbutëse
3- njerëzit dhe organizatat	Kapacitete të kufizuara përthithëse, mungesë e burimeve njerëzore për të kryer proceset teknike dhe organizative dhe lëvizje e shpeshtë e stafit.	<i>I mesëm</i>	<i>I mesëm</i>	Aktivitetet nën fushën “Asistencë teknike” do të rrisin kapacitetet dhe do të mbështesin ruajtjen e stafit. Do të zhvillohen udhëzues teknike për të orientuar stafin e ri që do të përfshihet.
2- Planifikimi, proceset dhe sistemet	Mungesa e dokumentacionit teknik dhe tenderit në kohë dhe cilësi.	I ulët	I mesëm	Stafi i emëruar nga autoritetet përkatëse dhe njësitë e zbatimit të projektit do të krijohet menjëherë. Stafi përkatës i trajnuar mirë dhe i përfshirë në të gjitha hapat gjatë përgatitjes së dokumentacionit teknik dhe të tenderit. Përdorimi i AT për përgatitjen e dokumentacionit me mekanizma të mjaftueshëm të kontrollit të cilësisë nga Autoriteti Kontraktor, përfituesit fundorë dhe/ose palët e tjera të interesit të projektit. Minimizimi i vonësve në përgatitjen dhe kontraktimin e dosjeve të tenderit nëpërmjet një parashikimi më të mirë, planifikimit të prokurimit dhe kapaciteteve më të larta institucionale në autoritetet që menaxhojnë fondet.
1- Mjedisi i jashtëm	Procedurat e tenderimit të pasuksesshme për shkak të fondeve të pamjaftueshme / ofertave mbi buxhetin.	I Mesëm	I lartë	Vlerësimet e kostove të investimit bazuar në kërkimet e përditësuara të tregut. Shpërndarja e buxhetit me rezerva të mjaftueshme duke llogaritur ndryshimet e parashikuara të çmimeve deri në datën e pritshme të prokurimit dhe/ose identifikimi paraprak i mundësive nëse kanë nevojë për fonde shtesë.
5-Komunikimi dhe informimi	Shtirje e kufizuar të grupi i synuar.	I ulët	I ulët	Shqipëria ka zhvilluar tashmë një sërë masash për të nxitur financimin e BE-së dhe kjo do të ndiqet më pas. Për më tepër, komunikimi nën fushën “Asistencë teknike” do të plotësohet me komunikim specifik sektorial.

Për realizimin e suksesshëm të Programit Operacional, duhet të plotësohen këto parakushtet:

- Angazhimi i fortë i të gjitha institucioneve për zbatimin e agjendës së integritetit në BE;
- Disponueshmëria e burimeve përkatëse për të menaxhuar prokurimin dhe disbursimin e fondeve (burimet njerëzore dhe bashkëfinancimi kombëtar);
- Bashkëpunim i fortë ndërmjet Autoritetit Menaxhues, ministrive përkatëse të linjës dhe organit të ndërmjetëm për menaxhimin financiar;
- Koordinim efektiv mes organeve përgjegjëse për këtë PO dhe atyre për programet e tjera (risi për Shqipërinë në modalitetin e menaxhimit indirekt që po rritet me shpejtësi).

Risqet dhe parashikimet do të përditësohen gjatë përgatitjes së fletëve përkatëse të identifikimit të projektit dhe gjatë çdo procesi prokurimi.

5. Përmbledhje e procesit të konsultimit për përgatitjen e Programit Operacional

Procesi i konsultimit për dokumentin e Programit Operacional përfshin hapa të shumtë që synojnë të sigurojnë pjesëmarrjen aktive të partnerëve përkatës dhe shoqërisë civile. Ky Program Operacional është përgatitur në përpunje me Kodin Evropian të Sjelljes së Partneritetit [Rregullorja e Deleguar e Komisionit (BE) nr. 240/2014 e datës 7 janar 2014 mbi kodin Evropian të sjelljes për partneritetin në kuadrin e Fondeve Evropiane Strukturore dhe të Investimeve] bazuar në metodologjinë për zbatimin e parimit të partneritetit dhe përzgjedhjen e partnerëve të zhvilluar për Programet Operacionale 2024–2027 në Republikën e Shqipërisë sipas IPA III.

⁹¹ 1) për mjedisin e jashtëm; 2) për planifikimin, proceset dhe sistemet; 3) për njerëzit dhe organizatat; 4) për aspektin ligjor dhe rregullator; 5) për komunikimin dhe informacionin.

Në përputhje me Kodin Evropian të Sjelljes për Partneritetin, Komisioni Evropian luajti një rol të rëndësishëm në përfshirjen në diskutime dhe sesione të konsultimit teknik gjatë gjithë fazës përgatitore.⁹²

Partneriteti për Programin Operacional përbëhet nga përfaqësuesit më poshtë:

- autoritetet publike përkatëse, duke përfshirë përfaqësuesit e autoriteteve lokale;
- përfaqësues të partnerëve për zhvillim në Shqipëri;
- autoritetet publike kombëtare përgjegjëse për zbatimin e parimeve horizontale;
- partnerët ekonomikë dhe socialë;
- organizatat që përfaqësojnë shoqërinë civile.

Partneriteti u krijua nga Agjencia Shtetërore e Programimit Strategjik dhe Koordinimit të Ndhmës, në varësi të Zyrës së Kryeministrit, e cila, si KKIPA, po koordinon procesin e programimit për IPA III. Lista e të gjithë partnerëve dhe aktorëve të konsultuar është përfshirë në aneksin 1 të këtij Programi Operacional. Hartimi i Programit Operacional ishte planifikuar të mundësonte pjesëmarrjen e plotë të partneritetit në faza të ndryshme të hartimit, duke lehtësuar procesin e hartimit të përbashkët.

Takimi i parë konsultativ u mbajt më 6 qershor 2023 me komunitetin e donatorëve. Gjatë këtij takimi, donatorë si të ndryshëm, si: KfW, EUD, *Swiss Cooperation Office*, EBRD, WHO dhe UN shprehën opinione të vlefshme dhe pyetjet përkatëse lidhur me programin.

Takimi i dytë konsultativ u mbajt më 12 qershor 2023 dhe përfshiu palët e interesuara përkatëse si organizatat e shoqërisë civile (OSHC)⁹³, përfaqësues nga institucionet të qeverisjes qendrore dhe pushtetit lokalë, shoqatat e biznesit dhe akademikë. Diskutimi në takim u fokusua kryesisht në rezultatet e pritshme dhe shtrirjen e fushave të mbështetjes, me theks të veçantë në aktivitetet dhe grupet e synuara. Ekspertët e sektorit ndihmuan gjatë takimeve konsultative.

Pas takimeve konsultative, të gjithë aktorëve të ftuar ju dha mundësia të paraqesin komentet e tyre në formë të shkruar në zyrën e SASPAC-së.

6. Kuadri rregullator

6.1 Marrëveshja financiare

Për zbatimin e këtij programi, parashikohet të lidhet një marrëveshje financimi ndërmjet Komisionit dhe Republikës së Shqipërisë.

6.2 Metodat e zbatimit

Komisioni do të sigurojë që të respektohen rregullat dhe procedurat përkatëse të BE-së për sigurimin e financimit për palët e treta, duke përfshirë procedurat e rishikimit, kur është e përshtatshme, dhe përputhshmërinë e programit me masat kufizuese të BE-së.

Menaxhimi indirekt me një përfitues të IPA III

Ky Program do të zbatohet nën menaxhim indirekt nga Republika e Shqipërisë.

Autoriteti menaxhues përgjegjës për realizimin e programit është Agjencia Kombëtare e Shoqërisë së Informacionit (Agjencia Kombëtare e Shoqërisë së Informacionit).

Autoriteti Menaxhues do të jetë përgjegjës për zbatimin e aspekteve ligjore dhe rregullatore të shpenzimeve, menaxhimin e duhur financiar, programimin, zbatimin, monitorimin, vlerësimin, informimin, vizibilitetin dhe raportimin e aktiviteteve të IPA III.

Nën këtë Program Operacional nuk është parashikuar asnjë Organ i Ndërmjetëm për Menaxhimin e Politikave.

Për sa u përket përgjegjësi për zbatimin e buxhetit si thirrjet për tendera, thirrjet për propozime, kontraktimi, menaxhimi i kontratave, pagesave dhe operacionet e të ardhurave, këto detyra funksionale do t'i jepen organit të ndërmjetëm për menaxhimin financiar: Drejtoria e Përgjithshme për Financimin dhe Kontraktimin e Fondeve të Bashkimit Evropian, Bankës Botërore dhe Donatorëve të Tjerë (CFCU). Ajo do të sigurojë ligjshmërinë dhe rregullsinë e shpenzimeve.

6.3 Shtrirja e shtrirja e përshtatshmërisë gjeografike për prokurime dhe grante

Programi Operacional synon të mbulojë të gjithë territorin e Republikës së Shqipërisë.

⁹² <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/93c4192d-aa07-43f6-b78e-f1d236b54cb8>

⁹³ Kryesisht ata që janë aktivë në promovimin e përfshirjes sociale, mbrojtjen e mjedisit, planifikimin urban dhe mosdiskriminimin.

Faktori gjeografik për sa i përket vendit të krijimit për pjesëmarrje në procedurat e prokurimit dhe dhënies së granteve dhe për sa i përket origjinës së pajisjeve të blera siç përcaktohet në aktin bazë dhe në dokumentet përkatëse kontraktuale do të zbatohet, duke iu nënshtruar dispozitave të mëposhtme.

Nëpunësi autorizues përgjegjës i Komisionit mund të zgjerojë zonën gjeografike në bazë të urgjencës ose mungesës së shërbimeve në tregjet e vendeve ose territoreve në fjalë, ose në raste të tjera të vërtetuara siç duhet, kur zbatimi i rregullave të përshtatshmërisë do ta bënte të pamundur ose tepër të vështirë realizimin e këtij programi (neni 28(10) Rregullorja NDICI-Global Europe).

7. Tabelat financiare sipas fushave të mbështetjes dhe sipas vitit (përfshirë normat e bashkëfinancimit nëse ka)

	2024			2025			2026			2027			GJITHSEJ		
	Kontributi i BE-së	Bashkëfinancim i Shqipërisë	Shpenzime totale	Kontributi i BE-së	Bashkëfinancim i Shqipërisë	Shpenzime totale	Kontributi i BE-së	Bashkëfinancim i Shqipërisë	Shpenzime totale	Kontributi i BE-së	Bashkëfinancim i Shqipërisë 1	Shpenzime totale	BE BE-së	Bashkëfinancim i Shqipërisë	Shpenzime totale
Fusha e mbështetjes 1				5 850 000	4 650 000	10 500 000	7 150 000	4 200 000	11 350 000	7 150 000	-	7 150 000	20 150 000	8 850 000	29 000 000
Fusha e mbështetjes 2	5.425.000	1.575.000	7 000 000				-	-	-	3 000 000	2 000 000	5 000 000	8 425 000	3 575 000	12 000 000
Asistencë teknike	575 000	1 425 000	2 000 000	-	-	-	-	-	-	850 000	150 000	1 000 000	1 425 000	1 575 000	3 000 000
GJITHSHEJ PO	6 000 000	3 000 000	9 000 000	5 580 000	4 650 000	10 500 000	7 150 000	4 200 000	11 350 000	11 000 000	2 150 000	13 150 000	30 000 000	14 000 000	44 000 000

Shënim. Shkalla e bashkëfinancimit të IPA-së është maksimumi 85% në nivel të secilës fushë të mbështetjes.

Shtoni shtyllat përkatëse për shtimin e viteve buxhetore shtesë ose ndani në tabela të veçanta për çdo vit buxhetor.

Një vendim i veçantë do të mbulojë shpenzimet për komunikimin strategjik, diplomacinë publike, auditimin dhe vlerësimin.

7. Matja e performancës

7.1 Monitorimi dhe raportimi

Monitorimi i zbatimit të Programit Operacional do të synojë mbledhjen dhe analizimin e të dhënave për të informuar mbi progresin drejt arritjes së rezultateve të planifikuara, për të informuar proceset e vendimmarrjes dhe për të raportuar mbi përdorimin e burimeve.

Monitorimi teknik dhe financiar i vazhdueshëm i zbatimit të këtij Programi Operacional do të jetë një proces i vazhdueshëm dhe pjesë e përgjegjësisë të partnerit zbatues. Për këtë qëllim, Autoriteti Menaxhues do të krijojë një sistem të përhershëm monitorimi të brendshëm, teknik dhe financiar për programin dhe do të hartojë raporte të rregullta progresi (jo më pak se një herë në vit) dhe raporte përfundimtare.

Çdo raport do të japë një përshkrim të saktë të zbatimit të Programit Operacional, vështirësi të hasura, ndryshimeve të paraqitura, si dhe shkallën e arritjes së Outputeve të tij dhe kontributit në arritjen e rezultateve të tij, dhe nëse është e mundur në kohën e raportimit, kontributin për arritjen e ndikimeve të tij, të matura nga indikatorët përkatës.

Komisioni mund të kryejë vizita monitoruese shitesë si nëpërmjet stafit të tij ashtu edhe nëpërmjet konsulentëve të pavarur të rekrutuar drejtpërdrejt nga Komisioni për vlerësime të pavarura monitoruese (ose të rekrutuar nga agjenti përgjegjës i kontraktuar nga Komisioni për kryerjen e këtyre vlerësimeve).

Rolet dhe përgjegjësitë për mbledhjen, analizimin dhe monitorimin e të dhënave

Siç parashikohet në kornizën e rezultateve të IPA III, institucionet do të raportojnë vlerat për të gjithë treguesit përkatës si pjesë e ushtrimit vjetor të mbledhjes së të dhënave. Një shumëllojshmëri mjetesh dhe metodash do të përdoren si burime informacioni për indikatorët siç tregohet në pjesën 4.2.2. Aty ku kërkohen sondazhe, studime ose të ngjashme, ato do të financohen nëpërmjet Programit Operacional.

Mbledhja e të dhënave në lidhje me arritjen e objektivave është nën përgjegjësinë e disa ministrive/institucioneve, duke përfshirë Agjencinë Kombëtare të Shoqërisë së Informacionit, Ministrinë e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale, Ministrinë e Arsimit dhe Sportit, Ministrinë e Financave dhe Ekonomisë – Drejtorinë e Përgjithshme të Tatimeve, Autoritetin Kombëtar për Certifikimin Elektronik dhe Sigurinë Kibernetike dhe Ministrinë e Infrastrukturës dhe Energjisë – Drejtorinë e Politikave dhe Strategjive për Zhvillimin e Telekomunikacionit dhe Postave

Barazia gjinore do të monitorohet nëpërmjet mbledhjes së të dhënave të ndara siç parashikohet në legjislacionin kombëtar, si dhe përmes mbledhjes së të dhënave të posaçme për tregues të veçantë

Në nivel të Programit Operacional, një sistem i brendshëm monitorimi do të krijohet nga Autoriteti Menaxhues, i cili do të lejojë monitorimin e ecurisë së zbatimit, do të mundësojë mbledhjen sistematike dhe në kohë të të dhënave për treguesit dhe do të mbështesë raportimin vjetor. Një panel për zbatimin e Programit do të sigurojë bazën për raportimin komunikues dhe të orientuar në rezultate dhe do të mundësojë paraqitjen vizuale të përparimit dhe arritjeve të zbatimit. Disa informacione ose të dhëna që lidhen me sigurinë kibernetike mund të jenë të kufizuara ose sensitive dhe do të përgatitet veçmas një mekanizëm i përshtatshëm monitorimi që do të miratohet me shërbimet e Komisionit.

Komiteti i Monitorimit Sektorial, siç parashikohet në nenin 53 të Marrëveshjes Kuadër të Partneritetit Financiar luan një rol kyç në monitorimin dhe raportimin e zbatimit të Programit Operacional. Komiteti i Monitorimit Sektorial do të përfshijë përfaqësues nga partnerët në përputhje me Kodin Evropian të Sjelljes së Partneritetit [rregullorja e deleguar e Komisionit (BE) nr. 240/2014 e 7 janarit 2014 mbi kodin Evropian të sjelljes për partneritetin në kuadrin e Fondeve Evropiane Strukturore dhe të Investimeve] në bazë të metodologjisë për zbatimin e parimit të partneritetit dhe përzgjedhjes së partnerëve të zhvilluar për programet operationale 2024–2027 në Shqipëri në kuadër të IPA III.

Partneriteti për Programin Operacional përfshin përfaqësues nga:

- autoritetet publike përkatëse përfshirë përfaqësuesit rajonal dhe kombëtar të autoriteteve lokale;

- autoritetet publike kombëtare përgjegjëse për zbatimin e parimeve horizontale;
- partnerët ekonomikë dhe socialë;
- organet përfaqësuese të shoqërisë civile.

Kur është e nevojshme, do të përfshin në partneritet edhe organizata mbështetëse.

Autoriteti Menaxhues do të veprojë si Sekretariat për Komitetin e Monitorimit Sektorial të PO-së.

Pjesëmarrja aktive dhe domethënëse e palëve të interesuara do të sigurohet nëpërmjet:

- kanaleve për angazhimin e palëve të interesuara të identifikuar sipas fushës së mbështetjes dhe sipas rastit të zyrtarizuara;

- pjesëmarrjes së palëve të interesuara në komitetet e monitorimit;
- pjesëmarrjes së palëve të interesuara për vizitat në terren;
- sigurimit të rregullt të informacionit për palët e interesuara;
- në rast të investimit të lokalizuar, do të përfshihen përfituesit vendorë.

Për sa u përket **mekanizmave të llogaridhënies**, do të krijohet (nëse nuk është krijuar) dhe do të ofrojë informacion mbi:

- aksesueshmërinë e kanaleve për të paraqitur ankesa;
- promovimin e mekanizmit të ankesave;
- mënyrën e trajtimit të çdo ankese;
- monitorimin e rasteve dhe efektivitetin e mekanizmit të zgjidhjes së ankesave;
- mbështetjen e funksionimit të mekanizmave të zgjidhjes së ankesave.

Barazia gjinore do të monitorohet nëpërmjet mbledhjes së të dhënave të ndara siç parashikohet me legjislacionin kombëtar, si edhe me mbledhjen *ad-hoc* të të dhënave për tregues të veçantë. Meqenëse barazia gjinore nuk është një objektivi i drejtpërdrejtë, do të krijohet një mekanizëm për monitorimin dhe raportimin mbi të. Statistikat e ndara sipas gjinisë do të mblidhen në kuadër të aktiviteteve ku kjo është e mundur.

Në bazë të raporteve të dhëna nga Autoriteti Menaxhues përpara mbledhjeve, Komiteti Sektorial i Monitorimit në veçanti:

- vlerëson efektivitetin, efikasitetin, cilësinë, koordinimin dhe përputhshmërinë e zbatimit të programeve;

- vlerëson progresin drejt përmbushjes së objektivave, arritjes së produkteve dhe rezultateve të planifikuara, dhe vlerësimin të ndikimit dhe qëndrueshmërisë së asistencës IPA III, duke siguruar koherencë me dialogun e politikave, strategjitë përkatëse të sektorit qendror dhe rajonal ose aktivitetet rajonale dhe shumë-palëshe në Përfituesin IPA III;

- vlerëson raportet vjetore të zbatimit, duke përfshirë ekzekutimin financiar të programeve;

- shqyrton konstatimet dhe konkluzionet përkatëse, si dhe propozimet për masat vijuese korrigjuese që rrjedhin nga kontrollet, monitorimi, vlerësimet dhe auditimet në vend, nëse ka.

- diskuton çdo aspekt përkatës të funksionimit të sistemeve të menaxhimit dhe kontrollit;

- diskuton për çdo çështje dhe veprim problematik;

- nëse është e nevojshme, vlerëson ose bën propozime për të ndryshuar programet dhe për të ndërmarrë çdo veprim tjetër korrigjues për të siguruar arritjen e objektivave dhe për të rritur efikasitetin, efektivitetin, ndikimin dhe qëndrueshmërinë e asistencës IPA III;

- vlerëson masat e marra të informimit, publicitetit, transparencës, komunikimit dhe vizibilitetit.

7.2 Vlerësimi

Duke pasur parasysh rëndësinë e Programit, do të kryhet një vlerësim afatmesëm dhe përfundimtar për Fushat e Mbështetjes 1 dhe 2 në këtë Program Operacional të kontraktuar nga përfituesi i IPA III, të përfshira si pjesë e “Asistencë teknike”. siç tregohet në seksionin 4.2.2. Vlerësimi do të kryhet nga ekspertë ose organe, të brendshme ose të jashtme, funksionalisht të pavarura nga sistemi i menaxhimit dhe kontrollit.

Vlerësimi afatmesëm do të kryhet për zgjidhjen e problemeve, qëllime mësimore, veçanërisht në lidhje me ndërhyrjet që i drejtohen publikut të gjerë (e-education, shëndeti digjital).

Vlerësimi përfundimtar do të kryhet për qëllime të llogaridhënies dhe njohurish në nivele të ndryshme, (sidomos rishikim politikash) duke pasur parasysh progresin e përgjithshëm të bërë nga Shqipëria për zbatimin e Agjendës Digjitale.

Raporti i vlerësimit do të ndahet me të gjitha palët e interesuara. Përfituesi i IPA III dhe Komisioni do të analizojnë konkluzionet dhe rekomandimet e vlerësimeve dhe do të vendosin së bashku mbi masat vijuese që do të ndërmerren dhe çdo ndryshim të nevojshëm, duke përfshirë, nëse tregohet, riorientimin e mbështetjes.

Afati kohor tregues për vlerësimet afatmesme dhe përfundimtare:

Vlerësimi afatmesëm do të kryhet në vitin 2027.

Vlerësimi përfundimtar do të kryhet në vitin 2030.

7.3 Auditi dhe verifikimet

Nuk është parashikuar asnjë projekt madhor në kuadër të këtij Programi, prandaj auditimet teknike të këtyre operacioneve nuk janë të aplikueshme.

Dispozitat financiare në lidhje me auditimin dhe verifikimet, duke përfshirë auditimet teknike nëse aplikohen, të kryera nga Përfituesi IPA III duhet të përfshihen në fushën e mbështetjes “Asistencë teknike” siç tregohet në pjesën 4.2.2.

Pa cenuar detyrimet e zbatueshme për kontratat e lidhura për zbatimin e këtij programi, Komisioni, në bazë të një vlerësimi risku, mund të kontraktojë detyra të pavarura auditimi ose verifikimi për një ose disa kontrata ose marrëveshje.

9. Komunikimi strategjik dhe marrëdhëniet publike

Të gjitha subjektet që zbatojnë veprime të jashtme të financuara nga BE-ja kanë detyrimin kontraktual të informojnë grupet përkatëse për mbështetjen e Bashkimit për punën e tyre duke treguar logon e BE-së dhe një deklaratë të shkurtër financimi sipas rastit në të gjitha materialet e komunikimit që lidhen me projektet në fjalë. Për këtë qëllim, ata duhet të zbatojnë me udhëzimet e dhëna në dokumentin udhëzues 2022 *Komunikimi dhe rritja e vizibilitetit të BE-së: Udhëzues për veprimet e jashtme* (ose ndonjë dokument pasardhës).

Në veçanti, përfituesit e fondeve të BE-së duhet të njohin origjinën e financimit të BE-së dhe të sigurojnë vizibilitetin e duhur të tij duke:

- dhënë një deklaratë duke paraqitur në formë ilustruese mbështetjen e marrë nga BE-ja në mënyrë të dukshme për të gjitha dokumentet dhe materialin e komunikimit në lidhje me zbatimin e fondeve, duke përfshirë në faqen zyrtare të internetit dhe llogaritë e mediave sociale, ku këto ekzistojnë; dhe

- promovuar veprimet dhe rezultatet e tyre me anë të informacionit të synuar koherent, efektiv dhe proporcional për audiencë të shumta, përfshirë median.

Masat e vizibilitetit dhe komunikimit do të zbatohen, sipas rastit, nga subjektet e besuara të administratës kombëtare, kontraktorët dhe përfituesit e granteve. Detyrimet e duhura kontraktuale do të përfshihen, përkatësisht, në marrëveshjet e financimit, marrëveshjet e delegimit dhe kontratat e prokurimit dhe grantit.

Masat specifike të vizibilitetit dhe komunikimit për këtë program do të jenë plotësuese të aktiviteteve më të gjera të komunikimit të zbatuara drejtpërdrejt nga shërbimet e Komisionit Evropian dhe/ose Delegacionet dhe Zyrat e BE-së. Komisioni Evropian dhe Delegacionet dhe Zyrat e BE-së duhet të informohen plotësisht për planifikimin dhe zbatimin e aktiviteteve specifike të vizibilitetit dhe komunikimit, veçanërisht në lidhje me narrativën e komunikimit dhe mesazhet kryesore.

Një plan strategjik komunikimi për Programin Operacional do të përgatitet dhe do të miratohet me Delegacionin e BE-së në përputhje me Udhëzimet e Komisionit për veprimet e jashtme për Komunikimin dhe rritjen e vizibilitetit të BE-së. Ai do të përcaktojë përgjegjësitë e organeve zbatuese të Programit Operacional dhe KKIPA-së për sa i përket komunikimit.

Plani strategjik i komunikimit të Programit Operacional do të identifikojë mesazhet kryesore, objektivat e komunikimit, audiencat e komunikimit (përfshirë shpërndarësit) qasjen, aktivitetet e parashikuara të komunikimit, treguesit dhe objektivat kyç të komunikimit treguesit dhe objektivat e komunikimit kyç RACER risqet dhe buxhetin e parashikuar. Planet vjetore të komunikimit do të hartohen dhe diskutohen me Delegacionin e BE-së paraprakisht për të koordinuar aktivitetet dhe për të maksimizuar shtrirjen e tyre.

KKIPA dhe Autoriteti Menaxhues do të jenë përgjegjës për angazhimin e shtypit dhe menaxhimin e kontakteve me shtypin dhe median.

Në përputhje me planin strategjik të komunikimit të Programit Operacional, do të krijohet një faqe interneti e dedikuar dhe kanale të mediave sociale. Standardet për përdorimin dhe menaxhimin e mediave sociale dhe plani i mediave sociale do të koordinohen ndërmjet organeve zbatuese dhe KKIPA.

10. Qëndrueshmëria

Programi Operacional është hartuar për të siguruar qëndrueshmërinë e përfitimeve/rezultateve të arritura përtej zbatimit të tij. Faktorët kryesorë që ndikojnë në qëndrueshmëri janë niveli i zotërimit së përfituesve fundorë, kapacitetet e tyre institucionale dhe operacionale dhe burimet e tyre financiare dhe njerëzore për funksionimin dhe qëndrueshmërinë e rezultateve. Autoriteti Menaxhues do të krijojë një sistem për të monitoruar qëndrueshmërinë e asistencës në kuadër të Programit Operacional gjatë periudhës së qëndrueshmërisë të përcaktuar si periudha ndërmjet përfundimit të periudhës së zbatimit të një veprimi dhe datës përfundimtare për zbatimin e Marrëveshjes përkatëse të Financimit. KKIPA dhe Autoriteti Menaxhues do të monitorojnë qëndrueshmërinë brenda fushës së tyre përkatëse të përgjegjësisë nëpërmjet Komitetit Sektorial të Monitorimit (FFPA neni 53(4)(b)) dhe së bashku me Komisionin brenda Komitetit të Monitorimit të IPA (FFPA neni 52(3)). Vlerësimi i qëndrueshmërisë së PO do të jetë një pikë standarde e rendit të ditës në mbledhjet e Komitetit të Monitorimit Sektorial/PO dhe do të përfshihet në vlerësimet e PO-së.

Përfituesit fundorë të këtij Programi Operacional janë kryesisht institucionet publike (ministritë e linjës, agjencitë qeveritare, spitalet, shkollat etj.). Asistenca e financuar nga Programi është në një masë të madhe vazhdimësi e masave, objekteve, infrastrukturës ose ndërhyrjeve pilot ekzistuese dhe mbështetja e Programit synon të përshkallëzojë ato ose të mbështesë risitë brenda tyre. Kapacitetet institucionale janë krijuar tashmë. Përfituesit fundorë kanë burime të mjaftueshme për të mirëmbajtur asetet e blera nga buxheti i Programit dhe për të siguruar përdorimin e qëndrueshëm.

Buxheti kombëtar dhe fondet e tjera publike, sipas rastit, do të mbështesin qëndrueshmërinë e investimeve të financuara nga Programi.

Përfituesit përfundimtarë duhet të sigurojnë që kontratat të zbatohen në përputhje me objektivat e përcaktuar për projektet/kontratat dhe që rezultatet të maten duke përdorur treguesit e zbatueshëm për projektet/kontratat siç përcaktohen në dokumentet përkatëse. Për të siguruar që rezultatet e krijuara nga projektet/kontratat e financuara në kuadër të Programit Operacional të zgjasin pas përfundimit të periudhës së zbatimit të projekteve/kontratave, Autoriteti Menaxhues do të vendosë kushtet e qëndrueshmërisë të zbatueshme për rezultatet e prekshme dhe jomateriale sipas rastit.

Në rastin e punëve dhe furnizimeve të kontraktuara drejtpërdrejt, do të krijohen mekanizma bashkëpunimi midis Autoritetit Menaxhues dhe përfituesve përfundimtarë për planifikimin dhe zbatimin e veprimeve të parashikuara, si dhe përgjegjësitë e përfituesve përfundimtarë për të siguruar qëndrueshmërinë e asistencës IPA III. Kalimi i pronësisë do të vendoset në një marrëveshje formale e cila gjithashtu do të sigurojë angazhimin e tyre për të siguruar burimet financiare dhe njerëzore për funksionimin dhe mirëmbajtjen e rezultateve pas përfundimit.

Organi i Ndërmjetëm për Menaxhimin Financiar do të kryejë kontrole të qëndrueshmërisë për operacionet e përfunduara në përputhje me procedurat e tij. Mbështetja nëpërmjet Asistencës

Teknike do të monitorohet dhe do të vazhdojë në MFF-në e ardhshme (përtej vitit 2027), sipas nevojës në përputhje me vlerësimin e përditësuar të nevojave.

ANEKSI 1

TAKIME KONSULTIMI ME PARTNERËT PËR PROGRAMIN OPERACIONAL PËR EKONOMINË DHE SHOQËRINË DIGJITALE, 12 QERSHOR 2023

Lista e palëve të interesuara të ftuara

Partnerë social/OSHC

Fondi i OKB-së për Fëmijët (UNICEF)

Rrjeti Shqiptar i Emancipimit të Grave

Organizata Botërore e Shëndetësisë (OBSh)

Organizata Ndërkombëtare për Migracionin (IOM)

Zyra e Koordinatorit Rezident të OKB-së (ZKR OKB)

Programi Mjedisor i OKB-së (UNEP) Progres Komunikimi

Institucionet publike:

Bashkia Gjirokastrë, Ministria e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale

Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë

Urdhri i Infermierit të Shqipërisë

Bashkia Durrës

Bashkia Tiranë

Ministria e Arsimit dhe Sporteve

ANEKSI 2

ZHVILLIMI I PROJEKTTIT PILOT

Objektivi i përgjithshëm i këtij projekti pilot do të jetë konceptimi i një zgjidhjeje për përdoruesit 5G për Bashkinë e Tiranës duke identifikuar rastet më të rëndësishme të përdorimit.

Propozimi është që ky projekt të zbatohet përgjatë Bulevardit “Dëshmorët e Kombit”, Bulevardit “Zogu I” dhe Bulevardit të ri, i cili është zgjatim i atij ekzistues, duke mbuluar një distancë totale në vijë të drejtë prej 4 km.

Në këtë zonë ndodhen pjesa më e madhe e godinave shtetërore (ministritë, kryeministria, zyrat e Kuvendit, Presidenti, Bashkia e Tiranës etj.) dhe institucione të tjera publike (Universiteti Politeknik i Tiranës, Akademia e Arteve, Fakulteti i Shkencave, Piramida, ku ndodhet ndërtesa kryesore e TIK-ut dhe inovacionit, Pallati i Kongreseve, Stadiumi i ri dhe Materniteti. Të 3 bulevardet lidhin 3 sheshet kryesore: Sheshin “Skënderbej”, sheshin “Nënë Tereza” dhe sheshin e ri që do të ndërtohet në fund të bulevardit të ri.

Kjo do të ndihmojë në aplikimin e shumë rasteve të përdorimit të 5G si më poshtë:

Ndriçimi digjital (përgjatë Bulevardit “Dëshmorët e Kombit”, bulevardit “Zogu I” dhe Bulevardit të Ri)

Ky rast do të tregojë zgjidhjet dhe konceptet kryesore teknike të bazuara në infrastrukturën 5G smart të shtyllave të ndriçimit me radio 5G të integruara/kamufluara, sensorë, kamera, ekrane informacioni dhe pajisje, duke përfshirë sensorë të ndryshëm për monitorimin e motit, cilësinë e ajrit, kamerat e trafikut etj. Kjo do të shërbejë si një dëshmi e konceptit që mund të zgjerohet më vonë me përhapjen e 5G në zonat suburbane, rurale dhe autostrada.

Parkimi digjital: (vend parkimi në zonën e bulevardit, parkim nëntokësor në sheshin “Skënderbej”, parkim nëntokësor në bulevardin e ri)

Qytetet *smart* po përdorin ndërlidhje për të marrë informacion në kohë reale mbi disponueshmërinë e hapësirave të parkimit.

Aplikacionet celulare i ndihmojnë shoferët të gjejnë vende parkimi të disponueshme në zonat urbane të mbipopulluara. Sensorët e vendosur në vende të veçanta parkimi mund të integrohen në

sistemet e informacionit gjeografik dhe të ofrojnë harta që tregojnë vendet e disponueshme të parkimit. Kjo do të thotë që shoferët nuk duhet të qarkullojnë rreth bllokut në përpjekje për të gjetur një hapësirë të lirë, por mund të shkojnë direkt në ato vende, duke mos e bllokuar trafikun, duke ulur kohën e drejtimit dhe emetimet e gazit nga shoferët që kërkojnë vende parkimi.

Arsimi dhe kërkimi: (Universiteti Politeknik i Tiranës, Akademia e Arteve, Fakulteti i Shkencave)

Në sheshin “Nënë Tereza” ndodhen Universiteti Politeknik i Tiranës dhe Akademia e Arteve, ndërsa në fund të Bulevardit “Zogu I” ndodhet Fakulteti i Shkencave.

Teknologjia 5G do të ofrojë mundësi të jashtëzakonshme në arsim. Ajo do të sigurojë, në thelb, akses në lloje të reja të përmbajtjes së bazuar në internet, duke përfshirë realitetin virtual dhe të përmirësuar. Kompjuterët që dikur konsideroheshin teknologji më të avancuara, po zëvendësohen me shpejtësi nga pajisje të lëvizshme si tabletat dhe telefonat digjitalë. Kjo i hap rrugën aplikacioneve dhe teknologjisë celulare që i lejojnë studentët të shohin në mënyrë digjitale përmbajtje të disponueshme dhe video me cilësi të lartë për të mësuar në internet. Zbatimi i suksesshëm i këtij rasti përdorimi do të shërbejë për aplikimin në shkollat e zonave rurale. Ndërkohë Bashkia e Tiranës po zbaton një projekt që do të transformojë godinën e piramidës në qendrën kryesore të TIK-ut dhe Inovacionit dhe 5G mund të përdoret për kërkimin, zhvillimin dhe testimin e aplikacionit të ri dhe zgjidhjen që mund të kontribuojë në përmirësimin e jetës së qytetarëve të Tiranës.

Media dhe argëtimi (Stadiumi i Ri, Pallati i Kongreseve, sheshi “Skënderbej”, sheshi “Nënë Tereza”)

Në zonën e planifikuar të projektit pilot ndodhen Stadiumi i ri, Pallati i Kongreseve, sheshi “Skënderbej” dhe sheshi “Nënë Tereza” ku zhvillohen evente të mëdha. Këtu do të testohen përfitimet e reja që do të sjellë 5G për median dhe argëtimin.

Me 5G, përdoruesit do të përjetojnë akses me *broadband* në zona të mbushura me njerëz si gjatë koncerteve, ngjarjeve sportive dhe festivaleve, duke lehtësuar problemet me kapacitetin, ndërhyrjen dhe besueshmërinë. Kjo nuk ka të bëjë më vetëm me të kuptuarin e lojës së madhe, por edhe me shfrytëzimin e përvojave unike dhe argëtuese brenda dhe përreth vendit të ngjarjes. Në zhvillimet e sotme me përdorim të kombinuar, ambientet sportive ofrojnë një qendër për argëtim dhe mbledhje gjatë gjithë vitit – edhe në ditët kur nuk ka ngjarje sportive.

Mundësimi i transportit smart në qytet (stacionet e autobusëve dhe rrugët lokale të autobusëve nëpërmjet bulevardeve)

Transporti digjital është një nga rastet më tërheqëse të përdorimit në vizionet e qyteteve digjitale. Zhvillimi i sistemeve më të mira për menaxhimin e transportit dhe promovimin e efikasitetit është thelbësor për ekonominë moderne. Transporti është një komponent kryesor i jetës urbane dhe zhvillimit ekonomik. Pa mënyra më efikase dhe efektive për ta trajtuar atë, vendet nuk do të jenë në gjendje të arrijnë përfitimet mjedisore dhe ekonomike që dëshirojnë.

Teknologjia 5G ka potencialin të ofrojë vizibilitet dhe kontroll më të madh mbi sistemet e transportit. Vonesat e pakta, kapaciteti i lartë dhe besueshmëria do të përmirësojnë mënyrën se si udhëtojnë mallrat dhe njerëzit.

Për këtë rast përdorimi për qytetin e Tiranës do të përdoren:

- autobusët dhe stacionet e autobusëve të lidhur, që ofrojnë të dhëna në kohë reale për oraret e mbërritjes së autobusëve;
- biletat elektronike;
- të dhëna anonime, agregate për të informuar modelin e tij më të gjerë të transportit, duke e ndihmuar që të kuptojë tendencat se si dhe kur njerëzit udhëtojnë nëpër qytet dhe për të përshtatur sistemet dhe oraret e sistemit të transportit sipas rastit. Në të ardhmen, mbledhja e këtyre të dhënave në kohë reale do të ndihmojë në reduktimin e mëtejshëm të mbipopullimit.

Shëndeti digjital (Materniteti në Bulevardin “Zogu I”)

Falë reagimit dhe shpejtësisë së saj, teknologjia e aktivizuar me 5G do të mundësojë përmirësime në imazhet e telekujdesit dhe teleshëndetësisë dhe mbledhjen, grumbullimin dhe analizimin e të dhënave.

Lidhja 5G do të mundësojë përdorimin në shkallë të gjerë të videokonferencave teleshëndetësore me cilësi të lartë, duke i lejuar njerëzit të kryejnë konsultime me telefonat ose pajisjet e tyre smart. Ai gjithashtu do të sigurojë lidhje të besueshme dhe të sigurt që do të mundësojë përdorimin në shkallë të gjerë të pajisjeve të monitorimit digjitalizimit shëndetësor.

Nëpërmjet aplikacioneve të veçanta të kujdesit shëndetësor digjital në pajisjet e lëvizshme do të mundësohet monitorimi në distancë i shëndetit të nënës dhe fëmijës dhe kryerja e konsultave me mjekë dhe specialistë. Ky rast përdorimi mund të përdoret si përparim i përhapjes së 5G në zonat rurale, të cilave u mungojnë shërbime të specializuara dhe janë të vështira për t'u aksesuar, veçanërisht gjatë dimrit.

Qëllimet e këtij projekti pilot:

- të stimulojë zhvillimin e tregut dhe përdorimin e teknologjisë dhe infrastrukturës 5G në Shqipëri;

- të krijojë mundësi të reja për bizneset, duke zhvilluar aftësi dhe kapacitete dhe duke inkurajuar investimet e brendshme

Projektet pilot do të ndihmojnë për të kuptuar sfidat e përdorimit të teknologjive të reja sipas standardeve ndërkombëtare në zhvillim për rrjetet e ardhshme 5G. Testimi i aplikacioneve 5G do të ndihmojë në të provuarin e aplikacioneve të ndryshme (rastet e përdorimit), duke i sjellë idetë më afër qëndrueshmërisë komerciale për tregjet e ardhshme.

Projekti do të ndjekë fazat e mëposhtme:

Faza 1. Identifikimi i rastit të përdorimit;

Faza 2. Projektimi për të hapur rrugën për zbatimin e rasteve të përdorimit;

Faza 3. Konceptimi i rasteve të përdorimit bazuar në demonstrime dhe simulime;

Faza 4. Sigurimi i provës së konceptit, ndërveprueshmërisë dhe testimit pilot.

Qëllimi i këtyre projekteve pilot do të jetë kërkimi, zhvillimi dhe komercializimi paraprak i atyre rrjeteve 5G, duke synuar simulimin në masë të operacioneve të rrjetit celular të drejtpërdrejtë. Projektet pilot duhet të japin mësim të rëndësishme, të adresojnë sfidat teknike, të lehtësojnë krijimin e një ekosistemi 5G dhe të sigurojnë vendosjen me kosto efektive dhe në kohë të rrjetit të ardhshëm mbarëkombëtar. Efikasiteti dhe produktiviteti i përdoruesve fundorë pritet të përmirësohet nëpërmjet këtij ushtrimi dhe pritet të shfaqen aplikacione dhe shërbime të reja. Për këtë qëllim, të gjithë aktorët ekzistues të ekosistemit do të duhet të luajnë një rol aktiv dhe të bashkëpunojnë gjatë zbatimit të projekteve pilotëve dhe aktorët e rinj do t'i bashkohen zinxhirit të vlerës. Bashkitë dhe organizatat e tjera të sektorit publik pritet të jenë të interesuara për mundësitë që do të shfaqin këto projekte pilot.

ANEKSI 3 LISTA E SHKURTIMEVE

3G	Gjenerata e tretë e teknologjisë celulare <i>wireless</i>
4G	Gjenerata e katërt e teknologjisë celulare <i>wireless</i>
5G	Gjenerata e pestë e teknologjisë celulare <i>wireless</i>
AADF	Fondacioni Shqiptaro-Amerikan për Zhvillim
LAAD	Linja Asimetrike e Abonentit Digjital
AEOI	Shkëmbimi Automatik i Informacionit Financiar të Llogarive
AI	Inteligjenca Artificiale
AKEP	Autoriteti i Komunikimeve Elektronike dhe Postare
AKSHI	Agjencia Kombëtare e Shqërsisë së Informacionit
AKSK	Autoriteti Kombëtar për Sigurinë Kibernetike
LEK	Monedha shqiptare
ASCAP	Agjencia e Sigurimit të Cilësisë së Arsimit Parauniversitar
BCRD	Direktiva për uljen e koston me <i>Broadband</i>
BEPS	Parandalimi i Erozionit Bazë dhe Transferimit të Fitimeve

CbCR	Raportimi Vend për Vend
CCN	Rrjeti i Përbashkët i Komunikimit
CDA	Arkitektura e Dokumentit Klinik
CEB	Banka e Këshillit të Evropës
CISA	Agjencia e Sigurisë Kibernetike dhe të Infrastrukturës
COVID-19	Sëmundje koronavirusi
TPR	Tregu i Përbashkët Rajonal
CRS	Standardi i Përbashkët i Raportimit
CSI	Ndërfaqe e Përbashkët e Sistemit
CSIRT	Ekipi i reagimit ndaj incidenteve të sigurisë kompjuterike
OSHC	Organizata e Shoqërisë Civile
CT	Tomografia e kompjuterizuar
DAC	Direktiva për Bashkëpunimin Administrativ
VKM	Vendim i Këshillit të Ministrave
DD	Dividendi digjital
DESI	Indeksi i Ekonomisë dhe Shoqërisë Digjitale
DG TAXUD	Drejtoria e Unionit të Përgjithshëm të Tatimeve dhe Doganave
DICOM	Imazheria dhe komunikimet digjitale në mjekësi
DNS	Sistemi i emrit të <i>Domain</i> -t
DSL	Linja digjitale e abonentit
BERZH	Banka Evropiane për Rindërtim dhe Zhvillim
EC	Komisioni Evropian
ECA	Plani Evropian i Alokimit
ECHI	Treguesit kryesorë evropianë të shëndetit
EECC	Kodi evropian i komunikimeve elektronike
EHDSI	Infrastruktura e Shërbimit digjital shëndeti digjital
EHR	Regjistri Elektronik Shëndetësor Kombëtar
BEI	Banka Evropiane e Investimeve
EIDAS	Shërbimet e besimit, vërtetimit dhe identifikimit elektronik
PEI	Plani Ekonomik dhe i Investimeve i Ballkanit Perëndimor
ENISA	Agjencia e Bashkimit Evropian për Sigurinë Kibernetike
AKEP	Autoriteti i Komunikimeve Elektronike dhe Postare
PRE	Programi i Reformës Ekonomike
ESEP	Platforma Evropiane për Arsimin në Shkollë
BE	Bashkimi Evropian
BE CERT	Ekipi i reagimit ndaj emergjencave kompjuterike
DBE	Delegacioni i Bashkimit Evropian
EUIF	Instrumenti i Bashkimit Evropian për Integrimin
EUR	Monedha zyrtare e Shteteve Anëtare të Bashkimit Evropian.
EUROPOL	Agjencia e Bashkimit Evropian për Bashkëpunimin e agjencive të zbatimit të ligjit
FBI	Byroja Federale e Hetimit
FMC	Kontrolli i menaxhimit financiar
FNT	Sipërmarrësit me fuqi të ndjeshme në treg
FO	Fibër optike
FTTB	Fibër në ndërtesë
FTTH	Fibër në banesë
FTTP	Fibër në ambient
FTTx	Fibër në “x”
FUP	Politika e përdorimit të drejtë
GB	<i>Gigabit</i>
PBB	Prodhim i brendshëm bruto
DPAP	Drejtoria e Përgjithshme e Arsimit Parauniversitar
GDPR	Rregullore e Përgjithshme për Mbrojtjen e të Dhënave
DPAP	Drejtoria e Përgjithshme e Arsimit Parauniversitar
DPT	Drejtoria Përgjithshme e Tatimeve
GIZ	Agjencia Gjermane për Bashkëpunim Ndërkombëtar
QSH	Qeveria e Shqipërisë
GovNet	Rrjeti qeveritar
GSM	Sistemi global për komunikimin celular
SMIAL	Sistemi i menaxhimit të informacionit të arsimit të lartë
HHI	Indeksi <i>Herfindahl–Hirschman</i>
HL7	<i>Health Level Seven International</i>
HPC	Komputer me performancë të lartë
SIMBNJ	Sistemi Informativ i Menaxhimit të Burimeve Njerëzore
HSIP	Përmirësimi i Sistemit Shëndetësor

IA	Auditimi i brendshëm
ICILS	Studimi Ndërkombëtar për Njohuritë Kompjuterike dhe Informacionin
TKK	Teknologjia e informacionit dhe Komunikimit
IHE	Integrimi i Ndërmarrjes Shëndetësore
FMN	Fondi Monetar Ndërkombëtar
INSTAT	Instituti Kombëtar i Statistikave në Shqipëri
IoT	<i>Internet of Things</i>
IPA	Instrumenti për Ndihmë Paraanëtarësimit
GMPI	Grupi për Menaxhimin e Politikave të Integruara
SPI	Sistem i planifikimit të integruar
SPII	Sistemi Informatik i Planifikimit të Integruar
ISO	Organizata Ndërkombëtare për Standardizimin
SNSRAP	Strategjia Ndërsektorale e Reformës së Administratës Publike
IT	Teknologjia e Informacionit
ITU	Unioni Ndërkombëtar i Telekomunikacionit
LE	Ngjarjet e Jetës
AFP	Anketa e Fuqisë Punëtore
ZVAP	Zyra Vendore e Arsimit Parauniversitar
LTE	Standard për Komunikimet Celulare
M&V	Monitorimi dhe Vlerësimi
PVSHV ZER	Plan Veprimi Shumëvjeçar për Zonën Ekonomike Rajonale
MSB	Menaxhimi i Sistemit Buxhetor
MHz	Megahertz
MIE	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë
ML	Mësimi Kompjuterik
MMF	Dokumenti Kuadër Makroekonomik Afatmesëm i Shqipërisë
MNE	Ndërmarrje Shumëkombëshe
MAS	Ministria e Arsimit dhe Sporteve
MFE	Ministria e Financave dhe Ekonomisë
MSHMS	Ministria e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale
MRI	Imazheri Rezonancë Magnetike
PBA	Plani Buxhetor Afatmesëm
SAMB	Strategjia Afatmesme e Menaxhimit të Borxhit
PA	Programi Afatmesëm
SAMA	Strategjia Afatmesme e të Ardhurave
AKCESK	Autoriteti Kombëtar për Certifikimin Elektronik dhe Sigurinë Kibernetike
AKSHI	Agencia Kombëtare e Shoqërisë së Informacionit
NATO	Organizata e Traktatit të Atlantikut të Veriut
NBP	Plani Kombëtar për Zhvillimin e Qëndrueshëm të infrastrukturës Digjitale, <i>Broadband</i>
SKA	Strategjia Kombëtare e Arsimit
NGA	Rrjetet e qasjes së gjeneratës së ardhshme
SKSH	Strategjia Kombëtare e Shëndetit
KKIPA	Koordinatori Kombëtar për IPA-n
NIS	Sistemet e Rrjeteve dhe Informacionit
SNSZHBI	Strategjia Ndërsektorale për Zhvillimin e Biznesit dhe Investimet
PKIE	Plani Kombëtar për Integrimin Evropian
SKZHIE	Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim Evropian
PKSZ	Programi Kombëtar i Statistikave Zyrtare
OECD	Organizata për Zhvillim dhe Bashkëpunim Ekonomik
GZ	Gazeta Zyrtare
PO	Program Operacional
OSFA	Fondacioni Shoqëria e Hapur për Shqipërinë
PAF	Kuadri i vlerësimit të performancës
RAP	Reforma e Administratës Publike
GP RAP	Grup i Posaçëm i Reformës së Administratës Publike
MFP	Menaxhimi Financiar Publik
KD MFP	Komiteti Drejtues i Menaxhimit Financiar Publik
PforR	Program-për-rezultate
PISA	Programi për Vlerësimin Ndërkombëtar të Studentëve
KM	Kryeministria
SMIP	Sistemi i Menaxhimit të Informacionit Parauniversitar
QA	Sigurimi i cilësisë
K&D	Kërkimi dhe zhvillimi
K&I	Kërkimi dhe inovacioni
RA	Fusha e rezultateve

DRAP	Drejtoria Rajonale e Arsimit Parauniversitar
RHIS	Sistemit Informativ Spitalor Rutinë
RIA	Projekti për kërkim dhe inovacion
RLAH	(<i>Roaming</i> njëloj si në vendin tënd)
SASPAC	Agjencia Shtetërore e Programimit Strategjik dhe Koordinimit të Ndihmës
KD	Komiteti Drejtues
SCADA	Kontrolli Mbikëqyrës dhe Sigurimi i të Dhënave
OZHQ	Objektiva të zhvillimit të qëndrueshëm
SECO	Komisioni Evropian dhe Sekretariati Shtetëror Zviceran për Çështje Ekonomike
SIDA	Agjencia Suedeze për Bashkëpunim dhe Zhvillim Ndërkombëtar
SLA	Marrëveshje në nivel shërbimi
NVM	Ndërmarrje të Vogla dhe të Mesme
SMIP	Sistemi i Menaxhimit të Informacionit Parauniversitar
QSO	Qendra Qeveritare Operacionale e Sigurisë
KDS	Komitet Drejtues Sektorial
STA	Agjencia Tatimore Suedeze
SWOT	Pikat e forta, pikat e dobëta, mundësitë, dhe kërcënimet
AT	Asistencë teknike
KT	Komitet teknik
TLD	<i>Domain</i> i nivelit të lartë
UNESCO	Organizata e Kombeve të Bashkuara për Edukim, Shkencë dhe Kulturë
UNICEF	Fondi Ndërkombëtar i Emergjencës së OKB-së për Fëmijët
USAID	Agjencia e Shteteve të Bashkuara për Zhvillimin Ndërkombëtar
TVSH	Tatimi mbi vlerën e shtuar
AFP	Arsimi dhe formimi profesional
VHCN	Rrjete me kapacitet shumë të lartë
VIDA	VIES mbi Aplikacionet e Ndërveprimit dhe Ndarjes së të Dhënave
VIES	Sistemi i Shkëmbimit të Informacionit për TVSH-në
Bb	Banka Botërore
BP	Ballkani Perëndimor
WBIF	Korniza e Investimeve në Ballkanin Perëndimor
CFCU	Drejtoria e Përgjithshme për Financimin dhe Kontraktimin e Fondeve të Bashkimit Evropian, Bankës Botërore dhe Donatorëve të Tjerë

ANEKSI II KUSHTE TË PËRGJITHSHME

Përmbajtja

- Pjesa e parë: Dispozitat e zbatueshme për aktivitetet për të cilat përfituesi i IPA III është Autoriteti Kontraktues sipas IMBC-së
- Neni 1. Parime të përgjithshme
- Neni 2. Shpallja e kontratave fituese të prokurimit dhe *grantit*
- Neni 2a. Përfashtimi dhe masat administrative
- Neni 3. Komunikimi dhe vizibiliteti
- Neni 4. Kontrollat e mëdërpërparshme dhe vijuese për procedurat e granteve dhe prokurimit dhe kontrollat vijuese për kontratat dhe grantet që do të kryhen nga Komisioni
- Neni 5. Llogaritë bankare, sistemet e kontabilitetit dhe shpenzimet e bëra
- Neni 6. Dispozitat mbi pagesat e bëra nga Komisioni për përfituesin e IPA III
- Neni 7. Ndërprerja e pagesave
- Neni 8. Rikuperimi i fondeve
- Neni 8a. Ndryshimet financiare dhe ndërprerja
- Neni 9. Parimet e përgjithshme për përzgjedhjen e veprimeve
- Neni 10. Procesverbal konstatimi i veprimeve
- Neni 11. Projekti madhor dhe marrëveshja dypalëshe
- Pjesa e dytë: Dispozitat e zbatueshme për këtë Marrëveshje Financimi në tërësi, pavarësisht nga mënyra e menaxhimit
- Neni 12. Periudha e ekzekutimit
- Neni 13. Lejet dhe autorizimi

Neni 14. Kërkesat e raportimit
Neni 15. Të drejtat e pronësisë intelektuale
Neni 16. Konsultimi ndërmjet përfituesit IPA III dhe Komisionit
Neni 17. Ndryshimi i Marrëveshjes së Financimit
Neni 18. Pezullimi i kësaj Marrëveshjeje Financimi
Neni 19. Ndërprerja e kësaj Marrëveshjeje Financimi
Neni 20. Ligji i zbatueshëm, zgjidhja e mosmarrëveshjeve
Neni 21. Masat kufizuese të BE-së

Pjesa e parë

Dispozitat e zbatueshme të aktiviteteve për të cilat përfituesi i IPA III është Autoriteti Kontraktues sipas IMBC-së

Neni 1

Parime të përgjithshme

1. Qëllimi i pjesës së parë është përcaktimi i rregullave për realizimin e detyrave të besuara për zbatimin e buxhetit të parashikuara në aneksin I dhe përcaktimi i të drejtave dhe detyrimeve përkatësisht të përfituesit të IPA III dhe Komisionit në kryerjen e këtyre detyrave.

Pjesa e parë do të zbatohet për detyrat e realizimit të buxhetit që i besohen përfituesit të IPA III vetëm në lidhje me kontributet e Unionit, ose të kombinuara me fondet e përfituesit të IPA III apo të një pale të tretë, në rast se këto fonde zbatohen me një bashkëfinancim.

2. Përfituesi IPA III mbetet përgjegjës për përmbushjen e detyrimeve të përcaktuara në këtë Marrëveshje Financimi dhe në Marrëveshjen Kornizë të Partneritetit Financiar (FFPA). Në përputhje me nenin 7, nenin 18, nenin 19 dhe nenin 21, Komisioni rezervon të drejtën të ndërpresë pagesat, dhe të pezullojë dhe/ose përfundojë këtë Marrëveshje Financimi.

3. Përfituesi i IPA III duhet të respektojë normën minimale të kontributeve të tij të përcaktuara në aneksin I. Në rastin kur kontributet jepen si nga përfituesi i IPA III ashtu edhe nga Bashkimi Evropian, kontributi i përfituesit të IPA III do të vihet në dispozicion të paktën në fund të periudhës së zbatimit të programit.

4. Masa e kontributit të BE-së e specifikuar në aneksin I dhe shuma maksimale e ndihmës IPA III bazohet në shumën e shpenzimeve publike të pranueshme. Shpenzim publik i pranueshëm është çdo kontribut publik për financimin e operacioneve, burimi i të cilit është buxheti i autoriteteve publike kombëtare, rajonale ose vendore të përfituesit të IPA III, buxheti i Unionit, buxheti i organeve të së drejtës publike ose buxheti i shoqatave të autoriteteve publike ose të organeve të së drejtës publike. Financimi i kredisë, aty ku përdoret, i jepet organit përgjegjës për të shlyer kredinë, subjekt publik ose privat. Shpenzimet e subjektit privat nuk mund të konsiderohen si shpenzime të pranueshme.

5. Për qëllim të zbatimit të nenit 25 të FFPA për mbrojtjen e të dhënave, të dhënat personale duhet të:

- përpunohen në mënyrë të ligjshme, të drejtë dhe transparente në lidhje me subjektin e të dhënave;
- mblidhen për qëllime të përcaktuara, të qarta dhe legjitime dhe nuk përpunohen më tej në një mënyrë që është e papajtueshme me ato qëllime;
- janë të përshtatshme, të zbatueshme dhe të kufizuara në atë që është e nevojshme në lidhje me qëllimet për të cilat ato përpunohen;
- janë të sakta dhe, kur është e nevojshme, përditësohen;
- përpunohen në një mënyrë që garanton sigurinë e duhur të të dhënave personale; dhe
- mbahen në një formë që lejon identifikimin e subjekteve të të dhënave për jo më shumë se sa është e nevojshme për qëllimet për të cilat përpunohen të dhënat personale.

Të dhënat personale të përfshira në dokumentet që duhen mbajtur nga përfituesi i IPA III në përputhje me paragrafin 2, të nenit 2, duhet të fshihen pasi të kenë mbaruar afatet e përcaktuara në atë paragraf.

Neni 2

Shpallja e kontratave fituese të prokurimit dhe grantit

1. Pa cenuar nenin 18(5) të FFPA, detyrat e referuara në paragrafin 1 të nenit 1 kryhen nga përfituesi i IPA III në përputhje me procedurat dhe dokumentet standarde të përcaktuara dhe të publikuara nga Komisioni për shpalljen e kontratave fituese të prokurimit dhe grantit në veprimet e jashtme, sidomos udhëzuesi praktik për procedurat e kontratave për veprimin e jashtëm të Bashkimit Evropian (PRAG), në fuqi në kohën e fillimit të procedurës në fjalë, si edhe në përputhje me standardet e kërkuara për vizibilitetin dhe komunikimin të përmendura në nenin 3(2).

Përfituesi i IPA III kryen procedurat e shpalljes fituese të kontratave të prokurimit dhe dhënies së granteve, lidh kontratat përkatëse, dhe siguron që të gjitha dokumentet përkatëse për gjurmën e auditit të jenë në gjuhën e kësaj Marrëveshjeje Financimi. Për qëllimin e pjesës së parë të kësaj Marrëveshjeje Financimi, çdo referencë për kontratat e grantit do të interpretohet gjithashtu si referencë për marrëveshjet e kontributit dhe çdo referencë për përfituesit e grantit do të interpretohet gjithashtu si organizata që kanë nënshkruar marrëveshje kontributi.

2. Pa cenuar nenin 49 të FFPA, përfituesi i IPA III do të mbajë të gjitha dokumentet përkatëse financiare dhe kontraktuale mbështetëse nga data e hyrjes në fuqi të kësaj Marrëveshjeje Financimi ose nga një datë më e hershme në rast se procedura e prokurimit, thirrja për propozime ose Procedura e drejtpërdrejtë e dhënies së grantit fillon përpara hyrjes në fuqi të kësaj Marrëveshjeje Financimi, për pesë vjet nga data e mbylljes së një programi. Përfituesi i IPA III do të mbajë në veçanti, sa më poshtë:

a) Procedurat e prokurimit:

i. njoftimin e parashikimit me dëshminë e publikimit të njoftimit të prokurimit dhe çdo korrigjim të gabimeve;

ii. caktimin e panelit të listës përfundimtare;

iii. raportin e listës përfundimtare (përfshirë anekset) dhe kërkesat;

iv. dëshminë e publikimit të njoftimit të listës përfundimtare;

v. shkresat për kandidatët që nuk bëjnë pjesë në listën përfundimtare;

vi. ftesën për tender ose ekuivalent;

vii. dosjen e tenderit përfshirë anekset, sqarimet, procesverbalet e mbledhjeve, dëshminë e publikimit;

viii. caktimin e komisionit të vlerësimit;

ix. raportin për hapjen e tenderit përfshirë anekset;

x. raportin e vlerësimit/negocimit, përfshirë anekset dhe ofertat e pranuar;⁹⁴

xi. letër njoftimin;

xii. shkresën përcjellëse për dorëzimin e kontratës;

xiii. shkresat për kandidatët që nuk kanë fituar;

xiv. njoftimin për dhënien/anulimin e kontratës fituese, përfshirë dëshminë e publikimit;

xv. kontratat e nënshkruara, ndryshimet, klauzolat shtesë, raportet e zbatimit dhe korrespondencën përkatëse.

b) Thirrjet për propozime dhe procedurat direkte për dhënien e granteve:

i. caktimin e komisionit të vlerësimit;

ii. raportin e hapjes dhe raportin administrativ përfshirë anekset dhe kërkesat e pranuar;⁹⁵

⁹⁴ Eliminimi i ofertave të pasuksesshme pesë vjet pas mbylljes së procedurës së prokurimit.

⁹⁵ Eliminimi i ofertave të pasuksesshme tre vjet pas mbylljes së procedurës së grantit.

iii. shkresat për aplikantët e suksesshëm dhe të pasuksesshëm pas vlerësimit të dokumentit konceptual;

iv. raportin e vlerësimit të dokumentit konceptual;

v. raportin e vlerësimit të kërkesës së plotë ose raportin e negocimit me anekset përkatëse;

vi. kontrollin e përshtatshmërisë dhe dokumentet mbështetëse;

vii. shkresat për aplikantët e suksesshëm dhe të pasuksesshëm së bashku me listën e miratuar rezervë pas vlerësimit të aplikimit të plotë;

viii. shkresë përcjellëse për dorëzimin e kontratës së grantit;

ix. njoftimin i shpalljes/anulimit me dëshminë e publikimit;

x. kontratat e nënshkruara, ndryshimet, kushtet dhe korrespondencën përkatëse.

Gjithashtu, dokumentet financiare dhe kontraktuale të përmendura në paragrafin 6(a) dhe (b) të këtij neni do të plotësohen me të gjitha dokumentet mbështetëse përkatëse siç kërkohet nga procedurat e përmendura në paragrafin 1, si edhe i gjithë dokumentacioni përkatës në lidhje me pagesat, rikuperimet dhe shpenzimet operationale, për shembull raporti i projektit dhe kontrolleve në terren, pranimi i furnizimeve dhe punimeve, garancitë, raportet e inxhinierëve të mbikëqyrjes.

3. Operationet e bashkë-financuara nga Bashkimit sipas Programit mund të marrin fonde edhe nga donatorë të tjerë siç janë organizatat ndërkombëtare, një Shtet Anëtar, një vend i tretë ose një organizatë rajonale.

Neni 2a

Përfshirja dhe masat administrative

1. Gjatë zbatimit të procedurave dhe dokumenteve standarde të përcaktuara dhe të publikuara nga Komisioni për shpalljen e kontratave fituese të prokurimit dhe grantit, përfituesi i IPA III duhet të sigurohet, në përputhje me rrethanat, që asnjë kontratë prokurim ose granti e financuar nga BE të mos i jepet një operatori ekonomik ose aplikuesi për grante, nëse operatori ose aplikanti për grante, ose vetë, ose nëpërmjet një personi me kompetenca përfaqësimi, vendimmarrëse ose kontrolli mbi të, është në një nga situatat e përjashtimit të parashikuara në procedurat përkatëse dhe dokumentet standarde të Komisionit.

2. Përfituesi i IPA III duhet të informojë Komisionin menjëherë kur një kandidat, ofertues ose aplikant gjendet në një situatë përjashtimi të përmendur në paragrafin 1, ose ka kryer parregullsi dhe mashtrim siç përcaktohet në nenin 51 (5) të FFPA, ose ka shfaqur mangësi në përmbushjen e detyrimeve të tij kryesore për zbatimin e një angazhimi ligjor të financuar nga buxheti i Unionit.

3. Përfituesi i IPA III duhet të marrë parasysh informacionet që gjenden në Sistemin e Komisionit për Zbulim të Hershëm dhe Përfshirje (EDIS) kur akordon kontratat e prokurimit dhe granteve. Njohja me informacionin mund të bëhet nëpërmjet pikës (pikave) të ndërlidhjes ose nëpërmjet konsultimeve duke përdorur mënyrat e mëposhtme: (Komisioni Evropian, Drejtoria e Përgjithshme e Buxhetit, Kontabilisti i Komisionit, BRE2-13/505, B-1049 Bruksel, Belgjikë dhe nëpërmjet *e-mailit* BUDG-C01-EXCL- DB@ec.europa.eu ku një kopje i drejtohet Komisionit të përcaktuar në nenin 3 të Kushteve të Veçanta). Çdo kontratë ose grant i lidhur me një kontraktor ose përfitues granti që është në një situatë përjashtimi në kohën e lidhjes së kontratës do të përjashtohet nga financimi i Unionit dhe mund të zbatohet mekanizmi i ndryshimeve financiare në përputhje me nenin 8a.

4. Kur përfituesi i IPA III merr dijeni për një situatë përjashtimi të përmendur në paragrafin 1 në zbatim të detyrave të përshkruara në aneksin I, përfituesi i IPA III, sipas kushteve të legjislacionit të tij kombëtar, vendos ndaj operatorit ekonomik ose aplikantit të grantit refuzim nga procedura e dhënës dhe përjashtim nga procedurat e ardhshme të prokurimit ose dhënies së grantit. Përfituesi i IPA III mund të vendosë gjithashtu një gjobë financiare në përpjesëtim me vlerën e kontratës në fjalë. Refuzimet, përjashtimet dhe/ose gjobat financiare do të vendosen pas një procedure kundërshtuese që siguron të drejtën e mbrojtjes së personit në fjalë. Përfituesi i IPA III do të njoftojë Komisionin në përputhje me paragrafin 2.

Neni 3
Komunikimi dhe vizibiliteti

1. Në përputhje me nenin 24 të FFPA, përfituesi i IPA III merr masa të nevojshme për të siguruar vizibilitetin e financimit të BE-së për aktivitetet që i janë besuar atij, dhe përgatit një plan koherent aktivitetesh, vizibiliteti dhe komunikimi i cili duhet t'i paraqitet Komisionit për miratim brenda 2 muajve nga data e hyrjes në fuqi të Marrëveshjes së Financimit.

2. Këto aktivitete komunikimi dhe vizibiliteti duhet të jenë në përputhje me udhëzimin për veprimin e jashtëm mbi komunikimin dhe rritjen e vizibilitetit të BE-së të përcaktuar dhe të publikuar nga Komisioni në fuqi në kohën e aktiviteteve.

Neni 4
Kontrollet e mëparshme dhe vijuese për procedurat e granteve dhe prokurimit dhe kontrollet vijuese për kontratat dhe grantet që do të kryhen nga Komisioni

1. Komisioni ushtron kontrolle *vijuese* mbi procedurat e shpalljes së fituesve për prokurimin dhe grantet për fazat e mëposhtme:

- a) njoftimi kontratës për prokurim, thirrjet për propozime dhe çdo ndryshim të tyre;
- b) dosje të tenderit dhe udhëzime për aplikantët për grantet;
- c) përbërja e komisioneve të vlerësimit;
- d) raporte të vlerësimit, vendimi refuzimi dhe shpallje fituesi;⁹⁶
- e) dosje të kontratave dhe shtesave të kontratave.

2. Lidhur me kontrollet *vijuese*, Komisioni mund të vendosë pas vlerësimit të riskut:

- a) të kryejë kontrolle *vijuese* për të gjitha dosjet, ose
- b) të kryejë kontrolle *vijuese* mbi një përzgjedhje të këtyre dosjeve, ose
- c) të heqë dorë plotësisht nga kontrollet *vijuese*.

3. Nëse Komisioni vendos të kryejë kontrolle *vijuese*, në përputhje me paragrafin 2(a) pse (b), ai do të njoftojë përfituesin e IPA III për dosjet e përzgjedhura për kontrolle *vijuese*. Përfituesi i IPA III duhet t'i paraqesë Komisionit të gjithë dokumentacionin dhe informacionin e nevojshëm për dosjen e përzgjedhur për kontroll *vijuese* brenda një muaji nga nënshkrimi i kontratës ose shtesës së kontratës.

4. Komisioni mund të kryejë kontrolle *të mëparshme* për miratimin e secilës prej fazave të përmendura në paragrafin 1 për procedurat e dhënies së kontratës që nuk janë përzgjedhur për kontroll *vijues*. Përfituesi i IPA III do t'i japë Komisionit të gjithë dokumentacionin dhe informacionin e nevojshëm pasi të jetë informuar se një dosje është përzgjedhur për kontroll *të mëparshëm*, të paktën në momentin e dorëzimit të njoftimit të kontratës ose udhëzimeve për aplikantët për publikim.

5. Komisioni mund të vendosë të kryejë kontrolle *vijuese*, duke përfshirë auditimet dhe kontrollet në terren, në çdo kohë gjatë ose pas zbatimit të çdo kontrate ose granti të dhënë nga përfituesi i IPA III që rrjedh nga kjo Marrëveshje Financimi. Përfituesi i IPA III do t'i vërë në dispozicion Komisionit të gjithë dokumentacionin dhe informacionin e nevojshëm pasi të jetë informuar se një dosje është përzgjedhur për kontroll *vijues*. Komisioni mund të autorizojë një person ose një subjekt që të kryejë kontrolle në emër të tij.

Neni 5
Llogaritë bankare, sistemet e kontabilitetit dhe shpenzimet e pranuar

⁹⁶ Për kontratat e shërbimit ky hap përfshin kontrolle *ex ante* në lidhje me miratimin e listës së përzgjedhur.

1. Pas hyrjes në fuqi të kësaj Marrëveshje Financimi, Organi i Kontabilitetit dhe Organi i Ndërmjetëm për Menaxhimin Financiar (IBFM) i përfituesit të IPA III që është autoriteti kontraktues për Programin hap të paktën një llogari financiare në euro dhe i paraqet Komisionit Formularin (formularët) e Identifikimit Financiar së bashku me mandatet përkatëse bankare. Bilanci i përgjithshëm bankar për Programin do të jetë shuma e balanceve për të gjitha llogaritë bankare të Programit të mbajtura nga Organi i Kontabilitetit dhe të gjitha IBFM pjesëmarrëse në përfituesin IPA III. Raportimi për të gjitha llogaritë bankare të lidhura me çdo program regjistrohet nëpërmjet IPA-APP⁹⁷.

2. Përfituesi IPA III duhet të përgatisë dhe t'i paraqesë Komisionit planet e parashikimit të disbursimit për kohëzgjatjen e Programit sipas modelit në pikën (d) të aneksit IV. Këto parashikime duhet të përditësohen dhe të paraqiten me çdo kërkesë për fonde të përmendur në nenin 6(2) dhe 6(3) me raportin vjetor financiar të përmendur në nenin 14(4) dhe me parashikimin e kërkesave të mundshme për pagesë të përmendura në nenin 33(3) FFPA. Planet e parashikimit të disbursimit duhet të bazohen në nevojat reale dhe aktuale dhe të mbështeten nga analiza të hollësishme të dokumentuara (duke përfshirë kontraktimin e planifikuar dhe planifikimin e pagesës për kontratë) e cila do të vihet në dispozicion të Komisionit, nëse kërkohet.

3. Planet fillestare për parashikimin e disbursimit duhet të përmbajnë një përmbledhje të parashikimeve vjetore të disbursimit për të gjithë periudhën e pranueshmërisë dhe parashikimet mujore të disbursimit për dymbëdhjetë muajt e parë të Programit. Planet e mëvonshme do të përmbajnë përmbledhje të parashikimeve vjetore të disbursimit për bilancin e periudhës së zbatimit të Programit dhe parashikimet mujore të disbursimit për katërbëdhjetë muajt e tjerë.

4. Kërkohet që përfituesi IPA III të krijojë dhe të ruajë një sistem kontabiliteti në përputhje me klauzolën 4(3)(a) të aneksit A të FFPA, i cili do të mbajë të paktën informacionin për kontratat e menaxhuara në kuadrin e Programit të treguar në aneksin V.

5. Sipas nenit 57(2) të FFPA, shpenzimet e pranuar në sistemin e kontabilitetit të parashikuar sipas paragrafit 4 duhet të jenë bërë (nga një marrës), pranuar (nga Organi i Ndërmjetëm për Menaxhimin financiar) dhe paguar (nga Organi i Ndërmjetëm për Menaxhimin financiar) dhe të korrespondojnë me shpenzimet aktuale të provuara me dokumente mbështetëse dhe duhet të përdoren kur është e nevojshme për të likuiduar parafinancimin e paguar nga përfituesi i IPA III sipas kontratave lokale.

Neni 6

Dispozitat mbi pagesat e bëra nga Komisioni për përfituesin e IPA III

1. Çdo kërkesë për parafinancim do të përmbajë një deklaratë të shpenzimeve për Programin, duke përfshirë shumat e kontraktuara, të disbursuara dhe shpenzimet e njohura.

2. Përfituesi i IPA III duhet të paraqesë parashikimet e tij fillestare të disbursimit, të përgatitura sipas nenit 5(2), së bashku me kërkesën e pagesës së parë të parafinancimit. Pagesa e parë e parafinancimit duhet të jetë për 100% të disbursimeve të parashikuara për vitin e parë të planit të parashikimit për disbursimet. Parafinancimi do të mbështetet nga mandatet bankare për të gjitha llogaritë bankare të Programit, nëse është e aplikueshme.

3. Përfituesi i IPA III duhet të paraqesë kërkesat e pagesave vijuese të parafinancimit kur bilanci i përgjithshëm bankar për Programin bie nën nivelin e parashikimeve të disbursimit për pesë muajt e ardhshëm të Programit.

4. Çdo kërkesë për parafinancim shtesë duhet të përmbajë:

- a) bilancet bankare për Programin në datën përfundimtare të kërkesës;
- b) mandatet bankare të përditësuara për të gjitha llogaritë bankare të Programit, nëse ka;

⁹⁷ IPA-APP është një aplikacion i dedikuar IT i zhvilluar nga DG NEAR për të zëvendësuar iPerseus që ka qenë instrumenti i përdorur për të monitoruar zbatimin e fondeve të paraadherimit nën menaxhimin indirekt nga vendet përfituese (IMBC).

c) një plan parashikimi të disbursimeve për Programin për katërmbëdhjetë muajt e ardhshëm që nga dita e fundit e kërkesës të përmendur në nenin 5(2);

d) raportimi i përditësuar në IPA-APP.

5. Përfituesi i IPA III mund të kërkojë për çdo financim të mëvonshëm shumë e disbursimeve totale të parashikuara për katërmbëdhjetë muaj që nga data e kërkesës, pa bilancet e përmendura në paragrafin 4(a) në datën e fundit të kërkesës për fonde, të shtuar me çdo shumë të financuar nga përfituesi i IPA III sipas paragrafit 6 dhe që nuk është rimbursuar ende. Periudha prej katërmbëdhjetë muajsh e parashikimit të disbursimit mund të shtyhet nëse specifikohet në kushtet e veçanta.

Komisioni rezervon të drejtën të zbresë çdo pagesë të mëvonshme parafinancimi nëse bilancet e përgjithshme bankare të mbajtura nga përfituesi IPA III në kuadrin e këtij Programi tejkalojnë parashikimin e disbursimit për katërmbëdhjetë muajt e ardhshëm.

6. Kur pagesa reduktohet sipas paragrafit 5, përfituesi i IPA III duhet të financojë Programin me burimet e veta deri në shumë e reduktimit. Përfituesi i IPA III mund të kërkojë më pas rimbursimin e financimit si pjesë e kërkesës së radhës për fonde siç specifikohet në paragrafin 5.

7. Sipas nenit 33(1) të FFPA-së, Komisioni rezervon të drejtën të përpunojë pagesa të pjesshme brenda kufijve të fondeve në dispozicion. Pasi fondet janë vënë sërish në dispozicion, Komisioni do të përpunojë menjëherë pagesën e shumës së mbetur.

8. Komisioni ka të drejtë të rikuperojë bilancet e tepërta bankare që kanë mbetur pa u përdorur për më shumë se dymbëdhjetë muaj. Para ushtrimit të kësaj të drejte, Komisioni fton përfituesin IPA III të japë arsyet e vonës në disbursimin e fondeve dhe të demonstrojë nevojën e vazhdueshme për to gjatë dy muajve të ardhshëm.

6. Interesat e gjeneruara nga llogaritë bankare të përdorura për këtë Program nuk do t'i ngarkohen Komisionit.

7. Sipas nenit 33(4) të FFPA-së, nëse afati kohor për kërkesën e pagesës ndërpritet nga Komisioni për më shumë se dy muaj, përfituesi IPA III mund të kërkojë një vendim nga Komisioni nëse duhet të vazhdojë ndërprerja e afatit kohor.

8. Deklarata përfundimtare e certifikuar e përmendur në nenin 36(1) (a) të FFPA-së i paraqitet NAO-s jo më vonë se gjashtëmbëdhjetë muaj pas përfundimit të periudhës së pranueshmërisë.

Neni 7

Ndërprerja e pagesave

1. Pa cenuar pezullimin ose përfundimin e kësaj Marrëveshjeje Financimi në përputhje respektivisht me nenet 18 dhe 19, si dhe pa cenuar nenin 38 të FFPA-së, Komisioni mund të ndërpresë pagesat pjesërisht ose plotësisht, nëse:

a) Komisioni ka gjetur ose ka shqetësime serioze se përfituesi i IPA III ka kryer gabime të konsiderueshme, parregullsi apo mashtrime që vënë në dyshim ligjshmërinë ose rregullsinë e transaksioneve të veçanta të rëndësishme në zbatimin e Programit, ose nuk ka përmbushur detyrimet e tij në kuadrin e kësaj Marrëveshjeje Financimi, duke përfshirë detyrimet në lidhje me Komunikimin Strategjik dhe Diplomacinë Publike;

b. Komisioni ka konstatuar ose ka shqetësime serioze nëse përfituesi i IPA III ka kryer gabime sistematike ose të përsëritura, parregullsi, mashtrime ose shkelje të detyrimeve në kuadrin e kësaj Marrëveshjeje Financimi apo të tjerave si kjo, me kusht që këto gabime, parregullsi, mashtrime ose shkelje të detyrimeve, të kenë ndikim material në zbatimin e Marrëveshjes së Financimit apo të vënë në dyshim

besueshmërinë e sistemit të brendshëm të kontrollit të përfituesit IPA III ose ligjshmërinë dhe rregullsinë e shpenzimeve kryesore.

Neni 8 **Rikuperimi i fondeve**

1. Përveç rasteve të përmendura në nenin 40 të FFPA-së, Komisioni mund të rikuperojë fondet nga përfituesi i IPA III siç parashikohet në rregulloren e financimit, veçanërisht në rastet e mëposhtme:

- a) mosrealizimi i arritjes së objektivave dhe rezultateve të Programit të përcaktuara në aneksin I;
- b) mossigurimi i përdorimit të aseteve dhe produkteve për qëllimet e synuara të përcaktuara në aneksin I;
- c) shpenzime të papranueshme;
- d) mos respektimi i normës së bashkëfinancimit, siç parashikohet në aneksin I;
- e) shpenzime të krijuara si rezultat i gabimeve, parregullsive, mashtrimeve ose shkeljes së detyrimeve në zbatimin e Programit, veçanërisht në procedurën e prokurimit dhe dhënies së granteve.
- f) dobësi ose mangësi në menaxhim dhe sisteme kontrolli të përfituesit të IPA III që çojnë në aplikimin e korigjimeve financiare,

2. Në përputhje me të drejtën kombëtare, NAO-ja rikuperon kontributin e Bashkimit që i paguhet përfituesit IPA III nga marrësit të cilët ishin në çdonjërin nga situatat e përcaktuara në paragrafin 1, pikat “b” ose “d”, të këtij neni, ose të përmendur në nenin 40 të FFPA-së. Fakti që NAO-ja nuk arrin të rikuperojë një pjesë apo të gjitha fondet, nuk e pengon Komisionin të rikuperojë fondet nga përfituesi i IPA III.

3. Shumat e paguara në mënyrë të parregullt ose të rikupëruara nga përfituesi i IPA III, shumat nga garancitë financiare, të performancës dhe parafinancimit të paraqitura mbi bazën e procedurave të prokurimit dhe dhënies së granteve, shumat nga gjokat financiare të vendosura nga përfituesi IPA III ndaj kandidatëve, tenderuesit, aplikantëve, kontraktuesve ose përfituesve të granteve për përfituesin IPA III ose do të përdoren sërish për Programin ose do t'i kthehen Komisionit.

Neni 8a **Ndryshimet financiare dhe ndërprerja**

Në vijim të neneve 42, 43 dhe 47 të FFPA-Së, Komisioni jep udhëzime plotësuese për procedurën e ekzaminimit dhe pranimin të llogarive, duke përfshirë ndryshimet financiare dhe ndërprerjen.

Neni 9 **Parimet e përgjithshme për përzgjedhjen e veprimeve**

1. Procedurat e përzgjedhjes duhet të plotësojnë parimet e transparencës, trajtimit të barabartë dhe mosdiskriminimit. Ato do të parandalojnë çdo konflikt interesi dhe do të sigurojnë përfshirjen e palëve të interesuara dhe njohjen e publikut me informacion.

2. Komiteti Sektorial i Monitorimit do të shqyrtojë dhe miratojë kriteret e përgjithshme për përzgjedhjen e veprimeve të përmendura në nenin 10 brenda gjashtë muajve nga hyrja në fuqi e kësaj Marrëveshjeje Financimi dhe do të miratojë çdo rishikim të këtyre kriterëve në përputhje me nevojat e programit.

3. Në bazë të nenit 53(7) të FFPA-së, Komisioni mund të bashkëkryesojë mbledhjet e komiteve sektoriale të monitorimit.

4. Përfituesi i IPA III do të sigurojë që veprimet të përzgjidhen për financim dhe të miratohen në përputhje me kriteret dhe mekanizmat e zbatueshëm për programin, duke përfshirë programin përkatës operacional, dhe që ato të jenë në përputhje me rregullat përkatëse të Unionit dhe ato kombëtare.

Neni 10

Procesverbal konstatimi i veprimeve

1. Për çdo veprim që nuk bie nën përkufizimin e projektit madhor të përmendur në nenin 3(f) dhe nenin 16(6) të FFPA-Së, përfituesi i IPA III do të krijojë një procesverbal konstatimi për çdo veprim të përzgjedhur për bashkëfinancim të Unionit sipas Programit.

2. Procesverbal Konstatimi i Veprimeve duhet të përmbajë ndër të tjera elementet e mëposhtme:

- a) konstatimin e veprimit dhe institucionit përgjegjës për zbatimin e tij;
 - b) një përshkrim përmbledhës të veprimit dhe demonstrimin e përputhshmërisë së tij me programin;
 - c) rregullimet e zbatimit, risqet dhe supozimet;
 - d) produktet e pritshme, rezultatet dhe ndikimi, duke përfshirë kontributet sipas parimeve thelbësore;
 - e) lidhjet me programet e tjera IPA, IPA II dhe IPA III;
 - f) marrëveshjet e financimit dhe buxhetin e parashikuar; dhe
 - g) procedurat e parashikuara për tenderat dhe kontratat.
- Procesverbal konstatimi i veprimit jepet në aneksin VII.

3. Përfituesi i IPA III do t'i transmetojë një kopje të procesverbal konstatimit të veprimit të Delegacionit të BE-së, i cili pas konsultimit me DG NEAR, do të dërgojë opinionin e tij. Pasi të jetë dhënë një opinion pozitiv mbi procesverbal konstatimi të veprimit, projekti mund të miratohet nga përfituesi IPA III.

4. Kur natyra e veprimit e justifikon, Komisioni mund të vendosë t'i kërkojë përfituesit të IPA III të zbatojë nenin 11 për një veprim të caktuar dhe të përgatisë një formular aplikimi, në përputhje me formatet e përcaktuara në aneksin VI të kësaj Marrëveshjeje Financimi.

Neni 11

Projekti madhor dhe marrëveshja dypalëshe

1. Në përputhje me nenin 16(6) të FFPA, aplikimet për projekte madhore do t'i dorëzohen Komisionit për vlerësim duke përdorur modelin e aplikimit për projekt madhor (aneksi VI).

2. Vlerësimi i Komisionit përcakton objektin fizik dhe shpenzimet e pranueshme. Vlerësimi i Komisionit do të përmbyllet ose me një shkëmbim shkresash (përkatësisht me paraqitjen e aplikimit për projektin madhor nga përfituesi IPA III dhe përgjigjen nga Komisioni që e miraton atë) ose me nënshkrimin e një Marrëveshjeje Dypalëshe me përfituesin e IPA III, që përcakton elementet individuale dhe kërkesat që janë specifike për projektin.

3. Marrëveshja dypalëshe ose shkëmbimi i shkresave, së paku, do të përmbajë informacionin e mëposhtëm:

- a) emrin e projektit;
- b) vendndodhje e projektit;
- c) një përshkrim konciz të projektit, i ndarë, sipas nevojës, në komponentë individuale;
- d) detajet e autoritetit përgjegjës për aplikimin e projektit, organit përgjegjës për zbatimin, autoritetit kontraktues dhe marrësit;
- e) detajet e çdo institucioni financiar ndërkombëtar (IFI) ose donatorëve të tjerë të përfshirë në projekt;
- f) objektivat specifike të projektit;
- g) një përmbledhje të rezultateve kryesore të analizës socialo-ekonomike të kosto-përfitimit;
- h) një bilanc financiar;
- i) një përmbledhje të konstatimeve kryesore të vlerësimit të ndikimit në mjedis;
- j) vlerën totale të parashikuar të projektit, si dhe një zbërthim demonstrativ të vlerës së elementeve individuale të projektit;

k) kostot totale të parashikuara të projektit të pranueshme dhe jo të pranueshme, shpenzimet totale publike, kontributin financiar të Unionit dhe normën e bashkëfinancimit të zbatueshëm për shpenzimet e pranueshme;

l) çdo kusht specifik në lidhje me projektin;

m) një plan prokurimi pasqyrues që tregon llojet specifike dhe vlerat e parashikuara të kontratave që do të tenderohen dhe, në rast të bashkëfinancimit paralel me IFI-të, identifikimin e kontratave që do të financohen nga IFI-të, si dhe një të dhënë për datën e fillimit të procedurës së tenderimit;

n) një plan pasqyrimi të zbatimit;

o) një listë pasqyrimi të treguesve kryesorë që do të përdoren për të demonstruar arritjen e qëllimeve të projektit;

p) datën nga e cila shpenzimet janë të pranueshme.

4. Procedura e prokurimit për një projekt madhor mund të nisë nga përfituesi IPA III pas hyrjes në fuqi të kësaj Marrëveshjeje Financimi. Asnjë kontratë prokurimi për një projekt madhor nuk mund të nënshkruhet para hyrjes në fuqi të Marrëveshjes Dypalëshe ose përfundimit të shkëmbimit të shkresave që miratojnë aplikimin e projektit madhor.

5. Modifikimet e projekteve madhore të miratuara i nënshtrohen kufizimeve dhe kushteve të përcaktuara në Marrëveshjen Dypalëshe ose në shkëmbimin e shkresave.

Pjesa e dytë

Dispozitat e zbatueshme për këtë Marrëveshje Financimi në tërësi, pavarësisht nga mënyra e menaxhimit

Neni 12

Periudha e pranueshmërisë

1. Periudha e pranueshmërisë është periudha ku përfundojnë të gjitha aktivitetet operationale të Programit. Kohëzgjatja e kësaj periudhe është e përcaktuar në nenin 2(2) të kushteve të veçanta.

Kjo periudhë do të tregohet në marrëveshjet që do të lidhen nga përfituesi i IPA III dhe nga Komisioni në zbatimin e kësaj Marrëveshjeje Financimi, veçanërisht në marrëveshjet e kontributit, kontratat e prokurimit dhe kontratat e granteve.

2. Nëse nuk parashikohet ndryshe në nenin 7 të kushteve të veçanta, kontratat dhe shtesat e nënshkruara, shpenzimet e kryera, pagesat e bëra nga autoritetet kombëtare si dhe çdo kosto tjetër që lidhet me aktivitetet e Programit, do të jenë të pranueshme për financim nga BE vetëm nëse ato janë kryer gjatë periudhës së pranueshmërisë, pa cenuar paragrafin 3 të këtij neni.

3. Në rastin e projekteve madhore, data e fillimit të periudhës së pranueshmërisë është data e miratimit të projektit madhor nga Komisioni, siç përcaktohet në marrëveshje dypalëshe ose shkëmbim shkresash.

4. Sipas nenit 29(3)(b) të FFPA, dhe pa cenuar nenin 28 të tij dhe nenin 7 të kushteve të veçanta, shpenzimet e mëposhtme të bëra nga përfituesi i IPA III nuk do të jenë të pranueshme për financim sipas kësaj marrëveshjeje financimi:

a) tarifat bankare, kostot e garancive dhe tarifat e ngjashme;

b) gjobat e thjeshta dhe gjobat financiare;

c) shpenzimet e proceseve gjyqësore;

d) luhatjet e këmbimit valutor;

e) borxhet dhe detyrimet për kamatvonesën e borxhit (interesin);

f) dispozitat për humbjet, borxhet ose detyrimet vijuese të mundshme;

g) kreditë ndaj palëve të treta, nëse nuk specifikohet ndryshe në kushtet e veçanta;

h) interesin negativ të vendosur nga bankat ose institucionet e tjera financiare.

5. Kontrata e prokurimit, kontrata e grantit ose marrëveshja e kontributit e cila nuk ka shkaktuar asnjë pagesë brenda dy viteve nga nënshkrimi i saj do të ndërpritet automatikisht dhe financimi i

saj do të likuidohet, me përjashtim të rasteve të çështjeve gjyqësore para gjykatave ose organeve të arbitrazhit.

Neni 13

Lejet dhe autorizimi

Pa cenuar nenin 27 të FFPA-së, çdo lloj leje dhe/ose autorizimi i kërkuar për zbatimin e Programit duhet të sigurohet në kohën e duhur nga autoritetet kompetente të përfituesit IPA III, në përputhje me të drejtën kombëtare.

Neni 14

Kërkesat e raportimit

1. Për qëllimin e kërkesave të përgjithshme të raportimit në Komision përcaktuar në nenin 59 të FFPA-së mbi raportin vjetor për zbatimin e ndihmës IPA III, NIPAC do të përdorë modelin e dhënë në aneksin III.

2. Për qëllimin e nenit 60 të FFPA-së, NIPAC-ja dorëzon te Komisioni një raport për realizimin e aktiviteteve nën menaxhimin indirekt nga përfituesi i IPA III të këtij Programi të paktën gjashtëmbëdhjetë muaj pas mbarimit të periudhës së pranueshmërisë. NIPAC-ja do të përdorë modelin e dhënë nga Komisioni.

3. Për qëllimet e nenit 61(4) të FFPA-së, NAO-ja duhet të paraqesë në format elektronik një kopje të të dhënave në sistemin e kontabilitetit të krijuar sipas nenit 4(4), deri në 15 janar të vitit të ardhshëm fiskal. Kjo duhet të mbështetet nga një raport përmbledhës i pa audituar financiar i nënshkruar, në përputhje me pikën c të aneksit III.

4. Për qëllimin e kërkesave specifike të raportimit nën menaxhimin indirekt të përcaktuara në nenin 61 (2) (a) dhe 61 (3) të FFPA-së, NAO-ja për përfituesin e IPA III përdor modelet e dhëna në pikat “a” dhe “b” të aneksit IV.

Neni 15

Të drejtat e pronësisë intelektuale

1. Kontratat e financuara në kuadrin e kësaj Marrëveshje Financimi duhet të sigurojnë që përfituesi IPA III të fitojë të gjitha të drejtat e nevojshme të pronësisë intelektuale në lidhje me teknologjinë e informacionit, studimet, vizatimet, planet, publikimin dhe çdo material tjetër të bërë për qëllime planifikimi, zbatimi, monitorimi dhe vlerësimi.

2. Përfituesi IPA III duhet të garantojë që Komisioni, ose çdo organ apo person tjetër i autorizuar nga Komisioni, të ketë akses dhe të drejtën të përdorë këtë material. Komisioni do të përdorë këtë material vetëm për qëllimet e veta.

Neni 16

Konsultimi ndërmjet përfituesit IPA III dhe Komisionit

1. Përfituesi IPA III dhe Komisioni konsultohen me njëri-tjetrin para krijimit të ndonjë mosmarrëveshjeje në lidhje me zbatimin ose interpretimin e kësaj Marrëveshje Financimi më tej në zbatim të nenit 20.

2. Nëse Komisioni vihet në dijeni të problemeve për kryerjen e procedurave në lidhje me zbatimin e kësaj Marrëveshje Financimi, ai vendos të gjitha kontaktet e nevojshme me përfituesin IPA III për të rregulluar dhe për të ndërmarrë çdo hap të nevojshëm.

3. Konsultimi mund të çojë në një ndryshim, pezullim ose ndërprerjen e kësaj Marrëveshje Financimi.

4. Komisioni vë në dijeni rregullisht përfituesin IPA III mbi zbatimin e aktiviteteve të përshkruara në aneksin I, të cilat nuk janë në pjesën e parë të kushteve të përgjithshme.

Neni 17

Ndryshimi i Marrëveshjes së Financimit

1. Çdo ndryshim i kësaj Marrëveshjeje Financimi bëhet me shkrim, përfshirë shkëmbimin e shkresave.

2. Nëse përfituesi i IPA III kërkon një ndryshim, kërkesa duhet t'i paraqitet Komisionit të paktën tre muaj para se ky ndryshim të synohet të hyjë në fuqi, përveçse rasteve të justifikuara.

3. Komisioni mund të ndryshojë dokumentet në anekset III–VII pa qenë nevoja për ndryshimin e kësaj Marrëveshjeje Financimi. Përfituesi i IPA III informohen me shkrim për çdo ndryshim të tillë dhe hyrjen e tij në fuqi.

Neni 18

Pezullimi i kësaj Marrëveshjeje Financimi

1. Marrëveshja e Financimit mund të pezullohet në rastet e mëposhtme:

a) Komisioni mund të pezullojë zbatimin e kësaj Marrëveshjeje Financimi nëse përfituesi i IPA III shkel një detyrim sipas kësaj Marrëveshjeje Financimi;

b) Komisioni mund të pezullojë zbatimin e kësaj Marrëveshjeje Financimi nëse përfituesi i IPA III shkel ndonjë detyrim të përcaktuar sipas procedurave dhe dokumenteve standarde të përmendura në nenin 18(2) të FFPA;

c) Komisioni mund të pezullojë zbatimin e kësaj Marrëveshjeje Financimi nëse përfituesi i IPA III nuk përmbush kërkesat për t'i besuar detyrat e zbatimit të buxhetit;

d) Komisioni mund të pezullojë zbatimin e kësaj Marrëveshjeje Financimi nëse përfituesi i IPA III vendos të pezullojë ose të pushojë procesin e anëtarësimit në BE;

e) Komisioni mund të pezullojë këtë Marrëveshje Financimi nëse përfituesi i IPA III shkel detyrimin në lidhje me respektimin e të drejtave të njeriut, parimet demokratike dhe shtetit ligjor si dhe në rastet e rënda të korrupsionit ose nëse përfituesi i IPA III është fajtor për shkelje të rëndë profesionale të provuar me çdo mjet të justifikuar; Shkelje e rëndë profesionale duhet të kuptohet si një nga sa vijon:

- shkelje e ligjeve ose rregulloreve në fuqi ose standardeve etike të profesionit të cilit i përket një person ose subjekt; ose

- çdo sjellje e gabuar e një personi ose subjekti që ka ndikim në besueshmërinë e tij profesionale, kur kjo sjellje tregon qëllim të gabuar ose pakujdesi të rëndë.

f) Marrëveshja e Financimit mund të pezullohet në rastet e të ndonjë fatkeqësie natyrore, siç përcaktohet më poshtë. “Fatkeqësie natyrore” është çdo situatë ose ngjarje e paparashikueshme dhe e jashtëzakonshme përtej kontrollit të palëve që pengon secilën prej tyre në përmbushjen e detyrimeve të tyre, që nuk i caktohet një gabimi apo pakujdesie nga ana e tyre (ose nga ana e kontraktuesve, agjentëve apo të punësuarve të tyre) dhe që rezulton e pakapërcyeshme pavarësisht kujdesit të duhur. Defektet në pajisje ose materiale apo vonesat në vënien e tyre në dispozicion, mosmarrëveshjet në punë, grevat ose vështirësitë financiare nuk mund të merren si fatkeqësie natyrore.

Një palë nuk mund të shpallet në shkelje të detyrimeve të saj nëse pengohet t'i përmbushë ato nga një rast të ndonjë fatkeqësie natyrore për të cilën pala tjetër është informuar në mënyrën e duhur. Një palë që përballet me fatkeqësi natyrore duhet të informojë palën tjetër pa vonesë, duke deklaruar natyrën, kohëzgjatjen e mundshme dhe efektet e parashikueshme të problemit, dhe ndonjë masë për minimizimin e dëmit të mundshëm. Nëse fatkeqësia natyrore ndikon vetëm në një pjesë të Programit, pezullimi i Marrëveshjes së Financimit mund të jetë i pjesshëm. Asnjë nga Palët nuk mund të shpallet përgjegjëse për shkelje të detyrimeve të saj sipas kësaj Marrëveshjeje

Financimi nëse pengohet në përmbushjen e tyre për shkak të një fatkeqësie natyrore, me kusht që të marrë masat për të minimizuar çdo dëm të mundshëm.

2. Komisioni mund të pezullojë këtë Marrëveshje Financimi pa njoftim paraprak.

3. Komisioni mund të marrë të gjitha masat e nevojshme paraprake para se të ndodhë pezullimi.

4. Në rastin kur njoftohet pezullimi, duhet të tregohen pasojat për kontratat e prokurimit në vijim apo që do të nënshkruhet dhe kontratat e granteve, si dhe marrëveshjet e kontributit.

5. Pezullimi i Marrëveshjes së Financimit bëhet pa cenuar ndërprerjen e pagesave dhe mbarimin e kësaj Marrëveshjeje Financimi nga Komisioni në përputhje me nenin 7 dhe nenin 19.

6. Palët e përfshira fillojnë zbatimin e Marrëveshjes së Financimit menjëherë pasi këtë e lejojnë kushtet me miratimin paraprak me shkrim të Komisionit. Kjo bëhet pa cenuar ndonjë ndryshim të kësaj Marrëveshjeje Financimi që mund të jetë i nevojshëm për të përshtatur Programin me kushtet e reja të zbatimit, duke përfshirë, nëse është e mundur, zgjatjen e periudhës së pranueshmërisë, ose ndërprerjen e kësaj Marrëveshjeje Financimi në përputhje me nenin 19.

Neni 19

Ndërprerja e kësaj Marrëveshjeje Financimi

1. Nëse çështjet që çuan në pezullimin e kësaj Marrëveshjeje Financimi nuk janë zgjidhur brenda një periudhe maksimale prej 180 ditësh, secila palë mund ta ndërpresë këtë Marrëveshje Financimi pas një njoftimi brenda 30 ditëve.

2. Në rastin kur njoftohet ndërprerja, duhet të tregohen pasojat për kontratat e prokurimit dhe granteve, marrëveshjet e kontributit në proces dhe këto kontrata ose grante dhe marrëveshje kontributi që do të nënshkruhen.

3. Ndërprerja e Marrëveshjes së Financimit nuk përjashton mundësinë që Komisioni të bëjë ndryshime financiare në përputhje me nenet 43 dhe 44 të FFPA.

Neni 20

Ligji i zbatueshëm, zgjidhja e mosmarrëveshjeve

1. Kjo Marrëveshje rregullohet nga ligji i BE-së.

2. Nëse një mosmarrëveshje në lidhje me interpretimin, zbatimin ose vlefshmërinë e Marrëveshjes nuk mund të zgjidhet në mënyrë miqësore, ajo do të zgjidhet me arbitrazh në përputhje me Rregullat e Arbitrazhit të PCA-Së të vitit 2012, sipas sa vijon:

a) Përbërja e panelit

Për pretendimet prej 500.000 euro ose më shumë: paneli do të përbëhet nga tre gjyqtarë. Secila palë do të caktojë një gjyqtar brenda 40 ditëve kalendarike pas dërgimit të njoftimit të arbitrazhit. Dy gjyqtarët e emëruar nga palët do të caktojnë nga ana e tyre një gjyqtar të tretë për të vepruar si gjyqtar kryesues.

Për pretendimet nën 500.000 euro: paneli do të përbëhet nga një gjyqtar, përveçse kur palët bien dakord ndryshe.

Nëse trupi gjykues nuk përbëhet brenda 80 ditëve kalendarike pas dërgimit të njoftimit të arbitrazhit secila palë mund t'i kërkojë Sekretariatit të PCA-së ose autoritetit tjetër të paanshëm të pranueshëm në mënyrë reciproke të caktojë gjyqtarin/ët e nevojshëm.

b) Selia:

Selia e panelit të arbitrazhit do të jetë Haga, Holandë.

c) Gjuha:

Gjuha e proceseve do të jetë anglishtja ose një gjuhë tjetër zyrtare e Bashkimit Evropian e pranueshme në mënyrë reciproke. Provat mund të paraqiten në gjuhë të tjera, nëse palët bien dakord.

d) Procedura

Përfundohet përdorimi i masave të sigurimit, ndërhyrjet e palëve të treta dhe ndërhyrjet me ndërmjetës.

Nëse një palë i kërkon panelit që të trajtojë informacionin ose materialin në mënyrë konfidenciale, vendimi do të merret në formë të një urdhri të arsyetuar dhe pas dëgjimit të palës tjetër (10 ditë kalendarike për të paraqitur parashtrimet). Paneli do të vlerësojë arsyet e kërkesës, natyrën e informacionit dhe të drejtën për mbrojtje efektive gjyqësore. Paneli në veçanti:

- mund t'i nënshtrojë dhënien e informacionit masave specifike ose
- mund të vendosë kundër nxjerrjes së informacionit, por të urdhërojë dhënien e një versioni jo-konfidencial ose përmbledhje të informacionit ose materialit, që përmban informacion të mjaftueshëm për t'i mundësuar palës tjetër të shprehë pikëpamjet e saj në një mënyrë të kuptueshme.

Nëse panelit i kërkohet të shqyrtojë çështjen me dyer të mbyllura, vendimi merret pasi të dëgjojë palën tjetër (10 ditë kalendarike për të paraqitur parashtrimet). Paneli do të marrë parasysh arsyet e kërkesës dhe kundërshtimet e palës tjetër (nëse ka).

Nëse panelit i kërkohet të interpretojë ose zbatojë ligjin e Bashkimit Evropian, ai do të pezullojë procedurën dhe do t'i kërkojë "Kryetarit të Gjykatës së Lartë të Parisit" (*Président du Tribunal de grande instance de Paris, juge d'appui*), në përputhje me nenet 1460 dhe 1505 të Kodit të Procedurës Civile Franceze të kërkojë një vendim paraprak nga Gjykata e Drejtësisë e Bashkimit Evropian në përputhje me nenin 267 TFBE. Proceset para tribunalit të arbitrazhit do të rifillojnë pasi të merret vendimi nga *juge d'appui*. Vendimi i Gjykatës së Drejtësisë dhe i gjyqtarit është i detyrueshëm për panelin.

Vendimi i arbitrazhit do të jetë përfundimtar dhe detyrues për palët dhe do të zbatohet prej tyre pa vonesë.

Megjithatë, secila palë mund të kërkojë që vendimi të rishikohet nga Gjykata e Apelit të Hagës (*Gerechthof Den Haag*) në bazë të ligjit kombëtar të zbatueshëm. Në këtë rast, vendimi nuk do të konsiderohet përfundimtar deri në përfundimin e kësaj procedure. Vendimi i gjykatës rishikuese është i detyrueshëm për panelin.

e) Shpenzime

Shpenzimet e arbitrazhit do të përbëhen nga:

- tarifatat dhe shpenzimet e arsyeshme të gjyqtarëve;
- shpenzimet e arsyeshme të ekspertëve dhe dëshmitarëve të miratuar nga paneli; dhe
- tarifatat dhe shpenzimet e Sekretariatit të PCA për procedurat e arbitrazhit (p.sh. ushqimi, sigurimi i nëpunësve, sallës, përkthimit).

Tarifatat e gjyqtarëve nuk duhet të kalojnë:

- 30.000 euro për gjyqtar nëse shuma e kontestuar është nën 1 000 000 euro;
- 15% të shumës së kontestuar nëse kjo shumë është mbi 1 000 000 euro. Në çdo rast, tarifatat e gjyqtarëve nuk duhet të kalojnë 300 000 euro.

Shpenzimet e arbitrazhit do të përballohen nga palët në pjesë të barabarta, përveçse nëse është rënë dakord ndryshe.

Palët do të përballojnë shpenzimet e tyre të përfaqësimit ligjor dhe shpenzimet e tjera të kryera prej tyre në lidhje me arbitrazhin.

f) Të drejtat dhe liritë

Marrëveshja për të ndjekur arbitrazhin sipas Rregullave të Arbitrazhit të PCA-së të vitit 2012 nuk përbën dhe nuk mund të interpretohet si heqje dorë nga të drejtat dhe liritë e ndonjëres prej palëve, për të cilat ato kanë të drejtë.

Neni 21

Masat kufizuese të BE-së

1. Përkufizime:

a) “Masa kufizuese të BE-së” janë masa kufizuese të miratuara në bazë të Traktatit të Bashkimit Europian (TEU) ose të Traktatit për Funkcionimin e Bashkimit Europian (TFBE).

b) “Subjekt i kufizuar” është çdo subjekt, individ ose grup individësh të përcaktuar nga BE-ja si subjekt i Masave Kufizuese të BE-së⁹⁸.

2. Në të gjitha marrëdhëniet e tyre, Palët pranojnë se sipas ligjit të BE-së, asnjë fond ose burim ekonomik i BE-së nuk duhet të vihet në dispozicion të drejtpërdrejtë ose të tërthortë, të personave të kufizuar ose për të mirën e tyre.

3. Përfituesi i IPA III do të sigurojë që asnjë transaksion që i nënshtrohet një identifikimi të verifikuar ndaj listës së sanksioneve të BE-së, të mos përfitojë drejtpërdrejt ose tërthorazi nga financimi i BE-së. Përfituesi i IPA III angazhohet të sigurojë këtë detyrim:

a) duke kontrolluar për shkelje të listës së sanksioneve të BE-së, përpara se të lidhë dhe para se të bëjë pagesa sipas marrëveshjeve përkatëse, çdo kontraktor, përfitues granti dhe përfitues përfundimtar me të cilin përfituesi i IPA III ka ose pritet të ketë një marrëdhënie të drejtpërdrejtë kontraktuale (marrësi i drejtpërdrejtë), në mënyrë që të vlerësohet nëse ky marrës është një subjekt i kufizuar.

b) duke kontrolluar ose duke përdorur mjete të tjera të përshtatshme (që mund të përfshijnë një verifikim vijues) mbi bazën e një qasjeje të bazuar në risk, që asnjë subjekt që do ta merrte indirekt financimin e BE-së nuk është subjekt i kufizuar.

4. Në rast se përfituesi i IPA III vlerëson se ndonjë nga përfituesit (direkt ose indirekt) të fondeve të BE-së është një subjekt i kufizuar, përfituesi i IPA III duhet të informojë menjëherë Komisionin.

5. Pa cenuar detyrimin në pikën 3 më sipër, nëse Komisioni vlerëson se përdorimi i ndihmës financiare të Unionit sipas IPA III rezulton ose ka rezultuar në shkelje të masave kufizuese të BE-së, shumat përkatëse nuk do të jenë të pranueshme për ndihmën financiare të Unionit sipas IPA III. Kjo nuk cenon të drejtën që mund të ketë Komisioni për të pezulluar ose ndërprerë veprimin e prekur nga një shkelje e tillë, për të rikuperuar çdo financim të BE-së të kontribuar nga Komisioni, ose për të pezulluar ose ndërprerë këtë marrëveshje financimi.

6. Përcaktimi i masave korrigjuese do të bëhet në përputhje me parimin e proporcionalitetit. Masat korrigjuese do të zbatohen vetëm për fondet e BE-së të vëna në dispozicion, ose në dobi të, një përfituesi për periudhën gjatë së cilës ai ka mbetur subjekt i kufizuar.

7. Kjo klauzolë nuk prek përjashtimet e përfshira në masat kufizuese të BE-së.

Format i raportit vjetor për zbatimin e Instrumentit të Ndihmës Paraaderimit i paraqitur nga Koordinatori Kombëtar për IPA-n

(në përputhje me nenin 59 të Marrëveshjes Kornizë të Partneritetit Financiar)

Periudha që mbulon raportimi:

01/01/20XX-31/12/20XX

Raport i bërë më XX/XX/20XX

Raporti Vjetor për Zbatimin e Instrumentit për Ndihmën Paraaderimit në menaxhim direkt dhe indirekt nga <përfituesi i IPA-s>

I. Përmbledhje ekzekutive

Kjo pjesë duhet të evidentojë rezultatet kryesore të përgjithshme siç raportohen në pjesën II, duke u fokusuar në:

⁹⁸ www.sanctionsmap.eu. Harta e sanksioneve është një mjet IT për identifikimin e regjimeve të sanksioneve. Burimi i sanksioneve buron nga aktet ligjore të publikuara në Gazetën Zyrtare të Bashkimit Evropian (OJ). Në rast mospërputhjeje ndërmjet akteve ligjore të publikuara dhe përditësimeve në faqen e internetit, mbizotëron versioni i OJ.

- progresin në arritjen e objektivave të akteve strategjike gjithëpërfshirëse të IPA-s (dokumentet strategjike të vendit sipas IPA II dhe Kuadrit të Programimit IPA III);

- arritjet dhe sfidat kryesore në programimin, zbatimin dhe masat korrigjuese të ndërmarra, duke përfshirë ndjekjen e rekomandimeve më të rëndësishme të monitorimit, vlerësimit dhe/ose auditimit;

- plotësimi me veprimet e shumë vendeve dhe mbështetja nga donatorë të tjerë (përfshirë ekipin evropian, nëse është e nevojshme);

- arritjet kryesore me aktivitetet e komunikimit dhe vizibilitetit;

- rekomandimet kryesore të koordinatorit kombëtar për IPA për periudhën e ardhshme.

II. Zbatimi i ndihmës IPA për aperturën/prioritetin kryesor IPA dhe Sektorin IPA II

Informacioni i dhënë në këtë pjesë duhet të bazohet/lidhet me informacionin e dhënë në tabelën 1 më poshtë.

Kjo pjesë duhet të përfshijë një përmbledhje për aperturë/prioritet kryesor (ndihma IPA III) dhe për sektor (ndihma IPA II) të organizuar si më poshtë:

Sektori IPA II: <emri(emrat) e sektorit⁹⁹>

Apertura IPA III: <numri dhe emri i aperturës> / Prioriteti kryesor: <emri (emrat) e prioritetit kryesor¹⁰⁰>

Duhet të sigurohet informacioni i mëposhtëm:

1. Përfshirja e përfituesit të IPA-s në programim;
2. Progresi i bërë në zbatim për të arritur objektivat e përshkruar në aktet kyçe strategjike dhe të programimit (treguesit përkatës të rezultateve/produkteve duhet të jepen në aneksin 1);

3. Problemet e hasura në zbatim dhe masat e ndryshme të marra dhe/ose të planifikuara, dhe rekomandimet për veprime të mëtejshme, në mënyrë që të sigurohet qëndrueshmëria¹⁰¹;

4. Rezultatet kryesore të monitorimit, vlerësimeve dhe/ose audit dhe vijueshmëria e tyre;

5. Plotësimi me instrumente të tjera dhe koordinimi me donatorët e tjerë/IFI, brenda dritares/prioritetit tematik (IPA III) ose sektorit (IPA II) (p.sh. nëpërmjet ekipit evropian);

6. Vlerësimi i ndikimit të ndihmës IPA në përmirësimin e qasjes sektoriale, duke përfshirë strategjitë sektoriale, kapacitetet institucionale, financimin dhe shtrirjen e sigurimit të koherencës së tyre me planifikimin e politikave strategjike kombëtare dhe kuadrit buxhetor.

7. Veprimtari komunikimi dhe vizibiliteti.

Në rast të **menaxhimit indirekt nga vendi përfitues (IMBC)**, informacioni i mëposhtëm duhet të përfshihet gjithashtu:

8. Informacion për realizmin e veprimeve.

9. Vlerësim i shkurtër mbi funksionimin e strukturave zbatuese dhe çdo çështje kryesore që haset në zbatimin e detyrave të besuara p.sh. vonesat në kontraktim dhe masat vijuese të marra/të planifikuara.

10. Aktivitetet e zbatuara të monitorimit, vlerësimit dhe/ose auditimit, rezultatet kryesore të auditit dhe mësimet e nxjerra, rekomandimet, masat vijuese dhe ndryshimet e ndërmarra.

Programet IPA për Zhvillimin Rural (IPARD) duhet të mbulohen si një pjesë e veçantë nën aperturën 4 IPA III / Sektori IPA II për bujqësinë dhe zhvillimin rural. Megjithatë programet IPARD i nënshtrohen raportimit të veçantë, pjesa duhet të përfshijë vetëm një përmbledhje të progresit të përgjithshëm me zbatimin dhe të nxjerrë në pah çështjet më të rëndësishme. Informacioni kryesor duhet të theksohet gjithashtu në përmbledhjen ekzekutive (sipas rastit).

Programet operacionale IPA II duhet të mbulohen nga sektori përkatës që ofron informacion mbi pikat 1-10 (sipas rastit). **Programet operacionale IPA III** duhet të mbulohen në aperturën

⁹⁹ Sipas sektorëve në dokumentin e Projektit, p.sh.: sundimi i ligjit, transporti, energjia etj.

¹⁰⁰ Sipas Kuadrit të Programimit IPA III

¹⁰¹ Qëndrueshmëria i referohet masës në të cilën përfitimet/rezultatet (produktet dhe rezultatet) e arritura ka të ngjarë të vazhdojnë përtej periudhës së zbatimit të tij. Në veçanti, faktorët kyç që ndikojnë në qëndrueshmëri janë kontrolli mbi përfitimet, kapacitetet e menaxhimit institucional dhe burimet e angazhuara për të siguruar funksionimin dhe ruajtjen e rezultateve.

përkatese kryesore dhe të përfshijnë vetëm një përmbledhje të progresit të përgjithshëm për zbatimin dhe të theksojnë çështjet më të rëndësishme. Informacioni kryesor duhet të theksohet, gjithashtu, në përmbledhjen ekzekutive sipas rëndësisë. Programet operacionale IPA III do t'i nënshtrohen një raportimi më të detajuar sipas një modeli raportimi që do t'i bashkëngjitet Marrëveshjeve të Financimit.

Programet e bashkëpunimit territorial duhet të mbulohen nga Dritarja 5 IPA III / Sektori IPA II për bashkëpunimin territorial dhe rajonal. Kjo pjesë duhet të japë një pasqyrë shumë të shkurtër të programeve të bashkëpunimit territorial ku merr pjesë përfituesi IPA:

- Për **programet e bashkëpunimit ndërshtetëror Interreg (CBC) me Shtetet Anëtare dhe programet e bashkëpunimit ndërkombëtar dhe ndërrajonal**, maksimumi një paragraf për program, që tregon progresin e përgjithshëm me zbatimin (p.sh. programi i miratuar/i pamiratur, thirrjet e planifikuara etj.) dhe thekson më së shumti çështjet e rëndësime në zbatim.

- Për **programet CBC ndërmjet përfituesve të IPA-së**, një përmbledhje maksimumi gjysmë faqe për program, që jep një pasqyrë të zbatimit (p.sh. programi i miratuar/Komiteti i Përbashkët i Monitorimit, i krijuar/ takimet e JMC-së në periudhën e raportimit, thirrje për propozime të mbyllura/në proces/të planifikuara dhe projekte strategjike (nëse ka). Përmbledhja duhet të fokusohet në problemet e hasura gjatë zbatimit dhe masat e ndryshme të marra dhe/ose të planifikuara, si dhe rekomandimet për veprime të mëtejshme. Raportet vjetore të zbatimit për CBC-në (siç përmendet në nenin 80 të Marrëveshjes Kornizë të Partneritetit Financiar) duhet të përfshihen si aneks.

Në rastin e **IMBC-së**, informacioni i mëposhtëm duhet të përfshihet gjithashtu nga shteti kryesor:

1. Vlerësim i shkurtër mbi funksionimin e strukturave zbatuese dhe çdo problem domethënës që haset në zbatimin e detyrave të besuara p.sh. vonesat në kontraktim dhe masat vijuese të marra/planifikuara;
2. Rekomandime për masa të mëtejshme.

Tabela 1. Vështrim i përgjithshëm i zbatimit në nivel veprimi

[Marrëveshje financimi] p.sh. plani një vjeçar i veprimit 20xx	
[Titulli i projektit dhe referenca] p.sh. Elektrifikimi i linjës hekurudhore nga xxxx në kufirin me xxxx	
Statusi/Progresi për projektin e veçantë (p.sh. ToR duke u përgatitur, tenderi i shpallur, i kontraktuar, në zbatim, i përfunduar)	Jepni një vlerësim të zbatimit të aktiviteteve në kuadër të projektit. p.sh. u nënshkrua dhe është duke u zbatuar kontrata e shërbimit për përgatitjen e ToR për kontratën e punimeve, tenderi për kontratën e punimeve do të hapet në tremujorin e dytë të vitit 2015, etj. <u>Për IMBC:</u> Bëni një krabasim me parashikimin e paraqitur me Kërkesën për Fonde dhe një analizë mbi ritmin e zbatimit. Bëni një vlerësim të zbatimit të planit të prokurimit në krabasim me versionin fillestar
Arritjet kryesore dhe vlerësimi i tyre	Përshteruesi përfundim i ndihmës IPA dhe kontributit për reforma. p.sh. u miratua një ligj i ri për [xxx], i cili u ofron qytetarëve akses më të shpejtë në shërbimet publike
Probleme të theksuara të hasura dhe masat e marra/planifikuara për kapërcimin e tyre	Përshteruesi çdo problem të mundshëm për të përmbushur kushtet e Marrëveshjes së Financimit dhe masat korrigjuese për t'i adresuar ato. p.sh. Kontrata e shërbimit për përgatitjen e ToR për kontratën e punimeve u vonua sepse procedura e negociuar dështoi dhe duhej të rihapej. <u>Për IMBC:</u> Bëni një vlerësim të plotë të arsyeve të vonesave së bashku me një analizë nëse problemet janë të përsëritura (krabasuar me veprimet dhe masat e tjera të marra për të kapërcyer një situatë të ngjashme). Përshteruesi gjetjet e auditit dhe/ose parregullsitë e identifikuara dhe masat e marra për zgjidhjen e tyre.
Zhvillimet dhe/ose rreziqet e identifikuara që ndikojnë në zbatimin e ardhshëm dhe arritjen e objektivave	p.sh. ndryshimi i një ligji për ta përafshuar me paketën e katërt për Hekurudhat
Rekomandime për masa të mëtejshme ndryshimi	

Shtoni sa tabela të jetë nevoja:

[Marrëveshje financimi]	
[Titulli i projektit dhe referenca]	
Statusi/Progresi për projektin e veçantë (p.sh ToR duke u përgatitur, tenderi i shpallur, i kontraktuar, në zbatim, i përfunduar)	
Arritjet kryesore dhe vlerësimi i tyre	
Probleme të theksuara të hasura në realizimin e detyrave të besuara dhe masat e marra/të planifikuara për kapërcimin e tyre	
Zhvillimet dhe/ose rreziqet e identifikuara që ndikojnë në zbatimin e ardhshëm dhe arritjen e objektivave	
Rekomandime për masa të mëtejshme ndryshimi	

Aneksi 1. Rezultati/treguesit e produktit për veprim IPA

Ky aneks duhet të përfshijë një përditësim vjetor të treguesve të përfshirë në dokumentet përmbledhëse të veprimit IPA II dhe dokumentet e veprimit IPA III, duke mbuluar veprimet si në menaxhimin direkt ashtu edhe në atë indirekt. Aneksi preferohet të përgatitet në Excel ose në një sistem të mbledhjes së të dhënave online të përdorur nga përfituesi i IPA III, me tabela të veçanta për veprimet IPA II dhe veprimet IPA III sipas modelit të mëposhtëm. Duhet theksuar se piketat kërkohen vetëm për treguesit IPA II.

Treguesit IPA II

Program veprimi një vjeçar/ shumëvjeçar	Projekti	Spektori	Treguesi	Burimi	Baza e referimit	Piketa (20xx)	Fokusi	Vlera aktuale (20xx)
<i>programi një vjeçar i veprimit 20xx</i>	<i>Projekti 1:</i>	<i>Transporti</i>	<i>Shkurtimi i kohës mesatare të udhëtimit për pasagjerët ndërmjet qendrave kryesore urbane me anë të mjeteve të transportit</i>					
<i>programi shumëvjeçar i veprimit 20xx-20xx</i>	<i>Projekti 1:</i>	<i>Mjedisi</i>	<i>Ulja e kostos së transportit për njësi të produktit</i>					
<i>[Shtoni sa rreshta të jetë nevoja.....]</i>	<i>.....</i>	<i>.....</i>	<i>.....</i>					

Treguesit IPA III

	Dritare	Prioritet kryesore	Treguesi	Burimi	Baza e referimit	Fokusi	Vlera aktuale (20xx)
<i>Plani një vjeçar i veprimit 20xx</i>							
<i>[Shtoni sa rreshta të jetë nevoja.....]</i>	<i>....</i>	<i>....</i>					

Ky aneks (maksimumi një faqe) duhet të jepet vetëm për veprimet e administruara në menaxhim indirekt në përputhje me kërkesat e përcaktuara nga Marrëveshja Kornizë IPA II dhe Marrëveshja Kornizë e Partneritetit Financiar IPA III.

Ky aneks dubet të jepet vetëm për veprimet e administruara në menaxhimin indirekt. (Vini re, kjo pjesë mund të përdoret për raportin vjetor mbi zbatimin e instrumenteve të veprimit të jashtëm të Bashkimit Evropian të përgatitur nga Komisioni Evropian.)

Ky aneks duhet të jepet vetëm për veprimet e menaxhuara në menaxhimin indirekt.

* LBA i korrespondon kontributit total të BE-së për IMBC deri në afatin e kontraktimit; pas kësaj afati i korrespondon totalit të kontraktuar

Për çdo kontratë lokale kërkohet informacioni:

1. Vendim i BE-së

Referenca e Programit, p.sh., Program Veprimi Vjetor 2022

2. Kontratë BE

Numër reference OPSYS i Marrëveshjes së Financimit, p.sh. 2014/031-878

3. Titulli

Titulli i kontratës lokale

4. Referenca e kontratës lokale

5. Formulari i kontraktorit/subjektit juridik (LEF)

6. Lloji i kontratës

p.sh. grant, shërbim, furnizim, punime, binjakëzim...

7. Data e nënshkrimit të kontratës

Data e nënshkrimit të kontratës nga pala e fundit

8. Data e fillimit të zbatimit të kontratës

Data e nënshkrimit për kontraktorin, data e nënshkrimit për autoritetin kontraktues, data në të cilën kontrata hyn në fuqi dhe data në të cilën fillon zbatimi i kontratës janë koncepte të ndryshme, të cilat mund të jenë të gjitha në të njëjtën ditë ose mund të jenë ditë të ndryshme.

Në veçanti, data e fillimit të zbatimit të kontratës (= dita e parë në të cilën mund të krijohen kostot e pranueshme sipas kontratës) mund të përcaktohet pasi kontrata të jetë nënshkruar përmes një klausule përkatëse në kontratë, një urdhri administrativ etj. Sistemi juaj mund të mbajë të gjitha këto data; por për qëllimet e raportit përfundimtar të fundvitit data kritike është data e fillimit të zbatimit.

9. Data e mbarimit të zbatimit të kontratës

Rregulluar për ndryshime aty ku është e nevojshme. Kjo zakonisht nuk është e njëjtë me datën e fundit të përfundimit, ku kjo përfshin kohën për faturimin, periudhat e garancisë etj.

Data e përfundimit të zbatimit të kontratës është dita e fundit në të cilën mund të kryhen kostot e pranueshme sipas kontratës. Kontrata mund të lejojë kohë shtesë për finalizimin e administrimit të kontratës ose një periudhë ndërmjet pranimit të përkohshëm dhe përfundimtar të punës së kryer; por kjo kohë shtesë nuk është e rëndësishme për raportin përfundimtar të fundvitit.

10. Statusi i kontratës

HAPUR, MBYLLUR, NDËRPRERË, PA FILLUAR (nëse data e fillimit të aktiviteteve është pas datës së përfundimit)

11. IPA BE – vlera fillestare e kontratës

Shuma fillestare ligjore e angazhimit të pjesës IPA (financimi i BE-së)

12. IPA BE – vlera aktuale e kontratës

Shumat pas ndryshimeve (sipas rastit)

Vlera aktuale e kontratës do të përfshijë çdo ndryshim të shumave të kontraktuara përmes një shtese që ndryshon kontratën.

13. IPA BE – shuma e paguar

Shuma totale e paguar sipas kontratës; d.m.th. pagesat e parafinancimit + shuma e faturave të paguara drejtpërdrejt – rikuperimet).

14. RAL

“Reste të likuidues” është “angazhimi i mbetur për t’u likuiduar”

Shuma e angazhuar, por e papaguar ende për përfituesit dhe kontraktorët nga shuma e BE-së në IPA.

15. IPA BE – rikuperimet

Vlera totale e rikuperimeve (si rikuperimet e parafinancimit dhe rikuperimet e shpenzimeve) të bëra sipas kontratës (aty ku është e nevojshme).

Rikuperimet zakonisht do të jenë të parafinancimit. Rikuperimet e parafinancimit janë thjesht transferta në para, të cilat nuk kanë ndikim në koston totale. Herë pas here, rikuperimet do të jenë kundrejt pagesave për shpenzime, të cilat fillimisht janë pranuar si të pranueshme, por më pas janë refuzuar në bazë të informacionit të ri. Rikuperimet e shpenzimeve do të zvogëlojnë koston totale të raportuar për kontratën (ju lutemi shihni pikën 19.).

16. IPA BE – parafinancimi i paguar

Vlera totale e parafinancimit të paguar sipas kontratës (aty ku është e nevojshme).

Parafinancimi është një pagesë që synon t’i sigurojë përfituesit një parapagim, d.m.th. një paradhënie në para. Si i tillë, ai paguhet përpara dorëzimit të mallrave dhe shërbimeve (në rastin e kontratave të prokurimit) dhe përpara krijimit të kostove të pranueshme nga përfituesit (në rastin e kontratave të grantit). Parafinancimi njihet në bilanc kur paratë i transferohen marrësit.

17. IPA BE – parafinancimi i likuiduar

Vlera totale e parafinancimit është likuiduar.

Pagesa e parafinancimit njihet si aktiv. Në përputhje me rregullin përkatës të kontabilitetit, aktivi i parafinancimit në përgjithësi regjistrohet (d.m.th. likuidohet/ zbritet) si më poshtë:

- nëse shuma e një faturë të përkohshme/ përfundimtare ose pretendimi për kosto, ose një pjesë e saj, justifikon përdorimin e një parafinancimi, atëherë vlefësimi i këtyre shpenzimeve të pranueshme do të gjenerojë një likuidim të parafinancimit;*
- nëse përfituesi nuk përdor (një pjesë të) parafinancimit, atëherë shuma e parafinancimit do të rikuperohet pjesërisht ose tërësisht nga përfituesi.*

18. IPA BE – parafinancimi i hapur

Totalet e 16 dhe 17 do të japin parafinancimin total të hapur (të palikuiduar) të paguar sipas programit, d.m.th. parafinancimi i paguar - parafinancimin i likuiduar

19. IPA BE – kostot e pranuar

Kostot totale të pranueshme të bëra, të pranuar, të paguara (pagesa direkte e kostove plus likuidimi i parafinancimit sipas kontratës) dhe të vërtetuara me dokumente mbështetëse.

Ajo llogaritet me formulën e mëposhtme: 19 = 12 (IPA BE-Vlera aktuale e kontratës) – 14 (RAL) – 18 (IPA BE-Parafinancimi i hapur) – 15 (IPA BE – Rikuperimet) Ju lutemi përfshini në llogaritjen e IPA BE - Kostot e pranuar’ vetëm rikuperimet e shpenzimeve që zbresin koston e pranuar (+19 bis (IPA BE – kosto e krijuar dhe e pranuar ende e papaguar) – VETËM nëse nuk jeni në gjendje të krijoni një shtyllë të veçantë 19 bis në raport)

Kostot do të përfaqësojnë vlerën e pranueshme të punës që:

- janë kryer sipas kontratës, janë pranuar, paguar nga autoriteti kontraktues (drejtpërsëdrejti ose nëpërmjet parafinancimit të likuiduar) dhe janë provuar me dokumente mbështetëse,*
- janë kryer dhe paguar nga kontraktori (aty ku është e nevojshme - nënkontraktorëve ose nga përfituesit e granteve, për shembull) dhe janë pranuar dhe paguar nga autoriteti kontraktues; Në rastin e kostove të përkohshme, pranimi përfundimtar kuptohet se varet nga rezultati përfundimtar i kontratës.*

Vini re se:

** Kostot e akumuluar (vlera e parashikuar e punës së kryer, por ende të pafaturuar) nuk kërkohen.*

** Shumat e angazhuara por të papaguara nuk janë kosto për qëllimin e këtij raporti.*

** Parafinancimi i paguar ose nga autoriteti kontraktues ose nga kontraktori (ku është e nevojshme) nuk është kosto.*

19 bis. IPA BE – kostot e kryera dhe të pranuar të papaguara

Shembuj janë:

- faturat në qarkullim që janë vërtetuar të sakta (të kryera dhe të pranuar) por që do të pagohen vetëm në periudhën e ardhshme raportuese ose

- shumat e mbajtur për garanci.

Ju lutemi, vini re: Nëse ju - p.sh. për arsye teknike – nuk mund ta zbatoni këtë shtyllë në raportin tuaj, ju lutemi shtoni shumat përkatëse në mënyrë të jashtëzakonshme direkt në kolonën 19 duke njoftuar arsyen e përfshirjes së tyre p.sh.: “Shtylla 19 përfshin koston e kryer, të pranuar por të papaguar ende, në shumën “(...)”, për arsyen e mëposhtme:”(...)” ose na informoni me një shkresë shoqëruese për shumat përkatëse për kontratë.

Ju lutemi, vini re më tej se shumat e hedhura në këtë shtyllë konsiderohen si kosto të kryera dhe pranohen vetëm për qëllimin e këtij raporti përfundimtar në fund të vitit, por jo për qëllimin e Raportit Vjetor Financiar ose të kërkesës për fonde ku duhet të konsiderohen vetëm kostot e pranuar (të kryera, të pranuar, të paguara dhe të vërtetuara me dokumente mbështetëse).

Kur kostot raportohen me faturë (zakonisht prokurime)

20. Kostot në qarkullim – shuma e faturës (përpara vlerësimit të shumës së pranueshme)

Faturat dhe raportet e marra por akoma të pa miratuara.

Kur nuk ka faturë dhe kostot identifikohen nga një raport financiar (zakonisht grante)

20. Kostot në qarkullim – shuma e raportit financiar (përpara vlerësimit të shumës së pranueshme)

Raportet e mara por akoma të pa miratuara.

ANEKSI V I MARRËVESHJES SË FINANCIMIT SPECIFIKIMET MINIMALE TË SISTEMIT TË KONTABILITETIT ME BAZË RRITËSE

Sistemi i kontabilitetit të përfituesit IPA III duhet të plotësojë kërkesat e mëposhtme:

1. Të pasqyrojë strukturën organizative të vënë në funksion për sistemet e kontrollit të brendshëm të përshtatur për kryerjen e detyrave. Në veçanti, para autorizimit të një operacioni, të gjitha aspektet (si ato operacionale dhe financiare) e operacionit duhet të verifikohen nga anëtarë të stafit dhe jo nga personi që ka nisur operacionin. Personi që merret me verifikimin nuk mund të jetë nën varësinë e iniciuesit të transaksionit.

2. Të përfshijë gjurmën e auditit për të gjitha transaksionet dhe ndryshimet.

3. Të ketë sigurinë e duhur fizike dhe elektronike, duke përfshirë sistemet mbështetëse dhe ato të rikuperimit.

4. Sistemi i kontabilitetit duhet të mbajë të paktën informacionin e mëposhtëm për kontratat lokale të menaxhuara sipas secilit program:

- a) Referenca e kontratës;
- b) Vlera e kontratës, duke përfshirë çdo ndryshim;
- c) Datat e nënshkrimit të kontratës (nga të dyja palët);
- d) Data për fillimin e zbatimit të kontratës;

Kjo datë jepet përveç datës së nënshkrimit të kontratës dhe mund të ndryshojë prej saj, si në rastin kur data për fillimin e punimeve të kontratës jepet pas nënshkrimit të kontratës me anë të një Urdhri Administrativ.

- e) Data për përfundimin e zbatimit të kontratës, duke përfshirë çdo ndryshim;
Kjo është data e fundit në të cilën mund të krijohen kosto të pranueshme. Kjo datë nuk përfshin asnjë periudhë garancie apo kohën e lejuar për përgatitjen e raportit nga kontraktuesi.
- f) Totali i paguar (*cash*) sipas kontratës;
- g) Parafinancimi i paguar sipas kontratës;
- Njohja shprehimisht dhe regjistrimi në pasqyrën financiare i parafinancimit të kërkuar me kontratë.
- h) Shpenzimet e pranuar – direkte (sipas kontratës);
Njohja shprehimisht e kostos si pagesë e shpenzimeve të vitit. Disa pagesa do të mbulojnë direkt shpenzimet që janë bërë. Nuk përfshihet parafinancimi. Pagesat mund të jenë përfundimtare kur parafinancimi të jetë likuiduar ose mund të jenë pagesa të përkohshme kur parafinancimi të jetë likuiduar ose kur kontrata nuk përfshin dispozitën e parafinancimit.
- i) Shpenzimet e pranuar – indirekte (sipas kontratës);
Njohja shprehimisht e kostos si pagesë e shpenzimeve të vitit. Disa fatura apo pretendime për shpenzime të paraqitura nga kontraktuesi apo përfituesi i grantit do të kenë lidhje me shpenzimet që janë mbuluar nga parafinancimi i paguar më parë gjatë periudhës së zbatimit të kontratës apo marrëveshjes së grantit. Në këto raste, pagesa e bërë do të jetë më e vogël se kostoja e raportuar. Ajo mund të jetë edhe zero nëse e gjithë kostoja mbulohet nga parafinancimi (me siguri ajo do të jetë zero nëse kostot e raportuara janë të pamjaftueshme për të absorbuar parafinancimin dhe për bilancin e pashfrytëzuar të parafinancimit nxirret një urdhër rikuperimi). Në të gjitha këto raste sistemi duhet të regjistrojë vlerën e plotë të kostos së pranueshme të raportuar si shpenzime për vitin dhe të reduktojë bilancin e parafinancimit nga shuma e kostos së kompensuar kundrejt parafinancimit kur përcakton shumën që do të paguhet.
- j) Urdhra rikuperimi për të reduktuar parafinancimin (sipas kontratës);
Pranimi i reduktimit të parafinancimit në pasqyrën financiare pas rikuperimit të parafinancimit të pashfrytëzuar.
- k) Urdhra rikuperimi për të zbritur koston (sipas kontratës);
Kur rikuperimi është bërë kundrejt kostos që është pranuar më parë – mundësisht pas një hetimi për mashtrim. Në këto raste, kostot e regjistruara për vitin duhet të zbriten nëse kostoja është pranuar në të njëjtin vit si rikuperim pasues; ose të ardhurat duhet të regjistrohen kur kostoja është pranuar në një vit më herët se ai i rikuperimit.
- l) Data e faturës së furnizuesit për çdo faturë apo dokument tjetër të shoqëruar me një raport financiar që mundësojnë shpenzimet e pranuar;
- m) Të dhëna në kontekstin e rikuperimit për shpenzimet e papranueshme dhe rikuperimet.

IPA III APLIKIM PËR PROJEKT MADHOR¹⁰²

1. PËRMBLEDHËSE

1.1 Tabela përmbledhëse e Programit

Titulli i projektit	[titull]
Program Operacional Shumëvjeçar	Program Operacional Shumëvjeçar për [sektorin (sektorët), p.sh., mjedisi] në favor të [vendi përfitues] për [vitet]
	Miraturar me vendimin e Komisionit [# dhe data]
	Ref: OPSYS/PINTV: [# Në rast se projektet madhore do të ekzistojnë si subjekte më vete në]
	Ref JAD: [#]

¹⁰² Si të plotësohet formulari i aplikimit:

Udhëzimi me të verdhë - ndiqni udhëzimin, hidhni informacionin e kërkuar ose trajtoni temën, pastaj fshini udhëzimin me të verdhë brenda kllapave

Udhëzimi me gri - zgjidhni opsionin përkatës dhe fshini ato që nuk kanë lidhje.

	Ref ACT: [#]			
Akti bazë/ref. Programit	Financuar sipas Instrumentit të Ndhmës para Aderimit (IPA III) Kuadri i Programimit IPA III			
Plani Ekonomik dhe i Investimeve (PEI)	[Po/Jo]			
Programi kryesor (pionier) PEI	<Nëse po, specifikoni prioritetin/prioritetet kryesore ¹⁰³ dhe pjesën e fushës prioritare (FP) (FP) %> ¹⁰⁴ [Po/Jo] [Prioritetet: Transporti, energjia, mjedisi dhe përshtatja me klimën, zhvillimi digjital, Zhvillimi ekonomik (përfsh. sektorin privat tregtinë dhe mbështetjen makroekonomike), Zhvillimi njerëzor (përfsh. kapitalin njerëzor dhe rininë), përshtatja me sistemin shëndetësor, migracioni dhe lëvizshmëria, bujqësia, siguria ushqimore dhe zhvillimi rural, sundimi i ligjit, qeverisja dhe reforma e administratës publike, “tjetër”. Programet kryesore (pioniere): “I. Lidhja Lindje-Perëndim”, “II. Lidhja Veri-Jug”, “III. Lidhja rajoneve bregdetare”, “IV. Energjia e rinovueshme”, “V. Tranzicioni i qymyrit”, “VI. Vala e rinovimit”, “VII. Uji i bardhë dhe ujërat e zeza”, “VIII. Infrastruktura digjitale”, “IX. Mbështetja e konkurrueshmërisë”, “X. Garancia rinore”]			
Team Europe	Po/Jo			
Përfitues (it) e projektit	Projekti do të zbatohet në <Rajoni>, <Shteti>,<Vendndodhja/et, nëse ka> Nëse ka, përmendni mbulimin gjeografik të zgjeruar siç tregohet në pjesën 1.3 më poshtë.			
FUSHAT PRIORITARE:				
Dritare dhe prioritet kryesore	Dritare: [#: titulli i aperturës] Prioriteti kryesor: [titulli i prioritetit kryesor]			
Objektiva të zhvillimit të qëndrueshëm (OZHQ)	OZHQ kryesor (vetëm 1): OZHQ (deri në 9) të tjera të rëndësishme dhe, sipas rastit, objektivat:			
Kodi (et) DAC ¹⁰⁵	<Kodi kryesor i DAC – sektori- përqindja> <nënkodi 1 – sektori- përqindja> <nënkodi 2 – sektori- përqindja> etj.			
Mënyra kryesore e ofrimit @	<Mënyra 1><Kodi i mënyrës> Shembull: Banka Botërore- 44001			
Synimet	<Luteni të tregoni (nëse ka) objektivin e shpenzimit për të cilin kontribuon ky projekt (i mundshëm) > ☐ Klima ☐ Gjinia ☐ Biodiversiteti			
Treguesit ¹⁰⁶	Objekti i përgjithshëm i	Nuk	Objektiv i	Objektivi

¹⁰³ Fushat prioritare: 1) Transporti (lidhur me Etiketën e IPA III “Transport i qëndrueshëm”); 2) Energjia (lidhur me Etiketën e IPA III “Energji e pastër”); 3) Mjedisi dhe përshtatja me klimën (lidhur me Etiketën e IPA III “Agjenda e gjelbër”); 4) Zhvillimi digjital (lidhur me Etiketën e IPA III “Agjenda Digjitale”); 5) Zhvillimi ekonomik (përfsh. sektorin privat, tregtinë dhe mbështetjen makroekonomike) (lidhur me Pikën IPA III “Rritja e zhvillimit të sektorit privat” dhe “Integrimi ekonomik rajonal”), 6) Zhvillimi njerëzor (përfsh. kapitalin njerëzor dhe rininë) (lidhur me pikën IPA III “Kapitali njerëzor” dhe “Inovacioni”); 7) Përshtatja me sistemin shëndetësor; 8) Migracioni dhe Lëvizshmëria; 9) Bujqësia, siguria ushqimore dhe zhvillimi rural; 10) Sundimi i ligjit, qeverisja dhe reforma e administratës publike (lidhur me pikën IPA III “Sundimi i ligjit, qeverisja dhe RAP”); 11) Tjetër.

¹⁰⁴ Pjesa e fushave prioritare duket të lidhet me nënetiketimet e PEI NEAR: Transporti, energjia, mjedisi dhe përshtatja me klimën, zhvillimi digjital, zhvillimi ekonomik (përfsh. sektorin privat, tregtinë dhe mbështetjen makroekonomike), zhvillimi njerëzor (përfsh. kapitalin njerëzor dhe rininë), përshtatja me sistemin shëndetësor, migracioni dhe lëvizshmëria, bujqësia, siguria ushqimore dhe zhvillimi rural, sundimi i ligjit, qeverisja dhe reforma e administratës publike, tjetër.

¹⁰⁵ Sektorët (kodet dhe përshkrimet) e Komitetit të Asistencës për Zhvillim (DAC) tregohen në shtyllën e parë dhe të katërt të qelizës “kodet objektive” në dokumentin më poshtë: [DAC and CRS code lists - OECD](https://www.oecd.org/dac/crs/crs-code-lists/)

¹⁰⁶ Për orientim shihni <https://www.oecd.org/development/financing-sustainable-development/development-finance-standards/> Shkoni te “Data collection and resources for reporters”, përzgjidhni shtojca 2, anekset 18 (politika) dhe 19 (Rio) e direktivës së raportimit.

Nëse një projekt në formularin DAC shënohet si i tillë që kontribuon në një nga objektivat e përgjithshëm të politikave ose për parimet RIO si objektivi parësor ose i rëndësishëm, atëherë kjo duhet të pasqyrohet në matricën e kuadrit logjik

(nga formulari DAC)	politikave	synohet	rëndësishëm	kryesor
	Pjesëmarrje në zhvillim/qeverisja e mirë	☐	☐	☐
	Ndihma për mjedisin	☐	☐	☐
	Barazia gjinore, emancipimi i grave dhe vajzave	☐	☐	☐
	Shëndeti riprodhues, i nënës së porsalindurit dhe fëmijës	☐	☐	☐
	Reduktimi i riskut nga katastrofat	☐	☐	☐
	Përfshirja e invalidëve	☐	☐	☐
	Ushqyerja ¹⁰⁷	☐	☐	☐
	Treguesit e Konventës RIO	Nuk synohet	Objektiv i rëndësishëm	Objektivi kryesor
	Diversiteti biologjik	☐	☐	☐
	Lufta kundër thatësisë	☐	☐	☐
	Zbutja e ndryshimit të klimës	☐	☐	☐
	Përshtatja me ndryshimin e klimës	☐	☐	☐
Treguesit e brendshëm¹⁰⁹ dhe titujt	Objektivat e politikave	Nuk synohet	Objektiv i rëndësishëm	Objektivi kryesor
	Digjitalizimi	☐	☐	☐
	Titujt ¹⁰⁸	☐	☐	☐
	lidhja digjitale	☐	☐	☐
	menaxhimi digjital	☐	☐	☐
	sipërmarrja digjitale	☐	☐	☐
	aftësitë/njohuritë digjitale	☐	☐	☐
	shërbimet digjitale	☐	☐	☐
	Lidhja	☐	☐	☐
	Titujt	☐	☐	☐
	lidhja digjitale	☐	☐	☐
	energji	☐	☐	☐
	transporti	☐	☐	☐
shëndeti	☐	☐	☐	
arsimi dhe kërkimi shkencor	☐	☐	☐	
Migracioni	☐	☐	☐	
Ulja e pabarazive	☐	☐	☐	
COVID-19	☐	☐	☐	
INFORMACION PËR BUXHETIN				
Kostoja TOTALE e projektit	[shuma] EUR			
Financim i BE-së¹¹⁰	[shuma] EUR			
Grafiku financiar	Grafiku financiar: [15.020201]			
MENAXHIMI DHE ZBATIMI				
Modaliteti i zbatimit	Menaxhim indirekt me [emrin e përfituesit e IPA III]			
Afati i likuidimit për çdo angazhim financiar të përfshirë në Program Operacional Shumëvjeçar¹¹¹	Angazhim financiar[viti n]: deri në 31/12/[viti n+5] Angazhim financiar [viti n+1]: deri në 31/12/[viti n +1 +5] Angazhim financiar[viti n+2]: deri në 31/12/[viti n +2 +5] Angazhim financiar [viti n+3]: deri në 31/12/[viti n +3 +5] Angazhim financiar [viti n+4]: deri në 31/12/[viti n +4 +5] Angazhim financiar[viti n+5]: deri në 31/12/[viti n +5 +5]			

(logframe) (në zinxhirin e rezultatit dhe/ose treguesit).

¹⁰⁷ Luteni të shihni [Handbook on the OECD-DAC Nutrition Policy Marker](#).

¹⁰⁸ Cili angazhim është Objektiv parësor ose Objektiv i Rëndësishëm, luteni të tregoni titullin përkatës duke përzgjedhur “PO” ose “JO”.

¹⁰⁹ Këta tregues kanë objekt/arsye tjetër nga kodet DAC. ato janë nxjerrë nga niveli i alokimit të buxhetit dhe theksi vendoset te projekti në lidhje me objektin/objektivat kryesorë/e të përzgjedhur/a. Përcaktimi i objektivave, rezultateve, aktiviteteve në përshkrimin e projektit duhet të jetë në përputhje me këtë pjesë.

¹¹⁰ Siç e kërkon aplikimi për projekt madhor.

¹¹¹ Sipas vendimit përkatës të Komisionit.

	Angazhim financiar [viti n+6]: deri në 31/12/[viti n +6 +5] [angazhimi i fundit financiar mund të jetë deri më 2027]
Periodha treguese e pranueshmërisë	[31/12/n+5 nga angazhimi i fundit buxhetor]
Data përfundimtare për zbatimin e Marrëveshjes së Financimit	[data sipas vendimit të Komisionit për Programin Operacional Shumëvjeçar – duhet të jetë 12 muaj pas lidhjes së Marrëveshjes së Financimit]
Autoriteti menaxhues përgjegjës për aplikimin	Emri: Adresa: Kontakt: Telefoni: E-mail:
Organi ndërmjetës për menaxhimin e politikave (nëse ka)	Emri: Adresa: Kontakt: Telefoni: E-mail:
Organi ndërmjetës për menaxhimin financiar	Emri: Adresa: Kontakt: Telefoni: E-mail:
Përfituesi fundor i projektit (subjekti i projektit pas zbatimit)	Emri: Adresa: Kontakt: Telefoni: E-mail:

1.2 Përmbledhje e Projektit - (max ½ faqe)

Në këtë pjesë duhet të bëhet një përshkrim i objektivave të përgjithshëm dhe specifike të projektit, aktiviteteve të tij trefuese dhe mënyrës se si ky projekt është i rëndësishëm për realizimin e Programit Operacional.

2. PËRSHKRIMI I PROJEKTTIT

2.1 Logjika e ndërhyrjes dhe zinxhiri i rezultatit

2.1.1 Konteksti i Projektit

[Përshkruani shkurtimisht se si rajoni(et) është/janë të pajisur aktualisht me llojin e infrastrukturës që mbulon ky aplikim; Krahasojeni atë me nivelin e cilësisë së infrastrukturës të synuar deri në vitin e synuar 20XX. Përmbledhni ndryshimet kryesore që do të sjellë projekti.]

[Përshkruani shkurtimisht Planifikimin Kombëtar të Investimeve përkatëse dhe/ose Politikën/Strategjinë Sektoriale duke paraqitur mekanizmin e financimit të parashikuar nga Qeveria për zbatimin e këtij plani dhe tregoni se si ky projekt është ka prioritet/është vlerësuar në planin kombëtar të investimeve/listën prioritare të projekteve (nëse ka). Tregoni sinergjitë e projektit me nisma/projekte të tjera lokale/rajonale/kombëtare ose ndërkombëtare]

[Përshkruani marrëveshjet institucionale të parashikuara për realizimin e funksionimit dhe kapacitetet aktuale të institucioneve të përfshira. Informacioni mbi organet menaxhuese për infrastrukturën duhet të përfshihet në pjesën 3.3.1.

[Përfshi gjithashtu detaje mbi qëndrueshmërinë e Projektit, d.m.th., nëse dhe në çfarë mase përfitimet/rezultatet e arritura (produktet dhe rezultatet) ka mundësi të vazhdojnë përtej periudhës së zbatimit të tij. Në veçanti, kjo pjesë duhet të përfshijë të paktën disa nga faktorët kryesorë që ndikojnë në qëndrueshmëri, të tillë si niveli i pronësisë së përfituesve, kapacitetet e tyre drejtuese institucionale, burimet që ato angazhojnë për të siguruar funksionimin dhe ruajtjen e rezultateve pas përfundimit të Projektit.]

2.1.2 Objektivat, produktet e Projektit dhe Kontributi i Projektit në Programin Operacional Shumëvjeçar

[Përshkruani objektivat specifike dhe produktet e projektit dhe përcaktoni treguesit përkatës të performancës dhe objektivat. Në mënyrë të përmblendhur dhe të saktë, identifikoni lidhjen me objektivat e Programit Operacional Shumëvjeçar dhe treguesit dhe objektivat e përcaktuar në të¹¹². Përshkruani treguesit për të cilët kontribuon Projekti dhe shpreheni në terma sasiorë këtë kontribut.]

2.1.3 Ndikimi ndërshtetëror i projektit

	Po	Jo
A ka projekti ndonjë ndikim ndërshtetëror të menjëhershëm?	(1)	
A ka projekti ndonjë ndikim mbi BE-në?		(2)
A është identifikuar ndonjë ndikim ndërshtetëror?	(3)	

[Kjo pjesë i referohet të gjitha ndikimeve të rëndësishme ndërshtetëror, duke përfshirë ndikimet mjedisore dhe shëndetësore, si ato të menjëhershme ashtu edhe ato afatgjata. Me ndërshtetëror nënkuptohet “efekte të rëndësishme në mjedis në një shtet tjetër” (sipas direktivës së VNM-së)].

[(1) Nëse PO, përshkruani ndikimin e projektit përtej kufijve të vendit përfitues dhe në BE. Përqendrohuni në ndikimet në pellgjet e lumenjve, dete dhe tokë. Në këtë kontekst, projektet që ndikojnë në lumenjtë që dalin në detet e rajoneve detare evropiane (d.m.th. deti Mesdhe dhe Deti i Zi) duhet të kenë vëmendje prioritare. Në rastin e projekteve të trajtimit të ujërave të bardha dhe ujërave të zeza specifikojnë në ndikimin në qytezat dhe qytetet e mëdha dhe në vijën bregdetare të përbashkët me BE-në. *Për projektet në aperturën 3. Prioriteti kryesor 2: Transporti, ekonomia digjitale dhe shoqëria, dhe energjia* shpjegoni nëse projekti bën pjesë në Rrjetin Transeuropian. Referojuni ndonjë marrëveshjeje specifike me një vend fqinj ose BE.

(2) Nëse JO, shpjegoni pse projekti mund të konsiderohet me interes për BE.

(3) Në rast se është identifikuar një ndikim negativ ndërshtetëror, shpjegoni atë në detaje dhe përshkruani masat zbutëse/restauruese të planifikuara dhe pjesë të projektit. Referojuni procedurës së përcaktuar nga Konventa për Vlerësimin e Ndikimit në Mjedis në një Kontekst Ndërshtetëror (Konventa Espoo).]

2.1.4 Ndikimi gjinor i Projektit

[Përcaktoni nëse projekti merr parasysh aspektin gjinor. A është bërë një analizë e ndikimit gjinor? Nëse po, jepni shkurtimisht rezultatet e analizës dhe specifikonin masat që janë identifikuar për të garantuar parimin e barazisë gjinore. Nëse jo, duhet të jepet një shpjegim/arsyetim.]

2.1.5 Përfshirja e komunitetit rom

[Përcaktoni nëse projekti kontribuon në përfshirjen e romëve dhe nëse po jepni detaje. A janë romët pjesë e grupit të synuar? Cilat janë masat specifike të identifikuar? A janë marrë parasysh nevojat e romëve në vlerësimin e ndikimit?]

2.1.6 Përdoruesit fundorë

[Përshkruani grupet e ndryshme të përdoruesve fundorë dhe interesin e tyre në projekt.]

- 2.1.7 Komunikimi dhe vizibiliteti

[Jepni detaje të masave të propozuara për të publikuar ndihmën e Bashkimit Evropian, p.sh. llojin e masës, përshkrimin e shkurtër, kohëzgjatjen etj. Kostot e vlerësuara duhet të përfshihen në planin e financimit.]

3. PJEKURIA E PROJEKTTIT

3.1 Planifikimi kohor i projektit

[Jepni një planifikim kohor për zbatimin e projektit Parashikoni një pikënisje të veçantë për çdo kontratë ose fazë, sipas rastit. Kur aplikimi ka të bëjë me një fazë projekti (shihni pjesën 2.2.2), tregoni qartë elementet e projektit të përgjithshëm për të cilin kërkohet ndihmë me anë të këtij aplikimi. Jepni detajet e zbatimit për secilën linjë/fazë.]

	Mbuluar nga ky aplikim (Po/Jo)	Data e fillimit (A)	Data e përfundimit (B)	Detajet e zbatimit

¹¹² Projekti duhet të kontribuojë në arritjen e objektivave të Programit Operacional Shumëvjeçar përkatës.

1. Studime dhe analiza		dd/mm/vvvv	dd/mm/vvvv	
a. Studim Fizibiliteti, përfshirë...				
b. CBA...				
c. Tjetër (specifikoni)				
2. Vlerësimi i ndikimit në mjedis		dd/mm/vvvv	dd/mm/vvvv	
3. Vlerësimi klimatik ¹¹³				
4. Projektimi konceptual inxhinierik		dd/mm/vvvv	dd/mm/vvvv	
5. Planifikimi urban për zhvillimin infrastrukturor		dd/mm/vvvv	dd/mm/vvvv	
6. Projektimi përfundimtar (i detajuar) inxhinierik		dd/mm/vvvv	dd/mm/vvvv	
7. Përgatitja e dokumentacionit të tenderit		dd/mm/vvvv	dd/mm/vvvv	
8. Leje/licenca ¹¹⁴		dd/mm/vvvv	dd/mm/vvvv	
a. ...				
b.				
9. Blerja e tokës		dd/mm/vvvv	dd/mm/vvvv	
10. Prokurimi dhe procedurat e kontraktimit, përfshirë auditin teknik		dd/mm/vvvv	dd/mm/vvvv	
11. Faza e ndërtimit		dd/mm/vvvv	dd/mm/vvvv	
12. Periudha për njoftimin e defektit		dd/mm/vvvv	dd/mm/vvvv	
13. Faza operationale		dd/mm/vvvv	dd/mm/vvvv	

3.2 Konteksti administrativ dhe kërkesat

[Nëse nuk përmendet tashmë në 3.1, jepni një listë të dokumenteve ligjore dhe administrative (vendime, autorizime, VNM, blerja e tokës, ftesa për tender, lejet etj.), që do të kërkoreshin për zbatimin e projektit. Tregoni se cilat dokumente janë marrë tashmë dhe jepni datat e treguara për marrjen e dokumenteve të mbetura.]

3.3 Fizibiliteti dhe përmbushja e Projektit

[Përmbledhni metodologjinë dhe rezultatet kryesore të fazës përgatitore.]

3.3.1 Studime fizibiliteti

[Specifikoni nëse ndihma e Bashkimit Evropian është/ka qenë e përfshirë në financimin e studimeve të fizibilitetit]

[Përshkrimi i situatës ashtu siç është (përpara projektit) + problemet e hasura]

a) Analiza e kërkesës

[Jepni një përmbledhje të analizës së kërkesës, duke përfshirë normën e parashikuar të përdorimit pas përfundimit dhe normën e rritjes së kërkesës.]

b) Opsionet e shqyrtuara

[Paraqisni opsionet alternative të konsideruara në studimet e fizibilitetit.]

Përshkrimi teknik i infrastrukturës së propozuar

¹¹³ [Commission Notice — Technical guidance on the climate proofing of infrastructure in the period 2021-2027 - Publications Office of the EU \(europa.eu\)](#)

¹¹⁴ Shtoni një zë për çdo leje, p.sh., leje ndërtimi, leje për nxjerrjen e ujit etj.

[Përshkrim i shkurtër teknik i projektit, duke përfshirë kapacitetin e parashikuar të infrastrukturës kryesore, justifikimin e objektit të projektit dhe madhësinë e projektit në kontekstin e kërkesës së parashikuar, përfshirë çdo element të projektit, një përshkrim të teknologjive dhe infrastrukturës që do të përdoret dhe standardet teknike përkatëse që janë përdorur. Përshkrimi teknik i projektit duhet të shoqërohet me hartat e nevojshme të strukturës.]

Përlllogaritjet e kostos së projektit

[Përshkruani metodologjinë e përdorur për të përlllogaritur kostot dhe një zbërthim me norma njësie dhe një përmbledhje të preventivit, nëse ka.]

Faza e zbatimit

	<i>P₀</i>	<i>J₀</i>
A është organizuar projekti i plotë me faza?		
A ka filluar tashmë projekti?		

[Kur projekti konsiderohet vetëm një fazë e një projekti më të madh, jepni një përshkrim të të gjitha fazave të propozuara të zbatimit dhe shpjegoni nëse ato janë teknikisht dhe financiarisht të pavarura. Cilat kritere janë përdorur për të përcaktuar ndarjen e projektit në faza?]

Organizim në lidhje me infrastrukturën

[Përshkruani se si do të realizohet infrastruktura. Fokusohuni në llojin e kontratave, procesin e përzgjedhjes së operatorit dhe sipas rastit, strukturën e PPP/koncesionit, marrëveshjet e pronësisë së infrastrukturës, marrëveshjet e shpërndarjes së risqeve etj.]

Menaxhimi i infrastrukturës së përfunduar dhe shpenzimet operative

[Përcaktoni organin që do të menaxhojë infrastrukturën pas përfundimit. Jepni një përshkrim të detajuar për ruajtjen e investimeve të realizuara (fondet, burimet njerëzore, përgjegjësitë etj.).]

3.3.2 Analiza financiare dhe vlerësimi ekonomik

Pjesa e mëposhtme është strukturuar për të raportuar mbi një analizë të plotë kosto-përfitim. Megjithatë, sipas politikës së kohezionit 2021–2027, udhëzuesi i vlerësimit ekonomik 2021–2027¹¹⁵ lejon përdorimin e metodologjive të tjera të vlerësimit

Elementet kryesore nga analiza financiare CBA duhet të përmbledhen më poshtë, duke përfshirë përshkrimin e metodologjisë. Dokumenti i plotë i analizës kosto-përfitim do t'i bashkëngjitet këtij aplikimi si aneksi IV.

A) Analiza financiare (nëse ka)

Shpenzime operative dhe të ardhura

	<i>milion EUR</i>
a) Shpenzime operative vjetore (sipas analizës kosto-përfitim)	
b) Të ardhurat e pritshme vjetore (sipas analizës kosto-përfitim)	

[Tregoni vitin e parë të plotë të funksionimit;]

- Bëni një ndarje të shpenzimeve O&M, duke bërë dallimin midis shpenzimeve operative të ndryshueshme dhe fikse dhe shpenzimeve për mirëmbajtje;

- Jepni supozimet e kostos për njësi të përdorura për llogaritjen e shpenzimeve O&M. b) Të ardhurat

Nëse projekti pritet të gjenerojë të ardhura, shpjegoni:

- natyrën e të ardhurave - tarifave ose detyrimet ndaj përdoruesit ose forma të tjera të organizimeve; referencë për kuadrin rregullator përkatës dhe parimet e përcaktimit të tarifave, aty ku është e nevojshme;

- jepni detajet e tarifave (llojet dhe niveli i tarifave - sipas grupit të përdoruesve, nëse është e përshtatshme; komponentët fiks dhe të ndryshueshëm, kur është e nevojshme; aplikimin i parimit ndotësi pagan, sipas rastit);

Përballueshmëria dhe qëndrueshmëria financiare

¹¹⁵ https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/cba_guide.pdf
<https://op.europa.eu/s/yBiT>

Sigurori të dhëna për qëndrueshmërinë financiare të projektit (flukse monetare neto të akumuluar jo-negative gjatë periudhës së referencës së projektit);

Aty ku është me vend,

- Shpjegoni nëse tarifat janë vendosur në nivelin e rikuperimit të plotë të shpenzimeve, p.sh. mbulimi i shpenzimeve operative, amortizimit dhe kthimit të kapitalit;

- Nëse tarifat përcaktohen nën mbulimin e plotë të shpenzimeve: i) jepni një justifikim bazuar në një analizë të përballueshmërisë (p.sh. krahasimi i shpenzimeve mesatare vjetore për mallrat/shërbimet e projektit si pjesë e të ardhurave/shpenzimeve mesatare/ të arsyeshme dhe/ose me dhjetëshen më të ulët) të familjes; ii) shpjegoni se si arrihet qëndrueshmëria financiare (p.sh. subvencionet, transfertat); iii) tregoni se si tarifat pritet të evoluojnë me kalimin e kohës për të siguruar mbulimin e shpenzimeve në një afat më të gjatë.

B) *Analiza ekonomike*

a) *Metodologjia*

[Jepni një përshkrim të shkurtër të metodologjisë (supozimet kryesore të bëra për vlerësimin e kostos dhe përfitimit) dhe gjetjeve kryesore të analizës ekonomike].

b) *Kostot, përfitimet dhe treguesit kryesorë (nëse kryhet CBA)*

Parametrat dhe treguesit kryesorë	Vlera
1. Norma e zbritjes sociale (%)	
2. Norma ekonomike e kthimit (%)	
3. Vlera ekonomike aktuale neto (në euro)	
4. Raporti kosto-përfitim	

c) *Ndikimi në punësim i projektit (nëse ka)*

Jepni një të dhënë për numrin e vendeve të punës të krijuara (me ekuivalentin me kohë të plotë (FTE)). [Kujdes! Vendet indirekte të punës që krijohen ose humbasin nuk kërkohen për investim në infrastrukturën publike.]

Numri i vendeve të punës të krijuara drejtpërdrejt:	Nr. (FTE) (A)	Kohëzgjatja mesatare e këtyre vendeve të punës (muaj) (B)
1. Gjatë fazës së zbatimit		
2. Gjatë fazës operationale		

4. NDIKIMI MJEDISOR

4.1 *Kontributi i projektit në politikat dhe legjislacionin e BE për klimën dhe mjedisin*

Përshkruani se si projekti kontribuon në politikën dhe legjislacionin e BE-së për klimën dhe mjedisin, duke përmbledhur gjithashtu rezultatet e VNM-së.

a) Si kontribuon projekti në objektivin e qëndrueshmërisë mjedisore (politika europiane për ndryshimet klimatike, frenimi për të mos humbur biodiversitetin, mbrojtja dhe përdorimi i qëndrueshëm i burimeve natyrore dhe ekosistemeve etj.) dhe si jep ndonjë kontribut pozitiv neto për gjendjen e mjedisit, për të zbutur ndryshimet klimatike dhe për t'u përshtatur ndaj ndryshimeve klimatike

b) Si i respekton projekti parimet e veprimit parandalues dhe që dëmi mjedisor me prioritet duhet të korrigjohet në burim

c) Si e respekton projekti parimin “ndotësi paguan”, veçanërisht përmes dispozitave të direktivës për përgjegjësinë mjedisore.

4.2 *Konsultim me autoritetet mjedisore*

	<i>P₀</i>	<i>J₀</i>
A ka të ngjarë që autoritetet mjedisore të shqetësohen nga projekti, të konsultohen për shkak të përgjegjësisë të tyre specifike?	(1)	(2)

1. Nëse PO, jepni emrin (emrat) dhe të dhënat e kontaktit dhe shpjegoni përgjegjësinë e autoritetit.

2. Nëse JO, specifikoni arsyet.

4.3 Vlerësimi i ndikimit në mjedis

[Tregoni ndikimet kryesore negative në mjedis dhe në shëndetin e njeriut që priten nga projekti, dhe masat që do të zbatohen për të shmangur dhe/ose minimizuar këto ndikime. Bëni një dallim midis ndikimeve nga fazat e ndërtimit, funksionimit dhe mbylljes.]

4.3.1 Miratimi për zhvillimin¹¹⁶

	Po	Jo
A është dhënë miratimi për zhvillim të këtij projekti?	(1)	(2)
A është ndjekur mendimi i autoriteteve kompetente mjedisore në vendimin për lejen e zhvillimit? Nëse jo, shpjegoni shkurtimisht pse.		
A janë përfshirë (dhe si) konkluzionet nga pjesëmarrja e publikut (dhe konsultimet ndërkufitare, nëse është e nevojshme) apo janë adresuar ndryshe në vendimin për dhënien e pëlqimit për zhvillim? Nëse jo, ose vetëm pjesërisht, shpjegoni shkurtimisht pse.		

1. Nëse PO, në cilën datë?

2. Nëse JO, kur është paraqitur kërkesa zyrtare për miratimin për zhvillimin? Deri në cilën datë pritet vendimi përfundimtar?

Specifikoni autoritetin ose autoritetet kompetente, të cilat kanë dhënë ose do të japin miratimin për zhvillim.

4.3.2 Legjislacioni i BE-së për vlerësimin e ndikimit mjedisor (VNM) në fuqi¹¹⁷

A është projekti një klasë zhvillimi e mbuluar nga:

	Po	Jo
Aneksi I i direktivës	(1)	
Aneksi II i direktivës		
A është kryer vlerësimi i ndikimit në mjedis për këtë projekt?		(2)
Asnjë nga të dy anekset		

1. Kur mbulohet nga aneksi I ose aneksi II i direktivës, bashkëlidhni sa më poshtë:

- përmbledhje joteknike¹¹⁸ e studimit të ndikimit në mjedis të kryer për projektin;
- informacion mbi konsultimet me autoritetet kompetente mjedisore, duke treguar se në çfarë mënyre janë marrë parasysh shqetësimet e të konsultuarve;
- rezultatet e konsultimeve me publikun e interesuar;¹¹⁹

¹¹⁶ “miratimi për zhvillimin” është vendimi i autoritetit ose autoriteteve kompetente (kombëtare) që i jep të drejtën zhvilluesit të vijojë me projektin.

¹¹⁷ Shihni https://ec.europa.eu/environment/cia/index_en.htm.

¹¹⁸ - një përshkrim i projektit që përmban informacion mbi vendin, dizajnin dhe madhësinë e projektit;

- një përshkrim i masave të parashikuara për të shmangur, reduktuar dhe, nëse është e mundur, për të korrigjuar efektet negative të konsiderueshme;

- të dhënat e nevojshme për të identifikuar dhe vlerësuar efektet kryesore direkte dhe indirekte që projekti ka të ngjarë të ketë në mjedis për faktorët e mëposhtëm:

a) qeniet njerëzore, fauna dhe flora (duke përfshirë ato zona të mbrojtura që mund të përfshihen në të ardhmen nën mbrojtjen e Direktivës për Zogjtë (79/409/EEC, e ndryshuar dhe kodifikuar nga direktiva 2009/147/EC) dhe Direktivës së Habitave (92). /43/EEC);

b) toka, uji, ajri, klima dhe peizazhi;

c) pasuritë materiale dhe trashëgimia kulturore;

- ndërveprimi mes faktorëve të përmendur në paragrafin e parë, të dytë dhe të tretë;

- çdo informacion të mëtejshëm që mund të lindë nga ndonjë prej detyrimeve që rrjedhin nga aneksi IV i direktivës VNM.

¹¹⁹ Informacioni i dhënë duhet të mbulojë sa vijon:

- publiku i interesuar i cili është konsultuar;

- vendet ku informacioni është konsultuar;

- koha që i është dhënë publikut për të shprehur mendimin e tij;

- mënyra se si është informuar publiku (për shembull, me anë të postimit brenda një zone të caktuar, publikim në gazetat lokale, organizime ekspozitash me plane, vizatime, tabela, grafikë, modele etj.);

- A është informuar publiku dhe a i është dhënë mundësi e hershme dhe efektive për të marrë pjesë në procedurën e vendimmarrjes mjedisore, në përputhje me nenin 6 të direktivës VNM?

- shpjegoni mënyrën se si është konsultuar publiku (për shembull, me parashtrime me shkrim, me pyetje publike etj.);

- mënyra se si janë marrë parasysh shqetësimet e publikut.

d) duhet të sigurohen konsultime ndërkufitare me ato shtete të prekura nga projekti, duke demonstruar se është zbatuar procedura e nenit 7 të direktivës VNM. Duhet të jepen të dhëna të mënyrës se si janë marrë parasysh shqetësimet e atyre që janë konsultuar dhe publikut të interesuar

e) të dhëna që vendimi për të dhënë ose kundërshtuar miratimin për zhvillimin i është vënë në dispozicion publikut nga autoriteti kompetent¹²⁰.

Në lidhje me pikën b., c. dhe d., propozuesit e projektit duhet të informohen se këto mund të jenë në formën e një deklarate, përfundimi ose vërtetimi nga autoritetet kompetente mjedisore që dëshmojnë se të gjitha detyrimet e përshkruara në pikat e mësipërme janë ndjekur dhe duke përshkruar mënyrën se si.

2. Nëse nuk është kryer VNM për projektet e mbuluara nga aneksi II, shpjegoni arsyet dhe jepni limitet, kriteret ose ekzaminimin rast pas rasti të kryer për të arritur në përfundimin se projekti nuk ka efekte të rënda mjedisore. Shpjegoni se si janë analizuar ndikimet ndërshtetëror dhe përshkruani se si dhe cilat kanë qenë përfundimet e analizës. Referojuni opinionit/konkluzionit të shqyrtimit të dhënë nga Autoriteti Kompetent i VNM-së dhe jepni të dhëna që vendimi (vendimi i shqyrtimit të VNM-së) i është vënë në dispozicion të publikut.

4.4 Vlerësimi i pasojave mbi rëndësinë e ruajtjes së natyrës

Përkufizimi i vendeve të rëndësishme për mbrojtjen e natyrës

a) Vendet e identifikuar nga autoritetet kombëtare kompetente si vende që do të propozohen për rrjetin Natyra 2000 siç përcaktohet në Direktivën e Zogjve (2009/147/EC) dhe Direktivën e Habitave (92/43/EEC);

b) Vendet e listuara në inventarin më të fundit të zonave të rëndësishme me zogj (IBA 2000) për vendet candidate ose (nëse ka) inventarët ekuivalent më të detajuar shkencorë të miratuar nga autoritetet kombëtare;

c) Ligatinat me rëndësi ndërkombëtare të përcaktuara sipas Konventës Ramsar ose që kualifikohen për një mbrojtje të tillë;

d) Zonat për të cilat zbatohet konventa e Bernës për ruajtjen e kafshëve të egra dhe habitateve natyrore evropiane (neni 4), në veçanti zona që plotësojnë kriteret e rrjetit Emerald;

e) Zonat e mbrojtura sipas legjislacionit kombëtar për mbrojtjen e natyrës.

	<i>P₀</i>	<i>J₀</i>
A ka gjasa që projekti të ketë efekte (të drejtpërdrejta ose të tërthorta), individualisht ose në kombinim me plane ose projekte të tjera në zona të përfshira ose që synohen të përfshihen në zona me rëndësi për mbrojtjen e natyrës	(1)	(2)
A janë këto efekte negative të rëndësishme, që kërkojnë masa kompensimi sipas nenit 6 (4) të Direktivës së Habitave	(3)	

1. Nëse PO bëni një përmbledhje të konkluzioneve të vlerësimit të duhur të kryer “sipas nenit 6 (3) të direktivës 92/43/EEC¹²¹”.

2. Nëse JO, bashkëngjitni deklaratën e plotësuar nga autoriteti përkatës, sipas aneksit I të këtij formulari aplikimi.

3. Nëse PO, jepni një kopje të formularit “Informacion mbi projektet që mund të kenë një efekt të rëndësishëm negativ në zonat me rëndësi të ruajtjes së natyrës”, siç i diktohet Komisionit (DG Mjedis) sipas Direktivës për Habitatin 92/43/EEC¹²².

Efekti mbi statusin ekologjik të trupave ujorë

¹²⁰ Sidomos:

- përmbajtja e vendimit dhe kushtet e bashkëlidhura;

- arsyet dhe vlerësimet kryesore mbi të cilat është bazuar vendimi;

- një përshkrim, aty ku është e nevojshme, i masave kryesore për të shmangur, reduktuar dhe, nëse është e mundur, për të kompensuar efektet kryesore negative.

¹²¹ OJ L 206 of 22.7.1992.

¹²² Dokumenti 99/7 rev.2 i miratuar nga Komiteti i Habitave (përfaqësuesit e Shteteve Anëtare, i krijuar sipas direktivës 92/43/EEC) në mbledhjen e tij më 4.10.99.

	<i>P₀</i>	<i>J₀</i>
A përfshin projekti një modifikim të ri të karakteristikave fizike të një trupi uhor sipërfaqësor ose ndryshime në nivelin e trupave uhorë nëntokësorë që përkeqësojnë statusin/potencialin e një trupi uhor ose shkaktojnë dështimin për të arritur statusin/potencialin e mirë të ujit?	(1)	(2)

1. Nëse PO, jepni vlerësimin e ndikimeve në trupin uhor dhe një shpjegim të detajuar se si duhet/do të plotësohen të gjitha kushtet sipas nenit 4.7 të direktivës kornizë për ujin. Tregoni gjithashtu nëse projekti rezulton nga një strategji kombëtare/rajonale në lidhje me sektorin përkatës dhe/ose nga një plan menaxhimi të pellgut ujëmbledhës, i cili merr parasysh të gjithë faktorët përkatës (p.sh. një opsion më i mirë mjedisor, efekte kumulative etj.)? Nëse po, ju lutemi që të jepni detaje.

2. Nëse JO, jepni arsytim për çdo trup uhor pse projekti nuk ka gjasa të çojë në përkeqësim të statusit/potencialit ekologjik ose nuk e pengon trupin uhor të arrijë statusin/potencialin e mirë ekologjik.

4.5 Masat shitesë të integritetit mjedisor

	<i>P₀</i>	<i>J₀</i>
A parashikon projekti, përveç vlerësimit të ndikimit në mjedis, ndonjë masë shitesë të integritetit mjedisor (p.sh. auditim mjedisor, menaxhim mjedisor, monitorim specifik mjedisor)?	(1)	

1. Nëse PO, specifikoni.

4.6 Kostoja e masave të marra për korrëgjim të ndikimeve negative në mjedis

	%
Nëse përfshihet në koston totale, vlerësoni përqindjen e koston së masave të marra për të reduktuar dhe/ose për të kompensuar ndikimet negative mjedisore	

Shpjegoni shkurtimisht.

4.7 Aftësia përshtatëse me klimën dhe zbutja e klimës

Shpjegoni rreziqet kryesore të lidhura me klimën dhe si do të trajtohen ato. Nëse është e mundur përdorni Indeksin e Krijimit të Aftësisë Përshtatëse¹²³. Shpjegoni metodologjinë e aplikuar¹²⁴. Listoni masat e përshtatjes të identifikuar dhe se si ato janë integruar në projekt. Sqaroni nëse aftësia për t'ju përshtatur ndryshimeve klimatike është integruar në VNM për projektin.

Tregoni ndikimet kryesore në klimë që priten nga projekti (p.sh. gjurmë karboni) dhe masat që do të zbatohen për të shmangur dhe/ose minimizuar këto ndikime. Nëse është e mundur, bëni një dallim midis ndikimeve nga fazat e ndërtimit, funksionimit dhe mbylljes.

Tregoni cenueshmërinë klimatike të projektit dhe çfarë masash do të zbatohen për të siguruar mbrojtjen e tij klimatike.

5. FINANCIMI I PROJEKTTIT

5.1 Plani financiar

- Plotësoni tabelën më poshtë. **Shembulli jepet për qëllim orientues.** Tabela jepet edhe në xls. Rregullojeni tabelën sipas specifikave të projektit.

- Listoni të gjitha grupet e shpenzimeve në një zë më vete.

- Meqë shpenzimet private nuk janë të pranueshme për financim në këtë aktivitet, do të përfshihen - nëse ka - nën "shpenzime të papranueshme"

Zërat buxhetorë	KOSTOJA TOTALE E PROJEKTTIT	SHPENZIME TË PAPANUESHME	SHPENZIME TË PRANUESHME
	EUR	EUR	EUR
	(A)	(B)	(C)=(A)-(B)
1. Tarifa planifikimi/projektimi	1,600,000	500,000	1,100,000
Studim paraprak fizibiliteti	20,000		20,000
Studim fizibiliteti	550,000		550,000
Analiza socialo-ekonomike	150,000		150,000

¹²³ <https://www.resilienceindex.org/>

¹²⁴ Përdorni këtë si bazë [Commission Notice — Technical guidance on the climate proofing of infrastructure in the period 2021-2027 - Publications Office of the EU \(europa.eu\)](#)

Zërat buxhetorë	KOSTOJA TOTALE E PROJEKTIT	SHPENZIME TË PAPRANUESHME	SHPENZIME TË PRANUESHME
	EUR	EUR	EUR
	(A)	(B)	(C)=(A)-(B)
Vlerësimi i hendekut të planifikimit urban	300,000		300,000
Analiza kosto-përfitim	500,000	500,000	
Analiza e ndikimit gjinor	80,000		80,000
Tjetër			
2. Blerja e tokës	8,000,000	8,000,000	0
Blerja e tokës	8,000,000	8,000,000	
3. Ndërtimi	300,000,000	50,000,000	250,000,000
Infrastruktura kryesore A	20,000,000		20,000,000
Infrastruktura kryesore A	150,000,000		150,000,000
Infrastruktura kryesore A	80,000,000		80,000,000
Infrastruktura kryesore B	50,000,000	50,000,000	
4. Impianti dhe makineritë¹²⁵			
5. Asistencë teknike			
6. Komunikimi dhe vizibiliteti			
7. Mbikëqyrje			
8. Nëntotal	309,600,000	58,500,000	251,100,000
1. Rezerva ¹²⁶			
10. GJITHSEJ	309,600,000	58,500,000	251,100,000
11. TVSH			

Llogaritja e financimit të kërkuar të BE-së

		Vlera
1	Shpenzime të pranueshme (në euro)	251,000,000
2	Norma e bashkëfinancimit (%)	85%
3	Kërkesa për financim të BE-së (në euro)	231, 350,000

¹²⁵ Vetëm nëse përfaqëson një procedurë të veçantë tenderimi.

¹²⁶ Maksimumi 15% e buxhetit total.

Kosto të papranueshme janë: i) shpenzimet jashtë periudhës së pranueshmërisë; ii) shpenzimet e papranueshme sipas rregullave të zbatueshme kombëtare dhe të BE-së; iii) shpenzime të tjera që nuk paraqiten për bashkëfinancim.

Data e fillimit për pranueshmërinë e shpenzimeve është data e miratimit të shkresës së Projektit Madhor.

Rregullore e zbatimit të IPA III përcakton (neni 5): 3. Marrëveshjet e financimit do të parashikojnë kushtet mbi të cilat do të jepet asistencë IPA III, duke përfshirë metodat e zbatueshme të zbatimit të asistencës IPA III, afatet e zbatimit, si dhe rregullat për pranueshmërinë e shpenzimeve.

Autoriteteve kombëtare të përfituesit u kujtohet që kontratat e projekteve të mëdha duhet të regjistrohen në aplikacionin IPA APP pas dhënies së tyre.

Burimet e financimit (Subjekti – vendi i origjinës – publik-privat)	Shumat e financimit	% e financimit total

5.2 Konkurrenca

	Po	Jo
A përfshin ky projekt në ndonjë fazë të tij ndihmën shtetërore, sidomos gjatë funksionimit të infrastrukturës së përfunduar?	(1)	

[(1) Nëse PO, shpjegoni se si janë respektuar rregullat e konkurrencës. Jepni një opinion të autoritetit të ndihmës shtetërore në anglisht.]

[Nëse jo, ju lutemi shpjegoni me detaje arsyet për të treguar se projekti nuk përfshin ndihmë shtetërore.]

5.3 Plani i prokurimit

Bëni një plan prokurimi demonstrativ për kontratat që do të zbatohen me financim të BE-së. Nëse kontratat janë publikuar tashmë në Gazetën Zyrtare të Bashkimit Evropian/TED, jepni referencë. Sigurohuni që të arrihet respektimi i plotë i afateve kohore të projektit siç përcaktohet në pjesën 3.1 sipër.

Kontrata	Lloji i kontratës	Buxheti i përlogaritur në EUR	Procedura Lloji	Fillimi i parashikuar i procedurës së prokurimit	Data e përlogaritur e nënshkrimit të kontratës	Kohëzgjatja e parashikuar e kontratës
...			...		...	

6. Ndjeshmëria dhe analiza e riskut

6.1 Analiza e riskut

6.1.1 Ndjeshmëria e rezultateve të CBA

a) Tregoni ndryshimin e përqindjes të aplikuar për variabellet e testuara:

Variablet e testuara	ndryshimi i aplikuar në përqindje
Investimi	
O&M	

b) Tregoni efektin e përlogaritur mbi rezultatet e indekseve të performancës financiare dhe ekonomike.

Variablet e testuara	Variacioni Norma e kthimit financiar	Variacioni Vlëra financiare aktuale neto	Variacioni Norma e kthimit ekonomik	Variacion Vlëra ekonomike aktuale neto

c) Variable kritike

- Përcaktoni cilat variable janë identifikuar si variable kritike

- Tregoni cili kriter është zbatuar.
- përcaktoni vlerat kryesore të variableve kritike

6.1.2 Analiza e riskut

Identifikoni risqet (duke përfshirë rreziqet mjedisore dhe ndryshimet klimatike), tregoni se çfarë lloj analize risku është kryer.

Kategoria	Risqet	Probabiliteti (i lartë/ i mesëm/ i ulët)	Ndikimi (i lartë/ i mesëm/ i ulët)	Masa zbutëse
	Risku 1			
	Risku 2			
	Risku #			

6.2 Përfshirja e palëve të interesit

a) Përshtetja e palëve të interesuara dhe përdoruesit dhe se si ata janë përfshirë dhe konsultuar në fazën e identifikimit dhe hartimit të projektit.

b) A ka ndonjë risk për zbatimin e projektit që vjen nga rezistenca e palëve specifike të interesuara? Pasqyrojeni këtë në tabelën e mësipërme.

7. ANEKSE

Listoni të gjitha anekset sipas kërkesës dhe që shoqërojnë këtë aplikim.

8. KONFIRMIMI I AUTORITETIT KOMBËTAR KOMPETENT

Unë konfirmoj që informacioni i dhënë në këtë formular është i saktë dhe korrekt.

EMRI:

NËNSHKRIMI:

ORGANIZATA:

DATA:

ANEKSI I

DEKLARATË NGA AUTORITETI PËRGJEGJËS PËR MONITORIMIN E VENDEVE ME RËNDËSI PËR MBROJTJEN E NATYRËS

Autoriteti përgjegjës _____

Pasi mori në shqyrtim aplikimin e projektit _____

I cili ndodhet në _____

Deklaron se projekti nuk mund të ndikojë shumë në zonën e mbrojtur natyrore për arsyet e mëposhtme (jepni emrin e vendndodhjeve përkatëse, numrin e referencës, distancën e projektit nga vendndodhja më e afërt me rëndësi për mbrojtjen natyrore, objektivat e mbrojtjes dhe justifikimin që projekti (vetë ose në kombinim me projekte të tjera) nuk ka gjasa të ketë efekte negative të mëdha në atë vend për mbrojtjen natyrore dhe, nëse është e nevojshme, një vendim administrativ. (d.m.th. vendimi i duhur i shqyrtimit të vlerësimit)):

Prandaj një vlerësim i duhur i kërkuar nga neni 6 (3) i Direktivës për Habitatin 92/43/KEE nuk u konsiderua i nevojshëm.

Një hartë e shkallës 1:100.000 (ose shkallës më të afërt të mundshme) është bashkangjitur, për të treguar vendndodhjen e projektit si dhe *vendet me rëndësi për mbrojtjen e natyrës* në fjalë, nëse ka.

Data (dd/mm/vvvv): _____

Nënshkruar: _____

Emri: _____

Pozicioni: _____

Organizata: _____

(Autoriteti përgjegjës për monitorimin e vendeve *me rëndësi për mbrojtjen natyrore*)

Vula zyr tare:

IPA III – Model konstatimi i veprimeve (për t'u përdorur për projektet jomadhore - maksimumi 6 faqe)

1. Titulli i Projektit:
2. Autoriteti menaxhues:
3. Organet e ndërmjetme përgjegjëse për zbatimin e veprimit:
4. Përputhshmëria dhe koherenca me Programin Operacional
- 4.1 Titulli i programit
- 4.2 Titulli i fushës përkatëse të mbështetjes
5. Përshkrimi i Projektit
- 5.1 Kontributi për realizimin e Programit Operacional: *Përshkruani veprimin, sfondin, mënyrën se si kontribuon në arritjen e objektivave të Programit Operacional dhe fushën përkatëse të mbështetjes*
- 5.2 Objektivi i përgjithshëm i Projektit: *Shpjegoni me një fjali*
- 5.3 Objektivat specifike të Projektit: *Shpjegoni me një fjali*
- 5.4 Rezultatet (luteni të tregoni rezultatet e këtij veprimi dhe mënyrës se si ato lidhen me programet operationale shumëvjeçare të fushave përkatëse të mbështetjes)
- 5.5 Aktivitetet karakterizuese:
- 5.6 Treguesit: *luteni të përdorni treguesit që janë të rëndësishëm për veprimin nga Kuadri i Rezultateve të IPA III*¹²⁷.
- 5.7 Vendndodhja (vendndodhjet) tipike:
- 5.8 Kohëzgjatja: *kohëzgjatja e veprimit nuk mund të kalojë datën përfundimtare të pranueshmërisë së shpenzimeve të përcaktuar në Marrëveshjen e Financimit*
- 5.9 Përfutjesit fundorë dhe grupet e synuara: *identifikimi i kategorisë dhe grupeve të institucioneve, organizatave dhe partnerëve socialë dhe ekonomikë që do të kenë të drejtë për mbështetje në çdo aktivitet.*
6. Planzbatimi
- 6.1 Kuadri institucional: *Rregullimet institucionale të parashikuara për zbatimin e veprimit, p.sh. njësia e koordinimit të veprimit, komiteti drejtues, autoritetet rajonale dhe/ose krahinore, ekipi i asistencës teknike*
- 6.2 Struktura dhe metodologjia e propozuar e monitorimit: *Kush do të jetë përgjegjës për monitorimin e veprimit, si do të monitorohet, cila do të jetë radha e punës dhe linjat e raportimit*
7. Përmbushja
- 7.1 Procedurat dhe kontratat e kërkuara për zbatimin e veprimit dhe renditja e tyre:
Listoni llojin e procedurave (thirrje për propozime, zbatim i drejtpërdrejtë nga institucionet kombëtare pa thirrje paraprake për propozime, marrëveshje direkte me organizata ndërkombëtare etj.) dhe kontratat përkatëse (kontratat e granteve, marrëveshjet e kontributit me organizatat ndërkombëtare, shërbimet, furnizimet, punimet etj.) për aktivitetet e propozuara, së bashku me afatin kohor dhe vijueshmërinë e tyre, duke përfshirë fillimin e pritshëm të tenderimit, fillimin e pritshëm të veprimit dhe kohëzgjatjen e tij. Ju lutemi, shtoni një justifikim për çdo modalitet zbatimi të treguar, veçanërisht në rast se parashikohen grante të drejtpërdrejta ose marrëveshje kontributi me organizatat ndërkombëtare.
- 7.2 Dokumentacioni mbështetës
Për secilën nga llojet e procedurave të prokurimit të përmendura në 7.1, ju lutemi tregoni se cilat dokumente mbështetëse janë në dispozicion (d.m.th. dosjet e tenderit, termat e referencës, specifikimet teknike, thirrjet për propozime, drafti i mikrofshave për binjakëzim), duke përfshirë, nëse ka vend, projektet e infrastrukturës, studime projektim, vlerësimin e ndikimit në mjedis (VNM), analizën kosto-përfitim (CBA) etj.
8. Riske dhe supozime
9. Qëndrueshmëria:
Përfshini detaje mbi qëndrueshmërinë e projektit, d.m.th., nëse dhe në çfarë mase përfitimet/ rezultatet e arritura (produktet dhe rezultatet) ka të ngjarë të vazhdojnë përtej periudhës së zbatimit të tij. Në veçanti, kjo pjesë duhet të përfshijë të paktën disa nga faktorët kryesorë që ndikojnë te qëndrueshmëria, të tilla si niveli i zotërimit të përfituesve,

¹²⁷ [SWD_2022_445_1_EN_document_travail_service_part1_v2.pdf \(europa.eu\)](#)

kapacitetet e tyre institucionale të menaxhimit, burimet që ata angazhohen të sigurojnë për veprimin dhe ruajtjen e rezultateve pas përfundimit të projektit.

10. Barazia gjinore dhe fuqizimi i grave dhe vajzave, mundësitë e barabarta, romët, minoritetet dhe grupet vulnerabël (sipas rastit):

Ju lutemi tregoni se si projekti kontribuon në promovimin e barazisë gjinore dhe emancipimin e grave/vajzave. Përcaktoni nëse projekti merr parasysh aspektin gjinor. A është bërë një analizë e ndikimit gjinor? Nëse po, jepni shkurtimisht rezultatet e analizës dhe specifikoni masat që janë identifikuar për të garantuar parimin e barazisë gjinore. Nëse jo, duhet të jepet një shpjegim/arsyetim.

Ju lutemi identifikoni palët e interesuara (aktorët publikë dhe/ose jo-shtetërorë) më të prekur nga çështjet që do të trajtohen nga ky veprim, rolet dhe mandatet e tyre dhe çdo çështje institucionale, organizative dhe/ose kapacitetesh që do të mbulohen nga veprimi. Vëmendje e veçantë duhet t'i kushtohet grupeve më vulnerabël – përfshirë romët – të cilët mund të ndikohen pozitivisht ose negativisht nga veprimi, duke përfshirë rreziqet e shkakut të dëmit (jo më pak në vendet e dobëta dhe të prekura nga konflikti), si dhe palëve të interesuara që i përfaqësojnë ata

11. Fondet e kërkuara nga Komisioni Evropian:

(Kontributi i Unionit nuk duhet të kalojë 85% në nivelin e fushës së mbështetjes)

12. Bashkëfinancimi: *(ju lutemi identifikoni kontributin total që pritet sipas burimit)*

13. Ndarja e buxhetit:

(Konstatues, sipas llojit të procedurës së prokurimit, duke përfshirë koston totale të përllogaritur, kontributin IPA, kontributin publik kombëtar dhe kontributin privat)

- Vetëm për operacionet që përfshijnë projektet e infrastrukturës -

14. Analiza financiare dhe vlerësimi ekonomik

(nëse është e zbatueshme – Lutemi t'i referoheni gjithashtu udhëzimeve të përfshira në seksionin përkatës 3.3.2 të Aplikimit për projekt madhor për referencë)

Ju lutemi paraqisni elementet kryesore të analizës financiare, duke përfshirë kostot e përllogaritura operative dhe të ardhurat, përbalueshmërinë dhe qëndrueshmërinë financiare të investimit të propozuar, analizën ekonomike (sidomos metodologjinë e përdorur, rezultatet kryesore dhe koston kryesore, përfitimet dhe treguesit, si p.sh., norma e zbritjes sociale, norma ekonomike e kthimit, vlera aktuale ekonomike neto dhe raporti-kosto-përfitim).

15. Vlerësimi i ndikimit në mjedis

(nëse është e zbatueshme – Lutemi t'i referoheni gjithashtu pjesëve 4.3 dhe 4.4 të aplikimit për projekt madhor për referencë)-

Tregoni ndikimet kryesore në mjedis dhe në shëndetin e njeriut që priten nga projekti, dhe masat që do të zbatohen për të shmangur dhe/ose minimizuar këto ndikime. Bëni një dallim midis ndikimeve nga fazat e ndërtimit, funksionimit dhe mbylljes.

A është dhënë tashmë miratimi për zhvillim për këtë projekt?

Nëse po, në cilën datë?

Nëse jo, kur është paraqitur kërkesa zyrtare për miratimin për zhvillim dhe deri në cilën datë pritet vendimi përfundimtar?

Specifikoni autoritetin ose autoritetet kompetente, të cilat kanë dhënë ose do të japin miratimin për zhvillim. Përmbledhni rezultatet e konsultimeve me publikun e interesuar.

A është projekti një klasë zhvillimi e mbuluar nga:

	Po	Jo
Aneksi I i direktivës		
Aneksi II i direktivës		
A është kryer vlerësimi i ndikimit në mjedis për këtë projekt?		
Asnjë nga të dy anekset		

	Po	Jo
A ka gjasë që projekti të ketë efekte (të drejtpërdrejta ose të tërthorta), individualisht ose në kombinim me plane ose projekte të tjera në zona të përfshira ose që synohen të përfshihen në zona me rëndësi për ruajtjen e natyrës		
A janë këto efekte negative të rëndësishme, që kërkojnë masa kompensimi sipas nenit 6 (4) të Direktivës së Habitaveve		

Efekti mbi statusin ekologjik të trupave ujorë.

	<i>Po</i>	<i>Jo</i>
A përfshin projekti një modifikim të ri të karakteristikave fizike të një trupi ujor sipërfaqësor ose ndryshime në nivelin e trupave ujorë nëntokësorë që përkeqësojnë statusin/potencialin e një trupi ujor ose shkaktojnë dështimin për të arritur statusin/potencialin e mirë të ujit?		

16. Aftësia përshtatëse me klimën dhe zbutja e klimës

[Lutni t'i referoheni pjesës përkatëse 4.7 të aplikimit për projekt madhor për referencë]

Shpjegoni rreziqet kryesore të lidhura me klimën dhe si do të trajtohen ato. Nëse është e mundur, përdorni indeksin e krijimit të aftësisë përshtatëse. Shpjegoni metodologjinë e aplikuar. Listoni masat e përshtatjes të identifikuara dhe se si ato janë integruar në projekt. Sqaroni nëse aftësia për t'ju përshtatur ndryshimeve klimatike është integruar në VNM për projektin.

Tregoni ndikimet kryesore në klimë që priten nga projekti dhe masat që do të zbatohen për të shmangur dhe/ose minimizuar këto ndikime. Bëni një dallim midis ndikimeve nga fazat e ndërtimit, funksionimit dhe mbylljes. Tregoni cenueshmërinë klimatike të projektit dhe çfarë masash do të zbatohen për të siguruar mbrojtjen e tij klimatike.

FINANCING AGREEMENT

SPECIAL CONDITIONS

The European Commission, hereinafter referred to as "**the Commission**", acting on behalf of the European Union, hereinafter referred to as "**the Union**",

of the one part, and

the Republic of Albania, hereinafter referred to as "**IPA III beneficiary**", represented by the Council of Ministers,

of the other part,

have agreed as follows:

Article 1 - The Programme

- (1) The Union agrees to finance and the IPA III beneficiary agrees to accept the financing of the following Programme:

Multiannual Operational Programme on Digital Economy and Society in favour of the Republic of Albania for 2024-2027

comprising the following action:

Multiannual Operational Programme on Digital Economy and Society in favour of the Republic of Albania for 2024-2027

Global commitment number: JAD.1421641

This Programme is financed from the Union Budget under the following basic act: Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA III).¹

- (2) The total estimated cost of this Programme is EUR 44 000 000 and the maximum Union contribution to this Programme is set at EUR 30 000 000.

The Union contribution shall be split into yearly commitments for the period 2024 – 2027 in accordance with Annex I. Nothing in this Financing Agreement can be interpreted as implying a financial commitment of the Union in relation to credits which have not yet been approved by adoption of the EU budget. The Commission shall inform in writing the IPA III beneficiary about the adoption of the subsequent financial commitments indicated in Annex I.

¹ Regulation (EU) 2021/1529 of the European Parliament and of the Council of 15 September 2021 establishing the Instrument for Pre-accession Assistance (IPA III), OJ L 330, 20.9.2021, p. 1.

This Programme requires financial contributions from both the IPA III beneficiary and the Union. The breakdown of the respective financial contributions is set out in Annex I.

- (3) The Programme shall be implemented in accordance with the Multiannual Operational programme provided in Annex I.

Article 2 – Execution period, eligibility period, and automatic de-commitment

- (1) The execution period of this Financing Agreement shall commence on the entry into force of this Financing Agreement and end 12 years after this date.
- (2) The eligibility period, as defined in Article 12(1) of Annex II (General Conditions) shall commence on the date of the entry into force of this Financing Agreement and end on 31 December 2033.
- (3) The Commission shall automatically decommit any portion of a budgetary commitment for the programme indicated in Annex I that, by 31 December of the fifth year following that of the budgetary commitment, has not been used for the purpose of pre-financing or making interim payments, or for which no certified statement of expenditure or any payment request has been submitted.
- (4) Without prejudice to the automatic decommitment deadline referred to in paragraph 3, the Commission shall inform the IPA III beneficiary 9 months before the automatic decommitment deadline about the risk of decommitment.
- (5) The amount concerned by decommitment shall be reduced by the amounts equivalent to that part of the budget commitment for which:
- (a) the operations are suspended by a legal proceeding or by an administrative appeal having suspensory effect; or
 - (b) it has not been possible to make a payment request for reasons of force majeure seriously affecting implementation of all or part of the programme.
- The IPA III beneficiary claiming force majeure shall demonstrate the direct consequences of the force majeure on the implementation of all or part of the programme.

Article 3 – Addresses and communication

All communications concerning the implementation of this Financing Agreement shall be in writing, shall refer expressly to the Programme as identified in Article 1(1) and shall be sent to the following addresses:

(a) for the Commission

Valentina Superti
Director D, Western Balkans
Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations (DG NEAR)
European Commission
Rue de la Loi 15
B-1049 Brussels, Belgium
E-mail: NEAR-D@ec.europa.eu

(b) for the IPA III beneficiary

Eridana Çano

National IPA Coordinator
General Director of State Agency of Strategic Programming and Aid Coordination
"Kuvajt" Street
Tirana, Albania
E-mail: eridana.cano@saspac.gov.al

Article 4 – OLAF contact point

The contact point of the IPA III beneficiary having the appropriate powers to cooperate directly with the European Anti-Fraud Office (OLAF) in order to facilitate OLAF's operational activities shall be:

Blerina Naska
Director of the Financial Inspection Unit within the Directorate of Public Finance Inspection at the Ministry of Finance
Ministry of Finance
Bulevardi Dëshmorët e Kombit Nr.3
Tirana, Albania
E-mail: blerina.naska@financa.gov.al

Article 5 – Financial framework partnership agreement

The Programme shall be implemented in accordance with the provisions of the Financial Framework Partnership Agreement (FFPA) between the European Commission and the Republic of Albania on the arrangements for implementation of Union financial assistance to the Republic of Albania under the Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA III) which entered into force on 14 October 2022 (hereafter referred to as "the FFPA"). This Financing Agreement supplements the provisions of the FFPA. In case of conflict between the provisions of this Financing Agreement and the provisions of the FFPA, the latter shall take precedence.

Pursuant to Article 157(5) of the Financial Regulation, the implementation of the programme in indirect management by the IPA beneficiary shall be complemented with the ad-hoc measures stated in Article 7

Article 6 - Annexes

(1) This Financing Agreement is composed of:

- (a) these Special Conditions
- (b) Annex I: Multiannual Operational Programme
- (c) Annex II: General Conditions
- (d) Annex III: Annual Report template on the implementation of IPA III assistance as per Article 59 of the FFPA
- (e) Annex IV: Financial Report template as per Article 61(2)(a) and 61(3) of the FFPA, including the template of forecasts for likely payment requests as per Article 33(3) of the FFPA
- (f) Annex V: Accrual Based Accounting System Minimum Specification

- (g) Annex VI: Major Projects Application template
- (h) Annex VII: Operation Identification Sheet template
- (2) In the event of a conflict between the provisions of the Annexes and the provisions of these Special Conditions, the latter shall take precedence. In the event of a conflict between the provisions of Annex I and the provisions of Annex II, the latter shall take precedence.

Article 7 – Provisions derogating from or supplementing Annex II

The following shall supplement Annex II:

- (1) Following the verification mission for the entrustment of budget implementation tasks conducted by DG NEAR in June 2024, a follow-up mission will be conducted by DG NEAR to verify that the communication lines within the Managing Structure are properly formalised, as required by the IPA III FFPA. This will be in addition to the findings of the final audit report which require a follow up based on the timeframe set by deadlines for each finding.
- (2) The Commission has introduced an electronic exchange system for the reporting of contracts under indirect management by IPA III beneficiary ("IPA-APP"). The IPA III beneficiary is required to register in and use IPA-APP to allow for the e-management of Financing Agreements.

Article 8 – Entry into force

This Financing Agreement shall enter into force on the date on which the Commission receives a notification from the IPA III beneficiary confirming the completion of the internal procedures of the IPA III beneficiary necessary for its entry into force. The Commission shall inform the IPA III beneficiary of the date of the receipt of this notification.

This Financing Agreement is drawn up in duplicate in the English language, one being handed to the Commission and one to the IPA III beneficiary.

For the IPA III beneficiary:

Eridana Çano
National IPA Coordinator and General Director
State Agency of Strategic Programming and Aid
Coordination
Tirana,

Date: 15.04.2025

Signature:

For the Commission:

Valentina Superti
Director D, Western Balkans
Directorate-General for Neighbourhood and
Enlargement Negotiations
European Commission
Brussels,

Date:

17/4/25

Signature:

EN

THIS ACTION IS FUNDED BY THE EUROPEAN UNION

ANNEX I

of the Financing Agreement on the financing of the multiannual Operational Programme on Digital Economy and Society in favour of the Republic of Albania for 2024 - 2027

MULTIANNUAL OPERATIONAL PROGRAMME

This document constitutes the multiannual work programme in the sense of Article 110(2) of the Financial Regulation, and multiannual action plan in the sense of Article 9 of IPA III Regulation and Article 23 of NDICI-Global Europe Regulation

1. **Programme Synopsis**
 - 1.1. **Programme Summary Table**
 - 1.2 **Summary of the programme**
2. **Sector(s) analysis**
 - 2.1 **National sectoral policies and context**
 - 2.2 **Legal framework**
 - 2.3 **Institutional setting, leadership and capacity**
 - 2.4 **Sector(s) and donor coordination**
 - 2.5 **Mid-term budgetary perspectives**
 - 2.6 **Performance assessment framework**
 - 2.7 **Socio-economic analysis (including SWOT analysis)**
3. **Overall Objective(s) and Specific Objectives(s) of the Operational Programme**
 - 3.1 **Coherence with the IPA III Programming Framework and with the specific policy instruments of the enlargement process**
4. **Operational features of the programme**
 - 4.1 **Interaction of the programme with IPA III annual action plans or measures and interventions from other donors/ International Financial Institutions**
 - 4.2 **Description of the programme**
 - 4.2.1 **Intervention Logic**
 - 4.2.2 **Detailed description of each area of support**
 - 4.2.3 **Indicative List of major projects per each area of support**
 - 4.3 **Mainstreaming**
 - 4.3.1 **Environmental Protection, Climate Change and Biodiversity**
 - 4.3.2 **Gender equality and empowerment of women and girls**
 - 4.3.3 **Human Rights**
 - 4.3.4 **Disability**
 - 4.3.5 **Democracy**
 - 4.3.6 **Conflict sensitivity, peace and resilience**
 - 4.3.7 **Disaster Risk Reduction**
 - 4.4. **Risks and Assumptions**
5. **Overview of the consultation process for the preparation of the Operational Programme**
6. **Implementation arrangements**
 - 6.1 **Financing Agreement**

VS

- 6.2 Methods of implementation
- 6.3 Scope of geographical eligibility for procurement and grants

7. Financial tables by areas of support and by year (including co-financing rates if applicable)

8. Performance Measurement

- 8.1 Monitoring and Reporting
- 8.2 Evaluation
- 8.3 Audit and Verifications

9. Strategic communication and public diplomacy

10. Sustainability

Annex 1: Consultation meeting with partners for the Operational Programme on Energy, 12 June 2023

Annex 2: Pilot Project Development

Annex 3: List of Acronyms

1. Programme synopsis

1.1. Programme Summary Table

Title	Multiannual Operational Programme on Digital Economy and Society in favour of Republic of Albania for 2024 - 2027			
OPSYS	ACT-62477 JAD.1421641 – allocation 2024-2027			
ABAC	ABAC Commitment level 1 number: JAD.1421641			
Basic Act	Financed under the Instrument for Pre-accession Assistance (IPA III)			
Team Europe	No			
IPA III beneficiaries	Albania			
Programming document	IPA III Programming Framework			
PRIORITY AREAS AND SECTOR(S) INFORMATION				
Window and thematic priority	Window 3: Green Agenda and Sustainable Connectivity Thematic Priority 2: Transport Digital Economy and Society			
Sustainable Development Goals (SDGs)	Main SDG: SDG 9 Other significant SDGs: SDG 4: Education SDG 3: Good Health			
DAC code(s)	Main DAC code – 22040 - ITC – 50 % Sub-code 1 – 430 - Other Multisector – 50%			
Main Delivery Channel	Central Government – 12000			
Targets	☐ Climate ☒ Gender ☐ Biodiversity			
Markers (from DAC form)	General policy objective	Not targeted	Significant objective	Principal objective
	Participation development/good governance	☐	X	☐
	Aid to environment	X	☐	☐
	Gender equality and women's and girl's empowerment	☐	X	☐
	Reproductive, maternal, new-born and child health	☐	X	☐
	Disaster Risk Reduction	X	☐	☐

EE

VS

	Inclusion of persons with Disabilities	☐	X	☐
	Nutrition	X	☐	☐
	RIO Convention markers	Not targeted	Significant objective	Principal objective
	Biological diversity	X	☐	☐
	Combat desertification	X	☐	☐
	Climate change mitigation	X	☐	☐
	Climate change adaptation	X	☐	☐
Internal markers and Tags	Policy objectives	Not targeted	Significant objective	Principal objective
	Digitalisation	☐	☐	X
	Tags	YES	NO	
	digital connectivity	X	☐	
	digital governance	X	☐	
	digital entrepreneurship	☐	X	
	digital skills/literacy	X	☐	
	digital services	X	☐	
	Connectivity	☐	☐	X
	Tags	YES	NO	
	digital connectivity	X	☐	
	energy	☐	X	
	transport	☐	X	
	health	X	☐	
	education and research	X	☐	
	Migration	X	☐	☐
	Reduction of Inequalities	☐	X	☐
	COVID-19	X	☐	☐
BUDGET INFORMATION				
Amounts concerned	Budget line: 15 02 02 01 Total estimated cost for 2024 - 2027: EUR 44 000 000 Total amount of EU budget contribution for 2024 - 2027: EUR 30 000 000 The contribution from the general budget of the European Union is split per year as follows: • For 2024 - EUR 6 000 000 • For 2025 - EUR 5 850 000 • For 2026 - EUR 7 150 000 • For 2027 - EUR 11 000 000 The contribution from the general budget of the European Union for the subsequent years is subject to the availability of appropriations for the respective financial years following the adoption of the relevant annual budget, or as provided for in the system of provisional twelfths.			
MANAGEMENT AND IMPLEMENTATION				
Implementation modalities (management mode and delivery methods)	Indirect management with Republic of Albania			

Relevant priorities and flagships from Economic and Investment Plan for the Western Balkans [only for the Western Balkans]	Priority "Digital transition" Flagship: "VIII Digital Infrastructure"
Final Date for conclusion of Financing Agreement	At the latest by 31 December 2025
Decommitment deadline for each budgetary commitment	Budgetary commitment 2024 : by 31/12/2029 Budgetary commitment 2025: by 31/12/2030 Budgetary commitment 2026: by 31/12/2031 Budgetary commitment 2027: by 31/12/2033
Indicative eligibility period	31/12/2033
Final date for implementing the Financing Agreement	12 years following the conclusion of the Financing Agreement

1.2. Summary of the Programme

Digital transformation is placed at the top of the Albanian government's political agenda. The new Digital Agenda of Albania 2022-2026, approved in June 2022, is based on four main pillars: 1) Enabling Digital Policies, Smart Processes and Advanced Solutions on Secure Platforms; 2) Digital Business: Accessible, Proactive Services and Business Ready Operations; 3) Digital Education and Digital Skills, Transforming Learning and Education; and 4) Digital Citizens: Citizens and Privacy, Data Transparency and Citizen Services.

The Operational Programme Digital Economy and Society aims to advance the country's efforts to further proceed with the digitalisation process in three out of the above four pillars, and in parallel will support sectoral reforms and alignment of national legislation with the EU *acquis*.

The Operational Programme is consistent with the main EU policies on the Digital Agenda, the Digital Agenda for the Western Balkans and the Window 3 objectives and priorities¹ of the IPA III Programming Framework. This Operational Programme consists of two sectoral Areas of Support and one Area of Support (Other Support) focused on support to Programme management and control, and communication and awareness raising.

The DESI (Digital Economy Society Index) Report 2022 identifies Albania as the top digital performer in the Western Balkans area, mostly on account of the government e-services offered. However, some sub-sets of the digital economy should be improved, including *inter alia* human capital skills (both in quantitative and qualitative terms), connectivity, and big data management. These areas have been prioritised for funding under the Programme. Furthermore, particularly under the Area of Support 1 presented below, the Programme will help to advance the social inclusion of low-income, rural and marginalised communities and the Roma and Egyptian minorities. The Programme will also have a positive effect in ensuring better and fairer access to quality healthcare and education, in the context of the right to privacy, having *inter alia* a positive impact on People with Disabilities.

Area of Support 1: ICT infrastructure for better services for the society

¹Green Agenda and Sustainable Connectivity. Thematic Priority: Transport, Digital Economy and Society, and Energy.

The Economic and Investment Plan for the Western Balkans recommends that the Western Balkans countries focus on a number of reform priorities, which include to prioritise and mainstream digitalisation in national policy with a focus on, *inter alia*, health and education, by boosting innovative digital transformation through encouraging the deployment of platforms and policies such as e.g. eHealth and digital skills in education.

The lack of high-speed connectivity in rural and remote areas in Albania is recognized as an issue for the effective use of ICT. In this respect, the Western Balkans Investment Framework (WBIF) has financed a Feasibility Study which includes a Cost-Benefit Analysis for the development of broadband communication in Albania to support the preparation of technical documentation required for the deployment of high-speed fixed broadband infrastructure. Furthermore, the National Agency of Information Society, with the WBIF grant, is conducting a feasibility study on the extension of the Government Network in health centres throughout the country and in a selection of schools. This study is expected to pave the way for regional offices of all institutions, including health and education centres (including schools) to have high-speed internet access via dark fibre.

Under the Programme, Area of Support 1 will focus on Digital health and Digital education, respectively, as follows:

Digital health. In line with Directive 2011/24/EU of the European Parliament and of the Council of 9 March 2011 on the application of patients' rights in cross-border healthcare as well as the Commission Recommendation C(2019) 800 final of 6.2.2019 on a European Electronic Health Record exchange format, and Pillar 1 of the Digital Agenda of Albania 2022-2026, the Programme will support the digitalisation of health records, and creation of systems that enable them to be securely accessed by citizens including vulnerable ones and securely shared within and between the different actors in the health system (patients, their clinical teams in the community and hospital facilities) as an important step towards integrating digital technologies into health and care approaches. This integration requires electronic health records to be interoperable across Albania.

Significant parts of the e-health information system are already in place but lacking features such as an Electronic Health Record to enable the electronic version of each patient's medical history and a Radiology Information System for managing medical imagery and associated data. Through online access to patient data records and information, unnecessary tests or treatments will be avoided, and the delivery of rapid/emergency treatment or procedures will speed up. The standards for security and data protection will be ensured in compliance with the General Data Protection Regulation requirements. The Programme will support studies necessary to design the system and roll-out the purchase of hardware (servers, storage) and software (or its upgrade/re-customisation) on the basis of EU standards for e-health services (IHE/HL7/CDA², DCOM). Communication and awareness raising activities will also be supported.

Digital Education. Intervention under this Area of Support will contribute to the implementation of the National Education Strategy 2021-2026 by supporting the improvement of the professional development and training of teachers, with a particular focus on pedagogical skills related to the implementation of the competency-based inclusive approach and digitalization at pre-university level and in line with Pillar 3 of the Digital Agenda for Albania 2022-2026. The Programme will support the reform of ICT-oriented curricula developed for the high school cycle - the last three years of pre-university education - as well as training teachers on digital skills and the use of ICT for didactic purposes to ensure the effective and long-term digital transformation of education and providing equipment (laptops) to Secondary School teachers. The Programme will also ensure access to digital education to schools for vulnerable children including the provision of laptops and appointment of skilled teachers. Communication and awareness raising activities will also be supported.

This will require changes to existing instructional standards, tools, and profiles, which will be supported under the Programme. Indirectly, the interventions will improve students' access to the labour market. All the above will contribute to a more advanced digitalisation of the national education system, improving students' learning outcomes at the pre-university level, and opening up more employment opportunities for them, in line with, among others, the recommendation of the Commission's DESI Report 2022: Better human capital for more advanced digitalisation of the Albanian economy. The Programme will also enable institutional capacity building for users

² Clinical Document Architecture

of the improved system with the aim of more effective digital collaboration between teachers, students and their families. As previously mentioned, this initiative within the framework of digital education targets the high school cycle. In regard to inclusion, it is a priority of Ministry of Education and Sports (MES) as enshrined in its "Strategy on education". In relation to digital inclusion, the MES is dedicating particular attention to education in collective schools and schools with low number of students, all of which are located in rural and disadvantaged communities, in several projects that are being implemented. For instance, NAIS and MES, through the support of the WBIF and CEB, are developing an intervention in schools as regards equipment with SmartLabs. The project addresses 25 collective schools and 35 high schools with less than 81 students. Another intervention is the GovTech Programme, which will be funded by the World Bank aiming various areas, such as improving the provision of public services, tackling digital skills and GovTech enablers. The GovTech programme aims to establish 216 SmartLabs, with particular attention paid to rural schools and schools in disadvantaged communities.

Since 2023, Albania has also been participating as an observer in pilot for enlargement countries under the Technical Support Instrument³ Albania observes a multi-country project implemented for Portugal, the Netherlands and Spain on civic participation and emergent technologies. The aim of the pilot is to accelerate enlargement countries' EU accession by establishing connections between enlargement countries and EU Member States and introducing enlargement countries to the types of reforms and projects done by EU Member States post-accession.

Area of Support 2: Integration with EU information technology systems, cybersecurity and digital connectivity

Under Pillar 1 of the Digital Agenda of Albania 2022-2026, intervention under the Area of Support 2 will implement important measures to fight against corruption, as well as to enhance cybersecurity capacity and the fight against cybercrime. This intervention will ensure synergies in prevention, preparedness and response to cyberattacks, in line with the regional cybersecurity initiative (DG NEAR D1, 2023-2026). EU support will address the following priorities:

Taxation. EU support will drive digitisation in the taxation sector under Pillar 1 of the Digital Agenda for Albania 2022-2026. The main focus is on the integration and interoperability of the national tax system with VIES /VIDA implementing the Council Directive 2006/112/EC of 28 November 2006 that establishes the common system of Value Added Tax (VAT) within the European Union, and Country-by-Country Reporting (OECD standard) to comply with the Council Directive 2016/881/EU of 25 May 2016 amending Directive 2011/16/EU as regards mandatory automatic exchange of information in the field of taxation (DAC4 - not yet aligned). The planned Programme action will help monitor budget revenues better and support fiscal decentralisation in the future by reducing the VAT gap, addressing undeclared work and investigating unexplained wealth or asset acquisition thus contributing to fighting corruption, combatting the avoidance of tax declarations/payments, better public debt management, addressing informality, etc. The Programme will support the enactment of relevant laws/regulations, the provision of appropriate software solutions, capacity building of end-users in various forms, communication with key stakeholders, and awareness raising among the general public.

Cybersecurity. This is a crucial EU policy area, as reflected in the Commission proposal dated 18 April 2023 to amend the EU Cybersecurity Act⁴, and is also a priority reform area under the Economic Investment Plan for the Western Balkans. The specific objective of support in this area is to improve the ability of Albanian authorities to defend against cyber threats by strengthening cyber awareness, preventive analysis capability, and the cyber resilience and responsiveness of public sector organisations participating in the cybersecurity governance network of critical information infrastructures. The Programme includes a comprehensive set of measures to protect sensitive and classified information/data. This includes increasing the physical hosting capacity of the NAIS Datacentre and upgrading the associated hardware/software equipment, as well as further contributing to building

³ https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/technical-support-instrument/technical-support-instrument-tsi_en

⁴ Regulation (EU) 2019 881 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on ENISA (the European Union Agency for Cybersecurity) and on information and communications technology cybersecurity certification and repealing Regulation (EU) No 526/2013 (Cybersecurity Act).

cybersecurity management capacity through access to Threat Intelligence platforms for proactive detection against sophisticated attacks and Dark Web Monitoring platforms for scanning and monitoring the dark web for sensitive information that may be published in relation to government infrastructures or data.

Digital connectivity with Very High-Capacity Networks (VHCN) gigabit infrastructure with Fiber Optic (FO) and 5G. Under the Programme, Albania will promote digital transformation through improving the legal and regulatory environment for gigabit infrastructure, increasing resilience and trust for better digital connectivity, and promoting innovation and the green agenda in building digital infrastructure and 5G including implementing measures based on the 5G toolbox⁵. The intervention through this Programme will also help to develop and implement measures to have secure and resilient 5G networks based on the recent EU 5G toolbox experience. The intervention is in line with the Economic Investment Plan for the Western Balkans and the Green Agenda emphasising digital infrastructure and connectivity. The Programme will support the preparation of a geographical survey for the broadband network, Very High-Capacity Networks, enacting of legislation for gigabit infrastructure, studies for 5G use in smart communities and 5G pilot projects design. Communication and awareness raising activities will also be supported. The intervention will also support the Albanian institutions to increase their capabilities in implementing the new regulations for gigabit infrastructure in line with EU best practices and to promote trust in the global digital ecosystem by advancing inclusive and affordable connectivity so that all citizens can benefit from the digital economy and the future of Internet.

Area of Support: Other Support. An additional objective of the Programme is to assist the Managing Authority, the Intermediate Body for Financial Management and other structures and authorities including the Programme's Partners, in implementation of the Programme by strengthening their capacities through a wide range of capacity-building activities, as well as additional compensation to the salaries of selected staff to prevent staff turnover and create a stable work environment. To ensure effective management, control, monitoring, and evaluation of the Programme, institutions will receive assistance in preparing the technical documentation necessary for Programme implementation, designing and implementing communication and visibility activities, preparing evaluation reports, monitoring the results of the Programme on an ongoing basis, and supporting administrative controls and technical audits. The scope of Other Support interventions will be aligned with the institutional capacity building and communication operations implemented under Areas of Support 1 and 2.

2. Sector(s) analysis

2.1 National sectoral policies and context

Area of Support 1: ICT infrastructure for better services for the society

Sub-Area of Support 1.1: Digital Health

The National Strategy for Development and European Integration 2022-2030 (NSDEI)⁶ envisages a more accessible healthcare system under the social cohesion priority.

Under Policy Goal 5: Digital Health Policy, the **National Health Strategy 2021-2030⁷** targets the modernisation of Health Infrastructure and Technology, aiming to address the user's real needs, by ensuring the system's privacy and security, integration-interaction as well as inclusion and access.

The Digital Agenda of Albania 2022-2026⁸ plans to maximise the economic and social potential of information and communication technology, improve the delivery of quality services, anticipate investments in the integration of new technologies into e-government systems, and improve digital skills needed for development. As regards the health sector, under Pillar 1 "Digital Government: Enabling digital policies, smart processes and advanced solutions on secure platforms", the Agenda designates the use of tools to develop a reliable digital environment.

⁵ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/cybersecurity-5g-networks-eu-toolbox-risk-mitigating-measures>

⁶ <https://qbz.gov.al/share/3VxOqmLUSwOWhi00jsdZUg>

⁷ <https://qbz.gov.al/share/axqVxAbRSZaE1Hs6TBYw4g>

⁸ <https://qbz.gov.al/share/FblnKS3xTgWp1XYi5fzeHw>

such as using HL7 standards for storing patient health data, and promotes the use of telemedicine in both the public and private sectors for preliminary diagnosis of patients and remote treatment delivery, with the aim of providing quicker access to healthcare services for patients and implementing social distancing.

Sub-Area of Support 1.2: Digital Education

The “National Strategy for Development and European Integration 2022-2030 (NSDEI)”⁹ includes education within Pillar III social cohesion. Within this pillar, the following is foreseen: Strategic goal 1: Inclusive education system based on equality and lifelong teaching principle that enable quality formation of all individuals contributing to their personal welfare, in strengthening democracy and in integration of the country in the European Union. Policy aims 1: Qualitative pre-university education that enables for students to create knowledge, skills, stances and values conform the requests for a democratic society; to face constructively life challenges and to contribute to the construction of self and social welfare. Specific Objective 1.2 Creation of chance for quality teachers training and improvement of their career that encourages them to develop higher levels of skills for teaching. Specific Objective 1.3. Full implementation of competence-based curricula through effective teaching and making use of high-level sources. Specific Objective 1.4. Development of digital competencies through better use of ICT and for teaching and learning. Policy goal 2: Effective and efficient management of the education system at all levels based on functional mechanisms for quality assurance, transparency and accountability. Objective 2.1. Increase school performance through direction and professional management and quality assurance.

Regarding the digitalisation of pre-university education, the “National Education Strategy 2021-2026 (NES)”¹⁰ foresees under Policy Goal A: Qualitative, inclusive and equal pre-university education system that creates the conditions for all students without distinction to develop skills, knowledge, and opinions that meet the requirements of a democratic society so that they can constructively face life's challenges and contribute to building personal and social well-being. Strategic Objective A5: Development of digital competencies by making best use of information, technology and communication for the following products:.. Creation of proper infrastructure for ICT use in schools and its maintenance; Development of digital competence through extended ICT use in all subjects; Offering qualitative ICT services for pre-university education.

The Ministry of Education and Sports and the National Agency for Quality Assurance in Pre-University Education (ASCAP) have approved the ICT curriculum for the 1st and 2nd grades of the pre-university education system¹¹. In the curricular framework of pre-university education, digital competence¹² is a cross competence, which is intended to be developed by all relevant subjects and not only by the subject of Information and Communication Technology.¹³

The intersectoral strategy “Digital Agenda of Albania 2022-2026”¹⁴ plays an important role for improvement of quality of services towards citizens and business in the country. To enable all Albanians to fully benefit from the welfare brought by the establishment of an inclusive digital society, the performance in terms of digital based skills

⁹ <http://ips.gov.al/wp-content/uploads/2019/11/NSDI-eng.pdf>

¹⁰ “National Strategy on Education 2021-2026” <https://arsimi.gov.al/vendim-nr-742-date-3-12-2021-per-krijimin-e-bazes-se-te-dhenave-shitetore-te-sistemit-te-menaxhimit-te-informacionit-parauniversitar-smip/>

¹¹ For this purpose, a study was drafted based on international experience in relation to inclusion of ICT in basic education in 18 countries. The study was used as a basis for the process of reviewing ICT curricula at all levels. The Ministry of Education and Sports, with the support of the Albanian American Development Fund, is revising the ICT curricula at all levels. The revision of curricula aims to improve the digital skills required by the current labour market.

¹² Digital competence is the ability to:

- use digital technology and communication tools;
- receive information;
- manage and integrate information;
- evaluate the information;
- adapt the information;
- exchange information so that the individual can function in the knowledge society.

Digital competence means the critical and effective use of ICT at work, during leisure time and during communication. It relies on basic computer skills to find, produce, create, present and share information, as well as to collaborate in online information networks.

¹³ Curricula can be found on: <https://www.ascap.edu.al/tik-klasa-ii/>

¹⁴ “Digital Agenda Strategy 2022-2026”. <https://akshi.gov.al/axhenda-dixhitale/>

is a priority of the Albanian government. The digital agenda of the Albanian government also has a dedicated measure to digitalisation in education. Regarding digital education and digital skills, under goal 4 the strategy expects the following to be achieved: 1. Through training centres and coding courses 10 000 coders will be certified within 2025. 2. The creation of 10 technological youth centres nationwide within 2024. 3. Integration of the subject information technology and communication of coding knowledge within the curricula starting from the first class of basic education within 2022. 4. the Creation of Smart Labs nationwide in all pre-university education institutions within 2023.

The System for the Management of Pre-University Education (SMIP) is a national system of education data for the pre-university education system¹⁵. The system directly relates to the improvement of the education system by gathering and updating all the information on pre-university education, increasing the level of interaction at digital level of schools and encouraging use of new technology within the system. Moreover, this system enables parents to be informed in real time on the grades and absences of their children, thus increasing transparency and accountability. The SMIP is an important tool to enhance digitalisation use in education. However, in order for the SMIP to be properly implemented, there is a need to enhance the infrastructure related to ICT to enable teachers to continuously upgrade the system and students to have access to it. Currently, users of the SMIP include: 338.965 registered students, 1.409 schools (public+private), 36.266 teachers (public+private) and 18.509 classes.

Area of Support 2: Integration with EU information technology systems, cybersecurity and digital connectivity

Sub-Area of Support 2.1: Taxation

Albania has a relatively low efficiency coefficient (C-coefficient) for VAT. This coefficient in Albania is calculated to be 0.54, which means that 54% of the potential revenue from VAT is collected at the standard rate. Although Albania has a high standard rate (20%) compared to non-EU Balkan neighbours, this ratio remains smaller than countries such as Serbia, Montenegro, Bosnia and Herzegovina, or North Macedonia. Revenue from the direct taxation of personal income and contributions remains one of the most important sources of income for Albania. Data over the years indicate that the level of revenue collected from these sources corresponds on average to 16% of GDP.

The European Union (EU) has established regulations governing various aspects of taxation, including value-added tax, excise duties, and corporate taxation. These rules also encompass cooperation between tax administrations, including the exchange of information to combat tax evasion. Albania, in accordance with Law No. 35/2019¹⁶, ratified an agreement with the Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) to join the Inclusive Framework on Tax Base Erosion and Profit Shifting (BEPS) in August 2019. Within this Framework, one of the four minimum standards that must be met is Action 13, known as "Country-by-Country Reporting". The implementation of this measure aligns with the EU Directives outlined in Chapter 16, "Taxation" of the European Commission's Enlargement Report. To implement this measure effectively, the necessary legislation will be developed, followed by its integration into computer systems for seamless implementation.

In terms of administrative cooperation and mutual assistance, Albania still needs to finalise double taxation agreements with some EU countries. While the Law on the automatic exchange of information on financial accounts partially aligns with the relevant 2014 EU Directive, further improvements are necessary. Albania has made a commitment to participate in exchanges of financial account information in accordance with the Standard for Automatic Exchange of Financial Account Information in Tax Matters (AEOI Standard) starting in 2020. In 2020, Albania began conducting non-reciprocal exchanges and subsequently underwent an assessment using the methodology for non-reciprocal jurisdictions. The assessment determined that Albania's confidentiality and data safeguards are in line with the AEOI Standard. No concerns were identified that would pose an unacceptable security risk to the exchanged data. As a result, no significant recommendations were made for improvement.

In terms of national policies, the **National Strategy for Development and European Integration 2022-2030 (NSDEI)** sets forth the country's policy goals and sustainable development objectives. It reaffirms the

¹⁵ SMIP, website: <https://smip.al/login>

¹⁶ Law No.35/2019: <https://qbz.gov.al/eli/ligj/2019/06/17/35/6739219d-6930-48d6-bd7d-e844756a07f8>

government's commitment to strengthening public finances and ensuring fiscal stability across all sectors. Furthermore, it is built upon the vision of developing a budget revenue system that is efficient, streamlined, transparent, sustainable, and capable. This system aims to support the provision of enhanced public services, foster economic growth, and reinforce the stability of the country's public finances. The vision strives to generate consistent and lasting revenues for the budget by implementing an effective, equitable, and unbiased tax system.

The Ministry of Finance and Economy (MFE) has initiated the preparation of the **new Sectoral Strategy for Public Finance Management 2023-2030**, which will be accompanied by a three-year action plan. The new strategy will continue to emphasise the goal of increasing domestic revenue mobilisation through improvements in the Tax Administration¹⁷. Specifically, the objective is to enhance revenue collection efficiency, ensuring financial stability at both the central and local levels. Efforts will also be made to reduce informality. Effective, efficient, and transparent management of tax revenues, along with the improved collection of tax obligations, including property tax, are crucial for the future. The Tax Administration will strive to increase the number of taxpayers fulfilling their legal obligation to pay taxes and aim to raise the property tax collection rate. The Ministry of Finance and Economy has also initiated the public consultation process for the **Medium-Term Revenue Strategy 2022-2026 (MTRS)**, marking the beginning of significant reforms in tax policy, tax administration, and customs that will be implemented over the next five years. The primary aim of this strategy is to strengthen fiscal policies, enhance tax revenue, and improve the efficiency of tax and customs collection processes.

Sub-Area of Support 2.2: Cybersecurity

Cybersecurity is an emerging policy area in Albania. The cross-sectoral strategy **Digital Agenda of Albania 2022-2026** and its Action Plan includes specific provisions on cybersecurity. Under Goal 4 "Digital Education and Digital Skills," item 6.8 "Cybersecurity," the stated goal is to implement hybrid cloud computing platforms and technologies to improve the resilience of cybersecurity systems in certain key components. According to the strategy:

- The government will use one identity as the core of security within government organisations. There shall be a single identity reference to enhance usability and enable additional security controls such as multi-factor authentication.
- The government will use an approach that defines core data protection. This approach will create a system that means perimeter security will not be able to protect assets wherever they are located and that a data-centric approach to security must be taken. This consists of securing the data itself, rather than networks, servers, applications or devices. For sensitive data, encryption will be used as an additional layer of access control. The government will implement solutions that permanently encrypt documents and help classify and protect content.
- In a world where the threat cannot be fully controlled from the network layer and where employees use devices of their choice, the government sees it as a priority to provide a platform that supports device integrity. Administrators can then customise control policies to allow access to sensitive workloads only from healthy devices.
- The volume of events to be managed dictates that anything that can be automated should be done. To this end, research is being conducted to set up and enable automated risk management, because human experts should focus their attention only on high-value activities and the solutions implemented should help them be more productive.
- Another goal is to deploy a system based on intelligence-led activities. It is understandable that while threat protection remains a best practice, it is impossible to provide perfect protection everywhere and for every asset. Therefore, it is important to quickly detect and respond to threats by using automated intelligence to guide defence activities.

¹⁷Under the **Sectoral Strategy for Public Finance Management 2019-2022** and the Action Plan 2020-2022, the main objectives under the Taxation component were as follows:

- Approval of a comprehensive medium-term strategy for revenue collection.
- Establishing an automated risk-based procedure for VAT refund management.
- Full automation of key processes in the tax administration.
- Completion of Compliance Risk Management, with a focus on high-risk taxpayer segments regarding revenue compliance.
- Completion and updating of the Taxpayer Registry.
- Reduction of informality.
- Improvement in tax debt management.

The development of the **National Cybersecurity Strategy 2020-2025** is based on the European Union Cybersecurity Strategy. This document considers the obligations stemming from the European integration process, the recommendations made in this regard by the Network and Information System (NIS) Directive and the EU adaptations for European Union Agency for Cybersecurity (ENISA) as EU Computer Emergency Response Team (CERT), and the relevant commitments as a NATO member country.

According to Decision No. 1084/24.12.2020¹⁸ on the adoption of the "National Cybersecurity Strategy and its Action Plan 2020-2025". Policy Objective 1 is to "ensure cybersecurity at the national level through the protection of information infrastructure and the strengthening of technological and legal tools", as detailed in Specific Objectives 3 and 4, respectively: Strengthen and implement security measures in critical and important information infrastructures; and. Improve information infrastructure to counter cybercrime, radicalisation, and violent extremism.

Sub-Area of Support 2.3: Digital Connectivity

The sectoral priorities for broadband development and digital infrastructure are an important part of the country's long-term strategic framework set out in the **National Strategy for Development and European Integration 2022-2030 (NSDEI)**.

The NSDEI aims to reflect the development priorities in a relatively longer period of time, considering as priority areas digitalisation and telecommunication including digital gigabit infrastructure development. The Strategic Goal defined in the NSDEI is: **Albania with High Speed and Very High Speed Broadband Digital Infrastructure throughout the country, to lay the foundations for a Gigabit society**. 5G networks are recognised as vital in enabling the next wave of productivity and business innovation across different sectors in the Albania economy.

The Digital Agenda of Albania 2022-2026 includes digital infrastructure and broadband as part of priorities interconnected with different sectors and digitalisation process in education, health, e-government etc.

For the importance of digital infrastructure for the development of the entire economy, especially in the spirit of digital transformation, the **National Plan for the Sustainable Development of Digital Infrastructure, Broadband 2020-2025**¹⁹ (the National Broadband Plan) was approved in June 2020, defining the strategic objectives of broadband development:

Strategic objective 1: Sustainable development of broadband infrastructure

Strategic objective 2: Reducing the digital divide and providing inclusive broadband services

Strategic objective 3: Increasing demand for the development of the digital economy and a Gigabit society.

The National Broadband Plan aims to further advance the development of broadband infrastructure throughout the country and address the digital divide. It also includes measures and actions to develop 5G networks. The four priority pillars that the National Broadband Plan is built on are: 1) Broadband infrastructure builds out; 2) Strengthening of financing and broadening of funding basis; 3) Spectrum management; and 4) Sustainable competition. Developing broadband digital infrastructure and achieving the strategic objectives requires large investments.

The National Broadband Plan is also based on the Green Agenda. Within the National Broadband Plan implementation, the development of broadband networks will include measures to promote environmentally friendly developments, such as the use of alternative technologies for communication systems (e.g. solar heating systems deployed at remote sites and stations), as well as measures to reduce environmental pollution from the use of electronic equipment.

¹⁸https://cesk.gov.al/wp-content/uploads/2020/07/strategjia_kombetare_sigurise_kibernetike-1.pdf

¹⁹ <https://www.infrastruktura.gov.al/wp-content/uploads/2020/07/National-Plan-BBAnd-EN.pdf>

The development of the digital economy and society and the development of digital infrastructure requires the improvement and updating of the legal and regulatory framework for supporting investments in broadband infrastructure, increasing/ strengthening institutional capacities responsible for the development of broadband, both at central level (line ministry, regulatory body) and local level in the municipalities as well as the preparation for investments in white areas. The coordinated and harmonised development of policies for the development of utility infrastructures is also needed to reduce the development costs of digital broadband infrastructure and to promote the green economy.

The development of digital economy and society is closely linked with building confidence through the development of secure and resilience of telecommunication networks at national level including 5G networks towards digital transformation.

Furthermore, digital connectivity is closely related with SDG goals, such as Goal 9 (Industry, Innovation and Infrastructure) and in particular with target 9.c to significantly increase access to information communication technologies (ICTs) and strive to provide universal and affordable access to internet in least development countries. As a candidate country for EU membership, Albania is committed to harmonising its national policies regarding the development of electronic communications, with the strategic objectives of the EU initiative in the year 2010 on the Digital Agenda for Europe as a comprehensive strategy for the development of the information society and the 2016 EU strategy "Towards a Gigabit Society in 2025" and further the Digital Decade Programme where gigabit infrastructure is a critical component.

In practice, the high costs of deployment and complex procedures in building permission, establishing synergy between different existing physical infrastructure and in particular access in buildings continue to be important barriers to the deployment of Very High-Capacity Networks (VHCN).

In 2021, the Economic and Postal Communications Authority (AKEP) prepared a Study/Plan, including an assessment of 5G technology, safety, affordability, and capability aspects. The study was completed and approved by the AKEP Steering Board with its Decision No 7 of 31.03.2022 "On the approval of the document "Study/analysis on new technologies for mobile broadband in Albania". This Plan outlines the process for granting usage rights as objective and transparent as possible for the benefit of Albanian consumers and the Albanian economy, the creation of a competitive market in Albania, and the effective use of spectrum and the fulfilment of regulatory objectives. The new electronic communication law based on the EECC includes a specific provision for 5G security. Effective implementation of the new law including those measures based on the EU 5G toolbox is needed.

The spectrum policy document was approved by the Decision of Council of Ministers No 636 of 29.07.2020 "On the approval of the multi-annual programme for spectral policy and action plan". It is partially aligned with the Decision No 243/2012/EU of the European Parliament and of the Council of 14 March 2012 establishing a multiannual radio spectrum policy programme.

2.2 Legal framework

Area of Support 1: ICT infrastructure for better services for the society

Sub-Area of Support 1.1: Digital Health

Law on Healthcare in the Republic of Albania (No. 10 107/2009) (Amended by Law No. 51/2013, Law No. 76/2015 and Law No. 27/2019) defines the main principles and the legal framework for the regulation, organisation and operation of the health care system in the Republic of Albania. This law applies to all natural or legal persons, Albanian or foreign, who operate in the health care system. Health care is guided by the following principles: a) the right to health care is a fundamental right of the individual; b) guaranteeing equal rights in health care, based on non-discrimination; c) the health care system operates based on the efficiency and quality of service, guaranteeing patient safety and impartiality; ç) the participation of different actors, patients, consumers and citizens; d) accountability to citizens. As well, under article 4 "responsibilities of the state", the Ministry of Health and Social Protection prepares the strategy for the health care system which includes relevant policies and programmes. Policies and programmes related to health care and social protection issues in the Republic of Albania are drawn up in the General Directorate of Policies and Development of Health and Social Protection in the Ministry of Health. Other institutions of health care and social protection in inter-institutional cooperation at the

central and local level, cooperate with the relevant ministry that covers health and social protection issues to draft policies and exchange.

DCM No. 210, dated 6.4.2022 On the Approval of the National Health Strategy 2021-2030 foresees under Strategic Objective 5.2.2 the Creation of the imaging interpretation network (Reading Virtual Centre Imagery) through the development of the National System of Digital Medical Images.

DCM No. 138 dated 22.02.2017 "On the creation of the state database national electronic health registry". The National Electronic Health Register maintains the electronic health records of citizens who have received health services in health care institutions. The administrative institution responsible for the National Electronic Health Register is the Ministry of Health. "Electronic medical documents" are all documents created by health professionals from the use of electronic health systems. The validity of an electronic medical document is ensured through the electronic signature by health professionals, in accordance with the legislation in force on electronic signatures.

DCM No. 503 dated 24.06.2020 "For the administration of electronic health information".

Law 9887/10.03.2008: In June 2022 the Ministry of Justice of the Republic of Albania launched a public consultation process on a draft law "On Personal Data Protection" which is approximated with the GDPR. As of June 2023, this draft law has yet to be approved by the Albanian Parliament.

On 28 January 2022, Albania signed the Protocol amending the Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data, which was later ratified by **Law No. 49/2022** On the Ratification of the Protocol Amending the Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data.

Law on State database and register (No. 10 325/2010). This law defines the basic rules for the creation, administration of state databases and the interaction between them, to ensure their effective use, for the public interest and services, by any interested entity.

Law on Electronic Documents (No. 10 273/2010, amended). This law regulates the use of electronic documents by natural, legal, public and private persons, whose programmes and electronic devices enable the realisation, production, transmission, reception, storage and security of electronic document information.

Sub-Area of Support 1.2: Digital Education

The legal framework in pre-university education is based on the following laws:

Law For the pre-university education system in the Republic of Albania (No. 69/2012, amended). The law on pre-university education was amended in 2015 and 2018 and several bylaws have been approved in this regard. The law recognizes digital competence as a key competence for students under Article 13.

Law For education and vocational training in the Republic of Albania (No. 15/2017). The respective law on vocational education and training regulates Vocational Education and Training (VET) aspects and is under the competence of the Ministry responsible for VET.

Law For the Albanian Framework of Qualifications (No. 10 247/2010, amended).

Of relevance for this Area of Support are also the following Decision and Agreement:

Decision On the approval of the Memorandum of Understanding between the Council of Ministers of the Republic of Albania and the Albanian American Development Foundation (AADF) on the implementation of the project Element IT (No. 594 dated 7.9.2022).

The License and service agreement between "the Ministry of Education and Sport and the AADF and the National Agency for Information Society (NAIS, in Albanian AKSHI standing for Agjencia Kombëtare e Shqërsisë së Informacionit) and Code Monkey Studios Ltd. on provision of the Code monkey platform and service".

Area of Support 2: Integration with EU information technology systems, cybersecurity and digital connectivity

Sub-Area of Support 2.1: Taxation

Albania's administration of taxes (in general) and VAT (in particular) is regulated by two key laws:

Law On tax procedures in the Republic of Albania (No. 9920/2008, amended)²⁰ and the **Law On value added tax in the Republic of Albania** (No. 92/2014, amended)²¹. The latter (VAT Law) is partially aligned with the European Union Directive 2006/112/EC "On the Common Value Added Tax System", as amended. Regarding the reform on Fiscalisation (transmission of e-invoices to a centralised invoicing platform in real time), a new regulation was introduced: **Law for invoicing and the system of monitoring of turnover** (No. 87/2019)²².

The Republic of Albania regulates personal data protection pursuant to the **Law On Protection of Personal Data** (No. 9887/2008, amended)²³ ("Data Protection Law"). The Data Protection Law was last amended in 2014, thus it is yet to be harmonised with the Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data ("GDPR"). The complete harmonisation of the current Albanian legislation in force on data protection with the GDPR has been one of the main objectives of the Office of Information and Data Protection Commissioner since 2018, however this objective has yet to be achieved (due in part to the COVID-19 pandemic).

On 28 January 2022, Albania signed the Protocol amending the Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data, which was later ratified by **Law On the Ratification of the Protocol Amending the Convention for the Protection of Individuals** (No. 49/2022) with regard to Automatic Processing of Personal Data. In June 2022, the Ministry of Justice of the Republic of Albania launched a public consultation process on the draft law "On Personal Data Protection" which is approximated with the GDPR. This draft law has yet to be approved by the Albanian Parliament.

Sub-Area of Support 2.2: Cybersecurity

The main legislation related to cybercrime is as follows:

Law on Criminal Code of the Republic of Albania (No. 7895/1995, amended). The Criminal Code is based on the Constitution of the Republic of Albania, the general principles of international criminal law and the international treaties ratified by the Albanian state. The Criminal Code is composed of this Code and other laws regulating criminal offenses. The criminal legislation of the Republic of Albania has the task of protecting the dependence of the State and the entirety of its territory, human dignity, human rights and freedoms, constitutional order, property, the environment, the coexistence of Albanians and the understanding of Albanians with national minorities, as well as religious coexistence from criminal acts and preventing the latter.

Law On Cyber Security (No. 2/2017). The purpose of this Law is to achieve a high level of cybersecurity by establishing security measures, rights, obligations, and mutual cooperation among entities working in the field of cybersecurity. This Law is applied to communication networks and information systems, the breach or destruction of which would affect the health, safety, prosperity of citizens and the effective functioning of the economy in the Republic of Albania. Excluded from the application of this Law are electronic communication networks and information systems subject to the applicable legislation on electronic signatures, electronic identification and trusted services, electronic communication networks and information systems processing, archiving or transmitting classified information of the State, as well as electronic communication networks and information systems to the extent provided for in the legislation on electronic communications in the Republic of Albania.

²⁰<https://www.tatime.gov.al/eng/shkarko.php?id=683>

²¹<https://www.tatime.gov.al/eng/shkarko.php?id=3321>

²²<https://www.tatime.gov.al/c/6452/fiskalizimi>

²³https://www.idp.al/wp-content/uploads/2020/03/Ligj_Nr.9887_dat%0C3%0AB_10.3.2008_i_ndryshuar.pdf

Law On Electronic Communications in the Republic of Albania (No. 9918/2014 amended). The purpose of this Law is to promote competition and efficient infrastructure in the field of electronic communications, through the principle of technological neutrality, and to ensure adequate and appropriate services in the territory of the Republic of Albania.

Law On Personal Data Protection (No. 9887/ 2008 amended). The purpose of this Law is to establish the rules for the legal protection and processing of personal data. According to this Law, the legal processing of personal data shall be carried out with respect for and guarantee of the rights and fundamental freedoms of individuals, and in particular the right to privacy.

Law On Classified Information (No. 8457/1999 amended). This law defines the rules for the classification, use, preservation and declassification of national security information, which, with this law, will be considered a state secret. This law applies to all state and central institutions or dependencies, for the bodies of justice, prosecution and/or legal/physical persons, persons with immunity, when for the exercise of their duties, they must have access to classified information - "state secrets". Based on the **Law On Classified Information (No. 8457/1999)** amended by the **Law On some amendments and changes in the Law No. 8457/1999 (No. 9541/2006)**, the Directorate of Securing Classified Information was established.

Law On the Electronic Signature (No. 9880/2008, amended). The purpose of this law is to create the necessary legal framework for the recognition and use of electronic signatures in the Republic of Albania.

Law On Electronic Identification and Trusted Services (No. 107/2015, amended). In this context, cybersecurity legislation should be harmonised with EU legislation to provide a complete and codified mechanism to adequately address and resolve issues. In addition, international cybersecurity mechanisms should be used, signed, ratified, and implemented where possible, including allocation of sufficient resources based on national priorities, consideration of technological developments, and application of neutral technology principles.

Sub-Area of Support 2.3: Digital Connectivity

The legal framework in the telecommunication sector includes the primary law on electronic communications, the law on the deployment of high-speed electronic communications networks and for ensuring rights of way as well as a number of bylaws for different regulatory issues in the electronic communication market. The legal framework is relevant for both components:

Component 1: Gigabit Infrastructure Act and its implementing measures

Component 2: Implementing 5G use cases for smart community as well as 5G toolbox measures.

Law for electronic communications in Republic of Albania (No. 9918/2008 amended) is based on the EU electronic communication package of 2002 as amended by directives of 2009. In 2008, the Electronic Communications Law introduced the General Authorisation Regime for all Electronic Communications networks and services in alignment with the 2002 Regulatory Framework²⁴ as amended in 2009. The Electronic Communications Law, Law 9918, was amended in 2012 and includes all the EU requirements to establish an effective regulatory framework for the development of telecommunications network and services.

Based on this law a number of bylaws have been approved such as:

DCM No. 434 dated 3.06.2020 "On the approval of the National Plan for Sustainable Development of Digital Broadband Infrastructure 2020 – 2025" (NBP).

DCM No. 636 dated 29.7.2020 "On the approval of the multiannual programme for spectral policy and action plan" which has transposed the EU decision no. 243/2012.

DCM No. 1187 dated 24.12.2020 "On the approval of the National Frequency Plan" based on the European Allocation Plan (ECA 2020).

²⁴The 2002 Framework consisted principally of Directive 2002/21/EC, Directive 2002/20/EC, Directive 2002/19/EC, Directive 2002/22/EC and 2002/58/EC directive.

Instruction of the Minister no. 7 dated 22.10.2019, "On the definition of general rules for the management of communications traffic and the protection of users' rights", which has partially transposed Regulation (EU) 2015/2120 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015, which defines measures relating to free access to the Internet and which amends the Directive 2002/22 / EC "on universal service and the rights of users in the field of electronic communications networks and services", and also Regulation (EU) No. 531/2012 regarding roaming service in public networks of mobile communications within the European Union.

In addition, AKEP, the National Regulatory Body for electronic communication, has approved a number of regulations linked with regulatory aspects in the sector²⁵ such as:

Regulation No.47, dated 26.10.2017 "On the implementation of the General Authorisation" in accordance with Directive 2002/20 / EC and Directive 2002/21 / EC.

Regulation No. 30, dated 05.12.2013, "On granting individual authorisation for the use of frequencies".

Regulation No. 33 dated 15.05.2014 "On the conditions of use of frequencies without individual authorisation and technical requirements for radio equipment used in these bands".

Regulation No. 43 dated 22.09.2016 "On the manner of the implementation of number portability" amended.

Regulation No. 35, dated 10.09.2015 "Rules for the shared use of facilities and assets of public electronic communications networks".

Regulation No. 37, dated 19.10.2015 "On technical and organisational measures to guarantee the security and integrity of networks and / or electronic communications services".

Regulation no. 16, dated 16.04.2010 "On service quality indicators".

Regulation No. 9, dated 17.07.2009 "On market analysis", amended by Decision of the Board of Directors No. 2342, dated 31.07.2013, in accordance with Recommendation 2007/879 / EC and the Commission guidelines on market analysis and assessment of the significant market power in the Community regulatory framework for electronic communications networks and services, (2002/C 165 / 03).

Regulation No. 32, dated 26.12.2013, "Rules and Guidelines for the Separation of Accounts and Cost Calculation for Entrepreneurs with Sensitive Market Power (FNT)", fully in line with Recommendation 2005/698 / EC and Recommendation 2009/396 / EC.

Regulation No.19, dated 14.06.2010, "On access and interconnection".

Regulation "on the implementation of the FUP and the sustainability of RLAH with the Western Balkans", approved by Decision No. 9 dated 9.6.2021 of the Board of AKEP.

Regulation No. 49 dated 11.3.2021 "On the protection of consumers and subscribers of public electronic communications services".

During 2022, based on the National Plan of European Integration, the Ministry of Infrastructure and Energy, supported from EU through the technical assistance project "Support the Ministry of Infrastructure and Energy to implement the new European Electronic Communications Code & Open Internet", drafted a new electronic communication law in order to transpose the Directive (EU) 2018/1972 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 establishing the European Electronic Communications Code (Recast). The draft law on electronic communication is in final phase of consultations and is planned to be approved within 2023.

The code's provisions include measures to stimulate investment in and take-up of very high capacity networks in the European Union, new spectrum rules for mobile connectivity and 5G, as well as changes to governance, the universal service regime, end-user protection rules, and numbering and emergency communication rules. The new draft law put as a strategic objective the development of very high capacity networks (VHCN).

Law On the deployment of high-speed electronic communications networks and for ensuring rights of way (No. 120/2016). Law No. 120/2016 envisages to facilitate and incentivise the roll-out of high-speed electronic communications networks by promoting the shared use of existing physical infrastructure and by enabling a faster and more efficient deployment of new physical infrastructure. Its objective is to reduce the cost of the procedures as well as to ensure rights of way for the deployment of broadband. This law aims to increase investment, improve broadband penetration, increase the efficiency of the existing infrastructure through infrastructure sharing, as well as increase competition. In addition, there are some social and environmental benefits. Law No. 120/2016 has transposed the EU Directive 2014/61/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 "On measures to reduce the cost of deploying high-speed electronic communications networks".

²⁵<https://akep.al/vendime-akte/komunikimet-elektronike/>

In accordance with law No. 120/2016 a number of bylaws have been approved and two others are being drafted:
DCM No. 189, dated 30.03.2022 "On defining the rules for internal infrastructure for high-speed electronic communications networks and the management/administration of the access point to buildings".
DCM No. 22, dated 13.1.2022 "On defining the categories of buildings that are excluded from the obligation of having the access point for the infrastructure of electronic communications networks".
DCM No. 155, dated 11.03.2022 "On the approval of the general rules for the procedures of granting the right of way for the construction of high-speed electronic communications networks".
DCM No. 190, dated 30.03.2022 "On the approval of the rules for the distribution of costs related to the coordination of civil works".

In order to facilitate the establishment of digital infrastructure the **DCM No. 457, dated 29.06.2022** "On some amendments to DCM No 408, dated 13.05.2015 "On the approval of the regulation of territory development" was approved in June 2022. The new decision established easier regulations for building permits for small mobile +network antennas as well as for the Internet network. This by-law aims to facilitate the process of granting permits for the deployment of the 5G network. Regulation of building permits for 5G networks is also part of the policy reforms included in the roadmap for reducing roaming prices between the EU and the Western Balkans.

Four bylaws were approved during 2022 based on this law and two other bylaws are pending approval. Based on the consultations with stakeholders, the implementation of Law No. 120/2016 has seen some obstacles mainly related to access to existing physical infrastructure and access to buildings. The reforms and interventions undertaken contribute to digital infrastructure development, but also to further measures and advancement towards the gigabit society needed to achieve the goals.

Law No. 120/2016 needs to be reviewed in light of the new objectives defined in the NSDEI and to foster Gigabit broadband and support 5G deployment. Furthermore, Law No. 120/2016 needs to be harmonised with the new legal framework for electronic communication which is based on the EECC directive with the strategic objective for development of Very High-Capacity Networks (VHCN). The review of Law No. 120/2016 should also take into account the targets and objectives established in the NSDEI, the objectives for gigabit society and 5G in conformity with EU Digital Compass, Digital Decade, and the objectives established in the European Green Deal, to ensure that the legislation is fully in line with sustainability goals.

Based on the National Plan of European Integration, further bylaws are expected to be approved. Furthermore, the measures to harmonise the broadband law with new electronic communication law especially to achieve the strategic objective for VHCN is needed in parallel with the necessity to overcome the obstacles already identified in the implementation of Law No. 120/2016.

Law No. 10463, 22.09.2011 "On Integrated Waste Management" is the key legislation that defines institutional responsibilities in the area of waste management. This law has been detailed through the decision of the Council of Ministers No. 957, dated 19.12.2012 "For waste from electrical and electronic equipment". Currently, a new law "On the extended responsibilities of the producer" is being drafted and will be published for consultation, part of which relates to the management of electronic waste (e-waste management). This draft law aims to enable the implementation of the obligation of producers who generate post-consumer waste, to have additional responsibilities for the post-consumer phase of their products, with a specific target on three categories of waste, one of which is e-waste. This law is expected to be in force from January 2025.

2.3 Institutional setting, leadership, and capacity

The National Agency for Information Society (NAIS) will be responsible for the overall management of the Operational Programme Digital Economy and Society. The NAIS was established by the Albanian Council of Ministers in 2007. It is the core institution in Albania in terms of digitalisation of government and state services provided to citizens, businesses and public administration employees in Albania. The Agency implements and coordinates policies, programmes and strategies for the development of the information society sector and in particular ICT. It represents the state owner that administers electronic systems, hardware and software infrastructures. Beside coordination activities between line ministries, public institutions, agencies and other stakeholders, the NAIS is responsible for the following: organisation and management of IT structures in public administration, creation and management of ICT systems/solutions, implementation of e-services in the governmental portal, implementation of electronic seal and signature, management of the National e-Gov

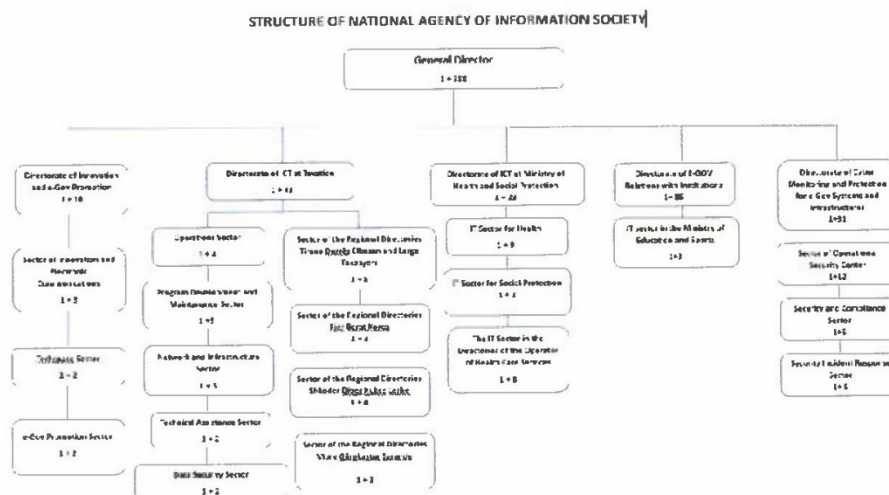

Datacentre and the Government Interoperability Platform datacentre, management of the interoperability platform, design and monitoring of the digital agenda, etc. It is responsible for transforming the operation of the Government institutions through the introduction and usage of innovative ICT tools and contributing to the education and promotion of ICT use by the public.

The NAIS assigns staff and manages responsible ICT structures at each public institution under the authority of the Council of Ministers (the IT staff of line ministries and agencies are part of NAIS' organisational chart, but they work physically in the institutions' offices to support them with their daily technical tasks). In this regard, it will ensure full collaboration with the OP beneficiary institutions, through coordination via its IT staff in line ministries and agencies.

The organigramme below presents the total number of NAIS employees in the core office as well as the departments established within line Ministries which will implement the OP as end beneficiaries.

Figure 1. NAIS Employees in core office and other structures (reduced organigram showing the directorates which will operate with the OP)

Area of Support 1: ICT infrastructure for better services for the society

Sub-Area of Support 1.1: Digital Health

The Ministry of Health and Social Protection (MoHSP) has as its mission the exercise of its functions and powers in accordance with the Constitution and other laws of the Republic of Albania for the drafting and implementation of state policies that ensure the realisation of the health policy of the government programme. As an integral part of the Government structure, the Ministry of Health is responsible before the Parliament and the Council of Ministers for health problems.

The structure of the Ministry is organised depending on its political function and its administrative function. The political function is carried out by the Minister, the two Deputy Ministers, the Cabinet Director and the Minister's Advisors. The administrative function is carried out by: the General Secretary, Directors of Directorates, Heads of Sectors, Specialists and other employees of the administration. All these functions operate in accordance with the law "On Civil Servants" and the Labour Code. The total number of employees of MoHSP is 140 employees. The designated directorate responsible for the policies in the ministry is the **Directorate of the Delivery units and Statistics** which has 10 employees. The **General Directorate of Health Policies** has around 30 employees. The **ICT Directorate in the Ministry of Health and Social Protection**, which is in the NAIS organigramme, employs

24 specialists. There are 44 **public hospitals** in Republic of Albania and 36 **healthcare directorates** in the deconcentrated structures. Each healthcare directorate has its own ICT and medical devices specialists. Hence, in primary healthcare there are 148 ICT and medical devices specialists. In addition, in the public hospitals there are another 132 ICT and medical devices specialists.

Sub-Area of Support 1.2: Digital Education

The Ministry of Education and Sports is the **Lead Institution** in the field of pre-university education.

In general, the responsibility for quality assurance (QA) in education in Albania is divided in **three levels**: 1) the **Central level** represented by the National Agency for Quality Assurance in Pre-University Education (ASCAP), General Directorate of Pre-University Education (GDPUE), and the Centre for Educational Services (CES); 2) **Regional/local level** represented by the Regional Directorates of Pre-University Education (RDPUEs) and Local Pre-University Education Offices (LPUEOs) subordinated to the General Directorate of Pre-University Education (GDPUE) and 3) **Pre-University Education Institutions** as direct service providers. According to the new organisation of pre-university education governance, the responsibility for school evaluation and inspection lies with the GDPUE, while ASCAP focuses on system performance level and risk-based evaluation of pre-university education providers. Moreover, ASCAP provides technical assistance to the GDPUE in the area of curricula, professional development, as well as school monitoring, evaluation, and inspection. ASCAP and the GDPUE have closely collaborated in drafting inspection/evaluation protocols and building inspection/evaluation capacities.

The introduction of the new administrative structure in pre-university education is considered an achievement, as it brings inspection/evaluation closer to the schools. As part of the restructuring of local education units in 2019, special attention was paid to the coverage of educational institutions where national minority pupils study by the Local Pre-University Education Office (LPUEO) to directly ensure the quality of educational services. Currently, the educational institutions attended by Greek national minority pupils are supported by the LPUEO Finiq-Dropull, the LPUEO Gjirokastra-Libohova and the LPUEO Saranda-Delvina-Konispol, while the pre-university educational institutions attended by the Macedonian national minority pupils are supported by the LPUEO Korça-Pustec.

Principals in Albania are viewed as weak links of the education system. They focus more on performing administrative tasks rather than leading the teaching process, and also lack the proper training to perform such functions. In the majority of cases, the school leader position is viewed as a temporary one, and leader turnover is high. Since 2012, a more transparent Principal recruitment procedure has been in place. The 2018 legislative amendments require principals to obtain a special certificate after completing mandatory training at the Centre for School Leadership. The Centre for School Leadership was established in October 2018 as a result of the support provided by the AADF. The School was initially established as a partnership between the Albanian government and AADF providing a unique form for the organisation of such an institution for Albania and the Western Balkans Region. Currently, the Centre is a public body that functions as part of the education structure. The AADF has undertaken to invest USD 2.9 million over 10 years, while the government has provided the school premises. Following the comprehensive needs analysis conducted by a team of international and local experts, the school drafted the curricula and is nearing training completion for the first group of trainees. Teachers have shown great interest in school principal training. In 2016, performance standards and evaluation criteria for school principals were approved, which were later reviewed in 2019.

Table 1: Institutional setting under Sub-Area of Support 1.2 – Digital Education

Institution	Structure	Main Role	Human resources (Number of staff)	Need for training
Ministry of Education and Sports (MES)	General Directorate of Development for Education and Sports.	The Ministry of Education and Sports is responsible for planning, implementing and revising education policies at all levels. Support to the Ministry is provided by a range of advisory bodies and executive institutions.	Approximately 35	The persons involved might need further training regarding ICT use depending on their involvement in the programme.

Institution	Structure	Main Role	Human resources (Number of staff)	Need for training
		The General Directorate of Development for Education and Sports consists of 4 directorates: the Directorate of Pre-university Education, the Directorate of Higher Education, the Directorate of Livelihood of Priorities and Statistics and the Directorate of Sports.		
National Agency for Information Society	IT sector in the Ministry of Education and Sports	Responsible for technical issues in relation to ICT, assists MES on implementation of SMIP and other education platforms.	3 (Head of Unit and 2 Specialists)	Experienced in issues related to education platforms and their management but might need further training concerning project management.
Ministry of Education and Sports	Innovation sector	Formulates policies and guidance for inclusion of innovation in education, identifies priorities and prepares strategic plans.	3 (1 Head of Unit and 2 specialists)	2 out of 3 staff have relevant experience. Staff might need training on management of innovation projects and interventions.
Agency for Quality Assurance in Pre-University Education	Curriculum specialist for ICT curricula of preuniversity education	Follows successful implementation of ICT curricula and coordinates the training of ICT teacher through the "Teacher Network" for ICT Teacher.	22 (1 and 21 ICT teaching networks leaders)	Depending on their involvement in the programme they might need further training on different issues.
General Directorate of Pre-university Education	Sector for curricula	Follows curricula implementation at pre-university education system including ICT	6 (1 Head of Unit and 5 specialists)	
Regional Education Directorates	Sector for Curricula	Curricula specialist	4 (1 Head of Unit and 3 specialists)	The persons involved cover curricula in general and might need further training regarding ICT use depending on their involvement in the programme.
Local Education Offices	Sector for Curricula	Curricula specialist	At least 1 person per office (Local Education Offices are 52)	The involved specialists cover curricula in general and might need further training on ICT related subjects. The number of people per local office might vary depending on the number of schools they have under jurisdiction.
Centre for Educational Services	Support SMIP	Follows successful implementation of SMIP system. Coordinates the work at local level concerning the updates to the system.	3	Might need further training since the structure is recently established.
Pre-University Education Institutions	Direct Service Providers	Responsible for teaching and learning process	Approx. 32000 teachers in public sector.	Further training regarding ICT.

In relation to digitalisation in pre-university education and in terms of the functioning of the SMIP, the National Agency for Information Society is responsible for the technical maintenance of the system and management of

providers. Within the framework of the SMIP, the key institution is the Centre for Educational Services. Its tasks include administering of the system and follow up its regular update by regular correspondence with local education offices and schools and support to the SMIP system functioning. ASCAP has uploaded the curricula in the system and is responsible for its regular update.

In terms of system management, roles are described in the Decision of Council of Ministers for the SMIP establishment. In terms of training needs, there are many projects that address ICT sector needs including the training of teachers. However, training might still be necessary in terms of SMIP working and maintenance.²⁶

Area of Support 2: Integration with EU information technology systems, cybersecurity and digital connectivity

Sub-Area of Support 2: Taxation

The [Ministry of Finance and Economy](#) has the leadership in the area of developing macroeconomic and fiscal policies and testing them through deep and complete analyses. The directorate in charge of these policies is the General Directorate of Macroeconomic Policies and Fiscal Affairs, and it is composed of three directorates, as below:

Directorate of Macroeconomics and Statistics

Directorate of Fiscal Harmonisation

Directorate of analysis and monitoring of fiscal policies

The specific intervention under this Operational Programme will be implemented by the Legal Department, Business Processes Department and Projects Management Department in the General Directorate of Taxation (GDT) and by NAIS. Training will be necessary for establishing the new system for around 20 employees (from GTD and NAIS).

Table 2: Institutional setting under Sub-Area of Support 2.1 – Taxation

End Beneficiaries	Main role
General Directorate of Taxation subordinated to the Ministry of Finance and Economy	Based on the Law no. 9920/19.05.2008 "On tax procedures in the Republic of Albania", as amended, the Albanian Central Tax Administration is composed of: The General Directorate of Taxation 14 Regional Directorates of Taxation The General Directorate of Taxation (GDT) is a central institution (1.450 staff), subordinated to the Ministry of Finance. The General Directorate of Taxation is the only central tax authority of the Republic of Albania which implements and administers national taxes and collection of contributions. A new organisational structure for the Tax Administration (1450 staff) was approved by Prime Minister's Order, no. 69, dated 26.05.2023 "For the approval of the organisational structure and the total number of personnel of the Central Tax Administration". Regional Directorates of Taxation depend on the Deputy General Territorial Director and are directed by the Regional Director. The Minister of Finance, upon the proposal of the General Director of Taxation, approves the Organigramme of the Central Tax Administration Office. The Central Tax Administration is organised according to the following functions: Serve and guide taxpayers: Tax audit: Collection of taxes and implementation of enforcement measures: Tax investigation: Supporting functions, including finance and statistics and internal controls, legal services, human resources administration and development of technical regulations: Internal investigation:

²⁶ Decision of Council of Ministers No. 742, dated 3.12.2021 "For the establishment of the state database of management information system in pre-university education (SMIP)".

End Beneficiaries	Main role
	Tax refund. The GDT is responsible for collecting tax revenues through simple procedures and at minimal cost, uniformly applying the tax legislation, for the financing of the Albanian state budget. The GDT supports the government in the drafting of tax policies, preceded by a periodical information process.
National Agency for Information Society	The Service Level agreement (SLA) nr. 7160 dated 05/04/2019 between the GDT and NAIS describes the details of collaboration, SLA levels, change and incident management. A dedicated staff of 44 constitutes the ICT Directorate of Taxes. The staff are employed in the central Directorate of Taxes and 13 Regional directorates. This staff are dedicated to maintenance and development of GDT ICT systems, as well as to facilitate and help the use of the ICT system and infrastructure from the staff of the GDT. One of the main objectives of the ICT Directorate is to present and implement new systems to facilitate the interaction of business and citizens with the Tax administration, and also offer new tools to the GDT staff to fight evasion and fraud.

Sub-Area of Support 2.2: Cybersecurity

The NAIS cyber security department consists of 3 different sectors, the Security Operational Centre (SOC), Security and Compliance and the Cyber Incident Response team. The NAIS cyber security department monitors 24/7 all the governmental cyber space.

The SOC and Cyber Incident Response team are responsible for reacting to and treating cyber incidents while the Security and Compliance sector performs vulnerability scanning and remediates them.

The SOC team is formed by 13 specialists, Security and Compliance by 6 specialists and the Cyber Incident Response Team also has 6 members.

The National Computer Security Agency (ALCIRT) is the central authority for identifying, anticipating and taking measures to protect against computer threats and attacks, in accordance with the applicable law.

This authority has the following competencies in the field of cyber security:

- to determine cybersecurity measures;
- to act as a central point of contact at the national level for the responsible operators in the field of cybersecurity and to coordinate the work to solve cybersecurity issues;
- to manage incident reports in the cybersecurity sector and ensure their storage and registration;
- to provide methodological assistance and support to the responsible operators in the field of cybersecurity;
- to analyse for weaknesses in the field of internet security;
- to perform awareness and education activities in the field of cybersecurity;
- to act in the capacity of the national Computer Security Incident Response Team (CSIRT).

The Authority coordinates its activities with security and defence institutions and cooperates with sectoral CSIRTs (Computer security incident response team) and international authorities in the cybersecurity sector, through joint agreements, in accordance with applicable law.

Sub-Area of Support 2.3: Digital Connectivity

The Ministry of Infrastructure and Energy (MIE) and the Authority for Electronic and Postal Communications (AKEP), which is the regulatory body in charge of the electronic communication market, are the two main actors for implementing the interventions under this Sub-Area of Support in cooperation with other institutions linked with the Digital Agenda implementation.

The MIE is the responsible Ministry for telecommunications and broadband development. The MIE is responsible for implementing the National Broadband Plan and development policies and programmes in the telecommunication/electronic communication sector.

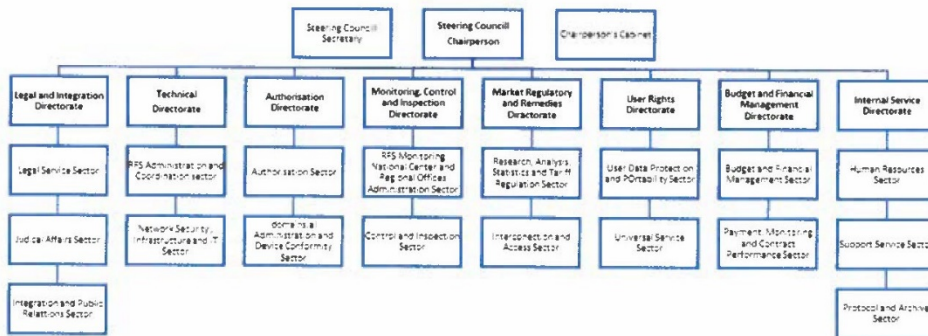
The General Directorate of Policies and Development Strategies for Infrastructure and Territory in the MIE with 63 employees includes the following directorates: the Directorate for Policies and Development Strategies in Transport and Infrastructure, the Directorate for Policies and Development Strategies in Post and Telecommunications, the Directorate for Programme Developments in Infrastructure and Territory, and the Directorate of Feasibility Projects in Transport and Infrastructure. The sectoral Directorate for Policies and Developments Strategies in Post and Telecommunications, has two sectors: the Sector for policies and strategies for telecommunications and post, and the Sector for spectrum policies and broadband.

AKEP is the regulatory body for electronic communications and postal service in Albania aiming at the achievement of a sustainable regulatory framework, fostering business climate for investors and protecting all users of electronic communications and postal services in Albania by affordable prices and quality of services.

AKEP is an independent regulatory body for the electronic communication and postal market, based on the Law On the electronic communication in the Republic of Albania (No. 9918/2008, amended). AKEP is accountable to the Parliament of the Republic of Albania. AKEP coordinates with the Ministry of Infrastructure and Energy in the framework of implementing the policy objectives. AKEP is also part of the Thematic group for telecommunication and broadband which is established and functioning as part of the "Connectivity" Sectorial Steering Committee covering energy, transport and telecommunication and broadband infrastructures under the IPMG mechanism.

The current organisational structure of AKEP was approved by Decision of Parliament No 56/2018, with 8 Directorates with 14 Sectors covering different regulatory issues with 85 employees. The structure of AKEP is published in the webpage of AKEP: <https://akep.al/rreth-akep/>

Figure 2. AKEP organisational structure

One of the key infrastructure networks serving the public administration and currently in use is the Government Network (GN) which interconnects more than 230 public institutions in Tirana. The Government Network is also the main infrastructure network used by the Government Gateway (GG) platform which serves as the basic architecture that enables the exchange of real-time governmental data so that they can be provided to citizens through e-services in a secure and reliable way.

Sector(s) and donor coordination

Area of Support 1: ICT infrastructure for better services for the society

Sub-Area of Support: Digital Health

EL

JS

For overall policy and assistance coordination, the Government of Albania has an inter-institutional and operational organisational structure in place for managing the implementation of a broad sectoral/cross-sectoral approach through the Integrated Planning System (IPS), which acts as the main system setting the tools and mechanisms for integrated public policy planning and consolidates the sector/cross-sector approach following the establishment of Integrated Policy Management Groups (IPMGs)²⁷ and Thematic Groups²⁸. The IPMG structure is coordinated overall by the State Agency for Strategic Planning and Aid Coordination (SASPAC) that is also responsible for donor coordination. The Integrated Planning System Information System (IPSIS)²⁹ is established for the planning/programming, monitoring and evaluation of the strategic framework by central government institutions, as well as advanced data analysis and reporting, in order to avoid fragmentation and duplication of key policies and financial planning processes.

Considerable momentum has been built around the establishment of a common external assistance coordination architecture. The SASPAC was established in October 2020¹, and the main duties of the Agency are to coordinate foreign aid for development programmes and projects, coordinate the process of management of national interest projects and provide methodological support in drafting cross-sectorial and sectorial strategies, in order to harmonise them with the NSDEI, as well as to monitor their implementation. This Agency collaborates closely with the Donor Technical Secretariat, a collective initiative of development partners in Albania to facilitate stronger information exchange between development partners and the Government and most of all to reinforce policy dialogue on legal and institutional developments, as part of the EU integration process which takes place between the EU and Albania in the framework of the Stabilisation and Association Agreement between the Republic of Albania and the EU.

The monitoring and reporting system and sector coordination for Education, Employment, Social Protection and inclusion policies, and health is coordinated through the IPMG "Human Capital Development" which includes Thematic Groups on Employment, Skills and Decent Work, Social protection, Health, Education, Children, Youth, Culture and Sport and Marginalised groups.

Sub-Area of Support 1.1: Digital Education

The leading role for implementation of the National Education 2021-2026 lies with the Ministry of Education and Sports as the institution responsible for the field of pre-university education, pursuant to Article 26 of the Law "On Pre-university Education System in the Republic of Albania" (No. 69/2012, amended), and Article 7 of the Law "On Higher Education and Scientific Research in Higher Education Institutions in the Republic of Albania" (No. 80/2015). The responsibility for the implementation of each measure is defined in the action plan included in Annex 1 to the Strategy and is shared between the MES, its subordinate institutions, educational institutions, local government, and other actors.

Main donors in the sector of education in general and in regard to digitalisation of pre-university education in particular include the European Union, UNICEF, the AADF, USAID and the United Kingdom (British Council).

The MES follows and monitors the implementation of the National Education Strategy 2021-2026 (NES) approved with Decision of Council of Ministers' No. 621, dated 22.10.2021 "For the approval of the National Strategy for Education and its Action Plan 2021-2026" with priority and in full coordination with all the actors involved.

For each objective, measures and indicators are provided as part of the NES. The monitoring of the national education strategy is done in 6-month period to demonstrate the feasibility of the planned measures. In order to monitor this strategy 5 (five) working groups have been set up by the Minister of Education and Sports Order no. 337, dated 15.06.2022, amended. These groups are composed of representatives from different institutions, which are involved in the activities for a certain specific objective, and that contribute with the exact information needed for the monitoring of the strategy. There are measures where important budget planning is mandatory, which can guarantee the viability of the implementation of these measures. For example, in relation to digitalisation, the MES has planned activities that require important budget plans. The MES is currently coordinating actions with

²⁷ Enabling cooperation at political level for the integrated sector/cross-sector approaches in priority areas (Government priorities).

²⁸ Enabling cooperation at technical level with partners within the specific sectors of the respective priority areas.

²⁹ Council of Ministers Decision No. 290/11.4.2020, "For the creation of Government Integrated Planning System Information System (IPSIS)".

international partners to guarantee the necessary funds for the implementation of the NES to be sustainable. In addition, the MES focuses on the professional development of different dependent structures, which are the main actors of the implementation of this strategy. The MES holds periodic meetings with the working groups to build their monitoring capacities. Furthermore, the MES has already implemented the Passport of Education Indicators, which will serve as a set of indicators to monitor the strategy. The implementation of the strategy faces financial challenges in covering the planned measures.

At government level, strategies including the "Strategy on Education Development" are coordinated via the IPMG "Human Capital Development" where the Ministry of Education and Sports participates at Deputy Minister level.

Area of Support 2: Integration with EU information technology systems, cybersecurity and digital connectivity

Sub-Area of Support 2.1: Taxation

The former IPMG "Good Governance and Public Administration," led by the State Minister for Standards and Services, now the IPMG "Democracy, Rule of Law and Good Governance" led by the State Minister for Local Governance facilitates political cooperation within the Taxation subsector. Key institutional stakeholders participating in the management, implementation, and oversight of actions within this framework include the Ministry of Finance and Economy, the General Directorate of Taxation, the Department for Good Governance under the Prime Minister's Office (PMO), and other relevant agencies based on the agenda of specific meetings. To ensure effective monitoring of tax revenues, the tax administration and customs administration regularly report the realised incomes to the Ministry of Finance and Economy. A monthly report is compiled, comparing tax revenues with the collected revenues from the same period of the previous year and revenue planning. This analysis utilizes detailed monthly reports from the fiscal and customs administration, including information on tax items by sectors, new subjects, changes in tax liability, and income from various product groups. This frequent monitoring of tax revenues serves as a basis for assessing the implementation of tax policies and contributes to the preparation of the Ministry of Finance and Economy's Annual Report on Public Financial Management. The General Directorate of Taxation prepares and regularly publishes its annual reports on implementation of the sectorial strategies and its Operational Plan.

As part of the IPA Sectoral Monitoring Committees, the IPMG "Democracy, Rule of Law and Good Governance" plays a crucial role in overseeing the overall implementation of the actions under the Sub-Area of Support. It facilitates policy dialogue and knowledge management between the central and sub-national levels of government by coordinating with participating municipalities and other implementing partners. The thematic working group (i.e. Taxation) includes key development partners such as the European Commission (EC), the International Monetary Fund, and the World Bank, among others.

The Operational Programme is designed to align and complement existing and planned actions under IPA annual action programmes (e.g., IPA 2020 EU for Good Governance) and multi-country programmes (e.g., the Fiscalis Programme). In 2022, Albania signed a participation agreement to join the Fiscalis programme, aligning with Article 5 of the programme's regulation, which allows for the participation of third countries under specific agreements. Specifically, regarding the Fiscalis Programme, the General Directorate of Taxation in Albania has actively engaged in a range of seminars, workshops, and study visits as part of the programme. This programme serves as a platform for participating countries, their tax administrations, and officials to collaborate in combating tax fraud, tax evasion, and aggressive tax planning. Through this engagement, Albania has contributed to knowledge sharing and fostered collaboration with other tax administrations involved in the programme.

Sub-Area of Support 2.2: Cybersecurity

The National Cyber Security Strategy will be monitored through the measurement of the basic indicators defined in the Annex Passport of Indicators. In order to pursue the realisation of specific objectives, translated into a detailed action plan, the basic indicators have been drawn up, which will serve as a guide to monitor the realisation of the Strategy.

Sub-Area of Support 2.3: Digital Connectivity

The IPMG "Connectivity/Networks" is led by the Ministry of Infrastructure and Energy. A special Thematic Group for Telecommunications and Postal Services has been established.

The Thematic Group for Telecommunications and Postal Services is responsible for prioritising and monitoring the National Plan for the Sustainable Development of Digital Infrastructure, Broadband 2020-2025 within the framework of the IPMG. This group enables policy coordination structures, in which key actors are represented, to discuss telecommunication sectoral issues in connection with digital infrastructure, broadband and digital agenda dimensions. The thematic working group, chaired by the Ministry of Infrastructure and Energy, is responsible for ensuring regular meetings with relevant members, including the National Regulatory body for electronic communications AKEP, Ministry of Finance and Economy, Audiovisual Media Authority, National Agency on Information Society etc. These meetings serve as a platform for policy dialogue, discussing main strategies, legal initiatives, budget allocation, and stakeholder coordination at the sectoral level. To ensure inclusivity, consultations with Civil Society Organisations (CSOs) and Associations of Municipalities are also conducted, allowing for diverse voices and stakeholder needs to be considered.

The thematic working group includes key development partners such as the European Commission, World Bank, EBRD, and German Cooperation/GIZ etc. The Operational Programme is designed to align and complement existing and planned actions under IPA annual action programmes, multi-country programmes, Western Balkans Investment Framework (WBIF), and projects funded by other EU Member States or donors. This approach builds upon the accomplishments of previous initiatives.

As part of the IPA Sectoral Monitoring Committees, the IPMG "Connectivity/Networks" plays a crucial role in overseeing the overall implementation of digital connectivity actions. It facilitates policy dialogue and knowledge management between the central and sub-national levels of government by coordinating with participating municipalities and other implementing partners. Under the IPMG mechanism, the Thematic Group on Telecommunications and Postal Services, provides the main mechanism for sectoral coordination, monitoring and reporting. The development of the broadband network is further coordinated with the implementation of the Digital Agenda and of innovation policies and skills under the IPMGs: "Democracy, Rule of Law and Good Governance", "Economic Development" and "Human Capital Development".

2.5 Mid-term budgetary perspectives

Area of Support 1: ICT infrastructure for better services for the society

Sub-Area of Support 1.1: Digital Health

Table 3: The health sector annual budget (EUR)

Code	Programme	Year 2023	Year 2024	Year 2025
0110	Planning, Administration, Management	368,000	378,000	458,000
07220	Primary Health Care	8,750,000	8,900,000	8,420,900
07330	Hospital Health Care	33,292,020	33,663,020	34,169,020
07450	Public Health Services	3,928,108	3,678,108	3,678,108
07460	National Emergency Service	464,600	525,000	525,000
10430	Social Care	27,280,000	27,680,000	28,180,000
01190	Rehabilitation of the Politically Persecuted	1,035,000	1,050,000	1,050,000
	Total MoHSP	75,117,728	75,874,128	76,481,028

Compared to the total State Budget, the expenditures of the MoHSP budget for the year 2022 (corrected) constitute 14.17% of the State Budget. Compared to the State Budget, the planned expenditures of the MoHSP according to the years (2023-2025) are as follows:

For the year 2023: 14.51% of the total State Budget

For the year 2024: 14.04% of the total State Budget

For the year 2025: 13.54% of the total State Budget

Expenditures for health compared to the Gross Domestic Product have increased from 2.6 percent in 2013 to 3.7 percent in 2022. This increase is marked as a result of continuous improvements in the public health system and the financing of the health system that has also resulted in the reduction of expenditures from the pockets of citizens.

Sub-Area of Support 1.2: Digital Education

According to the OECD³⁰, investment in education in Albania is comparatively low and does not translate into the education outcomes needed to equip people with relevant skills and optimism. In 2018, the government spent 3.2% of GDP on education, in 2019 the percentage of GDP spent for education was 3.3; in 2020 the GDP share for education was 3.4 percent and in 2021-2022 it has remained at 3.2 percent.

The same spending trend is foreseen also for the period 2024-2026 where, by means of Decision of Council of Ministers No 195 dated 05.04.2023 "On the approval of the preparatory ceiling of expenditure in the mid-term budgetary programme 2024-2026" it is foreseen that expenditures on education for this period would account for 3.1% and 3.2% of the GDP.

Figure 3: Investment on education as % of GDP for the period 2007-2023

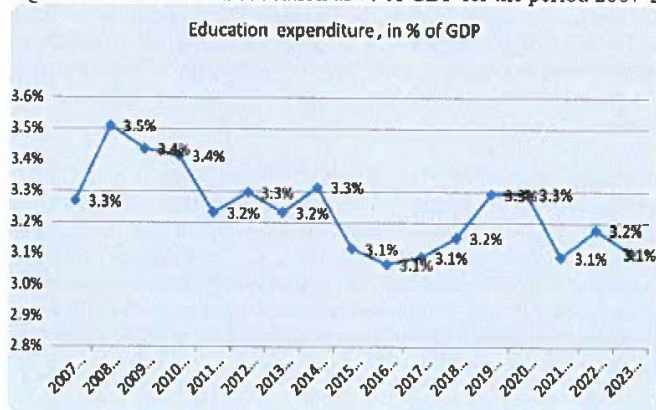
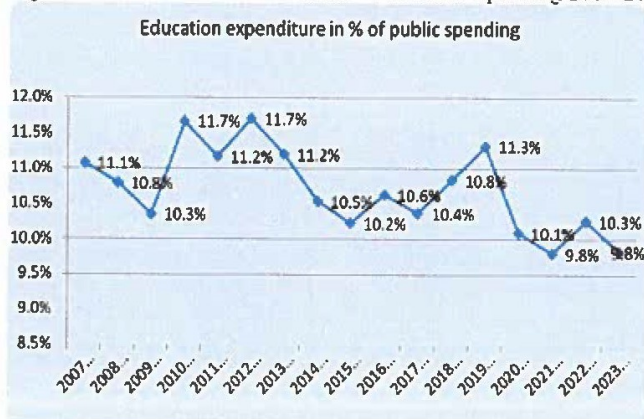

Figure 4: Investment in Education as % of Public Spending 2007-2023

³⁰ OECD (2021). *Multi-dimensional Review of the Western Balkans: Assessing Opportunities and Constraints*. OECD Development Pathways. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/4d5cbc2a-en>

ed

VS

Area of Support 2: Integration with EU information technology systems, cybersecurity and digital connectivity

Sub-Area of Support 2.1: Taxation

The Government Medium Term Budget Planning (MTBP) in Albania is established by the Management of Budgetary System (MBS) Law, enacted in 2008, which provides clear legislative specifications for programme budgeting, establishes defined budget preparation and monitoring calendar, clarifies budgetary roles and responsibilities, and designates "Authorising Officers" for each budgetary institution. In the MTBP 2023-2025, budget classification requirements are established by Article 11 of the MBS Law and are specified by the Minister of Finance and Economy in compliance with international standards. Budget classifications must at a minimum cover administrative, economic, functional, programme-based, and financing sources. In the current MTBP 2023-2025, MFE developed its budget (related to Taxation policy area) in September /October 2022, consistent with the expenditure ceilings and budget guidance. The MTBP of MFE outlines programmes, sub-programmes, and projects according to the objectives of the government units. The complete MTBP presents the objectives of each programme, the funds allocated to the programme, and the programme's intended outputs. The integration of the Management of Tax Revenues Budget programme into the Medium-Term Budget Programmes ensures a harmonised and unified approach to the taxation policy area.

The aim of the Management of Tax Revenues is to improve the collection and administration of tax revenues, national taxes, and social security contributions, including healthcare, in the Republic of Albania.

The aim of this budget programme is to provide financial support for enhancing the organisational capabilities of the Tax Administration and developing human capacities. This includes implementing new methods and systems, modernizing operations, delivering high-quality services, and reducing the administrative burden associated with tax and social security payments. These efforts contribute to heightened public awareness and the cultivation of a voluntary compliance culture.

The programme also focuses on the effective implementation of tax and social security legislation, with particular attention to investigating cases of tax evasion. It incorporates a comprehensive strategy for risk management fulfilment, further enhancing tax control measures and strengthening the detection of tax fraud. Additionally, the programme emphasizes the importance of efficient and streamlined debt collection processes.

Table 4: The annual budget of GDT for the period 2023-2025 (EUR)

	2023	2024	2025
Operational expenses	11,926,812	12,070,019	12,331,936
Capital expenses	3,449,275	724,638	724,638
Total	15,376,087	12,794,657	13,056,574
IT Systems	1,284,093	168,575	-
% (S.IT/ Total)	8%	1%	-

Regarding the financing of this sub-sector, the Taxation budget allocation under the Medium-Term Budget Programme (MTBP) for the period of 2023-2025 is estimated to be around EUR 41 million. This amount accounts for approximately 3.7% of the total government expenditure. Out of the allocated funds, nearly 87% is planned to cover operational expenses, while the remaining portion is designated for capital expenditure. A significant portion of the capital investment is dedicated to the reconstruction of regional offices of the GDT. In relation to this Operational Programme, the following projects have been identified and documented.

Table 5: Annual Contributions Fiscalis and e-taxation (EUR)

Project/MTBP Output	2203	2024	2025
Annual contribution for Fiscalis Union Programme	24 249	24 855	25 477
Upgrade of SW system e-taxation	915 376.95	175 532.15	

Sub-Area of Support 2.2: Cybersecurity

In the cybersecurity sector, the budget expenditure for the period 2023 – 2025 according to the Medium-Term Budget Programme of the National Agency of Information Society is expected to be EUR 5 million for each year.

Sub-Area of Support 2.3: Digital Connectivity

The budget for 2023 and the following years includes Support for communication networks, which is part of the Government's Medium-Term Budget Programme of the Ministry of Infrastructure and Energy. The aim of the Communication Networks Support Programme is to develop broadband and 5G networks. The development of 5G networks is related to the development of future networks and the implementation of digital applications, innovation for vertical industry (energy, transport), smart cities and innovative developments in economy and society, as well as public services. High and very high-speed digital infrastructure means fibre optic and 5G networks. Currently, 5G networks are not present in Albania. The need for investments for their development is high. In addition, the measures to increase the demand side are important to promote investments. The following figures have been included under the budget:

Table 6: Annual allocations for the Gigabit Infrastructure Act and its implementing measures (EUR)

Project/MTBP Output	2023	2024	2025
Investments in fibre optic in white areas	-	206098.65 state budget	206098.65 state budget
	206098.65 foreign financial funding	206098.65 foreign financial funding	206098.65 foreign financial funding
Piloting the development of broadband in fibre optic	-	262307.37	355988.57
Wifi4AL	430933.53	206098.65	234203.01
Development of 5G networks	252939.25	206098.65	206098.65

Source: Medium-Term Budget Program of the Ministry of Infrastructure and Energy.

2.6 Performance assessment framework

Area of Support 1: ICT infrastructure for better services for the society

Sub-Area of Support 1.1: Digital Health

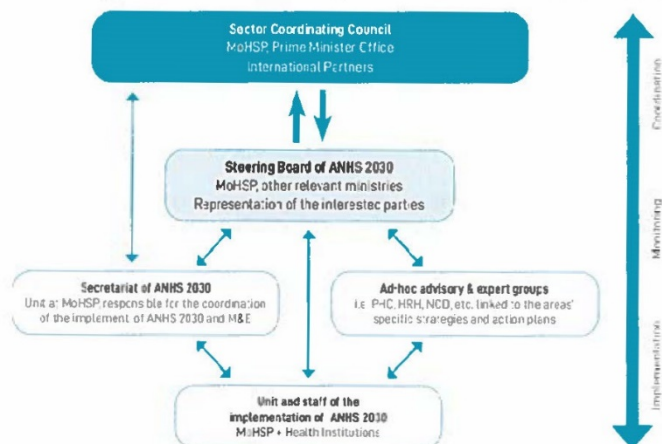
The implementation of the National Health Strategy (NHS) 2021-2030 is coordinated by the Inter-Institutional Working Group for the NHS 2030, which will provide more specific coordination and overall management of the strategy. The coordinating function of the Inter-Institutional Working Group focuses on ensuring policy coherence of all national health strategies, action plans and policies at the practical level. This includes ensuring that the specific strategies and action plans of the respective areas are reflected through specific activities in this strategic document. In addition, the indicator framework and budget of the lower-level strategic documents are in line with those of the NHS 2030 and the budget of the health sector will be tracked through the prioritisation of the highest level of the NHS 2030 to the lowest levels, according to the relevant institutions. The Inter-Institutional Working Group for the NHS 2030 is responsible for planning and carrying out the development of more detailed national health strategies, in those areas where these needs are indicated in the NHS 2030, for example, in the field of human resources for health, etc.

The strategy management board is the body responsible for reviewing the implementation progress (both activities and budget), for the progress and achievement of objectives, indicators, and for developing corrective actions for the implementation of the strategy as needed. Based on the legal obligation, the implementation of the NHS 2021-2030 is reviewed by the authority responsible for monitoring and coordination of the NHS. The reports are drafted by the MoHSP/NHS technical teams, inter-ministerial groups, and discussed for further recommendations open to the civil society. A sustainable public consultation mechanism on the implementation of the NHS with citizens will be established and implemented to ensure their continued contribution.

Annual and medium-term monitoring and evaluation reports are submitted for recommendations to the Technical Groups set up by health institutions. Each year, the monitoring reports are reviewed by the Albanian Parliament, the Parliamentary Group and the Health Commission.

Figure 5: Strategic framework coordination process of the Albanian National Health Strategy 2021-2030

Source: Albanian National Health Strategy, 2021

Sub-Area of Support 1.2: Digital Education

The MES follows and monitors the implementation of the National Education Strategy 2021-2026 (NES) approved with Decision of Council of Ministers No. 621, dated 22.10.2021 "For the approval of the National Strategy for Education and its Action Plan 2021-2026" with priority and in full coordination with all the actors involved. For each objective, measures and indicators are provided as part of the NES. The monitoring of the national education strategy is done in 6-month period to demonstrate the feasibility of the planned measures. In order to monitor the strategy, 5 working groups have been set up by the Minister of Education and Sports through Order no. 337, dated 15.06.2022, amended. These groups are composed of representatives from different institutions, which are involved in the activities for a certain specific objective, and that contribute with exact information needed for the monitoring of the strategy. There are measures where important budget planning is mandatory, which can guarantee the viability of the implementation of these measures. For example, in relation to digitalisation, the MES has planned activities that require important budget plans. The MES is currently coordinating actions with international partners to guarantee the necessary funds for the implementation of the NES to be sustainable.

In the area of education, the MES collects statistics on education regarding the registration and graduation of pupils and students in formal education, data on teaching staff per each academic year, data on the participation of pupils and students in programmes and education levels in public and private institutions and other respective indicators. All information is provided to INSTAT. Data is also gathered from the Survey for education of adults that is conducted every 5 years by INSTAT. Data related to population aged 25 or more and their level of education are gathered through the Labour Force Survey (LFS). Administrative data on official education conducted by INSTAT are gathered through drafted questionnaires that are sent to statistical offices in the Ministry of Education and Sports and Ministry of Finance and Economy. Data and indicators calculated after data processing are a key part of the National Statistics Programme. UNESCO has also statistics related to several features of education. Such statistics are collected in cooperation with Albanian institutions such as Ministry of Education and Sports, Ministry of Finance and Economy and INSTAT.³¹

³¹ <https://uis.unesco.org/en/country/al>

[Handwritten signature]

[Handwritten mark]

The General Directorate of Development for Education and Sports gathers data continuously and reports data to the MES on curricula implementation, use of ICT equipment (tablets, laptops etc.) in schools, ICT labs situation, internet and broadband at schools and other data related to the teaching process.

Within the framework of Chapter 26 education and culture, the MES coordinates the process of delivering respective statistical data on education. Such data are gathered by different institutions including the Statistics Department within the Ministry, Ministry of Finance and Economy and INSTAT in relation to statistics related to the general population.

Area of Support 2: Integration with EU information technology systems, cybersecurity and digital connectivity

Sub-Area of Support 2.1: Taxation

The Directorate of Public Financial Management (PFM) leads the preparation of the PFM annual monitoring report and requests reporting from all Specific Objective leading institutions responsible for reporting on the Strategy's implementation against the costed action plan, performance against targets, any delays or amendments, identification of materialised risks, new risks, and their mitigating measures. This report follows the monitoring toolkit approved by the 11th Steering Committee (SC) on 7 April 2020, and the Decision of the Council of Ministers No. 290, dated 11 April 2020, which established the state database of the Integrated Planning Information System (SIPI/IPSIS).

The monitoring and reporting system is supported by the IPMG mechanism, with the IPMG "Democracy, Rule of Law and Good Governance" serving as the main coordination mechanism. The Ministry of Finance and Economy, through its Directorate of Reforms Management in the Field of Public Financial Management, takes the lead in reporting the annual progress of policy objectives in the PFM Strategy, gathering information from subordinated agencies, namely the General Directorate of Taxation and the General Directorate of Customs.

The IPA Sector Monitoring Committee oversees the implementation of actions and ensures that sector-level objectives are met. The committee convenes twice a year and includes representatives from the Ministry of Finance and Economy, General Directorate of Taxation, the National IPA Coordinator (NIPAC), and the European Union Delegation.

Sub-Area of Support 2.2: Cybersecurity

The monitoring framework for Digital Agenda is currently in place, with a clear timeline for progress reporting included in the action plan of the Digital Agenda of Albania 2022-2026. Previous cycle strategies were evaluated through Annual Reports, which provided updated information and analysis on projects implementation and challenges encountered. The Cross-cutting Strategy "Digital Agenda of Albania 2015-2020"³² underwent a mid-term review in 2016³³. As regards all activities foreseen under the Digital Agenda of Albania 2022-2026 and its action plan, the NAIS with all the ministries and other responsible institutions defined in the strategy and action plan for its implementation, monitored the activities for the first year of implementation (2022). The preparation of the Monitoring Report is carried out once a year based on the information forwarded by the relevant institutions responsible for the implementation of the measures and actions. The NAIS published the first monitoring report in March 2023.

The "National Security Strategy" adopted in 2014 has provided the national framework and pillars to increase security in the country. Being a developing country without the necessary cybersecurity legal infrastructure, this field has only developed in the last two years in Albania, during which time critical and important information infrastructure has been identified in the public and private sectors. Minimum security measures to be implemented for better cybersecurity in this infrastructure have been developed along with the development of a methodological mechanism for sector CSIRT establishment and operation at the national level. The legal framework on electronic communication security is completed with legal provisions on the security and integrity of electronic

³² https://akshi.gov.al/wp-content/uploads/2018/03/Digital_Agenda_Strategy_2015_-_2020.pdf

³³ <https://akshi.gov.al/wp-content/uploads/2018/03/RAPORT-MONITORIMI-VJETOR-2015-2016.pdf>

communication networks and telecommunication networks covered by the Law On electronic communication in the Republic of Albania (No. 9918/2008, amended), which has transposed the EU directives on electronic communication.

The cybersecurity legal framework has also designated the National Electronic Certification and Cybersecurity Authority (NAECCS), as the authority responsible for overseeing the implementation of the law. Considering that the majority of cyber threats and cyberattacks are perpetrated through electronic communication networks, cybersecurity issues in the digital infrastructure and electronic communication networks and/or services are covered and are under the responsibility of the Electronic and Post Communication Authority (AKEP). According to article 122 of the Law On Electronic Communication in the Republic of Albania (No. 9918/2008) and Regulation No. 37 dated 29.10.2015 "On Technical and Organisation Measures to guarantee Electronic Communication Network and/or Services Integrity", AKEP requires adequate technical and organisational measures to be put in place by all electronic communication entities operating under the General Authorisation Regime to guarantee electronic communication networks and/or services security and integrity for all services they provide to their subscribers, including DNS services. AKEP periodically conducts inspections and audits in entities, to verify the establishment and implementation of the relevant technical and organisational security measures, and in cooperation with NAECCS it follows up on security incidents reported by electronic communication businesses. AKEP is the ".al" domain administrator and has authorised 8 businesses as accredited registries to provide domain name registration services under the .al domain (TLD name registries). With the inclusion of this service in the critical and important information infrastructure list, the registries accredited by AKEP to provide .al domain name registration services will also be subject to the provisions of regulation No. 37 "On Technical and Organisation Measures to guarantee Electronic Communication Network and/or Services Integrity".

Sub-Area of Support 2.3: Digital Connectivity

The "Thematic Group on Telecommunications and Postal Services" under the IPMG "Connectivity/Networks" serves as the coordinating unit for monitoring the implementation of all relevant activities. The monitoring and evaluation of progress towards the achievement of the objectives is based on key statistical indicators and reports submitted by all relevant stakeholders. Indicators for monitoring the development of digital infrastructure, broadband in Albania include: Access to networks / broadband services (number of subscribers and users, penetration rate of broadband and penetration growth rate); Broadband coverage area; Competition (HHI in the retail and wholesale sectors); Price levels of broadband services (fixed and mobile broadband tariffs). Annual reports of AKEP shows the progress in digital infrastructure based on these indicators.

Digital Connectivity based on 5G will help to reduce emissions through 5G use cases implanted in different sectors such as in transport through Connected and Automated Mobility by reducing the emissions from cars), the roll-out of smart buildings with less energy use etc.

Furthermore, considering that the vast majority of mobile network operating costs are spent on energy consumption³⁴, indicators regarding energy consumption in the network, reduction of emissions and consumption will be monitored accordingly. In order to raise awareness on e-waste production, energy consumption etc, the work will be coordinated with the responsible institution in charge for waste management.

The DESI index will be used to monitor the overall development of the economy and digital society. The digital infrastructure, broadband, and 5G are important part of sub indicators of DESI index. The calculation of this index will be done in cooperation with INSTAT, AKEP, NAIS and other institutions related to the sub-indicators included in this composite indicator.

³⁴ <https://data.gsmainelligence.com/api-web/v2/research-file-download?id=54165956&file=241120-5G-energy.pdf>

2.7 Socio-economic analysis (Including SWOT analysis)

Area of Support 1: ICT infrastructure for better services for the society

Sub-Area of Support 1.1: Digital Health

The United Nations e-Government Survey 2022 - The Future of Digital Government³⁵ found that Albania has achieved very high levels in the Online Service Index (OSI) by capitalizing on very high levels of human capital development and moderate to very high levels of infrastructure development. According to the Western Balkans DESI Report 2022³⁶, although the analysis of the data finds that the Western Balkans region scores below the EU average in all DESI dimensions in 2022, Montenegro, Serbia and Albania have the highest scores for the total WB DESI for 2022.

In the health sector, various e-health systems are already in place as evidenced by the use of e-Visit, e-Prescription, e-Reports, e-Referral, the blood bank system, e-Vaccine, e-Warehouse, e-Drugs, the Public Health Information System (SISP) and the Albanian Health Information System (AHIS).

The healthcare service has been improved thanks to the online scheduling of doctor visits and the issuing of electronic prescriptions. Better handling of the pandemic situation was achieved by guaranteeing care and reimbursement of medications for COVID-19 patients. Healthcare services such as basic health check-up results, scheduling doctor visits, changing appointments for medical recommendations, reimbursable prescriptions, the "Request for Covid-19 Vaccination" and "Vaccination, Testing and Recovery Certification for COVID-19", as well as the process of online application, processing, and approval for social housing and shelter requests are all offered online. These services have particularly benefited citizens with economic difficulties. e-Albania was able to manage the pandemic emergency through the uninterrupted movement and provision of all other online services. In 2021, the "Request for COVID-19 Vaccination" and "COVID-19 Vaccination, Testing and Recovery Certificate" services were implemented for citizens who wish to be vaccinated and receive the appropriate certificate. The COVID-19 Vaccination, Testing and Recovery Certificate is recognised by the integrated system of the European Union "Green Pass," downloaded in real-time from e-Albania, and electronically validated according to the respective state's rules.

Healthcare services are now closer to citizens. Security has been further increased through the electronic monitoring system of health care providers and pharmaceutical warehouses. Today, a product can easily be tracked from the moment it enters Albania to when it is consumed by the patient, guaranteeing its origin, quality, and price. The Blood Bank system has been established throughout the country to ensure control and management of the entire blood donation process, thus creating a database of donors and blood reserves throughout the country. Any citizen who wishes to donate blood can reserve a time slot through the e-Albania portal.

The emergency service is managed through the EMMA system, which is the emergency management platform that provides all the necessary features to respond to any kind of emergency call, and 127 - the number that receives calls for medical assistance and coordinates with ambulances. The 112 emergency number is also functional within Tirana and soon to be extended throughout the country. The hospital service is managed through the SISP system that manages the data of both outpatients and hospitalised patients. The AHIS is the electronic registry of insured individuals where family doctors manage their patients. All the processes for the import and registration of medicines are recorded in the e-Drugs system.

The Electronic Prescription System enables the processes of description, registration, execution, signature, and reimbursement based on electronic infrastructure and tools, replacing the use of paper prescriptions. The system has enabled:

- Significant reduction in health care costs.
- Elimination of duplicate prescriptions in reimbursement.

³⁵ <https://desapublications.un.org/sites/default/files/publications/2022-11/Web%20version%20E-Government%202022%20November%2010.pdf>

³⁶ <https://www.rcc.int/pubs/159/western-balkans-digital-economy-society-index-wb-desi-2022-report>

- Information for doctors on cheaper drug alternatives for the same diagnosis.

During 2022, 3.9 million electronic prescriptions were prescribed by doctors.

The system interacts with the National register of civil status system for citizen data, with AHIS for the categories of patients declared in taxes (employed, with economic aid, etc.), with the e-Medicine system for the list of reimbursable drugs and with the Commercial register of National Business Centre, for pharmaceutical entities data.

The e-Warehouse system is a centralised system for the administration of pharmaceutical warehouses. It records the physical inventory of drugs and the list of drugs that are reimbursed in the pharmaceutical warehouse. Data are recorded for each transaction of reimbursable drugs in the pharmaceutical warehouse and pharmaceutical entities. During 2022, through the e-Warehouse system, 1.2 million transactions of reimbursable drugs were generated.

e-warehouse interacts with the Electronic Prescription System for information on pharmacies that have contracts with the National Health Fund, with e-Drugs, for the list of reimbursable drugs, as well as with the commercial register of the National Business Centre, for pharmaceutical warehouses and pharmacies' data.

The e-Visit system enables the online reporting of patient visits to healthcare centres and polyclinics. In this way, the manual registration of visits in paper form is avoided and replaced with electronic registration. The system also stores the patient's medical history and health information (vital signs, allergies, etc.). During 2022, 5.8 million visits were registered in the system. The e-Visit is a system, part of the doctor's portal, where the doctor accesses other systems through a single sign-on (SSO) login: AHIS, e-Referral, e-Prescription, e-Report, and e-Visit.

The Electronic Referral System (e-Referral) is the online reservation and registration system for specialised referrals and examinations using medical equipment, based on the recommendations of family doctors and specialists, taking into account the location, availability of medical equipment, and appropriate medical staff. The system enables online rescheduling of the appointment date and has reduced waiting lines for citizens providing better management of medical staff time and operational status of the medical equipment. During 2022, approximately 1.8 million referrals and examinations were recorded in the system.

This system interacts with the National Register of Civil Status system to retrieve citizen data, with AHIS to retrieve the categories of patients declared in taxes (employed, with economic aid, etc.). The SISP (Information system for public health of the University Hospital Centre "Mother Teresa") retrieves from e-referral system the reservation code, data for the referral doctor and patient diagnosis.

The e-Reports system enables the automation of processes such as creating, describing, signing and executing the medical report issued by the doctor. The system enables the electronic transmission of the medical report to the employer and employee: Via SMS and to his/her e-Albania account, eliminating the need for the patient to deliver this document in hard copy and eliminating the need for paper-based reports storage. It provides real-time information, and it is electronically signed by doctors. During 2022, 167.000 medical reports were issued through the system. The system interacts with the National register of civil status system to retrieve citizen data, with the e-visits system to retrieve data from the visits, with AHIS, to retrieve information about the physician and health institution, with the General Directorate of Taxation system to retrieve the list of employers that need to be notified after the report is issued, with the Commercial Register of National Business Centre, to retrieve information about businesses and with the Human Resource Management Information System (HRMIS) system to send medical reports to the public institutions (in the role of employers) accounts.

The Electronic Vaccine Registry provides real-time information on the vaccination of the population. The citizen will be able to make online reservations for vaccination, be electronically notified of the next vaccination, and download the electronic vaccination booklet with a digital signature. The improvement of the Social Security Register system will increase functionality for intelligent analysis of data and increase efficiency in managing patient records by family doctors.

The establishment of Professional Medical Registers for doctors, nurses, pharmacists, dentists, psychologists, and social workers will create a digital dossier for the history of their education, employment, certifications, and continuous education, providing a consolidated view of information on these professionals. Following the successful implementation of the electronic prescription and fiscalisation systems, the need for fiscalisation of electronic prescriptions has arisen, a process that will begin in 2023.

It is planned that regional hospitals will also have online access to their patients' health information. The process of establishing an information system for four regional hospitals will be extended to seven other hospitals, digitising all processes and medical documents in regional hospitals from epicrisis, discharge sheets, prescriptions, etc., using electronic signature for doctors. The system will provide real time access to the patient's electronic health record and diagnosis history, as well as will improve the efficiency of medical care professionals by enabling analysis of morbidity, deaths, emergencies, geographic areas, age, gender, etc.

Special focus will also be given to improving the National Emergency Medical Centre (NEMC) system, establishing a Business Continuity Centre (BCC) site, and improving the hardware infrastructure for the Compulsory Health Insurance Fund and regional branches to ensure the increased efficiency of services to citizens.

e-Health services on the e-Albania governmental portal

Through the e-Albania unique government portal, which is administered and developed by the National Agency of Information Society, every interested person can access, through the internet, electronic services provided by the Ministry of Health such as:

- The generation of a health card with an electronic seal, which proves that the citizen is insured and can receive health care services for free;
- Online application for registering with the family doctor and changing the family doctor;
- Application to get vaccinated against COVID-19;
- Vaccination/recovery certificate for COVID-19. All citizens who are vaccinated with one, two, or three doses of the vaccine can generate their COVID-19 vaccination certificate online, which is recognised electronically in all European Union countries according to the respective regulations of each country.
- Obtain online information about their history of chronic diseases such as heart diseases, hypertension, kidney, lung, brain, and tumours, diagnosed by their family doctor.
- Online rescheduling of consultations with specialist doctors for advanced examination. When a citizen uses the service, all of their appointments are displayed. For each reserved appointment, the citizen can access the details and can reschedule it by changing the date and time of the reserved appointment.

Apart from the services offered for patients, there are also services offered for third parties operating in the field of healthcare such as:

- Authorisation for the import/export of medicines or medical equipment.
- Application for disposal authorisation for medicines.
- Contracted third-party providers from Compulsory Health Insurance Fund for supply of reimbursable medicines.

All e-health developments have had a positive environmental and social impact:

- The performance of primary healthcare providers related to the number of patients and number of visits recorded on AHIS and e-visits systems.
- The waiting lists for medical services are fair and equal for all patients, and administrative barriers (such as complicated paperwork, long wait times, etc.) have been reduced making it easier for patients to access the care they need.
- Replacement of more than 4 million paper prescriptions, which has led to saving physical archive costs, as well as time for citizens and conservation of energy.
- More rational and efficient use of resources, meaning that these systems help to optimize the allocation of resources such as time, money, and labour, as well as help to reduce waste and increase efficiency in the healthcare system.
- The improvement of quality and speed delivery of medical service.

The Government Interoperability Platform enables the interconnection of electronic records with each other and the exchange of real-time data in a secure and reliable form as a necessary step to simplify services that the state offers to citizens, businesses and public administration, as well as the reduction of the number of documents required from citizens or businesses to obtain public services, ensuring standardisation, uniformity, concentration of information stored and processed, and accuracy of the data stored.

Systems interoperability has also reduced manual labour and the use of paper, as well as human error, providing real-time processing of information for better decision making with reference to reports and indicators. More than 265 million transactions between all government systems and e-services provided on the e-Albania platform were made using the platform during 2022.

The Albanian government prioritises digital connectivity and broadband infrastructure, currently utilising the Government Network to interconnect over 230 public institutions in Tirana. The GovNet enables at the same time the exchange of data through the Government Interoperability Platform. The expansion of the Government Network is needed for faster and more secure communication in healthcare. In this regard, a feasibility study Regional Broadband Infrastructure Development in Albania supported by a WBIF grant, is expected to be completed within mid-2024.

Following the feasibility study and the detailed design, the expansion of GovNet will connect municipality and university hospitals, ensure a redundant fibre optic connection and high bandwidth for health data processing, and provide reliable access to centralised e-health services.

There is a well-defined policy and legal framework in place, with a legal obligation on healthcare providers to implement the digitalisation of healthcare records as well as an obligation for health care professionals to undertake continuous education.

However, some weaknesses affect the development of digital health records. Health data must be accurate and of high quality to be useful, and there is a risk of errors and biases in data collection and analysis. One of the most critical parts of the healthcare industry is accurate data, which are indispensable for trust and establishing accurate analytics. This is still a challenge in the health sector in Albania, although a recent study found that a sample of patients considered that patient data stored by hospitals are reliable and patient data is stored applying the principle of confidentiality³⁷.

Moreover, Albania is affected by a mass exodus of skilled workers, including a high number of young people. The situation is particularly concerning for doctors and nurses as well as psychotherapists, dentists, and pharmacists, all of which are in demand in Albania. Albania has the lowest number of doctors and nurses per capita in Europe (data from 2020). In 2019, 18% of qualified medical staff worked abroad, of whom 765 Albanian doctors were working in Germany – a 21% increase from the year before. More are believed to have left since then as the number of emigrants from Albania stood at 42,000 in 2021.

The EU sectoral Directives offer significant opportunities for developing Digital Health.

The growth of technologies such as Artificial Intelligence, big data analytics, and the Internet of Things (IoT) offer new opportunities for the Increased usage of health data for better healthcare delivery, research, innovation and policy making. Key threats for the sector are: Growing cybersecurity challenges, and low social willingness to accept e-Health innovations.

Table 7: SWOT analysis for Sub-Area of Support Digital Health

STRENGTHS	Underpinning evidence
Policy framework conducive to digitalisation of health information.	Health Strategy and Digital Agenda.
Digital e-health system already in place.	E-visit, e-prescription ³⁸ , e-reports, e-referral, the blood bank system, e-vaccine, e-warehouse, e-drugs, SISP, AHIS.
Well defined legal framework in place.	There is a legal obligation on healthcare providers to implement the digitalisation of healthcare records.
Digital literacy of the healthcare provider.	Obligation for health care professionals to undertake continuous education.

³⁷“Reliability: Regarding the evaluation of the dimension of reliability, among all the issues related to the evaluation of this dimension, the highest evaluation with 92.1% (very good and good) has the fact that hospitals store patient data without mistakes.

Assurance: This is another important criterion for which patient evaluations are as follows: The highest evaluation among all alternatives is related to security measurement “Patient data is stored applying the principle of confidentiality,” which received 92.8% of very well or well”.

Quoted under: Patient satisfaction with quality of care in public hospitals in Albania, Rezarta Kalaja and Marsida Krasniqi, 22 December 2022, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9815606/>

³⁸ <https://www.opengovpartnership.org/members/albania/commitments/al0058/>

WEAKNESSES		Underpinning evidence
Fragmentation and lack of consolidation of information for the individual.		The current system does not provide complete information for policy decision making, in particular due to a significant share of information managed by private health care providers.
The health system lacks qualified medical staff.		This shortage was felt acutely during the COVID-19 pandemic, with hospital capacities stretched to breaking point. The World Health Organisation has also noted that Albania has one of the lowest rates of doctors-to-patients globally.
Insufficient data accuracy and quality.		Albanian National Health Strategy 2021-2030.
Access to health data is not always equitable, and there are concerns about data monopolies and power imbalances.		Despite existing mechanisms to share health and well-being information, there are still gaps in available data and because of financial and administration constraints, further efforts are required to harmonise, integrate and coordinate health and well-being data from different sources.
OPPORTUNITIES		Underpinning evidence
The growth of technologies such as Artificial Intelligence, big data analytics, and the Internet of Things (IoT) offer new opportunities for the use of health data.		Increased usage of health data for better healthcare delivery, research, innovation and policy making.
EU Sectoral Directives provides an incentive to accelerate the general digitalisation process.		Directive No. 2011/24 EU of March 9, 2011, on patients' rights in cross-border healthcare aims to guarantee patient mobility and the free provision of healthcare services. Commission Recommendation C(2019) 800 final of 6.2.2019 on a European Electronic Health Record exchange format and the Regulation (EU) 2016/679 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and the free movement of such data repealing Directive 95/46 EC (General Data Protection Regulation - GDPR) (OJ L 119, 4.5.2016, p. 1). Directive (EU) 2016/2102 of the European Parliament and of the Council of 26 October 2016 on the accessibility of the websites and mobile applications of public sector bodies (OJ L 327, 2.12.2016, pp. 1-15); Directive (EU) 2016/1148 of the European Parliament and of the Council of 6 July 2016 concerning measures for a high common level of security of network and information systems across the Union; Regulation (EU) No 910/2014 of the European Parliament and of the Council on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market (eIDAS Regulation), adopted on July 23, 2014, defines a regulatory framework to ensure secure and seamless electronic transactions between businesses, citizens, and public authorities; Commission Decision (EU) 2015/1302 of 28 July 2015 on the identification of 'Integrating the Healthcare Enterprise' profiles for referencing in public procurement.
The COVID-19 crisis has had an impact on Albania but also offers the opportunity for strategic focus.		These investments and the potential international support present an opportunity for strategic focus on opportunities and on removing identified constraints. OECD, 2021 (page 117).

THREATS	Underpinning evidence
Low social willingness to accept e-Health innovations.	Low score in Human capital indicators under the DESI 2022 Digital Economy and Society Index ³⁹ .
Growing cybersecurity challenges.	The use of health data raises concerns about security and data breaches, which can lead to identity theft and other negative consequences. Albania is experiencing the destructive potential of technological tools, as it increasingly becomes a target for cyberattacks. In 2022, Iranian-linked cyber terrorists brought down government e-services, and an unknown number of businesses fell victim to cyber piracy.
The Albanian healthcare sector suffers from public underfunding.	Albania spent 5.2% of GDP on health expenditure in 2018, less than the majority of comparable economies (World Bank, 2020[15]). OECD 2021

Sub-Area of Support 1.2: Digital Education

Albania has made good progress in overall education, as reflected by the OECD Programme for International Student Assessment (PISA), yet its progress is well below average. Albania struggles with disparities in education opportunities and outcomes by ethnic background and geographical region. Girls outperform boys in most PISA subjects: by 38 points in reading (compared to 30 points, on average, across OECD countries), by 16 points in science (compared to 2 points across the OECD), and similar in mathematics (compared to boys outperforming girls by 5 points across the OECD) (OECD, 2020). Some 66.4% of higher education graduates in 2018/19 were female (INSTAT, 2020). Improving the population's skills to meet labour market needs is a key structural obstacle identified in the Albania's Economic Reform Programmes.

When the COVID-19 pandemic started, approximately 27% of 15-year-old students in Albania did not have a computer at home. The number without an Internet connection at home was also high (14% of 15-year-old students) (OECD, 2020).

Weak job creation is to some degree related to supply-side constraints, in particular weaknesses in education quality and outcomes and the lack of sufficient alignment of education with labour market needs. Companies cannot generate jobs because they cannot find the skilled workforces needed to fill them. In the latest Business Environment and Enterprise Performance Survey (BEEPS), 25% of surveyed firms identified an inadequately educated workforce as a major (the third largest) obstacle to business (World Bank EBRD/EIB, 2019).

Improving learning outcomes requires further support for teachers. Although the pupil teacher ratio in primary, secondary and upper secondary education in Albanian is rather favourable, the teaching quality remains inadequate. Improving teacher quality is especially important given the recently adopted competence-based curriculum, which emphasises knowledge, skills and attitudes rather than traditionally defined subject content, the requirements to implement it and the increased availability of ICT equipment in classrooms. Financial support to pre-university education is far behind the strategy's targets and pre- and in-service trainings for teachers are insufficient. The lack of a progressive career structure for teachers that rewards and promotes individuals based on increasing responsibilities and demonstrated teaching competences (for example through teacher appraisal) also affects teacher quality (Maghnouj et al., 2020).

The NAIS is the central authority in charge of school internet, procuring the internet service as per the Ministry of Education and Sport's request. The NAIS makes contracts for the schools with private providers to have internet based on the speed the MES has requested. The MES has the possibility to request higher internet speed in schools anytime by making an official request to the NAIS. As regards rural areas, there might be problems from time to time with regards to internet speed in some of the schools, which are generally solved within the same day.

³⁹ <https://www.rcc.int/pubs/159-western-balkans-digital-economy-society-index-wb-desi-2022-report>

EL

VS

Strengths

The political aspect and the strategic framework represent a strength. The digitisation of the educational process is a priority of the government, which is reflected in the strategic documents directly related to education. Digitisation is part of the National Education Strategy, the Development and Integration Strategy, and the Digital Agenda, where the objectives are clear.

There is a unified system for data and information management in pre-university education and distance education. This system, which is also connected to the unique e-Albania governmental platform to provide some e-services to pupils and parents, guarantees integration with various platforms that enable the development of ICT capacities among young people. For the first time, a high level of transparency in data generation in pre-university education will be achieved, and policy-making will be based on data generated in real time. The system enables a collaborative approach to developing the necessary capacity to use digital services.

There is a young population oriented towards the use of technology and the development of the necessary capacities in this direction. The number of study programmes in the ICT field has increased, as well as the number of students attending these programmes. The review of curricula at all levels, aiming to guarantee digital skills oriented towards the demands of the labour market, represents another strength.

During the COVID-19 pandemic and consequent online learning, teachers showed a high level of adaptation with online learning and e-learning platforms during the pandemic and distant learning. Due to the development of a sustainable policy in terms of the professional development of teachers and their engagement in the ESEP community (part of Erasmus+) and other partnerships, teachers have developed some competencies in terms of using ICT tools. These competencies have already created the necessary conditions for an extension of the digitisation process throughout the system. A Master of Teaching ICT has been offered by the University of Tirana since 2019.

Weaknesses

The main investments in the infrastructure of ICT integration in education were made in 2007 with the support of the World Bank "Quality and equality in education" programme; however, this did not include funds for the maintenance of the infrastructure. National budget support for the maintenance and replacement of the ICT infrastructure is insufficient, and further investment in infrastructure requires donor support. Currently, from the assessments made by DPAP, the physical depreciation of this infrastructure is higher than 67%, while its moral depreciation is 100%. As stated in the Digital Agenda in 2017, schools at pre-university level report a share computer-student of 1:25.

Problems arise from time to time with regards to internet speed in some schools mostly in rural areas, as well as the lack of infrastructure including functional computers. At home, students in rural areas access internet from mobile phones rather than from fixed broadband. Internet providers in rural areas do not always offer sufficient services to meet school needs.

The Education Policy Review in the Strategy highlighted weaknesses in the capacities of teachers with regard to the use of ICT and weaknesses in the infrastructure (networks) as well as the limiting to accessing ICT outside of specific laboratories. Despite the inclusion of ICT curricula in education, ICT teachers are not properly trained, especially in terms of maintaining the relevant infrastructure.

Opportunities

Cooperation with donors in the direction of creating the necessary capacities for the digitisation of our education system, starting from the involvement of experts for the review of ICT curricula at all levels and technical assistance included in the cooperation programme with the World Bank which specifically aims to improve the digital skills of young people to better adapt to the demands of the labour market.

The improvement of the ICT curriculum should include education on the use of ICT which will assure children's safety which is threatened by the access to a vast array of information, and include education as regards its sustainable use to raise awareness on e-waste production, energy consumption etc., and the measures on how to minimize these impacts. Attention should also be given to training educators in ICT competencies, ensuring that the right skills are being developed among students.

The labour market needs professional, talented, skilled students to hire in ICT fields. In this regard and in order to provide the necessary workforce for the market, improving digital skills in the pre-university system is an opportunity to meet the labour market requests and match the skills learned at school with the requested skills in the labour market.

ICT can play a critical role in data collection and monitoring and evaluation capacity development, as hardware, software, and applications can be used as tools for collecting data, including environmental and climate data, uploading it to a common database, monitoring progress, and disseminating results to policy makers and

stakeholders. This can improve the availability and accessibility of data, its national and local use, and accountability.

Nevertheless, in order for the country to achieve comparable rates with OECD and regional countries in terms of necessary infrastructure to expand ICT use in pre-university education system there is still a need for infrastructure improvement in this regard. Moreover, with further implementation of the SMIP system, teachers will need to work outside schools to input the respective system data on a daily basis. This remains problematic as most computers in use can only be used in school premises which makes it impossible for teachers to work at home and to respond in real time to the need for SMIP updates.

With regard to the digitalisation of education, priority should be given to developing ICT infrastructure in the education system and training educators in how best to use these technologies for didactic purposes and in a sustainable and environmentally-friendly manner. Developing the infrastructure represents an investment in ICT provision, new computers, faster internet download speeds and reducing the number of students per computer. All of this will allow students to have more frequent and productive interaction with ICT. The technology exists to provide tutorials and interactive lessons for students which will help to bridge the knowledge gap in Albania and fully implement ICT in the school curriculum.

Threats

The threats in regard to digitalisation and use of digital platforms in the area of education are similar to those in other areas concerning cybersecurity. In this regard there is a need to further strengthen training and respective investments.

The following table summarises the SWOT analysis for this Area of Support:

Table 8: SWOT for Sub-Area of Support Digital Education

STRENGTHS	Underpinning evidence
Policy and legal framework in place.	NES 2021-2026. Law No. 69/2012 "For the pre-university education system in the Republic of Albania" as amended. The law on pre-university education was amended in 2015 and 2018 and several bylaw acts have been approved in this regard. The law recognises digital competence as a key competence for students. The 2018 amendment includes digital competences as part of the curricula.
Increased investment in pre-university education.	Several donors addressing the sector (World Bank, EU/WBIF, Albanian American Development Foundation, Open Society for Albania).
Experience with preparation and use of online teaching materials and dedicated channel for distance teaching.	Albanian Radio and Television (RTSH SHKOLLË), YouTube and SMIP.al
Existence of a unified digital system for pre-university education management and distance education.	SMIP.al
Compulsory annual training of teachers which includes ICT.	Law No. 69/2012 as amended.
Teaching standards which also define the use of digital competencies.	Defined by the Ministry of Education in July 2020.
High rate of fixed broadband penetration in urbanised areas.	According to the results of a survey published by the National Statistical Institute of Albania (INSTAT) on 16/01/2023 ⁴⁰ , in 2022 96.5% of Albanian households had access to the internet, compared with 88.3% in the previous year. 90.3% or 665,362 households have fixed broadband internet access (optic fibre or cable network, ADSL ⁴¹ , etc.); this indicator has shown an

⁴⁰<https://www.instat.gov.al/media/11169/ict-2022-english.pdf>

⁴¹ ADSL: Asymmetric Digital Subscriber Line.

	increase by around 12 percentage points. 99.2% of households have internet through mobile broadband connection (3G / 4G ⁴² , tablet, etc.) compared with 99.1% in 2021.
1300 pre-university education schools have internet/intranet access through the NAIS.	DCM No. 673 dated 22.11.2017 "On the Reorganisation of the National Agency of the Information Society".
WEAKNESSES	Underpinning evidence
Lack of infrastructure including functional computers. The physical depreciation of ICT infrastructure is high.	An assessment made by DPAP (General Directorate for pre-university education) quoted in the Strategy for pre-university education reveals that the ICT infrastructure in pre-university schools is mostly fully depreciated and installed software is outdated.
Capacities of teachers with regard to using ICT and weaknesses in the infrastructure (networks) as well as limits in accessing ICT outside of specific laboratories.	Education Policy Review. Strategy 2021-2026.
Not all ICT teachers have an ICT background (although legally a teacher with maths and physics profile can teach ICT in the pre-university education system).	Vacancies 2021-2022: 80 ICT teachers not in place.
Fixed broadband penetration low in rural areas of Albania.	According to estimates of the Electronic and Postal Communications Authority (AKEP), fixed broadband penetration in rural areas continues to be very low averaging 8% in 2021. Based on regional data in 2021, Durrës is the district with the highest rate of rural penetration around 23%, followed by Tirana, Shkodra and Lezha with 10% each. Occasionally limited internet speed in schools in rural areas.
OPPORTUNITIES	Underpinning evidence
Increase the training of teachers focusing on digital skills.	OECD Multi-Dimensional Review of the Western Balkans. Boosting Education and Competencies in Albania (2022). Box 3.1.
High demand of ICT specialists in the labour market.	334 vacancies in ICT – NAES portal which does not reflect the actual number of vacancies.
THREATS	Underpinning evidence
Sophisticated cyber-attacks pose a threat to the Albanian government's cybersecurity measures	Cybersecurity and Infrastructure Security Agency (CISA) Federal Bureau of Investigation (FBI) joint advisory-Albania. Microsoft investigates Iranian attacks against the Albanian government.

Area of Support 2: Integration with EU information technology systems, cybersecurity and digital connectivity

Sub-Area of Support 2.1: Taxation

According to the 2021 SIGMA monitoring report, Albania has shown a positive trajectory in Public Finance Management (PFM), with its overall score increasing from 2.8 in 2017 to 3.3 in 2021. This score surpasses the regional average of 3.1. Across most indicators within the PFM domain, Albania's performance is either similar to

⁴² 3G: third generation of cellular technology; 4G: fourth generation of wireless cellular technology.

or stronger than the regional average, with the exception of the functioning of internal audit (IA). Notably, Albania has demonstrated strong performance in public procurement, the foundations for the functioning of Financial Management Control (FMC), IA, and external audit. Significant improvements have been achieved in compliance-risk management, information technology systems, organisational structures, and taxpayer transparency. These improvements were made possible through awareness campaigns, user-friendly websites, and call centres. However, there are still ongoing needs that require attention, including:

- The tax system has been impacted by frequent ad hoc policy changes, potentially compromising its integrity, weakening the tax base, and hindering revenue collection.
- The implementation of contemporary compliance risk management methodologies has taken considerable time and is not yet effective; further efforts are necessary for successful implementation.
- The role of the General Tax Directorate (GTD) needs to be further strengthened in debt collection.
- The Taxpayer Registry requires refinement and updating.

In January 2015, a new Tax Administration Information Technology (IT) System was launched, with revisions completed in 2017. In 2019, the tax administration finalised the design of automated risk-based procedures for VAT refunds. Significant progress has been made in implementing automatic VAT refunds, reaching a 95% completion rate in 2021. The Reimbursement Platform has halved the repayment period for VAT refunds, and the outstanding stock of VAT refunds decreased by 16% in 2020 compared to 2019. Although the PFM Strategy objective for implementing automated risk-based procedures for all VAT refunds and credits carried forward was not fully achieved in 2021, some progress has been made. The upgrade of the e-invoice management module, originally planned for 2019, has also been completed. During 2019, the General Tax Directorate (GTD) established a complete and accurate taxpayer register, which enhanced taxpayer information and encouraged voluntary correction of tax obligations. Timely data transmission for registrations and changes in registrations was achieved through an agreement between the GTD and the National Business Centre. The fiscalisation modules have been fully implemented, while the asset module is currently in "standalone" format, awaiting web services from third parties. However, the integration of the IT system with banking systems and the system managing immovable property was not accomplished as originally targeted.

Nevertheless, some functional needs persist regarding the current e-taxation system, including the addition of a "User Test" for taxpayers to familiarise themselves with the system and its updates, automation of specific work processes, connection with the fiscalisation system for data transfer, and updating the User's Manual to include a history of changes made, benefiting both taxpayers and the tax administration.

Another significant challenge pertains to the Fiscal Cadastre of Properties. The taxation of buildings from the system could not be carried out due to limited engagement from municipalities in registering and updating data, as well as issues with data quality. The IT system has been upgraded and is ready for taxation, with a pilot process initiated in some municipalities. However, the appraisal process for value zones in all municipalities remains incomplete due to operational risks arising from the project of evaluating properties by area prolonged duration and difficulties with data quality and availability. The analysis of data is currently underway.

Table 9: SWOT analysis for Sub-Area of Support Taxation

STRENGTHS	Underpinning evidence
The digital taxation system is already interoperable.	Bank records, Customs and Notary registers are already interoperable.
Albania has made commendable advances in strengthening its PFM and taxation capacity.	According to the IMF's country report in 2019, Albania has undertaken substantial measures in recent years to enhance the efficiency of tax administration, enhance the capacity of the tax authority, establish comprehensive databases, and combat corruption. These efforts have yielded positive results and laid a solid foundation for further improvements. Evidence of the positive trajectory in Public Finance Management is the increase in the PFM overall score from 2.8 in 2017 to 3.3 in 2021, under the 2021 SIGMA monitoring report.
Implementation of automated risk-based procedures for VAT refunds, with a 95% completion rate in 2021.	PFM Strategy monitoring report, 2021 & MoFE report on PFM activities in 2022: Data and statistics from the tax administration or relevant reports can support the claim of successful implementation of

	automated risk-based procedures for VAT refunds, such as the 95% completion rate in 2021. As of March 7, 2022, all VAT refund applications are made online through the VAT Refund Digital Platform, in the e-taxation system. This process has simplified the reimbursement procedure by avoiding physical contact, as well as tracking of the application. Currently, the deadline for finalising the refund is from 42 to 45 days.
Enhanced taxpayer information and voluntary correction of tax obligations through the establishment of a complete and accurate taxpayer register.	PFM Strategy monitoring report. 2021 & MoFE report on PFM activities in 2022: Reference to the establishment of a complete and accurate taxpayer register can be supported by documentation or official reports from the General Tax Directorate (GTD) or relevant authorities.
Strong performance in public procurement, Financial Management Control (FMC), internal audit, and external audit.	Specific indicators and data from the SIGMA monitoring report can be cited to highlight strong performance in public procurement, Financial Management Control (FMC), internal audit, and external audit.
Significant improvements in compliance-risk management, information technology systems, organisational structures, and taxpayer transparency.	Examples and case studies showcasing significant improvements in compliance-risk management, information technology systems, organizational structures, and taxpayer transparency can be included.
WEAKNESSES	Underpinning evidence
The successful integration and interoperability of national taxation systems is not assisted with sufficient technical capacity and resources.	According to the World Bank, Albania is confronted with challenges in terms of the technical capacity of its tax administration. These challenges stem from limited resources and a shortage of skilled personnel. As a result, fully integrating Albania's taxation system with those of the European Union (EU) may prove to be a difficult task. To address these challenges, additional efforts should be focused on enhancing the overall skills and capacities of the tax administration. This includes improving the proficiency in profiling and risk assessment of taxpayers, as well as expediting reforms that facilitate the transition to entirely electronic filing processes. The exchange of vast amounts of information in a continuous manner requires robust infrastructure and upgraded technology with an increase of hardware and software capacities to enable interaction with other systems and continuous changes in the system.
The integration and interoperability of national taxation systems still lacks a robust legal and institutional framework to enable necessary structure and guidelines for effective cooperation and coordination between different tax administrations.	EC report 2022: Albania has made progress in reforming its legal and institutional framework for taxation, but there is still room for improvement. The EU requires a high level of compliance with tax regulations and may require Albania to make further reforms to its legal and institutional framework.
The integration and interoperability of national taxation systems in Albania face significant obstacles due to the country's economic structural problems. These issues include a high level of informality in the economy and limited economic diversification. As a result, Albania struggles to effectively collect tax revenues and ensure compliance with tax laws.	According to the International Monetary Fund (IMF), the country faces significant challenges related to high public debt, limited fiscal space, and structural weaknesses. Similarly, economic conditions in the EU can impact the integration and interoperability of national taxation systems, particularly in the context of changes to EU tax policies. International Monetary Fund. (2021). Albania: IMF Country Report No. 21/11
Slow and ineffective implementation of contemporary compliance risk management methodologies.	PFM Strategy monitoring report. 2021 & MFE report on PFM activities in 2022: show that the implementation of contemporary compliance risk management methodologies has taken considerable

	time and is not yet effective; further efforts are necessary for successful implementation.
The Taxpayer Registry requires refinement and updating.	PFM Strategy monitoring report. 2021 & MFE report on PFM activities in 2022
Functional needs persist regarding the current e-taxation system, including user testing, automation of work processes, and integration with fiscalisation systems.	PFM Strategy monitoring report. 2021 & MFE report on PFM activities in 2022
OPPORTUNITIES	Underpinning evidence
The e-taxation system can be connected to other systems for the purpose of exchanging and transmitting tax data, according to an agreed communication protocol. Integration and interoperability of the national taxation system(s) in Albania with others can result in improved efficiency of tax collection and administration.	According to the European Commission, the integration and interoperability of national taxation systems can lead to reduced administrative costs and increased efficiency in tax collection. The use of modern technology and digital solutions can streamline tax administration and reduce the risk of errors and fraud.
Actual possibility of system improvements.	Easiness of adapting the system to legal changes or the requirements of EU directives, as demonstrated under the Albanian legal framework.
Harmonisation of Taxation Regulations: The integration and interoperability of national taxation systems can lead to the harmonisation of taxation regulations within the EU and reduce the risk of tax arbitrage.	For the systems to function optimally, it is essential to align with EU protocols and standards. This alignment necessitates the transposition of EU regulations into the national legislation.
THREATS	Underpinning evidence
Due to the sensitive and confidential nature of tax information, interacting with different systems carries the risk of data leaks.	PFM Strategy monitoring report. 2021 & MFE report on PFM activities in 2022
Political instability in Albania can be a significant threat to the integration and interoperability of national taxation systems with those of the EU.	According to the World Bank, changes in political priorities and fiscal regime can lead to delays in the implementation of reforms, which can impact the integration and interoperability of national taxation systems. World Bank. (2021). Albania Overview.
Operational risks and difficulties with data quality and availability in the appraisal process for value zones in municipalities for the Fiscal Cadastre of Properties.	PFM Strategy monitoring report. 2021 & MFE report on PFM activities in 2022

Sub-Area of Support 2.2.: Cybersecurity

The development of the internet and technology innovation changes over the recent decades have resulted in fundamental changes and challenges in every society worldwide. Our daily lives, human rights, economies, and social interaction are deeply impacted by information and communication technologies. A common and open cyberspace promotes social and political engagement, breaks down communication barriers between countries, communities, and citizens, and ensures transparency, allowing interaction with and exchange of information and ideas in real-time worldwide. All the developments and growing use of information and communication technologies have brought great benefits, but also threats, which makes cyber defence and security critical. On the one hand, the government is increasingly investing in digital infrastructure to provide digital services to citizens. On the other hand, the public is increasingly using the internet because of the advantages it offers.

As a developing country, Albania relies on information technology as well, intending to improve the quality of life and public services. Alongside the advantages of using new digital technologies, internet use also has its issues

related to cybersecurity. Cyberthreats are on the rise, taking advantage of technological weaknesses or lack of knowledge inadequately using these tools, thus threatening information systems security.

One of the current and ongoing challenges in many countries is the building of a developed digital society, which is cybernetically protected, equipped with the required knowledge and skills to maximise benefits and manage risks.

Like other countries, Albania is often a victim of malicious cyber activity perpetrated by criminal actors, including state and nonstate actors that can use network infrastructure in the country and abroad. Alongside the improvement of internet services, Albania has also experienced the rise of various forms of cybercrime. The most common forms of cybercrime dominating in Albania include fraud-related to internet banking such as phishing and spam. Even when those responsible for cybercrime against the Republic of Albania are identified, it is often difficult for Albanian law enforcement agencies and international organisations to persecute when they are located in restricted jurisdictions. Currently, there is a lack of the necessary tools to obtain general cyber intelligence, using human and logistical resources available for law enforcement activities. For this reason, it is fundamental to increase capacities to address cyber challenges, which in turn requires a change in structures, approach, technical and logistical capacities, etc. An important step forward in legislation development and measures was taken against cybercrime with the National Cyber Security Strategy which defines the methods for combating cybercrime in the cyberspace and provides more adequate tools in this regard.

Table 10: SWOT analysis for Sub-Area of Support Cybersecurity

STRENGTHS	Underpinning evidence
Improved data security in place.	Albania has become a good-practice example in terms of the digital transformation of public sector. 95% of public services are provided online-only and their whole cycle, from the application to the provision of the final document, is being made only electronically. The e-Albania governmental platform and all the other government electronic systems aim to provide 24/7 universal access for services to citizens and businesses, with 99.9% availability. As a result, data and information have to be securely stored and protected, to avoid intrusion and loss of critical data.
Increased cybersecurity measures in place	Last year cyber-attacks from Iran on 15-16 July proved that sophisticated nation state group hackers are interested in the NAIS cyber space. The capacities to respond to cyberattacks in the government infrastructures have increased. Significant investments in terms of physical equipment upgrades, latest technology solutions regarding systems security have been made, transitioning of infrastructure to cloud, modernisation, and transformation of operational processes towards "Zero Trust" model.
WEAKNESSES	Underpinning evidence
Limited resources: Cybersecurity measures require significant investment in terms of financial and human resources, which may be limited in Albania's government institutions.	Digital Agenda and Cyber Security strategy
Limited resources: Upgrades of old equipment (old firmware's & End of Life systems), transitioning to Cloud and to Zero Trust model requires significant investment, which may be limited for Albania's government institutions.	Digital Agenda and Cyber Security strategy
OPPORTUNITIES	Underpinning evidence
Developing Cybersecurity Capacity	Last year cyber-attack final reports from the FBI, CISA and Microsoft proved that NAIS was resilient to a sophisticated attack. Further development of cyber security response capacities.

Cyber resilience tops the list of objectives for the future in Albania.	As expressed in digital agenda and national cyber security strategy.
THREATS	Underpinning evidence
Advanced cyber-attacks: Sophisticated cyber-attacks pose a significant threat to the Albanian government's cybersecurity measures	CISA FBI joint advisory-Albania. Microsoft investigates Iranian attacks against the Albanian government.
Cyberthreat landscape.	Relevant national strategies

Sub-Area of Support 2.3: Digital Connectivity

Digital infrastructure and broadband coverage have improved during the last years. The fixed broadband penetration has increased year by year continuously. The Albanian government has been promoting ICT in various sectors for more than a decade, presenting and implementing various strategies and policies that focus on ICT, information society development, the digital agenda and broadband development along with the circular economy. The telecommunications market has been fully liberalised and competitive since 2008. The regulatory framework for electronic communications, which was adopted in 2008 and subsequently amended, especially in 2012, is based on a general authorisation regime that is in line with the EU acquis of 2002 as amended in 2009.

The Albanian government has invested significantly in digitalising of public infrastructure and the establishment of electronic government systems and services. Albania now offers more than 95% of all public services online, making it the leading country in the Western Balkans in terms of digitalisation of public services. The digital revolution of public services in Albania, which started with only 14 online services on e-Albania, has long started the process of transforming public services and changing citizens' attitudes towards this new, inevitable form of communication with government institutions, so that today there are 1.227 online services, which represents about 95% of all public services. The Albanian government, as a promoter of the transformation from offline to online services, has established the e-Albania platform as a success story and has managed to build a serious image of the state and restore citizens' trust in public institutions. The administration is no longer the same. Citizens and businesses do not collect documents and certificates, as public administration employees collect all government documents needed for the respective services. All government data and documents are used and reused within the administration, so citizens no longer need to collect their paper documents from government counters. The special system (e-Signed Documents Circulation System) allows all institutions to interact with the aim of exchanging all related documents of the citizen file in electronic form, paperless and with electronic signature. This will reduce the burden on citizens and companies in the institutions, and the only documents they will have to upload will be self-declarations and documents received from private entities.

The National Plan for the Sustainable Development of Digital Infrastructure, Broadband 2020-2025 has seen the development and digitalisation of the public services as a driver to increase the demand side for further investments in digital infrastructure.

The broadband market has been one of the most vibrant markets in the telecommunications sector in Albania, with 240 ISPs authorised by AKEP. Until the end of 2022, three mobile network operators provide mobile broadband services based on 4G/LTE. The fixed broadband is supplied through different fixed and mobile technologies including DSL, FTTH/FTTB, FTTx, and Cable Docsis 3.1.

Based on the recent figures, the fixed broadband penetration and mobile broadband increased continuously during last years.

Based on the AKEP annual report⁴³, by the end of 2022, the total number of fixed broadband subscribers in Albania stood at 582 110 which is a 14% increase from 2020. The penetration rate was about 21% of the population with 80% of the households being covered. Based on last INSTAT survey⁴⁴ on ICT usage from individual and households, 88% of households in Albania has Internet access. Digital divide is still present especially between

⁴³<https://akep.al/en/about-akep/>

⁴⁴<http://www.instat.gov.al/al/temat/kushtet-sociale/teknologjise%20%AB-s%20%AB-informacionit-dhe-komunikimit-tik-%20%AB-familje-dhe-nga-individ%20%AB/>

rural and urban areas: rural fixed coverage continued to be lower than national fixed coverage. According to the EC Report 2022 and AKEP recent data, only 20% of the total number of fixed broadband connections are in rural areas while the rural population is about 40%. Based on the AKEP latest data, by the end of 2022, out of the total number of fixed broadband connections, 114 078 subscribers were connected to fixed broadband in rural areas, which represents 19% of the total.

According to the AKEP report for 2022⁴⁵, more than half of users had access on fixed internet broadband over 30 Mbps and 12% of users had access on fixed internet broadband with over 100 Mbps during 2022. Even though that number has doubled compared to 2021, it is at very modest levels compared to some countries in the region like Montenegro and Kosovo* where about 40% of users have such internet speed access. Referring to the DESI report for the Western Balkans⁴⁶, the percentage of gigabit connections in Albania is very low compared to other countries in the region and the EU.

According to annual reports of AKEP, the mobile coverage per population of mobile networks with 3G/4G/4G+ technology in 2022 was 99.2 % of the population and broadband users from mobile networks were about 2.1 million by the end of 2022 with a penetration of 77%.

5G⁴⁷ networks, which are seen as a huge opportunity for digital transformation and widespread use in vertical industry, smart city development, etc., have not yet been commercially introduced in the country. A 5G test network was done in October 2019. The licensing of 5G networks is planned for 2023-2024.

Table 11: Coverage per population

Coverage per population	2017	2018	2019	2020	2021	2022
GSM	99.86%	99.86%	99.86%	99.86%	99.86%	100%
3G	99.20%	99.20%	99.20%	99.20%	99.20%	99%
4G	85.30%	85.50%	95%	98.38%	98.90%	99%

Regarding international connectivity, Albania is well interconnected with all neighbouring countries with fibre optic submarine cable. The capacity of Albania's international Internet connectivity increased from 157 GB in 2017 to over 1,150 GB in 2022.

The demand for data communication has increased rapidly and it is expected to continue in the future. According to statistics provided from AKEP in the last annual report, the volume of data transmitted over internet for mobile networks during 2022 reached around 184 million GB, or 7.3 GB per month per user. These numbers show an increase of about 3 times compared to volumes in 2018.

Over 2022, internet broadband traffic from fixed networks reached around 1 billion GB or around 6% more than in 2021, which shows that users of this service have used this network to access their financial, informative, social and health services. During 2022, Albania reached the symbolic threshold of 4 out of 5 families with fixed broadband access, positioning the country above the average of Western Balkan countries.

Based on Western Balkan DESI Report 2022⁴⁸, the analysis of the data finds that WB region scores below the EU average in all DESI dimensions in 2022. Montenegro, Serbia and Albania have the highest scores for the total WB

⁴⁵<https://akep.al/en/about-akep/>

* This designation is without prejudice to positions on status, and is in line with UNSCR 1244/1999 and the ICJ Opinion on the Kosovo declaration of independence.

⁴⁶<https://www.rec.int/pubs/159-western-balkans-digital-economy-society-index-wb-desi-2022-report>

⁴⁷ 5G: Fifth generation of wireless cellular technology.

⁴⁸ <https://www.rec.int/pubs/159-western-balkans-digital-economy-society-index-wb-desi-2022-report>

be

VS

DESI for 2022. Regarding digital connectivity the report underlined that 'In overall broadband connectivity, the WB region is lagging behind the EU, mainly due to 5G services which were not available in 2021. Montenegro recorded the highest score in the Connectivity dimension, followed by Serbia, Kosovo and Albania.'

Regarding fixed connectivity, the report identifies that: 'In 2021, Albania performed above the WB average in both Fast broadband (NGA) coverage (74% versus 73% in the WB) and Fixed Very High-Capacity Network (VHCN) coverage (60% versus 48% in the WB). VHCN is mainly provided by Fibre to the Premise (FTTP) technology. FTTP increased from 46% in 2020 to 56% in 2021 and with these two indicators Albania surpassed targets stipulated in the National Plan for Sustainable Development of Digital Infrastructure and Broadband 2020-2025. Albania also performed very well in the overall fixed broadband take-up with 77% households using fixed broadband connection. Despite high VHCN coverage, Albania is lagging behind in the take-up of fixed broadband of at least 100 Mbps (7% compared to WB average of 21%), but there was a double-digit growth in penetration for fixed broadband of at least 100 Mbps in 2021 compared to 2020. As in the whole WB region, the take-up of 1Gbps broadband is at a very low level.' The report underlines that the percentage of gigabit connections for all the western Balkan region and for Albania is quite low compared with the EU average.

The Directive 2014/61/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on measures to reduce the cost of deploying high-speed electronic communications networks is transposed by the Law No 120/2016 of 24.11.2016 "On the development of high-speed electronic communication networks and the provision of the right of way". Based on this law, during 2022 a number of bylaws were approved.

Based on EU Recommendation (EU) 2020/1307 dated 18 September 2020 on a common Union toolbox for reducing the cost of deploying very high capacity networks and ensuring timely and investment-friendly access to 5G radio spectrum, to foster connectivity in support of economic recovery from the COVID-19 crisis, the Decision of Council of Ministers No 457 of 29.06.2022 "On some amendments to Decision of Council of Ministers No 408 of 13.05.2015 "On the approval of the regulation of territory development" was approved in June 2022 in order to introduce lighter rules for building permissions for small antennas of the mobile network as well as for the internet network.

In the framework of the Berlin Process and the Common Regional Market (CRM 2021-2024) for the Western Balkans adopted in the Sofia Summit in November 2020, the Government of Albania is fully committed in achieving the objectives and commitments in the digital area under the Common Regional Market Action Plan 2021-2024 for digital integration in EU.

The Regional Roaming Agreement signed in April 2019 for implementing Roaming Like and Home (RLAH) in the Western Balkans region is successfully implemented and from 1st July 2021 the RLAH is in place in Western Balkans Region. The Roadmap for the reduction of roaming prices between EU and Western Balkans was endorsed during the Western Balkans Digital Summit in October 2021, with clear commitments and policy reform measures of government and regulatory bodies of Western Balkans. The policy reforms measures are designed under four interconnected pillars: 1) Maintained efficient implementation of regional roaming agreement. 2) Increased transparency & monitoring. 3) Alignment with EU acquis. 4) Improving the business environment.

The developments so far and the significant increase of data communication and the volume of data over telecommunication networks in fixed or mobile networks highlight the necessity for future investment and deployment of Very High Capacity Networks till the end user points better quality of internet connection everywhere in rural and remote areas, as well as to support innovative solutions and applications in all sectors is needed. The SWOT for ICT sector in general was the result of the brainstorming session with different stakeholders in the framework of National Workshop on ICT held on 19 May 2023 carried out in the context of the preparation of the Smart Specialisation Strategy⁴⁹.

Table 12: SWOT analysis for Sub-Area of Support Digital Connectivity

STRENGTHS	Underpinning evidence
-----------	-----------------------

⁴⁹ <https://s3albania.org/>

Strategic framework for digital infrastructure, broadband is approved.	National Plan for the Sustainable Development of Digital Infrastructure, Broadband 2020-2025 approved (2020) National Strategy for Development and European Integration 2030 (NSDEI 2030) approved (2023). NSDEI 2030, emphasizes the strategic objective: <i>Albania with High Speed and Very High Speed Broadband Digital Infrastructure throughout the country, to lay the foundations for a Gigabit society</i> .
Primary legislation for electronic communication and for broadband cost reduction is in place.	The two main laws are: - The Law No. 9918/2008, "On electronic communication in the Republic of Albania," as amended, largely aligns with EU Directives. Law No. 120/2016, "Law no. 120/2016 "On the deployment of high-speed electronic communications networks and for ensuring rights of way", largely aligns with Directive 2014/61/EU, BCRD.
Considerable progress is made for the preparation of the secondary legislation related to digital infrastructure, broadband.	The following bylaws are approved. DCM No.189, of 30.03.2022 DCM No.22, of 13.1.2022 DCM No.155, of 11.03.2022 DCM No.190, of 30.03.2022 DCM No. 457 of 29.06.2022
Regulatory framework for electronic communication based on EU approach is in place: The Independent regulatory body, AKEP established since 2008.	- The Law No. 9918/2008, "On electronic communication in the Republic of Albania," as amended; - Regulations adopted from AKEP: https://akep.al/vendime-akte/komunikimet-elektronike/ ; Articles 6,7,8, 114-116 of the Law No. 9918/2008, "On electronic communication in the Republic of Albania," as amended.
Telecommunication market is liberalised and fully opened for competition since 2008.	- The Law No. 9918/2008, "On electronic communication in the Republic of Albania," as amended; - The undertakings authorised to provide electronic communication networks and/or services: https://akep.al/wp-content/uploads/2023/05/REGJISTRI-I-SIPERMARRESVE-TE-AUTORIZIMIT-TE-PERGJITHSHEM-DERI-NE-DATEN-08.05.2023.pdf
Sustainable growth of fixed broadband penetration and advanced technologies are present.	Annual reports of AKEP: https://akep.al/wp-content/uploads/2022/06/AKEP-Raporti-Vjetor-2021.pdf Digital Economy and Society Index Report (WB DESI 2022 Report): https://www.rcc.int/pubs/159/western-balkans-digital-economy-society-index-wb-desi-2022-report
Good coverage with mobile broadband based on 4G/4G+	Annual report of AKEP: https://akep.al/wp-content/uploads/2022/06/AKEP-Raporti-Vjetor-2021.pdf
Digitalisation is a high priority of the GoA.	National Strategy for Development and European Integration 2030 (NSDEI 2030); Digital Agenda Strategy 2022-2026 (approved 2022) advanced in the digitalisation objectives of previous Digital Agenda Strategy (2015-2020); Digitalisation of public services in advance phase: https://e-albania.al/ ; https://akshi.gov.al/qeverisja-dixhitale-shqiperia-e-para-dhe-e-vetmja-ne-rajon-qe-permbush-cdo-standard/
WEAKNESSES	Underpinning evidence
Digital divide is still present especially between rural and urban area: Rural fixed coverage continues to be lower than the national fixed coverage.	According to the EC Report 2022 and also recent data from AKEP only 20% of the total number of fixed broadband connections are in rural areas while the rural population is about 40%. Annual reports of AKEP: https://akep.al/wp-content/uploads/2022/06/AKEP-Raporti-Vjetor-2021.pdf

	National Plan for the Sustainable Development of Digital Infrastructure. Broadband 2020-2025 ⁵⁰ .
5G networks not yet introduced.	No license is issued yet for 5G.
The percentage of broadband connections with 100Mbps or more is still very low (12% in 2022).	Annual reports of AKEP: https://akep.al/wp-content/uploads/2022/06/AKEP-Raporti-Vjetor-2021.pdf Digital Economy and Society Index Report (WB DESI 2022 Report): https://www.rcc.int/pubs/159/western-balkans-digital-economy-society-index-wb-desi-2022-report
Huge investments are needed to achieve: a gigabit society and to develop Very High Capacity Networks (VHCN).	WB19-ALB-DII-01: <i>Feasibility Study and Cost-Benefit Analysis for Regional Broadband Infrastructure Development in Albania</i> , results: https://www.eeas.europa.eu/delegations/albania/regional-broadband-infrastructure-development-albania-closing-workshop_en ; Economic and Investment Plan for Western Balkan: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2020-10/communication_on_wb_economic_and_investment_plan_october_20_20_en.pdf
Secondary legislation for broadband still missing.	Law No. 120/2016, "Law no. 120/2016 "On the deployment of high-speed electronic communications networks and for ensuring rights of way".
The institutional responsibilities for access share in building infrastructure for broadband and in public buildings are not always clear.	Based on communications, consultations with telecommunication market players, municipalities, AKEP etc.
The MIE and AKEP capacities need improvement for the further development of VHCN networks, 5G.	New regulations are integrated in the draft law on electronic communication law regarding VHCN, 5G etc.
OPPORTUNITIES	Underpinning evidence
The creation of a new momentum thanks to the promulgation of a number of national strategies including on digital transformation and digitalisation.	- NSDEI 2030, emphasizes the strategic objective: <i>Albania with High Speed and Very High Speed Broadband Digital Infrastructure throughout the country, to lay the foundations for a Gigabit society</i>. - Digital Agenda 2022-2026 approved (2022) - Inter-Sectorial Strategy on Business Development and Investments (NISSBDI) 2021-2027 approved (2021) - National Plan for the Sustainable Development of Digital Infrastructure, Broadband 2020-2025⁵¹ approved (2020) - Inter-Sectorial National Strategy on Employment and Skills 2023-2030; - National Strategy on Energy 2018-2030 approved including digitalisation/smart metering; etc.
Increased awareness on the importance of digital infrastructure and the benefits from digitalisation.	Results of survey Investment council "Impact of COVID-19 on Business" (2021). Report on the progress of the KI recommendations for the first half of 2021.

⁵⁰ <https://www.infrastruktura.gov.al/wp-content/uploads/2020/07/National-Plan-BBAnd-EN.pdf>

⁵¹ <https://www.infrastruktura.gov.al/wp-content/uploads/2020/07/National-Plan-BBAnd-EN.pdf>

	https://www.investment.com.al/sq/newsletter_ic/keshilli-investimeve-lajmet-kryesore-korrik-shtator-2021/ National Workshop on ICT held on 19 May 2023, for Smart Specialization Strategy (S3): https://s3albania.org/
5G development, IoT, AI, Cloud computing, 5G use cases as an opportunity for all sectors, for innovation.	Fifth Generation (5G) technology for Albania – Study a Strategic plan AKEP: https://akep.al/wp-content/uploads/2021/11/5G-Strategic-Plan-Public-Consultation-English-Version.pdf ; National Plan for the Sustainable Development of Digital Infrastructure, Broadband 2020-2025 approved (2020); Digital Agenda 2022-2026 approved (2022);
Political will to prepare/update the strategic and legal framework based on recent EU Directives.	DCM no 122 of 1.3.2023 National Plan for Europe Integration (NPIE) 2023-2025.
Synergy with other connectivity projects (energy, transport, telecommunication).	An Economic and Investment Plan for the Western Balkans (2020) Green Agenda for the Western Balkans, 2020 CEF2 Programme.
Increased demand for digital connectivity.	Statistics on growth of data communication volume over fixed and mobile networks during the years. National Workshop on ICT held on 19 May 2023, for Smart Specialisation Strategy (S3): https://s3albania.org/
THREATS	Underpinning evidence
Delays in implementing the legislation in the broadband/VHCN.	Some legal/sublegal acts are still to be approved.
Lack of financing.	Several sector reports emphasize the needed financing for digital infrastructure.
Trust and security.	5G security is one of critical issues raised in different reports.
Brain Drain Loss of local capacity.	Based on consultation and communications with different stakeholders.

3. Overall Objective(s) and Specific Objective(s) of the Operational Programme

The **Overall Objective /Impact of the Operational Programme** is to advance with implementation of Albania's Digital Agenda in selected sectors.

Sub-Area of Support 1.1: Digital Health

The **Specific Objective (Outcome)** of this Sub-Area of Support is to improve healthcare delivery by establishing a new national integrated e-health network and the Radiology Information System.

Sub Area of Support 1.2: Digital Education

The **Specific Objective (Outcome)** of this Sub-Area of Support is to improve learning outcomes of pre-university students by using digital tools and systems.

Sub Area of Support 2.1: Taxation

The **Specific Objectives (Outcome)** of this Sub-Area of Support are to achieve interconnection and interoperability of the GDT's IT systems with EU IT systems.

Sub-Area of Support 2.2: Cybersecurity

The **Specific Objective (Outcome)** of this Sub-Area of Support is to increase the capacities to counter cyber intelligence threats against critical information infrastructures.

Sub-Area of Support 2.3: Digital Connectivity

The **Specific Objective (Outcome)** of this Sub-Area of Support is to improve Digital Connectivity based on VHCN with fibre optic and 5G.

3.1 Coherence with the IPA III Programming Framework and with the specific policy instruments of the enlargement process

Sub-Area of Support 1.1: Digital Health

The **IPA III Programming Framework** outlines the overarching objectives of EU funding under Window 3 (Green Agenda and Sustainable Connectivity). As regards health, the IPA III Programming Framework states: strong health systems are of crucial importance for the security of society as a whole. IPA III may contribute to reinforcing the robustness of health systems in the IPA III beneficiaries. IPA III will also support, where appropriate, the alignment with and implementation of EU acquis in the field of public health, including on health security. It should also contribute to health systems reforms regarding raising the coverage and standards of care provided to the population as a whole, while paying attention to the elderly and people belonging to vulnerable groups. In addition, considering lessons learnt from tackling the COVID-19 pandemic, IPA III will support beneficiaries in strengthening their public health systems preparedness and resilience to cross-border health threats. The **Western Balkans Economic and Investment Plan (EIP)** and the **Green Agenda** states that strengthening digital connectivity and the digital transformation of businesses and public services can be used for innovations that create wealth for societies and businesses. On e-health, the EIP observes that the digital transformation of public services (with a special focus on e-Government, e-Procurement, and e-Health in coordination with the other windows) has a great impact on growth, productivity, innovation, services, fight against fraud and corruption and ultimately on people lives.

The intervention proposed under the OP reflects the conclusions and recommendations of the **EC Progress Report 2022 Albania**. "The Ministry of Health and Social Protection (MHSP) and the National Agency of Information Society (NAIS) are responsible for e-health. MHSP implements and operates an electronic system for collecting and reporting health information of medical records based on European Core Health Indicators (ECHI), but the system is still not operational. An e-register (available on the e-Albania portal), upgraded with more functions in 2021, is used for the identification of insured persons and the generation of health cards. It enables the registration of patients to healthcare centres and determines their benefit category based on its interaction with other institutional databases. A new hospital information management system, which will include an electronic database of patients' medical records, is being implemented in four regional hospitals. Despite progress in statistical governance, technological health infrastructure/equipment and human resources remain inadequate, especially in rural areas".

The **Economic Reform Programme (ERP) for 2023-2025** emphasises the importance of digitalisation and modernisation of health systems that citizens will benefit from the laboratory examinations, increase of diagnosing capacities. The ERP on e-health services mentions that the digital infrastructure needs to be coordinated in order to benefit from synergies due to the fact that lack of cooperation between different actors involved in this process is one of the difficulties identified in the sector.

The **National Plan for European Integration (NPEI) 2023-2025** states that in terms of innovative welfare, one of the six priorities of the Albanian government for achieving sustainable economic and social development is the transformation of the way services are provided in Albania through a citizen-centred approach. This is embodied in the Intersectoral Strategy of Public Administration Reform (SNRAP) 2018-2022, which constitutes the general framework for the modernisation and transformation of public administration institutions and practices in the country, with the vision of "providing high quality services to citizens and businesses in a transparent, effective and efficient manner, through the use of modern technologies and innovative services, in accordance with the requirements of European integration, through impartial, professional and responsible civil servants, part of efficient structures". The NPEI outlines the following priority relevant to the OP, as stated in Chapter 28, related to Consumer Protection and Health: "One Health" approach as well as health preparedness for all risks and more to be done in general to strengthen the policy framework and ensure that everyone in Albania has quality health care coverage.

Sub-Area of Support 1.2: Digital Education

The **IPA III Programming Framework** states that "Education generates tangible multifaceted benefits for society through learning and acquiring skills, playing an essential role in personal, social and economic development. Human development policies need to be enhanced through the modernisation of education and employment policies, as well as skills enhancement. Access and quality of education need to be improved. This can be supported

by the use of digital strategies supporting all citizens in making the best out of the opportunities created by new technologies and the digitisation of economies. Such developments may be underpinned through novel approaches to innovation in skills development as part of systemic reforms in the IPA III beneficiaries”.

The **Western Balkans Economic and Investment Plan (EIP) and the Green Agenda** refers to the Agenda on Innovation, Research, Education, Culture, Youth and Sport for the Western Balkans which outlines a comprehensive, long-term strategy for cooperation with the Western Balkans in these areas.

The intervention proposed under the OP reflect the conclusions and recommendations of the **EC Progress Report 2022 Albania**. “Some progress was made with the adoption of the 2021-2026 National Strategy for Education and the related action plan; the strengthening of the new National Agency for Employment and Skills; the continued restructuring of the National Agency for Education, Vocational Training and Qualifications; and the implementation of the Albanian Qualification Framework and the Vocational Education and Training Law. Further efforts are required to strengthen quality and inclusiveness of education, with a special focus on the proper implementation of the competence-based approach and digitalisation. Appropriate resources should also be allocated to ensure the implementation of the new policy reform. Further efforts are required to finalise the implementing legislation of the Law on Cultural Heritage and Museums. In the coming year, Albania should in particular: a) ensure the optimisation of the VET system to develop services and competences in line with the needs of the labour market; b) improve professional development and training of teachers and trainers, with a specific focus on pedagogical skills related to the implementation of the competence-based inclusive approach and digitalisation from pre-primary to university level, including VET education; c) adopt the 2022-2029 National Youth Strategy.”

The **Economic Reform Programme 2023-2025** emphasises that in accordance with the Recommendation of the European Council for blended learning, as well as based on the national education strategy 2021-2026, the creation of suitable infrastructure for the use of ICT in schools and its maintenance, investment for the addition of equipment is foreseen digital.

The **NPEI 2023-2025** states that in terms of innovative welfare, one of the six priorities of the Albanian government for achieving sustainable economic and social development is the transformation of the way services are provided in Albania through a citizen-centred approach. This is embodied in the Inter sectoral Strategy of Public Administration Reform (SNRAP) 2018-2022, which constitutes the general framework for the modernisation and transformation of public administration institutions and practices in the country, with the vision of “providing high quality services to citizens and businesses in a transparent, effective and efficient manner, through the use of modern technologies and innovative services, in accordance with the requirements of European integration, through impartial, professional and responsible civil servants, part of efficient structures”. It refers in a general way to the implementation of the national education strategy, as one of the priorities of chapter 26, with a focus on “ensuring comprehensive and quality education”.

In addition, the 2022 Berlin Summit conclusions state that economic growth must be inclusive and mainstream reforms linked to the digital agenda should not leave Roma behind. The Summit also underlined the importance of supporting schools with vulnerable children ensuring digital means and skilled teachers. Both these goals are in line with the aims of the strategy on education that relate to inclusion of all students in education (including digital education) and providing education of similar qualities for all students including those from vulnerable groups, and Roma and Egyptian communities.

Sub-Area of Support 2.1: Taxation

The outputs in this Sub-Area of Support align with the **IPA III Programming Framework**, specifically in the field of public financial management. A key priority is to enhance reform strategies to ensure fiscal sustainability and sound management of public finances, in line with EU standards.

The proposed intervention is in line with and will contribute to the **Economic Reform Programme 2023-2025** objective of strengthening fiscal consolidation in the medium term. Achieving interoperability between the tax system and other EU systems will support the implementation of Reform Measure 06 of the ERP, which focuses on strengthening the fight against informality.

Under the **NPEI 2023-2025**, the alignment of Albanian legislation with European Union legislation on chapter 16, Taxation, as well as the improvement of tax administration to increase the taxpayer base, remain a priority. The proposed intervention under the OP will contribute to the NPEI objective to further harmonise tax policies with the EU acquis, therefore also with its operation standard under VIES/VIDA. Furthermore, the proposed support contributes to the NPEI objective of enhancing tax administration management for revenue collection, based on professionalism, integrity, and honesty, as well as creating standards that instil trust among citizens, international partners, and the local and foreign business community.

The **EC Progress Report 2022 Albania** provides clear guideline on future priorities for Albania as regards taxation, including simplifying the taxation system to encourage tax compliance and ensuring effective implementation of automatic tax information exchange with EU Member States in accordance with the OECD Global Standard. Furthermore, the Report states that the effectiveness of anti-corruption measures in the tax administration remains limited, making it a particularly vulnerable area in this regard. The Report recommends development of the necessary capacities and taking appropriate measures to ensure the effective implementation of automatic exchange of tax information with EU Member States in accordance with the OECD Global Standard. The conclusions of the **10th EU-Albania Public Administration Reform (PAR) Special Group** emphasise the importance of approving and monitoring the implementation of the Medium-Term Revenue Strategy (MTRS). Albania's tax revenue is approximately 10% lower than the Western Balkans average, excluding social contributions. Therefore, actions in digitalisation can facilitate the reduction of informality and improve transparency.

The proposed measures under this Operational Programme align with the overall approach of the **"Economic and Investment Plan for the Western Balkans"** which emphasises inter alia the role of a professional civil service in preventing corruption through increased transparency and the use of e-governance.

Sub-Area of Support 2.2: Cybersecurity

The **IPA III Programming Framework** recognises that emerging security issues at global level need to be addressed, in particular in the area of cybersecurity and building State and societal resilience against hybrid threats. Increased support to capacity-building is envisaged in the area of **cyber-security and fight against cyber-crime**. With growing connectivity, the importance of cybersecurity and resilience will continue growing in the future. It is highlighted that operators of essential services in key sectors such as healthcare, transport, energy, banking, digital infrastructure and water supply should have the necessary capacities to take appropriate security measures based on EU values and principles.

The **EC Progress Report 2022 Albania** observes that while Albania is party to the Budapest Convention on cybercrime, it has yet to sign the Second Additional Protocol to the Convention on enhanced co-operation and disclosure of electronic evidence, which has been opened for signature on 12 May 2022. In relation to negotiations for a United Nations convention on cybercrime based on resolution 74/247 of the United Nations General Assembly, Albania demonstrated voting patterns that are fully convergent with the position taken by the EU and its Member States. On the basis of the National Cyber Security Strategy 2020-2025, new legal and sub-legal acts on cybercrime remain to be adopted. In July 2022, Albania was a victim of a large-scale cyberattack, which led to the temporary disruption of most public online services. The National Authority on Electronic Certification and Cybersecurity has taken some new steps to align further the **Law on cybersecurity** with the EU Directive on the security of network and information systems. Albania has established a list of critical information infrastructures and the necessary implementing legislation. Regarding hybrid threats, Albania completed the EU's hybrid risk survey with the objective of identifying systemic vulnerabilities which should be addressed.

Within the **National Plan for European Integration 2023-2025**, under Chapter 24: Justice, Freedom, Security - Fight against Organised Crime, the fight against cybercrime, human trafficking, and money laundering remains areas where additional results are needed. The State Police is a member of 18 out of 30 Analytical Projects of EUROPOL, which is an information processing system related to combatting organised crime, drug cultivation and trafficking, Islamic terrorism, cybercrime, child abuse through the internet, smuggling of migrants, human trafficking, money laundering, etc. In 2020, Albania adopted a new cybersecurity strategy and a 2020-2025 action plan that prioritise this field. Additionally, the Minister of Interior Order No. 494, dated 30 December 2020, approved the "Strategy for Investigating Computer Crimes and the Action Plan for the period 2021-2025." Legislative changes based on this strategy are currently being worked on. The adoption of new legal acts and regulations on cybercrime based on the National Cybersecurity Strategy 2020-2025 are envisaged.

Under Chapter 10: Information Society and Media, the Law on cybersecurity (No. 2/2017) has partially transposed Directive No. 2016/1148/EU which focuses on measures for achieving a high common level of network and information system security in the EU. In terms of approximation with EU legislation and harmonisation with EU standards in the field of fight against organised crime, the Albania 2022 Report states that the National Authority for Electronic Certification and Cybersecurity has taken several new steps to further harmonise the Cybersecurity Law with the EU Directive on the security of networks and systems information. Enforcement of cybercrime law needs to be strengthened through capacity building for detection, investigation and prosecution.

Regarding the field of cybersecurity, the 2022 Berlin Summit conclusions highlighted the need for more cooperation in the field of cybersecurity and the fight against different forms of hybrid threats across the Western Balkans.

Sub-Area of Support 2.3: Digital Connectivity

The OP objectives are fully in line with the **IPA III Programming Framework** as they address digital infrastructure and fast and very fast networks deployment (Component 1) and Develop and Implement 5G use cases for smart community through secured and resilient 5G networks based on the EU 5G toolbox experiences and green agenda principles (Component 2). On digital connectivity, the IPA III Programming Framework states: "The digital economy is a fast growing sector. Strengthening digital connectivity and the digital transformation of businesses and public services can be used for innovations that create wealth for societies and businesses. Supporting the digital transformation of the economies in the Western Balkans and Turkey is essential not to broaden the digital gap with the EU and is a prerequisite for the competitiveness of industry in the region. Resilient and secure digital connectivity, which mitigate risks in networks and preserves citizens privacy and integrity, is a prerequisite for a human centric digital economy and society. Data and Artificial Intelligence are the ingredients for innovation that help to find sustainable solutions to societal challenges, from climate change, health to farming, from security to manufacturing."

The Western Balkans Economic and Investment Plan (EIP) and the Green Agenda⁵² highlight that the development of digital infrastructure with fast and very fast broadband is one of the main directions of investment as identified in flagship 8. Digital infrastructure, the deployment of an ultra-fast broadband, with a view to ensuring universal access, lowering the cost of roaming, developing digital skills and enhancing cybersecurity, are key priorities of the Digital Agenda for the Western Balkans. Furthermore, the European Green Deal appreciates that 'digital technologies are a critical enabler for attaining the sustainability goals of the Green Deal in many different sectors'. 'The Commission will explore measures to ensure that digital technologies such as Artificial Intelligence, 5G, cloud and edge computing and the internet of things can accelerate and maximize the impact of policies to deal with climate change and protect the environment. Digitalisation also presents new opportunities for distance monitoring of air and water pollution, or for monitoring and optimising how energy and natural resources are used'. Even though the Albania 2022 Report also states that separate collection of different waste streams is still insufficient, this has happened due to the lack of enough legal provision on the management of e-waste. Currently, a new law "On the extended responsibilities of the producer" is being drafted and will be published for consultation, part of which relates to the management of electronic waste (e-waste management); This law aims to enable the implementation of the obligation of producers who generate post-consumer waste, to have additional responsibilities for the post-consumer phase of their products, with a specific target on three categories of waste, one of which is e-waste. It is expected that this law will be in force from January 2025. In the meantime, for most of the projects envisioned, due to the fact that there will be no replacement of current equipment. Referring to different use cases presented in EU⁵³ in the framework of 5G for smart community and in studies⁵⁴ on benefits of 5G digital connectivity, 5G digital connectivity supports the green agenda in many sectors and helps to gain competitive advantages while decreasing greenhouse gas emissions, energy consumption and water and pesticide usage through smart applications such as IoT, M2M, smart metering etc. Furthermore, IoT multi-sensor water and air pollution monitoring systems allow appropriate decisions to be taken swiftly at a localised level to be most effective in terms of human health and environmental protection.

According to the **EC Progress Report 2022 Albania**, digital infrastructure continued to improve and the share of enterprises with faster (>10MB/s) network connection increased from 79.8% in 2020 to 90.5% in 2021, but internet use and websites of enterprises show only small growth. The DESI report includes data regarding the digital integration technology which enables businesses to gain a competitive advantage, improve their services and products and expand their markets. According to the 2022 DESI Report, the percentage of enterprises having medium high intensity of green action through ICT for 2021 is 66%. Based on the findings of the DESI 2021 report, an indicator has been developed that measures the level of support that adopted ICTs offered to enterprises to

⁵² https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2020-10/communication_on_wb_economic_and_investment_plan_october_2020_en.pdf

⁵³ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/5g-smart-communities>

⁵⁴ https://www.qualcomm.com/content/dam/qcomm-martech/dm-assets/documents/5g_and_sustainability-_the_transformative_role_of_5g_-_10.4.2021.pdf

engage in more environmentally-friendly actions. The findings conclude that digital technologies contributed to using fewer materials, equipment or consumables (73%), to produce less waste (72%) or to use less energy (70%). The objectives for broadband development are in line with the EU Digital Agenda, and part of priorities of the MAP-REA of WB6 endorsed in Trieste Summit on 1 July 2017.

The CRM 2021-2024 Plan of Western Balkans, approved in the Sofia Summit in November 2020, aims to integrate the Western Balkans into the pan-European digital area by providing broadband internet access for the vast majority of households, aligning with EU Digital Single Market principles and practices, finalising the process of enabling the WB6 free roaming region, over time significantly reducing the roaming costs between WB6 and the EU, coordinating data protection approaches, introducing mutual recognition of trust services, and embarking on new challenging practices, such as Artificial Intelligence, smart cities, high-performance computing, etc.

The **Economic Reform Programme 2023-2025**, Reform measure #12 "Development of the broadband infrastructure for the digital economy" recognises the need for the further development of broadband infrastructure for economic and social development. Steering ICTs' environmental footprint is considered a relevant lever to achieve the EU's environmental goals including climate neutrality. Digital technologies are identified as a critical enabler for achieving these objectives, promising major reductions of GHG emissions among others in buildings, energy, transport, industry, and agriculture sectors, and helping to build climate resilience.

The Commission in its Green Deal calls for "a digital sector that puts sustainability at its heart" and announced to consider measures "to improve the energy efficiency and circular economy performance of the sector itself, from broadband networks to data centres and ICT devices" and toward "more transparency on the environmental impact of electronic communication services."

In the BEREC Report on Sustainability, it was acknowledged that ICT will have an enabling role in the continuous digitalisation of society, which can lead to significantly lower energy consumption in other sectors. In that respect, it is proposed to focus on the best available infrastructures and technologies in terms of efficiency. It was said that "regulators can help by staying technologically neutral, so that old technology can be replaced, and the most efficient technology can be chosen (e.g. 5G and fibre)"⁵⁵. The measures under this reform regard investments in white areas, rural and remote areas as well as in the Promotion of the Green Agenda in digital by initiating or supporting the green digital project undertaken by the stakeholders e.g. market players. Regarding 5G, the measures under this reform include the development of 5G networks, and release of the 700 MHz frequency band, Digital Dividend 2 (DD2) for the development of 5G. Moreover, the proposed intervention is coherent with and aims to address the following EU policies: The EU 2020 Digital Single Market goals; The EU Green Deal,⁵⁶ The 2025 Gigabit Society objectives of EU, EU Rural Broadband Action Plan; Europe 2020 – A strategy for smart, sustainable and inclusive growth with its pillars on the EU Digital Agenda 2020 and Digital Single Market Programme, and the EU Digital Decade Programme. It aims to support Albania in the integration process through implementation of EU relevant recent acquis regarding digital infrastructure and 5G experiences.

4. Operational features of the programme

4.1 Interaction of the programme with IPA III annual action plans or measures and interventions from other donors/International Financial Institutions

Area of Support 1: ICT infrastructure for better services for the society

Sub-Area of Support 1.1: Digital Health

Donor's assistance in the health sector that is relevant for the intervention envisaged under this Area of Support is the World Bank supported Improvement of the Health System" (HSIP). The Regional Hospital Information System (RHIS) implementation is under Law No. 57/2015 "For the Ratification of the Loan Agreement between the Republic of Albania and the International Bank for Reconstruction and Development".

RHIS is in the implementation phase and covers the digitisation of all work processes in a hospital, as well as the digitisation of all medical documents produced from epicrisis, discharge sheets, prescriptions, etc., using electronic

⁵⁵ https://www.berec.europa.eu/system/files/2022-07/10282-berec-report-on-sustainability-assessing_0_3.pdf

⁵⁶ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

signature for specialist doctors. The system will provide real time access to the patient's electronic health record and diagnosis history, as well as will improve the efficiency of medical care professionals by enabling analysis of morbidity, deaths, emergencies, geographic areas, age, gender, etc.

The National Agency for Information Society has been awarded a WBIF grant to prepare a Feasibility study for Expansion of the Government Network (GovNet) to ensure faster, reliable and secure communication between health care service providers. The Government Network interconnects more than 230 public institutions in Tirana and it is also the main infrastructure network used by the Government Gateway (GG) platform which serves as the basic architecture that enables the exchange of real-time governmental data in a secure and reliable way. The project which has already commenced and is expected to be finalised within mid-2024, will cover the Feasibility Study for the Expansion of the Government Network (GovNet) to ensure faster, reliable and secure communication between health care service providers. The scope is to increase the security of health data exchange, to deliver better health services to citizens and to create the necessary coverage of Government Network throughout the country in order to expand the GovNet also to other institutions.

With various investments that have been made in advancing digital health information systems (supported also by international entities like the World Bank and Austrian Government), a faster and more secure access to patient health records is crucial at all levels of health care services: primary level (medical centres), secondary level (polyclinics) and tertiary level (hospitals).

Sub-Area of Support 1.2: Digital Education

Within the framework of IPA II, the Ministry of Education and Sports was involved in the project **EU for teaching** with the value of EUR 2 352 941. The main objective of the project is to enhance inclusive competency-based quality learning in pre-university primary education in Albania that leaves no child behind based on processes that equip teachers with skills and competences of inclusive teaching.

The Albanian government is implementing an innovative programme aimed at digital transformation in the pre-university education system by supporting schools with the necessary infrastructure to increase the digital skills and technological knowledge of students through the placement of **SMART laboratories in schools**, the inclusion of coding concepts and notions in grades 1-3 as well as updating the current ICT teaching curricula in grades IV-XII. In this context, the curriculum of the Information and Communication Technology (ICT) subject for the first grade has been approved, aiming to encourage creative thinking among students. In the new curriculum, knowledge of technology and coding is included from the first grade. A specific platform (CodeMonkey) is being used to teach coding concepts in the first grade, designed for elementary school pupils. It is bringing a completely new way of learning, through interactive games with characters loved by children, to make the technology lesson as attractive as possible for them. In the 2022-2023 school year, the implementation of ICT as a subject has started from the first grade with a focus on coding in 100 pilot schools in 34 cities of the country, where the beneficiaries are 7079 students.

Several donors are supporting the required investment including the Albanian-American Development Foundation, the OSFA foundation, the Government of the United Kingdom British Council (through the "Schools of the 21st Century" programme), International Bank for Reconstruction and Development (World Bank), Western Balkans Investment Framework (WBIF) and Council of Europe Bank (CEB). Negotiations with the World Bank for the extension of this project to another 200 schools have been closed, thus ensuring the appropriate infrastructure with a unique typology for the creation of suitable environments for the development of sustainable ICT competencies. This typology aims to set up smart labs in these 200 schools, where students starting from the first grade will be able to use the Code Monkey platform. The project foresees the training of ICT teachers and teachers of other subjects in the use of ICT infrastructure and the use of ICT tools that enable teaching and learning, thus stimulating blended learning. The WBIF has approved a grant to support the establishment of smart labs in the rest of pre-university education (684 schools), in collaboration with the financial support of the Council of European Development Bank.

Artificial Intelligence for Young People is an innovative programme that will train Albanian students in the field of technology and AI, business ethics, critical thinking and problem solving. The vision is digital transformation in the pre-university education system by supporting schools with the necessary and sustainable infrastructure to increase digital skills and technological knowledge for Albanian students aged 13-19 years in technology, specifically in the field of Artificial Intelligence. This programme is a collaboration between the AADF and Intel Corporation Inc. to educate Albanian students aged 13-19 in technology, specifically in the field of artificial

BC

VS

intelligence. 9 schools of higher secondary education have become part of the project and 6 Smart laboratories have been built and the beneficiaries are 160 students and 24 trained teachers.
Internet Security

The MES has been part of the **ESEP/eTwinning** (European School Education System) online community since 2014. The project is part of the Erasmus+ programme and its vision is to establish an online community of teachers at international level, who share experiences and develop teaching competencies based on the integration of technology.

The MES, in cooperation with the "Vodafone Albania" Foundation, is implementing the "STEM" project, which is a comprehensive, educational, proactive project that will contribute to the development of the knowledge of teachers and students of selected schools in the field of science and technology enabling a better understanding in terms of finding appropriate digital solutions.

At the initiative of the MES, with funding and support from the AADF, the Clean Score programme, implemented based on the Memorandum of Understanding signed between the parties, as well as the Agreements with partner universities, aims to implement automated exam correction in universities, significantly increasing transparency in student evaluation. Currently, cooperation has been established with 11 public and 2 private universities.

Within the framework of "EU for schools project", a project funded by the EU and implemented by UNDP, the newly constructed schools of this project are reconstructed following European guidelines on energy efficiency and e-waste. ICT equipment established in these schools conforms to respective European standards that relate to e-waste. Within the framework of WBIF, an assessment in 16 schools is being undertaken concerning energy efficiency principles. In this regard, the assessment questionnaire also includes elements that relate to e-waste.

Area of Support 2: Integration with EU information technology systems, cybersecurity and digital connectivity

Sub-Area of Support 2.1: Taxation

The **International Monetary Fund (IMF)**, in collaboration with the **European Commission** and the **Swiss Secretariat for Economic Affairs (SECO)**, is implementing a capacity development programme in support of the fiscal institutions in the Western Balkans, namely in Albania, Bosnia and Herzegovina, Kosovo, Montenegro, North Macedonia, and Serbia. The programme, known as the **Revenue Administration and Public Financial Management (PFM) Reform** programme, has undergone two phases already (SEE I and SEE II) and has supported the strengthening of the institutional and human capacities of fiscal institutions in the beneficiary countries. It has also facilitated significant reforms in these areas, including addressing emerging challenges such as those posed by the COVID-19 pandemic.

The ongoing third phase of the programme (2023-2026) seeks to provide crucial technical expertise to support the recovery efforts in the post-pandemic period and mitigate spill over effects. The primary objectives of this phase are to enhance fiscal risk management practices, improve the efficiency of public investments, eliminate unproductive tax incentives to enhance revenue efficiency, address structural issues to ensure equitable revenue generation, strengthen taxpayer compliance, and enhance core functions of the revenue administration.

In addition to the IMF programme, the GDT has initiated a three-year cooperation project (2023-2025) with the Swedish Tax Agency (STA), supported by the **Swedish International Development Cooperation Agency (SIDA)**. The overall goal is to support the GDT in achieving development and progress needed based on the draft MTRS 2022-2026. This cooperation Project will primarily focus on five key components: building a strong integrity culture, improving compliance risk management, enhancing taxpayer service, strengthening the tax audit function, and improving and developing business processes within the GDT. By emphasising good governance, voluntary compliance, and business development, this project aims to strengthen the effectiveness and efficiency of the GDT. Therefore, it is important to note that this technical assistance is not anticipated to have significant interactions with the proposed activities under the Operational Programme Digital Economy and Society.

In the period 2010-2012, the GDT was the beneficiary of an **IPA project, "Support for the General Directorate of Taxes of Albania"**. The project was implemented by the Tax Administration of France (components 1, 2) and that of Sweden (components 3, 4).

Sub-Area of Support 2.2: Cybersecurity

The following table summarises the US assistance provided in the cybersecurity sector.

Table 13: Cybersecurity, US Assistance

No	Project	Beneficiary
1	Improvement and optimisation of the NAIS firewall architecture at the level of web filters (WAF – Licenses for 3 subscriptions)	NAIS
2	Migration of priority sectors to the Cloud such as: National SOC and sectoral SOC's (Energy/State Police/Government Sector) along with applications/systems interfaced with them	Energy NAIS ASP AKCESK
3	Technical Assistance of Critical Infrastructure (Expertise)	Energy NAIS ASP AKCESK
4	Technical and strategic plan for risk analysis and standards for 52 institutions under the NAIS	NAIS
5	National SOC	AKCESK ASP Energy Finance
6	SOC in Layer 2 & 3	Finance ASP Energy
7	Cyber Hygiene	AKCESK NAIS Finance ASP Energy Transport Other
8	Threat Intelligence Platform	AKCESK/NAIS
9	Training and Capacity Building	AKCESK ASP Energy Finance

The Feasibility study for the establishment of a High Performance Computing Centre for Government Institution's Data and Setting up a secure information exchange network to enable regional interoperability in the Western Balkans region (Western Balkans Investment Framework (WBIF))

The project objective is to cover the Feasibility Study and Cost Benefit Analysis for the implementation of two main components, which will alter digital transformation in Albania with the aim of increasing the quality of life of Albanian citizens:

- Establishment of a High-Performance Computing Centre for Government Institution's Data.
- Setting up a secure information exchange network to enable regional interoperability in the Western Balkans region.

The HPC Centre will be the next step into the Government Digital Transformation journey enabling insights from the data stored in the Government Data Centre due to real-time analysis and processing which will enable the government to be in line with "The Digital Europe Programme".

The HPC Centre will enable the Government Digital Transformation by bringing digital technology to businesses, citizens and public administration by use of key capacity areas including supercomputing, Big Data and Machine Learning (ML) and Artificial Intelligence, ensuring a wide use of digital technologies across the economy and society, in line with the "The Digital Europe Programme".

Sub-Area of Support 2.3: Digital Connectivity

When preparing this OP, consideration was given to ongoing projects, the implementation of IPA II programmes and the information given in the sectoral planning documents. More specifically, the results of IPA 2020 Technical Assistance project "Support the Ministry of Infrastructure and Energy to implement the new European Electronic Communications Code & Open Internet" which was completed during 2022 were taken into consideration. The overall objective of this Project was to align the Albanian legislation with the EU acquis in the fields of Electronic Communications and free up 700 MHz band.

Under IPA 2022, further assistance is approved to support the preparation of sub-legal acts and regulations drafted to align the new electronic communication law with the Directive 2018/1972/EU establishing the European Electronic Communications Code.

The Ministry of Infrastructure and Energy initiated the Regional Broadband Project in 2018. The feasibility study and CBA for regional broadband development was completed in July 2020 under the WBIF project: WB19-ALB-DII-0: Feasibility Study and Cost-Benefit Analysis for Regional Broadband Infrastructure Development in Albania. The white and grey areas were identified based on digital diagnosis report prepared by the end of 2019. The Feasibility Study and Cost-Benefit Analysis also provided an estimation for the investment needs to achieve the broadband coverage in white areas. The next steps based on the WB22-ALB-DII-02 Pilot Project for Rural Broadband Development in Shkodra, Tropoja, Kukës and Dibra are: the ESIA, Detailed Design and Tender documents, and WB24-ALB-DII-01 Broadband Development in White Areas in Vlora, Gjirokastra, Fier, Berat and Korçë regions: The Detailed Design, ESIA, and Tender Documents, for Rural and White area Broadband Development have not yet started.

The project WB23-ALB-DII-01 on the Development of the broadband ATLAS, pre-feasibility study was completed during 2022. The goal of this project was to develop the broadband atlas including information on end users as well as provide the methodology for creating four types of maps: infrastructure mapping, service mapping, demand mapping and investment mapping.

4.2 Description of the programme

4.2.1. Intervention Logic

The **Overall Objective /Impact of the Operational Programme** is to advance with the implementation of Albania's Digital Agenda of Albania in selected sectors.

Outcome 1: The Specific Objective (Outcome) of the Digital Health Sub-Area of Support is to improve healthcare delivery by establishing a new national integrated e-health network and the Radiology Information System.

This outcome will be achieved by including all the population of Albania in a newly national integrated e-health network. The integrated e-health network will improve the working environment of the healthcare providers and will also ensure access by policy makers and academic institutions to improved health information.

The **Outputs** to be delivered under the Digital Health Sub-Area of Support contributing to the corresponding Specific Objective (Outcome 1) are:

Output 1.1 contributing to Outcome 1: Detailed design of the system established.

Output 1.2 contributing to Outcome 1: Infrastructure and Software Systems for Electronic Health Record System and Radiology Information System established.

Output 1.3 contributing to Outcome 1: Healthcare providers enabled to use the Radiology Information System and Electronic Health Record Systems.

Output 1.4 contributing to Outcome 1: End recipients and healthcare professionals fully informed of the new system's benefits.

The above outputs include a technical study aiming to optimise the technical choices of the envisaged investment in central infrastructure, network/security and software systems and provide a detailed design of the system. The system will then be established, and the intended users trained on change management as well as on the system functionalities. In order to prompt awareness and overcome any potential lack of confidence and privacy concern

by systems' users (i.e., patients and healthcare professionals), an awareness campaign has also been planned under this Sub-Area of Support.

Outcome 2: The Specific Objective (Outcome) of the Digital Education Area of Support is to improve learning outcomes of pre-university students by using digital tools and systems.

The **Outputs** to be delivered under this Sub-Area of Support and contributing to the corresponding Specific Objective (Outcome 2) are:

Output 2.1 contributing to Outcome 2: Strengthened ICT-oriented curricula of high schools (last 3 years of pre-university education).

Output 2.2 contributing to Outcome 2: Capacities of teachers built for the new curricula and on the sustainable use of digital tools, circular economy principles and energy efficiency.

Output 2.3 contributing to Outcome 2: Secondary School teachers equipped with laptops,

The **Specific Objectives (Outcomes)** of the Taxation sub-area of support are:

Outcome 3: To achieve interconnection and interoperability of the GDT's IT systems with EU IT systems through the CCN/CSI network/interface and prepare the integration with the EU VIES / VIDA.

Albania's tax administration has to be prepared to have its IT systems interconnected with EU systems. When Albania will become a Member State, it needs to have in place the interconnectivity with the CCN/CSI, which facilitates all communications in the framework of exchanging information with the other Member States' tax administrations under the EU Directives on Administrative Cooperation (DACs), with the VIES/VIDA, etc.

Therefore, the intervention aims to provide the needed capacities and undertake measures to ensure the effective implementation of the automatic exchange of tax information with EU Member States in line with the OECD Global Standard, by achieving interconnection and interoperability with EU IT systems in accordance with the recommendations from the Albania's Progress-Report 2022 of the European Commission. Furthermore, it aims to adopt and integrate the EU standards and practices (VIES/VIDA) according to EU requirements and in accordance with DG TAXUD specifications.

Outcome 4: To comply with OECD and EU's obligation of implementing automatic exchanges of tax information (Country-by-Country Reporting).

The aim is for the General Taxation Directorate (GDT) to implement automatic exchanges of tax information based on the requirements of OECD/Country-by-Country Reporting. This implementation is expected to greatly enhance the efficiency of tax revenues and administration in Albania. By adopting this approach, the GDT will gain comprehensive and detailed insights into the global operations, financials, and tax positions of multinational enterprises (MNEs).

The **Outputs** contributing to the specific objective are as follows:

Contributing to Outcome 3	Output 3.1. Technical recommendations, specifications and guidelines developed. Output 3.2 Legislative and regulatory reform to prepare the ground for implementation prepared. Output 3.3 Existing IT infrastructure upgraded and new hardware established at GDT. Output 3.4 Existing interoperability framework modified. Output 3.5. Capacities built for IT staff at GDT and other public bodies/agencies. Output 3.6. Awareness raising and information campaign for Albanian taxpayers carried out.
Contributing to Outcome 4	Output 4.1. Technical recommendations, specifications and guidelines developed. Output 4.2 Legislative and regulatory reform to prepare the ground for implementation, prepared.

	Output 4.3. CbCR portal built, existing IT infrastructure upgraded and new hardware established at GDT. Output 4.4. Capacities built for IT staff at GDT and other public bodies/agencies. Output 4.5. Awareness raising and information campaign for Albanian enterprises, carried out. Output 4.6 Monitoring and evaluation system for CbCR established.
--	--

The above Outputs are directly aligned with the following weaknesses and needs identified in the SWOT analysis outlined in section 2.7: Insufficient technical capacity and resources hinder the successful integration and interoperability of national taxation systems; Integration and interoperability of national taxation systems lack a robust legal and institutional framework; Albania struggles to effectively collect tax revenues and ensure compliance with tax laws; The Taxpayer Registry requires refinement and updating; Compliance risk management methodologies are currently implemented slowly and ineffectively; and The current e-taxation system has functional needs that persist, including the need for user testing, automation of work processes.

Outcome 5 The Specific Objective (Outcome 5) of the Cybersecurity Sub-Area of Support is to increase the capacities to counter cyber intelligence threats against critical information infrastructures.

The **Outputs** planned to achieve the desired change under this Sub-Area of Support contributing to the corresponding Specific Objective (Outcome) are:

Output 5.1 contributing to Outcome 5: The physical hosting capacity of the NAIS Data Centre (supplies) increased and related Critical Information Infrastructures hardware/software equipment upgraded

Output 5.2 contributing to Outcome 5: Threat Intelligence platform for proactive detection against sophisticated attacks established

Output 5.3 contributing to Outcome 5: Dark web monitoring platform established

Output 5.4 contributing to Outcome 5: Cyber awareness and preventive analysis capacity, and cyber resilience and response capacities of involved public sector organisations improved.

The **Specific Objective (Outcome 6)** of the Digital Connectivity Sub-Area of Support is to improve Digital Connectivity based on VHCN with fibre optic and 5G.

The **Outputs** to be delivered under this Sub-Area of Support are as follows:

Output 6.1 contributing to Outcome 6: Geographical Survey for broadband network, VHCN prepared

Output 6.2 contributing to Outcome 6: Gigabit Infrastructure Act drafted

Output 6.3 contributing to Outcome 6: Technical study for 5G use cases in smart communities prepared

Output 6.4 contributing to Outcome 6: 5G use cases pilot project designed

Output 6.5 contributing to Outcome 6: Awareness raised of End users and relevant stakeholders on Gigabit infrastructure/5G use cases benefits.

4.2.2 Detailed description of each area of support

Area of Support 1: ICT infrastructure for better services for the society

Sub-Area of Support 2.1: Digital Health

Rationale

The ability of citizens and healthcare providers to securely access and share electronic health records ('EHR's), that is to say collections of longitudinal medical records or similar documentation of an individual, in digital form, within and across borders has a number of benefits: an improvement in the quality of care for citizens, reduction in the cost of health care to households, and it supports the modernisation of health systems that are under pressure from demographic changes, rising expectations and costs of treatment. For example, sharing the results of blood tests in a digital format among clinical teams prevents repeating invasive and costly tests on the same person. Similarly, where patients need to see different health professionals, sharing electronic health records can avoid a

repetition of the same information about their medical history, saving time for all parties involved and improving the quality of care. Health care needs are expected to further increase in the future as a result of population ageing, the rising prevalence of chronic conditions and a rise in demand for long-term care. Evidence from various countries suggests that up to 20% of health care spending is wasteful, for example because patients receive unnecessary tests or treatments, or as a result of avoidable hospital admissions. Digital technologies are powerful solutions to address these issues and adapt health systems to future challenges. For example, digital solutions linked to health apps, or wearable devices, combined with a system that allows a citizen secure access to their own health data, should enable patients with chronic conditions, such as diabetes, or cancer, to monitor their own symptoms at home and share them quickly with their clinical teams. This should reduce the number of visits to a health facility for monitoring. Digital technologies can also help to detect early a need for a change in treatments, resulting in fewer hospitalisations due to complications. Better management of chronic conditions in the community, alongside reducing the duplication of health care actions (such as tests) should not only make systems more sustainable but also improve the overall quality of life, the quality of health care provided to citizens, and reduce the costs associated with health care for individuals and households.

To support the digital transformation of health and care, the Commission adopted the Communication on 'enabling the digital transformation of health and care in the Digital Single Market: empowering citizens and building a healthier society'⁵⁷. That Communication adapts for the health sector the objectives set out in the Communication 'A Digital Single Market Strategy for Europe' adopted on 6 May 2015⁵⁸ and the Communication 'EU eGovernment Action Plan - Accelerating the Digital Transformation of Government', adopted on 19 April 2016⁵⁹. Uptake of digital solutions for health and care remains slow and varies significantly across the Member States and regions⁶⁰.

Digitising health records and creating systems that enable them to be securely accessed by citizens and securely shared within and between the different actors in the health system (patients, their clinical teams in the community and hospital facilities) is an important step towards integrating digital technologies into health and care approaches. That integration requires electronic health records to be interoperable across Albania.

New technologies for health should support citizens to become active agents of their own health. To this end, citizens' and patients' needs should be taken into account when designing health information systems including making these systems more accessible to users, in particular to persons with disabilities, according to the accessibility requirements laid down by Directive (EU) 2016/2102 of the European Parliament and of the Council⁶¹, where applicable. The aim of interoperability with regard to electronic health records is to allow for the processing of information in a consistent manner between those health information systems, regardless of their technology, application or platform in a way that it can be meaningfully interpreted by the recipient. The lack of interoperability with regard to electronic health records leads to fragmentation and a lower quality of healthcare provision. The European Commission has already identified specific 'Integrating the Healthcare Enterprise' (IHE) profiles listed in the Annex to Commission Decision (EU) 2015/1302⁶² with the potential to increase interoperability of eHealth services and applications to the benefit of citizens and the healthcare professional community and to be eligible for referencing in public procurement. Those profiles provide detailed specifications for different layers of interoperability. Some of those profiles are already used to address specific business requirements in the eHealth Digital Service Infrastructure ('eHDSI').

The highest possible standards for security and data protection are central to developing and exchanging electronic health records. The General Data Protection Regulation requires patient data to be protected and properly secured so that its confidentiality, integrity and availability are ensured. As a consequence, systems must be secure, safe, trustable and integrate data protection by design and by default. The use of secure electronic identification and authentication means provided for in Regulation (EU) No 910/2014 of the European Parliament and of the

⁵⁷ COM(2018) 233 final.

⁵⁸ COM(2015) 192 final.

⁵⁹ COM(2016) 179 final.

⁶⁰ COM(2017) 228 final.

⁶¹ Directive (EU) 2016/2102 of the European Parliament and of the Council of 26 October 2016 on the accessibility of the websites and mobile applications of public sector bodies (Web Accessibility Directive) (OJ L 327, 2.12.2016, p.1-15).

⁶² Commission Decision (EU) 2015/1302 of 28 July 2015 on the identification of 'Integrating the Healthcare Enterprise' profiles for referencing in public procurement (OJ L 199, 29.7.2015, p. 43).

⁶³ <https://www.ihe.net/> and <https://www.ihe-europe.net>

Council⁶⁴(eIDAS) should enhance access, security and trust in electronic health record systems. That Regulation lays down the conditions under which recognised electronic identification means, falling under a notified electronic identification scheme of a Member State, may be used by citizens to gain access to online public services from abroad, including access to health services and health data. It also lays down rules for trust services such as electronic signatures, electronic seals and electronic registered delivery services, to securely manage and exchange health data by minimising the risk of possible tampering and misuse. Under Directive (EU) 2016/1148 of the European Parliament and of the Council⁶⁵ healthcare providers, that are identified as operators of essential services by Member States and digital service providers falling in its scope are required to take appropriate and proportionate technical and organisational measures to manage the risks posed to the security of network and information systems they use in their operations of provision of service. They are also required to notify security incidents having a significant or substantial impact on the continuity of the services they provide to the competent national authorities or to the national Computer Security Incident Response Teams (CSIRTs). As regards cybersecurity for electronic health record systems in particular, cybersecurity certification may allow the demonstration that cybersecurity requirements are fulfilled, under the relevant Union cybersecurity framework⁶⁶.

The major global technological trends influencing ICT development in the health sector⁶⁷ and all the above presented background has been taken into consideration when defining the specific objective and the outputs of the action related to this sub-area.

Social willingness to accept e-Health innovations is a decisive parameter for the wide acceptance and success. It is not easy to predict user acceptance, especially when such systems involve continuous monitoring of and interference with human activity at large. Security and privacy issues must be addressed beforehand and user engagement in the design of these systems is mandatory as to address the scepticism and concerns. There is a lack of user (i.e., patients and healthcare professionals) awareness and confidence; most people prefer to see their doctor face to face and do not trust the safety of stored information. Fragmentation within healthcare systems is a major barrier to e-Health deployment on a large scale. There are particular challenges in relation to health and social care informatics. There is still lack of large-scale evidence for potential improvements of healthcare processes; lack of a consolidated and systematic approach to monitor and benchmark the adoption and use of the whole spectrum of e-Health solutions; and lack of agreed metrics for measuring success, including the time period over which to look at costs/benefits and the comparability of different implemented systems. The acceptance by healthcare professionals is still weak. The e-Health system design and implementation processes often fail to win over clinicians. Failure to engage with people in health management roles in charge of implementing new systems is also a significant barrier. Opportunities offered by e-Health should be introduced in a consensual way. It should be clear for whom e-Health is mostly intended and for what kind of activities or services it is not appropriate. In the case of doctors and other health professionals, it should be determined for what kind of duties it will represent a helpful solution. For these reasons, **a technical study, change management training and an awareness campaign have been included in the implementation plan for this Area of Support.**

Applicable EU legislation: The Operational Programme under the e-Health sub-area of Support, will contribute to implementing the Commission Recommendation (2019) 800 final of 6.2.2019 on a European Electronic Health

⁶⁴ Regulation (EU) No 910/2014 of the European Parliament and of the Council of 23 July 2014 on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market and repealing Directive 1999/93/EC (OJ L 257, 28.8.2014, p. 73).

⁶⁵ Directive (EU) 2016/1148 of the European Parliament and of the Council of 6 July 2016 concerning measures for a high common level of security of network and information systems across the Union (OJ L 194, 19.7.2016, p. 1).

⁶⁶ See Joint Communication on Resilience, Deterrence and Defence: Building strong cybersecurity for the EU, point 2.2 (JOIN(2017) 450 final).

⁶⁷ For example, medical imaging generates demand for more advanced image processing techniques and genome sequencing generates demand for innovations in large-volume data processing and storage. The following major technological trends are identified:

- ICT solutions for improved efficiency and effectiveness of the healthcare systems that already cost too much (e.g., Hospital information systems and ERPs and e-Prescriptions), including better use of limited human resources for remote serving an ever-increasing population of elderly citizens (e.g., telemedicine and homecare)
- Re-use of public health information (e.g., government open data and social medicine) to develop novel applications and business models.

VS

Record exchange format and the Regulation (EU) 2016/679 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and the free movement of such data repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation - GDPR) (OJ L 119, 4.5.2016, p. 1).

Other relevant EU legislation: Directive No. 2011/24/EU of March 9, 2011 on patients' rights in cross-border healthcare aims to guarantee patient mobility and the free provision of healthcare services. Directive (EU) 2016/2102 of the European Parliament and of the Council of 26 October 2016 on the accessibility of the websites and mobile applications of public sector bodies (OJ L 327, 2.12.2016, pp. 1–15); Directive (EU) 2016/1148 of the European Parliament and of the Council of 6 July 2016 concerning measures for a high common level of security of network and information systems across the Union; Regulation (EU) No 910/2014 of the European Parliament and of the Council on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market (eIDAS Regulation), adopted on July 23, 2014, defines a regulatory framework to ensure secure and seamless electronic transactions between businesses, citizens, and public authorities; Commission Decision (EU) 2015/1302 of 28 July 2015 on the identification of 'Integrating the Healthcare Enterprise' profiles for referencing in public procurement.

Outcomes: The specific objective of the e-Health sub-area of Support is to improve healthcare delivery by establishing a new national integrated e-health network and the Radiology Information System.

The inclusion of the population in the new national integrated e-health network will allow for better diagnostics and a more effective and efficient work environment for the health care provider personnel using the system. In addition, the new national integrated e-health network will provide more comprehensive, accurate and timely health-related information that will enable better policymaking and research in health-related disciplines.

Typologies of outputs: Detailed design for the e-health solution, implementation of the infrastructure and software systems, training, awareness campaign to inform the population on the specific e-health solution.

Table 14: Digital Health. Impact, outcome and output indicators (incl. baselines and targets)

Results	Objective	Indicator	Metrics or Unit of Measurement	Baseline (2022)	Target (2032)
Impact	Advanced implementation of Albania's Digital Agenda of Albania in selected sectors.	Western Balkans Digital Economy Society Index ⁶⁸	Score	30.2	Increase
Outcome 1	Healthcare delivery improved.	Population included in the newly national integrated e-health network.	Persons	0	2 890 000
		Healthcare provider staff using the system, disaggregated by gender.	Number	0	10 000
		Policy makers and academic institutions with access to improved health related information	Number	0	3
Outputs contributing to Outcome 1	Output 1.1 Detailed design for the system established.	Detailed design of the system based on technical study including cost-benefit analysis.	Number	0	1

⁶⁸ <https://www.rec.int/pubs/159-western-balkans-digital-economy-society-index-wb-desi-2022-report>

he

VS

Results	Objective	Indicator	Metrics or Unit of Measurement	Baseline (2022)	Target (2032)
	Output 1.2 Infrastructure and Software Systems for Electronic Health Record System and Radiology Information System established.	Hardware connecting the healthcare providers to the systems (workstations, routers, middleware for medical devices) made functional	Number	0	50
		Central infrastructure (servers, storage), networking/ security installed	Number	0	1
		Software systems operational	Number	0	2
	Output 1.3 Healthcare providers enabled to use the Radiology Information System and Electronic Health Record Systems.	Healthcare operators trained on change management and the use of the system, disaggregated by gender.	Number	0	10 000
	Output 1.4 End recipients and healthcare professionals fully informed of the new system's benefits.	Multiannual awareness campaign implemented.	Number	0	1

Type of activities

In general, the activities of the e-Health sub-area of Support will be the following:

Acquis related capacity building, legislative approximation and harmonisation, sector reforms:

CAPACITY BUILDING: training on the Electronic Health Record System and Radiology Information System (system functionalities training/change management/IA and BI capabilities)

INVESTMENT: central infrastructure (servers, storage), networking/security; two software systems: for the Electronic Patient Record and the radiology information system respectively based on international standards compatible with EU standards of electronic health standards (IHE/HL7/CDA, DCOM).

TECHNICAL STUDY: detailed design of the system, including energy efficiency measures and e-waste management scheme.

AWARENESS CAMPAIGN: preparation and delivery of a multiannual awareness campaign addressed to both patients and healthcare professionals.

Table 15: Digital Health, Indication of the main type of activities under this Sub-Area of Support, broken down per year

2024	2025	2026	2027
Technical study	Investment ⁶⁹	Investment	Capacity building

⁶⁹Provisional cost estimates are based on:

Number of existing and future e-health systems that need to be interoperable (20 systems: e-prescription, e-referral, e-visit, ...)

		Capacity building Awareness campaign	Awareness campaign
--	--	---	--------------------

Delivery methods

Delivery methods that will be considered for this area of support may include services, twinning, supply and works procurements.

End recipients and target groups: the end recipients include the registered population of Albania holding a Unique National Identification Number; the target groups are physicians (family doctors, specialist doctors, etc.), radiologists, imagery technicians/nurses; public policy makers obtaining statistical/administrative information for better policy making.

Conditions: co-financing of the sub area of support; Order of the Minister on the usage of the proposed system and the validation of the documents produced by the system; maintenance of hardware infrastructure and software solutions ensured by the NAIS.

Sub-Area of Support 1.2: Digital Education

Rationale

The COVID-19 pandemic has further accelerated the existing trend towards online and hybrid learning. It uncovered new and innovative ways for students and educators to organise their teaching and learning activities and to interact in a more personal and flexible manner online.

At the same time, the uptake of digital technologies for education reveals challenges and inequalities between those who have access to digital technologies and those who do not (including individuals from disadvantaged backgrounds); and challenges related to the digital capacities of education and training institutions, teacher training and overall levels of digital skills and competences.

To further contextualise these challenges, according to recent studies and statistics: a) on average less than 40% of educators across the EU felt ready to use digital technologies in teaching, with divergences between EU Member States (OECD, 2018); b) more than one third of 13-14 year olds who participated in the International Computer and Information Literacy Study (ICILS) in 2018 did not possess the most basic proficiency level in digital skills (EC, 2019); c) a quarter of low-income households have no access to computers and broadband, with divergences across the EU affected by household income (Eurostat, 2019); and d) 95% of the respondents of the Open Public Consultation of the Digital Education Action Plan consider that the COVID-19 pandemic marks a turning point for how technology is used in education and training (EU Digital Education Action Plan, Open Public Consultation, 2020).

These figures demonstrates that since the digital transformation has changed society and the economy with an ever-deepening impact on everyday life, and especially on the new generation, highly affected by the pandemic and its implications on learning and teaching, there is a strong need for higher levels of digital capacity of education and training systems and institutions.

At the EU level, this called for a stronger and coordinated effort to support education and training systems, putting forward a long-term vision for the way ahead for European digital education area. In this respect, the **Digital Education Action Plan (2021-2027)** is a renewed policy initiative that sets out a common vision of high-quality, inclusive and accessible digital education in Europe, and aims to support the adaptation of the education and training systems of Member States to the digital age.

At the national level, **high quality education tops the list of aspirations for the future in Albania**⁷⁰. It is an essential element of quality of life for all: young people in school, families, those that want to have opportunities

Number of healthcare providers to be connected to this integrated health network (61 public and non-public hospitals, 43 healthcare centres)

Number of medical devices (angiography, CT, MRI, mammography; Xray, ecography - +300) that produce 500 MB for one image, 50 daily examinations per device = 7 tera bite transmitted and stored daily.

Number of users (physicians, nurses etc. – 10,000)

Roll-out process (training, awareness)

⁷⁰ This section is based on: OECD, Multi-dimensional Review of the Western Balkans. From Analysis to Action, February 2022.

VS

for their own children, those that want to have children in the future, and those that depend on the younger generations to shape their societies' future. Beyond innovation and economic opportunity, education also matters for civic engagement and respect for diversity and the rule of law. With impressive unanimity, quality education ranked topmost in all four aspirational foresight workshops held in Tirana as part of the Initial Assessment of the OECD Multi-dimensional review of the Western Balkans in 2021. The workshops gathered a range of participants from various ministries and agencies, the private sector, academia and civil society, who developed vision statements based on narratives of the lives of future citizens.

According to the results of the OECD Multi-dimensional review (OECD, February 2022)⁷¹ over the past decade, Albania has taken important steps to boost the quality and relevance of education across all levels. Learning outcomes, as measured by the OECD's Programme for International Student Assessment (PISA), have improved fast, with Albania being one of the fastest improvers. In science, Albania's mean performance increased particularly fast between 2009 and 2015, by 37 score points (OECD, 2018). As a result, learning outcomes are now similar to the average for all Western Balkans countries. In 2016, Albania adopted the **Pre-University Education Development Strategy for 2014-2020** (Ministry of Education, Sports and Youth 2016). The strategy set out four key policy priorities for education, linking each priority to expected results and planned activities. In recent years, a new VET law has encouraged engagement between vocational schools and the private sector, especially through work-based learning. Albania approved in 2021 the National Education Strategy for 2021-2026, which integrates the pre-university education strategy and the university education strategy (Ministry of Education and UNICEF, 2021). The strategy gives great importance to inclusiveness and equality in education, strengthening the competencies of teachers, mastery of lifelong learning competencies, digitalisation of education, and quality management and assurance.

To sustain the progress in building key competencies of student and adults, Albania must now tackle a set of important outcome-level challenges that remain. Many companies in Albania cannot generate jobs because they cannot find the skilled workforce needed to fill them. 25% of surveyed firms identified an inadequately educated workforce as a major (the third largest) obstacle to business in a recent survey (World Bank/EBRD/EIB, 2019). Although digital technology offers potential for Albania, both in the ICT sector and more broadly, the lack of digital skill can be an important bottleneck for development. In 2019, 21% of Albanians still had basic or above basic skills, low in comparison to the EU average at 56% (Eurostat, 2021). Although the pupil/teacher ratio in primary, secondary and upper secondary education in Albanian is rather favourable, the teaching quality remains inadequate. Improving teacher quality is especially important given the recently adopted competency-based curriculum.

The peer-learning participants from Albania selected digital transformation of the education system as a key priority to strengthen competencies of the future workforce and to create new opportunities in the emerging sector. Globally, digital tools and their use have become an increasingly important part of schooling. Application of digital technologies implies the use of computers and technologies to access the internet, to obtain and share knowledge among students and teachers, to use learning analytics in order to collect data and measure performance, and to setup collaborative learning networks to solve problems and to foster creativity among students. However, digital technology does not generate outcomes in isolation, but needs to be complemented with skilled teachers (OECD, 2015). Use of digital skills also offers growth opportunities in the emerging ICT sectors and is a key tool that can boost productivity in all economic sectors, highlighting the importance of acquiring relevant digital skills also among adults.

At the level of formal education, developing of teachers' standards on digital skills, promoting and supporting the use teachers' standards on digital skills to improve teaching, and increasing training of teachers were three key peer-learning priority actions.

Therefore, in line with the goal of the intersectoral strategy "**Digital Agenda for Albania 2022-2026**" to improve the quality of services towards citizens and business in the country, including access to digital services in the area of education, the "**National Strategy on Education 2021-2026**" identified under Policy Goal A: Qualitative, inclusive and equal pre-university education system that creates the conditions for all students without distinction to develop skills, knowledge, and stances conform the requests of a democratic society so that they can constructively face the life challenges and contribute to the construction of personal welfare and of societal welfare. More specifically, Strategic Objective A5: Development of digital competencies by making best use of ICTs, identified the following expected results: i. Creation of proper infrastructure for ICT use in schools and its maintenance; ii. Development of digital competence through extended ICT use in all subjects; iii. Offering qualitative ICT services for pre-university education.

⁷¹OECD Multi-dimensional review of the Western Balkans in 2021 – From Analysis to Action, February 2022.

Applicable EU legislation

Education is an area in which harmonisation by Directives or other compulsory EC acts is excluded.

However, historically, the EU has established a consolidated framework of cooperation policy on education among Member States. This is intended as an adjustment and coherence element in the national education processes and systems in the face of the economic, social and cultural context promoted by the Single Market and by some education competencies assumed by the Community as part of the Treaty on the EU. This idea lies on the development of European citizenship, on offering opportunities to improve quality in education, and on training young people in their transition and integration towards social and working lives, via a framework of key competencies, as an added value to the general goals of education. Its motivation is supplementary, and its orientation is geared towards the peripheral elements of education systems, especially using mobility, exchanges (e.g. ERASMUS), European language learning and other cultural cooperation mechanisms. To some extent, the EU promotes the European Dimension of Education in an almost instrumental manner, pushing the attitudinal facets vis-à-vis Europe into the background of its political action and economic and social integration.

Relevant for this Area of Support is the **Digital Education Action Plan (2021-2027)**,⁷² adopted on 30 September 2020, is a call for greater cooperation at European level on digital education to address the challenges and opportunities of the COVID-19 pandemic, and to present opportunities for the education and training community (teachers, students), policy makers, academia and researchers on national, EU and international level. The initiative contributes to the Commission's priority 'A Europe fit for the Digital Age' and to Next Generation EU. It also supports the Recovery and Resilience Facility, which aims to create a greener, more digital and resilient European Union. The Digital Education Action Plan is a key enabler to realising the vision of achieving a **European Education Area by 2025**. It contributes to achieving the goals of the European Skills Agenda,⁷³ the European Social Pillar Action Plan⁷⁴ and the '2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade'.

Outcomes

The Outcome (Specific Objective) of the Digital Education Sub-Area of Support is to improve learning outcomes of pre-university students by using digital tools and systems.

More specifically, the Education component of the Operational Programme – Digital Economy and Society aims to reinforce the digitalisation of the national system of education, with a specific focus on Pre-University Education, by supporting the achievement of the Strategic Objective A5: Development of digital competencies by making best use of ICTs, of the National Education Strategy 2021-2026, in particular Expected result iii. Offering qualitative ICT services for pre-university education, through specific investment and technical assistance in support of the further digitalisation and use of the new System for Management of Pre-University Education (SMIP). The SMIP has an integrated component that enables distance learning and enables the synchronisation of data in real time, creating the possibility of communication with other systems and offering for the first time the possibility of registering students in first grade, general high school and vocational high school through the e-Albania portal. At the same time, the activity will build capacities in the use of the different modules and functionalities, while providing technical assistance to redesign and update the ICT-oriented curricula of the Pre-University education programme and raising awareness on the crucial role of digital skills for enhancing the education performance and entering the job market with success.

Typologies of outputs: Technical assistance for the redesign of the ICT-oriented curricula; Capacity building / training of teachers; Investment in Hardware (PCs, tablet computers, laptops, servers, network equipment, scanners/printers, etc.), and Software (e.g. dedicated computer programmes and operating systems related to the functioning of the SMIP and related digital education needs); and raising awareness campaigns of the population.

⁷² Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Digital Education Action Plan 2021-2027 Resetting education and training for the digital age, COM/2020/624 final.

⁷³ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. European Skills Agenda for sustainable competitiveness, social fairness and resilience, COM/2020/274 final.

⁷⁴ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. The European Pillar of Social Rights Action Plan.

Table 16: Digital Education, Impact, outcome and output indicators (incl. baselines and targets)

Results	Objective	Indicator	Metrics or Unit of Measurement	Baseline (2022)	Target (2032)
Impact	Advanced implementation of Albania's Digital Agenda of Albania in selected sectors ⁷⁵ .	Western Balkans Digital Economy Society Index ⁷⁶	Score	30.2	Increase
Outcome 2	Improved learning outcomes of pre-university students using digital tools and systems.	Pre-university students with improved digital skills. Alternatively: RCR71 - Annual users of new or modernised education facilities ⁷⁷ .	Number	TBD	18 000
Outputs contributing to Outcome 2	Output 2.1 Strengthened ICT-oriented curriculum of high schools (last 3 years of pre-university education).	ICT-oriented curriculum of high schools redesigned and approved.	Number	0	3
	Output 2.2 Capacities of teachers built for the new curricula and on the sustainable use of digital tools, circular economy principles and energy efficiency.	ICT teachers trained through training on digital skills and sustainable use of digital tools.	Number	TBD	5 500
	Output 2.3 Secondary School teachers equipped with laptops.	Workstations and laptops provided/installed)	Number	0	5 500

Type of activities

In general, the activities of the Digital Education Area of Support will be the following:

TECHNICAL ASSISTANCE: Review of the Pre-University Education (High-School) curricula and design of new ICT-oriented Curricula, including all the necessary technical specifications for integrating all the components of the revised curricula into the modules of the System for Management of Pre-University Education (SMIP).

CAPACITY BUILDING: Training on the use and functionalities of the System for Management of Pre-University Education (SMIP) and integration with related systems and databases, as well communication management with students, families and school/government institutions. Training on digital skills and ICT for didactic purposes and the sustainable use of digital tools, circular economy principles and energy efficiency.

⁷⁵ Alternatively: Increased Digitalisation of the Pre-University Education system, including modernised ICT-oriented curricula: Human capital dimension of DESI <https://www.rec.int/pubs/159-western-balkans-digital-economy-society-index-wb-desi-2022-report>

⁷⁶ The human capital dimension of the Digital Economy and Society Index (DESI) has two sub-dimensions covering 'Internet user skills' and 'Advanced skills and development'. The former draws on the European Commission's Digital Skills Indicator, calculated based on the number and complexity of activities involving the use of digital devices and the internet (see <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC130341>). The latter includes indicators on ICT specialists, ICT graduates and enterprises providing dedicated ICT training.

⁷⁷ See Commission Staff Working Document, Performance, monitoring and evaluation of the European Regional Development Fund, the Cohesion Fund and the Just Transition Fund in 2021-2027, Brussels, 8.7.2021, SWD(2021) 198 final.

INVESTMENT: Deployment of approximately 5500 laptops to teachers and related software, as well as specific servers and other IT equipment required for the network integration, storage and operationalisation / maintenance. AWARENESS RAISING CAMPAIGN: Promotional campaigns to inform about the benefits (and risks) of digital education and the sustainable use of digital equipment, circularity principles, how to use digital tools for environmental protection etc.

Table 17: Digital Education, Indication of the main type of activities required under this Sub-Area of Support, broken down per year

2024	2025	2026	2027
Technical Assistance	Investment	Investment Capacity building Awareness campaign	Capacity building Awareness campaign

Delivery methods

Delivery methods that will be considered for this area of support may include services and supply procurements.

End recipients and target groups: Ministry of Education, teachers of the Pre-University education system (High-School), students and families, as well as the population at large.

Conditions: Co-financing of the area of support; Order of the Minister on the usage of the proposed system and the validation of the documents produced by the system; maintenance of hardware infrastructure and software solutions ensured by the NAIS.

Sub-Area of Support 2.1: Taxation

Rationale

To ensure Albania's tax administration is prepared for EU membership, it is crucial to establish interconnected IT systems with the European Union. However, the World Bank has noted that Albania faces challenges related to technical capacity, limited resources, and a shortage of qualified personnel. Integrating Albania's tax system with EU systems could be difficult. Efforts should focus on improving the capabilities and capacity of the tax administration, including profiling and risk assessment of taxpayers, and moving to electronic filing processes. The Albania 2022 Report recognises the progress made in reforming Albania's legal and institutional framework but stresses that further improvements are needed to comply with EU tax rules.

In this context, the integration of Albanian tax systems with the systems EU VIES /VIDA is essential for efficient communication and exchange of information with other EU Member States. The General Directorate of Taxation (GDT) should prioritise the implementation of a robust IT infrastructure aligned with EU standards. This includes establishing secure communication channels for seamless data exchange and collaboration. Interconnection and interoperability enable real-time exchange of information related to VAT, improve collaboration and accuracy, and minimize delays in obtaining critical data such as VAT registrations and taxable transactions. Access to the EU VIES /VIDA systems enables the GDT to verify VAT identification numbers, combat fraud, reduce the risk of tax evasion, and improve the integrity of the tax system. It contributes to a harmonised approach to tax compliance within the EU and ensures a consistent approach by the tax administration. Interconnectivity enables better risk assessment, the identification of tax loopholes and improved tax enforcement measures through access to information from other EU Member States.

The EU VIES (VAT Information Exchange System) and VIDA (VIES on Interoperability and Data Sharing Applications) systems play a pivotal role in facilitating the exchange of VAT-related information among EU Member States. These systems are specifically designed to enhance the efficiency and effectiveness of tax administrations by providing a centralised platform for seamless sharing and verification of VAT-related data. The interconnection/interoperability of the General Taxation Directorate's IT systems in Albania with the EU VIES/VIDA systems will assist the specific departments of GDT to increase operational efficiency. Firstly, by embracing these interconnections, the MFE/GDT will anticipate compliance with the EU's administrative cooperation requirements but also enables effective participation in cross-border tax initiatives. It is planned that this output will first enable GDT to align sub legal acts, institutional procedures, and information standards with the EU's administrative cooperation requirements. According to DG TAXUD specifications, the alignment will also guide integration on: Technical Integration specification, Data Exchange Standards, Message Formats,

bl

VS

Authentication and Security, Compliance, Testing and certification processes. This compliance enables seamless information exchange and cooperation of GDT with other EU Member States related tax authorities, enhancing transparency, and fostering trust in the tax administration. The interconnection allows Albania to actively participate in cross-border tax initiatives facilitated by the EU VIES/VIDA systems. This opens doors to enhanced collaboration, information sharing, and joint efforts in combating tax evasion, ultimately contributing to fairer taxation and increased tax revenues. Furthermore, the interconnection enables the General Taxation Directorate to access and verify VAT-related information from other tax authorities of EU Member States, thus helping to identify potential tax evasion or non-compliance transactions, thereby strengthening tax administration efficiency. Ultimately, the centralised platform provided by the EU VIES/VIDA systems streamlines the exchange of VAT-related data, reducing manual efforts and administrative burdens for the General Taxation Directorate aiming for smoother operations, faster access to information, and more efficient handling of VAT-related processes.

Interconnection promotes data standardisation and harmonisation, streamlining data processing and analysis. It enables automation of administrative procedures related to VAT, reducing errors and accelerating workflow. Interaction with the EU VIES/VIDA systems allow the Tax Authority of Albania to learn from other EU Member States' best practices in VAT administration, contributing to continuous improvement.

Overall, interconnecting the General Taxation Directorate's IT systems with the EU VIES/VIDA will ensure higher operational efficiency, compliance efforts, and cooperation with other EU Member States. It ensures timely access to reliable VAT-related information, improves risk assessment, and facilitates streamlined administrative procedures, leading to a more efficient and effective tax administration in Albania.

Albania committed to undertake exchanges with respect to the AEOI Standard from 2020. Albania commenced exchanges in 2020 non-reciprocally and therefore underwent an assessment under the methodology for non-reciprocal jurisdictions. Albania's confidentiality and data safeguards have been assessed to be consistent with the AEOI Standard. No issues considered to pose an unacceptable security risk to exchanged data have been identified. No hard recommendations have been made. Since 2021, Albania and its tax authority (GDT) continue to exchange Common Reporting Standard (CRS) information on a reciprocal basis, with over 80 countries.

Exchange of information (Country by Country Reporting) is one of the standards that currently Albania has to comply with, as a Member of the OECD/G20 Inclusive Framework on BEPS and also in the framework of acquis harmonisation (Chapter 16 (Taxation)). The availability of accurate and timely information through CbCR fosters greater transparency and accountability. The GDT will leverage this data to verify the consistency between reported profits, taxes paid, and economic activities across jurisdictions. The increased scrutiny and transparency discourage non-compliant behaviour and incentivize transnational transactions and multinational companies to comply with their tax obligations. Therefore, it is expected that improved compliance will contribute to a broader tax base and higher tax revenues for the jurisdiction. CbCR will facilitate the exchange of tax information between tax administrations, promoting international cooperation in combating tax avoidance and base erosion. By sharing information, GDT will leverage the experiences and insights of their counterparts, which can contribute to more efficient use of resources and avoid duplication of efforts. This collaboration reduces the burden on individual tax administrations and enhances overall efficiency in addressing cross-border tax issues. Furthermore, it involves the standardised reporting of financial and tax-related data. This streamlines the reporting processes for both taxpayers and GDT, reducing the administrative overload and associated costs. By automating data collection and processing, tax administrations can free up resources, minimize errors, and improve operational efficiency.

The implementation of CbCR and the exchange of information among tax administrations will potentially create a deterrent effect on potential tax evaders. The increased transparency and the risk of detection can discourage non-compliant behaviour, leading to improved voluntary compliance by taxpayers. As compliance rates rise, GDT will potentially achieve higher levels of efficiency in revenue collection and reduce the need for extensive enforcement measures.

In terms of risk assessments, having access to comprehensive information empowers the GDT to conduct more accurate evaluations. By analysing the financial data reported through CbCR, the GDT will be able to identify potential tax avoidance strategies and areas of non-compliance practices more efficiently and rapidly. This will enable them to allocate their audit and risk assessment resources more effectively, targeting high-risk areas with greater precision.

Moreover, by focusing their audits and investigations on the high-risk areas identified through the analysis of Country-by-Country Reporting data, the GDT units can allocate their resources in a more efficient and targeted manner. This strategic approach ensures that resources are utilised where they are most needed, optimizing the

effectiveness of enforcement actions. To support this initiative, activities will be implemented to address the lack of technical and reporting capacities and the required infrastructure, in addition to aligning with EU standards through the necessary approximation of sub-legal acts.

Furthermore, the detailed information obtained through the CbCR system will enable the GDT to identify specific areas or transactions that require closer scrutiny. By directing their enforcement efforts towards these identified risks, the GDT can significantly enhance their ability to detect non-compliance practices.

Applicable EU legislation

VIES (VAT Information Exchange System) and VAT in the Digital Age (ViDA)

VAT Directive (2006/112/EC),

Council Implementing Regulation (EU 282/2011)

Council Regulation on Administrative Cooperation (EU 904/2010).

Under the Taxation sub-area of Support, the Operational Programme contributes to the implementation of the EU acquis, namely the EU Council Directive 2006/112/EC of 28 November 2006 that establishes the common system of Value Added Tax (VAT) within the European Union. This Directive provides the legal framework and guidelines for the application of VAT in the EU Member States. The Directive outlines the scope of VAT, including the types of transactions and activities that are subject to VAT. It sets rules for determining the taxable amount, VAT rates, exemptions, and deductions. It also establishes the obligations of businesses in terms of VAT registration, invoicing, reporting, and record-keeping.

Outcome 3 contributes to the implementation of the Directive's provisions as it promotes harmonisation of VAT regulations across EU Member States to ensure consistency and facilitate cross-border trade. It includes provisions for the treatment of intra-EU transactions, including the application of the reverse charge mechanism and rules for determining the place of supply. Other applicable EU legislation:

Council Implementing Regulation (EU) No 282/2011 of 15 March 2011 laying down implementing measures for Directive 2006/112/EC on the common system of value added tax; Council Regulation (EU) No 904/2010 of 7 October 2010 on administrative cooperation and combating fraud in the field of value added tax (recast).

Country- by- Country reporting (OECD standard) / EU Council Directive 2016/881/EU of 25 May 2016 amending Directive 2011/16/EU as regards mandatory automatic exchange of information in the field of taxation (DAC4) - not yet aligned.

Outcome 4 contributes to the implementation of the EU acquis, namely the EU Council Directive 2011/16/EU, on Mandatory Automatic Exchange of Information in the Field of Taxation, issued by the European Union to enhance tax transparency and combat tax evasion. It establishes rules for the automatic exchange of information among EU Member States regarding various types of financial data.

The Directive mandates EU member states to automatically exchange information related to various financial aspects, including bank account balances, interest income, dividends, and specific types of insurance policies. This information exchange aims to provide tax authorities with a comprehensive overview of their taxpayers' financial activities and assets across national borders. The implementation of the EU Directive on Mandatory Automatic Exchange of Information in the Field of Taxation is intended to enhance tax compliance, discourage tax evasion and aggressive tax planning, and promote transparency in cross-border financial transactions. These objectives align closely with the goals of this Operational Programme. The Directive also aligns with international initiatives such as the CRS developed by the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). The CRS facilitates the automatic exchange of financial account information on a global scale and was considered during the preparation of this Operational Programme.

Furthermore, this outcome aims to harmonise with Directive EU 2021/2101 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2021, which amends Directive 2013/34/EU regarding the disclosure of income tax information by certain undertakings and branches. It emphasises the importance of comprehensive public country-by-country reporting to enhance corporate transparency and increase public scrutiny and strengthen public oversight of the corporate income taxes paid by multinational companies operating within the European Union.

Outcome (Specific objective): The specific objective of this Area of Support is to further integrate/make more interoperable the Albanian Taxation System with the EU VIES/VIDA, as well as to improve the capacity of risk management of national authorities (notably GDT) via faster and automatic exchange of information with other Member States and implementation of CbCR methods as recommended at OECD and EU levels.

Typologies of outputs: Draft legislation, feasibility studies. Information campaign for Albanian enterprises. Support, training and technical assistance to IT staff from GDT, including for the preparation and update of

technical standards, guidelines and specifications. Purchase of hardware, purchase of software from the shelf and/or hiring of qualified manpower for the design and development of new IT applications and/or the modification of existing IT systems and applications.

Table 18: Taxation, Impact, outcome and output indicators (incl. baselines and targets)

Results	Objective	Indicator	Metrics or Unit of Measurement	Baseline (2022)	Target (2032)
Impact	Advanced implementation of Albania's Digital Agenda of Albania in selected sectors.	Western Balkans Digital Economy Society Index.	Score	30.2	Increase
Outcome 3	Integration/interoperability of the Albanian and EU taxation systems, achieved.	IT systems made interoperable.	Number	0	2
		Albanian enterprises targeted	Number	0	50 000
Outcome 4	CbCR adopted and exchange of information methods established.	Yearly instances of CbCR in the regime year.	Number	0	250
Outputs contributing to Outcome 3	Output 3.1 Technical recommendations, specifications and guidelines developed.	Feasibility study based on as of assessed AS-IS scenario.	Number	0	1
	Output 3.2 Legislative and regulatory reform to prepare the ground for implementation prepared.	Laws/bylaws drafted.	Number	0	4
	Output 3.3 Existing IT infrastructure upgraded and new hardware established at GDT.	System installed.	Number	0	1
	Output 3.4 Existing interoperability framework modified.	Software solutions installed or reconfigured.	Number	0	1
	Output 3.5 Capacities built for IT staff at GDT and other public bodies/agencies.	Participants in training disaggregated by gender/age/employer	Number	0	30
	Output 3.6 Awareness raising and information campaign for Albanian taxpayers carried out.	# Albanian taxpayers reached.	Number	0	50 000
Outputs contributing	Output 4.1 Technical recommendations,	Feasibility study based on as of assessed AS-IS scenario.	Number	0	1

Results	Objective	Indicator	Metrics or Unit of Measurement	Baseline (2022)	Target (2032)
to Outcome 4	specifications and guidelines developed.				
	Output 4.2 Legislative and regulatory reform to prepare the ground for implementation, prepared.	Laws/bylaws drafted.	Number	0	2
	Output 4.3 CbCR portal built, existing IT infrastructure upgraded and new hardware established at GDT.	System installed	Number	0	1
	Output 4.4 IT staff at GDT and other public bodies/agencies, trained.	Trained staff disaggregated by gender/age/employer	Number	0	30
	Output 4.5 Awareness raising and information campaign for Albanian enterprises, carried out.	# Albanian enterprises reached.	Number	0	250
	Output 4.6 Monitoring and evaluation system for CbCR established.	Monitoring and evaluation systems designed and put in place.	Number	0	1

Type of Activities

In general, the activities of the Taxation Area of Support will be the following:

1) ACQUIS related capacity building, legislative approximation and harmonisation, sector reforms:

2) Other activities:

CAPACITY BUILDING: Capacity building for and training the employees of the General Directorate for Taxation to use and maintain the integrated IT systems.

INVESTMENT: Supply and installation of equipment and software (in line with the new draft law that includes the management of e-waste, foreseen to be approved soon and in force from January 2025).

TECHNICAL STUDY: Assessment, feasibility study, technical specifications.

AWARENESS CAMPAIGNS: Information campaigns to businesses on reporting obligations, data requirements, and submission procedures.

Table 19: Taxation, Indication of the main type of activities required under this Sub-Area of Support, broken down per year

2024	2025	2026	2027
Assessment, feasibility study, technical specifications.	EU acquis related legislative approximation and harmonisation.	Supply, installation and testing of equipment and software. Information campaigns to businesses on reporting obligations, data requirements, and submission procedures.	Information campaigns to businesses on reporting obligations, data requirements, and submission procedures. Performing the first Country by Country Reporting.

2024	2025	2026	2027
		Capacity building for and training the employees of the General Directorate for Taxation to use and maintain the integrated IT systems.	

Description of eligible activities

The following activities are indicatively planned to be implemented and contributing to the delivery of outputs under this Area of Support:

Interconnection and interoperability of the GDT's IT systems with EU VIES/VIDA systems

Conduct a comprehensive assessment of the existing IT systems within the General Taxation Directorate and its operability with NAIS to identify gaps and areas requiring improvement or integration with EU systems.

Define and establish data mapping protocols and mapping rules to ensure accurate and consistent data exchange between the General Taxation Directorate's systems and the EU systems. This will involve aligning data fields, formats, and codes to facilitate seamless information sharing.

Prepare the technical standards and specifications mandated by the European Union for interconnection and interoperability, considering also technical requirements, resource allocation, and any necessary infrastructure upgrades.

System Development and Integration - development and modification of the General Taxation Directorate's IT systems to incorporate the necessary functionalities and interfaces for seamless integration with the EU VIES/VIDA systems.

Provide training and capacity-building for the staff of GDT in using and maintaining the integrated IT systems. This will ensure that employees are proficient in utilising the new functionalities and protocols associated with the interconnection and interoperability with EU systems.

Establish mechanisms for continuous monitoring and maintenance of the integrated systems to identify and address any issues or discrepancies. Regular updates and system maintenance will be crucial to ensure the smooth and uninterrupted flow of data between the General Directorate of Taxation and EU systems.

Supply and installation of equipment and software. Purchase the equipment necessary to host the VIES/VIDA applications as specified by DG TAXUD requirements which include but do not limit to: - Server Farm to host application (test, live, Database, application, etc.); - Enterprise Storage Solutions; Software licences (if needed); Off-Shelf software solutions.

Capacity building will be undertaken to train GDT staff understanding data protocols, and effectively managing reporting and data exchange processes. Additionally, short-term technical assistance may be required to assist in developing internal procedures and job descriptions for new roles arising from this activity. Support will be provided as regards the legal alignment with EU Council Directive 2006/112/EC of 28 November 2006, which establishes the common system of value added tax (VAT) within the European Union.

Country-by-Country Reporting

Legislation and Regulatory Framework approximation to incorporate the requirements of CbCR. This involves review, gap assessment and preparation of laws and sub laws aligned with international standards set by the OECD/EU.

Implement a system for monitoring compliance with CbCR obligations and conducting risk assessments based on the reported information. Develop mechanisms and institutional procedures for addressing non-compliance, including audits, investigations, and penalties.

Preparation of information campaign to businesses by providing clear guidelines and instructions regarding the reporting obligations, data requirements, and submission procedures.

Definition of the scope of CbCR reporting, establish reporting templates, and determine the reporting period. Develop mechanisms and procedures for collecting and validating the required financial and tax-related data.

Prepare the technical standards and specifications for IT systems capable of receiving, processing, and exchanging CbCR data considering also technical requirements, resource allocation, and any necessary infrastructure upgrades. This includes ensuring data security, confidentiality, and integrity during transmission and storage. Align IT systems with the OECD's XML schema and formatting requirements for CbCR data.

Supply and installation of equipment and software:

Purchase the equipment necessary to host the CBC applications as specified by OECD requirements which include but do not limit to:

Server Farm to host application (test, live, DataBase, application, etc.)

Enterprise Storage Solutions

Software licences, if not supported by NAIS

Off-the-Shelf software solutions.

Delivery methods

Twinning, Services and supplies contracts will be considered as possible delivery methods.

End recipients and target groups

General Directorate of Taxation; National Agency for Information Society; taxpayers.

Conditions

Government co-financing has been secured.

The Ministry of Finance and Economy has approved the budget allocation for the Medium-Term Budget Programme, which includes maintenance plans.

The GDT and the NAIS are dedicated to expanding their staff and preventing turnover of trained and specialised employees.

The GDT and the NAIS involve their staff regularly in defining functionalities, conducting user acceptance tests, and ensuring the system's regular usage.

The Medium-Term Revenue Strategy (MTRS) 2022-2026 and the Sectoral Strategy for Public Finance Management 2023-2030 have been approved.

Sub-Area of Support 2.2: Cybersecurity

Rationale

Since 2022, Albania has been targeted from Iranian nation state sponsored continuing cyberattacks, which have severely affected the country's critical public and private infrastructure according to the U.S. Federal Bureau of Investigation (FBI & CISA). Hackers gained access to Albanian government servers, exfiltrating data, using ransomware and on 16 July 2022 launched a destructive "wiper" attack destroying public data using wiping malware. They forced government agencies shutting down their infrastructure, in order to remediate malicious activities which aimed to be disruptive for most online services that affect the lives of Albanian citizens, such as for birth, marriage or death registration.

With the start of Russia's war of aggression against Ukraine, and more generally with the climate of growing instability that characterises international relations, cyberattacks on government institutions have become even more widespread, although very rarely conquer the news headlines, for a variety of reasons. In addition, it is increasingly frequent that critical infrastructure, banking and finance sectors, energy, water, transportation, - even healthcare service providers are hit by severe breaches, as well as large enterprises, small businesses and even individual citizens.

In its tenth report on the EU and global threat landscape, ENISA (2022) identified eight primary threat sources, which include ransomware, malware, social manipulation, data breaches or leakages, denials of service, other Internet threats, supply chain attacks as well as disinformation/misinformation⁷⁸.

However, due to the increasing sophistication of malicious actors as well as the growing complexity of modern IT systems and networks, it would be a mistake to adopt a "narrow minded" approach to cybersecurity, based on ever

⁷⁸European Union Agency for Cybersecurity, "Threat Landscape 2022", October/November 2022. Retrieved online at: <https://www.enisa.europa.eu/publications/enisa-threat-landscape-2022>

VS

increasing investments in IT defence and protection systems, at risk of becoming obsolete before gaining widespread adoption in organisations. In fact, here more than in any other IT environment the "human factor" plays a decisive role, both in terms of individual users - the first and weakest interface to malevolent attacks - who needs to improve their awareness and understanding of potential risks, and as members of a broader cyber security governance system, involving multiple (public and private) stakeholders in a single community of interest. Albania is in the process of working towards the creation of such a community - centred on NAECCS, the National Authority for Electronic Certification and Cyber Security, with the NAIS as its operational arm, including for the role played as governmental authority for cyber security, offering a national e-services portal for citizens and hosting the government Data centre.

Applicable EU legislation: The Regulation (EU) 2019/881 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on ENISA (the European Union Agency for Cybersecurity) and on information and communications technology cybersecurity certification and repealing Regulation (EU) No 526/2013 (Cybersecurity Act)⁷⁹ lays down a framework for the establishment of European cybersecurity certification schemes for the purpose of ensuring an adequate level of cybersecurity for ICT products, services and processes in the EU, as well as for the purpose of avoiding the fragmentation of the internal market with regard to cybersecurity certification schemes in the Union. This is without prejudice to the competencies of the Member States regarding activities concerning public security, defence, national security and the activities of the State in areas of criminal law. On 18 April 2023, the Commission proposed a targeted amendment to the EU Cybersecurity Act. The proposed amendment will enable the future adoption of European certification schemes for 'managed security services' covering areas such as incident response, penetration testing, security audits and consultancy. Certification is key to ensure high level of quality and reliability of these highly critical and sensitive cybersecurity services which assist companies and organisations to prevent, detect, respond to or recover from incidents.

Outcome 5 (Specific Objective): The specific objective of this sub-area of support is to increase the capacities to counter cyber intelligence threats against critical information infrastructures, namely sophisticated attacks which target the Albanian Government digital ecosystem (e-services). Since the hosting capacity of the institution has almost reached the limit of its hosting offer, a large number of government systems are currently not being hosted in the government data centre. This may lead to a lack of measures for their safety or their exposure to external factors, which could pose a threat to the Albanian Government e-ecosystem. For this reason, it is crucial to increase the hosting capacity with supplies in the existing building of the institution so that all government systems are protected in the government data centre, and the same security policies are applied to them. They should also be monitored by the institution's security equipment. The facilities already exist, and there is no need for civil works to construct them. The project involves transforming this existing environment into a proper server room.

Part of the government systems in critical infrastructures currently utilise 'End of Maintenance' or/and 'End of Life' equipment. This has created the need to upgrade to newer infrastructures that are not susceptible to exploits or potential cyber-attacks.

In its eleventh report on the EU and global threat landscape (2023), the European Union Agency for Cybersecurity (ENISA) identified eight primary threat sources, which include ransomware, malware, social engineering, threats against data, threats against availability, Denial of Service, threats against availability, Internet threats, information manipulation; (ENISA, October 2023)

Due to the increasing and ever more sophisticated nature of cyber-attacks, as well as the absence of a platform capable of detecting such attacks, it is necessary to purchase a license for a Threat Intelligence and Dark Web platform. The use of these platforms fulfils the need for early detection of sophisticated cyber-attacks, thereby enabling the necessary measures to prevent and avoid them. Additionally, the use of these platforms helps in proactive defence by identifying potential threats before they manifest. These platforms provide real-time essential data about the nature of threats, their origin, and potential impact. Such information significantly expedites incident response efforts and assists in making informed decisions to effectively mitigate risks. Overall, these platforms offer our organisation valuable insights, early threat detection, and enhanced situational awareness, thereby strengthening the security posture, enabling proactive defence, and improving incident response capabilities.

⁷⁹<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32019R0881>

¹⁸ <https://www.cisa.gov/news-events/cybersecurity-advisories/aa22-264a>

Typologies of outputs: investment in Hardware (added on Data Centre), and Software (e.g., cybersecurity solutions for Threat Intelligence) for the NAIS; technical assistance to and capacity building of IT staff at both the NAIS and the various government bodies/agencies using the NAIS Data centre; awareness raising and training sessions of the service and administrative staff of the associated government bodies/agencies.

Table 20: Cybersecurity, Impact, outcome and output indicators (incl. baselines and targets)

Results	Objective	Indicator	Metrics or Unit of Measurement	Baseline (2022)	Target (2032)
Impact	Advanced implementation of Albania's Digital Agenda of Albania in selected sectors.	Western Balkans Digital Economy Society Index.	Score	30.2	Increase
Outcome 5	Increased Capacities of the general cyber defence capabilities, against sophisticated attacks which target the Albanian Government digital ecosystem (e-services)	Number of successful cyber-attacks.	Number (Optimal)	1	0
Outputs contributing to Outcome 5	Output 5.1 Physical hosting capacity of NAIS Data Centre (supplies) increased and related Critical Information Infrastructures hardware/software equipment upgraded.	Number of governmental systems and infrastructures hosted in the NAIS Data Centre.	Number	250	300
		Number of Servers upgraded in Critical Information Infrastructure.	Number	0	70
	Output 5.2 Threat Intelligence platform for proactive detection against sophisticated attacks, established.	Number of Firewalls/Switches upgraded in Critical Information Infrastructure.	Number	0	25
		Threat Intelligence Platform established.	Number	0	1

	Output 5.3 Dark Web monitoring platform established.	Dark Web monitoring Platform established	Number	0	1
	Output 5.4 Cyber awareness and preventive analysis capacity, and cyber resilience and response capacities of involved public sector organisations, improved.	Individuals trained on cybersecurity management and awareness from the Albanian public sector (disaggregated by gender, age and employer).	Number	0	400

Type of activities

In general, the activities of the Cybersecurity Sub-Area of Support will be the following:

CAPACITY BUILDING: training on cyber awareness, train the trainers model.

INVESTMENT: central infrastructure (servers, storage), networking/security, cyber intelligence platform.

Table 21. Cybersecurity, Indication of the main type of activities required under this Sub-Area of Support, broken down per year

2024	2025	2026	2027
-	IT investments Capacity Building	Capacity Building, including Training of Trainers	Capacity Building, including Training of Trainers

Delivery methods

Delivery methods that will be considered for this area of support may include services and supply procurements as well as twinning contracts.

End recipients and target groups: the end recipients include the NAECCS and the NAIS, the target groups include all the public sector organisations (e.g., Ministries, Public Agencies, State Police, Civil Court, Army etc.) participating in the Cybersecurity governance network.

Conditions: Co-financing of the area of support; memorandum of understanding drafted and shared by the NAECCS for the creation of the Cybersecurity governance network; public procurement of hardware and software solutions.

Sub-Area of Support 2.3: Digital Connectivity

Rationale

Digital infrastructure and digital connectivity are considered as a precondition for further development of the digital economy. It is crucial to provide access for e-services, e-government, e-health, for the provision of

interoperable services, provision of cross border services etc. As demonstrated during the COVID-19 pandemic crisis, digital connectivity is a vital necessity for citizens and businesses.

Development in the telecommunications networks as part of ICT ecosystem has an impact on different industries and fields of the economy. It is related to digital transformation and includes inter alia Internet of Things (IoT), 5G, Artificial Intelligence, Big Data, cloud computing the so-called 4th Industrial Revolution, smart cities, Intelligent Transport Systems, digital application for vertical industry etc. ICTs have a great potential to accelerate human progress, address the digital divide and develop the digital economy/knowledge-based economy.

The volume of data communications over telecommunication networks fixed and mobile has increased fast due to massive usage of ICT technologies, new applications, services provided through digital technologies⁸⁰. The necessity for more bandwidth and very high-capacity networks based on fixed and wireless, 5G is evident to support digital transformation and green agenda.

Taking into consideration that under digital connectivity component the program includes technical assistance for harmonisation with recent EU acquis and study for 5G use cases, these activities does not seem to be problematic from an environmental perspective. However, the possible environmental risks and the opportunity to integrate environmental and climate concerns related to e-waste management and energy efficiency the development of digital connectivity will be based on relevant policies, legislation on e-waste and energy efficiency.

In Albania, the total number of fixed broadband subscribers in 2022 stood at 582,110 with an increase of 4% compared to the previous year, and about 14% compared to 2020. About 49% of total fixed broadband subscribers have internet access up to 30 Mbps, 39% of them have internet access between 30 to 100 Mbps, while 12% of them have internet access between 100 Mbps to 1 Gbps. According to annual reports of AKEP in Albania the volume of data communication over mobile and fixed internet networks has increased 10-15 times during last ten years and three times during last 3 years.

However, related to the development of broadband, in particular fixed networks, there remains the digital divide between urban and rural areas. According to EC Report 2022 and recent data of AKEP only 20% of total number of fixed broadband connections is in rural areas while the rural population is about 40%.

The European Commission adopted in December 2018 the Directive 2018/1972/EU (the European Electronic Communications Code – EECC). The EECC code defined the very high-capacity networks as a strategic objective. It includes measures to encourage investments in very high-capacity networks, new rules for frequency spectrum and 5G mobile networks, changes in the universal service regime, rules for consumer protection, numbering, and emergency communications. Based on National European Integration Plan 2023-2025, the new electronic communication law drafted based on the EECC is expected to be approved within 2023. The code includes measures to encourage investments in very high-capacity networks, new rules for frequency spectrum and 5G mobile networks, changes in the universal service regime, rules for consumer protection, numbering, and emergency communications. Geographical survey for broadband networks including Very High-Capacity Networks is foreseen is a specific provision of EECC.

The Broadband Cost Reduction Directive (BCRD) is another important piece of EU legislation which is linked with digital infrastructure development. The Albanian Law no 120/2016 "On high-speed electronic communication networks and provision of the right of way", has transposed the BCRD. This law aims to reduce the cost of broadband networks through shared use of existing physical infrastructure and coordination of civil works. The development of broadband and digital gigabit infrastructure asks for large investments and for creating synergy between all infrastructure projects and projects related to digitalisation at central and local level.

The share of households having access to 30 Mbps Internet speeds has increased from 58.1% in 2013 to 90.1% in 2021. However, given the increased need of businesses and people for very high-capacity fixed and mobile connectivity, the availability of only 30 Mbps is no longer future-proof. It is also not aligned with the new objectives set out in **Directive (EU) 2018/1972 (European Electronic Communications Code – 'the Code')** for ensuring connectivity and widespread availability of very high-capacity networks (VHCN). Moreover, the Council, in its Conclusions on Shaping Europe's Digital Future of 9 June 2020 stressed that the COVID-19 pandemic demonstrated the increased need for fast and ubiquitous connectivity. It called for a package of additional measures to support current and emerging network deployment needs, including boosting the measures provided for under the BCRD.

⁸⁰ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-data-strategy_en

Therefore, in its Communication '2030 Digital Compass: The European way for the Digital Decade', the Commission set updated targets for 2030 that better correspond to the expected connectivity needs of the future. Within the context of the Digital Compass, it is expected that all European households will be covered by a Gigabit network, with all populated areas covered by 5G. This is required since households will increase the take up of next generation (5G/6G) network technologies reflecting their rising needs for very high-capacity connectivity. By the end of this decade, new digital communications features and capabilities such as high-precision, holographic media, and digital-senses over the networks, are expected to provide a whole new perspective to a digitally enabled society underpinning the need for gigabit connectivity. Before the end of the decade, businesses will need dedicated Gigabit connections and data infrastructures for cloud computing and data processing, in the same way as schools and hospitals will need this for eEducation and eHealth. High performance computing (HPC) will require terabit connections to allow real-time data processing.

The overall objective of IPA III is to contribute to the long-term recovery of the Western Balkans - backed by a green and digital transition - leading to sustained economic growth. One of the specific objectives of the IPA III Programme is to strengthen economic and social development including through increased connectivity and regional development, agriculture and rural development and social and employment policies, to reinforce environmental protection, increase resilience to climate change, accelerate the shift towards a low carbon economy and develop the digital economy and society.

Digital infrastructure / broadband development is one of the key priorities in the strategic documents in Albania. National Strategy for Development and Integration, NSDEI 2030, Digital Agenda Strategy and Economic Reform Program.

The Albanian Economic Reform Programme (ERP) 2023-2025, Reform measure #12, recognizes the need for the further development of broadband infrastructure for economic and social development. The ERP 2021-2023 plans the Reform measure #12 'Development of the broadband infrastructure for the digital economy'.

The National Plan for Sustainable Development of Digital Infrastructure, Broadband 2020-2025 (NBP) approved by Decision of the Council of Ministers No 434 dated 3.6.2020. The Plan has defined objectives to increase broadband penetration. The development of broadband and digital gigabit infrastructure asks for large investments and for creating synergy between all infrastructure projects and projects related to digitalisation at central and local level.

In April 2022, Albania joined the Declaration for Future of Internet⁵¹. The Declaration's principles include commitments to:

- protect human rights and fundamental freedoms of all people,
- promote a global Internet that advances the free flow of information,
- advance inclusive and affordable connectivity so that all people can benefit from the digital economy,
- promote trust in the global digital ecosystem, including through protection of privacy; and
- protect and strengthen the multi-stakeholder approach to governance that keeps the Internet running for the benefit of all.

Development of the broadband Infrastructure is one of the important goals for social and economic development. Digital infrastructure and digitalisation are part of relevant regional strategic documents. Furthermore, digital Infrastructure, the development and rollout of national broadband infrastructure in the six Western Balkans is one of the flagships of the Economic and Investment Plan for the Western Balkans adopted from the European Commission on 6th of October 2020⁵². This plan has underlined that the need for investments for broadband networks in the Western Balkans is around 3.6 billion Euros. The European Green Deal appreciates that 'digital technologies are a critical enabler for attaining the sustainability goals of the Green Deal in many different sectors'.

The development of broadband infrastructure is going in parallel with a significant development in e-government, e-services, digitalisation of ICT systems in public administration that is an important component for ICT ecosystem and digital economy. This part of investment is related to demand side of broadband. During and after the COVID-

⁵¹ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/declaration-future-internet>

⁵² [https://ec.europa.eu/neighborhood-enlargement/sites/neighbourhood-enlargement/files/communication_on_wb_economic_and_investment_plan_october_2020_en.pdf](https://ec.europa.eu/neighborhood-enlargement/sites/neighbourhood_enlargement/files/communication_on_wb_economic_and_investment_plan_october_2020_en.pdf)

19 crisis, the needs for digital connectivity for equal treatment/ non-discrimination/ addressing needs – for digital connectivity, digital skills and reliable connections are more important.

The major global trend and developments in digital transformation influencing the ICT sector, particularly the demand for more bandwidth/secured and high-performance connectivity, and all the above presented background has been taken into consideration when defining the specific objective and the outputs of the action for digital connectivity based on Very High-Capacity Networks.

5G networks are the proposed next telecommunications standards beyond the current 4G/LTE standard. 5G networks will not be only an evolution of current generations of mobile networks but is characterised as a revolution in the ICT field that will enable highly efficient, ultra-reliable, secure, and lower-delay critical services.

5G will be a crucial component of Albanian national infrastructure. 5G is not merely an extension of existing telecommunication networks, but rather an integrated network that supports the ever-growing data requirements and enables new consumer experiences based on seamless and ubiquitous connectivity. Apart from the advantages related to new and improved consumer experiences, 5G will also improve the life quality of its users. 5G is considered one of the pillars for achieving the national broadband targets and National Strategy for Development and Integration 2030.

While the first four generations of wireless networks mostly served our communications and digital content needs, 5G networks will serve more diverse needs of the economy, integrating the physical industries with the digital world. The Government considers that 5G networks are vital in enabling the next wave of productivity and business innovation across different sectors in the Albanian economy.

In September 2016, the European Commission published its 5G for Europe Action Plan, to boost the rollout of 5th generation telecommunications networks (5G) across the EU. The Commission stressed the need for a coordinated approach to ensure prompt deployment of the 5G technology throughout the Union.

Albania, being a candidate country for EU membership, is obliged to harmonise its national policies on electronic communications development with EU policies, which will be harmonised with the strategic objectives of the EU 2010 initiative on Digital Agenda for Europe, as an umbrella strategy for information society development, and the EU 2016 strategy Towards a European Gigabit Society for 2025.

The Memorandum of Understanding “on 5G for digital transformation of Western Balkans” was signed during the third Western Balkan Digital Summit on 2 November 2020, in Tirana. Through this Memorandum of Understanding the Western Balkans were committed to:

Work on a best effort basis, adopting new policy, regulatory and technical measures that ease administrative burden, facilitate and support private initiatives, stimulate investments, ensure a sustainable competitive environment, strengthen cooperation in the region, remove unnecessary barriers and promote best practices.

Cooperate with each other to address any interference issue in the radio frequency bands, especially for the implementation of 5G.

Work with the aim to be part of EU 5G corridors and transport paths to support the development of the emerging industries.

A top priority in the development of 5G networks is the safe, secure and reliable use of broadband internet access, which should be free of cyber threats. Development trends in telecommunications, expected developments such as the transition to 5G generation networks, are expected to bring significant changes in communications with the introduction of new applications/communication models related to industry (transportation, energy, health, etc.), with public institutions, communications between devices (Internet of things (IoT), mass car communications (mMTC), etc. These developments are being accompanied at a global level by increasing attention to the security issues of communications in 5G networks.

The European Commission⁸³ has established a dedicated and support action to create a set of good practice 5G use cases which can be re-used as benchmarks for innovative applications. In order to promote good practice 5G use cases, a technical study, training and an awareness campaign have been included in the implementation plan for this sub-Area of Support.

Applicable EU legislation:

Broadband Cost Reduction Directive/ Gigabit Infrastructure Act;
Directive (EU) 2018/1972 (European Electronic Communications Code);
EU 5G toolbox;
Communication COM/2021/118: 2030 Digital Compass: The European way for the Digital Decade. final Document;
Commission Recommendation (EU) 2020/1307 of 18 September 2020;

The 2020 Communication on 'Shaping Europe's Digital Future' estimated that, for digital infrastructure and networks alone, the EU has an investment gap of EUR 65 billion a year. In view of this, the Commission announced a revision of the BCRD. A major part of network deployment costs can be attributed to: (i) inefficiencies in the roll-out process related to the use of existing passive infrastructure (such as ducts, cabinets, and antenna installations); (ii) difficulties in the coordination of civil works; (iii) burdensome administrative permit-granting procedures; and (iv) bottlenecks in deploying in-building physical infrastructure. To facilitate and incentivize network roll-out, the Commission proposed the Broadband Cost Reduction Directive in 2013 with harmonised measures to reduce the cost of deploying high-speed electronic communications networks. In the meantime, the digital agenda targets on which the BCRD was based have mostly been met, but they have also become obsolete. The Operational Programme, Digital Connectivity sub-Area of Support, will contribute implementing the recent relevant EU acquis. The **Gigabit Infrastructure Act** proposed in March 2023, aims to address the shortcomings of the 2014 Broadband Cost Reduction Directive and contribute to the cost-efficient and timely deployment of the Very High-Capacity Network (VHCN) necessary to meet the EU's increased connectivity needs. Given the fast advances in digital technologies, significant network investment is required to keep up with increasing bandwidth demands.

Overall Objective (Impact): To promote digital transformation through improving legal and regulatory environment for gigabit infrastructure, increasing resilience and trust for better digital connectivity, promoting innovation and green agenda in building digital infrastructure and 5G.

Specific objective (Outcome): Digital Connectivity based on VHCN with fibre optic and 5G improved

The **Outputs** to be delivered by this **Sub-Area of Support**: Digital Connectivity with Very High Capacity Networks (VHCN)/gigabit infrastructure with FO and 5G, contributing to the corresponding Specific Objective (Outcome) are:

Geographical Survey for broadband network, VHCN.
Gigabit Infrastructure Act drafted.
Technical study for 5G use cases in smart communities, prepared.
5G use cases pilot project designed.

Consequently, for the components: **Component 1**: Gigabit Infrastructure Act and its implementing measures and **Component 2**: Implementing 5G use cases for smart community, the activities envisaged under the Operational Programme aim to:

Improve the legal and regulatory acts, drafting the relevant legal acts and regulations for development of gigabit infrastructure in accordance with relevant EU acquis⁸⁴;
Develop further, the digital infrastructure, the networks, and services of the future, based on an open, global, interoperable, reliable, and secured networks of communications where the human rights, democratic values and fairness are respected;

⁸³ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/5g-smart-communities>

⁸⁴ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/gigabit-infrastructure-act-proposal-and-impact-assessment>

Provide capacity building for the respective authorities in charge for implementing the gigabit infrastructure legal and regulatory framework in central and local level to bring broadband connectivity to all citizens, with an emphasis on bridging the digital gap between urban and rural areas and reaching the [Gigabit Society](#) objectives. Design and develop 5G use cases for smart community through secured and resilient 5G networks based on the EU 5G toolbox experiences and green agenda principles.

Typologies of outputs:

Technical assistance will be provided to the MIE to conduct the assessment studies on the broadband, gigabit infrastructure legislation, in order to revise the existing legal and regulatory framework for gigabit infrastructure in order to address the obstacles, harmonise the broadband law⁸⁵ with new electronic communication law⁸⁶ in order to promote deployment of gigabit infrastructure based on EU practice.

Technical assistance will support the MIE and the AKEP to conduct the geographical survey for the broadband infrastructure including very high capacity networks (VHCN) and to conduct a technical study for 5G use cases in smart communities which includes also the environmental and climate aspects: e-waste management in the area, opportunities for the circular economy, reuse and repair, as well as energy efficiency measures.

Capacity building for relevant stakeholders, MIE and AKEP staff as well as staff in other related institutions linked with implementation of new regulations for gigabit infrastructure is required under this technical assistance.

In addition to technical assistance, engagement and awareness raising activities will be conducted to showcase the findings and encourage relevant stakeholders such as territory planning authorities, municipalities to adopt their efforts to the needs of further development of digital connectivity based on VHCN (at least one National Conference on gigabit infrastructure Act, and 3 workshops).

Table 22: Digital Connectivity, Impact, outcome and output indicators (incl. baselines and targets)

Results	Objective	Indicator	Metrics or Unit of Measurement	Baseline (2022)	Target (2032)
Impact	Advanced implementation of Albania's Digital Agenda of Albania in selected sectors	Western Balkans Digital Economy Society Index ⁸⁷	Score	30.2	Increase
Outcome 6	Digital Connectivity with Very High Capacity Networks (VHCN) / gigabit infrastructure with FO and 5G improved	Population covered with VHCN network %	%	60%	80%
		5G coverage population	%	N/A	50%
		Fixed Broadband connections with > 100 Mbits	%	12%	50%
		Broadband connections with 1Gbits	%	<1%	10%
Outputs contributing to Outcome 6	Output 6.1 Geographical Survey for broadband network, VHCN prepared	Methodology to prepare the periodical geographical survey on broadband, VHCN prepared	Number	0	1
		#Participants trained on geographical survey process, disaggregated	Number	0	100

⁸⁵ Law no 120/2016 based on BCRD

⁸⁶ Based on EECC directive

⁸⁷ <https://www.rec.int/pubs/159-western-balkans-digital-economy-society-index-wb-desi-2022-report>

		by gender, age and employer			
		# Workshops held	Number	0	3
		Study on Geographical Survey for broadband network, VHCN prepared	Number	0	1
	Output 6.2 Gigabit Infrastructure Act drafted	Support study, Impact Assessment report (RIA), Study on environmental and climate concerns prepared	Number	0	3
		Legal Act drafted	Number	0	1
		Workshops held	Number	0	3
		Participants trained on revised legal and regulatory framework on gigabit infrastructure act disaggregated by gender, age and employer	Number	0	150
	Output 6.3 Technical study for 5G use cases in smart communities, prepared.	Phase 1 Identification of Use case Phase 2 - design to pave the way for the implementation of the use cases Phase 3 - conceptualise use cases based on demonstrations and simulations, Phase 4 - offer proof of concept, interoperability, and pilot testing.	Number	0	1
	Output 6.4 5G use cases pilot project ⁸⁸ designed.	Pilot project	Number	0	1
	Output 6.5 End users and relevant stakeholders fully informed of the Gigabit infrastructure/5G use cases benefits.	Multiannual awareness campaign	Number	0	1
		National Conference held	Number	0	1

⁸⁸See Annex 2.

EL

VS

Type of activities

In general, the activities of the Digital Connectivity Sub-Area of Support will be the following:

Acquis related capacity building, legislative approximation and harmonisation, sector reform, capacity building, training, awareness campaign to inform the population on the gigabit infrastructure/5G smart community use cases; Other activities (technical studies on VHCN and 5G use cases, eligible 5G pilot project implementing 5G use cases for smart community);

CAPACITY BUILDING: training on the Gigabit infrastructure Act, 5G, geographical survey on broadband/VHCN (methodology, atlas system functionalities training/change management/public authorities' capabilities)

TECHNICAL STUDY 1: Prepare study on Geographical Survey for broadband network, VHCN

TECHNICAL STUDY 2: 5G use cases for smart community including the environmental and climate aspects: e-waste management in the area, opportunities for circular economy, reuse and repair, as well as energy efficiency measures;

INVESTMENT: Eligible pilot project for implementing 5G use cases in smart community (e-health, e-education, transport, electronic public services). The proposal is given in Annex of this Area support. The pilot project aims to promote 5G deployment and demand side based on EU model for 5G for smart community⁸⁹.

Table 23: Digital Connectivity, Indication of the main type of activities required under this Area of Support, broken down per year

2024	2025	2026	2027
Impact Assessment (RIA) Gigabit Infrastructure Act Technical Study 5G use Cases	Gigabit Infrastructure ACT Capacity building Awareness campaign	Technical Study - Geographical Survey on broadband/VHCN Capacity building Awareness campaign Pilot Project on 5G use cases in smart community	Capacity building Awareness campaign Pilot Project on 5G use cases in smart community

Delivery methods

Delivery methods that will be considered for this area of support may include services and supply procurements as well as twinning.

End recipients and target groups: public policy makers, regulatory body and the end users include businesses and citizens who benefit from the better digital connectivity based on Very High-Capacity Networks in fixed and 5G.

Conditions: co-financing of the area of support.

Area of Support: Other Support

Rationale

The intervention under "Other Support" will support the Managing Authority, the Intermediate Body for Financial Management and other entities in the management and control system for the implementation of the Operational Programme, as well as the OP partners and end recipients, as appropriate. It should be noted that the IPA III multi-annual Operational Programmes 2024-2027 are the first OPs implemented in Albania. In this context, institutional capacity for effective and efficient implementation of Programme activities, monitoring and control is one of the most important factors to be considered. For this reason, technical assistance funds will be used to support designated structures and authorities, as well as partners and end recipients of the OP, in the effective implementation of activities related to the management, monitoring, evaluation and control of the Operational

⁸⁹The project might be implemented in modular way and the investment is estimated about 3-5 million Euro.

Programme, through assistance in the preparation of technical documentation required for Programme implementation, support in the design and implementation of communication and visibility activities, preparation of evaluation reports, ongoing monitoring of the results of OP, and support in administrative reviews and technical audits in the field. This also includes a wide range of capacity-building activities to ensure staff competencies, as well as the introduction of provisions to provide additional compensation to the salaries of selected staff to prevent staff turnover and create a stable work environment that is resistant to change. The percentage envisaged for top ups will be 12.9 % of the total budget under Other Support.

Various entities will be involved in the implementation of the Digital Economy and Society OP and will perform a number of tasks. Support will be provided to the Managing Authority, the Intermediate Body and other structures to ensure their smooth functioning and efficient and effective implementation of the OP programme. This comprehensive support is intended to ensure efficient implementation, close monitoring, effective evaluation, better visibility, clear communication, well-documented processes, and continuous learning.

To assess the efficiency and effectiveness of the Digital Economy and Society OP, the Managing Authority will establish an internal monitoring system. This system will allow for regular monitoring of implementation progress and ensure systematic and timely collection of data on relevant indicators. In addition, the data collected will support the preparation of annual reports and provide valuable insights into the performance of the Programme.

Applicable EU legislation

Interventions under this SO are not part of the EU acquis.

Outcome (Specific objective):

Capacities of Managing Authority, Intermediate Body for Financial Management and Partners and end recipients for efficient implementation of the Operational Programme, strengthened.

Typologies of outputs:

Capacity building activities (training, coaching, on-the-job support, study visits), promotional and communication activities, monitoring and evaluation, preparation of technical documentation for tenders, management verifications, etc.

Table 24: Other Support, Impact, outcome and output indicators (incl. baselines and targets):

Results	Indicator	Metrics or Unit of Measurement	Baseline (2022)	Target (2032)
Impact Administrative capacity and EU acquis alignment	Increased readiness of Albania for EU accession negotiations under Chapter 22.	Level of preparation	Moderately prepared (2022)	Chapter 22 closed
Outcome 7 Capacities of MA, IBFM Partners and end recipients for efficient implementation of the OP strengthened.	Budget disbursed against total budget allocation.	Percentage	N/A (2024)	100

Output 7.1 Administrative capacities of MA, IBFM, Partners, recipients and end recipients increased.	Employees of MA, IBPM and end recipients with increased capacities through training and other activities (gender/age disaggregated).	Number	0 (2024)	Min 60
	Employees of MA, IBFM and other eligible structures supported with top-ups of salaries due to increased workload (sex disaggregated).	Number	N/A (2024)	21 ⁹⁰ (2032)
Output 7.2 Capacities of Partners to participate actively in the OP implementation strengthened	Trainings for Partners organised	Number	0 (2024)	10 (2032)
Output 7.3 Effective implementation of OP supported	Tender documentation for service contracts prepared.	Number	0 (2024)	5 (2027)
	Tender documentation for supply contracts prepared.	Number	0 (2024)	5 (2027)
	Twinning/Twinning Light Fiches prepared	Number	0 (2024)	2 (2027)
	Communication and visibility events organised.	Number	0 (2024)	10 (2032)
Output 7.4 Monitoring and evaluation of the OP results effectively implemented	Programme evaluation undertaken.	Number	0 (2024)	2 (2027) – mid-term evaluation for each area of support
	Meetings of the Sectoral Monitoring Committee for the Programme held	Number	0 (2024)	16 (2032)

Type of activities

⁹⁰Subject to negotiations with the European Commission.

VS

Output 7.1. Competences of MA, IBFM and end-recipients staff increased

Support to the capacity building of MA, IBFM and end-recipient employees. For the management and implementation of the OP, new structures will be created within the Managing Authority and the other agencies responsible for the Areas of Support that are the subject of this OP. IBFM already has experience in managing IPA assistance under the IMBC implementation method but has never managed EU funds under a multi-annual Operational Programme. Given the lack of experience of the Albanian administration in the implementation of Operational Programmes, specific capacity building Programmes for employees in the management structures of OP will be developed and implemented, focusing on specific aspects of Programme implementation. Different types of capacity building activities are proposed, such as training (including on-the-job training), coaching, peer exchanges, targeted to the needs of different groups of staff based on assessments of training needs and the scope of their tasks. Capacity building activities will be initiated at the beginning of the Programme and will continue as needed throughout the life of OP.

Delivery method: service contracts and/or twinning

End recipients and target groups:

Target groups are the following:

MA (NAIS)

IBFM (CFCU)

NAO Management Structure, NIPAC Support Office, Audit Authority

Ministry of Health and Social Protection

Ministry of Education and Sports

Ministry of Finances and Economy – General Directorate for Taxation

National Authority for Electronic Certification and Cyber Security

Ministry of Infrastructure and Energy - Directorate of Policies and Strategies for the Development of Telecommunications and Posts.

Other identified during Programme implementation (if applicable).

Output 7.2. Capacities of Partners to participate actively in the OP implementation strengthened

Capacity building of Partners. The Partners will be actively involved in the implementation of the Programme through their participation in the Sectoral Monitoring Committee and other activities such as consultation on the results of Programme implementation, communication and visibility activities, etc. To ensure the active and effective participation of Partners, a customised training programme will be developed and implemented covering all aspects of Programme implementation, monitoring and evaluation.

Delivery method: Outputs in this area of support will mainly be achieved through service procurements.

End recipients:

MA

Partners:

Relevant public authorities including regional and national representatives of local authorities

National public authorities responsible for the application of the horizontal principles

Economic and social partners

Bodies representing civil society.

Output 7.3. Effective implementation of the OP supported

Provide programme implementation support to institutions responsible for implementing the OP. This activity will support MA, IBFM and end recipients in the preparation of documents for tenders, in carrying out studies and analyses essential for the implementation of the Programme, and in the design and implementation of activities related to the communication and visibility of the Programme, such as the preparation of promotional materials, the organisation of events to disseminate information on Programme results, etc.

Output 4. Monitoring and evaluation of the OP effectively implemented

Support to OP monitoring and evaluation. The activity will support the institutions involved in Programme implementation in tasks related to establishing a monitoring system for the Programme and collecting and analysing data related to Programme implementation, as well as desk and on-the-spot management verifications of the outputs. The activity also involves preparation of evaluation reports (mid-term evaluation) for the areas of support covered by the Programme. In addition, the MA will be supported in performing the duties of the Secretariat for the Sectoral Monitoring Committee for the Programme: establishment of the SMC, organisation of the SMC meetings (at least twice a year), preparation of reports and documentation for the SMC, etc.

Delivery method: service contract

End recipients: MA, IBFM, Sectoral Monitoring Committee members

Conditions (for all activities)

Adequate staffing of the institutions involved in the implementation of OP must be ensured by a stable work environment.

Indicative timeline for implementation (for all activities)

All activities will be implemented throughout the duration of the Programme, except for those related to evaluation, which will be carried out in 2026 and 2032, when the interim and final evaluation reports will be prepared.

4.2.3 Indicative List of major projects per each area of support

Not Applicable.

4.3 Mainstreaming

4.3.1 Environmental Protection, Climate Change and Biodiversity

The Programme and all its interventions have in principle minor impact on environmental issues, climate change and biodiversity. Therefore, the Programme does not fall under Article 25.5 of the NDICI Regulation. However, environmental concerns will be incorporated into the programme. Specific projects will be designed to incorporate positive measures during the procurement process by using the applicable EU green public procurement criteria for data centres, server rooms and cloud services, as well as computers, monitors, tablets and smartphones. A SEA will be carried out for any relevant areas and sub-areas of support in the programme and if needed, financed using the financial resources foreseen under the area of support "Other Support".

Projects should be designed in sustainable and environment- friendly manner. They should demonstrate their contribution to environmental and climate objectives, the e-waste management schemes with integrated circularity principles, energy efficiency measures, nature-based solution measures when relevant, etc. according to the environmental and climate set of criteria which will be developed by the Managing Authority.

Where possible, comprehensive environmental and climate criteria will be established that take into account more aspects or higher levels of environmental performance. Green public procurement criteria to be considered on a case-by-case basis include selection criteria, technical specifications, award criteria, and contract clauses. In addition, project beneficiaries and final recipients will be informed about the sustainable use of purchased equipment, particularly with regard to energy consumption and end-of-life management. Priority will be given to life cycle costing. Engagement with relevant stakeholders, including local communities, environmental experts and regulatory bodies, to ensure transparency and accountability throughout the project life cycle.

4.3.2 Gender equality and empowerment of women and girls

Gender mainstreaming will be ensured during delivery of the Programme. Overall, the Programme will have an indirect positive effect as regards gender equality. The establishment of the Electronic Patient Record will have positive outcomes for women and girl patients, as it can reduce face-to-face care barriers that women endure more than men: childcare, household chores, inadequate finances, and time. Digital health can empower women through access to their health data and up-to-date health information. As regards education, curricula improvements and training will also help to bridge the digital gender divide.

The bodies involved in the Programme roll-out will undertake the relevant measures to ensure that gender perspective is taken into account during the implementation, monitoring and evaluation of the Programme. The participation rates will be monitored and reported, as appropriate; gender disaggregated data will be collected where possible. Finally, as regards communication and awareness activities, specific attention will be paid to promoting women's perspective and voices and providing positive role models.

4.3.3. Human Rights

The Programme will promote human rights contents in a way that is complementary to the execution of all operations, ensuring accessibility without discrimination of any kind and addressing the digital divide that affects minorities and vulnerable and disadvantaged groups. The Digital Divide itself is a human rights issue; the United Nations General Assembly declared access to the Internet a basic human right in 2016. The intervention to ensure faster connections will help to advance social inclusion of low-income, rural and marginalised communities and the Roma and Egyptian minorities. The Programme will also have a positive effect in ensuring better and fairer access to quality healthcare, education and security (in cyber space). As one example, electronic health records are an equity tool for LGBT+ people. The right to privacy will be considered under Area of Support 1.

4.3.4. Disability

The Programme will have a positive impact on People with Disabilities (PwD). People with disabilities face significant barriers to access, and the need for online access to services is particularly high among people with disabilities. The principle of digital accessibility will be respected through the use of WCAG standards and compliance with Directive (EU) 2019/882 on accessibility requirements for products and services, with a focus on implementing accessible digital logic. Electronic health records will have a positive impact on healthcare for people with disabilities, improving their treatment outcomes and access to quality services. Accessibility will be considered throughout Programme implementation; for example, communication and information sessions will be held in locations that are reasonably accessible to people with disabilities.

4.3.5 Disaster Risk Reduction

The Programme does not aim to address or mitigate the consequences of natural disasters. Therefore, it will not have a direct impact on disaster risk reduction. However, as some measures are by default related to the processing of (and protection of) electronic data, information and records, the Programme will improve Albania's ability to ensure more secure access to personal information and data for all individuals and public entities. All data will be backed up at an off-site location to ensure business continuity (if computers or servers fail due to a natural disaster, equipment failure, or cyber-attack, the lost data will need to be restored from a second location where the data was backed up). Albania has already experienced cyber-attacks from various sources, and the relevant measures will be taken into account during the implementation of the Operational Programme.

4.4 Risks and Assumptions

Albania's experience in the indirect management of EU funds is scarce. Most of the uncertainties regarding the risks and assumptions are associated with this factor.

4.4.1. Risks identified under Sub-Area of Support 1.1: Digital Health

Category	Risk	Likelihood	Impact	Mitigation measures
1- External environment	Lack of ICT infrastructure including universal broadband.	Medium	Medium	Access to e-health records, particularly to the Radiology Information System, requires appropriate ICT infrastructure

Category	Risk	Likelihood	Impact	Mitigation measures
				and fixed broadband. Although the National Agency for Information Society ensures appropriate infrastructure for public hospitals, given the high number of healthcare providers and professionals that are to use the system, this risk cannot be fully mitigated.
5- Communication and information	Limited trust in the security of digital health platforms.	Medium	Medium	This risk will be mitigated through appropriate awareness campaigns addressing both the general public and the healthcare professionals.

4.4.2. Risks identified under Sub-Area of Support 1.1: Digital Education

Category	Risk	Likelihood	Impact	Mitigation measures
3-People and the organisation	Capacities of teachers with regard to using ICT.	Medium	Medium	The Operational Programme will provide tailored ICT training for teachers in pre-university education.
1- External environment	Fixed broadband penetration low in rural areas of Albania.	Low	Low	NAIS provides internet services to 1300 pre-university schools. The development of fixed broadband in rural areas for private users is outside of scope of this Operational Programme.

4.4.3. Risks identified under Sub-Area of Support 2.1: Taxation

Category	Risk	Likelihood	Impact	Mitigation measures
3-People and the organisation	Successful integration and interoperability of national taxation systems is not assisted by sufficient technical capacity and resources.	Low	Low	This risk will be addressed under the Operational Programme with capacity building to enhance the overall skills and capacities of the tax administration. This will include improving the proficiency in profiling and risk assessment of taxpayers, as well as expediting reforms that facilitate the transition to entirely electronic filing processes.

4.4.4. Risks identified under Sub-Area of Support 2.2: Cybersecurity

Category	Risk	Likelihood	Impact	Mitigation measures
1- External environment	Sophisticated cyber-attacks pose a significant threat to the Albanian government's cybersecurity measures.	High	High	The Programme will support strengthening Cyber awareness, preventive analysis capability, and cyber resilience and responsiveness of public sector organisations participating in the Cybersecurity governance network of critical information infrastructures.

4.4.5. Risks identified under Sub-Area of Support 2.2: Digital Connectivity

Category	Risk	Likelihood	Impact	Mitigation measures
4- Legality and regularity aspects	Change in Government priorities.	Low	Low	The Programme will foster good cooperation among digital connectivity stakeholders to drive the necessary reform in a timely manner.

The Programme will foster good collaboration among digital connectivity stakeholders to drive the necessary reform in a timely manner.

4.4.6. Risks under all Areas of Support including Other Support

Category ⁹¹	Risk	Likelihood	Impact	Mitigation measures
3-People and the organisation	Limited absorption capacity, lack of human resources to carry out technical and organisational processes, and frequent staff turnover.	<i>Medium</i>	<i>Medium</i>	Activities under Other Support will raise capacities and support staff retention. Technical guidelines will be developed to guide new staff that become involved.
2-Planning, processes and systems	Lack of timely and high quality technical and tender documentation.	Low	Medium	Staff appointed from the relevant authorities and project implementation units established promptly. Relevant staff well trained and involved in all the steps during the preparation of the technical and tender documentation. Use of TA for the preparation of documentation with sufficient quality control mechanisms by the Contracting Authority, end recipients and/or other project stakeholders. Delays in tender dossier preparation and contracting minimised through better forecasting, procurement planning and higher institutional capacity in the authorities managing the funds.
1-External environment	Unsuccessful tendering procedures due to insufficient funds / bids over budget.	Medium	High	Estimates of the investment costs based on up-to-date market research. Allocation of the budget with sufficient contingency to account for projected price changes until the expected date of procurement and/or identify in advance the

⁹¹ 1-to the external environment; 2-to planning, processes and systems; 3-to people and the organisation; 4-to legality and regularity aspects; 5-to communication and information

Category ⁹¹	Risk	Likelihood	Impact	Mitigation measures
				options if there is a need for additional funds.
5- Communication and information	Limited outreach to the target group.	Low	Low	Albania has already developed a set of measures to promote EU funding and it will follow suit. In addition, communication under Other Support will be complemented by specific sectoral communication.

The following assumptions must hold true for smooth implementation of the Operational Programme:

- Strong commitment of all institutions to the implementation of the EU integration agenda
- Availability of the relevant resources to manage procurement and disbursement of funds (human resources and national co-financing)
- Sound collaboration between Managing Authority, the relevant line ministries and Intermediate Body for Financial Management
- Effective coordination between the entrusted bodies for this OP and those for other Programmes (novelty for Albania in the rapidly escalating indirect management modality)

Risks and Assumptions will be updated during the preparation of the relevant Operation Identification Sheets and during each procurement process.

5 Overview of the consultation process for the preparation of the Operational Programme

The consultation process for the Operational Programme document encompasses multiple steps aimed at ensuring the active participation of relevant partners and civil society. This Operational Programme has been prepared in compliance with the European Code of Conduct of Partnership [Commission Delegated Regulation (EU) No 240/2014 of 7 January 2014 on the European code of conduct on partnership in the framework of the European Structural and Investment Funds] based on the methodology for the application of the partnership principle and the selection of partners developed for the Operational Programmes 2024-2027 in the Republic of Albania under IPA III.

In accordance with the European Code of Conduct on Partnership, the European Commission played an important role in engaging in discussions and technical consultation sessions throughout the preparation phase.⁹²

The partnership for the Operational Programme comprises representatives from the following:

- Relevant public authorities, including representatives of local authorities.
- Representatives of Development Partners in Albania.
- National public authorities responsible for implementing the horizontal principles
- Economic and social partners
- Organisations representing civil society.

The partnership was established by the SASPAC office, under the Prime Minister's Office, which, as the NIPAC, is coordinating the programming process for IPA III. The list of all the partners and actors consulted is included in an **Annex 1** to this Operational Programme. The drafting of the Operational Programme was scheduled to allow for the full participation of the partnership at different stages of drafting, facilitating the co-drafting process. The first consultation meeting was held on 6 June 2023 with the Donor community. The meeting aimed to discuss key aspects such as expected results, budget allocation, institutional setup, scope of the areas of support, including

⁹² <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/93c4192d-aa07-43f6-b75e-f1d236b54cb8>

objectives and indicators. Valuable feedback and pertinent questions were received from donors such as KfW, EUD, Swiss Cooperation Office, EBRD, WHO, and UN.

The second consultation meeting was held on 12 June 2023, and it included relevant stakeholders such as Civil Society Organisations (CSOs)⁹³, representatives from central government agencies, local government, business associations, and academia. The discussion in the meeting primarily focused on the expected results and scope of the areas of support, with particular emphasis on activities and target groups. Sectorial experts assisted during the consultation meetings.

Following the consultation meetings, all invited stakeholders were given the opportunity to submit their comments and feedback in written form to the SASPAC office.

6 Implementation arrangements

6.1 Financing Agreement

In order to implement this Programme, it is envisaged to conclude a financing agreement between the Commission and the Republic of Albania.

6.2 Methods of implementation

The Commission will ensure that the EU appropriate rules and procedures for providing financing to third parties are respected, including review procedures, where appropriate, and compliance of the programme with EU restrictive measures.

Indirect Management with an IPA III beneficiary

This Programme will be implemented under indirect management by the Republic of Albania.

The Managing Authority responsible for the execution of the Programme is the National Agency for Information Society ([Agjencia Kombëtare e Shqërtisë së Informacionit](#)).

The Managing Authority shall be responsible for legality and regularity of expenditure, sound financial management, programming, implementation, monitoring, evaluation, information, visibility, and reporting of IPA III activities.

No Intermediate Body for Policy Management is envisaged under this Operational Programme.

Budget implementation tasks such as calls for tenders, calls for proposals, contracting, contract management, payments, and revenue operations, shall be entrusted to the following intermediate body for financial management: the Central Finance and Contracting Unit (CFCU). It shall ensure legality and regularity of expenditure.

6.3 Scope of geographical eligibility for procurement and grants

The Operational Programme intends to cover the entire territory of the Republic of Albania.

The geographical eligibility in terms of place of establishment for participating in procurement and grant award procedures and in terms of origin of supplies purchased as established in the basic act and set out in the relevant contractual documents shall apply, subject to the following provisions.

⁹³ Mainly those active in the promotion of social inclusion, environmental protection, urban planning, and non-discrimination.

The Commission's authorising officer responsible may extend the geographical eligibility on the basis of urgency or of unavailability of services in the markets of the countries or territories concerned, or in other duly substantiated cases where application of the eligibility rules would make the realisation of this programme impossible or exceedingly difficult (Article 28(10) NDICI-Global Europe Regulation).

7. Financial tables by areas of support and by year (including co-financing rates if applicable)

	2024			2025			2026			2027			TOTAL		
	EU contribution	Albania co-financing	Total expenditure	EU contribution	Albania co-financing	Total expenditure	EU contribution	Albania co-financing	Total expenditure	EU contribution	Albania co-financing	Total expenditure	EU contribution	Albania co-financing	Total expenditure
Area of Support 1				5 850 000	4 650 000	10 500 000	7 150 000	4 200 000	11 350 000	7 150 000	-	7 150 000	20 150 000	8 850 000	29 000 000
Area of Support 2	5 425 000	1 575 000	7 000 000										8 425 000	3 575 000	12 000 000
Other Support	575 000	1 425 000	2 000 000									850 000	150 000	1 000 000	3 000 000
TOTAL OP	6 000 000	3 000 000	9 000 000	5 850 000	4 650 000	10 500 000	7 150 000	4 200 000	11 350 000	11 000 000	2 150 000	13 150 000	30 000 000	14 000 000	44 000 000

Note: The IPA co-financing rate is maximum 85% at the level of each individual Area of Support

Add relevant columns for adding additional budget years or split in single tables for each budget year.

A separate decision will cover the expenditures for Strategic Communication, Public Diplomacy, Audit and Evaluation.

VS

7 Performance Measurement

7.1 Monitoring and reporting

Monitoring the implementation of the Operational Programme will aim at collecting and analysing data to inform on progress towards achievement of planned results, to feed decision-making processes and to report on the use of resources.

The day-to-day technical and financial monitoring of the implementation of this Operational Programme will be a continuous process, and part of the implementing partner's responsibilities. To this end, the Managing Authority shall establish a permanent internal, technical and financial monitoring system for the programme and elaborate regular progress reports (not less than annual) and final reports.

Every report shall provide an accurate account of the implementation of the Operational Programme, any difficulties encountered, the changes introduced, as well as the degree of achievement of its Outputs and contribution to the achievement of its Outcomes, and if possible at the time of reporting, contribution to the achievement of its Impacts, as measured by corresponding indicators.

The Commission may undertake additional monitoring visits both through its own staff and through independent consultants recruited directly by the Commission for independent monitoring reviews (or recruited by the responsible agent contracted by the Commission for implementing such reviews).

Roles and responsibilities for data collection, analysis and monitoring

As envisaged under the IPA III Results framework, institutions will report values for all relevant indicators as part of the annual data collection exercise. A variety of tools and methods will be used as sources of information for the indicators, as indicated in Section 4.2.2. Where surveys, tracer studies or similar are required they shall be financed through the Operational Programme.

The collection of data related to achievement of targets is under the responsibility of several ministries/institutions, including the National Agency for Information Society, the Ministry of Health and Social Protection, the Ministry of Education and Sports, the Ministry of Finances and Economy – General Directorate for Taxation, the National Authority for Electronic Certification and Cyber Security and the Ministry of Infrastructure and Energy - Directorate of Policies and Strategies for the Development of Telecommunications and Posts.

Gender equality will be monitored through the collection of disaggregated data as envisaged by national law, as well by ad-hoc data collection for specific indicators.

At the level of the Operational Programme, an internal monitoring system will be established by the Managing Authority which will allow the progress of implementation to be monitored, allow for the systemised and timely collection of data on the indicators and support annual reporting. A Programme implementation dashboard will provide the basis for communicative and results-oriented reporting and allow for implementation progress and achievements to be presented visually. Some information or data related to cybersecurity may be restricted or sensitive and an appropriate monitoring mechanism will be separately elaborated and agreed with the Commission's services.

The Sectoral Monitoring Committee, as foreseen in Article 53 of the Financial Framework Partnership Agreement, plays a key role in monitoring and reporting of the implementation of the Operational Programme. The Sectoral Monitoring Committee will include representatives from the partners in compliance with the European Code of Conduct of Partnership [Commission Delegated Regulation (EU) No 240/2014 of 7 January 2014 on the European code of conduct on partnership in the framework of the European Structural and Investment Funds] on the basis of the methodology for the application of the partnership principle and the selection of partners developed for the Operational Programmes 2024-2027 in Albania under IPA III.

The partnership for the Operational Programme includes representatives from:

- Relevant public authorities including regional and national representatives of local authorities
- National public authorities responsible for the application of the horizontal principles

- Economic and social partners
- Bodies representing civil society.

Where appropriate, umbrella organisations are included in the partnership.

The Managing Authority will act as the Secretariat for the OP Sectoral Monitoring Committee. The active and meaningful participation of the stakeholders will be ensured through:

- Channels for stakeholder engagement identified by area of support and where applicable formalised.
- Participation of stakeholders in Monitoring Committees.
- Participation of stakeholders in field visits.
- Regular provision of information to stakeholders.
- In case of localised investment, local beneficiaries will be involved.

As regards the **accountability mechanisms**, a Grievance Redress Mechanism shall be established (if not already regularly in place) and provide information on:

- Accessibility of channels to submit grievances.
- Promotion of the grievance mechanism.
- How any grievance shall be handled.
- Monitoring cases and grievance redress mechanism effectiveness.
- Supporting the functioning of grievance redress mechanisms.

Gender equality will be monitored through the collection of disaggregated data as envisaged by national law, as well as by ad-hoc data collection for specific indicators. Since case gender equality is not targeted but has been mainstreamed, a mechanism shall be in place to monitor and report on it. Gender disaggregated statistics will be collected under activities where this is made possible.

On the basis of the reports provided by the Managing Authority prior to the meetings, the Sectoral Monitoring Committee shall in particular:

- Review the effectiveness, efficiency, quality, coordination and compliance of the implementation of the programmes;
- Review the progress towards meeting the objectives, achieving the planned outputs and results, and assessing the impact and sustainability of IPA III assistance, while ensuring coherence with the policy dialogue, the related central and regional sector strategies and multi-country or regional activities in the IPA III beneficiary;
- Review annual implementation reports, including financial execution of the programmes;
- Examine relevant findings and conclusions as well as proposals for remedial follow-up actions stemming from the on-the-spot checks, monitoring, evaluations and audits if available;
- Discuss any relevant aspects of the functioning of the management and control systems;
- Discuss any problematic issues and actions;
- If necessary, consider or make proposals to amend programmes and take any other corrective action to ensure the achievement of the objectives and enhance the efficiency, effectiveness, impact and sustainability of IPA III assistance;
- Review information, publicity, transparency, communication and visibility measures taken.

7.2 Evaluation

Having regard to the importance of the Programme, a mid-term and a final evaluation will be carried out for Areas of Support 1 and 2 under this Operational Programme contracted by the IPA III Beneficiary, included as a part of 'Other support' as indicated in Section 4.2.2. The evaluation will be carried out by experts or bodies, internal or external, functionally independent from the management and control system.

The mid-term evaluation will be carried out for problem solving, learning purposes, in particular with respect to the interventions addressing the general public (e-education, e-health).

The final evaluation will be carried out for accountability and learning purposes at various levels (including for policy revision), taking into account the overall progress made by Albania with implementation of the Digital Agenda.

The evaluation report shall be shared with all relevant parties. The IPA III beneficiary and the Commission shall analyse the conclusions and recommendations of the evaluation and jointly decide on the follow-up actions to be taken and any adjustments necessary, including, if indicated, the reorientation of the support.

Indicative timeline for the mid-term and final evaluations:

Mid-term evaluation will be conducted in 2027.

Final evaluation to be conducted in 2030.

7.3 Audit and Verifications

No major project is envisaged under, this Programme, hence technical audits of such operations are not applicable.

Financial provisions related to audit and verifications, including technical audits, if applicable carried out by the IPA III Beneficiary are included in the Area of support "Other support" as indicated in Section 4.2.2.

Without prejudice to the obligations applicable to contracts concluded for the implementation of this Programme, the Commission may, on the basis of a risk assessment, contract independent audit or verification assignments for one or several contracts or agreements.

9. Strategic communication and public diplomacy

All entities implementing EU-funded external actions have the contractual obligation to inform the relevant audiences of the Union's support for their work by displaying the EU emblem and a short funding statement as appropriate on all communication materials related to the actions concerned. To that end they must comply with the instructions given in the 2022 guidance document [*Communicating and raising EU visibility: Guidance for external actions*](#) (or any successor document).

In particular, the recipients of EU funding shall acknowledge the origin of the EU funding and ensure its proper visibility by:

- providing a statement highlighting the support received from the EU in a visible manner on all documents and communication material relating to the implementation of the funds, including on an official website and social media accounts, where these exist; and
- promoting the actions and their results by providing coherent, effective, and proportionate targeted information to multiple audiences, including the media.

Visibility and communication measures shall be implemented, as relevant, by the national administrations entrusted entities, contractors, and grant beneficiaries. Appropriate contractual obligations shall be included, respectively, in financing agreements, delegation agreements, and procurement and grant contracts.

Visibility and communication measures specific to this programme shall be complementary to the broader communication activities implemented directly by the European Commission services and/or the EU Delegations and Offices. The European Commission and the EU Delegations and Offices should be fully informed of the planning and implementation of the specific visibility and communication activities, notably with respect to the communication narrative and master messages.

An Operational Programme strategic communication plan will be prepared and agreed with the EU Delegation in line with the Commission Guidance for external actions on Communicating and raising EU visibility. This will set out the responsibilities of the Operational Programme implementing bodies and the NIPAC as regards communication.

The Operational Programme strategic communication plan will identify the key messages, the communication objectives, the communication audiences (including multipliers), the approach, envisaged communication activities, RACER key communication indicators and targets, the risks and the envisaged budget. Annual Communication Plans will be drawn up and discussed with the EU Delegation in advance to coordinate activities and maximise reach.

The NIPAC and the Managing Authority will be responsible for press engagement and managing press and media contacts.

In line with the Operational Programme strategic communication plan, a dedicated webpage and social media channels will be set up. Standards for social media use and management and the social media plan will be coordinated between implementing bodies and the NIPAC.

10. Sustainability

The Operational Programme has been designed in order to ensure the sustainability of the benefits/results achieved beyond its implementation. Key factors impacting on sustainability are the level of ownership of the end recipients, their institutional and operational capacities and their financial and human resources for the operation and maintenance of the results. The Managing Authority will put in place a system to monitor the sustainability of the assistance under the Operational Programme during the sustainability period defined as the period between the end of the implementation period of an action and the final date for implementation of the corresponding Financing Agreement. The NIPAC and the Managing Authority will monitor sustainability within their respective scope of responsibility through the Sectoral Monitoring Committee (FFPA Article 53(4)(b)) and jointly with the Commission within the IPA Monitoring Committee (FFPA Article 52(3)). The assessment of OP sustainability will be a standard agenda item in Sectoral/OP Monitoring Committee meetings and will be included in OP evaluations.

End recipients of this Operational Programme are largely public institutions (line ministries, government agencies, hospitals, schools, etc.). The assistance funded by the Programme is to a large extent a continuation of the existing measures, facilities, infrastructure or pilot interventions, and the Programme support is aimed at scaling those up or support novelties within. The institutional capacities are in place. The end recipients have sufficient resources to maintain the assets purchased from the Programme budget and ensure the sustained use.

The national budget and other public funds, as applicable, will support durability of the investments financed by the Programme.

End recipients shall ensure that the contracts are implemented in line with the objectives defined for the projects/contracts and that the results are measured using the indicators applicable to the projects/contracts as defined in the relevant documents. In order to ensure that results generated by projects/contracts financed under the Operational Programme last after the implementation period of projects/contracts has come to an end, the Managing Authority and the Intermediate Body for Financial Management, shall establish the sustainability conditions applicable to tangible and intangible outputs as appropriate.

In the case of directly contracted works and supplies, cooperation mechanisms will be established between the Managing Authority and the end recipients for the planning and implementation of the envisaged actions, and responsibilities of the end recipients to ensure the sustainability of the IPA III assistance. The transfer of ownership shall be established in a formal agreement which shall also provide their commitment to provide the financial and human resources for the operation and maintenance of the results after completion.

The Intermediate Body for Financial Management will carry out sustainability checks on completed operations in line with their procedures. Support through Technical Assistance will be monitored and continued in the next MFF (beyond 2027), as appropriate in line with the updated needs assessment.

Annex 1: Consultation meeting with partners for the Operational Programme on Digital Economy and Society, 12 June 2023

List of invited stakeholders

CSO Social partners:

United Nations Children's Fund (UNICEF)
Albanian Women Empowerment Network
World Health Organization (WHO)
International Organization for Migration (IOM)
United Nations Resident Coordinator's Office (UN RCO)
UN Environment Programme (UNEP) Communication Progress

Public institutions:

Municipality of Gjirokastra Ministry of Health and Social Inclusion
Ministry of Infrastructure and Energy
Nurse Order of Albania
Municipality of Durres
Municipality of Tirana
Ministry of Education and Sport

Annex 2. Pilot Project Development

The overall objective of this pilot project will be to design a 5G Smart City solution for the Municipality of Tirana by identifying the most relevant use cases.

The proposal is to implement this project along the Boulevard "Deshmoret e Kombit", Boulevard "Zogu I" and the new Boulevard, which is the extension of the existing one, covering a total distance in straight line of 4 km.

In this area are located the most of Government buildings (Ministries, Prime Ministry, Parliament offices, President, Municipality of Tirana etc.) and other public institution (Polytechnic University of Tirana, Academy of Arts, Faculty of Science, Pyramid, which will be the main ICT and innovation building, Palace of Congress, new Stadium and Maternity Hospital. All 3 boulevards connect 3 main squares: Scanderbeg square, Mother Tereza square and the new square that will be built at the end of the new boulevard.

This will help to apply many 5G use cases as below:

Smart Lighting: (across the Boulevard "Deshmoret e Kombit", boulevard "Zogu I" and new Boulevard)

This case will demonstrate key technical solutions and concepts based on smart 5G light pole infrastructure with integrated/ camouflaged 5G radios, sensors, cameras, information displays and devices, by incorporating different sensors for weather monitoring, air quality, traffic cameras etc. This will serve as a proof of concept which can be extended later with 5G rollout to sub-urban, rural areas and highways.

Smart Parking: (parking slots in boulevard area, underground parking at Scanderbeg square, underground parking at new Boulevard)

Smart cities are using connectivity to source real-time information on the availability of parking spaces. Mobile apps help drivers find available parking places in congested urban areas. Sensors attached to individual parking spots can be integrated into geographic information systems and provide maps showing available parking spots. That means drivers don't have to circle the block aimlessly trying to find an open space but can go directly to those places, thereby reducing traffic congestion, driving time, and gas emissions associated with drivers looking for parking spots.

Education & Research: (Polytechnic University of Tirana, Academy of Arts, Faculty of Science)

At Mother Tereza square are located, Polytechnic University of Tirana and Academy of Art, while at the end of Boulevard "Zogu I" is located the Faculty of Science.

5G technology will provide extraordinary opportunities in education. It will provide, most fundamentally, access to new types of internet-based content including virtual and augmented reality. Desktop computers, once considered cutting-edge technology, are quickly being replaced by mobile devices like tablets and smartphones. This opens the door to mobile apps and tech that allow students to digitally walk through available contents and high-quality videos for online learning. A successful implementation of this use case will serve to apply in rural areas schools. In meantime Municipality of Tirana is implementing a project which will transform the Pyramid Building in the main ICT and Innovation Centre, and 5G can be used for research, development and testing of new Application and solution that can contribute on improving the life of the Tirana's citizens.

Media and Entertainment (New Stadium, Palace of Congress, Scanderbeg Square, Mother Tereza Square)

In the planned area of pilot project are located the new Stadium, Palace of Congress, Scanderbeg square and Mother Tereza square where big events are held. Here will be tested the new benefits that 5G will bring for media and entertainment.

With 5G, users will experience broadband access in crowded areas like concerts, sporting events and festivals, alleviating issues with capacity, interference and reliability. It's no longer just about catching the big game, but also enjoying unique and fun experiences in and around the venue. In today's mixed-use developments, sports venues provide a hub for year-round entertainment and gathering – even on days when there are no sporting events.

Enabling smart transport in the city (bus stations and local bus routes through boulevards)

Smart transport is one of the most compelling use cases in visions of the smart city. Developing better systems for managing transportation and promoting efficiency is vital for modern economies. Transportation is a major component of urban life and economic development. Without more efficient and effective ways of handling it, countries will not be able to achieve the environmental and economic benefits that they want.

5G technology has the potential to provide increased visibility and control over transportation systems. The low latency, high capacity, and reliability will enhance how goods and people travel.

Applicable for this use case for city of Tirana will be:

- Connected buses and bus station, providing data in real time on bus arrival times
- e-ticket
- use anonymous, aggregated data to inform its wider transport model, helping it understand trends in how and when people travel around the city, and adapt its transport systems and schedules in response. In the future, collecting this data in real-time will help to further reduce congestion.

e-Health (Maternity Hospital in Boulevard "Zogu I")

Thanks to its responsiveness and speed, 5G-enabled technology will power improvements in telecare and telehealth imaging and data collection, aggregation and analysis.

5G connectivity will enable the widescale adoption of high-quality telehealth video conferencing, allowing people to conduct consultations on their smartphones or devices. It will also provide reliable and secure connectivity that will enable the widescale adoption of digital health monitoring devices.

Through special digital healthcare applications in mobile devices will be possible to remotely monitor the health of mother and the child and perform consultations with doctors and specialists. This use case can be used as 5G rollout progress in rural areas, which lack specialised services and are difficult to access, especially during wintertime.

Aims of this pilot project:

- To stimulate market development and deployment of 5G technology and infrastructure in Albania.
- To create new opportunities for businesses, developing capability and skills, and encouraging inward investment

Pilot projects will help to understand the challenges of deploying new technologies according to the developing international standards for future 5G networks. Testing 5G applications will help prove different applications (use cases), bringing ideas closer to commercial viability for future markets.

Project will follow the below phases:

Phase 1 - Identification of Use case

Phase 2 - design to pave the way for the implementation of the use cases

Phase 3 - conceptualise use cases based on demonstrations and simulations.

Phase 4 - offer proof of concept, interoperability, and pilot testing.

The purpose of these pilots would be to research, develop and pre-commercialise those 5G networks, aiming to simulate the operations of a live mobile network to the greatest extent. The pilots should provide significant lessons, address technical challenges, facilitate the creation of a 5G ecosystem and ensure the cost-effective and timely deployment of the future nationwide network. Efficiency and productivity of the end users are expected to improve through this exercise, and new applications and services are expected to arise. To that end, all existing ecosystem players will have to play an active role and collaborate during the pilots' implementation and new players will join the value chain. Municipalities and other public sector organisations are expected to be interested in the opportunities that those pilots will reveal.

EL

VS

Annex 3. List of Abbreviations

3G	Third generation of cellular technology
4G	Fourth-generation of wireless cellular technology
5G	Fifth generation of wireless cellular technology
AADF	Albanian American Development Foundation
ADSL	Asymmetric Digital Subscriber Line
AEOI	Automatic Exchange of Financial Account Information
AI	Artificial Intelligence
AKEP	Electronic and Postal Communications Authority
AKSHI	Agjencia Kombëtare e Shqërisë së Informacionit
ALCIRT	National Computer Security Agency
ALL	Albanian currency
ASCAP	Agency for Quality Assurance in Pre-University Education
BCRD	Broadband Cost Reduction Directive
BEPS	Tax Base Erosion and Profit Shifting
CbCR	Country by Country Reporting
CCN	Common Communication Network
CDA	Clinical Document Architecture
CEB	Council of Europe Bank
CISA	Cybersecurity & Infrastructure Security Agency
COVID-19	Coronavirus disease
CRM	Common Regional Market
CRS	Common Reporting Standard
CSI	Common System Interface
CSIRT	Computer Security Incident Response Team
CSO	Civil Society Organisation
CT	Computed tomography
DAC	Directive on Administrative Cooperation
DCM	Decision of the Council of Ministers
DD	Digital Dividend
DESI	Digital Economy and Society Index
DG TAXUD	Directorate-General Taxation and Customs Union
DICOM	Digital Imaging and Communications in Medicine
DNS	Domain Name System
DSL	Digital Subscriber Line
EBRD	European Bank for Reconstruction and Development
EC	European Commission
ECA	European Allocation Plan
ECHI	European Core Health Indicators
EECC	European Electronic Communications Code
eHDSI	eHealth Digital Service Infrastructure
EHR	Electronic Health Records
EIB	European Investment Bank
eIDAS	Electronic Identification, Authentication and Trust Services
EIP	Western Balkans Economic and Investment Plan
ENISA	European Union Agency for Cybersecurity
AKEP	Electronic and Postal Communications Authority
ERP	Economic Reform Programme
ESEP	European School Education Platform
EU	European Union
EU CERT	Computer Emergency Response Team
EUD	European Union Delegation
EUIF	European Union Integration Facility
EUR	Official currency of member states of the European Union.

EUROPOL	European Union Agency for Law Enforcement Cooperation
FBI	Federal Bureau of Investigation
FMC	Financial Management Control
FNT	Sensitive Market Power
FO	Fibre Optic
FTTB	Fibre to the Building
FTTH	Fibre to the home
FTTP	Fibre to the Premise
FTTx	Fibre to the "x"
FUP	Fair Usage Policy
GB	Gigabyte
GDP	Gross Domestic Product
GDPE/DPAP	General Directorate for pre-university education
GDPR	General Data Protection Regulation
GDPUE	General Directorate of Pre-University Education
GDT	General Directorate of Taxation
GIZ	German Corporation for International Cooperation
GoA	Government of Albania
GovNet	Government Network
GSM	Global System for Mobile communication
HEIMS	Higher Education Information Management System
HHI	Herfindahl–Hirschman Index
HL7	Health Level Seven International
HPC	High-Performance Computing
HRMIS	Human Resource Management System
HSIP	Improvement of the Health System
IA	Internal Audit
ICILS	International Computer and Information Literacy Study
ICT	Information and Communication Technology
IHE	Integrating the Healthcare Enterprise
IMF	International Monetary Fund
INSTAT	National Statistical Institute of Albania
IoT	Internet of Things
IPA	Instrument for Pre-accession Assistance
IPMG	Integrated Policy Management Group
IPS	Integrated Planning System
IPSIS	Integrated Planning System Information System
ISO	International Organization for Standardization
ISPAR/SNRAP	Intersectoral Strategy of Public Administration Reform
IT	Information Technology
ITU	International Telecommunication Union
LE	Life Events
LFS	Labor Force Survey
LPUEO	Local Pre-University Education Office
LTE	Long Term Evolution
M&E	Monitoring and Evaluation
MAP REA	Multi-annual Action Plan for a Regional Economic Area
MBS	Management of Budgetary System
MHz	Megahertz
MIE	Ministry of Infrastructure and Energy
ML	Machine Learning
MMF	Albania's Medium-Term Macroeconomic Framework Document
MNE	Multinational Enterprises
MES	Ministry of Education and Sports
MFE	Ministry of Finance and Economy

115

MoHSP	Ministry of Health and Social Protection
MRI	Magnetic Resonance Imaging
MTBP	Medium Term Budget Planning
MTDS	Medium Term Debt Management Strategy
MTF	Medium-Term Framework
MTRS	Medium-Term Revenue Strategy
AKCESK	National Authority for Electronic Certification and Cyber Security
NAIS	National Agency for Information Society
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NBP	National Plan for Sustainable Development of Digital Broadband Infrastructure
NES	National Strategy on Education
NGA	Next Generation Access Networks
NHS	National Health Strategy
NIPAC	National IPA Coordinator
NIS	Network and Information Systems
NISSBDI	Inter-Sectorial Strategy on Business Development and Investments
NPEI	National Plan for European Integration
NSDEI	National Strategy for Development and European Integration
NSP/PSZ	National Statistics Programme
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development
OJ	Official Journal
OP	Operational Programme
OSFA	Open Society Foundation of Albania
PAF	Performance Assessment Framework
PAR	Public Administration Reform
PAR SG	Public Administration Reform Special Group
PFM	Public Financial Management
PFM SC	Public Financial Management Steering Committee
PforR	Program-for-Results
PISA	Programme for International Student Assessment
PMO	Prime Minister's Office
PUMS	Pre-University Information Management System
QA	Quality Assurance
R&D	Research and Development
R&I	Research and Innovation
RA	Results Area
RDPUE	Regional Directorate of Pre-University Education
RHIS	Routine health information systems
RIA	Research and Innovation Action
RLAH	Roam Like at Home
SASPAC	State Agency for Strategic Programming and Assistance Coordination
SC	Steering Committee
SCADA	Supervisory Control and Data Acquisition
SDG	Sustainable Development Goals
SECO	European Commission and the Swiss Secretariat for Economic Affairs
SIDA	Swedish International Development Cooperation Agency
SLA	Service Level Agreement
SMEs	Small and medium-sized enterprises
SMIP	Pre-University Information Management System
SOC	Security Operational Centre
SSC	Sectoral Steering Committees
STA	Swedish Tax Agency
SWOT	Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats
TA	Technical Assistance
TC	Technical Committee

TLD	Top-Level Domain
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund
USAID	U.S. Agency for International Development
VAT	Value Added Tax
VET	Vocational Education and Training
VHCN	Very High Capacity Networks
VIDA	VIES on Interoperability and Data Sharing Applications
VIES	VAT Information Exchange System
WB	World Bank
WB	Western Balkans
WBIF	Western Balkans Investment Framework

ee

VS

ANNEX II - GENERAL CONDITIONS

Contents

Part One: Provisions applicable to activities for which the IPA III beneficiary is the contracting authority under IMBC.....	2
Article 1 - General principles	2
Article 2 - Procurement and grant award.....	2
Article 2a - Exclusion and administrative sanctions.....	4
Article 3 - Communication and Visibility	5
Article 4 - Ex-ante and ex-post controls on grant and procurement procedures and ex-post controls on contracts and grants to be performed by the Commission.....	5
Article 5 - Bank accounts, accounting systems, and costs recognised	6
Article 6 - Provisions on payments made by the Commission to the IPA III beneficiary.....	6
Article 7 - Interruption of payments.....	7
Article 8 - Recovery of funds	8
Article 8a - Financial corrections and closure	8
Article 9 - General principles for selecting operations	8
Article 10 - Operation identification sheet	9
Article 11 - Major project and bilateral agreement	9
Part Two: Provisions applicable to this Financing Agreement as a whole, irrespective of the management mode.....	10
Article 12 - Eligibility period	10
Article 13 - Permits and authorisation.....	11
Article 14 - Reporting requirements	11
Article 15 - Intellectual property rights	11
Article 16 - Consultation between the IPA III beneficiary and the Commission	11
Article 17 - Amendment of this Financing Agreement	12
Article 18 - Suspension of this Financing Agreement.....	12
Article 19 - Termination of this Financing Agreement	13
Article 20 - Applicable law, settlement of disputes	13
Article 21 - EU restrictive measures	15

Part One: Provisions applicable to activities for which the IPA III beneficiary is the contracting authority under IMBC

Article 1 - General principles

- (1) The purpose of Part One is to lay out the rules for implementing the entrusted budget implementation tasks as described in Annex I and to define rights and obligations of the IPA III beneficiary and the Commission respectively in carrying out these tasks.

Part One shall apply to the budget-implementation tasks entrusted to the IPA III beneficiary related to the Union contribution alone, or combined with funds of the IPA III beneficiary or funds of a third party, in case such funds are implemented in joint co-financing.

- (2) The IPA III beneficiary shall remain responsible for the fulfilment of the obligations stipulated in this Financing Agreement and in the Financial Framework Partnership Agreement (FFPA). In accordance with Article 7, Article 18, Article 19 and Article 21, the Commission reserves the right to interrupt payments, and to suspend and/or terminate this Financing Agreement.
- (3) The IPA III beneficiary shall respect the minimum rate of its contribution specified in Annex I. In case of contributions from both the IPA III beneficiary and the Union, the IPA III beneficiary contribution shall be made available at the latest by the end of the eligibility period of the programme.
- (4) The rate of the EU contribution specified in Annex I, and the maximum amount of IPA III assistance is based on the public eligible expenditure amount. Public eligible expenditure is any public contribution to the financing of operations the source of which is the budget of national, regional or local public authorities of the IPA III beneficiary, the budget of the Union, the budget of public law bodies or the budget of associations of public authorities or of public law bodies. Loan financing, where it is used, is attributed to the body liable to repay the loan, national public or national private. National private expenditure cannot be considered an eligible expenditure.
- (5) For the purpose of the application of Article 25 of the FFPA on data protection, personal data shall be:
- processed lawfully, fairly and in a transparent manner in relation to the data subject;
 - collected for specified, explicit and legitimate purposes and not further processed in a manner that is incompatible with those purposes;
 - adequate, relevant and limited to what is necessary in relation to the purposes for which they are processed;
 - accurate and, where necessary, kept up to date;
 - processed in a manner that ensures appropriate security of the personal data and
 - kept in a form which permits identification of data subjects for no longer than is necessary for the purposes for which the personal data are processed.

Personal data included in documents to be kept by the IPA III beneficiary in accordance with paragraph 2 of Article 2 must be deleted once the deadlines set out in that paragraph have expired.

Article 2 - Procurement and grant award

- (1) Without prejudice to Article 18(5) of the FFPA, the tasks referred to in Article 1(1) shall be carried out by the IPA III beneficiary in accordance with the procedures and standard documents laid down and published by the Commission for the award of procurement and grant contracts in external actions, in particular, the practical guide on contract procedures for European Union external action (PRAG), in

force at the time of the launch of the procedure in question, as well as in accordance with the required visibility and communication standards referred to in Article 3(2).

The IPA III beneficiary shall conduct the procurement and grant award procedures, conclude the resulting contracts, and ensure that all relevant documents for audit trail are in the language of this Financing Agreement. For the purpose of Part One of this Financing Agreement, every reference to grant contracts shall also be construed as a reference to contribution agreements and every reference to grant beneficiaries shall also include be construed as organisations having signed contribution agreements.

- (2) Without prejudice to Article 49 of the FFPA, the IPA III beneficiary shall retain all relevant financial and contractual supporting documents from the date of the entry into force of this Financing Agreement or as from an earlier date in case the procurement procedure, call for proposals or direct grant award procedure was launched prior to the entry into force of this Financing Agreement, for five years as from the date of closure of a programme. The IPA III beneficiary shall retain in particular the following:

(a) Procurement procedures:

- i) Forecast notice with proof of publication of the procurement notice and any corrigenda;
- ii) Appointment of shortlist panel;
- iii) Shortlist report (incl. annexes) and applications;
- iv) Proof of publication of the shortlist notice;
- v) Letters to non-shortlisted candidates;
- vi) Invitation to tender or equivalent;
- vii) Tender dossier including annexes, clarifications, minutes of the meetings, proof of publication;
- viii) Appointment of the evaluation committee;
- ix) Tender opening report, including annexes;
- x) Evaluation / negotiation report, including annexes and bids received;¹
- xi) Notification letter;
- xii) Cover letter for submission of contract;
- xiii) Letters to unsuccessful candidates;
- xiv) Award / cancellation notice, including proof of publication;
- xv) Signed contracts, amendments, riders, implementation reports, and relevant correspondence.

(b) Calls for proposals and direct award of grants:

- i) Appointment of the evaluation committee;

¹ Elimination of unsuccessful bids five years after the closure of the procurement procedure.

- ii) Opening and administrative report including annexes and applications received;²
- iii) Letters to successful and unsuccessful applicants following concept note evaluation;
- iv) Concept note evaluation report;
- v) Evaluation report of the full application or negotiation report with relevant annexes;
- vi) Eligibility check and supporting documents;
- vii) Letters to successful and unsuccessful applicants with approved reserve list following full application evaluation;
- viii) Cover letter for submission of grant contract;
- ix) Award/cancellation notice with proof of publication;
- x) Signed contracts, amendments, riders and relevant correspondence.

In addition, financial and contractual documents referred to in paragraph 2(a) and 2(b) shall be complemented by all relevant supporting documents as required by the procedures referred to in paragraph 1, as well as all relevant documentation relating to payments, recoveries and operating costs, for example project and on the spot checks reports, acceptance of supplies and works, guarantees, warranties, reports of supervising engineers.

- (3) Operations co-financed by the Union under the Programme may also receive financing from other donors such as international organisations, a Member State, a third country or a regional organisation.

Article 2a - Exclusion and administrative sanctions

- (1) When applying the procedures and standard documents laid down and published by the Commission for the award of procurement and grant contracts, the IPA III beneficiary shall accordingly ensure that no EU financed procurement or grant contract is awarded to an economic operator or grant applicant if the economic operator or grant applicant who either itself, or a person having powers of representation, decision making or control over it, is in one of the exclusion situations provided for in the relevant procedures and standard documents of the Commission.
- (2) The IPA III beneficiary shall inform the Commission immediately when a candidate, tenderer or applicant is in an exclusion situation referred to in paragraph (1), or has committed irregularities and fraud as defined in Article 51(5) of the FFPA, or has shown significant deficiencies in complying with its main obligations in the implementation of a legal commitment financed by the Union budget.
- (3) The IPA III beneficiary shall take into account the information contained in the Commission's 'Early Detection and Exclusion System' (EDES) when awarding procurement and grant contracts. Access to the information can be provided through the liaison point(s) or via consultation using the following means: (European Commission, Directorate-General for Budget, Accounting Officer of the Commission, MO15, B-1049 Brussels, Belgium and by email to BUDG-C01-EXCL-DB@ec.europa.eu with copy to the Commission address identified in Article 3 of the Special Conditions). Any contract or grant concluded with a contractor or grant beneficiary that is in an exclusion situation at the time of conclusion of the contract shall be excluded from Union financing and the financial corrections mechanism in accordance with Article 8a may be applied.
- (4) Where the IPA III beneficiary becomes aware of an exclusion situation referred to in paragraph (1) in

² Elimination of unsuccessful applications three years after the closure of the grant procedure.

the implementation of the tasks described in Annex I, the IPA III beneficiary shall, under the conditions of its national legislation, impose upon the economic operator or grant applicant a rejection from the given procedure and an exclusion from its future procurement or grant award procedures. The IPA III beneficiary may also impose a financial penalty proportional to the value of the contract concerned. Rejections, exclusions and/or financial penalties shall be imposed following an adversarial procedure ensuring the right of defence of the person concerned. The IPA III beneficiary shall notify the Commission in accordance with paragraph (2).

Article 3 – Communication and Visibility

- (1) In accordance with Article 24 of the FFPA, the IPA III beneficiary shall take the necessary measures to ensure the visibility of EU funding for the activities entrusted to it and shall prepare a coherent plan of communication and visibility activities, which should be submitted to the Commission for agreement within 2 months after the entry into force of this Financing Agreement.
- (2) These communication and visibility activities shall comply with the guidance for external action on communicating and raising EU visibility laid down and published by the Commission, in force at the time of the activities.

Article 4 - Ex-ante and ex-post controls on grant and procurement procedures and ex-post controls on contracts and grants to be performed by the Commission

- (1) The Commission shall exercise *ex-post* controls on award procedures for procurement and grants for the following stages:
 - (a) contract notices for procurement, calls for proposals for grants and any corrigenda thereof;
 - (b) tender dossiers and guidelines for applicants for grants;
 - (c) the composition of Evaluation Committees;
 - (d) evaluation reports, rejection, and award decisions;³
 - (e) contract dossiers and contract addenda.
- (2) With regard to *ex-post* controls the Commission may decide following risk assessment:
 - (a) to perform *ex-post* controls on all files, or
 - (b) to perform *ex-post* controls on a selection of such files, or
 - (c) to completely dispense with *ex-post* controls.
- (3) If the Commission decides to perform *ex-post* controls in accordance with paragraph 2 (a) or (b), it shall inform the IPA III beneficiary of the files selected for *ex-post* controls. The IPA III beneficiary is obliged to provide all the documentation and information necessary to the Commission for the file selected for *ex-post* control, within one month of the signature of the contract or contract addendum.
- (4) The Commission may perform *ex-ante* controls for approval of each of the stages mentioned in paragraph 1 for the award procedures that have not been selected for *ex-post* control. The IPA III beneficiary shall provide all the documentation and information necessary to the Commission upon being informed that a file has been selected for *ex-ante* control, at the latest at the time of submission of the contract notice or the guidelines for applicants for publication.
- (5) The Commission may decide to perform *ex-post* controls, including audits and on-the-spot controls, at any time during or after the implementation of any contract or grant awarded by the IPA III beneficiary arising out this Financing Agreement. The IPA III beneficiary shall make available all the documentation and information necessary to the Commission upon being informed that a file has been selected for *ex-post* control. The Commission may authorise a person or an entity to perform *ex-post*

³ For service contracts this step includes *ex ante* controls concerning approval of the shortlist.

controls on its behalf.

Article 5 - Bank accounts, accounting systems, and costs recognised

- (1) After the entry into force of this Financing Agreement, the Accounting Body and the Intermediate Body for Financial Management (IBFM) of the IPA III beneficiary that is the Contracting Authority for the Programme shall open at least one bank account denominated in euro and submit the Financial Identification Form(s) to the Commission together with the corresponding bank mandates. The total bank balance for the Programme shall be the sum of the balances on all the Programme bank accounts held by the Accounting Body and all participating IBFMs in the IPA beneficiary. Reporting on all bank accounts linked to each programme shall be recorded via IPA-APP⁴.
- (2) The IPA III beneficiary shall prepare and submit to the Commission disbursement forecast plans for the duration of the Programme following the template in point (d) of Annex IV. These forecasts shall be updated and submitted with each request for funds referred to in Article 6(2) and 6(3), with the annual financial report referred to in Article 14(4) and with the forecast of likely payment requests referred to in Article 33(3) FFPA. The disbursement forecast plans shall be based on real and actual needs and supported by a documented detailed analysis (including the planned contracting and payment schedule per contract) which shall be available to the Commission upon request.
- (3) The initial disbursement forecast plan shall contain summary annual disbursement forecasts for the whole eligibility period and monthly disbursement forecasts for the first twelve months of the Programme. Subsequent plans shall contain summary annual disbursement forecasts for the balance of the eligibility period of the Programme and monthly disbursement forecasts for the following fourteen months.
- (4) The IPA III beneficiary is required to establish and maintain an accounting system in accordance with Clause 4(3)(a) of Annex A to the FFPA, which will hold at least the information for the contracts managed under the Programme indicated in Annex V.
- (5) Pursuant to Article 57(2) of the FFPA, costs recognised in the accounting system maintained under paragraph (4) must have been incurred (by a recipient), accepted (by the Intermediate Body for financial management) and paid (by the Intermediate Body for financial management) and correspond to actual costs proven by supporting documents and shall be used when appropriate to clear pre-financing paid by the IPA III beneficiary under local contracts.

Article 6 - Provisions on payments made by the Commission to the IPA III beneficiary

- (1) Each request for pre-financing shall comprise a declaration of expenditure for the Programme, including the amounts contracted, disbursed and costs recognised.
- (2) The IPA III beneficiary shall submit its initial disbursement forecast for the Programme, prepared pursuant to Article 5(2), with the first pre-financing payment request. The first forecast shall be for 100 % of the forecast disbursements for the first year of the disbursement forecast plan pursuant to Article 5(2). Pre-financing shall be supported by the bank mandates for all the bank accounts of the Programme, if applicable.
- (3) The IPA III beneficiary shall submit subsequent pre-financing payment requests when the total bank balance for the Programme falls below the disbursements forecast for the following five months of the Programme.

⁴ IPA-APP is a dedicated IT application developed by DG NEAR to replace iPerseus that was the tool used for monitoring the implementation of pre-accession funds under indirect management by beneficiary countries (IMBC).

- (4) Each request for additional pre-financing shall include:
- The bank balances for the Programme at the cut-off date of the request;
 - The updated bank mandates for all the bank accounts of the Programme, if applicable;
 - A forecast of disbursement for the Programme for the following fourteen months at the cut-off date of the request as referred to in Article 5(2).
 - Updated reporting in IPA-APP.
- (5) The IPA III beneficiary may request for each subsequent pre-financing the amount of total disbursements forecast for the fourteen months following the date of the request, less the balances referred to in paragraph 4(a) at the cut-off date of the request for funds, increased by any amount funded by the IPA III beneficiary under paragraph (6) and not yet reimbursed. The fourteen months disbursement forecast period may be extended if specified accordingly in the Special Conditions.
- The Commission reserves the right to reduce each subsequent pre-financing payment if the total bank balances held by the IPA III beneficiary under this Programme exceeds the disbursement forecast for the next fourteen months.
- (6) Where the payment is reduced under paragraph (5), the IPA III beneficiary must fund the Programme from its own resources up to the amount of the reduction. The IPA III beneficiary may then request the reimbursement of that funding as part of the next request for funds as specified in paragraph (5).
- (7) Pursuant to Article 33(1) of FFPA, the Commission reserves the right to process partial payments within the limits of the funds available. Once funds are made available again, the Commission shall process immediately the payment of the remaining amount.
- (8) The Commission shall have the right to recover excessive bank balances which have remained unused for more than twelve months. Before exercising this right, the Commission shall invite the IPA III beneficiary to give reasons for the delay in disbursing the funds and to demonstrate a continuing need for them within the next following two months.
- (6) Interest generated by the bank accounts used for this Programme shall not be due to the Commission.
- (7) Following Article 33(4) of the FFPA, when the time limit for payment request is interrupted by the Commission for more than two months, the IPA III beneficiary may request a decision by the Commission on whether the interruption of time limit is to be continued.
- (8) The certified final statement of expenditure referred to in Article 36(1)(a) of the FFPA shall be submitted by the NAO no later than sixteen months after the end of the eligibility period.

Article 7 - Interruption of payments

- (1) Without prejudice to the suspension or termination of this Financing Agreement according to Articles 18 and 19 respectively, as well as without prejudice to Article 38 of the FFPA, the Commission may interrupt payments partially or fully, if:
- the Commission has established, or has serious concerns that the IPA III beneficiary has committed substantial errors, irregularities or fraud questioning the legality or regularity of the underlying particular transactions in the implementation of the Programme, or has failed to comply with its obligations under this Financing Agreement, including obligations regarding Strategic Communication and Public Diplomacy;
 - the Commission has established, or has serious concerns, that the IPA III beneficiary has committed systemic or recurrent errors, irregularities, fraud or breach of obligations under this or other Financing Agreements, provided that those errors, irregularities, fraud or breach of obligations have a material impact on the implementation on this Financing Agreement or call into question the

reliability of the IPA III beneficiary's internal control system or the legality and regularity of the underlying expenditure.

Article 8 - Recovery of funds

- (1) In addition to cases referred to in Article 40 of the FFPA, the Commission may recover the funds from the IPA III beneficiary as provided in the Financial Regulation, in particular in case of:
 - (a) failure to ensure achievement of the objectives and results of the Programme as set out in Annex I;
 - (b) failure to ensure the use of assets and outputs for the intended purposes set out in Annex I;
 - (c) non eligible expenditure;
 - (d) non respect of the co-financing rate, as provided in Annex I;
 - (e) expenditure incurred as a result of errors, irregularities, fraud or breach of obligations in the implementation of the Programme, in particular in the procurement and grant award procedures.
 - (f) weakness or deficiency in the management and control systems of the IPA III beneficiary which leads to application of financial correction.
- (2) In accordance with national law, the NAO shall recover the Union contribution paid to the IPA III beneficiary from recipients who were in any situation defined in paragraph (1) points (b) or (d) of this Article or referred to in Article 40 of the FFPA. The fact that the NAO does not succeed in recovering all or part of the funds shall not prevent the Commission from recovering the funds from the IPA III beneficiary.
- (3) Amounts unduly paid or recovered by the IPA III beneficiary, amounts from financial, performance, and pre-financing guarantees lodged on the basis of procurement and grant award procedures, amounts from financial penalties imposed by the IPA III beneficiary on candidates, tenderers, applicants, contractors or grant beneficiaries, to the IPA III beneficiary shall be either re-used for the Programme or returned to the Commission.

Article 8a – Financial corrections and closure

Further to Articles 42, 43 and 47 of the FFPA, supplementary guidance on the examination and acceptance of accounts procedure, including financial corrections, and closure shall be provided by the Commission.

Article 9 - General principles for selecting operations

- (1) The selection procedures shall satisfy the principles of transparency, equal treatment and non-discrimination. They shall prevent any conflict of interest and ensure stakeholders involvement and public access to information.
- (2) The Sectoral Monitoring Committee shall consider and approve the general criteria for selecting the operations referred to in Article 10 within six months of the entry into force of this Financing Agreement and approve any revision of those criteria in accordance with programming needs.
- (3) Pursuant to Article 53(7) of the FFPA, the Commission may co-chair the meetings of the Sectoral Monitoring Committees.
- (4) The IPA III beneficiary shall ensure that operations are selected for funding and approved in accordance with the criteria and mechanisms applicable to the Programme, including relevant Operational Programme, and that they comply with the relevant Union and national rules.

Article 10 - Operation identification sheet

- (1) For any operation not falling under the definition of major project referred to in Article 3(f) and Article 16(6) of the FFPA, the IPA III beneficiary shall establish an identification sheet for each operation selected for Union co-financing under the Programme.
- (2) The operation identification sheet must contain inter alia the following elements:
 - (a) identification of the operation and the organisation responsible for its implementation;
 - (b) a summary description of the operation and the demonstration of its compatibility with the programme;
 - (c) implementation arrangements, risks and assumptions;
 - (d) expected outputs, results and impact, including contributions to horizontal themes;
 - (e) links with other IPA, IPA II and IPA III programmes;
 - (f) financing arrangements and estimated budget; and
 - (g) procedures foreseen for tenders and contracts.

The template for the Operation Identification Sheet is set out in Annex VII.

- (3) The IPA III beneficiary shall transmit a copy of the operation identification sheet to the EU Delegation, which after consultation with DG NEAR, will send its opinion. Once a positive opinion on the operation identification sheet has been issued, the project can be approved by the IPA III beneficiary.
- (4) Where the nature of the operation justifies it, the Commission may decide to request the IPA III beneficiary to apply Article 11 to a particular operation and to prepare an application form, in accordance with the templates set out in Annex VI to this Financing Agreement.

Article 11 - Major project and bilateral agreement

- (1) Pursuant to Article 16(6) of the FFPA, major project applications shall be submitted to the Commission for assessment using the Major Project Application template (Annex VI).
- (2) The Commission assessment shall define the physical object and the eligible expenditure. The Commission assessment shall be concluded either by an exchange of letters (respectively the submission of the major project application by the IPA III beneficiary and the reply from the Commission approving it) or by the signature of a Bilateral Agreement with the IPA III beneficiary, laying out the individual elements and requirements that are specific to the project.
- (3) The Bilateral Agreement or exchange of letters shall, as a minimum, contain the following information:
 - (a) the project name;
 - (b) identification of the project location;
 - (c) a concise description of the project, broken down, as necessary, into individual components;
 - (d) details of the authority responsible for the project application, the body responsible for implementation, the contracting authority, and the recipient;
 - (e) details of any International Financing Institutions (IFIs) or other donors involved in the project;
 - (f) specific project objectives;
 - (g) a summary of the main results of the economic and social cost benefit analysis;
 - (h) a summary of the financial analysis;
 - (i) a summary of the main findings of the environmental impact assessment;

- (j) the total estimated value of the project, as well as an indicative breakdown of the value of individual project elements;
 - (k) the estimated total eligible and non-eligible project costs, total public expenditure, the Union financial contribution and the co-financing rate applicable to the eligible expenditure;
 - (l) any specific conditions related to the project;
 - (m) an indicative procurement schedule indicating the specific types and estimated values of contracts to be tendered out and, in case of parallel co-financing with IFIs, the identification of the contracts to be financed by the IFIs, as well as an indication of the date of the start of the tender procedure;
 - (n) an indicative implementation schedule;
 - (o) an indicative list of key indicators to be used to demonstrate the achievement of the aims of the project;
 - (p) the date from which expenditure is eligible.
- (4) The procurement procedure for a major project can be launched by the IPA III beneficiary after entry into force of this Financing Agreement. No procurement contract for a major project can be signed prior to the entry into force of the Bilateral Agreement or the conclusion of the exchange of letters approving the major project application.
- (5) Modifications of approved major projects are subject to the limitations and conditions set out in the Bilateral Agreement or exchange of letters.

Part Two: Provisions applicable to this Financing Agreement as a whole, irrespective of the management mode

Article 12 - Eligibility period

- (1) The eligibility period is the period in which all operational activities of the Programme are completed. The duration of this period is stipulated in Article 2(2) of the Special Conditions.
- This period shall be reflected in the agreements to be concluded by the IPA III beneficiary and by the Commission in the implementation of this Financing Agreement, in particular in contribution agreements, procurement contracts and grant contracts.
- (2) Unless provided otherwise in Article 7 of the Special Conditions, contracts and addenda signed, expenditure incurred, payments made by national authorities as well as any other costs related to the activities of the Programme, shall be eligible for EU financing only if they have been incurred during the eligibility period, without prejudice to paragraph (3) of this Article.
- (3) In the case of major projects, the starting date of the eligibility period is the date of the Commission's approval of the major project as set out in a Bilateral Agreement or an exchange of letters.
- (4) Pursuant to Article 29(3)(b) of the FFPA, and without prejudice to Article 28 thereof and Article 7 of the Special Conditions, the following expenditure incurred by the IPA III beneficiary shall not be eligible for funding under this financing agreement:
- a) bank charges, costs of guarantees and similar charges;
 - b) fines and financial penalties;
 - c) expenses of litigation;
 - d) currency exchange losses;
 - e) debts and debt service charges (interest);

- f) provisions for losses, debts or potential future liabilities;
 - g) credits to third parties, unless otherwise specified in the special conditions;
 - h) negative interest charged by banks or other financial institutions.
- (5) A procurement contract, grant contract or contribution agreement which has not given rise to any payment within two years of its signature shall be automatically terminated and its funding shall be de-committed, except in case of litigation before judicial courts or arbitral bodies.

Article 13 - Permits and authorisation

Without prejudice to Article 27 of the FFPA, any type of permit and/or authorisation required for the implementation of the Programme shall be provided in due time by the competent authorities of the IPA III beneficiary, in accordance with national law.

Article 14 - Reporting requirements

- (1) For the purpose of the general reporting requirements to the Commission set out in Article 59 of the FFPA on the annual report on the implementation of IPA III assistance, the NIPAC shall use the template provided in Annex III.
- (2) For the purpose of Article 60 of the FFPA, the NIPAC shall submit a final report to the Commission on the implementation of the activities implemented under indirect management by the IPA III beneficiary of this Programme at the latest sixteen months after the end of the eligibility period. The NIPAC shall use the template provided by the Commission.
- (3) For the purpose of Article 61(1) of the FFPA the NAO shall provide by 15 January of the following financial year in electronic format a copy of the data held in the accounting system established under Article 4(4). This should be supported by a signed un-audited summary financial report in accordance with point (c) of Annex III.
- (4) For the purpose of the specific reporting requirements under indirect management set out in Article 61(2)(a) and 61(3) of the FFPA, the NAO in the IPA III beneficiary shall use the templates provided for in points (a) and (b) of Annex IV.

Article 15 - Intellectual property rights

- (1) Contracts financed under this Financing Agreement shall ensure that the IPA III beneficiary acquire all necessary intellectual property rights with regard to information technology, studies, drawings, plans, publicity and any other material made for planning, implementation, monitoring and evaluation purposes.
- (2) The IPA III beneficiary shall guarantee that the Commission, or any body or person authorised by the Commission, shall have access and the right to use such a material. The Commission will only use such material for its own purposes.

Article 16 - Consultation between the IPA III beneficiary and the Commission

- (1) The IPA III beneficiary and the Commission shall consult each other before taking any dispute relating to the implementation or interpretation of this Financing Agreement further pursuant to Article 20.
- (2) Where the Commission becomes aware of problems in carrying out procedures relating to the implementation of this Financing Agreement, it shall establish all necessary contacts with the IPA III

beneficiary to remedy the situation and take any steps that are necessary.

- (3) The consultation may lead to an amendment, suspension or termination of this Financing Agreement.
- (4) The Commission shall regularly inform the IPA III beneficiary of the implementation of activities described in Annex I, which do not fall under Part One of these General Conditions.

Article 17 - Amendment of this Financing Agreement

- (1) Any amendment of this Financing Agreement shall be made in writing, including by an exchange of letters.
- (2) If the IPA III beneficiary requests an amendment, the request shall be submitted to the Commission at least three months before the amendment is intended to enter into force, except in duly justified cases.
- (3) The Commission can amend the documents in Annexes III - VII without this necessitating an amendment to this Financing Agreement. The IPA III beneficiary shall be informed in writing about any such changes and their application.

Article 18 - Suspension of this Financing Agreement

- (1) The Financing Agreement may be suspended in the following cases:
 - (a) The Commission may suspend the implementation of this Financing Agreement if the IPA III beneficiary breaches an obligation under this Financing Agreement;
 - (b) The Commission may suspend the implementation of this Financing Agreement if the IPA III beneficiary breaches any obligation set under the procedures and standard documents referred to in Article 18(2) of the FFPA;
 - (c) The Commission may suspend the implementation of this Financing Agreement if the IPA III beneficiary does not meet requirements for entrusting budget implementation tasks;
 - (d) The Commission may suspend the implementation of this Financing Agreement if the IPA III beneficiary decides to suspend or cease the EU membership accession process;
 - (e) The Commission may suspend this Financing Agreement if the IPA III beneficiary breaches an obligation relating to respect for human rights, democratic principles and the rule of law and in serious cases of corruption or if the IPA III beneficiary is guilty of grave professional misconduct proven by any justified means. Grave professional misconduct is to be understood as any of the following:
 - a violation of applicable laws or regulations or ethical standards of the profession to which a person or entity belongs, or
 - any wrongful conduct of a person or entity which has an impact on its professional credibility where such conduct denotes wrongful intent or gross negligence.
 - (f) This Financing Agreement may be suspended in cases of force majeure, as defined below. "Force majeure" shall mean any unforeseeable and exceptional situation or event beyond the parties' control which prevents either of them from fulfilling any of their obligations, not attributable to error or negligence on their part (or the part of their contractors, agents or employees) and proves insurmountable in spite of all due diligence. Defects in equipment or material or delays in making them available, labour disputes, strikes or financial difficulties cannot be invoked as force majeure.

A party shall not be held in breach of its obligations if it is prevented from fulfilling them by a case of force majeure of which the other party is duly informed. A party faced with force majeure shall inform the other party without delay, stating the nature, probable duration and foreseeable effects of the problem, and take any measure to minimise possible damage. If force majeure impacts only part of the Programme, the suspension of the Financing Agreement can be partial. Neither of the Parties shall be held liable for breach of its obligations under this Financing Agreement if it is prevented from fulfilling them by force majeure, provided it takes measures to minimise any possible damage.

- (2) The Commission may suspend this Financing Agreement without prior notice.
- (3) The Commission may take any appropriate precautionary measure before suspension takes place.
- (4) When the suspension is notified, the consequences for the on-going or to be signed procurement contracts, grant contracts and contribution agreements shall be indicated.
- (5) A suspension of this Financing Agreement is without prejudice to the interruption of payments and termination of this Financing Agreement by the Commission in accordance with Article 7 and Article 19.
- (6) The parties shall resume the implementation of the Financing Agreement once the conditions allow with the prior written approval of the Commission. This is without prejudice to any amendments of this Financing Agreement which may be necessary to adapt the Programme to the new implementing conditions, including, if possible, the extension of the eligibility period, or the termination of this Financing Agreement in accordance with Article 19.

Article 19 – Termination of this Financing Agreement

- (1) If the issues which led to the suspension of this Financing Agreement have not been resolved within a maximum period of 180 days, either party may terminate the Financing Agreement at 30 days' notice.
- (2) When the termination is notified, the consequences for the on-going procurement and grant contracts, contribution agreements and such contracts or grants, and contribution agreements to be signed shall be indicated.
- (3) The termination of this Financing Agreement shall not preclude the possibility of the Commission to make financial corrections in accordance with Articles 43 and 44 of the FFPA.

Article 20 – Applicable law, settlement of disputes

- (1) This Agreement is governed by EU law.
- (2) If a dispute concerning the interpretation, application or validity of the Agreement cannot be settled amicably, it shall be settled by arbitration in accordance with the 2012 PCA Arbitration Rules, subject to the following:

(a) Panel composition

For claims of EUR 500 000 or above: the panel shall be composed of three arbitrators. Each party shall appoint one arbitrator within 40 calendar days after the notice of arbitration has been sent. The two arbitrators appointed by the parties shall in turn appoint a third arbitrator to act as presiding arbitrator.

For claims below EUR 500 000: the panel shall be composed of one arbitrator, unless the parties agree otherwise.

If the panel is not composed within 80 calendar days after the notice of arbitration is sent, either

party may request the PCA Secretariat or other mutually acceptable other neutral authority to appoint the necessary arbitrator(s).

(b) Seat

The seat of the arbitration panel shall be The Hague, Netherlands.

(c) Language

The language of the proceedings shall be English or another mutually acceptable official language of the European Union. Evidence may be produced in other languages, if agreed by the parties.

(d) Procedure

Recourse to interim measures, third party interventions and amicus curiae interventions is excluded.

If the panel is requested by a party to treat information or material confidentially, the decision shall be made in form of a reasoned order and after hearing the other party (10 calendar days to submit observations). The panel shall weigh the reasons for the request, the nature of the information and the right to effective judicial protection. The panel may in particular:

- make disclosure subject to specific undertakings or
- decide against disclosure, but order the production of a non-confidential version or summary of the information or material, containing sufficient information to enable the other party to express its views in a meaningful way.

If the panel is requested to hear the case in camera, the decision shall be made after hearing the other party (10 calendar days to submit observations). The panel shall take into account the reasons for the request and the objections of the other party (if any).

If the panel is requested to interpret or apply European Union law, it shall stay the proceedings and request the 'President of the High Court of Paris' (Président du Tribunal de grande instance de Paris, 'juge d'appui'), in accordance with Articles 1460 and 1505 of the French Civil Procedural Code to request a preliminary ruling from the Court of Justice of the European Union in accordance with Article 267 TFEU. The proceedings before the arbitral tribunal shall resume once the decision by the juge d'appui is taken. The decision of the Court of Justice and of the juge d'appui shall be binding on the panel.

The arbitral award shall be final and binding on the parties and be carried out by them without delay.

Either party may however request that the award is reviewed by the The Hague Court of Appeal (Gerechtshof Den Haag) on the basis of the applicable national law. In this case, the award shall not be considered final until the end of this procedure. The decision by the reviewing court shall be binding on the panel.

(e) Costs

The costs of arbitration shall consist of:

- the fees and reasonable expenses of the arbitrators
- reasonable costs of experts and witnesses as approved by the panel and
- the fees and expenses of the PCA Secretariat for the arbitration proceedings (e.g. catering, providing for clerks, room, interpretation).

The arbitrators' fees shall not exceed:

- EUR 30 000 per arbitrator if the contested amount is below EUR 1 000 000
- 15% of the contested amount if that amount is above EUR 1 000 000. In any case the arbitrators' fees shall not exceed EUR 300 000.

The costs of arbitration shall be borne by the parties in equal share, unless otherwise agreed.

The parties shall bear their own costs of legal representation and other costs incurred by them in relation to the arbitration.

(f) Privileges and immunities

The agreement to pursue arbitration under the 2012 PCA Arbitration Rules does not constitute and cannot be interpreted as a waiver of privileges or immunities of any of the parties, to which they are entitled.

Article 21 – EU restrictive measures

(1) Definitions

- (a) "EU Restrictive Measures" means restrictive measures adopted pursuant to the Treaty on European Union (TEU) or to the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU).
 - (b) "Restricted Person" means any entities, individuals or groups of individuals designated by the EU as subject to the EU Restrictive Measures⁵.
- (2) In all their relations, the Parties recognise that under EU law no EU funds or economic resources are to be made available directly or indirectly to, or for the benefit of, Restricted Persons.
- (3) The IPA III Beneficiary shall ensure that no transaction subject to a verified hit against the EU sanctions list shall benefit directly or indirectly from EU funding. The IPA III Beneficiary commits to ensure this obligation:
- (a) by screening for hits against the EU sanctions list, before entering into, and before making payments under, the relevant agreements, each Contractor, Grant Beneficiary, and Final Recipient with whom the IPA III Beneficiary has or is expected to have a direct contractual relationship (direct recipient), so as to assess whether such recipient is a Restricted Person.
 - (b) by screening or through other appropriate means (that may include an ex-post verification) on a risk based approach basis, that no entity that would indirectly receive EU funding is a Restricted Person.
- (4) In the event that IPA III Beneficiary assesses that any of the recipients (direct or indirect) of the EU funding is a Restricted Person, IPA III Beneficiary shall promptly inform the Commission.
- (5) Without prejudice to the obligation in point 3 above, should the Commission assess that the use of Union financial assistance under IPA III results or has resulted in a breach of EU restrictive measures, the corresponding amounts shall not be eligible for the Union financial assistance under IPA III. This is without prejudice to any rights that the Commission may have to suspend or terminate the action affected by such breach, to recover any EU funding contributed by the Commission, or to suspend or terminate this financing agreement.
- (6) The determination of remedial measures will be made in accordance with the principle of proportionality. Remedial measures shall apply only to the EU funding made available to, or for the benefit of, a recipient for the period during which it remained a Restricted Person.
- (7) This clause is without prejudice to the exceptions contained in the EU Restrictive Measures.

⁵ www.sanctionsmap.eu. The sanctions map is an IT tool for identifying the sanctions regimes. The source of the sanctions stems from legal acts published in the Official Journal of the European Union (OJ). In case of discrepancy between the published legal acts and the updates on the website it is the OJ version that prevails.

**Model of the annual report on the implementation of the Instrument for Pre-accession
Assistance submitted by the National IPA Coordinator**

(in accordance with Article 59 of the Financial Framework Partnership Agreement)

1

Period covered by the report:
01/01/20XX-31/12/20XX
Report issued on XX/XX/20XX

**Annual Report on the implementation of Instrument for Pre-Accession assistance in
direct and indirect management by <IPA beneficiary>**

I. Executive Summary

This section should highlight main overall findings as reported in Section II, focusing on:

- Progress in reaching objectives of the overarching IPA strategic documents (IPA II Country Strategy Papers and IPA III Programming Framework)
- Main achievements and challenges in programming and implementation and corrective actions taken, including follow-up to most relevant monitoring, evaluation and/or audit recommendations
- Complementarity with multi-country actions and other donor support (including Team Europe, if relevant)
- Main achievements with communication and visibility activities
- NIPAC's main recommendations for the coming period

II. Implementation of IPA assistance per IPA III Window/thematic priority and IPA II Sector

The information provided in this section should be based on/ linked with information provided in table 1 below.

This section should include a summary per Window/thematic priority (IPA III assistance) and per sector (IPA II assistance) organised as follows:

IPA II Sector: <names(s) of the sector¹>

IPA III Window: <number and name of the window> / Thematic priority: <name(s) of the thematic priorities²>

The following information should be provided:

1. Involvement of IPA beneficiary in programming
2. Progress made in implementation to achieve the objectives as outlined in key strategic and programme documents (relevant outcome/output indicators should be provided in Annex 1)
3. Problems encountered in implementation and corrective measures taken and/or planned, and recommendations for further action, in order to ensure sustainability³

¹ As per the sectors in the Action Documents, e.g. Rule of Law, Transport, Energy, etc.

² As per IPA III Programming Framework

³ Sustainability refers to the extent to which the benefits/results (outputs and outcomes) achieved are likely to continue beyond its implementation period. In particular, key factors affecting sustainability are the ownership of the beneficiaries, the institutional management capacities, and the resources committed to provide for the operation and maintenance of the results.

4. Main monitoring, evaluations and/or audit findings and their follow-up
5. Complementarity with other instruments and coordination with other donors/ IFI's within the Window/thematic priority (IPA III) or sector (IPA II) (e.g. through Team Europe)
6. Assessment of the impact of IPA assistance in improving sector approach, including sector strategies, institutional capacities and budgeting and the extent to which their coherence is ensured with national strategic policy planning and budgeting frameworks.
7. Communication and visibility activities

In case of **indirect management by beneficiary country (IMBC)**, the following information should also be included:

8. Information on the implementation of actions
9. Short assessment on the functioning of implementing structures and any significant problems encountered in implementing the tasks entrusted e.g. delays in contracting, and subsequent measures taken/planned.
10. Implemented monitoring, evaluation and/or audit activities, audits – main findings and lessons learned, recommendations, follow-up and corrective actions taken

IPA Rural Development (IPARD) programmes should be covered as a separate section under IPA III Window 4 / IPA II sector on agriculture and rural development. Since IPARD programmes are subject to separate reporting, the section should only include a summary on the overall progress with implementation and highlight the most relevant issues. The key information should also be highlighted in the executive summary (as relevant).

IPA II operational programmes should be covered under the relevant sector providing information on points 1-10 (as relevant). **IPA III operational programmes** should be covered under the relevant thematic window and include only a summary on the overall progress in implementation and highlight the most relevant issues. The key information should also be highlighted in the executive summary as relevant. IPA III operational programmes will be subject to a more detailed reporting according to a reporting template that will be annexed to the Financing Agreements.

Territorial cooperation programmes should be covered under IPA III Window 5 / IPA II sector on territorial and regional cooperation. This section should give a very brief overview of the territorial cooperation programmes where the IPA beneficiary participates:

- For **Interreg cross-border cooperation (CBC) programmes with Member States and Transnational and Interregional cooperation programmes**, a maximum one paragraph per programme, indicating overall progress in implementation (e.g. programme adopted/not adopted, calls planned, etc.) and highlighting the most relevant issues in implementation.
- For **CBC programmes between IPA beneficiaries**, a maximum half a page summary per programme, providing an overview of the implementation (e.g. programme adopted/Joint Monitoring Committee set up/ JMC meetings on the reporting period, call for proposals closed/ongoing/planned and Strategic projects (if any). The summary should focus on the problems encountered in implementation and the corrective measures taken and/or planned, and recommendations for further action. The annual implementation reports for CBC (as referred to in Article 80 of the Financial Framework Partnership Agreement) should be included as an Annex.

In case of **IMBC**, the following information should also be included by the Lead country):

1. Short assessment on the functioning of implementing structures and any significant problems encountered in implementing the tasks entrusted e.g. delays in contracting, and subsequent measures taken/planned.
2. Recommendations for further actions

Table 1. Overview of implementation at the action level

<i>[Financing Agreement]</i> e.g. 20xx annual action plan	
<i>[Action title and reference]</i> e.g. Electrification of the railway line from xxx to border with xxx	
State of play/ Progress for particular action (e.g. ToR in preparation, tender launched, contracted, under implementation, completed)	Provide an assessment of implementation of activities under the action. e.g. Service contract for preparation of ToR for the works contract signed and under implementation, tender for works contract to be launched in the second quarter of 2015, etc. <u>For IMBC:</u> Provide a comparison with the forecast submitted with Request for Funds and an analysis on the pace of implementation. Provide an assessment of the implementation of the procurement plan compared to the initial version
Main achievements and their assessment	Outline the benefits of IPA assistance and contribution to reforms. e.g. a new law on [xx] adopted, providing faster access to citizens for public services
Significant problems encountered and the measures taken/planned to overcome them	Outline any potential problems to comply with the conditions of the Financing Agreement and corrective measures to address them. e.g. The service contract for the preparation of ToR for the works contract was delayed as the negotiated procedure failed and had to be re-launched <u>For IMBC:</u> Provide a thorough assessment of reasons for delays together with an analysis on whether the problems are recurring (compared with other actions and measures taken to overcome a similar situation). Describe audit findings and/or identified irregularities and measures taken to address them.
Developments and/or identified risks that influence future implementation and the achievement of the objectives	e.g. amendment of a local law aligning with the fourth Railway package
Recommendations for corrective further actions	

Add as many tables as necessary:

[Financing Agreement]	
[Action title and reference]	
State of play/ Progress for particular action (e.g. ToR in preparation, tender launched, contracted, under implementation, completed)	
Main achievements and their assessment	
Significant problems encountered in implementing the entrusted tasks and the measures taken/planned to overcome them	
Developments and/or identified risks that influence future implementation and the achievement of the objectives	
Recommendations for corrective further actions	

Annex 1: Outcome/output indicators per IPA action

This Annex should include an annual update of indicators included in IPA II summary action documents and IPA III action documents, covering actions both in direct and indirect management. The annex should be preferably prepared in Excel or an online data collection system used by the IPA III beneficiary, with separate tables for IPA II actions and IPA III actions according to the model below. It should be noted that milestones are requested only for IPA II indicators.

IPA II indicators

Annual/Multi-annual Action Programme	Action	Sector	Indicator	Source	Baseline	Milestone (20xx)	Target	Current Value (20xx)
20xx annual action programme	Action 1	Transport	Reduction of average travel time of passengers between major urban centres by transport mode					
20xx-20xx multiannual action programme [Add as many rows as relevant.....]	Action 1	Environment	Reduced transportation costs per unit of output					
								

IPA III indicators

Annual/ Multi-annual Action Plan	Window	Thematic priority	Indicator	Source	Baseline	Target	Current value (20xx)
20xx annual action plan							
[Add as many rows as relevant.....]							

Annex 2: Transparency, visibility, information and communication activities

This annex (max one page) should be provided only for actions managed in indirect management in line with requirements set out IPA II Framework Agreement and IPA III Financial Framework Partnership Agreement.

Annex 3: Success stories

This Annex should be provided only for actions managed in indirect management. (N.B. this section may be used for the annual report on the implementation of the European Union's external action instruments prepared by the European Commission)

Annex 4: Annual procurement plan

This annex should be provided only for actions managed in indirect management.

Annex IV(b): Annual Financial Report - Individual programme EU contribution
as per Article Article 61(2)(a) of
FFPA

IPA III beneficiary Annual financial report (*)

Programme Reference	Financing Agreement OPSYS reference number	Programme EU Contribution Budget	Local Contract Activities						Total Open Pre-financing	Open Pre-financing %
			Total Amount Contracted	Contracted %	Total Amount Decommited on closure	Decommited %	Total Amount Disbursed	Disbursed %		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
				40% 100%		60% 100%	80% 100%	80% 100%	10	100% 100%
AAP 2022	JAD-XXXXXX									
Action 1	ACT-XXXXXX									

(*) 15 February

I, the undersigned _____, NAO for IPA III beneficiary _____ hereby declare that the above financial report/statement is complete, accurate and true in accordance with Article 61(5) of FFPA.

Annex IV(b): Annual Financial Report - Individual programme EU contribution
as per Article 61(2)(a) of
FFPA

IPA III beneficiary Annual financial report (*)

Programme Reference	Financing Agreement OPs's reference number	Programme EU Contribution Budget	Total Amount Contracted	Local Contract Activities								
				Contracted %	Total Amount Decomitted on closure	Decomitted %	Total Amount Disbursed	Disbursed %	Total Costs Recognised	Costs %	Total Open Pre-financing	Open Pre- financing %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
				497.10%		647.10%		647.10%		1047.10%		
AAP 2022	JAD XXXXXXX											
Action 1	ACT-XXXXX											

(*) 15 February
I, the undersigned _____, NAO for IPA III beneficiary _____, hereby declare that the above financial report/statement is complete, accurate and true in accordance with Article 61(5) of FFPA.

5

Signature

Annex IV(e) - forecast of likely payment requests
as per Article 33(3) of FPPA

Data as of:

IPA III beneficiary Forecast of likely payment requests

Financing Assessment reference number or equivalent	Programme reference	EA entry date here	Contracting Deadline	Operational Implementation Deadline	Local Budget Allocation in EUR*	EU funds paid by EC in EUR	RAL at 31/12/21 in EUR	Wfs at EU in EUR	Total Forecast 2025-2027	2025 forecast (by months)												2027 forecast																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																
										Total 2025	01-2025	02-2025	03-2025	04-2025	05-2025	06-2025	07-2025	08-2025	09-2025	10-2025	11-2025	12-2025	Total 2027	Q1/2027	Q2/2027	Q3/2027	Q4/2027																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																											
1	2	3	4	5	6	7	8+7																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																															</

* LBA corresponds to the total EU contribution for MBC until the contracting deadline, after the contracting deadline it corresponds to the total contracted

VS

EL

Key data

For each local contract the information required is:

1. EU decision

Programme reference, e.g. Annual Action Programme 2022

2. EU contract

Financing Agreement OPSYS reference number, e.g. 2014/031-878

3. Title

Local contract title

4. Local contract reference

5. Contractor / Legal Entity Form (LEF)

6. Contract type

E.g. Grant, Service, Supply, Works, Twinning,...

7. Contract signature date

Date on which the last party signs the contract

8. Contract implementation start date

authority, the date on which the contract enters into force and the date on which contract implementation starts are distinct concepts, which may all be the same day or may be different days.

In particular, the contract implementation start date (= first day on which eligible costs under the contract may be incurred) may be established after the contract has been signed through a respective clause in the contract, an Administrative Order, etc. Your system may hold all of these dates; but for the purposes of the year-end cut-off report the critical date is the start date of implementation.

9 Contract implementation end date

final date for completion where this includes time for invoicing, guarantee periods, etc.

under the contract may be incurred. The contract may allow additional time for finalising the contract administration or a period between the provisional and final acceptance of the work done; but this additional time is not relevant for the year-end cut-off report.

10. Contract status

off date)

11. IPA EU - Initial contract value

Initial legal commitment amount of the IPA part (EU funding).

12. IPA EU - Current contract value

Amount after amendments (where relevant)

Current contract value will include any change of amounts contracted through an addendum modifying the contract.

13. IPA EU - Paid amount

Total amount paid under the contract; i.e. pre-financing payments + amount of invoices directly paid – recoveries).

14. RAL

The 'reste à liquider' is the 'Outstanding commitment'

The amount committed but not yet paid out to beneficiaries and contractors from the IPA EU amount.

15. IPA EU - Recoveries

Total value of recoveries (both pre-financing recoveries and expenditure recoveries) made under the contract (where relevant).

Recoveries will usually be of pre-financing. Pre-financing recoveries are purely cash transfers, which have no impact on total cost. Occasionally recoveries will be against payments for expenditure, which were initially accepted as eligible but subsequently rejected on the basis of new information. Expenditure recoveries will reduce the total reported cost on the contract (please see point 19.).

16. IPA EU - Pre-financing paid

Total value of pre-financing paid under the contract (where relevant).

Pre-financing is a payment intended to provide the beneficiary with a float, i.e. a cash advance. As such, it is paid before the goods and services are delivered (in the case of procurement contracts) and before the occurrence of eligible costs by beneficiaries (in the case of grant agreements). Pre-financing is recognised on the balance sheet when cash is transferred to the recipient.

17. IPA EU - Pre-financing cleared

Total value of pre-financing cleared.

The payment of pre-financing is recognised as an asset. In accordance with the relevant accounting rule, the pre-financing asset is generally derecognised (i.e. cleared / reduced) as follows:

- if the amount of an interim/final invoice or cost claim, or part of it, is justifying the use of a pre-financing, then the validation of these eligible expenditures will generate a clearing of the pre-financing;*
- if the beneficiary does not use (part of) the pre-financing, then the pre-financing amount will be partially or totally recovered from the beneficiary.*

18. IPA EU - Open pre-financing

The totals from 16 and 17 will give the total open (un-cleared) pre-financing paid under the programme, i.e. pre-financing paid – pre-financing cleared

19. IPA EU - Cost recognised

clearance of pre-financing under the contract) and proven by supporting documents.

– 14 (RAL) – 18 (IPA EU-Open pre-financing) – 15 (IPA EU – Recoveries) Please include in the calculation of the 'IPA EU – Cost recognised' only recoveries of expenditure reducing the recognised cost (+19 bis (IPA EU – incurred and accepted cost not yet paid) – ONLY if you are not able to implement a separate column 19 bis in the report)

Costs will represent the eligible value of work that has been:

Ø incurred under the contract, accepted, paid by the contracting authority (directly or through cleared pre-financing) and proven by supporting documents, Ø incurred and paid by the contractor (where relevant - to sub-contractors or by grant beneficiaries, for example) and accepted and paid by the contracting authority; In the case of interim costs the final acceptance is understood to depend on the final outcome of the contract.

Note that:

required.

** Amounts committed but not paid are not costs for the purpose of this report.*

** Pre-financing paid either by the contracting authority or by the contractor (where relevant) is not cost.*

19 bis. IPA EU – Cost incurred and accepted but not yet paid

Examples are:

- invoices in the workflow that are certified correct (incurred and accepted) but that will be paid only in the following reporting period or*
- retention monies.*

this column in your report please add the respective amounts exceptionally directly in column 19 notifying the reason for their inclusion stating: 'Column 19 include cost incurred, accepted but not yet paid, in the amount of '(...)', for the following reason: '(...)' or inform us in a side letter of the relevant amounts per contract.

cost incurred and accepted only for the purpose of this year-end cut-off report but not for the purpose of the Annual Financial Report or the Request for Funds where only cost recognised (incurred, accepted, paid and proven by supporting documents) should be considered.

Where costs are reported with an invoice (usually procurements)

20. Cost in workflow - Invoice amount (before assessment of amount eligible)

*Invoices and reports received but not still approved.
grants)*

eligible)

Reports received but not still approved.

Annex V to the Financing Agreement Accrual Based Accounting System Minimum Specification

The accounting system of the IPA III beneficiary shall meet following requirements:

1. Reflect the organisational structure put in place for the internal control systems suited to the performance of duties. In particular before an operation is authorised, all aspects (both operational and financial) of the operation have to be verified by members of staff other than the one who initiated the operation. The person dealing with the verification cannot be subordinated to the initiator of the transaction.
2. Include an audit trail for all transactions and amendments.
3. Possess adequate physical and electronic security including back-up and recovery systems.
4. The accounting system should hold at least the following information for the local contracts managed under each programme:
 - (a) Contract reference;
 - (b) Contract value including any amendments;
 - (c) Contract signature dates (both parties);
 - (d) Contract implementation start date;

This is in addition to the contract signature date and may differ from it, as when the contract works start date is given after the signature of the contract through an Administrative Order.

- (e) Contract implementation end date including any amendments;

This is the final date on which eligible costs can be incurred. It does not include any guarantee period or time allowed for report preparation by the contractor.

- (f) Total paid (cash) by contract;
 - (g) Pre-financing paid by contract;

Explicit recognition and recording on the balance sheet of contractually required pre-financing.

(h) Cost recognised – direct (by contract);

Explicit recognition of cost as a charge to expenses for the year. Some payments will directly cover costs already incurred. No pre-financing is involved. They may be final payments where any pre-financing has already been cleared or interim payments where pre-financing has been cleared or where the contract does not include the provision of pre-financing.

(i) Cost recognised – indirect (by contract);

Explicit recognition of cost as a charge to expenses for the year. Some invoices or cost claims submitted by a grant beneficiary or contractor will relate to costs that are covered by pre-financing paid earlier in the implementation period of the grant agreement or contract. In these cases, the payment made will be less than the reported cost. It may even be zero if all the cost is covered by pre-financing. (it will certainly be zero if the reported costs are insufficient to absorb the pre-financing and a recovery order is issued for the unused balance of the pre-financing.) In all such cases the system should record the full value of the reported eligible cost as expenses for the year and reduce the balance of pre-financing by the amount of cost offset against the pre-financing when determining the amount payable.

(j) Recovery orders to reduce pre-financing (by contract);

Recognition of the reduction of pre-financing on the balance sheet following a recovery of unused pre-financing.

(k) Recovery orders to reduce cost (by contract);

When a recovery is made against cost that had earlier been accepted – possibly following an investigation for fraud. In such cases the recorded costs for the year must be reduced if the cost was accepted in the same year as the subsequent recovery; or income must be recorded where the cost was accepted in an earlier year than that of the recovery.

(l) Supplier's invoice date for each invoice or other document accompanied by a financial report giving rise to recognised costs;

(m) Recovery context information on ineligible cost and recoveries.

IPA III - APPLICATION FOR MAJOR PROJECT¹

1. SYNOPSIS

1.1. Project Summary Table

Project Title	[title]
Multi-annual Operational Programme	Multi-annual Operational Programme on [sector (s), i.e., environment] in favour of [beneficiary country] for [years]
	Adopted with Commission decision [# and date]
	OPSYS/PINTV Ref : [# In case the Major projects will exist as separate entities in OPSYS]
	JAD Ref : [#] ACT Ref : [#]
Basic Act / Programming Ref.	Financed under the Instrument for Pre-accession Assistance (IPA III) IPA III Programming Framework
Economic and Investment Plan (EIP)	[Yes/No]
EIP Flagship	<If yes, specify the thematic priority(ies)² and the share of the Priority Area (PA) %>³ [Yes/No] [Priorities: "Transport", "Energy", "Environment and climate resilience", "Digital", "Economic development (incl. private sector, trade and macroeconomic support)", "Human Development (incl. human capital and youth)", "Health resilience", "Migration and Mobility", "Agriculture, food security and rural development", "Rule of law, governance and Public administration reform", "Other".] Flagships: "I Connect East-West", "II Connect North-South", "III Connect Coastal Regions", "IV Renewable Energy", "V Coal Transition", "VI Renovation Wave", "VII Waste and Waste Water", "VIII Digital Infrastructure", "IX Support Competitiveness", "X Youth Guarantee"]
Team Europe	Yes/No
Beneficiary(y)/(ies) of the action	The action shall be carried out in <Region>, <Country>, <location(s) if available>

¹ How to fill in the application form:

Guidance in yellow – follow the guidance, enter the requested information or address the subject, then delete the guidance in yellow with the brackets

Guidance in grey – choose the relevant options and delete the irrelevant ones.

² Priority areas: 1) Transport (linked to IPA III Tag "Sustainable Transport"), 2) Energy (linked to IPA III Tag "Clean Energy"), 3) Environment and climate resilience (linked to IPA III Tag "Green Agenda"), 4) Digital (linked to IPA III Tag "Digital Agenda"), 5) Economic development (incl. private sector, trade and macroeconomic support) (linked to IPA III Tag "Boosting Private Sector Development" and "Regional Economic Integration"), 6) Human Development (incl. human capital and youth) (linked to IPA III Tag "Human Capital" and "Innovation"), 7) Health resilience, 8) Migration and Mobility, 9) Agriculture, food security and rural development, 10) Rule of law, governance and Public administration reform (linked to IPA III Tag "Rule of Law, Good Governance and PAR"), 11) Other.

³ The share of the priority areas should be linked to the NEAR EIP sub-tags: Transport, Energy, Environment and climate resilience, Digital, Economic development (incl. private sector, trade, and macroeconomic support), Human Development (incl. human capital and youth), Health resilience, Migration and mobility, Agriculture, food security and rural development, Rule of law, governance and public administration reform, Other.

be

VS

IPA III Financing Agreement for Multiannual Operational Programmes - Annex VI: Major Project Application template
(version: October 2024)

	If relevant, mention the extended geographical coverage as indicated in section 1.3 below.			
PRIORITY AREAS				
Window and thematic priority	Window: [#: name of the window] Thematic Priority: [name of the thematic priority]			
Sustainable Development Goals (SDGs)	Main SDG (1 only): Other significant SDGs (up to 9) and, where appropriate, targets:			
DAC code(s)⁴	<Main DAC code – sector- percentage> <Sub-code 1 – sector-percentage> <Sub-code 2 – sector- percentage> etc.			
Main Delivery Channel @	<Channel 1><Channel code> <i>example: World Bank - 44001</i>			
Targets	<Please indicate (if relevant) to which spending target(s) this action is contributing to (indicatively) > ☐ Climate ☐ Gender ☐ Biodiversity			
Markers ⁵ (from DAC form)	General policy objective	Not targeted	Significant objective	Main objective
	Participation development good governance	☐	☐	☐
	Aid to environment	☐	☐	☐
	Gender equality and women's and girl's empowerment	☐	☐	☐
	Reproductive, maternal, new-born and child health	☐	☐	☐
	Disaster Risk Reduction	☐	☐	☐
	Inclusion of persons with Disabilities	☐	☐	☐
	Nutrition ⁶	☐	☐	☐
	RIO Convention markers	Not targeted	Significant objective	Main objective
	Biological diversity	☐	☐	☐
	Combat desertification	☐	☐	☐
	Climate change mitigation	☐	☐	☐
	Climate change adaptation	☐	☐	☐

⁴ Development Assistance Committee (DAC) sectors (codes and descriptions) are indicated in the first and fourth columns of the tab 'purpose codes' in the following document: [DAC and CRS code lists - OECD](#)

⁵ For guidance, see <https://www.oecd.org/development/financing-sustainable-development/development-finance-standards/>. Go to "Data collection and resources for reporters", select Addendum 2, annexes 18 (policy) and 19 (Rio) of the reporting directive.

If an action is marked in the DAC form as contributing to one of the general policy objectives or to RIO principles as a principal objective or a significant objective, then this should be reflected in the logframe matrix (in the results chain and/or indicators).

⁶ Please check the [Handbook on the OECD-DAC Nutrition Policy Marker](#).

IPA III Financing Agreement for Multiannual Operational Programmes - Annex VI: Major Project Application template
(version: October 2024)

Internal markers and Tags ⁷	Policy objectives	Not targeted	Significant objective	Main objective
	Digitalisation	☐	☐	☐
	Tags ⁸	☐	☐	☐
	digital connectivity	☐	☐	☐
	digital governance	☐	☐	☐
	digital entrepreneurship	☐	☐	☐
	digital skills/literacy	☐	☐	☐
	digital services	☐	☐	☐
	Connectivity	☐	☐	☐
	Tags	☐	☐	☐
digital connectivity	☐	☐	☐	
energy	☐	☐	☐	
transport	☐	☐	☐	
health	☐	☐	☐	
education and research	☐	☐	☐	
Migration	☐	☐	☐	
Reduction of Inequalities	☐	☐	☐	
COVID-19	☐	☐	☐	
BUDGET INFORMATION				
TOTAL project cost	EUR [amount]			
EU funding ⁹	EUR [amount]			
Budget Line	Budget line: [15.020201]			
MANAGEMENT AND IMPLEMENTATION				
Implementation modality	Indirect management with [name of the IPA III beneficiary]			
Decommitment deadline for each budgetary commitment included in the Multi-annual Operational Programme ¹⁰	Budgetary commitment [year n]: by 31/12/[year n+5] Budgetary commitment [year n+1]: by 31/12/[year n+1+5] Budgetary commitment [year n+2]: by 31/12/[year n+2+5] Budgetary commitment [year n+3]: by 31/12/[year n+3+5] Budgetary commitment [year n+4]: by 31/12/[year n+4+5] Budgetary commitment [year n+5]: by 31/12/[year n+5+5] Budgetary commitment [year n+6]: by 31/12/[year n+6+5] [last budgetary commitment can be at latest 2027]			
Indicative eligibility period	[31/12/n+5 from last budgetary commitment]			
Final date for implementing the Financing Agreement	[date as per the Commission decision of the multi-annual programme – should be 12 years following the conclusion of the Financing Agreement]			
Managing Authority	Name: Address:			

⁷ These markers have a different scope/rationale than the DAC codes. They are drawn from the level of budget allocation and emphasis given to the action in terms main objective(s) selected. The definition of objectives, results, activities in description of the action should be in line with this section.

⁸ When a marker is Significant or Principal Objective, please indicate the relevant tags by selecting "YES" or "NO".

⁹ As requested by the Major Project Application

¹⁰ As per the relevant Commission Decision

responsible for the application	Contact: Telephone: E-mail:
Intermediate Body for policy management (if applicable)	Name: Address: Contact: Telephone: E-mail:
Intermediate Body for financial management	Name: Address: Contact: Telephone: E-mail:
End recipient of the project (project owner after implementation)	Name: Address: Contact: Telephone: E-mail:

1.2. Summary of the Project - (max ½ page)

This section should provide a description of the overall and specific objectives of the action, its indicative activities and how this action is relevant to achieve the objectives of the Operational Programme.

2. PROJECT DESCRIPTION

2.1 Intervention Logic and Chain of Result

2.1.1 Project Context

[Describe briefly how the region(s) is/are at present endowed with the type of infrastructure covered by this application: compare it with the level of infrastructure endowment aimed for by target year 20XX. Summarise the main changes, which the project will bring.]

[Describe briefly the relevant National Investments Planning and/or Sector Policy/Strategy presenting the financing mechanism envisaged by the Government to implement this plan, and Indicate how this project is prioritised/ranked in the national investment planning /single project pipeline (if applicable). Indicate the synergies of the project with other local/regional/national or international initiatives/projects]

[Describe the institutional arrangements foreseen for the implementation of the operation and current capacities of the institutions involved. Information on the management bodies the completed infrastructures to be included in section 3.3.1.

[Include also details on sustainability of the Project, i.e., if and to what extent the benefits/results (outputs and outcomes) achieved are likely to continue beyond its implementation period. In particular, the section should include at least some of the key factors impacting on sustainability, such as the level of ownership of the beneficiaries, their institutional management capacities, resources that they commit to provide for the operation and maintenance of the results once the Project is completed.]

2.1.2 Project's objectives, outputs and project's contribution to the Multi-annual Operational Programme

VS

[Describe the specific objectives and outputs of the project, and define the related performance indicators and targets. In a concise and precise manner, make a link with the objectives of the relevant Multi-annual Operational Programme and the indicators and targets defined in it¹¹. Describe to which indicators the project contributes to, and quantify this contribution.]

2.1.3 Transboundary impact of the project

	Yes	No
Has the project any immediate trans-border impact?	(1)	
Does the project have impact on the EU?		(2)
Is there any negative transboundary impact identified?	(3)	

[This section refers to all significant transboundary impacts, including environmental and health impacts, both immediate and long-term impacts. With transboundary it is meant "significant effects on the environment in another state" (according to the EIA Directive)].

(1) If YES, describe the impact of the project beyond the borders of the beneficiary country and on the EU. Focus on impacts on river basins, seas and land. In this context, projects influencing rivers flowing to the seas of the European marine regions (i.e. the Mediterranean Sea and the Black Sea) should receive priority attention. In case of waste and waste water treatment projects specify impact on large towns and cities and on shared coastlines with the EU. For projects in Window 3, Thematic Priority 2: Transport, digital economy and society, and energy explain if the project form part of a Trans-European Network. Refer to any specific agreement with a neighbouring country or EU.

(2) If NO, explain why the project can be considered of EU interest.

(3) In case a negative transboundary impact has been identified, explain it in details and describe the mitigation/restoration measures planned and part of the project. Refer to the procedure stipulated by the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context (Espoo Convention).]

2.1.4 Gender Impact of the Project

[Define if the project is gender sensitive. Was a gender impact analysis conducted? If yes, provide in brief the outcomes of the analysis and specify the measures that have been identified to ensure gender equality principle. If not, an explanation/justification should be provided.]

2.1.5 Roma inclusion

[Define if the project contributes to Roma inclusion and if so provide details. Are Roma part of the targeted group? What are the specific measures identified? Were Roma needs considered in the impact assessment?]

2.1.6 End users

[Describe the various groups of end users and their interest in the project.]

¹¹ The project has to contribute to achieving the objectives of the relevant Multi-annual Operational Programme and its indicators

ec

VS

2.1.7 Communication and Visibility

[Provide details of the proposed measures to publicise European Union assistance i.e. type of measure, brief description, duration, etc. The estimated costs must be included in the financing plan.]

3. MATURITY OF THE PROJECT

3.1. Project Timetable

[Provide an indicative timeline for the project implementation. Foresee a separate entry line for each contract or phase, where relevant. Where the application concerns a project stage (see section 2.2.2), clearly indicate the elements of the overall project for which assistance is being sought by this application. Provide the implementation details for each line/stage.]

	Covered by this Application (Yes/No)	Start date (A)	Completion date (B)	Implementation details
1. Studies and analysis		dd/mm/yyyy	dd/mm/yyyy	
a. Feasibility study, including				
b. CBA....				
c. Other (specify)				
2. Environmental impact assessment		dd/mm/yyyy	dd/mm/yyyy	
3. Climate proofing ¹²				
4. Conceptual engineering design		dd/mm/yyyy	dd/mm/yyyy	
5. Urbanistic planning for infrastructure development		dd/mm/yyyy	dd/mm/yyyy	

¹² Commission Notice — Technical guidance on the climate proofing of infrastructure in the period 2021-2027 - Publications Office of the EU ([eur-lex.europa.eu](https://eur-lex.europa.eu/eli/notice/2021/1112/oj))

IPA III Financing Agreement for Multiannual Operational Programmes - Annex VI: Major Project Application template
(version: October 2024)

6. Final (detailed) engineering design		dd/mm/yyyy	dd/mm/yyyy
7. Preparation of Tender documentation		dd/mm/yyyy	dd/mm/yyyy
8. Permits/Licences ¹³		dd/mm/yyyy	dd/mm/yyyy
a. ...			
b.			
9. Land acquisition		dd/mm/yyyy	dd/mm/yyyy
10. Procurement and contracting procedure(s), including technical audits		dd/mm/yyyy	dd/mm/yyyy
11. Construction phase		dd/mm/yyyy	dd/mm/yyyy
12. Defect notification period		dd/mm/yyyy	dd/mm/yyyy
13. Operational phase		dd/mm/yyyy	dd/mm/yyyy

¹³ Add a line for each permit, i.e. water abstraction permit, construction permit, etc.

3.2. Administrative Context and Requirements

[If not already mentioned under 3.1., provide a list of legal and administrative documents (decisions, authorisations, EIA, land acquisition, invitations to tender, permits, etc.) that would be required for project implementation. Indicate which documents have already been obtained and provide indicated dates for obtaining the remaining documents.]

3.3. Project Feasibility and Maturity

[Summarise the methodology and the main findings of the preparatory phase.]

3.3.1. Feasibility studies

[Specify if the European Union assistance is/was involved in the financing of the feasibility studies]

[Description of the situation as it is (before the project) + problems encountered]

a) Demand analysis

[Provide a summary of the demand analysis, including the predicted utilisation rate on completion and the demand growth rate.]

b) Options considered

[Outline the alternative options considered in the feasibility studies.]

Technical description of the proposed infrastructure

[Short technical description of the project, including envisaged capacity of the main infrastructure, justification of the project scope and size in the context of projected demand, including for each project element a description of technologies and infrastructure to be employed and relevant technical standards that have been used. The technical description of the project should be accompanied by necessary layout maps.]

Project cost estimates

[Describe the methodology used to estimate the costs and a breakdown with unit rates and a summary of the bill of quantities if applicable.]

Implementation stages

	Yes	No
Is the full project organised in stages?		
Has the project already started?		

[Where the project is considered only a stage of a bigger project, provide a description of all proposed stages of implementation and explain if they are technically and financially independent. What criteria have been used to determine the division of the project into stages?]

Arrangements related to infrastructure

[Describe how the infrastructure will be put in place. Focus on the contracts type, selection process of the operator and when applicable, structure of PPP/concession, infrastructure ownership arrangements, risks allocation arrangements, etc.]

Management of the completed infrastructure and operating costs

[Define the body which will manage the infrastructure after the completion. Provide a detailed description on the maintenance of the realised investments (funds, human resources, responsibilities, etc.).]

El

VS

3.3.2 Financial analysis and Economic appraisal

The following section is structured to report on a fully fledged cost-benefit analysis. However under the cohesion policy 2021-2027 the Economic appraisal vademecum 2021-2027¹⁴ allows to use other evaluation methodologies

The key elements from the financial analysis of the CBA should be summarised below, including the description of the methodology. The full cost-benefit analysis document shall be attached to this application as Annex IV.

A) Financial analysis (if applicable)

Operating costs and Revenues

	EUR million
a) Annual operating costs (as per the cost-benefit analysis)	
b) Annual expected revenues (as per the cost-benefit analysis)	

[Indicate first full year of operation:]

- Provide a breakdown of O&M costs, distinguishing between variable and fixed operating and maintenance costs;

- Provide unit cost assumptions used for estimating the O&M costs.b) Revenues

If the project is expected to generate revenues explain:

- the nature of the revenues - tariffs or charges borne by users or other form of arrangement; reference to the relevant regulatory framework and tariff-setting principles, where relevant;

- provide details of charges (types and level of charges - by user group, if appropriate;; fixed and variable components, where relevant; application of the polluter-pays principle, where relevant);

Affordability and Financial Sustainability

Provide evidence of the project financial sustainability (non-negative cumulated net cash-flows over the project reference period);

Where relevant,

- Explain if tariffs are set at full-cost recovery level, e.g. covering operating costs, depreciation and return on capital;
- If tariffs are set at below full-cost recovery: (i) provide a justification based on an affordability analysis (e.g. benchmarking the average annual expenditure for project good/service as a share of average / median and/or lowest-decile household income / expenditure); (ii) explain how financial sustainability is achieved (e.g. subsidies, transfers); (iii) indicate how tariffs are expected to evolve over time to ensure cost-recovery in the longer term.

¹⁴ https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/cba_guide.pdf

<https://op.europa.eu/s/yBiT>

B) Economic analysis

a) Methodology

[Provide a short description of methodology (key assumptions made in valuing costs and benefits) and the main findings of the economic analysis]

b) Main costs, benefits and indicators (if a CBA is carried out)

Main parameters and indicators	Values
1. Social discount rate (%)	
2. Economic rate of return (%)	
3. Economic net present value (in Euro)	
4. Benefit-cost ratio	

c) Employment effects of project (if applicable)

Provide an indication of the number of jobs to be created (in full-time equivalents (FTE))

[NB: indirect jobs created or lost are not sought for public infrastructure investments]

Number of jobs directly created:	No. (FTE) (A)	Average duration of these jobs (months) (B)
1. During implementation phase		
2. During operational phase		

4. ENVIRONMENTAL IMPACT

4.1. Project contribution to EU climate and environmental policy and legislation

Outline how does the project contribute to EU climate and environmental policy and legislation, also summarising the findings of the EIA

- a) How the project contributes to the objective of environmental sustainability (European climate change policy, halting loss of biodiversity, protection and sustainable use of natural resources and ecosystems, etc.) and how it provides any net positive contributions to the state of the environment, to climate change mitigation and to climate change adaptation
- b) How the project respects the principles of preventive action and that environmental damage should as apriority be rectified at source
- c) How the project respects the "polluter pays" principle, in particular through the provisions of the Environmental Liability Directive

4.2. Consultation of Environmental Authorities

	Yes	No
Have the environmental authorities likely to be concerned by the project, been consulted by reason of their specific responsibilities?	(1)	(2)

- (1) If YES, provide the name(s) and contact data and explain that authority's responsibility.
- (2) If NO, provide the reasons.

4.3. Environmental Impact Assessment

[Indicate the main adverse impacts on the environment and human health expected from the project, and the measures that will be implemented to avoid and/or minimise such impacts. Make a distinction between impacts from the construction, operation and decommissioning phases.]

4.3.1 Development Consent¹⁵

	Yes	No
Has development consent already been given to this project?	(1)	(2)
Has the opinion of the competent environmental authorities been followed in the development consent decision? If not, briefly explain why.		
Have (and how) the conclusions from the public participation (and transboundary consultations, if relevant) been incorporated or otherwise addressed in the decision to grant the development consent? If no, or only partially, briefly explain why.		

- (1) If YES, on which date?
- (2) If NO, when was the formal request for the development consent introduced? By which date is the final decision expected?

¹⁵ 'development consent' means the decision of the competent (national) authority or authorities which entitles the developer to proceed with the project.

Specify the competent authority or authorities, which has given or will give the development consent.

4.3.2 EU legislation on Environmental Impact Assessment (EIA) in force¹⁶

Is the project a class of development covered by:

	Yes	No
Annex I of the Directive	(1)	
Annex II of the Directive		
Has an Environmental Impact Assessment been carried out for this project?		(2)
Neither of the two annexes		

(1) When covered by Annex I or Annex II of the Directive, provide the following attachments:

- Non-technical summary¹⁷ of the Environmental Impact Study carried out for the project.
- Information on consultations with competent environmental authorities, indicating in what way the concerns of the designed consultees have been taken into account.
- Results of the consultations with the public concerned¹⁸.
- Trans boundary consultations with those states affected by the project need to be provided, demonstrating that the procedure of art.7 of the EIA directive has been applied. Indication in what way the concerns of the designed consultees and concerned public have been taken into account should be provided.
- Evidence that the decision to grant or refuse development consent has been available to the public by the competent authority¹⁹.

In relation to point b., c. and d., project proponents should be informed that these may be represented in the form of a statement, conclusion or certification by the competent

¹⁶ See at https://ec.europa.eu/environment/eia/index_en.htm.

¹⁷ - a description of the project comprising information on the site, design and size of the project.

- a description of the measures envisaged in order to avoid, reduce and, if possible, remedy significant adverse effects
- the data required to identify and assess the main direct and indirect effects which the project is likely to have on the environment on the following factors:
 - human beings, fauna and flora (including those environmentally sensitive areas which might fall in future under the protection of the Birds Directive (79/409/EEC, as amended and codified by Directive 2009/147/EC) and Habitats Directive (92/43/EEC);
 - soil, water, air, climate and landscape;
 - material assets and the cultural heritage;
- interaction between the factors mentioned in the first, second and third indents.
- any further information which might arise from any of the obligations deriving from Annex IV of the EIA Directive.

¹⁸ The information provided should cover the following:

- the concerned public which has been consulted.
- the places where the information has been consulted.
- the time which has been given to the public in order to express its opinion.
- the way in which the public has been informed (for example, by bill-posting within a certain radius, publication in local newspapers, organisations of exhibitions with plans, drawings, tables, graphs, models, etc.).
- Has the public been informed and given an early and effective opportunity to participate in the environmental decision-making procedure, in accordance with Art. 6 of the EIA Directive?
- explain the manner in which the public has been consulted (for example, by written submissions, by public enquiry, etc.)
- the way in which the concerns of the public have been taken into account.

¹⁹ Including:

- the content of the decision and conditions attached thereto.
- the main reasons and considerations on which the decision has been based.
- a description, where necessary, of the main measures to avoid, reduce and, if possible, offset the major adverse effects.

be

VS

environmental authorities testifying that all obligation as described in the items above have been followed and describing how.

- (2) If no EIA was carried out for projects covered by Annex II, explain the reasons and give the thresholds, criteria or case by case examination carried out to reach the conclusion that the project has no significant environmental effects. Explain how the transboundary impacts have been analysed, and describe how and which have been the conclusions of the analysis. Refer to the screening opinion/conclusion given by the EIA Competent Authority and provide evidence that the determination (the EIA screening decision) has been made available to the public.

4.4. Assessment of Effects on Sites of Nature Conservation Importance

Definition of sites of nature conservation importance

- Sites identified by the competent national authorities as sites to be proposed for the Natura 2000 network as laid down in the Birds Directive (2009/147/EC) and Habitats Directive (92/43/EEC);
- Sites listed in the latest inventory of Important Bird Areas (IBA 2000) for candidate countries or (if available) equivalent more detailed scientific inventories endorsed by national authorities;
- Wetlands of international importance designated under the Ramsar Convention or qualifying for such protection;
- Areas to which the Bern convention on the conservation of European Wildlife and Natural Habitats¹ (Art.4) applies, in particular sites meeting the criteria of the Emerald network;
- Areas protected under national nature conservation legislation.

	Yes	No
Is the project likely to have (direct or indirect) effects, individually or in combination with other plans or projects on sites included or intended to be included in sites of nature conservation importance	(1)	(2)
Are these effects significant negative, requiring compensation measures according to Article 6 (4) of the Habitats Directive	(3)	

(1) If YES, provide a summary of the conclusions of the appropriate assessment carried out "according to Article 6 (3) of Directive 92/43/EEC"²⁰.

(2) If NO, attach the declaration, filled in by the relevant authority, as per Annex I of this application form.

(3) If YES, provide a copy of the form "Information on projects likely to have significant negative effect on sites of nature conservation importance", as notified to the Commission (DG Environment) under Habitat Directive 92/43/EEC²¹.

²⁰ OJ L 206 of 22.07.1992

²¹ Document 99/7 rev.2 adopted by the Habitats Committee (Member States representatives established under Directive 92/43/EEC) at its meeting on 04.10.99.

Effects on the ecological status of water bodies

	Yes	No
Does the project involve a new modification to the physical characteristics of a surface water body or alterations to the level of bodies of groundwater which deteriorate the status/potential of a water body or cause failure to achieve good water status/potential?	(1)	(2)

(1) If YES, provide the assessment of the impacts on the water body and a detailed explanation of how all the conditions under Article 4.7 of the Water Framework Directive were/are to be fulfilled. Indicate also whether the project results from a national/regional strategy in relation to the relevant sector and/or from a river basin management plan, which takes into account all relevant factors (e.g. a better environmental option, cumulative effects, etc.)? If so, please provide full details.

(2) If NO, provide justification for each water body why the project is not likely to lead to deterioration of ecological status/potential or does not prevent the water body to reach good ecological status/potential.

4.5. Additional Environmental Integration Measures

	Yes	No
Does the project envisage, apart from Environmental Impact Assessment, any additional environmental integration measures (e.g. environmental audit, environmental management, specific environmental monitoring)?	(1)	

(1) If YES, specify.

4.6. Cost of Measures Taken for Correcting Negative Environmental Impacts

	%
If included in total cost, estimate proportion of cost of measures taken to reduce and/or to compensate for negative environmental impacts	

Explain briefly.

4.7. Climate-resilience and climate mitigation

Explain the main climate related risks, and how they are going to be addressed. If possible use the Building Resilience Index²². Explain the methodology applied.²³ List the adaptation measures identified and how they are integrated into the project. Clarify if climate change resilience has been integrated into the EIA for the project.

²² <https://www.resilienceindex.org/>

²³ Use this as a basis [Commission Notice — Technical guidance on the climate proofing of infrastructure in the period 2021-2027 - Publications Office of the EU \(europa.eu\)](#)

Indicate the main impacts on climate expected from the project (e.g. carbon footprint), and the measures that will be implemented to avoid and/or minimise such impacts. If possible, make a distinction between impacts from the construction, operation and decommissioning phases.

Indicate the climate vulnerability of the project and what measures will be implemented to ensure its climate proofing.

5. PROJECT FINANCING

5.1. Financing Plan

- Complete the table below. **Example is provided for guidance purposes.** The table is also available in Xls. Adjust the table to the project specifics.
- List all cost groups on a separate line.
- As private expenditure is not eligible for financing under the activity, it shall be included – if any – under “ineligible costs”.

Budget headings	TOTAL PROJECT COSTS		INELIGIBLE COSTS		ELIGIBLE COSTS	
	EUR	(A)	EUR	(B)	(C)=(A)-(B)	EUR
1. Planning/design fees		1,600,000		500,000		1,100,000
Pre-feasibility study		20,000				20,000
Feasibility study		550,000				550,000
Socio-economic analysis		150,000				150,000
Urban planning gap assessment		300,000				300,000
Cost benefit analysis		500,000		500,000		
Gender impact analysis		80,000				80,000
Other						
2. Land purchase		8,000,000		8,000,000		0
Land acquisition		8,000,000		8,000,000		
3. Construction		300,000,000		50,000,000		250,000,000
Main infrastructure A		20,000,000				20,000,000
Main infrastructure A		150,000,000				150,000,000
Main infrastructure A		80,000,000				80,000,000
Main infrastructure B		50,000,000		50,000,000		

Budget headings	TOTAL PROJECT COSTS		INELIGIBLE COSTS		ELIGIBLE COSTS	
	EUR	(A)	EUR	(B)	EUR	(C)=(A)-(B)
4. Plant and machinery ²⁴						
5. Technical assistance						
6. Communication and Visibility						
7. Supervision						
8. Sub-TOTAL		309,600,000		58,500,000		251,100,000
1. Contingency ²⁵						
10. TOTAL		309,600,000		58,500,000		251,100,000
11. VAT						

²⁴ Only in case this represents a separate tender procedure

²⁵ Maximum 15% of the total budget

Calculation of EU funding requested

		Value
1.	Eligible cost (in euro)	251,000,000
2.	Co-financing rate (%)	85%
3.	EU funding request (in euro)	231,350,000

Ineligible costs comprise (i) expenditure outside the eligibility period, (ii) expenditure ineligible under applicable EU and national rules, (iii) other expenditure not presented for co-financing.

The starting date for eligibility of expenditure is the date of the approval letter of the Major Project.

IPA III implementing regulation sets (Article 5): 3. Financing agreements shall provide the terms on which the IPA III assistance shall be granted, including the applicable methods of implementation of IPA III assistance, implementation deadlines, as well as rules on the eligibility of expenditure.

The beneficiary's national authorities are reminded that Major Project contracts have to be registered in the IPA APP application upon their award.

Funding sources (Entity – Country of origin – Public-private)	Funding amounts	% to total financing

5.2.Competition

	Yes	No
Does this project involve State Aid at any stage, including during operation of the complete infrastructure?	(1)	

[(1) If YES, explain how the competition rules have been respected. Provide an opinion of the state aid authority in English.]

[If no, please explain in detail the basis for establishing that the project does not involve state aid]

5.3.Procurement Plan

Provide an indicative procurement plan for the contracts to be implemented with EU funding. In cases where contracts have been already published in the Official Journal of the European Union/TED, provide reference. Make sure full compliance is achieved with the project timetable as set in section 3.1. above.

Contract	Contract type	Estimated budget in EUR	Procedure Type	Estimated start of the procurement procedure	Estimated date for contract signature	Estimated contract duration
...			...		...	

6. Sensitivity and Risk analysis

6.1.Risk Analysis

6.1.1 Sensitivity of the CBA results

a) State the percentage change applied to the variables tested:

Variable tested	percentage change applied
Investment	
O&M	

b) Present the estimated effect on results of financial and economic performance indexes.

Variable tested	Financial Rate of Return variation	Financial Net Present Value variation	Economic Rate of Return variation	Economic Net Present Value variation

c) Critical variables

- Define which variables were identified as critical variables
- Indicate which criterion has been applied.
- define the switching values of the critical variables

6.1.2 Risk analysis

Identify the main risks (including environmental and climate change risks), state what type of risk analysis were performed.

Category	Risks	Likelihood (High/ Medium/ Low)	Impact (High/ Medium/ Low)	Mitigating measures
	Risk 1			
	Risk 2			
	Risk #			

6.2.Stakeholders' involvement

- a) Describe the stakeholders and users and how they have been involved and consulted in the project identification and formulation stage.
- b) Is there a risk for the project implementation coming from resistance from specific stakeholders? Reflect this in the table above.

7 ANNEXES

List all annexes as requested and provided with this application.

8 ENDORSEMENT OF COMPETENT NATIONAL AUTHORITY

I confirm that the information presented in this form is accurate and correct.

NAME:

SIGNATURE:

ORGANISATION:

DATE:

ANNEX I
DECLARATION BY AUTHORITY RESPONSIBLE FOR
MONITORING SITES OF NATURE CONSERVATION
IMPORTANCE

Responsible Authority _____

Having examined the project application _____

Which is to be located at _____

Declares that the project is not likely to have significant effects on a site of nature conservation importance on the following grounds (provide the name of the relevant site(s), reference number, the distance of the project to the nearest site(s) of nature conservation importance, its conservation objectives, and justification that project (either individually or in combination with other projects) is not likely to have significant negative effects on the site(s) of nature conservation importance and, if relevant, an administrative decision (i.e. the appropriate assessment screening decision)):

--

Therefore an appropriate assessment required by Article 6 (3) of Habitat Directive 92/43/EEC was not deemed necessary.

A map at scale of 1:100.000 (or the nearest possible scale) is attached, indicating the location of the project as well as the *sites of nature conservation importance* concerned, if any.

Date (dd/mm/yyyy): _____

Signed: _____

Name: _____

Position: _____

Organisation: _____

(Authority responsible for monitoring *nature conservation importance* sites)

Official Seal:

IPA III – Model of Operation Identification Sheet

(To be used for non-major projects¹ - max 6 pages)

- 1) Title of the Operation:
- 2) Managing Authority:
- 3) Intermediate bodies responsible for the Implementation of the Operation:
- 4) Compatibility and coherence with the Operational Programme
 - 4.1 Title of the programme
 - 4.2 Title of the relevant Area of support
- 5) Description of the Operation
 - 5.1 Contribution to the achievement of the Operational Programme: *Describe the operation, its background, how the operation contributes to the achievement of the objectives of the Operational Programme and of the relevant area of support*
 - 5.2 Overall Objective of the Operation: *Explain in one sentence*
 - 5.3 Specific Objectives of the Operation: *Explain in one sentence*
 - 5.4 Outputs *(please indicate the outputs of this operation and how they relate with the ones of the Multi-Annual Operational programmes of the relevant areas of support)*
 - 5.5 Indicative activities:
 - 5.6 Indicators: *Please use indicators that are relevant for the action from the IPA III Results Framework².*
 - 5.7 Indicative location(s):
 - 5.8 Duration: *Duration of the operation cannot exceed the final date of eligibility of expenditure set in the Financing Agreement*
 - 5.9 End recipients and target group(s): *identification of the category and groups of institutions, organisations and social and economic partners who will be eligible for support under each activity.*
- 6) Implementation arrangements
 - 6.1 Institutional framework: *Institutional arrangements foreseen for the implementation of the operation, e.g. operation coordination unit, steering committee, regional and/or provincial authorities, technical assistance team*
 - 6.2 Proposed monitoring structure and methodology: *Who will be responsible for monitoring of the operation, how will the operation be monitored, what will be the workflow and reporting lines*
- 7) Maturity
 - 7.1 Required procedures and contracts for the implementation of the operation and their sequencing:
List the type of procedures (call for proposals, direct implementation by national institutions without prior call for proposals, direct agreements with international organisations, etc) and the

¹ Thresholds for major projects are indicated in the Financial Framework Partnership Agreement – Art. 16

² [SWD_2022_445_1_EN_document_travail_service_part1_v2.pdf\(europa.eu\)](#)

1 VS

corresponding contracts (grant contracts, contribution agreements with international organisations, services, supplies, works, etc) for the proposed activities, together with their timeline and sequencing, including expected start of tendering, expected start of operation and its duration. Please add a justification for each implementation modality indicated, especially in case direct grants or contribution agreements with International Organisations are foreseen.

7.2 Supporting documents

For each of the type of procurement procedures mentioned in 7.1) please indicate what supporting documents are available (i.e tender dossiers, terms of reference, technical specifications, calls for proposals, draft twinning fiche), including, if applicable, for infrastructure projects, design studies, environmental impact assessment (EIA), cost-benefit analysis (CBA), etc.

8) Risks and assumptions

9) Sustainability:

Include details on the sustainability of the Operation, i.e., if and to what extent the benefits/results (outputs and outcomes) achieved are likely to continue beyond its implementation period. In particular, the section should include at least some of the key factors impacting on sustainability, such as the level of ownership of the beneficiaries, their institutional management capacities, resources that they commit to provide for the operation and maintenance of the results once the Operation is completed.

10) Gender equality and empowerment of women and girls, equal opportunity, Roma, minorities and vulnerable groups (where relevant):

Please indicate how the project contributes to the promotion of gender equality and women/girls empowerment. Define if the project is gender sensitive. Was a gender impact analysis conducted? If yes, provide in brief the outcomes of the analysis and specify the measures that have been identified to ensure gender equality principle. If not, an explanation/justification should be provided.

Please identify the stakeholders (public and/or non-state actors) most affected by the issues to be addressed by this action, their roles and mandates and any institutional, organisational and/or capacity issues to be covered by the action. Specific attention should be paid to the most vulnerable groups – including Roma - who could be positively or negatively affected by the action, including risks of doing harm (not least in fragile and conflict-affected settings), as well as the stakeholders representing them

11) Requested financing from the European Commission:

(The Union contribution should not exceed 85% at the level of the area of support)

12) Co-financing: (please identify expected total contribution by source)

13) Budget breakdown:

(Indicative, per type of procurement procedure, including estimated total cost, IPA contribution, national public contribution and private contribution)

- Only for operations including infrastructure projects -

14) Financial Analysis and Economic Appraisal

(if applicable - Please refer also to guidance contained in the corresponding section 3.3.2 of the Major Project application for reference)

Please present the key elements of the financial analysis, including the estimated Operating costs and Revenues, the affordability and Financial Sustainability of the proposed investment, the economic analysis (including the methodology used, the main findings and the main cost, benefits and indicators

such as the social discount rate, the economic rate of return, the economic net present value and the benefit-cost ratio)

15) Environmental Impact Assessment

(if applicable - please refer to the corresponding sections 4.3 and 4.4 of the Major Project application for reference) –

Indicate the main impacts on the environment and human health expected from the project, and the measures that will be implemented to avoid and/or minimise such impacts. Make a distinction between impacts from the construction, operation and decommissioning phases.

Has development consent already been given to this project?

If yes, on which date?

If no, when was the formal request for the development consent introduced and by which date is the final decision expected?

Specify the competent authority or authorities, which has or have given or will give the development consent. Summarise the results of the consultations with the public concerned.

Is the project a class of development covered by:

	Yes	No
Annex I of the Directive		
Annex II of the Directive		
Has an Environmental Impact Assessment been carried out for this project?		
Neither of the two annexes		

	Yes	No
Is the project likely to have (direct or indirect) effects, individually or in combination with other plans or projects on sites included or intended to be included in sites of nature conservation importance		
Are these effects significant negative, requiring compensation measures according to Article 6 (4) of the Habitats Directive		

Effects on the ecological status of water bodies	Yes	No
Does the project involve a new modification to the physical characteristics of a surface water body or alterations to the level of bodies of groundwater which deteriorate the status/potential of a water body or cause failure to achieve good water status/potential?		

16) Climate-resilience and climate mitigation

[Please refer to the corresponding section 4.7 of the Major Project application for reference]

Explain the main climate related risks, and how they are going to be addressed. If possible, use the Building Resilience Index. Explain the methodology applied. List the adaptation measures identified and how they are integrated into the project. Clarify if climate change resilience has been integrated into the EIA for the project.

IPA III Financing Agreement for Multiannual Operational Programmes - Annex VII: Operation Identification Sheet template
(version: October 2024)

Indicate the main impacts on climate expected from the project, and the measures that will be implemented to avoid and/or minimise such impacts. Make a distinction between impacts from the construction, operation and decommissioning phases. Indicate the climate vulnerability of the project and what measures will be implemented to ensure its climate proofing.

4

